image
not
available

Racc. Villarosa A. 110

MOVENDO

C. VELLEIUS PATERCULUS

Cum selectis VARIORVM Notis.

ANTONIUS THYSIUS J.C. edidit, & accuratè recensuit.

LVGD. BAT. Ex officina FRANCISCI HACKII, Ao. 1653.

D. C

EQU
W
ST
R
N
Q
P
D
A

n
H
I
c

VIRO ILLVSTRI,

D. CORNELIO à BEVEREN,

EQUITI, STREVELSHOECKII, WESTISELMONDÆ, DEVELSTEINII, &c. DOMINO, AD SERENISSIMOS BRITANNIÆ DANIÆQUE REGES EXLEGATO, QUONDAM FOEDERATORUM PROCERUM COLLEGÆ, URBIS DORDRACENÆ EXCONSULI, ACADEMIÆ BATAVÆ CURATORI.

ANTONIVS THYSIVS

S. P. D.

ANxie mihi disquirendum non fuit VIR ILLVSTRIS, cui potissimum nitidissimæ latinitatis Historicum, VELLEIVM hunc PATERCVLVM offerrem, cum ipsa nostra Batavica Pal-

las,cujus tutelam ſuſcepiſti,ad TE oculos vultumq; dirigeret. Quin & ego cum Pallade noſtrâ favorem veſtrum aliquoties expertus, declinare non potui, quin hoc qualecunque obſervantiæ noſtræ in TE exiſteret monumentum. Non ego hic in laudes Veſtras excurram, tum quod tenuis mea dictio eas deprimeret,& minueret, tum quod ſingularis hæc tibi laus ſit, nolle laudari,& laudanda tamen facere. Homines novi, neque ſuis neque majorum meritis illuſtres hanc inanem utplurimum gloriam captant, atque putidas, imo ſerviles adulationes in pretio habent:

bent: ſed illi, qui bonæ Fortunæ aſſueti, & propriâ virtute & inclyta vetuſtate familiæ inſignes ſunt, mente generoſa altiores ſpiritus alunt, & merito illa contemnunt, quæ vulgus admiratur, ſuiſque, & majorum virtutibus ſatis innoteſcunt. Quod utrumque ſingulari fœlicitate tibi contigit, VIR ILLVSTRIS, cujus & propria & majorum glorioſa ab aliquot ſæculis virtus & ſtemmatis vetuſtas in omnium oculos incurrit. Rudolphum equidem à BEVEREN Equitem anno milleſimo ducenteſimo quinquageſimo quinto in Faſtis invenio. Sed neque

hæc nisi modestè & parcè prædicari pateris. Accipe igitur, ut nullam tibi prolixiore sermone molestiam pariam, benigno vultu, ut soles, hoc qualecunque industriæ nostræ specimen, dum otii nostri Academici, imò negotii, tibi rationem exhibeo. Finio versibus Ennii Poëtæ,

Otio qui nescit uti, plus negotii habet,
Quam cum est negotium in negotio:
Nam cui quod agat institutum est; nullo negotio
Id agit, studet ibi, mentem atque animum delectat suum.
Otioso in otio animus nescit quid velit,
Incerte errat animus, præter propter vitam vivitur. Vale.

Dat. Lugd. Bat. CIↃ IↃC LIII.
Mense Junio.

DE

DE
VELLEII PATERCVLI
VITA ET SCRIPTIS,

Ex Gerardi Joannis Vossii

Opere de Historicis Latinis.

VElleius Paterculus *primum tribunus militum in Thracia fuit, hinc præfectus equitum in Germania, exinde quæstor, inque quæstura, remissa sorte provinciæ, legatus Tiberii bello Pannonico, denique primo Tiberii anno cum fratre Prætor destinatus: quæ universa de se ipso narrat Velleius. Hosce honores, & quos tum majores & consanguinei gesserint, his verbis complecti studuit Aventinus, eos referens, è quibus in primo annalium scribendo profecit:* P. Velleius Paterculus, homo militaris, ex celeberrimis Campanorum Principibus prognatus, in Germania sub Tiberio præfectus equitum fuit. Tribunus ante castrorum, item quæstor, & legatus in bello Pannonico. Scripsit sexto (decimo-sexto *dicere debuerat*) imperii Tiberiani anno. Item majores ejus atavi, abavi, avi, patruus, pater, Ma-

gius Celer frater, disciplina bellica, ac rebus civilibus clarissimi extitere duces, prætores, judices, senatores, præfecti fabrûm, tribuni castrorum, legati imperatoribus Romanis fuerunt. *Hæc Aventinus. Hic Velleius duos historiæ scripsit libros ad M. Vinicium Consulem, progenerum Tiberii Cæsaris, Tacito etiam memoratum in sexto annalium, qui illum patre, & avo, consularibus, ortum dicit: itém Dioni libro extremo, ubi eum à Messallina docet interfectum, quod caput cum ea collimare nollet.* Vinucium *aliqui appellant: sed Dioni quoque est* Οὐινίκιος. *Librorum Velleii bona pars deperiit. Dictio ejus planè Romana atque elegans. Quædam etiam habet, quæ haud alibi invenias. Sed in sui ævi rebus nimis domui Augustæ, & Sejano adulatur. Iustiores commentarios promittit libro* II. Harum præteritarumque rerum ordo, cum justius aliorum voluminibus promatur, tum, uti spero, nostris explicabitur. *Ac postea:* Captum alterum, alterum deditum, justis voluminibus ordine narrabimus, ut spero. *Si Beatum Rhenanum audimus, qui primus Velleium in lucem protraxit, est idem ille, quem Tacitus vocat P. Velleium. Nec alia mens, vel Iacobi Schegkii, vel Valentis Acidalii. Eamque sententiam probant codice Burerii; ubi* Publius *appelletur non*, Gajus, *uti est in vulgatis. Sed nihil tale in variantibus Burerii lectionibus reperias. Est & tertia sententia. Nam* Marcum *vocat Priscianus libro* VI. *Ita enim habet, & antiquissima editio Veneta anni* cIↄ cccc lxxvi, *&*

recen-

recentissima Heliæ Putschii: imo & optimæ notæ codex MS. meus, ut omnino huic sententiæ potius accedam.

Porro & fragmentum quoddam Velleii, quod frustra in editis quæras, invenisse se ait Wolfgangus Lazius l. 1. commentariorum Reip. Rom. cap. VIII. *Inscriptio illius erat:* VELLEII EXCERPTA EX GALLICA HISTORIA. *Fragmentum ipsum istiusmodi est:* Dum hæc circa Rhenum geruntur, in Noricorum finibus grave vulnus populus Romanus accepit. Quippe Germanorum gentes, quod Rhætias occupaverant, non longe ab Alpibus, tractu pari, patentibus campis, ubi duo rapidissimi amnes inter se confluunt, in ipsis Noricis finibus civitatem, non quidem muro, sed vallo, fossaque cinxerunt: quam appellabant Cisara, ex nomine Deæ Cisæ, quam religiosissime colebant. cujus templum quoque ex lignis barbarico ritu constructum, postquam eo colonia Romanorum deducta est, inviolatum permansit, ac vetustate conlapsum, nomen colli servavit. Hanc urbem T. Annius Prætor, ad arcendas barbarorum excursiones, Kal. Sextil. exercitu circumvenit. Ad meridianam oppidi partem, quæ sola à continenti erat, Prætor ipse, cum legione Martia, operosissime communivit: ad occidentem vero, qua barbarorum adventus erat, Avar, Bogudis Regis filius, cum equitatu omni, & auxiliaribus Macedonum copiis, inter flumen & vallum,

vallum, loco castris parum amplo, infelici temeritate extra flumen consedit. Pulcra indoles, non minus Romanis, quam Græcis literis, instructa. Igitur LIX. die, quam eo ventum est, cum is dies Deæ Cisæ celeberrimus, ludum & lasciviam magis, quam formidinem, ostentaret; immanis barbarorum multitudo, ex proximis silvis repente erumpens, ex improviso castra irrupit. Equitatum omnem, &, quod miserius erat, auxilia sociorum delevit. Avar, cum in hostium potestatem regio habitu vivus venisset, pecudis more mactatur. Oppidani vero, non minori fortuna, sed majori virtute, Prætorem in auxilium sociis properantem, adoriuntur. Romani haut segniter resistunt. Duo Principes oppidanorum, Habbino & Caccus, in primis pugnantes cadunt. Et inclinata jam res oppidanorum erat, ni maturassent auxilium ferre socii, in altera ripa jam victoria potiti. Denique coadunatis viribus castra irrumpunt. Prætorem, qui paullo altiorem tumulum frustra ceperat, Romana vi resistentem obtruncant. Legionem divinam, ut ne nuncius superesset, funditus delent. Verres solus, tribunus militum amne transmisso, in proximis paludibus se occultans, honestam mortem subterfugit. Nec multo post Siciliæ Proconsul immani avaritia turpem mortem promeruit. *Etiam lib.* V. *ejusdem operis cap.* V. *& aliis aliquot locis, Velleiani hujus fragmenti meminit Lazius. Sed qui nasum habet,*

bet, satis odoratur, stylum ejus sapere scriptorem, qui seculis aliquot Velleio junior sit. Nec in re pauca sunt, quæ peccentur. Ea adferrem, nisi id cum cura fecisset vir summus, Marcus Velserus, in rerum Augustanarum Vindelicarum libris. Sed monere operæ pretium videtur, fragmentum hoc totum, paucis tamen insertis, legi apud Conradum à Lichtenau, Abbatem Vrspergensem: quem in Chronico vide postea, quæ de anno MCLXVII. *exposuit. Lemma ejus capitis est*, De Augusta Vindelicorum, vel Rhætiæ. *Ætatem ejusce Conradi inde cognoscimus, quod initio Pontificatus Innocentii tertii, hoc est, anno* cIↄ CXCVIII, *laicum se, atque adeo minorennem fuisse, dicat: anno autem* cIↄ CCXV. *referat se abbatem factum Vrspergensem: historiam vero suam perducat ad annum* cIↄ CCXXIX. *Quare, aut ex Abbate Vrspergensi id fragmentum fuerit: aut inde, unde ea hauserat Vrspergensis.*

Nomina

Nomina Auctorum,

quorum

OBSERVATIONES

E T

N O T Æ,

hac Editione exhibentur.

Acidalius.
Boeclerus.
Bongarſius.
Burrerius.

Cluverius.

Fungerus.

Georg. Fabricius.
Gruterus.

Had. Junius.

Lipſius.

Manutius.

Ortelius.

Puteanus.

Rhenanus.

Salmaſius.
Scaliger.
Schegkius.
Stewechius.

A. Thyſius.

Voſſius.
Vrſinus.

Vetuſtorum paſſim & recentiorum auctorum in ipſis notis citatorum ingens numerus eſt.

C. VEL-

C. VELLEII PATERCULI HISTORIÆ ROMANÆ,

AD M. VINICIUM Cos.

LIBER I.

** tempestate distractus à duce suo Nestore, Metapontum condidit. Teucer, non receptus à patre Telamone, 1

C.] P. prænomen in plerisque novissimis editionibus Velleio præfigi, video. Nec sine causa, si id Ms. codicis auctoritate sit subnixum; ut ex Burrerio adserit Schegkius. Cæterum cum nihil hujusmodi in illius variantibus lectionibus inveniam; argumentum illud non admodum validum esse arbitror. Firmare id tamen nituntur auctoritate Taciti, qui lib. VI. Annalium cujusdam P. Velleii meminit. Sed forsan ille auctoris nostri pater fuerit; qui sub M. Vinicio præfecturam equitum in Germania gesserat, cuique, Tiberio jam Rhodo reverso, noster in hoc munere successit: forsan etiam frater, cujus in hoc ipso opere, sub nomine Magii Celeris Velleiani, mentio fit. Confugiendum hinc alicui videatur ad prænomen C. Id quidem certo ei fuisse affirmare ausim, si ita se ipsum appellet, ut ajebat Aldus. Et fateor, meminit hic auctor C. Velleii: verum illum avum suum fuisse, prædicat. Queis moveor, ut M. prænomen potissimum amplectar. Fuerit illud nostro commune cum M. Velleio, cujus meminit Tullius Philippica III. Subnixa autem est nostra opinio verbis his Prisciani in VI., ut quidem vulgo concipiuntur: *M. Velleius Paterculus: Primus, nec minus clarus ea tempestate fuit Miltiadis filius Cimon.* Quod vero notarit Schegkius, in scripto suo Prisciani fragmento, prænomen fuisse omissum: id eo minus movet, quod ferme consentiat cum impressis codicibus, sine dubio vitiosis, hac tamen parte melioribus, quod id agnoscant. Atque id comprobant membranæ nostræ optimæ notæ, quæ locum vulgo mancum ita exhibent: *M. Vellius pater cujus liberi nec minus clarus, &c.* Unde facile mihi fuit veram lectionem eruere: *M. Velleius Paterculus libro I. Nec minus clarus, &c.* Quin idem etiam firmant duo Mss. bibliothecæ Leidensis, quos postea inspexi; quorum uterque similiter habet, *M. Vellius Pater cujus.* Imo in altero etiam clare *lib. I.* perscriptum. Ut de hoc non sit amplius dubitandum. *Vossius.*

Velleii.] Negant aliqui Velleiam gentem

tem ab antiquis nominari. Cicero tamen libris de Nat. Deor. C. Velleium Epicureum inttoducit. Idem etiam, ut jam diximus, M. cujuſdam Velleii mentionem injicit. Alius ſub Claudio cum M. Syllano conſulatum geſſiſſe dicitur, unde S. C. Velleianum. Velleii Blæſi meminit Plinius Epiſt. l. II. epiſt. ultima. Apud Priſcianum etiam lib. XI. Velleii Celeris epiſtola ad Hadrianum Cæſarem laudatur: qui forte fuit ex poſteris Magii Celeris Velleiani, fratris auctoris noſtri. Alios ex eadem gente monſtrabit index inſcriptionum Grutetianarum. Poſſem addere Senecæ locum ex Præfatione lib. IV. Nat. Quæſt. *Plancus artifex ante Velleium maximus ajebat, non occulte, nec ex diſſimulato eſſe blandiendum.* Ita enim edunt ex conjectura Mureti, cum ante legeretur *Villeium.* Sed ego vix dubito, quin *Vitellium* ſit ſcribendum. Quod improbare non poteſt, qui exquiſitiſſimas hujus erga C. Cæſarem adulationes apud Dionem lib. LIX. legerit. Conjecturam noſtram firmari poſt hæc vidi à Iuſto Lipſio, cui idem notis ad Tacitum in mentem venit.

Idem. Velleii.] Quod ad nomen attinet, Velleia gens nuſquam, *(vide tamen ſupra)* quod ſciam, nominatur. Tacitus, *Vellæum* agnoſcit: itemque antiquus lapis, cujus verba ſubſcribam.

Canuſii.

C. VELLÆVS. C. LIB. VRSIO. AVG
SIBI. ET. TVTORINÆ. FILIÆ
TREBELLIÆ. FELICVLÆ
VXSORI. TREBELLIÆ.
ARESCVSÆ
ET. TREBELLIA. FELICVLA. SIBI
ET. LIBERTIS. LIBERTABVSQVE
MEIS. C. IN. CVLTV. MONVMENTVM. CVM
P. XV. ET. ITER

Manutius.

M. Vinicium.] De quo Tacitus libro 6. ait: *Vinicio oppidanum genus: Callibus ortus, patre, atque avo conſularibus, cetera equeſtri familia erat, mitis ingenio & comtæ facundiæ.* Pater ejus Publius, avus Marcus, ille DCCLV. hic DCCXXXV. anno urbis conſul. Quibuſdam cum lapide Colotiano placet, VINVCIVS. à vulgo Dio, Numi, in quis:

P. VINICIVS M. F. III. VIR.
A. A. A. F. F. F. & L. VINICIVS.
L. F. III. VIR.

Et lapis Neapoli:

M. VINICIO P. F. POST
MORTEM
MVNICIPIS SVI AERE
CONLATO
PIETATIS CAVSA POSVERVNT.

Schegk. Ad M. Vinicium.] Legunt alii *Vinucium*, auctoritate lapidis Colotiani. Sed vulgatam lectionem non ſolum omnes ſctiptores, ſed etiam numiſmata vetera confitmant. Diſputant viri eruditi, uttum Vinicii hujus cognomentum fuerit Quartinus. Sane Pomponius de origine juris C. Caſſium Longinum, & Quartinum, ſimul conſulatum geſſiſſe ſcribit. Ubi errat, quod L. Caſſium Longinum, Tiberii progenerum, cum C. Caſſio IC. confundat. Quod obſervatum etiam Lipſio ad VI. Annalium Taciti. Et ſane vel prænomina, quæ diverſa ſunt, id doceant. Quapropter neque iis accedendum, qui C. Caſſium, & Quartinum, ſuffectos fuiſſe conſules volunt. Et ne de his dubitem, facit, quod Pomponio ſolenne eſſe noverim in veteri hiſtoria labi. Cæterum Quartinum Vinicium cognominari, firmat quodammodo nummus Goltzianus, cui inſcriptum, M. QVARTINVS II. VIR. Optime enim hoc ad Vinicium referri poſſe, liquet, non ſolum ex prænomine, quod idem eſt; ſed & ex inſcriptione Neapolitana, unde illum duumvirum fuiſſe, conſtat. Ea ſuperius relata eſt. Sane duumviros in municipiis fuiſſe, manifeſte, ut alios mittam, docet Cæſar lib. I. de bello Civili; ubi ait, *ſe duumviris municipiorum*

rum omnium imperasse, ut naves conquirerent. Vossius.

Tempestate.] Loqui Velleium de Metabo sive Metaponto, nec *Lipsius*, qui primo de Epeo conjecerat, negavit. Hic enim Metaponti urbis conditor *Stephano* & *Servio* memoratur. τὸν γὰρ Μεταπόντιον οἱ βάρβαροι Μέταβον ἔλεγον. Quæ verba Stephani, articulo postulante, ita interpretantur, ut *Metabus à barbaris dictus* intelligatur, *qui vero nomine esset Metapontus*. Quapropter etiam à *Cl. Salmasio in Plin. exercit. p. 65.* refutatur ea assertio: cum aliunde constet, *verum nomen Metabi in Metaponti appellationem à barbaris demutatum esse*. FueritItaque fortasse apud Steph. translocatio vel nominum vel articuli librariis tribuenda. de quo tamen nihil pronuntio. *Strabo lib. 6.* ad Pylios, qui cum Nestore ab Ilio navigarunt, universim, Metaponti originem refert: ut & *Solin. polyhistor. cap. 2.* Boecler. *Tempestate distractus à duce suo Nestore.*] Quid Græci Troiâ redeuntes passi sint aut fecerint, narratio fuit: quæ opida condiderint, aut ubi fixerint sedes. De quo tamen propriè hoc initium? Credo de Epio. quo trahit me Iustinus lib. XXI. *Metapontini in templo Minervæ ferramenta, quibus Epius, à quo conditi sunt, equum Trojanum fabricavit, ostentant. Et facit Aristoteles in Admirandis:* Ἐγγὺς Μεταποντίου Ἀθηνᾶς ἱερὸν εἶναί φασιν, ἔνθα τὰ τοῦ Ἐπειοῦ λέγουσιν ὄργανα ἀνακεῖσθαι, [fort. οἷς τὸν] ἃ εἰς τὸν Δούρειον ἵππον ἐποίησεν. Strabo simpliciter tamen dixit, *Pylios Metapontum condidisse*: Stephanus aliique *Metabum* nominarunt. de quo ipso quin hæc capere possis, non nego. *Lipsius.*

Nestore.] Nestor filius fuit Nelei & Clotidis juxta Homer. quinquaginta navibus ex Pylo Trojam venit jam senior. Per tres γενεὰς vixisse dicitur. per γενεαὶ autem intelligunt nonnulli triginta vel triginta tres annos. Ita Nestor 90. vel 99. annorum fuerit. Veteri Poëtæ Nævio dictus est *trisecli senex*. Rex fuit ille Pyli. In Peloponneso triplex fuit Pylus. Duæ ad mare, quarum una in Elide regione, altera in Messenia, tertia in Arcadia. Quam ultimam genuinam Nestori, esse docet Strabo.

Metapontum.] Urbs in magna Græcia ad sinum Tarentinum.

Teucer.] Horatius ad Plancum;

— Teucer Salamina, patremque
Cum fugeret, tamen uda Lyæo
Tempora populea fertur vinxisse corona,
Sic tristeis affatus amicos:
Quo nos cumque feret melior fortuna parente,
Ibimus ô socii comitesque.
Nil desperandum Teucro duce, & auspice Teucro.
Certus enim promisit Apollo
Ambiguam tellure nova Salamina futuram.

Historiam post alios habes apud Virgilium libro 1. & Iustinum XLIV. à quo & *IUPITER* Salaminius, cui templum posuit Teucer. Tacitus III. Annal. *Schegk. Teucer non receptus.*] Quæ hic facta memorat Vellejus, futura conjicit Teucer apud *Sophocl. in Ajace*, cum Telamonis iram adversus venientem sine fratre, sibi figurat. Inter alia veluti παράφρασιν Velleianorum verborum habent illa:

— ποῖον οὐκ ἐρεῖ κακόν;
Τὸν ἐκ δορὸς γεγῶτα πολεμίου νόθον,
Τὸν δειλίᾳ προδόντα καὶ κακανδρείᾳ
Σὲ φίλτατ' Αἴας, ἢ δόλοισιν, ὡς τὰ σὰ
Κράτη θανόντος, καὶ δόμους νέμοιμι σούς.
Τοιαῦτ' ἀνὴρ δύσοργος ἐν γήρᾳ βαρὺς
Ἀρεῖ, πρὸς οὐδὲν εἰς ἔριν θυμούμενος.

mone, ob ſegnitiam non vindicatæ fratris injuriæ, Cyprum appulſus, cognominem patriæ ſuæ Salamina conſtituit. Pyrrhus, Achillis filius, Epirum occupavit; Phidippus Ephyram in Theſprotia. at rex regum Agamemnon,

Τέλος δ' ἀπωςὸς γῆς ἀπορριφθήσομαι, &c. vide de hiſtoria amplius, præſertim *Servium ad* 1. *Virg. Æn. Iuſtin.* 4,2,3. *Dict. Cretenſ. lib.* 6. *Interpretes Horatii ad od.* 7. *lib.* 1. Boecler. *Teucer non receptus à patre Telamone.*] Varias auctorum ſuper hac re opiniones quaſi faſciculo colligat Servius ad Virgilii lib. 1. Æneidos: *Teucer* (inquit) *cum, Trojâ everſâ, ſine fratre eſſet reverſus; qui ſe furore, propter perdita Achillis arma, interemerat; vel, ut alii, quia non defenderat Ajacis fratris interitum; vel quia oſſa fratris non retuliſſet; ut nonnulli, quòd Tecmeſſam concubinam, vel ejus fratris filium Euryſacen, ad avum Telamona de Troja ſecum non reduxerit, quia ille alia navi vectus felicius navigaverat; Salamine pulſus à patre Cydoniam venit.* Ita integrum locum emendandum cenſeo. Male legitur *Thecmiſſam* pro *Tecmeſſam*. Pro *Turiſacen* etiam repoſuimus *Euryſacen*, & pro *Sydonam*, *Cydoniam*. Ablegavimus quoque *à cena*, quod poſt *Tyriſacen* Ms. Fuldenſis inculcabat. Quis enim non videat, imperitè illud ex præcedenti voce repetitum? Auctores verò quorſum allegem, cùm hiſtoria hæc paſſim apud veteres poëtas, præſertim Tragicos, ſit obvia? *Voſſius.*

Telamone.] De quo Ennius apud Ciceronem Tuſculanarum III.

Hiccine eſt Telamon ille, modo quem gloria ad cælum extulit?
Quem ſpectabant? cujus ob os Graii ora obvertebant ſua?

Uſus hoc de ſe Cicero, Ep. ad Pætum. *Schegkius.*

Salamina.] Urbs hæc Cypri Trajani tempore deleta à Judæis, ut ſcribit D. Hieronymus. *Famagoſta* hodie dicta, ut Niger autumat. *Salamina.*] Apud Græcos Latinoſque paſſim hæc hiſtoria. Illud nota non indignum, tempore Iſocratis, Teucri genus adhuc fuiſſe in Cypri regno. In Euagorâ: Τεῦκρος δὲ, ἐπειδὴ Τροίαν συνεξεῖλεν, ἀφικόμενος εἰς Κύπρον, Σαλαμῖνά τε κατῴκησεν ὁμώνυμον ποιήσας τῆς πρότερον αὐτῷ πατρίδος οὔσης, καὶ τὸ γένος τὸ νῦν βασιλεῦον κατέλιπε: *Teucer vero, poſtquam unà cum aliis Troiam cepiſſet, veniens Cyprum, Salamina ibi condidit cognominem veteri ſuæ patriæ, & genus, quod nunc ibi regni potitur, reliquit.* Lipſius.

Pyrrhus.] *Iuſtin.* 17. 3. *Plutarch. Pyrrho pr.*

Epirum.] Eſt hæc regio Græciæ verſus Adriaticum mare. Vide Strab. lib. 8.

Phidippus.] Vulgo male, *Philippus. Phidippus.*] Enumerat, ex Græcis ducibus ad bellum Trojanum profectis quam quiſque urbem, everſo Ilio, condiderit. horum in numero neque ab Homero, neque à Darete Phrygio, Philippus nominatur. itaque facile crediderim, *Phidippus*, eſſe reponendum, de quo ſic Homerus ἐν τῷ τῶν νεῶν καταλόγῳ:

Τῶν δ' αὖ Φείδιππός τε καὶ Ἄντιφος ἡγησάσθην,
Θεσσαλοῦ υἷε δύω Ἡρακλείδαο ἄνακτος. *Manut.*

Ephyram.] Differentiæ cauſſa addit *in Theſp.* cum plura hoc nomine loca legantur. de quibus *Stephan.* in Ἔφυρα, quæ & ἐφύρη. *Boecler.*

The-

mnon, tempestate in Cretam insulam rejectus, tres ibi urbes statuit, duas à patriæ nomine, unam à victoriæ memoria, Mycenas, Tegeam, Pergamum. idem mox, scelere patruelis fratris Ægisthi, hereditarium exercentis in eum odium, & facinore uxoris oppressus occiditur. regni potitur Ægisthus per annos VII. hunc Orestes, matremque, socia consiliorum omnium sorore Electra, virilis animi femina, obtruncat. factum ejus à Diis comprobatum, spatio vitæ & felicitate imperii apparuit, quippe vixit annis XC., regnavit LXX. qui se etiam

Thesprotia.] Est hæc Epiri regiuncula.

Rex regum.] Dux ducum, qui ad Trojam venerunt.

Duas.] Vulgata sanè manca est. Sed quid hæc igitur sibi vult? Duplicem patriam fuisse Agamemnoni? de Mycenis fateor, & clarum est: de Tegeâ, quæ in Arcadiâ, quid ea ad Agamemnonem, nondum legi. Nam *Pergamum*, sive, ut Plutarchus in Lycurgo appellat (*περγαμίαν*) certum est à victo Pergamo dictam. *Lips. Duas à patriæ n.*] *Mycenæ* ab Agamemnonis patria; *Pergamum* à Troja: Sed quid *Tegea*, quam Talthybius præco Agamemnonis dicitur condidisse, ut testatur Stephanus de urbibus. Ita quærenti *Aldo* respondet *Schegkius*, auspiciis Agamemnonis conditam à Talthybio. Itaque non immerito Agamemnonem fecerit auctorem Noster. *Boecler.*

Scelere patruelis.] *Æschylus* & *Seneca* in Agamemnone suo. *Pausan.* in Corinth. *Liban.* declam. 5. *Boecler.*

Regni potitur.] Homerus de hoc ipso, Odyss. v.

Ε᾽πτάετες δ᾽ ἤνασσε πολυχρύσοιο Μυκήνης. *Lips.*

Hunc Orestes.] *Æschylus* in Choëphoris; *Sophocles* & *Euripides* in Electra videndi. *Boecler.*

Socia.] Aliter *cum socia*, unde Lipsius legendum putabat *conscia*.

Factum ejus.] *Rectumne fuerit ab Oreste matrem occidi, cum illa Orestis patrem occidisset*; inter usitatas priscorum Rhetorum exercitationes disquisitum est. Meminit *Auctor lib. ad Herenn.* 1. 16. & *Cic.* 1. de invent. 14. ubi colorem Orestis firmamenti loco usurpandum, hunc adfert: *ejusmodi animum matris suæ fuisse in patrem suum, in seipsum ac sorores, in regnum, in famam generis & familiæ, ut ab ea pœnas liberi sui potissimum petere debuerint. Libanius* declamat. 5. tota Orestis apologiam conscripsit. *Velleius* omissis aliis argumentis, ab eventu & subsecuta felicitate judicat. *Boecler.*

Regnavit LXX.] Valde ab hac supputatione abit Eusebius in Chronico: in quo est: *Orestes regnavit annis* XV. Sed Lipsius reponere tentabat LXV. Quæ (pace summi viri dixerim) non emendatio est, sed depravatio. Nam cum hoc Eusebius referat ad numerum DCCCXLI. regnum vero Tisameni filii ejus ordiatur numero DCCCLVI. clarum est ex ipsius supputatione, XV. tantum annos Oresti tribuendos. *Vossius. Regnavit* LXX.] *Valde dissentit* (inquit Lipsius) *Eusebianum Chronicon: Mycenis post mortem Ægisthi Orestes regnavit annis* XV. *credo fuisse* LXV. Quæ postrema viri diligentissimi verba non ad

etiam à Pyrrho, Achillis filio, virtute vindicavit. nam, quod pactæ ejus, Menelai atque Helenæ filiæ Hermiones nuptias occupaverat, Delphis eum interfecit. Per hæc tempora Lydus & Tyrrhenus fratres cum regnarent in Lydia, sterilitate frugum compulsi, sortiti sunt, uter cum parte multitudinis patria decederet. sors Tyrrhenum contigit. pervectus in Italiam, & loco & incolis & mari, nobile ac perpetuum à se nomen dedit. Post Orestis interitum, filii ejus Penthilus & Tisamenus, regnavere

ad Euseb. refero (nil enim caussæ apparet, cur ita opinaretur) sed ad Velleium. in cujus codicibus si forte fuerit LXV. (pro LXX. sc. quod nunc habetur) existimari potest, quinquagenarii notam à librario potius, quam ab auctore additam. Non dubito, tale quid in animo habuisse Lipsium: cui brevitas sua fraudi esse interim non debet. *Boecler.*

Pactæ ejus.] Tale ac, *Sponsæ ejus.* Vide Nonium. Aldus, *pactæ ei.* Sed nihil mutandum esse, monuerat etiam Acidalius. *Vossius. Nam quod pactæ ejus.*] *Euripides* in Andromacha. *Iustin.* 17. 3. 7. Et quos ibi annotavit ac conciliavit felicis memoriæ Vir, *Matthias Berneggerus.* Boecler.

Delphis eum interfecit.] Ad patrias aras, sive inter altaria Dei. Iustinus lib. 17. nota res ex Servio ad illud Poëtæ lib. 3.

Et patrio Andromachen iterum cessisse marito. Schegkius.

Lydia.] Quæ est Asiæ minoris regio.

Et loco & incolis.] Locum sive regionem, *Tyrrheniam*; incolas, *Tyrrhenos*; mare, *Tyrrhenum* intelligit. Historiam habes apud *Tacit.* 4. A. 55. *Strabon. lib.* 5. ubi *Atys rex fame & sterilitate coactus, altero è duobus filiis Lydo sorte detento, alterum Tyrrhenum cum majore populi parte amandasse*, memoratur, &c. addenda quæ *Casaubonus* ex *Festo Servioque* ad eum locum notavit. Plenius illam famem & demigrationem narravit *Herodotus lib.* 1. Diodorus lib. 5. maris appellationem inde petit: *cum Tyrrheni plurimum classe pollerent, & imperium mari obtinerent, factum esse, ut subjectum Italiæ mare, de ipsorum nomine*, Tyrrhenum *diceretur.* Alias opiniones suggerit *Servius* ad vers. Æn. 1. *Gens inimica mihi* Tyrrhenum *navigat* æquor. *Appiano* Τυῤῥηνοὶ Λυδῶν ἄποικοι in *Punic.* dicuntur. *Iustinus*, *Tuscorum populos à Lydia venisse* scribit 20. 1. 7. Atque ita quidem communiter de Tyrrhenorum origine traditur. *Dionysio* tamen *potius indigenæ, quam advenæ* videntur *lib.* 1. cujus argumenta (à *diversitate linguæ, religionum, legum, studiorum* præcipue petita) *minime vana* existimat *Lipsius* ad *Senec. Consol. Helv.* 6. Boeclerus.

Penthelus.] Scribendum est, *Penthilus*: sic enim habet Pausanias, & Græci scriptores. Pausaniæ verba ex Corinthiacis sunt hæc: Τὸν δὲ Ὀρέστου νόθον Πενθίλον Κιναίθων ἔγραψεν ἐν τοῖς ἔπεσιν Ἠριγόνην τὴν Αἰγίσθου τεκεῖν. *Ursinus. Penthilus.*] Penthilum Orestæ successisse *Strabo in Geographicis*, auctor est lib. 13. de Tisameno *Pausanias in Corinth.* Ὀρέστου δὲ ἀποθανόντος, ἔσχε Τισαμενὸς τὴν ἀρχὴν

gnavere triennio. Tum, fere anno octogesimo post 2 Tro-

ἀρχὴν ἐρμιόνης τῆ μητρὸς ἢ Ὀρέστου πατρὸς. Quidam Tisamenum primo loco, sicut alii Penthilum ponunt; & in annotatione annorum maxima occurrit discrepantia. Velleiana quidem computatio, in se spectata satis congruit. nam si Ægistho VII. Oresti LXX. Penthilo & Tisameno III. annos tribuimus, efficietur octogenarium istud intervallum à Trojæ excidio usque ad Heraclidarum reditum. Verum si hanc sententiam cum aliis conferamus (puta cum *Africano, Eusebio, &c.*) deprehendemus, tam certum esse, Orestis liberos diutius quam triennio imperasse, (quippe cum Penthilo XXII. anni, nec pauciores Tisameno assignentur) quam incertum, imo falsum est, Oresten LXX. annis imperium tenuisse. Igitur illud Vellei *triennium*, valde mihi semper suspectum fuit: existimabamque aliquando, Auctorem scripsisse, *Mycenis*; aut locum plane corruptum mutilumve esse. At obstabat huic opinioni congruentia totius intervalli, de qua antea dictum. nisi quod rursum infirmabatur hæc cogitatio, postquam de LXX. Orestis annis (an Velleius sc. ita scripserit) merito dubitari cœptum est. *Boecler.*

Tum fere anno.] Magnus *Scaliger in animadversionibus Eusebianis* quatuor nobilia intervalla, inter cladem Ilii, & primam Olympiadem notat, quibus tanquam metis designant tempus illud veteres Chronologi, Herodotus, & alii. primum est ἡρακλειδῶν κάθοδος à Troj. capt. LXXX. an. (num. Euseb. DCCCCXV.) 2. οἰκισμὸς Λέσβου καὶ πόλεις post clad. Ilii CXX. (n. Euseb. DCCCLV.) 3. Ἰωνικὴ ἀποικία, ἢ κτίσις Κύμης Φρικωνίδος, post Troj. CXL. (n. Euseb. DCCCCLXXV.) 4. κτίσις Κύμης ὑπὸ Σμυρναίων CLVIII. post Troj. (n. Euseb.) DCCCCXCIII. De primo hic agendum; id est de *reditu Heraclidarum.* prorsus celebris est hic character, primum quodammodo initium historiæ veræ. Sed in diversa tempora conjicitur ab Historicis: forte, quia conatus irriti τῆ καθόδου, id nomen à nonnullis tulerunt: sicut bene conjicit *Scaliger in Euseb.* Nam Heraclidæ, mortuo Eurystheo, à quo Peloponneso pulsi fuerunt, cum primo reditum conantes, cæde Hylli ausis excidissent; posteaque rursum frustra eum conatum resumsissent, tertia demum vice, Tisameno in Peloponneso imperante, destinata perfecerunt. De primo conatu & intetitu Hylli vid. *Diodor. lib.* 4. & Tegeatarum orationem ap. *Herodot. lib.* 9. *Pausan. Arcad.* In tempore ultimi & veri reditus designando, consentiunt *Velleio* non *Tatianus* modo & *Plutarchus*, de quibus *Lipsius* monuit, sed *Thucydides* etiam ἐν τηλαυγεῖ προοιμίῳ severissimi operis. Accedit approbatio recentiorum. *Scaliger* in *animadv. Euseb. Certum est*, inquit, *octoginta post Ilii excidium annis Heraclidas patriæ restitutos imperium Peloponnesi obtinuisse.* Hunc *Calvisius*, & Chronologorum accuratissimus quisque sequuntur. *Strabo lib.* 13. *pag.* 582. LX. tantum annos numerat. Quo loco tamen, si *sexaginta annos* ad *Penthili in Thraciam progressum sive expeditionem* referas, & quod sequitur, ὑπ' αὐτὴν τὴν τῆ ἡρακλειδῶν εἰς πελοπόννησον κάθοδον, non præcise, sed ἐν πλάτει sumas, sicut fieri apud Chronologos interdum videmus, facile conciliabitur cum Nostro & veritate. Quod si hoc durius videbitur, non possumus Straboni, contra eos, quos prædiximus, & *Pausaniam* qui Tisameni imperio non Penthili tribuit hunc reditum, auscultare. Dicat hic aliquis: *Pausaniam in Messen.* dicere τὴν κάθοδον

Trojam captam, centesimo & vigesimo quam Hercules ad Deos excesserat, Pelopis progenies, quæ omni hoc tempore, pulsis Heraclidis, Peloponnesi imperium obti-

καθόδον ἡρακλειδῶν γενομένην δύο γενεαῖς ὕστερον, *duabus post confectum bellum Troicum ætatibus accidisse reditum Heraclidarum.* Iam si γενεὰ, secundum *Muretum var. Lect.* 10. 8. & *alios*, *triginta annorum* statuenda est, prodibunt non LXXX. ceterorum, sed LX. Strabonis anni. Verum quemadmodum certissimum est eos errasse, qui ap. *Homerum* Nestoris γενεὰς (de quibus *Muretus*) pro singulis sæculis, sive centenariis accepere: ita prorsus periculosum est vel *præcise*, vel *ubique* de 30. annis pronuntiare. Sane nec Latini *sæculum* & *ætatem* hoc significatu, quo γενεὰ Græcorum plerumque accipienda venit, certo annorum numero ἀπαύγμως definivere. Quinimo variare isthæc talia pro captu ac conditione temporum videmus. Sic respectu μακροβιότητος primævorum hominum productiores ætates numerat sacer codex: quas in angustiore posterorum ævo, usus loquendi ἀναλόγως contraxit. Itaque, ut ad rem revertamur, tam proclive nobis fuerit, de *quadraginta* & circiter annis, γενεὰν accipere, quam aliis de *triginta* existimare libuit. Certe ap. *Matthæum Euang.* 24. 34. & *Luc.* 21. 32. γενεὰ 40. circiter annis metienda erit, si *Erasmi*, *Bezæ*, aliorumque expositionem, simplicissimam scilicet & scopo textus accommodatissimam (v. *Harmon. Euangel. Gerhardi cap.* 161.) sequamur. *Boeclerus.*

Centesimo & vigesimo.] *Ioseph. Scaliger* ad num. DCCCXXV. *Chron. Euseb.* notat: τὴν ἡρακλέους ἀποθέωσιν (*de qua vid. Diodor.* 4.) *Velleius Paterculus* ait contigisse annis CXX. ante Heraclidatum reditum, hoc est, XL. annis ante Ilii eversionem, numero DCCXCV. Quod falsum convincit numerus DCCCXV., quo agon olympiacus ab Hercule est instauratus. Hactenus ille. Diligentiores ergo Chronologi XCV. circiter annis ante Heraclid. reditum, Herculis obitum ponunt. *Idem.*

Pelopis progenies.] Hoc illud celebre tempus, quòd crebro in antiquis Chronicis quasi nota & character temporum signatur *Reditus Heraclidarum.* Atque ab eo initium plerique faciunt historiæ veræ. Diodorus lib. IV. Ἔφορος ὁ Κυμαῖος, Ἰσοκράτους ὢν μαθητής, ὑποστησάμενος γράφειν τὰς κοινὰς πράξεις, τὰς μὲν παλαιὰς μυθολογίας ὑπερέβη, τὰ δὲ ἀπὸ τῆς Ἡρακλειδῶν καθόδου πραχθέντα συνταξάμενος, ταύτην ἀρχὴν ἐποιήσατο τῆς ἱστορίας. ὁμοίως δὲ τούτῳ Καλλισθένης καὶ Θεόπομπος, κατὰ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν γεγονότες, ἀπέστησαν τῶν παλαιῶν μύθων: *Ephorus Cumanus, Isocratis discipulus, cùm res publicè gestas scribere instituisset, veteres quidem fabulationes omisit; illa verò, quæ ab Heraclidarum reditu facta, colligens, hoc initium fecit historiæ suæ. Callisthenes & Theopompus, qui eodem ævo vixerunt, pariter utipse abstinuerunt à priscis fabulis.* Varro paullò aliter tamen tempora in hunc finem discernit apud Censorinum, cap. XXI. *Varro*, inquit, *tria discrimina temporum esse tradit. Primum, ab hominum principio usque ad Cataclysmum priorem: quod propter ignorantiam vocatur Adelon. Secundum, à Cataclysmo priore ad Olympiadem primam; quod, quia in eo multa*

obtinuerat, ab Herculis progenie expellitur. duces recuperandi imperii fuere, Temenus, Cresphontes, Aristodemus; quorum atavus fuerat. Eodem fere tempore Athenæ sub regibus esse desierunt: quarum ultimus rex fuit Codrus, Melanthi filius, vir non prætereundus. quippe

eo multa fabulosa referuntur, Mythicon nominatur. Tertium, à primâ Olympiade ad nos, quod dicitur Historicum: quia res in eo gestæ veris historiis continentur. Lipsius.

Temenus.] Quia hic maximus natu, & princeps recensetur: factum ut ipsi tora res tribuatur, aut ejus posteris. Tertullianus de Pallio, cap. II. *Sic & Herculea posteritas, qui Temeno pariter Peloponnesum occupando producunt.* Id est, unà cum Temeno simulque. Idem corrigendus, De Animâ, cap. XXX. *Gloriosi quique occupant terras, ut Scythæ Parthicas, ut Menidæ Peloponnesum.* Legendum, *ut Temenidæ.* Lips. *Temenus.*] Temeno Argi cessere; Cresphonti, per sortem, Messene (*Pausan. Messen.*) Aristodemus ipse jam fulmine è medio sublatus erat: igitur filii ejus gemini, Procles & Eurysthenes Sparta potiuntur. à quibus οἰκίαι δύο βασίλειαι, familiæ duæ regiæ Spartanorum ortæ sunt. *Pausan. Lacon.* Nisi quod *Velleio* in Aristodemi persona patrocinatur *Herodotus:* id quod *Lipsio* notatum. *Boecler.*

Aristodemus.] Ergóne ipse Aristodemus inter duces? Ita velle Velleium apparet: etsi in dissensu obstinato aliorum scriptorum. His traditum, Aristodemum, dum apparatur reditus, fulmine tactum periisse. in ejus locum liberos venisse, Eurysthenem & Proclem. Apollodorus talium rerum diligens II. Biblioth. Ἐκεῖ δὲ ὄντος τοῦ στρατεύματος, Ἀριστόδημος κεραυνωθεὶς ἀπέθανε, παῖδας καταλιπὼν διδύμους, Εὐρυσθένη καὶ Προκλέα: *Ibi cùm exercitus Herculidarum esset,* (Naupacti scilicet) *Aristodemus fulminatus occidit, filios geminos relinquens, Eurysthenem & Proclem.* Eadem aut similia Pausanias in Corinthiacis, atque alii. Quis à Velleio? damnabam: sed manum calculumque tenuit Herodorus, qui Spartanos ipsos docet, fuisse in eâdem hac cum Velleio mente, etsi contrà scriptorum vulgus. Ille lib. VI. Λακεδαιμόνιοι γὰρ, ὁμολογέοντες οὐδενὶ ποιητῇ, λέγουσι αὐτὸν Ἀριστόδημον τὸν Ἀριστομάχου τοῦ Κλεοδαίου, τοῦ Ὕλλου βασιλεύοντα ἀγαγεῖν σφέας εἰς ταύτην χώραν, τὴν νῦν ἐκτέαται, ἀλλ' οὐ τοὺς Ἀριστοδήμου παῖδας: *Lacedæmonii nemini poëtarum assentientes, tradunt ipsum Aristodemum, qui Aristomachi, qui Cleodæi, qui fuit Hylli, regnantem eos reduxisse in hanc regionem, quam nunc obtinent: non autem ipsos Aristodemi liberos.* Ergo bene & ex reconditâ sententia Velleius. *Lips.*

Atavus.] Propriè abavus. Sed hæc cognationum vocabula sæpe confunduntur. *Atavus.*] Distinctio interponenda; *Aristodemus, quorum.* Nam quem ait fuisse atavum? ipsum Herculem. Stemma tale. Hercules Hyllum genuit, hic Cleodæum, hic Aristomachum, hic Temenum, Cresphontem, Aristodemum. Ex Herodoto suprà, aliisque. *Lipsius.*

Athenæ.] Vide Ubbonem Emmium in Græciæ descriptione.

Codrus.] Historiam Codri scripsere *Iustin.* 2. 6. 16. & seq. aliique. Addimus autem *Lycurgum*, qui *in orat. advers. Leocratem* diligenter & fusius ceteris rem commemorat. Illud quoque monemus, inter allegatos *Servium* ad

quippe, cum Lacedæmonii gravi bello Atticos premerent, respondissetque Pythius, quorum dux ab hoste esset occisus, eos futuros superiores; deposita veste regia, pastoralem cultum induit; immistusque castris hostium de industria, imprudenter, rixam ciens, interemptus est. Codrum cum morte æterna gloria, Athenienses secuta victoria est. quis eum non miretur, qui iis artibus mortem quæsierit, quibus ab ignavis vita quæri solet? Hujus filius Medon primus Archon Athenis fuit. ab hoc posteri apud Atticos dicti Medontidæ. sed ii, insequentesque Archontes, usque ad Charopem, dum viverent eum

eclog. 5. & *Augustinum* d. C. D. 18. 19. hunc Atheniensem Codrum regem, cum Virgiliano pastore confundere. id quod non semel Scaligero notatum. *Boecler.*

Pythius.] Apollo qui à Serpente nomen accepit. Pheten serpentem orientalibus denotat.

De industria.] Sententia est; Codrum rixam de industria concientem, imprudenter interemtum. ita intelligi suadet Valerius lib. 5. cap. 6. his verbis: *Rex Atheniensium Codrus, cum ingenti hostium exercitu Attica regio debilitata, ferro ignique vastaretur, diffidentia humani auxilii ad Apollinis Delphici oraculum confugit, perque legatos sciscitatus est, quo nam modo illud tam grave bellum discuti posset. Respondit Deus; ita finem ei fore, si ipse hostili manu occidisset. quod quidem non solum totis Athenis, sed in castris etiam contrariis percrebuit. eoque factum est, ut ediceretur, ne quis Codri corpus vulneraret, id postquam cognovit, depositis insignibus imperii, familiarem cultum induit, ac pabulantium hostium globo sese objecit; unumque ex his falce percussum in cædem suam impulit.* Sed quid Valerio hic *familiaris cultus*? an iste qui ad discrimen regii, cultus privati? vix puto. emendo *famularem cultum.* Iustinus certè pannosum, sarmenta collo gerentem, castra hostium ingressum adfirmat. Et verò unicus ad hanc rem fundus & subscriptor Cicero I. Tusculanarum, qui hunc ipsum *famularem vestem*, vocat. Redeo ad Codrum, quo longè ab Ilisso, Pausania teste, interemto, regnum Erechtidarum post CDLXXXVII. vel, ut alii CDLXXXIII. annos defecit. Plutarchus de Exilio; Augustinus lib. 18. cap. 18. Civitat. Dei, Pausanias Atticis, & Achaicis. *Schegk.*

Imprudenter.] Ille imprudenter? imò deditâ operâ & studiosè rixam civit. Sed tu verba interpunge, sententiam & te expedies: *Imprudenter, rixam ciens, interempus est.* Vult interemptum imprudenter, & ab hostibus ignaris eum esse regem. Quod verum est. *Lipsius.*

Hujus filius.] Ultimum regem fuisse Codrum consensu traditur: sed apud *Iustinum* 2. 7. 2. saltus committitur, ubi statim *annui magistratus*, omissis XIII. perpetuis, & VII. decennalibus Archontibus, reges sequuntur. qua de re etiam *Bongarsius.* Excidisse hanc narrationem, aut à mutilatore omissam esse, existimat *Io. Meursius in Archontibus Athen. lib.* 1. *cap.* 1. Boecler.

Charopem.] Tredecim fuere, quorum

eum honorem usurpabant. Peloponnesii, digredientes finibus Atticis, Megaram mediam Corintho Athenisque urbem condidere. Ea tempestate & Tyria classis, plurimum pollens mari, in ultimo Hispaniæ tractu, in extremo nostri orbis termino insulam circumfusam Oceano, perexiguo à continenti divisam freto, Gades condidit. ab iisdem post paucos annos in Africa Utica condita est. Exclusi ab Heraclidis Orestis liberi, jactatique cum variis casibus, tum sævitia maris, quintodecimo anno sedem cepere circa Lesbum insulam. Tum Græ- 3
cia

rum seriem & nomina *Eusebius* refert, & *Meursius* loco jam laudato. continuatur autem hæc narratio infra cap. 8. *Idem.*

Peloponnesii.] Locus hic mihi aliquando mendi fuit suspectus. Sed sanus est. Quod clarum ex Strabonis l. IX. Geograph. ubi narrat, Heraclidas à Codro ex Attica pulsos Megaridem occupasse, ac condidisse Megara. Neque moverit quemquam, quod ille Heraclidas, noster Peloponnesios vocet. Hæc enim neutiquam inter se pugnare, liquet ex præcedenti Velleii narratione. *Vossius.*

Digredientes.] Victi sc. prælio & à Codro profligati ex Attica. *Strab.* 9. pag. 393. *Boecler.*

Megaram.] *Stephanus de urb.* Μέγαρα, πόλις περὶ τὸν ἰσθμὸν, μέση Πελοποννήσου καὶ Ἀττικῆς, καὶ Βοιωτίας. *Idem.*

Insulam circumfusam.] *Lipsius*, cum videret non insulas sed in insulis oppida ab hominibus condi, correxit hunc locum, & de quarto in ultimum casum mutavit, quæ hic de insula dicuntur. Atque id εὐστόχως à *Lipsio* factum existimavit *Pet. Faber Semestr.* 3. *cap.* 4. pag. 26. *in marg.* Sed tuetur librorum consensum & auctoritatem *Cl. Salmasius* ad *Tertullian. Pall.* cap. 2. pag. 121. ea ratione: quod hic *condere*, sit *urbibus inædificare.* ut Græcorum κτίζειν, *urbibus instruere.* Itaque & *insulam*, *Gades* dictam, & *condere insulam*, esse *urbibus instruere.* Ceterum, quæ de *Gadium* origine memorantur, vide omnino apud *Strabonem lib.* 3. *non procul à fine. Plin.* 4. 22. & 5. 19. *Diodor. lib.* 5. Idem.

Ab iisdem.] Iustinus libro XVIII. *Tyrii, missâ in Africam juventute, Uticam condidere.* Mela: *Utica & Carthago ambæ inclytæ, ambæ à Phœnicibus conditæ.* Lipsius. Vide & quæ diximus ad Sallustium p. 255.

Sedem cepêre.] Obhæreo. Ambigua & ἀόριστος ista scriptio, Capere locum circa Lesbum. Ubi? in ipso mari? aut quin igitur nominas & designas? An à stili acumine subsidium, & rescribimus? *sedem cepere circa Lesbum insulas?* Insulas, inquam, multitudinis numero: & sunt sane plurimæ illic, etiam eæ, quas ἑκατόννησους appellarunt, etsi vicenas numero, aut, ut alii, quadragenas. Tentabam etiam: *sedem cepêre Lesbum insulam.* ejectâ voculâ, & id valde volebam: sed renuunt scriptores, quorum nemo mihi auctor de occupata ab Orestis liberis Lesbo. Etiam Pausanias de locis circa Lesbum tenuit. qui vult in Corinthiacis, *Tisamenum cum suis copiis in partem Græciæ devenisse, quæ nunc Achaia dicitur.*

cia maximis concussa est motibus: Achæi ex Laconica pulsi, eas occupavere sedes, quas nunc obtinent: Pelasgi Athenas commigravere: acerque belli juvenis, nomine Thessalus, natione Thesprotius, cum magna civium manu, eam regionem armis occupavit, quæ nunc ab ejus nomine Thessalia appellatur, ante Myrmidonum vocitata civitas. Quo nomine, mirari convenit eos, qui Iliaca componentes tempora, de ea regione, ut Thessalia commemorant. quod cum alii faciant, Tragici frequentissime faciunt. quibus minime id concedendum est. nihil enim ex persona poëtæ, sed omnia sub eorum, qui illo

dicitur. Imò idem lib. VII. initio, periisse eum in Achaiâ narrat, prælio cum Ionibus, & in Helice sepultum. Itaque & nepotes Orestis in eâdem Achaiâ collocat, eodem lib. VII. *Lips.*

Achæi ex Laconica.] *Strab. lib.* 8. ἐν τοῖς Ἀχαϊκοῖς. *Polyb.* 2. *pag.* 128. *Pausan. Achaic. pr.* Boecler.

Pelasgi Athenas.] *Lipsius* miratur *Dionysium lib.* I. dum casus & sedes Pelasgorum exequitur, nullam Atticæ mentionem facere. Atqui continebatur id jam in verbis *Thucydidis*, quæ ex *lib.* 4. *Dionysius* adducit, ubi *Pelasgi Lemnum olim & Athenas incoluisse* dicuntur. De utraque sede etiam *Strabo lib.* 5. *pag.* 221. Fuerunt autem Pelasgi vaga & migrationibus dedita gens, πολύπλανον καὶ ταχὺ τὸ ἔθνος πρὸς ἐπαναστάσεις, teste *eodem lib.* 13. pag. 621. unde à *Dionysio* πλανῆται vocantur *lib.* 2. *pr.* Porro quæ Athenas commigrandi plerisque caussa fuerit *Thucyd.* annotavit lib. I. ἐκ γὰρ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος οἱ πολέμῳ ἢ στάσει ἐκπίπτοντες παρ' Ἀθηναίους οἱ δυνατώτατοι, ὡς βέβαιον ὄν, ἀνεχώρουν. *Ex cetera enim Græcia potentissimi quique bello aut seditione pulsi, Athenas, tanquam stabilem sedem, sese conferebant.* ut habet versio *Generosissimi Enenckelii.* Idem.

Athenas.] Pausanias lib. I. habitasse vult ipsam arcem.

Ab ejus nom. Thessalia.] *Strabo* de *Thessalia* nominibus & nominum rationibus disserit, fine *lib.* 9. adde *Scalig. animadvers. Euseb.* ad n. CCXXVI. ubi *Thessalus Græci filius* memoratur. *Diodorus lib.* 4. appellationem à *Thessalo* Iasonis & Medeæ filio repetit, non dissimulans tamen esse alias de hoc nomine opiniones, de quibus alibi dicturus sit. Dixit haud dubie: sed vetustas intercepit. *Boecler.*

Convenit.] Nulla erat ratio idonea cur hoc, *convenit*, in *subvenit* mutaret *Acidalius.* Prorsus enim cum elegantia id Velleius scripserat, sicut alias, *Par est*, *fas est*, eidem sensui servire videmus. *Idem.*

Quod cum alii faciant.] Obnubilat splendorem orationis vox, *faciant.* commodius subintelligeretur, inquit *Gruterus.* interim certum est, *Velleium* tantopere elegantiæ dictionis non studuisse, quin multa ejusmodi simplicius dicta admitteret. Id quod de plerisque Auctoribus, etiam Poëtis, existimare convenit. Ut fortasse frustra sint, qui ad περιεργίαν usque, criticam censuram exercere velint. *Idem.*

Nihil enim ex persona poëtæ.] Secus est in

illo tempore vixerunt, dixerunt. quod si quis à Thessalo, Herculis filio, eos appellatos Thessalos dicet: reddenda erit ei ratio, cur numquam ante hunc insequentem Thessalum, ea gens id nominis usurpaverit. Paullo ante Aletes, sextus ab Hercule, Hippotis filius, Corinthum, quæ antea fuerat Ephyre, claustra Peloponnesi

est in Epica poësi: ubi ex persona poëtæ multa interseruntur, ut mox observat Noster circa appellationem Corinthi. *Quippe omnis poëtæ oratio, aut narratione simplici, aut sola imitatione, aut utroque constat.* simplici narratione: *ut Arati de astris apud Græcos, Lucretii de natura apud Latinos poëma.* Imitatione: *cum sublatis poëtæ quæ interseruntur verbis solæ personæ repræsentantur; quibus sermo omnis tribuitur. Quod cum in comœdia, tum & in Tragœdia, fieri est necesse. Quibus ideoque proprie à Platone* imitatio *tribuitur.* utroque: *quemadmodum in epico Homeri aut Maronis. In quo aliorum sermonibus sæpe poëta interseritur.* Libuit hæc ad illustrandam nostri Auctoris censuram verbis *Dan. Heinsii* exponere, qui in subtilissimæ eruditionis commentario *de constitut. Tragœd. cap. 2.* ex mente Platonis ita differit. *Idem.*

A Thessalo.] *Thessaliæ nomen non reperitur apud Homerum, quum tamen in Bœotia Thessali Herculis filii meminerit, à quo non potest videri dicta Thessalia.* Juvat Velleianum argumentum hæc *Scaligeri ad Euseb.* notatio. *Idem.*

Paullo ante Aletes.] Id confirmat Pindari scholiastes in Isthmiis: unde & Ἀλητίδαι, inquit, vocantur Corinthii. quo nomine usus est & Callimachus in sequentibus versibus, qui leguntur apud Plutarchum in v. Symposiacῶn:

Καί μιν Ἀλητίδαι πουλὺ γεραιότερον,
Τοῦδε, παρ᾽ Αἰγαίωνι θεῷ τελέοντες ἀγῶνα,
Θήσουσιν νίκης σύμβολον Ἰσθμιάδος,
Ζήλῳ τῷ νεμέηθε, πίτυν δ᾽ ἀποπέμψουσιν,
Ἣ πρὶν ἀγωνιστὰς ἔστεφε τοὺς Ἐφύρη.

Manutius. Paulo ante Aletes.] Sine circumductione ut loquar, falsum hoc est: nisi alii scriptores falsi. Pausanias lib. II. Ἀλήτης Ἱππότου, τοῦ Φύλαντος, τοῦ Ἀντιόχου, τοῦ Ἡρακλέους. Apollodorus totidem pænè verbis: Ἱππότης τοῦ Φύλαντος, τοῦ Ἀντιόχου, τοῦ Ἡρακλέους. Quid dicemus? *quintum* reponi debere, sicui tamen tanta sunt λεπτολογήματα hæc Græcorum. *Lips.*

Paulo ante Aletes.] *Vtrumque falsum* (ait *Scaliger in animadv. Euseb.*) *& sextum fuisse ab Hercule, qui quintus esset; & Corinthum condidisse, quam Sisyphidæ per multos annos antea obtinuerant.* Prius istud *Lipsio* etiam animadversum. posterius refutatione non indiget, *si condendi* vocem de *restitutione* accipiamus. v. *Indic. Pindaro olymp. 13.* Corinthii dicuntur παῖδες Ἀλάτα, id est, ἀπόγονοι Ἀλήτου, ubi *Scholiastes* videndus. Adde *Euseb. n.* CCCCXCVI. *Boeclerus.*

Aletes.] Sine aspiratione. Ita Rhenanus & doctissimus Belgarum Iunius, Animadversorum lib. 6. cap. 25. *Schegkius.*

Quæ antea.] Sc. ante Aletæ tempora. neque quisquam aliter accepit. vid. *Stephan.*

nesi continentem, in Isthmo condidit. Neque est, quod miremur ab Homero nominari Corinthum. nam ex persona poëtæ & hanc urbem, & quasdam Ionum colonias iis nominibus appellat, quibus vocabantur ætate ejus,
4 multo post Ilium captum conditæ. Athenienses in Eubœa Chalcida & Erethriam colonis occupavere; Lacedæmonii in Asia Magnesiam. Nec multo post Chalcidenses, orti, ut

phan. in voc. ἔφυρα & κόρινθος. *Boecler.*

Claustra Peloponnesi.] Adeundus omnino *Strabo lib.* 8. in descriptione Corinthi. Hinc inter *compedes Græciæ*, Philippo & aliis inter *vincula Græciæ* urbs memorata, ap. *eund. lib.* 9. & *Polyb.* 17. confer quæ habet *Pausan. Corinth.* pr. *Thucyd.* 1. pag. 10. *Horatii interpretes ad od.* 7. *lib.* 1. Illud *continentem* à mala manu esse existimat *Gruterus*. Non ausim statim assentire. *Idem.*

In Isthmo.] Thucydides lib. 1. Hinc Horatius ad Plancum;

— aut Ephesum bimarisque Corinthi
Mœnia.

Vise Strabonem lib. 8. & 18. *Schegk.*

Condidit.] Quæ hic nihil aliud, quàm, *ex integro restituit.* Simili locutione *Tyrios Alexandri auspiciis conditos* ait Iustinus lib. XVIII. Ita quoque *Ecbatana Seleucum condidisse*, scribit Plinius lib. VI. cap. XIV. Denique sic vulgo Constantinopolim, quæ ante erat Byzantium, condidisse dicitur Constantinus Magnus. *Vossius.*

Athenienses, &c.] Strabo conditionem earum vetustiorem facit, libro X. Ἀμφοτέρας, inquit, πρὸ τῶν Τρωϊκῶν ὑπ' Ἀθηναίων ἐκτίσθαι λέγουσιν: *Vtraque* (Chalcis, & Eretria) *ab Atheniensibus ante Trojana tempora condita perhibetur.* Lipsius.

Magnesiam.] Eam scil. quæ ad Sipylum, de qua etiam *Eusebius* capiendus DCCCCLXI. monente *Scaligero*, qui nostri Auctoris locum illuc retulit. *Boecl.*

Magnesiam.] Duplex est Magnesia; una ad Mæandrum, altera ad Sipylum. Hanc potius intelligendam censeo. Nam altera fuit Æolica urbs; ut testatur Strabo lib. XIV. Apud L. Ampelium in libello memoriali, nuper à Salmasio edito, corrupte hæc *Marmesia ad Sipilum* dicitur. *Vossius.*

Chalcidenses.] Congruit *Strabo l.* 5. pag. 243. nisi quod Cumas Italicas non χαλκιδέων solum, sed & κυμαίων (*ap. Dionysium lib.* 7. *Eretrienses Chalcidensibus junguntur*) κτίσμα facit, alterumque è ducibus Hippoclen Cumæum; alterum Megasthenem Chalcidensem asserit. Iam *cum variæ variis locis Cumæ fuerint* (verba *Casauboni* ad Strabonis locum huc transcribere libet) *quas enumerat Stephanus, dubitari potest, ex qua Cumani isti sint profecti, qui Cumam Campaniæ condiderunt. puto tamen è Cuma Euboica: nam & Chalcis in Eubœa. Ideo ait Virgilius,*

Et tandem Euboicis Cumarum allabitur oris.

Hactenus Casaubonus. adde & *Scaligerum animadverſ. Euſeb.* ad num. DCCCCLXVI. qui de tempore istud dubium movet: *apud Euseb. conditus Cumarum in Italia ponitur annis* CXXXI. *post Troica. Strabo & Velleius ante Troica.* producit deinde hæc Nostri verba. certe *Velleius* non ante, sed post Troica ponit Cumarum initium. quod contextus historiæ facile evincit. Interim ante Troica Cumas conditas autumat etiam *Cl. Salmasius in Solin.* pag. 72. ubi

ut prædiximus, Atticis, Hippocle & Megasthene ducibus, Cumas in Italia condiderunt. hujus classis cursum esse directum alii columbæ antecedentis volatu ferunt; alii nocturno æris sono, qualis Cerealibus sacris cieri solet.

ubi & de Cumæis, quos Strabo cum Chalcidensibus Cumarum in Italia auctores facit, contra Scaligerum disputat. Quod *Lipsius* miratur in *Chron-Euseb.* haberi: *Mycena in Italia condita, quæ nunc Cumæ*: de eo non est dubitandum, scriptum esse, *Cyme in Ital.* c. &c. *Boecler.*

Vt prædiximus.] Ante lineas aliquot dixit. Itaque vix dubium quin hîc glossema sit illud, *ut prædiximus.* Quæ voces sæpissimè toto hoc opere reperiuntur, & ob id meritissimo Lipsio sunt suspectæ.

Cumas.] In illud Virgilii lib. 3.

Hinc ubi delatus Cumæum accesseris urbem,

Servius. & idem apud eundem lib. 6. & 9. *Nobilis urbs à Sibyllinis libris, ad quos XV. viri adeunt, cum dii immortales publice consulendi sunt.* Agellius l. 1. cap. 19. Solinus cap. 7. alii. *Schegk.*

Columbæ antecedentis.] Quid opus erat ulla critica manu Acidalii in loco tam sano? An enim *ante ducentis*, aut *ante sedantis* melius aut Latinius exprimit quod volebat Auctor? Nonne castigatissimæ Latinitatis scriptor *Curtius lib.* 4. 7. 15. bis ita loquitur? *complures corvi agmini occurrunt; modico volatu prima signa antecedentes. & modo humi residebant, quum lentius agmen incederet, modo se pennis levabant,* antecedentium, *iterque monstrantium ritu.* Quem locum *Grutero* jam adductum, vindicandæ optimæ lectioni video. Rei ipsius mirificæ plura annotavit *Cl. Freinshemius* Noster exempla. *Lucanus Panegyrico ad Pisonem*, hoc prodigio conditam memorat:

Testis Acidalia quæ condidit alite muros,

Euboicam referens fecunda Neapolis arcem.

Quæ verba adductis *Statii* locis illustrat *Scaliger in appendice Virgiliana.* Boecler.

Nocturno æris sono.] Non quia æs pulsum in Cerealibus tantum sacris. id falsum: & ecce:

Cymbala Thebano concrepuere Deo.

Item:

Nocte sonat Rhodope tinnitibus æris acuti:

Ut omittam Isidis & Ægyptiaca sacra cum suis sistris. Arnobius etiam universè: *Vos æris tinnitibus & tibiarum sonis persuasum habetis deos delectari & affici.* Cur ergo Cerealia eximiè nominat? quia de *nocturno æris sono* sermo est. & sacra illa noctu: idque cum clamore & clangore. Iustinus lib. 11. *Iussis matronis solito clamore ac strepitu, etiam in accessu hostium, sacra (hæc Cerealia) celebrare.* Lipsius.

Cerealibus.] Athenienſium, in quis sacerdotem instrumento æneo, ἠχεῖον dicto, excitare sonum, ut matronæ clamorem & strepitum moris, Iustin. lib. 11. Æneo instrumento placuit; quod plurimum posse in sacris, & percantationibus prisci illi persuadebant. Hinc deficiente Luna ejus usus. Livius præter Plutarchum, Ovidium, Iuvenalem, clare lib. 26. *Campanorum*, inquit, *imbellis multitudo, cum æris crepitu, qualis in defectu Lunæ silenti nocte fieri solet, edidit clamorem.* In excantationibus, æneæ falces. de quibus Virgilius & Macrobius. In casto Cereris an hoc tale adsumtum valde mihi dubium. Vide Ciceronem in Verrinis, Livium, Dionem, Ovidium, Festum,

let. Pars horum civium magno post intervallo Neapolim condidit. utriusque urbis eximia semper in Romanos fides, facit eas nobilitate atque amœnitate sua dignissimas. sed aliis diligentior ritus patrii mansit custodia: Cumanos Osca mutavit vicinia. Vires autem veteres earum urbium hodieque magnitudo ostentat mœnium. Sub-

stum, Arnobium, Clementem, alios: & ne mû quidem Lucilianum. Sane Servius ad illud Virgilii lib. 4.

Nocturnisque Hecate triviis ululata per urbes,

permansisse in sacris ait, ut certis diebus per compita à matronis exerceatur ululatus. mansit attamen æneorum vasorum usus. Livius lib. 27. *Ædileis pleb. Q. Catius, & L. Portius Licinius ex multatitio argento, signa ænea ad Cereris sacra dedêre.* Burrerii Ms. *aëris sono.* Schegkius.

Neapolim.] Unde & *Neapolis* i. e. *nova urbs* dicta. *Strabo lib.* 5. Μετὰ δὲ Δικαιαρχίαν ἐστὶ Νεάπολις Κυμαίων. ὕστερον δὲ καὶ Χαλκιδεῖς ἐπῴκησαν, καὶ Πιθηκουσσαίων τινὲς, καὶ Ἀθηναίων, ὥστε καὶ Νεάπολις ἐκλήθη διὰ τοῦτο. Antea *Palæopolin* fuisse è *Livii* 8.22. monuit ad h. l. *Lipsius*. Verba Historici faciunt ad explicationem Velleii & Strabonis. *Palæopolis fuit haud procul inde, ubi nunc Neapolis sita est. duabus urbibus populus idem habitabat: Cumis erant oriundi. Cumani Chalcide Euboica originem trahunt. Classe, qua advecti à domo fuerant, multum in ora maris ejus, quod accolunt, potuere. Primo in insulas Ænariam & Pithecusas egressi, dein in continentem ausi sedes transferre.* Boeclerus.

Amœnitate.] Eleganter in hanc rem Plinius lib. 3. cap. 4. & Florus lib. 1. cap. 16. *Omnium non modo*, inquit, *Italia, sed toto orbe terrarum pulcerrima Campaniæ plaga est. nil mollius cælo: nil uberius solo:* (ita ex veteribus lego) *denique bis floribus vernat. ideo Liberi Cererisque certamen dicitur. Nihil hospitalius mari. urbes ad mare, Formiæ, Cumæ, Puteoli, Neapolis.* Quod de fide & constantia inicit, etiam Livius multimodis ad posteros transmisit. *Schegk.*

Fides.] Vide Liv. 23.

Magnitudo.] Hoc argumentum valde est incertum. οὐ γὰρ ἀκριβὲς σημεῖον τὸ ἐκ τῆς ὄψεως τὰς δυνάμεις τῶν ἀνθρώπων στοχάζεσθαι, ait *Scholiastes Thucydidis* ad nobilissimam observationem, quæ ἐν τηλαυγεῖ προσώπῳ severissimi operis ab Historico suppeditatur, ubi monet, *veteres Mycenarum angustias non recte à posteris allegari ad negandam urbis, qua olim pollebat, potentiam.* Postea exemplis duobus allatis, altero evincit insuper, *neque in contrariam partem argumentum de magnitudine valere. Nam si nunc*, inquit, *Lacedæmoniorum desolaretur urbs, templis solum & ædificiorum relictis areis, incredibilem posteris, post longius elapsum tempus, eorum potentiam gloriamque fore crediderim. qui tamen nunc ex quinque Peloponnesi partibus, duas ipsi tenent, universæ autem & multis extra eam Sociis præsunt: Verum quia urbs neque tectis frequens, nec templis sumptuosisque ædificiis exornata est, vicatim antiquo Græciæ more habitata, impar famæ suæ videretur. Sin idem eveniat in Atheniensium urbe: duplo major, quam est revera, eorum potentia, urbis faciem intuenti censeretur.* Ex quibus omnibus, *Non igitur ex aspectu urbis de potentia judicandum esse*, infert. Digna fuit quæ hîc quoque legeretur nota-

Subſequenti tempore magna vis Græcæ juventutis, abundantia virium ſedes quæritans, in Aſiam ſe effudit. nam & Iones, duce Ione profecti Athenis, nobiliſſimam partem

notatio; quoniam crebri circa hanc rem errores judicantium obſervantur; &, ne inconſulte arrepta Velleii verba, ultra quam fas eſt valere crederentur. *Boeclerus.*

Magna vis Græca.] Recte monuit *Gruterus*, non debuiſſe à *Schegkio & Acidalio* (quorum errorem etiam *Taubman. in culic. Virgil.* ſuum fecit) *Græciæ juventutis* legi, ex ſphalmate editionis Rhenani. Etiam exempla, quæ firmandæ iſti opinatiunculæ adducuntur, dexteriore opus habent & explicatione & applicatione. *Boecler.*

Abundantia.] Crebra demigrationum cauſſa. Ita *Galli abundante multitudine, cum eos non caperent terræ, quæ genuerant, trecena millia hominum ad ſedes novas quærendas, velut ver ſacrum miſerunt. Iuſtin.* 24. 4. 1. *Boecl.*

Iones.] Satin' in hac narratiunculâ, ô Vellei, φρένες tibi ἔμπεδοι? non videntur. Ionem ducem tu coloniæ hujus facis: atqui Auctoritas te oppugnat, & Ratio ipſa. Auctoritas, magnorum ecce teſtium: qui à Nileo, Androclo, & Codri filiis coloniam hanc conſtanter aſſerunt deductam. Strabo lib. VIII. Μετὰ τῶν Κοδριδῶν ἔστειλαν τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν εἰς τὴν Ἀσίαν. *Vnà cum Codri filiis miſerunt Ionicam coloniam in Aſiam.* Pauſanias lib. VII. Ὁ Νειλεὺς καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Κόδρου παίδων ἐς ἀποικίαν ἀπεστάλησαν: *Nileus & reliqui Codri filii in coloniam dimiſſi.* & plura uterque ille ſcriptor de totâ re diſtinctè. Inter Latinos etiam Tertullianus, de Pallio: *Iones Nilei comites Aſiam novis urbibus inſtruunt.* Et Ammianus: *Mileſii inter Ionas alios in Aſiâ per Nileum multò antè locati, Codri illius filium, qui ſe pro patriâ bellô fertur Dorico devoviſſe.* Quin & Plutarchus Nileum in hâc deductione nominat, libello de Exſilio. Iam ratio in te, à tempore. Verus ille & vetus Ion, Xuthi filius, ducentis pænè annis major hac deductione: quia vixit Danai atque Eumolpi ævo. Quomodo nunc igitur coloniæ dux? Agnoſcimus vel hinc Velleii τὸ παράλογον, pro quo nullus mihi quidem color. *Lipſius. Iones.*] Hæc eſt celebris illa ἰωνικὴ ἀποικία: cujus hiſtoriam cum iis, quæ antea acciderunt, videtur confundere *Velleius.* Non enim *Ione* duce hæc in Aſiam demigravit multitudo, ſed Codri filio. *Strab. lib. 8. p. 383. diſtinguit hiſtoriam. Ionem Xuthi filium Athenis imperaſſe,* ait, *circa hæc tempora, abundante hominum multitudine, in Peloponneſum emiſſam Ionum coloniam, indeque Ægialeiæ nomen in Ioniæ appellationem tranſiviſſe. Poſt Heraclidarum reditum pulſos ab Achæis Iones, rediviſſe Athenas, atque inde cum Codridis Ionicam coloniam in Aſiam deduxiſſe, conditis* ibi XII. *urbibus, quot in Peloponneſo antea obtinuerant.* confer *lib.* 14. *pr.* His conſentit *Pauſanias Achaic. pr. Ælian. var. lib.* 8. *c.* 5. *Plutarchus de exil. Ammian. Marcell.* 28. *Tertullian. de Pall.* locis à Lipſio partim productis. Adde *Cononis narrat.* 2. *apud Photium* n. CLXXXVI. p. 423. *Scalig. animadv. Euſeb. ad n.* 975. Velleianum in tempore & perſonis errorem (nam *Ion* numero Euſebiano DCLXXXII. *hæc Ionica emigratio* n. DCCCCLXXV. memoratur) perſtrinxit ſerio *Lipſius*: nec immerito. Quamdiu quidem hæc lectio retinebitur. Et de alia ſuſpicari ſine veſtigiis librorum, anceps fuerit. Exiſtimabam olim, *Loqui eum de duobus diverſis temporibus,*

partem regionis maritimæ occupavere, quæ hodieque appellatur Ionia; urbesque constituere, Ephesum, Miletum, Colophona, Prienen, Lebedum, Myuntem, Erythram, Clazomenas, Phocæam; multasque in Ægeo atque Icario occupavere insulas, Samum, Chium, Andrum, Tenum, Pharum, Delum, aliasque ignobiles. Et mox Æolii, eadem profecti Græcia, longissimisque acti erroribus non minus illustres obtinuerunt locos; clarasque urbes condiderunt, Smyrnam, Cymen, Larissam, Myri-

atque illud velle, ac forteam scripsisse; Ionas, duce Ione profectos *quondam* Athenis, nobiliss. p. &c. *nunc nimirum* occupavisse. verum sic quoque difficultas ex historia superest. *Boecler.*

Ion.] Nomen à Javan deductum videtur: unde & Ἰάονες Homero.

Vrbesque.] *Teum* inseri debere Vellejanæ scriptioni non statim dixerim: licet historia videatur postulare. De urbibus ipsis earumque conditoribus vide *Strabon.* 14 *pr.* & *Stephan. de urbib.* De *Erythræ* conditore disputat *Meursius Lect. Attic* 5. 8. *Boeclerus.*

Myuntem, Erythram.] Forte legendum est: *Myuntem, Teum, Erythram.* Neutiquam enim verisimile, *Teum* solam à Velleio omissam, contra auctoritatem Herodoti in 1. Strabonis in XIV., Vitruvii lib. IV. cap. I., Æliani Var. Hist lib. VIII. cap. V., aliorumque. Graviter autem lapsus est vir eruditissimus, qui etiam *Chium*, & *Samum*, inseri voluit Nam ecce illas statim seorsim reddit Velleius, quod non in continente, sed mari sint sitæ. Gratias interim eidem agendas censeo, quod apud Ælianum, citato loco, pro Λίσβος recte emendarit Λέβεδος. Idem mendum sedet adhuc apud Harpocrationem in Ἰωνία χώρα. Corrigatur igitur. Hoc quoque forrasse operæpretium sit monere, quod pro Ἄνδρος apud eum sit Ἄνδροκλος. Nec temere mutem. Urbs ea ita primitus dicta videtur ab Androclo Codri filio. Quamvis in diversum abire sciam Stephanum in Ἄνδρος. *Vossius.*

Et mox Æolii.] *Strabo* aliter *lib.* 13. Τετράσι γενεαῖς πρεσβυτέραν φασὶ τὴν Αἰολικὴν ἀποικίαν τῆς Ἰωνικῆς, διατριβὰς δὲ λαβεῖν καὶ χρόνους μακροτέρους. *Traditum est Æolicam coloniam quatuor ætatibus Ionica priorem fuisse, & moras traxisse ac longius tempus.* de quibus moris etiam Velleius mox meminit. vide *Scalig. animadv. Euseb.* ad n DCCCCLXXV. *Boecler.*

Smyrnam.] Variant de conditore. vel certum ex Tacito lib. 4. Annal. *At Smyrnæi*, ait, *repetita vetustate, seu Tantalus Iove ortus illos, sive Theseus divina & ipse stirpe, sive una Amazonum condidisset.* adde Strabonem l. 14. *Schegk.*

Mitylenemque.] Quæ inter pulcherrimas urbes Horatio numerata in Odis:

Laudabunt alii pulcram Rhodon, aut Mitylenem.

Et Epistolis:

Incolumi Rhodos & Mitylene pulcra facit, quod
Penula solstitio, campestre nivalibus auris.

Et longo, apud Muretum Variarum lib. 9. cap. 16. In qua tamen hoc mirum, *auster cum flat, homines ægrotant; quum Corus, tussiunt; quum Septemtrio, restituuntur in salubritatem*, ait Vitruvius

Myrinam, Mitylenemque, & alias urbes, quæ sunt in Lesbo insula. Clarissimum deinde Homeri illuxit ingenium, sine exemplo maximum: qui magnitudine operis, & fulgore carminum solus appellari Poëta meruit. in quo hoc maximum est, quod neque ante illum, quem ille

vius lib. 1. de reliquis doctissimus Ortelius in illo laborioso opere Geographico. *Schegkius.*

Et alias urbes.] *Gruterus* pro putido glossemate delet, *urbes quæ sunt.* Sed ad hunc modum multa in Velleio tollenda fuerint. quæ ut κρίσιν interim aliquam admittunt, ita medicinam nondum efflagitant. Ceterum de urbibus hic memoratis *vid. Strab.* 13. *Herodot.* 1. *Stephanum* περὶ πόλεων. pro *Larissa, Antissam* prætulit vetus codex. Ubi *Sylburgius* annotat, *nullam reperiri in Æolide.* Sed haud dubie, ad *Lesbum* respexit, qui ita exscripsit. Ἄντισσα πόλις Λέσβου, ἐφεξῆς τοῦ Σιγείου *Stephan.* & *Strabo* 13. Boeclerus.

Homeri.] Vel quia nemo poëta ante eum, vel quia nemo postea ad eum, id est, quia sine comparatione maximus, & cui neminem adæques. In aëre volat hic Pegasus, ceteri pedibus pulsant terram. *Lipsius.*

Solus appellari Poëta meruit.] Amo, amo te Vellei, ob hæc judicia. Ille verò non summus solùm poëtarum, sed solus. Nam quis aliorum non peccat? at iste μόνος τῶν ποιητῶν οὐκ ἀγνοεῖ ὃ δεῖ ποιεῖν αὐτόν: *solus Poëtarum non ignorat quid factu scriptuque decorum sit.* Ita magnus Aristoteles censuit. quem Iulius Scaliger cùm ubique audiat, cur hic sprevit? Ille Aristotelem quasi Deum habuit, at hic Homerum. Alibi inquit: Θεσπέσιος Ὅμηρος παρὰ τοὺς ἄλλους: *divinus Homerus præter ceteros.* Iterum: Λέξει καὶ διανοίᾳ πάντας ὑπερβέβληκε: *Dictione & sententiâ cunctos supergressus est.* Atque hæc ille vir, qui laudum & benignioris judicii valde parcus. Quid Plato? ille ipse qui civitate ejecit, cælo ostendit dignum. Ὅμηρος, inquit, ἄριστος καὶ θειότατος τῶν ποιητῶν: *Homerus optimus & divinissimus poëtarum.* & passim talia præconia in ejus scriptis. Alios quid cumulem? nemo tam consentienti judicio sapientum omnis ævi laudatus est: & id ab iis maximè, qui ipsi laudatissimi. Abi igitur Imperitia aut Livor. tu capere, tu carpere, non potes *immortalem hanc, cælestemque naturam.* Lipsius. *Solus appellari Poëta.*] Adeundi Auctores ipsi: quorum aliquos (nam operæ pretium omnia certatim à veteribus congesta consectandi præconia?) hic nominare lubet. Ac vita quidem divini poëtæ *Herodoto* scriptore circumfertur. *Plutarchi*, qui è pluribus superat *libellus*, de arte ejus Poëtica potissimum disquirit. Adde *Dion. Chrysost. serm.* 53. *Suid. in* Ὅμηρος. *Strabon.* 1. & passim. *Quintilian.* 10, 1. Plin. 7, 29. *Gyrald. hist. poët. dialog.* 2. Boecler.

Quod neque ante illum.] Utrumque verum est. Nam & Homerus *primus doctrinarum & antiquitatis parens*: nec post eum natus, qui germanitus exprimeret aut referret. Non ergo ipse Virgilius? non, Velleio quidem judice: atque etiam acri illo Fabio; cujus hæc verba: *In verbis, sententiis, figuris, humani ingenii modum excedit: ut magni viri sit virtutes ejus non æmulatione quod fieri non potest, sed intellectu sequi.* Et profectò ita est, Omnium rerum, omnium artium, omnis non pru-

ille imitaretur; neque post illum, qui eum imitari posset, inventus est. neque quemquam alium, cujus operis primus auctor fuerit, in eo perfectissimum, præter Homerum & Archilochum, reperiemus. Hic longius à temporibus belli, quod composuit, Troici, quam quidam rentur, abfuit. nam ferme ante annos DCCCCL. floruit,

dentiæ solùm, sed sapientiæ, vestigia, aut expressa aut recondita sunt in illo. Quem haud temere Themistius dixit, προπάτορα καὶ ἀρχέγονον τῶν Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους λόγων: *primum parentem auctoremque Platonis & Aristotelis sermonum.* Et Dionysius: Κορυφὴν ἁπάντων καὶ σκοπὸν, ἐξ οὗ περ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα καὶ πᾶσαι κρῆναι: *verticem omnium & quasi scopum ex quo cuncta flumina, cuncta maria, cuncti fontes.* Sed diffundor in laudes viri, quem fateor me non æstimare, sed venerari; nec venerari, sed pænè dicam adorare. *Lipsius.*

Archilochum.] Qui vixit regnante Romulo. Cicero Tuscul. 1. Olympiade nimirum VI.; vel VIII. Herodoto tamen regnante Gyge; quod incidit in tempus Olympiadis XX. ni fallor. *Schegkius.* *Archilochum.*] Archilochus ille præstantissimis poëtis, quoties in exemplum nominandi sunt, tum ab aliis, tum à Cicerone conjungitur, *Orator. cap. 1. In poëtis, non Homero soli locus est (ut de Græcis loquar) aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro: sed horum vel secundis, vel etiam infra secundos.* Id. 2. *de finib.* 4. Boecler.

Hic longius à temporibus belli.] Omnia in hoc homine sive (fas sit dicere) Genio obscura: Parentes, Patria, Ætas ipsa: Sed de Ætate, certum antiquissimum esse: & Josephus contra Appionem asserit, *Nullum omnino apud Græcos, de quo constet, scriptum exstare, quod sit Homeri carminibus antiquius.* Crates & alii LXXX. circiter annis à bello Trojano removent, Aristoteles CXL. tempore, nempe deductæ Ionum coloniæ. Herodotus CLXXIIII. At Velleius noster inferiorem multo facit: & ex ejus computatione (tu si voles, numera: facile est) anni ad Homerum à Troiâ sint paullo plus CCLX. Quæ ipsa Latinorum plurium opinio est: expressa etiam in Agellio, sed nunc corrupta. Ille libro XVII. in capite illo Chronico: *Homerum ante Romam conditam vixisse Silviis Albæ regnantibus: annis post bellum Trojanum, ut Caßius in primo Annalium scriptum reliquit, plus centum atque sexaginta; ante Romam autem conditam, ut Corn. Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter centum & sexaginta.* Tu emenda: *Annis post bellum Trojanum plus ducentis atque sexaginta.* Numquam aliter scripsit Cassius: & evincit ipsa Agellii insequens scriptio. Nam ponit eum vixisse ante Romam conditam *annis circiter centum atque sexaginta.* Atqui si prior ille numerus verus: ergo à Troiâ capta ad Romam natam fuerint modò anni CCCXX. Palàm id falsum: & Chronologi consensu statuunt supra annos CCCCXXX: alii plures. Eusebianum etiam Chronicon hic fœdatum: facile emendatu ex his ipsis. *Lipsius.* *Hic longius à temporibus belli.*] Si cui vacat aut curæ est talia indagare, adeat *Herodot. & Plutarch. Suid. Gyrald.* locis supra laudatis, & *Gell. noct. Att.* 17, 21. *Scaliger. animadv. Euseb. ad n.* DCCCCXCVI. præsertim *Lips. ad h. l.* Interim ratio Velleii valde proba, cujus

ruit, intra mille natus eſt. quo nomine, non eſt mirandum, quod ſæpe illud uſurpat: *οἷοι νῦν βροτοί εἰσι.* hoc enim ut hominum, ita ſæculorum notatur differentia, quem ſi quis

jus etiam opinioni facilius, quam cujuſquam, hac in parte ſubſcripſerim, quippe quæ nec *Gellio* diſconvenit multum, nec *Ciceroni*, qui in *Bruto (c. 10.)* inquit: *Homeri etſi incerta ſunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum.* Id quod alibi etiam dixerat Tullius, ſicut ex Auguſtin. 22. d. C. D. 6. diſcimus. *Boeclerus. Hic longius à temporibus belli.*] De ætate Homeri, & ad hunc locum, & alibi, viri docti ſatis multis egêre. Non poſſum tamen, quin Plutarchi locum ex vita Homeri, qui eos hactenus torſit, proponam; in quo fœdum *ἀντιχρονισμὸν* tandem tolli intereſt. Ait igitur de vate illo Mæonio: περὶ δὲ πλείστοις πεπίστευται μετὰ ἔτη ἑκατὸν τῶν Τρωικῶν γεγονέναι, καὶ πολὺ πρὸ τῆς θέσεως τῶν Ὀλυμπιάδων, &c. *Plurimi credunt, ab Trojanis temporibus centum annos abfuiſſe; non multo ante conſtitutionem Olympiadum, &c.* Quod ſane ridiculum eſt. Nam à centeſimo poſt Troiam captam anno, ad conſtitutionem Olympiadum, interſunt anni CCCVII. Puto igitur, illud καὶ ab librario inſertum, qui ſciebat, ſecundum quorundam opinionem, Homerum centum modò annis Romæ conditu fuiſſe priorem. Inter quos fuiſſe Nepotem, conſtat ex Agellio lib. XVII. cap. XXI. *Voſſius.*

Quod ſæpe illud uſurpat.] Optime hanc lacunam ſupplevit Urſinus, hemiſtichio illo, quod ter in Iliade uſurpat Homerus,

Οἷοι νῦν βροτοί εἰσι. —

Expreſſit id Virgilius XII. Æneid. de ſaxo, quod Turnus in Æneam torſit:

Vix illud lecti bis ſex cervice ſubirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus:

Hinc Iuvenalis Sat. XV. —

Nam genus hoc vivo jam decreſcebat Homero.
Terra malos homines nunc educat atque puſillos.

Denique & huc reſpexit Plinius Nat. Hiſt. libro VII. capite XV. ubi ait: *Cuncto mortalium generi minorem ſtaturam in dies fieri, propemodum obſervatur.* Voſſius.

Hoc enim ut hominum.] Paraphraſis iſta eſt: cum Homerus dicit, *quales nunc ſunt homines*, non ſtaturæ modo & menſuræ in ipſis hominibus diverſitatem notat, ſed ſæcula quoque antiquiora, ſuo ævo quodammodo opponit, & ea, quam dixi, ſtaturæ diverſitate tanquam charactere diſcriminat, alios & majores olim Troicis temporibus homines fuiſſe, eo autem, quo Iliada ſuam ſcripſit, longe jam minores eſſe ſignificans. Plin. 7, 16. *Iam ante annos prope mille (obſerva hic obiter aliquid de ætate Poëtæ) vates ille Homerus non ceſſavit minora corpora mortalium quam priſca conqueri. Gellius* 3, 10. cum refutaſſet *Herodotum*, invento Oreſtis corpori VII cubita longitudinis admenſum, ſubjicit *ἐπιπληκτικῶς*: *niſi ſi, ut Homerus opinatus eſt, vaſtiora prolixioraque fuerint corpora hominum antiquorum; & nunc quaſi jam mundo ſeneſcente, rerum atque hominum decrementa ſunt. Iuvenalis Sat.* 15. *v.* 69.

Nam genus hoc vivo jam decreſcebat Homero, &c.

[Verſus enim ſuperius citati ſunt.] De re ipſa teſtatur etiam *Solinus Polyhiſt. edit. Camertis*, 5.; *Draudii*, 3.; *Salmaſii*, 1. *capite: ſi de ipſis hominum formis requiramus, liquido manifeſtabitur, nihil de ſe antiquitatem mendaciter*

quis cæcum genitum putat, omnibus sensibus orbus est.
6 Insequenti tempore imperium Asiaticum ab Assyriis, qui id obtinuerant annis MLXX translatum est ad Medos, abhinc annos ferme DCCLXX. quippe Sardanapalum eorum

prædicasse, sed corruptam degeneri successione subolem nostri temporis per nascentium detrimenta decus veteris proceritudinis perdidisse. paullo post: *Quis enim jam isto ævo non minor parentibus suis nascitur? &c.* Addenda quæ à laudatis modo *Editoribus* annotata sunt. item: *Hug. Grot. ad lib. 1. de ver. chr. rel. p. 19. Ludovic. Viv. ad Augustin. de C. D. 15, 9. Interp. Virgil. ad illud 12. Æn. Qualia nunc hominum producit corpora tellus. Bernegg. p. m. Quæst. in Germ. Tac. 14. an ab ævo in ævum statura hominum minuatur?* Id. q. 18. Quâ occasione plerique, quos laudavi, de *Gigantibus* disquirunt, eosque fuisse omnino, confirmant. *Boecler.*

Cæcum genitum putat.] Non negat Noster *Cæcum fuisse* (sicut existimat *Gyraldus*) sed *cæcum genitum esse.* Tantam enim rerum omnium peritiam, & ostensa in toto opere rerum oculis usurpatarum vestigia, imo specimina, non convenire ei, qui ab utero matris cæcus prodiit, omnes intelligunt. Ceterum sicut manifeste falsum & confictum est, *Cæcum natum:* ita quod *cæcus postea factus* sit, tradit quidem *Herodotus & alii*, sed certitudo ejus asseverationis duabus rationibus infirmari potest. *Primo* enim, quod dicitur, ideo pro *Melesigene*, *Homerum* vocitatum, quod Cumæorum lingua *Homerus* cœcum notaret, in dubium vocatur eorum auctoritate, qui alias, atque, ut videtur, magis probabiles ejus appellationis caussas adferunt. vid. *Suid.* & *Gyrald. hist. poet. dialog. 2. Deinde*, non congruit hæc *illata cæcitas*, cum eo, quod sub fide Historica videtur *Suidas* tradere: figmentum istud *congenitæ cæcitatis* inde originem traxisse, quod Homerus cupiditatis, cujus illecebræ oculis primo omnium insinuantur, sive quæ per oculos in animum ingreditur, per omnem vitam victor extiterit. Quanquam aliis alias placuit hujus fictionis interpretationes excogitare, de quibus *Gyrald.* loco, quem prædiximus. *Idem.*

Annis MLXX.] *Iustin.* 1, 2, 13. annos *mille trecentos* assignat: *Diodorus Sic. lib.* 2. amplius CIↃ CCCC.: *Georg. Monachus* CIↃ CCCLX. *Eusebius*(n. 1197.) CIↃ CCXL.: unde *Lipsius* existimat in *Velleio* rescribendum MCCXXX. adde *Annium comment.* ad *Metasthenem:* & vide omnino, quæ *Scaliger* notavit ad *Euseb.* l. modo nominat. & *Schubert. de scrupul. Chronolog. lib. 2. c. 4. & 5.* Idem.

Abhinc annos fermè DCCLXX.] Ergóne hoc gestum post Romam conditam? non, ex ipso Velleio & temporum textu. Adde omnino centenariam notam, & scribe DCCCLXX. *Lipsius*, *Abhinc annos ferme* DCCLXX.] In supputandis temporibus subinde Velleius ad annum consulatus *M. Vinicii cui suum opus inscripsit*, tanquam ad solennem terminum decurrit. Est autem is *V. C.* DCCXCIII., *Tiberiani Principatus* XVI. quod, vel ex *Onuphrii Panvin. comment. in lib. 2. fast.* semel hic notasse, sufficiat. *Boecler.*

Sardanapalum.] Eusebii codices Mss. hunc *Sardanapallum* vocant, ut observat magnus Scaliger: qui putat, hoc nomen in obscenam notam à Græcis detortum. Nam παλλὸς idem, quod φαλλός. Quo sine dubio respexit Tullius III. de Rep. *Sardanapallus ille vitiis multo, quam ipso nomine deformior.* Unde & Pseudantoninus

Σαρδα-

eorum regem, mollitiis fluentem, & nimium felicem malo suo, tertio & tricesimo loco ab Nino & Semiramide, qui Babylona condiderant, natum, ita ut semper successor regni paterni foret filius, Pharnaces Medus impe-

Σαρδανάπαλλος dictus, ut est apud Dionem in excerptis lib. LXXIX. apud Constantinum Porphytogennetam. Invenio etiam apud Hesychium, *Σαρδανάπαλλα, αἰδοῖα*. Ubi restituendum arbitror, *αἰδοῖα*. Sed nihil in Velleio mutandum. Pro vulgata lectione stant Strabo, Diodorus, aliique vetusti historici. Et, ut recte idem Scaliger monet, *Sardanapalus* est Assyriacum שַׂרְדָן־פַּל *Sardan-pal*: posteriorque vocula legitur etiam in nomine regis *Teglath-phal-Esar*. Vossius.

Sardanapalum.] Historiam hanc tradunt *Iustin.* 1, 3. & iisdem verbis *Sarisber. in Policrat.* 6, 14. *Diodor. Sic.* 2. *Oros.* 1, 19. *Athenæ. lib.* 12. (ubi & epitaphium ejus, quod exagitat cum *Aristotele Cicero Tuscul.* 5, 35. & *Augustin.* 2. de C.D. 20. ubi *Ludov. Viv.*) *Suid. in voc. σαρδανάπ. Euseb. n.* MCLXXXIV. *Boeclerus.*

Mollitiis fluentem.] Manutius *florentem. Fluere facetiis, jocis*, Plauto: *mollitia, luxu*, Ciceroni, Terentio: *Asiatico ornatu adfluere* veteri Poëtæ usitatum. De hoc Justinus ait, quod fuerit, *vir muliere corruptior. Ad hunc videndum præfectus ipsius, Medis præpositus, nomine Arbactus, cum admitti magna ambitione ægrè obtinuisset; invenit eum inter scortorum greges purpuram colo nentem; & muliebri habitu, cum mollitia corporis & oculorum lascivia omnes feminas anteiret, pensa inter virgines partientem.* Tricesimum à Nino numerat Diodorus lib. 11. De Semiramide, quo astu ad regnum pervenerit eleganter Muretus in Variis. *Scheglius.*

Nimium felicem malo suo.] Sic est: felicitas passim optatur voto non uno: at eam nactis, ipsa fere insusurrat: *Illic homo, à me sibi malam rem arcessit, jumento suo.* de quâ re nos plura ad verba Galbæ lib. 1. Hist. Tacit. cap. 15. *Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant, quia miseriæ tolerantur: felicitate corrumpimur.* Gruterus.

Tertio & tricesimo loco.] Diodoro Siculo est, *Tricesimo loco* saltem: at Eusebio, *Tricesimo sexto.* Quid miremur varietatem hanc in re locis temporibusque remotâ? Sanè res Syriaticæ parum perspectè cognitæ Græcis Latinisve. *Lipsius.*

Pharnaces Medus.] Strabo, Diodorus, Athenæus, aliique Græci, hunc Arbacem nominant. Quomodo etiam in multis Justini codicibus legere est. Nam alii habent, *Arbactus.* Movet Orosius lib. II. cap. II., ut neutrum damnem. Cæterum apud Velleium, cum viris eruditis malim rescribere, *Arbaces.* [Ita & Sidon. Carm. 9. v. 24.

Non Medus caput Arbacem profabor.] Sed reclamat Ursinus, & ex historia, nummisque Græcis, scribendum censet, *Arsaces.* Quod historicorum fidem advocet, nullius duco, cum solùm apud Tzetzem, ac quosdam sequioris ævi scriptores, ita id nominis scriptum invenias. Majoris videatur, quod nummos Græcos advocet. Sed quid hi ad Medos, eoque præsertim tempore, quo Mediam Græci nunquam intraverant? Non dubito itaque, quin nummi, quotum auctoritate est subnixus, non hunc, sed posterioris seculi *Arsacen* indicent. Obiter addo, hunc à Suida in Sardanapalo Perseum appellari. Nam ait: *ὑπὸ Ἀρβάκου ἐσφάγη ὑπὸ Περσέως*. Sed locum mendosum esse,

 arbi-

imperio vitaque privavit. Ea ætate clarissimus Graii nominis Lycurgus Lacedæmonius; vir generis regii, fuit severissimarum justissimarumque legum auctor, & disciplinæ convenientissimæ vir; cujus quamdiu Sparta diligens

arbitror, nec aliter puto judicabit, qui eundem in Arbace consuluerit. Fortè autem scribendum, Βελέσεως. Hic, ut Diodorus, aliique testantur, adjutor fuit Arbacis in omni hoc negotio. Viderint alii. *Vossius.*

Lycurgus.] De Lycurgi *genere, claritudine, legibus* adi *Plutar. Lycurg. Herodot.* 1. *Strabon* 8. & 10. *Xenophont. de rep. Lacedam. Pausan. Lacon. Iustin.* 3, 2. & 3. *Sarisber. policrat.* 4, 3. *Cicero* sæpe laudat: qui & ætatem ejus *l.* 5. *Tuscul.* 3. Homeri temporibus congruere existimat. verum in ea quæstione consulendus *Scaliger animadv. Eusеb. ad n.* MCXXXII. *Boecler.*

Vir generis regii.] Ita. Nam ab Aristodemi filio Procle originem duxit, qui rex & posteri ejus Spartæ. Suidam corrige: Λυκοῦργος Σπαρτιάτης Πατροκλέους ἀπόγονος. imò Προκλέους. Idem error in Plutarchi Lycurgo, ubi stirpem hanc inquirit: Ἀλλὰ Πατροκλέους μὲν τοῦ Ἀριστοδήμου γενέσθαι Σόον. iterum Προκλέους. Sed & in Platone hoc mendum III. de Legib. Καὶ βασιλεὺς μὲν Ἄργους Τήμενος ἐγίγνετο. Λακεδαίμονος δὲ Πατροκλῆς καὶ Εὐρυσθένης. Tolle, tolle. Nam certum ex Apollodoro, Pausaniâ, Scholiaste Pindari, aliisque, Proclem ei fuisse verum nomen. Æmilius Probus in Agesilao: *Mos est Lacedæmoniis traditus, ut duos semper reges haberent ex duabus familiis Proclis & Eurysthenis, qui Principes ex progenie Herculis Spartæ reges fuêre.* Cur autem duo simul, caussa sive occasio à Panegyrico scriptore promitur, ad Maximianum: *Sic fit ut tantum vobis imperium commune sit, & planè, ut gemini illi reges Lacedæmone Heraclidæ, Rempubl. pari sorte teneatis. quanquam hoc vos meliores & justiores, quòd illos mater astu coëgit, cùm nemini fateretur, quem priùs edidisset in lucem, pari ætatis auctoritate regnare: vos hoc sponte facitis.* Lipsius.

Convenientissimæ.] Tria hic corriguntur à viris doctis: *quidam* postremam voculam, ob inamœnam repetitionem, delent; ut sensus sit: *Lycurgum justissimarum legum & disciplinæ convenientissimæ auctorem fuisse.* Alii (*Lipsius* sc. cujus auctoritatem sequitur *Gruterus*) eundem sensum ita determinant, ut inflexione ultimæ vocis, *disciplina viris convenientissima*, auctorem faciant Lycurgum. Nonnulli *convenientissimam* disciplinam in *continentissimam* mutant. quæ vox haud dubie minus convenit stilo & menti scriptoris. Sicut & media correctio quæsivisse potius acumen quam invenisse videtur. Prima omnium videtur optima, propter id quod sequitur. Nam illa verba, *cujus quamdiu Sparta diligens fuit*, profecto simplicius & melius ad disciplinam reip. à Lycurgo institutam, quam ad *virum*, id est, disciplinæ auctorem retuleris. Quod si autem omnino retinendum sit illud *Vir*, malim connectere cum sequentibus, quam cum antecedentibus: *vir, cujus q. d. &c.* quæ *Acidalii* quoque opinio fuit. Nondum enim adducor ut credam, hic potius de moribus & vita, adeoque privata Lycurgi disciplina, quam de convenientissima civitatis, quam condidit, disciplina sermonem esse. *Boeclerus.*

Quamdiu Sparta diligens.] *Fuit hac gens fortis* (inquit *Cicero Tuscul.* 1, 42.) *dum*

gens fuit, excelsissime floruit. Hoc tractu temporum ante annos V. & LX. quam urbs Romana conderetur, ab

dum Lycurgi leges vigebant. & cap. seq. *Magnam habet vim reip. disciplina.* Sane magnam; ad decus & robur, &, ut homines amant loqui de paulo serius perituris, ad æternitatem imperii statusque. Iccirco plane ad mentem *Velleii Nostri Polybius 6. Histor.* cum institutam Spartæ à Lycurgo disciplinam judicio politico pensitasset laudassetque, addit: Διόπερ ὅτω καὶ διὰ τούτων συστησάμενος πολιτείαν, βεβαίαν μὲν τῇ καὶ συμπάσῃ Λακωνικῇ παρεσκεύασε τὴν ἀσφάλειαν· πολυχρόνιον δὲ τοῖς Σπαρπάταις αὐτοῖς ἀπέλιπε τὴν ἐλευθερίαν. *Quum igitur*, (versionem *Casauboni* adscribo) *hoc modo & rationibus hisce civitatem fundasset, tum Laconicæ universæ securitatem firmam paravit: tum Spartanis ipsis libertatem diuturnam reliquit.* Tempus autem harum legum pariter & illius floris, de quo Noster, ac celebritatis *Livius 38,34. octingentorum annorum* facit; alii 700. quidam 500. numerant. vid. *Nicol. Crag. de rep. Laced.* 1, 4. Pertinent huc, & quidem cum excellentia singularis exempli, quæ *Guicciardinus* prudens scriptor *lib. 2.* de forma ac disciplina reip. Venetæ disserit, cujus opes & firmitatem non aliunde, quam ex tam præclaris institutis, provenisse ostendit. Quid interim in *Spartanorum rep.* desiderarint Magni quidam viri, notum est. *Aristot. 2. pol. 7. Polyb. 6. Hist. Cic. 1. off.* 19 Boeclerus.

Ante annos.] Hic plurimum variant auctores: quidam ante Trojam captam conditam volunt, inter quos Philistus apud Eusebium, & Appianus: quidam post captam Trojam, antequam Roma conderetur. Neque hi in numero annorum consentiunt. Paterculus annos quinque & LX. ante Romam. Livii epitoma libr. 51. annos DCC. stetisse Carthaginem refert: eversa autem est anno urbis DCVII. fuerat ergo ante urbem conditam annos XCIII. Solin. cap. 30. annos DCCXXXVII., vel ut in veteri codice Vineti legitur DCLXXVII. Eusebius venisse in potestatem Romanorum anno à conditione sui DCLXXIII. (ita est in Ms.) vel ut alii affirmant DCCXLVIII. prior numerus uno anno plus habet, quam Paterculi ratio. M. Cicero 1. de Republ. *Nec tantum Carthago habuisset opum sexcentos fere annos, sine consiliis & disciplina.* Consulendus & Scaliger animadv. Euseb. ad annum MCLXVII., & MDCCCLXXI. maxime vero canonibus Isagogicis. *Bongars. ad Iustin. Ante annos.*] Fabricius & Bongarsius pleraque adducunt: sed adducunt, non conciliant: nec ego. non longè abest à nostro Iustinus, qui LXX. annos ante urbem conditam tradit. cui Appianum subscribere vir doctus ad Florum notat, hallucinatione manifesta. immò sibi ipsi contrarius Appianus. ecce in limine Punici L. ante Ilium captum annis conditam Carthaginem: & paucis interjectis, septingentesimo anno à Carthagine condita Romanos eis abstulisse Siciliam narrat. jam Siciliam in Romanorum potestatem venisse DXII. ab V.C. & à Troia capta ad V.C. interesse annos CDXXXII. scimus. asside pulverem eruditum, & puta, nunquam constabit ratio. Cassiodorus initia ejus ad Latini Silvii tempora, hoc est, annum à Troia capta CVII. refert. Timæus apud Dionysium XXXVIII. annos ante Olympiadem primam; quod incidit in annum à Troia capta CCCLXXI. Cum Iustino congruit traditio Catonis apud Servium, in illud magni vatis,

At puer Ascanius. ——

ab Elissa Tyria, quam quidam Dido autumant, Carthago conditur. Circa quod tempus Caranus, vir generis regii, sextusdecimus ab Hercule, profectus Argis, regnum Macedoniæ occupavit. à quo magnus Alexander

Et idem ad hoc:

Velleribus niveis & festa fronde revinctum.

Quod de Didone, inquit, *& Ænea dicitur, falsum est. constat enim Æneam trecentis quadraginta annis ante ædificationem Romæ venisse ad Italiam, quum Carthago non nisi XL. annis ant ædificationem Romæ constructa sit.* Schegk.

Quam quidam Dido.] Solemnis ferè adjectio auctoribus Latinis: cujus ratio Servio proposita in illud: *Imperium Dido Tyria regit urbe profecta*: *Dido*, inquit, *vero nomine Elissa antea dicta est; sed post interitum à Pœnis, Dido adpellata fuit, id est, virago, Punica lingua. quod cùm à suis civibus cogeretur cuidam de Afris regibus nubere; & prioris mariti amore teneretur, forti se animo interfecerit, & in pyram injecerit, quam se ad expiandas prioris mariti manes extruxisse fingebat.* Hactenus Servius, non ille vulgo vulgatus, ne quid erres, sed doctissimi & humanissimi *FR. MODII.* Schegkius. *Dido.*] Carthaginis conditrix & regina, rogo matrimonium secundum dedit, teste Tertull. ad apologet. finem. Et lib. de Monogam. Regina Carthaginis profuga, & in alieno solo & tantæ civitatis cum maxime formatrix, cum regis nuptias ultro optare debuisset, ne tamen secundas experiretur, maluit uri quam nubere. fabulas itaque de ea texuit & Virgil. lib. 4. Æneid. Didonis nomen verum fuit אלישה *Elissa*, id est Dei mulier, heroina: mulierum præstantissima, *Dido*, דירדה est [illegible] nutricum. Ejus masculinum est דוד Servius F. Modii: *Dido vero nomine Elissa antea dicta est; sed post interitum à Pœnis Dido appellata fuit, id est, virago, Punica lingua.* Certe Punica lingua tunc pene erat Hebraica. In Hebraismo autem Dido nihil tale significat. Sed Græci & Latini de peregrino sermone satis multa præpostere comminiscuntur. Hæc eruditiss. *Scaliger.*

Caranus.] Editio princeps, *Toranus.* Quod poterat esse, *Coranus.* Hesychius: Κόρανος βασιλεὺς Μακεδονίας. Sed existimo, Hesychium in vitiosos codices incidisse. Nam ne aliquid mutemus in illo, ordo literarum; ne in Velleio, cæterorum consensus prohibet. *Vossius. Caranus vir generis regii.*] Iterúmne hoc commation, *vir generis regii?* Atqui paullo antè præivit de Lycurgo. Censeo hic ineptè insitum, deletor. Quid si nec è regibus Caranus? non lêgi: sed hoc tantum. Κάρανος εἷς τῶν Ἡρακλειδῶν: *Caranus unus ex Herculis posteris.* Ita Suidas. Vide & Solinum cap. xv. & Pausaniam lib. ix. extremo: & diffusè Justinum libro. vii. *Lipsius. Caranus vir generis regii.*] *Lipsius* & *Gruterus* delent illa: *vir generis regii.* Mihi sustinere assensum hic lubet: qui sciam, repetitiones eorundem verborum, quas alii vitant, Velleio non familiares modo, sed assiduas esse. Et quod de genere regio tradit Noster, nec verisimilitudine caret, in Temenida, & refutari certa ratione nequit. *Boeclerus.*

Sextus decimus.] *Scaliger animadv. Euseb. ad n.* MCCIII. *Caranus Heraclida undecimus ab Hercule, septimus à Temeno.* Idem.

Regnum Macedoniæ.] Vid. *Iustin.* 7, 1. *Solin. polyhist. ubi de Macedon. agit.* Idem.

Septi-

der cum fuerit ſeptimusdecimus, jure materni generis Achille auctore, paterni Hercule gloriatus eſt. [Æmilius Sura de annis populi Romani: Aſſyrii, principes omnium

Septimus decimus.] Vide iterum varietatem, & fide. *Duodecimus* eſt Iuſtino: *vigeſimus quartus* Euſebio. Iam in totâ ſummâ quam differunt? Iuſtinus *triginta* modò reges ad Perſea Philippi F. numerat; Euſebius *quadraginta*: Livius non niſi *viginti*. Ideò malè curioſi illi, qui hîc ex Iuſtino Velleium corrigunt. *Lipſius. Septimus decimus.*] *Reineccius (in regni Maced.) vigeſimum ſecundum* reg. Maced. ſumto à Carano initio facit. Si de ſucceſſione ſtirpis velis capere *Velleium*, facilius *decimumquartum*, quam *decim. ſept.* numerabis Alexandrum. adde *Freinſh. Curt. Comment. prolegom. cap.* 5. Boeclerus.

Materni generis Achille auctore.] Nam Alexander per Olympiam genus ad Neoptolemum referebat. auctor Plutarchus. Hoc aſpectu ſequentes quoque Macedonum reges Achillæum genus jactarunt: ut Philippus ille pater Perſis, cui bellum Romani fecêre. Silius:

Hic gente egregius, veteriſque ab origine regni
Æacidum ſceptris, proavoque tumebat Achille.

Et ita interpretandi Propertiani iſti verſus:

Et Perſen proavi ſimulantem pectus Achillis,
Quique tuas proavus fregit Achille domos.

Interpretandi? imo & corrigendi. Nam in vett. ſcriptiſque libris reperio, *ſtimulantem.* benè, ſi amplius etiam emendes, *proavo*, & *Achille.* Ordo & ſententia verborum hæc eſt: Teſtor Perſen, qui ſtimulabat excitabatque ſe ad magna, proavo Achille; ſive memoriâ rebuſque geſtis Achillis. Omnino hæc ſententia. Vulgata frivola aut falſa. Quomodo Perſes ſimulaverit pectus magnanimi herois, qui ipſe palam timidiſſimus & ignaviſſimus hominum? Res geſtæ atque exitus ejus leguntor. *Lipſius. Materni generis Achille auctore.*] Diodor. 17. pr. Ἀλέξανδρος γεγονὼς κατὰ πατέρα μὲν ἀφ' Ἡρακλέους, κατὰ δὲ μητέρα, τῶν αἰακιδῶν, &c. *Plutarch. Alex. Arrianus* 2. *Pauſan. Attic. Curt.* 4, 2, 3. *It.* 4, 6, 29. 8, 4, 26. *Oroſ.* 3, 12. *Iulian. Cæſ.* Boeclerus.

Æmilius Sura.] Hoc totum, uſque ad illud, *Inter hoc tempus, & initium Nini, &c.* tollendum eſſe putat Petrus Delbenius, acerrimi judicii, ſummæque doctrinæ adoleſcens. Putat autem additum eſſe ex gloſſemate alicujus ſtudioſi, qui ad illud, *Qui princeps rer. potitus*, in margine annotarit, Æmilium Suram eodem loquendi genere uſum eſſe, nam in ejus verbis hæc leguntur: *Aſſyrii, principes omnium gentium, rer. potiti ſunt.* Manutius. *Æmilius Sura.*] Quis iſte Æmilius Sura? non reppert. Hoc tantùm, in Plinii Indicibus aliquoties laudari *Manilium Suram.* An illum teneas, an hunc ſubſtituas, tu vide. *Lipſius. Æmilius Sura.*] Conſentiunt viri docti, hoc gloſſamentum eſſe, & in margine forte libri ab antiquario aliquo adſcriptum, poſtea à librariis ea temeritate, cujus paſſim exempla obvia ſunt, receptum, niſi quod *Scaligero* videbatur, in partem contextus venire poſſe, ſi poſt illa poneretur: *Pharn. Medus imperio vitaque privavit.* Quæ conjectura, ſicut argumento non diſconvenit: ita ſcripturæ modus & connexio ceteræ narrationis nihil tale agnoſcit. Si enim quod ſequitur; *ea ætate Cl. G. n. Lycurg. &c.* ad iſtud tempus. quo ſumma im-

omnium gentium, rerum potiti sunt, deinde Medi, postea Persæ, deinde Macedones. exinde duobus regibus, Philippo & Antiocho, qui à Macedonibus oriundi erant, haud multo post Carthaginem subactam, devictis, summa

7 imperii ad populum Romanum pervenit.] Inter hoc tempus, & initium Nini regis Assyriorum, qui princeps rerum potitus, intersunt anni MDCCCCXCV. Hujus temporis æqualis Hesiodus fuit, circa CXX. annos distinctus

ma imperii ad populum Roman. pervenit, referas, manifeste erit falsum: si, quòd omnino faciendum est, ad Sardanapali interitum recurras, qualis erit, verborum, interrupta per insolentem interpositionem serie, connexio? Quare nihil hic ambigendum arbitror. De ipso auctore nihil admodum constat. *Plinio* laudatur *Manlius* aut Manilius *Sura*, sed hic *Æmilium* retinere, codicum *consensus jubet. v. G. I. Vossii 3. de Lat. Histor. part. post.* Boeclerus.

Inter hoc tempus.] Caute lege. Quod hoc tempus? an Velleianum, uti solet numerare? minimè. sed hoc, quo summa rerum, victis Macedonibus & Antiocho, pervênit ad Romanos. Ab eo inquam tempore sursum computando ad Ninum, tot sunt anni. Nisi observas; numeri nimis falsi. *Lipsius.*
Inter hoc tempus.] Ita quidem *Rhenani* editio, quam pleríque sequuntur, hæc verba Velleianis accensuit, cum priora, Æmilii Suræ, inclusisset uncis. Sed neque hæc Velleii esse, quin potius laciniam glossæ prioris, recte *Lipsius* notavit. id quod ex sequentibus clare apparet. Ad rem ipsam quod attinet, satis notum est Græcorum Chronica & Historicos Assyriis & Nino principem locum semper tribuere, licet non primus sed tertius Assyriorum rex fuerit, vide not. *Bongars. ad Iustin.* 1, 1, 4. *d.* & *Franc. Fabric. ad Oros.* 1, 4. Boecler.

Princeps.] Cæsar, *Quæ pars civitatis Helvetiæ insignem pop. R. cladem intulerat, ea princeps pœnas persolvit.* De hac voce in principio auctor de Origine urbis ab elegantissimo Schotto editus. *Schegkius.*

Hujus temporis æqualis.] Hic demum, post insulta aliena verba, *Vellejanum textum,* & *novum caput*, redauspicari oportebat, nam ad Carani tempus Hesiodi refert Noster. Atque *ista ipsa conjunctio temporum suggerit* (inquit *Lipsius*) *totum illud Æmilianum insititium esse, & ab alio quam Velleio adtextum.* Boeclerus.

Circa CXX. *annos.*] Cicero de Senectute, Homerum multis sæculis fuisse ante Hesiodum significat. Dio tamen Chrysostomus in secunda oratione de Regno æquales facit. Gellius neutrum affirmat, sed potius in dubium vocat, lib. III. cap XI. Et lib. XVII. cap. 21. *De Homero*, inquit, *& Hesiodo, inter omnes ferè scriptores constitit, ætatem eos egisse vel iisdem fere temporibus vel Homerum aliquanto antiquiorem.* Plutarc. in Παρέργῳ, perspicue posteriorem Homero Hesiodum facit. Ὁ δὲ, inquit, de Homero jam locutus, μετὰ τοῦτον καὶ τῇ δόξῃ καὶ τῷ χρόνῳ Ἡσίοδος: Vide & Tzetzen in Lycophronis Cassandram. *Manutius.*
Circa CXX. *annos.*] Cum Nostro consentit *Eusebius*, qui *n.* MCCX. Carani temporibus coævum tradit. *Lipsius* (cum *Scaligero* 1. *poët.* 5.) iis accedit, qui

ſtinctus ab Homeri ætate, vir perelegantis ingenii, & molliſſima dulcedine carminum memorabilis; otii quietiſque cupidiſſimus, ut tempore tanto viro, ita operis auctoritate proximus. qui vitavit, ne in id, quod Homerus, incideret: patriamque & parentes, teſtatus eſt; ſed patriam, quia multatus ab ea erat, contumelioſiſſime. Dum in externis moror, incidi in rem domeſticam, maximique erroris & multum diſcrepantem auctorum opinionibus. Nam quidam, hujus temporis tractu, ajunt, à Tuſcis Capuam, Nolamque conditam, ante annos fere DCCCXXX.

qui Heſiodum antiquiorem Homero ſtatuunt; *eo quod major ſimplicitas & quaſi rudior antiquitas in Heſiodo appareat.* Quæ ratio occaſionem ſuppeditat Criticis, eruditæ inter utriuſque ſtilum comparationis inſtituendæ. *Boeclerus.*

Molliſſima dulcedine.] *Suavitatem capio ſtili & lenitatem.* Ita *Dionyſius:* Ἡσίοδος μὲν γὰρ ἐφρόντισεν ἡδονῆς, καὶ ὀνομάτων λειότητος καὶ συνθέσεως ἐμμελοῦς. quem ſecutus *Fabius* 10. *inſtitut. orat.* 1. *lenitatem verborum & compoſitionis probabilis* in hoc poëta laudat, *darique ei palmam* teſtatur *in illo medio genere dicendi.* Boeclerus.

Vitavit.] Hoc tanquam abundans delet Voſſius.

Ne in id, quod Homerus.] Sc. ut patria ejus ignoraretur. Notus eſt *Ciceronis* locus *Orat. pro Archia c.* 9. *Homerum Colophonii civem eſſe dicunt ſuum, Chii ſuum vendicant, Salaminii repetunt, Smyrnæi vero ſuum eſſe confirmant. itaque etiam delubrum ejus in oppido dedicaverunt. Permulti alii præterea pugnant inter ſe, atque contendunt.* Porro, *cur Homerus patriam genuſque ad poſteros non prodiderit*, vide apud *Heliodor. Æthiop. l.* 3. *c.* 8. f. *Boecler.*

Patriamque & parentes.] Exſtant hodieque ii verſus malè amici in natale ſolum: in ἔργ.

Νάσσατο δ' ἄγχ' Ἑλικῶνος ὀιζυρῇ ἐνὶ κώμῃ
Ἄσκρῃ χεῖμα κακῇ, θέρει ἀργαλέῃ οὐδέποτ' ἐσθλῇ.

Lipſius. Patriamque & parentes.] Adde *Suid. voc.* Ἡσίοδ. *Gyrald. Hiſt. poët. dial.* 1. Boeclerus.

A Tuſcis Capuam, Nolamque.] De Capuâ conditâ variæ ſententiæ, & alibi promptæ: nec libet exſequi. De Nola, ab *Iapygibus conditam* eam Iuſtinus ait: at Solinus cap. VIII. à *Tyriis.* Quod Solinianum jure miratus ſum. nam quæ alia opida, in Italiæ eo tractu, Tyrii condiderunt? nos non legimus, & fidenter reſcribimus, à *Tyrrhenis:* ut conſentiat cum Velleianâ traditione. aut ſi fortè, *Thuriis.* Sanè & Polybius *Tyrrhenos habitaſſe* ait *Phlegræos campos, qui circa Capuam & Nolam ſunt.* Lipſius.

Capuam.] Unde *Oſcella* dicta. *Capua (*inquit Florus lib. 1. cap. 16.*) & ipſa caput urbium, quondam inter tres maximas Romam, Carthaginemque numerata.* Nominis ratio ambigua ſcriptoribus. Livius lib. 4. *Vulturnum Etruſcorum urbem, quæ nunc Capua eſt, ab Samnitibus captam, Capuamque ab duce eorum Capy; vel, quod propius vero eſt, à campeſtri agro* (idem Plinio viſum lib. 3. cap. 4.) *adpellatam.* Suetonius,

DCCCXXX. quibus equidem assenserim. sed M. Cato quantum differt? qui dicat, Capuam ab eisdem Tuscis conditam, ac subinde Nolam: stetisse autem Capuam, antequam à Romanis caperetur, annis circiter CCLX. quod si ita est, cum sint à Capua capta anni CCXL.; ut condita est, anni sunt fere D. Ego (pace diligentiæ Catonis dixerim) vix crediderim, tam mature tantam urbem crevisse, floruisse, concidisse, resurrexisse.
8 Clarissimum deinde omnium ludicrum certamen, & ad excitandam corporis animique virtutem efficacissimum, Olympiorum initum, habuit auctorem Iphitum Elium. is eos

Cæsare; Dionysius, Strabo, à Capy; quorum opinio magis ex argumento agit: Silius lib. 11.

Tum Capys ut primus dederit sua nomina muris. Schegk.

DCCCXXX.] Videndus *Scaliger ad Euseb. num.* MDLXXX. *Boeclerus.*

Diligentiæ.] In quibusdam codicibus male, *diligentis.*

Tam mature tantam urbem.] Habet hoc argumentum vere πραγματικὴν ἐπίστασιν. Solent enim Urbes tardo profectu ad magnitudinem quandam eniti: atque licet ἀκμὴ sæpe brevis sit, παρακμὴ plerunque celerrimo relapsu ad exitum contendat, magnum tamen momentum temporis in *resurgendo* statui debet. difficulter resurgunt dejecta, dum velut de integro arduam crescendi viam auspicantur. *Boeclerus.*

Et ad excitandam.] Aldus: *Et ad exercitandam corporis animique virtutem efficacissimum O. i. h. auctore Iphito Elio.* De Olympiorum ludorum, & mercatus (exemplo quorum Imperatores postea Agonem Capitolinum instituerunt) origine, restauratione, auctore, qui varius narratur, solemnibus accuratè Eliacorum priorum Pausanias, & Bened. Pererius Societatis JESU in principiis Naturalibus. *Schegkius.*

Olympiorum.] Hæc est illa celebris *periodus Iphiti Olympica*, qua agonem à Pelope institutum, ab Atreo & Hercule repetitum, deinde rursum posteriorum negligentia omissum Iphitus Praxonidæ filius post annos CCCC. (ut rotunde loquamur) restauravit. Ut ad hunc temporum characterem, & per eam ad tempus Romæ conditæ Noster liquida designatione perveniret, pleraque huic notitiæ inservientia hactenus vestigavit. Hoc initium est verioris, certe distinctioris, apud scriptores historiæ. ὅτι οὐδὲν ἕλλησι πρὸ τῶν ὀλυμπιάδων ἀκριβὲς ἱστόρηται), teste *Iustino Martyre paræn. ad gent.* cui consonat, quod apud *Euseb. Chron.* 2. n. MCCXL. legitur: *Ab hoc tempore Græca de temporibus historia vera creditur. Nam ante hæc, ut cuique visum est, diversas sententias protulerunt.* Ad quem locum vide quæ *Ioseph. Scaliger* notavit. Item *lib. 1. de emend. temp. de periodo Olympica*, & *lib. 5. de initio Olympiadum.* Juvabit etiam inspexisse, quæ parens Josephi *Iulius* differit, *poëtic.* 1, 24. & *Calvis. Isag. Chronol.* 39. *Pontan. Philocal.* 10, 23. *Camers ad Solin.* 1. *Nicol. epiphill.* 4, 21. *Cal. Rhodigin.* 7. *antiq. lect.* 38.

eos ludos mercatumque instituit ante annos, quam tu, M. Vi-

lect. 38. præsertim ex antiquis, præter Solinum. *Strabo lib.* 8. *Phlegon Trallianus in fragm. de Olympiis. Pausan. Eliac.* 1. Boeclerus.

Iphitum Elium.] Vulgo, *Iphito Elio. Iphitum Elium.*] Varia super origine nobilium ludorum dicta scriptaque sunt: sed nemo tamen initium ad Iphitum hunc retulit, dumtaxat instaurationem. Atque adeò à primo initio ad hujus tempus sunt anni circiter CDXXX. Non ergo putamus Velleium παραλόγως ita sensisse sive scripsisse. In primogenitâ editione est: *auctorem Iphitum Elium.* Hinc lego: *Certamen Olympiorum initum, habuit auctorem Iphitum Elium.* Tunc noviter, inquit, initum, longo scilicet post institutionem intervallo. Ipse certè statim adjungit, & fatetur ab Atreo eos primitus institutos. *Lipsius. Iphitum Elium.*] Ante omnia hujus scripturæ ratio est reddenda: quaque de caussa in textum à nobis recepta sit. Cum enim prima editio expresse præferret: *habuit auctorem Iphitum Elium* (ex qua *Aldus* fecerat: *initium habuit auctore Iphito Elio*) dubitandum non erat, quin *Lipsiana* lectio, quam expressimus, retinens casum primogenii codicis, neque quidquam admodum mutans aut interponens, tum ceteris melior esset, tum *Acidalii* conjectura: *initium habuit & auctorem Iphit. El.*. Non negaverim tamen, hanc posteriorem lectionem, plerisque expeditiorem videri posse. *Boeclerus. Iphitum Elium.*] Olim voluisse alios Limum Olympiadum auctorem esse, docemur his Theophili verbis è libro III. ad Autolycum: παρὰ δὲ Ῥωμαίοις Σατοῦρνος ὀνομάζεται. οὐδὲ γὰρ αὐτοὶ γινώσκουσιν τίς ἐστιν αὐτῶν πρότερον, ὁ Κρόνος, ἢ ὁ Βήλ. Ὅσῃ μὲν οὖν ἀρχὴ τῶν Ὀλυμπιάδων ἀπὸ Εἰφίτου φασὶν ἔσχηκε τὴν θρησκείαν, κατὰ δέ τινας ἀπὸ Λίμου, ὃς καὶ Ἴλιος ἐπεκλήθη. Interpres Conradus Clauserus hæc ita vertit: *A Romanis Saturnus appellatur, qui nec ipsi satis novere, Saturnusne, quem colunt, sit Cronus, an sit Belus. Siquis respiciat Olympiadum initium, facile assequitur, Cronum ab Iphito primitus cœptum coli. Sunt qui perhibent, à Limo introductum esse cultum, qui defertur Crono, qui & cognomen Ilii nactus est.* Quam inepta, & insulsa hæc sint, nemo sanus non videt. Nos pro his verbis, ὁ Βήλ. Ὅσῃ μὲν οὖν, &c. nulla quasi mutatione legimus, ὁ Βῆλος. Ἡ μὲν οὖν, &c. Jam enim antè dixerat Theophilus, Belum, ac Saturnum, coævos fuisse, ac ex Thallo docuerat, eos annis vixisse ante bellum Trojanum CCCXXII. Quod ex Theophili hoc loco ostendit etiam Lactantius lib. 1. cap. ultimo. Ita igitur hunc Theophili locum vertes: *A Romanis Saturnus appellatur. Neque enim ipsi norunt, uter eorum prius extiterit, Saturnus, an Belus. Initium igitur Olympiadum ab Iphito, ut ajunt, habuit observationem: juxta alios vero à Limo, qui Ilius cognominatus est.* Redit enim hic Theophilus ad Olympiadum institutionem, quo priora omnia confirmet. *Vossius.*

Mercatumque.] Mercatus Olympici meminit etiam Justinus, lib. XIII. *Quæ* (epistolæ) *recitatæ in mercatu Olympico magnos motus fecerunt. Mercatus* autem est, quem Strabo (ut rectè notavit Lipsius) lib. VIII., πανήγυριν vocavit. Hinc Philoxenus in Glossis, *Nundinarum*, ἑορτῶν, πανηγύρεων. Quò spectat, quod nundinæ, & festa, olim fere inciderint in idem tempus. De quo vide differentem Macrobium lib. 1. Saturn. cap. XVI. *Vossius.*

Instituit.] An potius *restituit*? Tamen

M. Vinici, consulatum inires, DCCCIV. hoc sacrum eodem loco instituisse fertur abhinc annos ferme MCCL. Atreus, cum Pelopi patri funebres ludos faceret.

men fero etiam *Instituit*, nempe perpetuos istos & certâ quâdam lege. Potest & institutio ad Mercatum referri, quasi non is anteà. Sic autem appellat, quod Græci *πανήγυριν*. Strabo de templo Olympiæ, lib. VIII. *Τὴν αὔξησιν ἔλαβε διά τε τὴν πανήγυριν, καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν Ὀλυμπιακόν.* *Lipsius.*

DCCCIV.] Aliter DCCCCIV. Atqui prima Olympias Iphithæa præcedit dumtaxat natalem urbis (ex Velleii mox sententiâ) annis XXII. Sunt autem ab illo ad consulatum Vinicii anni DCCLXXXII. Itaque clarum est, scribi debere: DCCCIV. detractâ centenariâ notâ. *Lipsius.* DCCCXXIII.] Ita vulgati. Manutius DCCCCIV. etiam non rectè. Rescribe, DCCCIV. Vinicius enim consul Anno V. C. DCLXXXII. & Roma condita Olympiade sexta. Exinde res gestas veritatis fidem mereri Varro apud Censorinum cap. XXI. docet: locum suprà citatum vide pag. 8. *Schegkius.*

Abhinc annos ferme.] Ergo aliter paullò, & laxiùs quàm alii, Velleius putat. Nam Clemens Alexandrinus, à ludis primis ad Iphithæos spatium facit CDXXVII. annorum: Eusebius, Bedas, alii, CDXXX. Atqui ex hac Velleianâ summâ necessum est fuisse CDXLVI. Malim certè hîc scribere, ∞. CCXL. ut minus paullò exorbitet. *Lipsius.*

Atreus cùm Pelopi fratri.] Rara aut nova hæc sententia, ut multa nobis in Velleio. Nam plerique alii, non ad Atreum, sed ad Herculem gloriam hanc referunt: quia, ut ille inquit, *quidquid ubique magnificum est, in claritatem ejus referre consensimus.* Atqui Velleius vult Herculem dumtaxat hîc certasse, nec *ἀγωνοθέτην* fuisse, sed *ἀγωνιστήν*. Illud etiam alibi, reperio, ludos hos factos in honorem Pelopis defuncti, & fuisse funebres. Clemens Ad Gentes: *Pisa autem vobis, ô Græci, est sepulchrum aurigæ Phrygis, & Pelopis inferiæ.* Ipse Apollodorus, qui Herculem auctorem facit, tamen Pelopis aram exstructam hîc agnoscit, grande argumentum pro sententiâ Velleianâ. A quo enim justiùs tales ludi aut honos, quàm à filio? Verba Apollodori: *ἔθηκε δὲ καὶ τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα, Πέλοπός τε βωμὸν ἱδρύσατο*: *Instituit & Olympicum certamen, & Pelopi aram posuit.* Opinio autem quæ Herculem auctorem fecit, originem habuit ab Homero: qui de quattuor equis certatoribus & victoribus meminit, interceptis ab Augeâ Eliensium rege. Vide, si voles, locum ipsum Iliados λ. [Vers. 6, 7.] Itaque passim Grammatici & Historici transeunt in hanc partem: imò & Pindarus disertis verbis Olymp. Eid. ς. *Ὀλυμπιάδα δ' ἔστασιν Ἡρακλέης ἀκροθίνια πολέμου.* Non dissentit tamen solùm, sed refutat Strabo lib. VIII. & docet Homericis versibus non hanc esse mentem. *Lipsius.* *Atreus, cum Pelopi fratri.*] Res ita habet: *agon ille à Pelope institutus, ab Hercule & Atreo instauratus, ab Iphito in Tetraeteridas indictus est.* itaque *trina Olympia, à Pelope, Atreo & Hercule celebrata* præcesserunt Iphiti Olympia, *à quibus Græci putant tempora sua, propterea quod victores studio scribi ἐν κύρβεσι καὶ στήλαις cœperunt.* Porro *intervallum Olympiorum Pelopis & Atrei sunt quinque Enneadecaëterides. Inter Atrei autem & Herculis ludicrum, est tantum inter-*

ret. quo quidem in ludicro omnis generis certaminum Hercules victor exſtitit. Tum Athenis perpetui Archontes eſſe deſierunt, cum fuiſſet ultimus Alcmæon: cœperuntque in denos annos creari. quæ conſuetudo in annos LXX manſit: ac deinde annuis commiſſa eſt magiſtratibus reſp. Ex iis, qui denis annis præfuerunt, primus fuit Charops, ultimus Eryx; ex annuis, primus Creon. Sexta Olympiade, poſt duos & viginti annos, quam prima

intervallum unius cycli. Notandum autem, *jam ab aliquot annis Olympiadas tetraëtericas ante Iphitum inſtitutas fuiſſe, tetraëtericas autem non fuiſſe à Pelope ad Troica & infra Troica tempora.* Cur autem ab Iphitæa periodo ſua putarint tempora Græci, paulo ante dictum eſt. Operæ pretium videbatur hæc ex *Scalig. animad. Euſeb.* huc congerere: quo non alius, quidquid ambitio ſtruat, diligentius hanc viam inſtitit. *Boecler.*

Omnis generis certaminum.] Videtur dicere Herculem victorem fuiſſe in omni genere certaminum. At damnat rejicitque valdè Pauſanias: qui abunde & accuratè de his talibus libro v. Ille igitur tradit, primis ludis *Iolaum curru, Iaſium equo ſingulari, Caſtorem curſu, Pollucem ceſtibus viciſſe: ipſum Herculem, famâ ferri, luctâ & pancratio.* Itaque malim verba hæc ſic diſtingui & accipi, ut ſit: Quo in ludicro Hercules victor fuit, ludicro, inquam, omnis generis certaminum. *Lipſius.* *Omnis generis certaminum.*] Omnino dicit Herculem ibi victorem fuiſſe in omni genere certaminum; & ineptè aliter aut diſtinguas aut interpretere. quid enim novi adſtruas Herculi, ſi uno forte alteroque genere ſuperior? & ut diſſentiat Pauſanias. quid tum? an ab eo nuſquam abiit auctor noſter, quam iſto loco? *Grut.*

Tum Athenis.] Quando? & quò refers hoc *Tum*? an ad Olympiadem primam? Videtur ex ſerie ſermonis. Tamen ratio aut certè auctoritas diſſuadet: aliique volunt, Archontes iſtos deſiiſſe demum Olympiadis ſeptimæ anno primo. Ita clarè Euſebius, & Dionyſius Halicarnaſſæus, Lib. I. Antiquit. ubi de conditu urbis Romæ. Aut benigne igitur laxeque interpretare, *Tum*, id eſt annis aliquot pòſt: aut potiùs mecum cenſe hiatum defectúmque hic eſſe, & periiſſe, quæ interſeruit à primâ Olympiade ad ſextam. *Lipſius.*

Alcmæon.] Adi *Meurſ. Archont. Athen. lib. I. c. 3. & ſeqq.* mox *Eryx* truncato ex *Eryxias* vocabulo legitur *Id. c. 8. Boeclerus,*

In denos annos] Quod Pauſanias, interprete Romulo, Meſſenica ita ediſſerit: *Altero verò nonæ Olympiadis anno, quo Meſſenius Xenodochus de ſtadio victor renunciatus, cum Athenis nondum ſorte annui magiſtratus ducerentur, quod ſcilicet civitas ea Melanthi poſteros, qui ſunt Medontidæ adpellati, primum quidem in ordinem redactos æquo jure & legibus magiſtratum gerere juſſit: deinde cavit, ne ultra annos decem imperium continuarent.* Schegk.

Poſt duos & viginti annos.] Ex hoc loco colligunt, Velleium Palilia Varroniana ſequi, quæ conditum Urbis rejiciunt in VI Olympiadis annum III. Unde & ſtatim ſic edi video: *A quo tempore ad vos conſules ſunt anni* DCCLXXXII: cùm tamen in editione principe fuerit, DCCCCLXXXI. Sed ego hic

ma constituta fuerat, Romulus Martis filius, ultus injurias avi, Romam urbem Parilibus in Palatio condidit. à quo

potius scripserim, DCCLXXXI. Nimirum ut, hoc ipso anno currente, Vinicius gesserit consulatum. Nec pigebit præsidia nobis afferre. Libro sequenti scribit Velleius, ab V. C. ad Lentuli & Marcelli consulatum esse annos DCCIII., idque evenisse ante annos LXXVIII. Censent, hic rescribi debere, DCCV., eo impulsi, quod noster videatur Vinicii consulatum attribuere anno V.C. DCCLXXXIII. Sed argumentatio hæc non procedit, si numerus ille, ut diximus, fuerit mutandus. Esse autem mutandum, præter ea, quæ attuli, etiam clamat hic locus. Pari tamen audacia postea etiam, ubi dicitur Augustus consulatum iniisse anno V.C. DCCIX. video ab iis corrigi, DCCXI. & ita sane scriptum primitus fuisse eo contendunt, quod addatur, id evenisse annis ante consulatum Vinicii LXXII. Quam bellum hoc argumentum sit, ipsi viderint. Denique ait etiam Paterculus, Ælio ac Sentio consule, anno V.C. DCCLIV., ante annos XXVII ab Augusto, adoptatum fuisse Tiberium. Nec hic tamen illorum manus effugit locus. Legunt enim, DCCLVI. Me vero quod attinet, horum omnium congruentia eo perducit, ut heic legendum putem: *Post* III. *&* *viginti annos, quam prima instituta fuerat.*. Qua conjectura admissa, non pugnabit locus, qui paullo ante legitur: *Certamen Olympiorum habuit auctorem Iphitum Elium: ante annos, quam, tu M. Vinici, consulatum inires*, DCCCIV. Ubi in vulgatis male C nota irrepserat, ut antea nobis monitum. Et sane sic sententiam Catonis, cujus diligentiam alibi commendavit Velleius, hic quoque amplexus fuisse videatur. Traditum enim ei, jacta urbis fundamenta anno post Troiam captam CDXXXII. Nec dubitem, mox etiam apud Velleium reponere: *id gestum post Troiam captam annis* CDXXXII. Aliis tamen longius recedere visum fuit, reponendo CDXXX. *Vossius.* *Post duos & viginti annos.*] Fuerit annus *sexta olympiadis tertius* non *septimæ secundus*, sicut *Scaliger* scripsit *l.5. de emend. tempor.* ubi *de primis urbis Palilibus* agit. quam commentationem omnino vide. congruit Velleio *Eutropius*, *Orosius* 2, 4. *Sigonius in comment. fast.* accedit *Dionysio*, qui 7 olymp. anno primo, post Ilium captum anno CDXXXIII. conditam prodidit *lib.* 1. *&* 2. *antiq.* ceteras dissensiones Chronologorum (inter quos non facilius unquam quam inter horologia convenit) prolixe habes apud diligentissimum *Onuphr. Panvin. comment. in fast. lib.* 1. Plerique cum *Velleio nostro* Varronem sequuntur: cujus ipsius tamen industriam conjecturis, quam certis rationibus niti existimat *Scaliger*. Boecler.

Romulus.] Dehinc ad res Romanas jam delabitur. Ubi ergo Latini Albanique reges, & omnis illa stirps Æneæ? An credibile est eum initia ipsa tetum Romanarum omisisse, qui tam curiose exsecutus sit externa? non potest. & hic quoque aut antè alibi lacuna grandis. *Lipsius.*

Romam urbem.] XI. Kalend. Maji, Kalendarium vetus. Quæ Natalis urbis dictæ Cicero II. De divinatione; *Lucius quidem Tarucius Firmanus familiaris noster in primis Chaldaicis rationibus eruditus, urbis etiam nostræ natalem diem repetebat ab iis Parilibus, quibus eam à Romulo conditam accepimus.* Frustra igitur Plutarchus, qui pridie Pariliorum, hoc est, XII. *Kalend. Maji*, moliri cœptam reliquit. De his observatè, de antiquitate optimè meritus, Onuphrius in Fastorum commentariis. *Schegkius.*

Pari-

à quo tempore ad vos consules anni sunt DCCL-XXXII. id actum post Troiam captam annis CD-XXXVII. id gessit Romulus, adjutus legionibus Latini, avi sui. libenter enim his, qui ita prodiderunt, accesserim: cum aliter firmare urbem novam, tam vicinis Vejentibus, aliisque Etruscis ac Sabinis, cum imbelli & pastorali manu vix potuerit. quamquam, jam Asylo facto

Parilibus.] *Propertius 4. eleg. 4.*
Vrbi festus erat. dixere Palilia patres,
Hic primus cœpit mœnibus esse dies.
In hoc ergo festum *natalis dies urbis* communi hominum devotione referebatur; adeoque XI. *Kal. Maj. immortalis ortus dominæ gentium civitatis solenni religione celebrabatur*, ut loquitur *Panegyr. Mamert. c.* I. Sed & Imperatores *adjecerunt feriis natalitios dies urbium maximarum Romæ atque Constantinopolis* (V. Id. Maj.) *in quibus deberent jura differri, quia & ab ipsis nata sunt. l. omnes dies 7. C. de feriis.* ad quam pluscula huc pertinentia notavit *Brissonius.* Huic primariæ religioni affinis est illa *boni ominis observatio*, quam huic diei accommodabant. Ita pertinax Imp. apud *Capitolin.* reformandis rebus *expectat Vrbis natalem, quod eum diem rerum principium volebat esse c.* 12. Tertia observatio *artis est, an superstitionis*: cum *L. Taruntius Firmanus*, Chaldaicis rationibus eruditus urbis R. natalem à Parilibus repetens, eamque in jugo cum esset Luna natam dicens, *non dubitavit ejus fata canere.* Quem errorem (ita enim vocat) serio exagitat *Cicero* 2. *De divinat.* 47. Adde *Pet. Fabr. Semestr.* 1, 9. *Marcell. Donat. ad Suet. Tib.* 5. Boeclerus.

DCCLXXXII.] Scilicet *pleni*: ita ut DCCLXXXIII. sit, qui tum volvebatur, Consulatu Vinicii insignis, ut recte *Onuphrius* explicat. *Boeclerus.*

Annis CDXXXVII.] Qui largissimè computant, efficiunt tantum CDXXXII. plerique alii pauciores. Et hercules à Troiâ captâ ad primam Olympiadem Africanus annos interponit CCCCVIII. Tatianus CCCCVII. è Latinis plerique & Eusebii Chronicon, CCCCVI. aut CCCCV. Quibus si addas Velleii istos XXII. medios ad natam Romam, non explebis vulgatam summam. Ego igitur recidendam septenariam notam censeam, sive mavis denariam. Utrovis modo accommodes ad aliquam è sententiis prædictis. *Lipsius.*

Latini avi sui.] Obsecro, an *Latino* nomen fuit avo Romuli? quem testatissimum est Numitorem fuisse. Nisi tamen sententiæ rarioris adfectator Velleius, quàm in Dionysio quoque habes: *natum Romulum ex Electrâ Latini filiâ.* Sed vix opinor, & potiùs litterulæ adtextu scribam, *Latinus.* Vult legiones fuisse è Latio. *Lipsius. Latini avi sui.*] *Lipsius* probabiliter correxerat, *Latinis*: ut ad Legiones referretur. Avi nomen *Numitorem* fuisse. Nisi tamen is cognomento principatus, *Latinus* hic dicitur. congruit autem hæc opinio, cum eo quod *Dionys.* 2. *antiq.* tradit; *Romulum initio pleraque avi consiliis ac ope molitum esse.* Boeclerus.

Quamquam.] *Aldus* pro *quamquam* legit, *quam*, urbemque subaudit. *Acidalius*, *auxit*, [illegible] interpretatur, intelligens *manum illam pastoralem.* Illa prior correctio non videtur necessaria: hæc posterior expositio, paulo frigidior mihi hoc loco videtur, sive antecedentia, sive, quæ sequuntur,

cto inter duos lucos, auxit. Hic centum homines electos, appellatosque Patres, instar habuit consilii publici. hanc originem nomen Patriciorum habet. Raptus virginum Sabinarum. *

* * *

* *

, quam timuerat hostis, expetit. nam biennio adeo varia for-

respiciam. Simplicius ergo fuerit retinere verba librorum, & quam ultro suggerunt, mentem: *Romuli potentiam ab initio exiguam fuisse, donec eam postea, commentus Asylum, auxerit.* Boecl.

Asylo facto.] Quæ de *asylo* hic dicuntur; item, de *patribus* institutis, ubique obvia & in promtu sunt apud Scriptores Latinos Græcosque. è quibus *εἰς πολιτικὴν τάξιν* & ad civilem prudentiam accommodatissima descriptione hæc talia exequitur *Dionysius.* Boeclerus.

Appellatosque patres.] *Centum creat senatores, sive quia is numerus satis; sive quia soli centum erant, qui ciere patres* (ita apud Livium legendum, etiam absque Sigonii rationibus nimium quantum infirmis, contextus & alibi ipse Livius suadet) *possent.* Eleganter Suidas patricios primordio Reipub. Romanæ populi patres dictos autumat: postea Imperatores, ut senatum demererent (omnem enim potestatem dignitatemque sibi vindicaverant) patricios sibi quoque patres majorum gentium elegisse. Hinc Justinianus Institutionibus lib. 1. cap. 12. ait: *Quis patiatur Imperatoriam celsitudinem non valere eum, quem sibi patrem elegit, ab alima eximere potestate.* & Claudianus lib. 11. in Eutropium:

—— genitorque vocatur Principis.

hujus mentio apud Apollinarem. Formulam Patriciatus capies à Cassiodoro. *Schegkius.*

Raptus virginum Sab.] Pleríque è margine in textum irrepsisse ista verba statuunt. Deplorant hoc loco *Rhenanus*, & alii, ingentem hiatum operis Velleiani: nec immerito. videtur enim pulcerrima pars suavissimæ scriptionis periisse. *Lipsius*, amplius etiam *voluminum distinctionem*, ex modo amissorum, in dubium vocat, neque verisimile, ait, tantum rerum *uno* priore volumine à Velleio comprehensum fuisse. Nolim firmare magni Viri suspicionem. *Boeclerus.*

Quam timuerat hostis, expetit.] Defectus clarus, & aliis jam notatus. Scito autem deesse Romanos omnes reges, Romanos omnes consules Tribunosve militum, usque ad annum DLXXXII. id est, plus dimidiâ parte scripti Velleiani. Et aliquis credet conjecta hæc omnia in libellum unum priorem fuisse? non qui attendet. Sed in hisipsis verbis, quid narratum, aut quæ sententia? de Perse rege Macedonum fuit: quem ait graviorem multo hostem fuisse, quam exspectassent. Itaque legam, *exstitit*, non *expetit*: quasi fuisset, *gravior quam timuerat, hostis exstitit.* Timuerat autem, nempe Populus Romanus. *Lipsius.*

Biennio.] Biennio tantum? at quadriennium tenuit hoc bellum. Sed rectè tamen Biennium: quia priores duo anni saltem in fortunâ variâ, reliqui magis prosperi Romanis. *Lipsius. Biennio.*] Bellum cum Rege Macedoniæ Perse scripsit *Florus* 2, 12. & quos ibi *Camers* annotavit. quibus adde *Pausan. Achaic. Diodor. Sic.* 31. *excerpt. quæ vulgo habentur.* præter quæ, reperies aliqua

fortuna cum consulibus conflixerat, ut plerumque superior fuerit, magnamque partem Græciæ in societatem suam perduceret. Quin Rhodii quoque, fidelissimi ante Roma-

aliqua in iis *excerpt. Diod.* quæ *Constant. Porphyrog.* collegit, & *Henr. Valesius* publicavit. *Zonar. t.* 2. Boecler.

Superior fuerit.] *Gruterus* delet illud *fuerit* (ad quod nimirum non admodum quadrat, *perduceret*, quod sequitur) copulamque expungit: *ut pl. superior magnam p. G. i. s. s. p.* Acidalius legit, *foret* pro *fuerit*. Boecler.

Rhodii.] Exemplum valde memorabile, de sequenda aut vitanda partium in bello societate, Rhodiorum civitas hic suppeditat. Utraque pars eam sibi studebat adjungere. *Rhodii* enim, inquit *Livius* 42., *maximi ad omnia momenti habebantur, quia non favere tantum, sed adjuvare etiam viribus suis bellum poterant.* accedit, quod majorum auctoritatem, minores ferme civitates sequuntur. Itaque nec Perseus, nec Romani concessuri videbantur, ut bello Rhodii abstinerent. Illum novæ amicitiæ gratia, hos veteris fides commendabat. Invitabant & commoda belli & minabantur incommoda: quibus tam propinquo discrimine exemti esse non poterant. Quid ergo factu optimum? primum consilium non parum sapientiæ nomine laudaverim. Ita se gerebant, ut Romanis nihil negare, Perseo nihil promittere viderentur. Ita præferebant amicitiam Romanorum, ut adversus Perseum non nisi inviti hostilia ausuri viderentur. Romanis non statim suspecti, Perseo non penitus volebant fieri formidabiles. Hac media via, cum aliquantisper rem gessissent, anxia cœpit magis & solicitior fieri suspensa tam arduis momentis prudentia: cujus tædio aliquid audendum existimabant, quo à bello partes deterrerent, se autem à periculo belli vindicarent, Legatos Romam mittunt, qui præfati *de amicitia ante bellum cum Perseo inita, de belli damnis non diutius tolerandis*, postea adjecerunt: *legatos alios ad Persea in Macedoniam missos, qui ei denuntiarent, Rhodiis placere, pacem eum componere cum Romanis, se Romam eadem nuntiatum missos: per quos stetisset, quo minus belli finis fieret, adversus eos quid sibi faciendum esset, Rhodios consideraturos esse. Liv.* 44, 14. Peccatum in eo varie. *primo* enim *fiducia potentiæ & auctoritatis nimia* inflaverat Rhodios, ut Romanorum animos, qui toti propemodum orbi erant terribiles, suis frangi minis posse crederent. *deinde, imprudentius* factum, quod non animadverterunt, sibi à neutra parte gratiam, sed ab alterutra certum esse periculum expectandum, ob eam legationem. *porro, ipse cum Romanis & Perseo agendi modus* nec officio amicitiæ conveniebat, nec ei amicitiæ generi, quo Rhodii amicos quidem Romanos, sed cum respectu eminentiæ, *amicos venerabiles* habebant. Applicandum hic venit, quod *Velleius Noster* de Massiliensi negotio judicat: *principalium armorum arbitria illi captare debent, qui non parentem coërcere possunt.* 2, 50. Equidem si *quietos* se præstare Rhodii & medios partibus perseverassent, non quidem admodum grata erat futura partibus illa ἀδιαφορία (proprio enim quodam fato invisus est, qui partium studium detrectat) sed fallor, an innoxia & minus periculosa civitati fuisset. Longe autem aliud est, *neutrius partis esse*; & *arbitria pacis belli que inter partes sibi sumere.* Illud prudentiæ aliquando & necessitatis; hoc non nisi ingentis potentiæ opus est. *Boeclerus.*

Romanis, tum dubia fide, speculati fortunam, proniores regis partibus fuisse visi sunt: & rex Eumenes in eo bello medius fuit animo, neque fratris initiis, neque suæ respondit consuetudini. Tum senatus populusque Romanus L. Æmilium Paullum, qui & prætor & consul triumphaverat, virum in tantum laudandum, in quantum intelligi virtus potest, consulem creavit: filium ejus Paulli, qui ad Cannas quam tergiversanter perniciosam reip. pugnam inierat, tam fortiter in ea mortem obierat. is Perseum ingenti prœlio apud urbem nomine Pydnam

Proniores.] Ita quidem rumor distulerat, eos Romanorum amicitiam simulare, sed per occulta & magis fida in Regem inclinare: fatenturque in apologia sua legati Rhodiorum (apud Liv. 45, 23.) quosdam improbos cives Regis amicitiam optasse, nullo publico consilio aut consensu civitatis. Interim ista communis est partium in medios suspicio: *credunt Romani, Rhodios Persei studiosiores; Perseus existimat, Romanis eos magis favere.* Boeclerus.

Medius fuit.] Mirificè delector similium collatione locorum in scriptoribus, neque indelectari elegantium literarum studiosos alios opinor. Itaque hujus notabo interdum aliqua, quæ memoria suggeret, inter legendum minus quam curiose mihi observata. *Medium esse* re quapiam, valdè placita nostro formula. Infrà, de Cn. Pompeio: *medius eloquentia.* Item: *ita se dubium mediumque partibus præstitit.* Propius finem, de Tiberio: *Agebatque medium, plurima dissimulantis, aliqua inhibentis.* Acidal. *Medius.*] Livius lib. 44. 25. ejus consilia disertè exponit.

Qui & Prætor & consul.] Ab Antiquariis nostris (Sigonio & Manutio) erroris damnatur Velleius, aut exscriptor: nec unquam in Præturâ triumphasse Paullum. Ergo corrigunt: *Paullum qui & priore consulatu triumphaverat.* sed ipsi corrigendi. Ego rectè & verè aio à Velleio ita scriptum. Lapis Romæ:

L. ÆMILIVS L. F. PAVLLVS
COS. II. CENS. AVGVR
TRIVMPHAVIT. TER

Si ter triumphavit Paullus, quando primùm nisi in Præturâ? Nam duo alii triumphi manifestò in consulatu utroque intervenerunt: prior de Liguribus, hic de Perse. Triumphasse autem in Præturâ etiam Plutarchus satis argumento est: qui ait, missum Paullum *adhuc pratorem in Hispaniam Proconsulari imperio, cum fascibus duodecim, ibi cecidisse ad XXX.* ∞. *hostium.* in Livio XVIII. *millia* legas, libro XXXVI. sed nempe de solis Lusitanis. Si autem tot millia cæsa, nonne debitus triumphus? Imo & delatus, quod ex Livio ibidem colligas, qui mox addit *decretam supplicationem, ob res ab Æmilio in Hispaniâ gestas:* at ea semper ferè dux triumphi. Sed & idem Livius de triumpho indicat in Epitomâ XLVI. Triumphavit ergo, & marmori ac Velleio hoc credamus. Adde & Suidam in Αἰμίλιος. *Lipsius.*

Quam tergiversanter.] Vide *Liv.* 22, 44 & 45, & *ceteros*, qui hanc pugnam scripsêre. Verba nostri Auctoris rectè se habent, neque correctione indigent. *Boeclerus.*

Perseum.] Primogenia editio, *Persam.*

nam in Macedonia, fusum fugatumque castris exuit; deletisque ejus copiis, destitutum omni spe coëgit è Macedonia profugere. quam ille linquens, in insulam Samothraciam profugit, templique se religioni supplicem credidit. Ad eum Cn. Octavius prætor, qui classi præerat, pervenit; & ratione magis quam vi persuasit, ut se Romanorum fidei committeret. Ita Paullus maximum nobilissimumque regem in triumpho duxit. Quo anno & Octavii prætoris, navalis; & Anicii, regem Illyriorum

sam. Malo, *Persen.* Ita postea etiam ejusdem editionis auctoritate scribendum est. *Vossius.*

Ingenti prælio.] Hoc prælium finem attulit regno Macedoniæ in ditionem Romanorum redacto: *Iustin.* 33, 2, 6. *cum inde à morte Alexandri distractum in multa regna, à summo culmine fortunæ ad ultimum finem stetisset* CL. *annos*, ut *Livius* putat 45. *Strabo excerpt. lib.* 7. ἐν μὲν οὖν τῇ περὶ τῆς Πύδνης πεδίῳ Ῥωμαῖοι Περσέα καταπολεμήσαντες, καθεῖλον τὴν τῶν Μακεδόνων βασιλείαν. *Boeclerus.*

Samothraciam.] Inclita religionibus insula, nocentiumque asylum certum. Plutarchus in Camillo. Hanc Servius, in illud Poëtæ:

Dardanus Idæas Phrygiæ penetravit ad urbes;

contra illustrissimum & omnia doctissimum virum à Samo distinguit. *Dardanus*, ait, *profectus ad Phrygiam Ilium condidit: Iasius verò Thraciam tenuit, ubi est Samos, quam & Samothraciam nominavit. nam alia est insula Samos, Iunonis. Insulam Samum, prodit Varro* apud Lactantium lib. 1. cap. 17. *prius Partheniam nominatam, quod ibi Iuno adoleverit, ibique Iovi nubserit. itaque nobilessimum templum ejus est Sami & simulacrum in habitu nubentis figuratum, & sacra ejus anniversaria nuptiarum ritu celebrantur.* hinc Augustino lib. 6. de civitate Dei, *Dilecta Iunonis insula nominata.* In Samothracia; quam Srrabo & Diodorus lib. 4. describit; tres aræ, quæ Trinis Diis (quas sustulisse & secum portasse Æneam firmat Servius) parent. *MAGNIS. POTENTIBVS. VALENTIBVS.* de quibus Varro & Macrobius lib. 3. Lapis Murciæ in Hispania, *Di magni CASTOR & POLLVX.* Schegkius.

Templique se religioni.] *Quasi templa & aræ possent defendere, quem nec montes sui nec arma potuissent*, inquit *Florus* 2, 12, 9. non sine panegyrica figura, & quæsita inventionis occasione. omnino alias *hæc insula sacra & augusti tota atque inviolati soli erat* (verbis *Liv.* 45, 5.) servato præterea universim gentilibus more, *supplicibus templorum parcendi*, id est, *propter templa hominibus incolumitatem dandi.* Boeclerus.

Ratione magis.] *Lipsio* placebat, *oratione.* Nulla autem fortasse fuerit caussa substituendæ alterius voculæ. Consilium Octavii, sive *ratio* in eo est: quod modo minis, modo spe conatus est regem perlicere, ut se traderet: quod postea regios pueros, proposita incolumitate ad se traduxit, eoque transfugio nudatum regem recepit, ut legere est apud *Livium.* Boecler.

Octavii prætoris.] Eadem pene Livius lib. XLV. Qui etiam addit: *Is triumphus sine captivis fuit, sine spoliis.* Vossius.

rum Gentium ante currum agentis, triumphi fuere celebres. Quam sit assidua eminentis fortunæ comes invidia, altissimisque adhæreat, etiam hoc colligi potest: quod, cum Anicii Octaviique triumphum nemo interpellaret, fuere, qui Paulli impedire obniterentur: cujus tantum priores excessit, vel magnitudine regis Persei, vel specie simulacrorum, vel modo pecuniæ, ut bis millies centies H S ærario contulerit, & omnium ante actorum comparationem amplitudine vicerit. Per idem tempus, cum Antiochus Epiphanes, qui Athenis Olympicum

Triumphi.] De his triumphis consulendus *Sigonius comment. in fast. & triumph. Rom.* ad an. DXXCVI. de bello Illyrico contra Gentium, *Flor.* 2, 13. & quos ibi nominavit *Camers.* item *Zonar.* 2. pag. 109. *Boecler.*

Invidia.] Tale suæ narrationi judicium etiam Livius præmittit 45, 35. *intacta invidia media sunt, ad summa fere tendit. Nec de Anicii, nec de Octavii triumpho dubitatum est. Paulum, cui ipsi quoque se comparare erubuissent, obtrectatio carpsit.* corrumpente nimirum populi judicia Sulpitio Galba tribuno mil. privatim imperatori inimico, criminanteque virum optimum, ut *imperiosum ducem* (ob disciplinæ militaris observantiam) *& malignum*, ob prædam parcius, quam insatiabilis militum cupiditas speraverat, dispertitam. *Boeclerus.*

Simulacrorum.] Nam præter spolia ac manubias, etiam urbium devictarum, montium, fluminumque simulachra in triumphis præferebantur.

Bis millies.] Si ad usum nostratis pecuniæ ratio subducatur, erunt sexagies ter centena scutatorum millia. aliter Antias apud Livium lib. XLV. Plutarchus totam summam non definit. Plinius lib. XXXIII. cap. 3. non carere mendo videtur, cum ait: *Intulit & Paullus Æmilius, Perseo, rege Macedonico, devicto, prædam pondo trium millium: à quo tempore populus R. tributum pendere desiit.* Nam, *Pondo trium millium*, longe distat à *Bis millies centies H S.* Cicero de Officiis opinor, lib. II. prædæ magnitudinem significat, modum non exprimit. *Manut.*

Omnium ante actorum.] Quippe, *cujus spectaculo triduum impleverit. Primus dies signa tabulasque; sequens, arma pecuniasque transvexit; tertius captivos, ipsumque regem attonitum adhuc, tamquam subito malo stupentem.* Florus lib. II. cap. 12. *Schegkius.*

Amplitudine.] Quapropter in exemplum declarandæ rei triumphalis typisque æneis effigiandæ delectus est a diligentissimo Antiquitatis Romanæ vindice, *Onuphrio, libello de triumph.* Boeclerus.

Olympicum.] Mavult vir doctus, Frid. Sylburgius, *Olympieum*, motus auctoritate Pausaniæ in Atticis. vide & Fabrum in Semestr. 3. 2. *Schegkius.*

Olympicum] Somniavit profecto Popma, cum de eodem Olympico Diodorum lib. XX. locutum scripsit. Ille enim agit de certamine ab Antigono Antigoniæ instituto: noster, de templo Jovis Olympici ab Antiocho Athenis exstructo. Meminerat verò ejus Polybius; ut ex Athenæi V. videre est. Polybium, ut solet, secutus est Livius fragmento, quod habes lib. XLI. *Magnificentiæ vero in Deos, vel Iovis Olym-*

picum inchoavit, tum rex Syriæ, Ptolemæum puerum Alexandriæ obsideret; missus est ad eum legatus M. Popillius Lænas, qui juberet incepto desistere. mandataque exposuit; & regem, deliberaturum se dicentem, circumscripsit virgula, jussitque, prius responsum reddere, quam egrederetur finito arenæ circulo. sic cogitationem regiam Romana disjecit constantia; obeditumque imperio.

Olympici, templum Athenis, unum in terris inchoatum, pro magnitudine Dei potest testis esse. Sed & Delon maris insignibus, statuarumque copia, exornavit. Ubi emendo, *aris insignibus.* Etsi sciam, Polybium unius tantum aræ mentionem injicere. Sed vehementer fallitur, qui Livium adeo religiosum Polybii interpretem putet, ut ejus verbis ubique se adstrinxerit. Templi hujus etiam meminit Pausanias in Atticis, ac Vitruvius lib. III. cap. I. his verbis: *Hujus autem exemplar Romæ non est, sed Athenis octastylos est in templo Iovis Olympii.* Ita scripsi. Vulgo editur: *sed Athenis octastylos & in templo, &c.* Possis tamen τὸ & inducere: quod Philandro visum. *Vossius.*

Tum rex Syriæ.] Vulgo, *Regem Syriæ.* Rex Ægypti fuit Ptolemæus, Syriæ autem Antiochus: quod historiæ significant. Itaque *rex*, non, *regem*, omnino legendum. quod Livii indicat epitome lib. XLV. Ptolemæus autem hic est, cui Philometori cognomen fuit. Et *C. Popillium*, qui virgula Antiochum circumscripserit, non *Marcum*, Livius nominat. *Manut.*

M. Popillius.] Dissensus est auctorum in legati nomine. *C. Octavium* Plinius nominat, lib. 34. cap. 6. cujus verba adducere alii occuparunt. *C. Popillium* Cicero Philipp. 8. *Prò Dii immortales, ubi est ille mos virtusque majorum? C. Popil. apud majores nostros, cùm ad Antiochum regem legatus missus esset, & verbis Senatus denunciasset, ut ab Alexandria discederet, quam obsidebat: cùm tempus ille differret, virgula stantem circumscripsit, dixitque se non antè renunciaturum Senatui, nisi prius sibi respondisset, quid facturus esset, quàm ex illa circumscriptione excederet.* Ubi emendarim obiter: *Ubi est ille animus virtusque majorum?* quod videtur magis accommodatum. Justinus l. 34. *de Popillio* affirmat, sed sine prænomine: qui rem tamen plenius aliquanto narrat. *Prolatoque Senatus decreto & tradito, cùm cunctari eum videret, consultationemque ad amicos referre; ibi Popillius virga, quam in manu gerebat, amplo circulo inclusum, ut & amicos caperet, consulere jubet; nec prius inde exire, quàm responsum Senatui daret, aut pacem aut bellum cum Romanis habiturum.* Acidalius. *M. Popillius Lænas.*] Plinius errat, qui hunc *C. Octavium* appellat, & historiam sive facta duplicia miscet ac confundit. Non nemo qui Plinium recensuit & adnotavit, frustra est in viro defendendo. Tu, si voles, fontem ipsum erroris ejus repeties in Ciceronis Philippica Nonâ. *Lipsius.* *M. Popillius Lænas.*] Imo, *C. Popillius.* Quod suadent Polybius, Cicero, Livius, Valerius. Zonaras tamen M. Popillium etiam nominat. Sed errorem ejus redarguunt facile testes, quos dixi, omni exceptione majores. *Vossius.*

Cogitationem.] Non negabis aptius esse: *cunctationem regiam.* Tardabat enim respondere, & deliberaturum se dixerat. *Lipsius.*

perio. Lucio autem Paullo, magnæ victoriæ compoti, quattuor filii fuere. ex iis duos, natu majores, unum P. Scipioni, P. Africani filio, nihil ex paterna majestate, præter speciem nominis, vigoremque eloquentiæ, retinenti in adoptionem dederat; alterum Fabio Maximo: duos minores natu, prætextatos, quo tempore victoriam adeptus est, habuit. Is cum in concione extra urbem, more majorum, ante triumphi diem, ordinem actorum suorum commemoraret, Deos immortales precatus est, ut, si quis eorum invideret operibus ac fortunæ suæ, in ipsum potius sævirent, quam in remp. quæ vox, veluti oraculo emissa, magna parte eum spoliavit sanguinis sui. nam alterum ex his, quos in familia retinuerat, liberis, ante paucos triumphi; alterum post pauciores amisit dies. Aspera circa hæc tempora censura Fulvii Flacci & Postumii Albini fuit. quippe Fulvii censoris frater, & quidem consors, Cn. Fulvius, senatu
11 motus est ab iis censoribus. Post victum captumque Perseum, qui quadriennio post in libera custodia Albæ decessit,

Prætextatos.] *Gruterus, prætextatis* istud glossematium adjectum, ideoque tollendum censet. Potuisse omitti fateor, sed Velleius non abhorret à talibus adjectiunculis. *Boeclerus.* Prætexta autem pueri nobiles induti erant usque ad 17. annum, tum togam virilem assumebant.

In concione.] De his rebus erudite tractat *Onuphrius, lib. de triumph. supra laudato.* Boeclerus.

Extra urbem.] Ad Bellonæ, juratus. *Schegkius.*

Ante paucos.] Quorum alter triumphum patris funere suo quartum ante diem præcessit: alter in triumphi curru conspectus, post diem tertium exspiravit. Valerius, Livius, Seneca 4. declamat. Plutarchus. Ejus votum eleganter apud Livium & Valerium. apud quem pro τὸ *proventu felicitatis*, in Vett. *provectu felicitatis.* Schegkius.

Et quidem consors.] Placebat legere, *concors.* sed desino, cùm in Livio quoque legam libro XLI. *Frater germanus, &, ut Valerius Antias tradit, censoris etiam consors erat.* Consortem autem hîc interpretor, cum Glossis priscis κοινόβιον, ejusdem mensæ ejusdemque tecti. *Lipsius.*

Senatu motus est.] Quia legionem, in qua tribunus militum erat, injussu consulis dimiserat. Frontinus lib. 4. Cicero in Verrinis, Plinius lib. 7. Livius lib. 41. *Schegkius.*

Libera custodia.] Credo sic dictam, sive quod intra certos terminos libera ambulatio permissa; sive ad discrimen carceris: quia in hunc scelera, flagitia, atque servili pœna dignissima fæx conjicie-

cessit, Pseudophilippus, à mendacio simulatæ originis appellatus, qui se Philippum, regiæque stirpis ferebat, cum esset ultimæ, armis occupata Macedonia, assumtis regni insignibus, brevi temeritatis pœnas dedit. quippe Q. Metellus prætor, cui ex virtute Macedonici nomen inditum, præclara victoria ipsum gentemque superavit, & immani etiam Achæos rebellare incipientes fudit acie. Hic est Metellus Macedonicus, qui porticus, quæ fuere circumdatæ duabus ædibus sine inscriptione positis, quæ nunc Octaviæ porticibus ambiuntur, fecerat: quique hanc turmam statuarum equestrium, quæ frontem ædium

jiciebatur; in illam non nisi qui alicujus dignationis liberalique pœna digni; Senatores nimirum vel duces captivi. colligitur ex Ciceronis Bruto: *Domi*, ait, *teneamus eam septam liberali custodia* & Sallusti Catilinario. Plura notavit ad Tacitum, vir nunquam satis laudatus, & cujus caussa, corculum illud Cato hæresin suam migraret, Justus Lipsius. *Schegkius. Libera custodia.*] Liberis custodiis Romæ quidem magistratuum, aut senatorum domus adhibitæ: sed & munitioribus oppidis per Italiam captivi honoratiores sæpe servabantur. *Livius* 45. *Patres censuerunt, ut Quintus Cassius Persea regem cum Alexandro filio Albam in custodiam duceret. Bitis regis Thracum filius cum obsidibus in custodiam Carseolos est missus. Ceteros captivos, qui in triumpho ducti erant, in carcerem condi placuit. adde c.* 43. De *Alba* etiam *lib.* 30. *c.* 17., *exemplum habemus:* ubi capto Syphace, *consulti patres, regem in custodiam Albam mittendum.* Ratio apud *Strabon.* 5. duplex redditur, *quoniam in penetralibus regionis sita Alba, & praeterea probe munita esset.* De libera custodia egit *Lipsi ad Tac.* 6. *A.* 3. 4. & *Savaro ad Sidon. lib.* 1. *epist.* 7. Boeclerus.

Pseudophilippus.] Ob oris similitudinem, qui & *Andriscus.* Florus. *Schegkius.*

Cum esset ultimæ.] *Floro* est: *vir ultimæ sortis Andriscus, dubium liber an servus, mercenarius certe. Ammian. Marcellin.* 14, 40, & *Lucianus* πρὸς ἀπαίδευτον, *in fullonio natum* dicunt. *Zonaras* t. 2. p. 114. qui satis copiose hanc historiam scribit, cum Marcellino patriam exprimit *Adramitenum* vocans. *Boeclerus.*

Assumtis] Ita recte emendavit Burerius. Vulgo *adsumpti.*

Sine inscriptione.] Plinius de hisdem: *Neque Sauron & Batrachum oblitterari convenit, qui fecêre templa Octaviæ porticibus inclusa.* Sed an Ædes ex sine inscriptione asserit Velleius: negat idem Plinius. qui sic lib. xxxvi. cap. v. *Intra Octaviæ porticus in Iunonis æde, Æsculapius ac Diana.* Et eodem capite sub finem, alterum templum inscribit *Iovi.* Quid nos dicimus? Velleium de aliâ inscriptione sensisse; non numinis, sed hominis, ejusque qui dedicavit. *Lipsius. Sine inscriptione.*] Vide de his porticibus *Andreæ Fulvii Sabini antiquit. Rom. lib.* 4. Boecler.

Turmam.] An de istâ Plinius capiendus, libro xxxiv? *Alexandrum amicorumque ejus imagines summâ omnium simi-*

dium ſpectant, hodieque maximum ornamentum ejus loci, ex Macedonia detulit. cujus turmæ hanc cauſſam referunt: Magnum Alexandrum impetraſſe à Lyſippo, ſingulari talium auctore operum, ut eorum equitum; qui ex ipſius turma apud Granicum flumen ceciderant, expreſſa ſimilitudine figurarum, faceret ſtatuas, & ipſius quoque iis interponeret. Hic idem, primus omnium Romæ ædem ex marmore in iis ipſis monumentis molitus,

ſimilitudine Lyſippus expreſſit. Has Metellus, Macedoniâ ſubactâ, tranſtulit Romam. Apparet. turbat tamen quòd Amicos appellat, qui aliis non niſi milites ſunt, atque adeò Arriano ſociales. Ipſe ita libro 1. Μακεδόνων δὲ τῶν μὲν ἑταίρων ἀμφὶ τοὺς εἴκοσι καὶ πέντε τῇ πρώτῃ προσβολῇ ἀπέθανον, καὶ τούτων χαλκαῖ εἰκόνες ἐν Δίῳ ἑστᾶσιν, Ἀλεξάνδρου κελεύσαντος Λύσιππον ποιῆσαι: *E Macedonibus circiter viginti quinque primâ aggreſſione ceciderunt, eorumque æneæ imagines in Dio opido poſitæ, Alexandro jubente à Lyſippo eas fieri.* Similia in Alexandro Plutarchus. Sed Plinius in opinione fuiſſe, quâ Velleius, videtur: qui ſcribit hos *equites ex ipſius* (Alexandri) *turmâ apud Granicum cecidiſſe.* Si è turma regia; profectò aſſidui apud eum, aliis digniores, & quaſi amici. Quod autem Arrianus notat Statuas eas in Dio poſitas: alii *Iovis templum* vertερunt. nec valdè repugnem, niſi quòd de Dio opido magis ſignatè & probabiliter ceperis, quoniam Livius (Lib. XLIII.) prodidit hanc *urbem exornatam publicis locis & multitudine ſtatuarum.* Eſt in Macedonia, regione Pieria. *Lipſius. Turmam.*] Plinius lib. 34. & 35. cauſſam colliges ex Curtio, Arriano, & Plutarcho in Alexandro. *Schegkius. Turmam.*] De *ſtatuis equeſtribus* earumque *origine* ac *honore* videndus *Hermann. Hug. de mil. eq.* 5, 1. Boeclerus.

Magnum Alexandrum.] *Arian.* 1. *Iuſtin.* 11, 6. 13., Pro *impetraſſe à Lyſippo*, *Cl. Freinshemius Noſter ad Curt.* 3, 21, 27. legit, *imperaſſe Lyſ.* Lyſippi ars paſſim laudata, & in exemplum excellentiæ memorata. *Nam ad veritatem Lyſippum & Praxitelem acceſſiſſe optime* (i. e. ad vivum omnia expreſſiſſe) *affirmant. Quintil.* 12. *inſtit. orat.* 10. Boeclerus.

Granicum.] Fluvius hic Myſiæ minoris, ubi memorabilis Alexandri magni pugna. Vid. Curtium lib. 4. c. 9. & 10.

Ædem ex marmore.] Quid intelligit? Utrumne marmoream ædem primitus à Metello in urbe Româ ſtructam? an potius, urbis ipſius Romæ templum? Nam cultam eam ut Divam, ac templa araſque paſſim poſitas alibi (In Com. ad Tacit.) à nobis doctum. Si hæc mens, (ut puto:) notabile ſanè principium adorationis hujus ſive adulationis. Quod Smyrnæi apud Tacitum 1 1 1. Annal. gloriantur *ſe primos templum urbis Romæ ſtatuiſſe*: à ſententiâ nos non demovet, quoniam de primis provincialium hoc capiendum eſt. At ſi prior ſententia cuiquam placeat; illi expediendum eſt quæ ſit iſta Ædes, & cui Deo? cur non nominet? Nam de privatâ ipſius Metelli (ut omittam, quod *Ædes*, eo ſenſu magis ſcripſiſſet) non potes capere: quia marmor ſeriùs adhibitum ad ædificia privatorum. Plinium vide. qui tamen originem primam marmoris quæſivit

tus, vel magnificentiæ vel luxuriæ princeps fuit. Vix ullius gentis, ætatis, ordinis hominem inveneris, cujus felicitatem fortunæ Metelli compares, nam præter excellentes triumphos, honoresque amplissimos, & principale in rep. fastigium, extentumque vitæ spatium, & acres innocentesque pro rep. cum inimicis contentiones, quattuor filios sustulit, omnes adultæ ætatis vidit, omnes reliquit superstites & honoratissimos. mortui ejus lectum pro

quæsivit magis, quam invenit. Eò magis Velleii hæc notanda. *Lipsius. Ædem ex marmore.*] Meo judicio, locus iste nullo potest modo accipi, tamquam Metellus ipsi Romæ, veluti Deæ, templum extruxerit. fuerit enim præter decorum id auspicari Romanos ipsos. Orta illa divinitas primum à provincialium adulatione. At si de alterius Dei Deæve templo verba intelligenda sunt, cur id non nominavit auctor? quia satis indicarat expresso loco, in quo templum illud positum erat, dum inquit: *in iis ipsis monumentis molitus.* Sic Livius libro 45. cap. 15. *Eodem anno C. Cicereius ædem in Albano dedicavit, quinquennio postquam vovit.* Gruterus.

Cujus felicitatem.] Magnifice, ut solet, tam prolixam fortunæ favorem extollit *Val. Max.* 7, 1, 2. *&* *Plin.* 7, 44. *Cic.* 5. *de fin.* 78. *It.* 1. *Tusc.* 35. Boeclerus.

Excellentes triumphos.] Pluries ergo Metellus hic triumphavit? non invenio: imò semel, & de Macedoniâ tantùm. Itaque Valerius de hac ipsâ ejus felicitate, lib. VII. *Speciosissimi triumphi prætextam largita est.* Unum ecce agnoscit. Rescribi velim: *præter excellentem triumphum.* Lipsius. *Excellentes triumphos.*] *Lipsius* ex historia repositum cupiebat, *excellentem triumphum:* sed recte se habet judicium *Gruteri*; qui pro singulari numero pluralem hic usurpari existimat. Loquitur enim hic Velleius ἐγκωμιαστικῶς, neque enumerat tantum membra collectione, sed granditate sermonis illustrat. *Boeclerus.*

Cum inimicis.] Scipione Africano. quas inter calamitates Metelli ducit Plinius. Cicero in Officiis, *sine acerbitate dissensionem.* Valerius, *graves testatasque* vocant. Rectè *testatas*, quasi quæ litterarum testimonio signatæ. moris ex simplici & antiqua recepti vita, qua publicè, quæ privatim inimicitias denunciare: de quo litterarum decus ad Tacitum. hoc addi velim, amicitiam qui renuntiabat, etiam interdicebat domo. Tacitus lib. 5. *Sed Cæsar missis ad Senatum litteris, disseruit morem fuisse majoribus, quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eum finem gratiæ ponere.* Et ut publicè Fecialis, ita quandoque privatim præco. Clemens Alexandrinus, *Amicitiam, quam diu coluerat, misso præcone renunciavit, non quod pœniteret, sed quod fortunæ statim pertimesceret.* Schegkius.

Quatuor filios sustulit.] Emendandus igitur Plinius Natur. Hist. lib. XIII. cap. XIII. ubi vulgo ita legitur: *Q. Metellus Macedonicus, cum VI. liberos relinqueret, XI. nepotes reliquit.* Reponendum, IV. *liberos.* Ita etiam ipse Plinius ejusdem libri cap. XLIV. ut Valerium Maximum, Aurelium Victorem, & alios, mittam. Est tamen apud B. Augustinum lib. II. cap. XXIII. de civitate

pro Rostris sustulerunt quattuor filii. unus consularis, & censorius; alter consularis, tertius consul, quartus candidatus consulatus: quem honorem adeptus est. Hoc est nimirum magis, feliciter de vita migrare, quam mori.

12 Universa deinde, ut prædiximus, instincta in bellum Achaia, cujus pars magna ejusdem Metelli Macedonici virtute armisque fracta erat, maxime Corinthiis in arma, cum gravibus etiam in Romanos contumeliis, instigantibus, destinatus ei bello gerendo consul Mummius. Et sub idem tempus, magis, quia volebant Romani, quicquid de Carthaginiensibus diceretur, credere, quam quia credenda afferebantur, statuit senatus Carthaginem exci-

civitate Dei: *Metellus Romanorum laudatissimus, qui habuit v. filios consulares, etiam rerum temporalium felix fuit.* Sed hic quoque reponendum arbitror IV. Nulla menda crebriora, quam circa numeros. *Vossius.*

Rostris.] More majorum, quem & graphicè Polybius lib. 6. exprimit: *Si quando apud eos quispiam ex illustribus viris ex hac vita decesserit, elato funere portatur cum reliqua pompa ad rostra, sic dicta, in forum, & nunc stans conspicuus, nunc obvolutus, idque raro, universa plebe circumstante, rostra adscendit: si quidem filius adultus superstit, ac præsens existat; sin verò alius quispiam ex ipsius genere, ac demortui virtutes, & quæ in vita præclare gessit, deprædicat.* Et statim: *Ubi autem præclarus aliquis ex domesticis ultimum diem obiit, instituunt funeris elationem, & circumfusi, qui simillimi, magnitudine & reliqua statura videntur, vestitum usurpant, si vel consul, vel Imperator fuerit, purpura circumdatum, si censor purpureum: si triumphum egit vel tale quid perfecit, auro contextum. igitur isti curru incedunt. fasces verò & secures, ac reliqua principatibus consueta secundum dignitatem cujusque præcedunt, qua dum in vivis esset in Rep. eminuit. ubi ad rostra veniunt, cunctis ex ordine sellis elephantinis sedent, quo spectaculo haud facilè poterit spectari pulcrius.* Primus Poplicola supremè Brutum laudavit, quo deinde ad feminas, & Imperatorum ævo ad juvenes progressum, Suetonius, Dio. *Schegkius.*

Quatuor filii.] Uno prætore, tribus consularibus, duobus triumphalibus, uno censorio. Plinius lib. 7. Adi auctorem virorum Illustrium. *Schegkius.*

Candidatus.] Qui enim ambiebant magistratum, candidis vestibus utebantur.

Gravibus in Romanos contumeliis.] *Iustin.* 34, 1, 9. *legatos quoque ipsos Romanorum violassent, nisi audito tumultu, trepidi fugissent. Flor.* 2, 16, 3. *oratione violatos* ait. *Cicero pro leg. Man.* 5. *ob legatos superbius appellatos eversam Corinthum* testatur. Sed nimirum speciose sonabat in auribus hominum, *caussa belli in violationem legatorum rejecta*: quippe quo nomine juste suscipi bella communiter existimabant: quamvis non alia, quam quæ mox Carthaginem dicitur oppressisse, invidia Romanos impulit, ut caussas belli quærerent adversum Corinthios, &, quia quærebant, invenirent. *Boeclerus.*

Adopta-

excidere. Ita eodem tempore P. Scipio Æmilianus, vir avitis P. Africani paternisque L. Paulli virtutibus simillimus, omnibus belli ac togæ dotibus, ingeniique ac studiorum eminentissimus sæculi sui, qui nihil in vita nisi laudandum aut fecit aut dixit ac sensit; quem, Paullo genitum, adoptatum à Scipione Africani filio diximus, ædilitatem petens consul creatus est. Bellum Carthagini, jam ante biennium à prioribus consulibus illatum majore vi intulit; cum ante in Hispania murali corona, in Africa obsidionali donatus esset; in Hispania vero etiam ex provocatione, ipse modicus virium, immanis magnitudinis hostem interemisset. Eamque urbem, magis invidia imperii, quam ullis ejus temporis noxis invisam

Adoptatum à Scipione.] Cum *Velleio facit Livius l. 44. c. 44. P. Scipio, Africanus & ipse postea deleta Carthagine appellatus, naturalis consulis Paulli, adoptione Africani nepos.* Et *Valerio*, 3, 7, 5. *Aviti spiritus egregius successor Scipio Æmilianus* vocatur, itemque *Florus* 2, 15, 12. *Hunc*, inquit, *Paullo Macedonico procreatum Africani illius magni filius, in decus gentis assumserat. Themistius orat. 5. de pace ad Valent.* Σκιπίων ὁ μέγας ἐκεῖνος, ὁ τοῦ πάνυ Σκιπίωνος υἱδοῦς, &c. Quanquam nescio, cur doctissimo *Remo* vertere placuerit: *Magnus ille Scipio, Maximi illius Scipionis adoptivus filius.* cum vel ex *Polluc.* 3, 2. constet υἱδοῦν nepotem significare. nisi fors Vir Magnus illis adhibuit fidem, qui ab ipso Africano adoptatum Æmilianum credidere. *Boeclerus.*

Consul creatus est.] Adnitente Catone, qui dicebat; *Reliquos qui in Africa militarent, umbras militare, Scipionem vigere.* Epitome Livii, Appianus Punicis, Valerius lib. 8. *Schegk.*

Cum ante in Hispania.] Vid. *Liv. epit.* 48. & 49. *Victor.* 58. *Plin.* 37, 1. Boeclerus.

Murali corona.] De coronis Gellius lib. 5. Noct. Att. cap. 6. Has autem recenset triumphalem, obsidionalem, civicam muralem, castrensem, & navalem. Corona obsidionalis erat graminea, civica ex quercu, muralis veluti muri, castrensis valli figura in apice insigniebatur. vide Stewechii comment. ad Veget. p. 102.

Obsidionali.] Propter octo cohortes obsidione vallatas consilio & virtute servatas. Scriptor virorum Illustr. *Schegkius.*

Ex provocatione.] Apud Intercatiam à rege provocatus, opima spolia retulit, quod notabis. Florus, Appianus, Hispanicis, Epitome Livii, alii. *Schegkius.*

Ipse modicus virium.] Ita loqui amant boni auctores. Sallustius historiarum lib. 3. *Ingens ipse virium atque animi. Dubius consilii:* & lib. 4. *Anxius, impotens, nimium animi.* & infrà sæpe noster. *Schegkius.*

Temporis noxis.] Editio prima: *quàm ullius ejus temporis noxiæ.* Hinc fecerim: *quàm ullis ejus temporis noxis.* Non enim vult numquam

eos

visam Romano nomini; funditus sustulit, fecitque suæ virtutis monumentum, quod fuerat avi ejus clementiæ. Carthago diruta est, cum stetisset annis DCLXVII, abhinc annos CLXXVII, Cn. Cornelio Lentulo, L. Mummio cos. Hunc finem habuit Romani imperii Carthago æmula; cum qua bellare majores nostri cœpere Claudio & Fulvio consulibus, ante annos CCCXCVI, quam tu, M. Vinici, consulatum inires. ita per annos CXV, aut bellum inter eos populos, aut belli præparatio, aut infida pax fuit. neque se Roma, jam terrarum orbe superato, securam speravit fore, si nomen usquam stantis maneret Carthaginis. adeo odium, certaminibus ortum,

ultra

eos peccasse aut nocuisse, sed non illo tempore, cum decretum. Idque verum est. *Lipsius*. *Ullis ejus temporis noxis.*] Recepi in textum correctionem *Lipsianam*. quanquam enim nullo modo credam, *Velleium* ita scripsisse, videbatur tamen facilius, quam illud alterum, in codicibus repertum: *quam ullius ejus temporis noxiæ.* Possunt quidem illa verba pendere ab, *invidia:* Sed id durius videtur, quam ut facilitatem Velleianam referat. Multo minus subaudivetim per Hellenismum, *caussa*, quod contextus (ad cujus simplicitatem competentiamque plurimum attendendum arbitror) prorsus repudiare videtur. Nil dubito, *veram lectionem, ut in corrupto loco, ignorari*. qualibus locis, nemini vel insultandum vel applaudendum judico. *Boecl.*

Carthago diruta.] Incensa. Horatius lib. 4. Carmin. Od. 8.

Non incendia Carthaginis impiæ,
Ejus, qui domita nomen ab Africa
Lucratus rediit, clarius indicant
Laudes, quam Calabræ Pierides:

Et libro Epodωn Od. septima:

Non ut superbas invidæ Carthaginis,
Romanus arceis ureret.

Et Florus lib. 2. cap. 15. per continuos decem & septem dies vix potuisse incendium exstingui tradit. Et aratrum passa. Modestinus J C. l. si ususfructus. D. quibus modis ususfructus amittatur: *Si ususfructus civitati legetur, & aratrum in eam inducatur, civitas esse desinit, ut passa est Carthago.* Schegkius.

Annis DCLXVII.] Abit à se Velleius, si scriptura sincera. Suprà enim monuit LXV. an. Carthaginem ante urbem conditam. igitur exactius constaret cum Eutropio, qui DCIXX. annos exprimit. Pugna quoque de tempore hujus secundi belli Punici. Livii Epitoma cum Orosio & Eutropio initium ponit alterum & sexcentesimum annum V.C. Et intra quintum postquam cœptum, consummatum. Dissentiunt Fasti, quibus V. C. ann. DCIV. Hæc curatius tractare Fastographorum est. *Schegkius.*

Ante annos CCXCVI.] Justa computatio, CCXCII. Paullo ante etiam, CLXXIV. *Lipsius.*

Si nomen usquam.] Ita legit Lipsius: *Si nomen usquam stantis maneret Carthaginis (adeo odium certaminibus ortum ultra metum durat, & ne in victos quidem deponitur) neque ante invisa esse desiit, quam esse desiit.*

Invi-

ultra metum durat, & ne in victis quidem deponitur, ne-
que ante invisum esse desinit, quam esse desiit. Ante trien- 13
nium, quam Carthago deleretur, M. Cato, perpetuus
diruendæ ejus auctor, L. Censorino, M. Manlio cos.
mortem obiit. Eodem anno, quo Carthago concidit,
L. Mummius Corinthum, post annos DCCCCLII,
quam ab Alete Hippotis filio erat condita, funditus
eruit. uterque imperator, devictæ à se gentis nomine
honoratus, alter Africanus, alter appellatus est Achai-
cus. nec quisquam ex novis hominibus prior Mummio
cognomen virtute partum vindicavit. Diversi impera-
toribus mores, diversa fuere studia. quippe Scipio tam
elegans liberalium studiorum, omnisque doctrinæ & au-
ctor & admirator fuit, ut Polybium, Panætiumque, præ-
cellen-

Invisum.] Non est necesse hæc avellere à gnomâ superiore, si modò *invisum* interpreteris ac si neutri esset generis, notaretque *rem invisam*. Grut.

M. Manlio.] M. Manilio ex Fastis Capitolinis, & universa historia (ita & Sigon.) *Manutius.*

L. Mummius.] Ita recte legit B. Rhenanus, cum ante legeretur *A. Mummius.*

Novi.] Nobiles erant, quorum majores imagines habebant: Novi, qui suas tantum non majorum imagines ex virtute partas habebant. *Novus.*] Ecce disertim inter novos homines Mummium ponit Velleius. Atqui Valerius Maximus lib. VI cap. IV, *ut nobilem, ita mervis vitæ*, dicit. Sed non dubium mihi est, quin apud eum, *ignobilem* rescribi debeat. *Vossius.*

Auctor.] Hic ego nihil mutarem: est enim *auctor*, quasi caussa, quia primus ipse & pauci præterea doctrinas in urbem Romam induxerunt. *Manut.* *Auctor.*] Nimia pro Scipione laus, fuisse doctrinæ omnis auctorem. Scribo, *fautor:* & id Principi ac militari viro convenit. *Lipsius.* *Auctor.*] Quod *Lipsius*, malit *fautor*, *primo*, non opus erat; cum admiratio jam favorem includat: *deinde* nimium de Scipione elogium videri non debet, *ad quem Terentii scripta* (id est, luculentissimum & incomparabile elegantioris doctrinæ monumentum) *referuntur* à veteribus, teste *Fabio* 10, 1. Licet enim hanc opinionem impugnet *Donatus*, probat ea tamen satis evidenter judicium antiquitatis de doctrina Scipionis. neque res exemplis caret, si *Iulium, Octavium, Annibalem* aliosque cogitemus. *Boeclerus.*

Polybium.] Qui Scipionis socius fuit in expeditione. *Ammian. Marcell.* 24, 7: *Legerat* (Julianus) *Æmilianum Scipionem, cum historiarum conditore Polybio Megalopolitano Arcade, & triginta militibus, portam Carthaginis impetu simili subfodisse.* unde facile deprehendimus, præcipuorum Scipionis operum socium & adjutorem fuisse Polybium. cujus equidem Prudentia gerendarumque rerum peritia, cum præcellente ingenio veluti certat in gravissimo Historiarum opere. quod, singulari instituto politicæ informa-

 tionis

cellentes ingenio viros, domi militiæque secum habuerit. neque enim quisquam hoc Scipione elegantius intervalla negotiorum otio dispunxit: semperque aut belli aut pacis serviit artibus: semper inter arma ac studia versatus, aut corpus periculis aut animum disciplinis exercuit. Mummius tam rudis fuit, ut, capta Corintho, cum maximorum artificum perfectas manibus tabulas ac statuas, in Italiam portandas locaret, juberet prædici conducentibus, si eas perdidissent, novas eos reddituros. Non tamen puto dubites, Vinici, quin magis pro rep. fuerit, manere adhuc rudem Corinthiorum intellectum,

tionis atque disciplinæ, omnium inter Græcos industriam superat. post ipsum, *Dionem* video hanc viam præclare institisse. nam & hunc, respectu παιδεύσεως πραγματικῆς, accuratiorem & profectui civilis viri accommodatiorem ceteris judico. *Polybianæ Historiæ* præstantiam, ante illustrem *Casauboni* operam, paucis in mentem venit suspicari. cui propterea plurimum debent prudentiæ solidioris studia. vid. *Præfat. operi præfixam*: & *Ger. Io. Voss. de Græc. Hist.* 1, 19. Boecl.

Panætiumque.] *Tullio* 4 *de fin.* 9. vocatur *homo inprimis ingenuus & gravis, dignus illa familiaritate Scipionis & Lælii Panætius.* Felicem tantis amicis Scipionem! quorum convictio non modo prudentiæ, sed virtutis eximia potuit exempla suppeditare. Non enim ex acutis & callidis ad vaframenta consultoribus fuere, quales hodie in deliciis & honore habentur: sed qui *nihil utile nisi quod honestum esset*, crederent, sicut Panætium diserte *Cicero*; Polybium, sua satis superque commendat historia. gravis scilicet & perpetua non virtutis minus generosæ, quam gravioris sapientiæ magistra. *Boecler.*

Elegantius.] Erit fortè, qui *diligentius* malit. Ego pro hoc idem istuc esse ajo. idque attestabitur mihi, qui paullò diligentior fuit Gellii lector. Et verò *eleganter* quid est, nisi cum electu seu delectu? quis *elegans*, nisi qui [e]ligit, diligit, lectaque amat & usurpat? *Acidal.*

Dispunxit.]. Verbum sollemne Nummulariorum, & qui medium Ianum adsident. Seneca lib. 4. de Benefic. cap. 31. *Apud me istæ acceptorum, expensorumque rationes dispungentur.* Hinc Tertulliano, *Deus meritorum judex & dispunctor.* Liberalia verò Scipionis studia ex historicorum, & passim Ciceronis libris abundè in mundo, de quo fertur, dixisse; *Nunquam se minus otiosum esse, quam cum otiosus; nec minus solum, quam cum solus*, magnifica vox & magna viro ac sapiente digna. *Schegkius.*

Capta Corintho.] Ann. 111. Olympiadis CLVI. Plinius lib. 34. cap. 2. Pausanias Olymp. CLX. propter legatos Romanos, dubium an & manu, certe oratione violatos. Florus lib. 2. c. 16. Cicero pro L. Manilia, Pausanias, Zonaras tom. 2. Æris Corinthiaci originem, mixturam, nobilitatem graphicè Plinius, Florus, & elegantissimus Muretus Variarum lib. 7. cap. 5. *Idem.*

Corinthiorum.] Nimiam Corinthiorum æstimationem, quam hic perstringit *Velleius*, *furorem* vocat *Seneca de brev. vit.* 12. Boeclerus.

Quin

lectum, quam in tantum ea intelligi; & quin hac prudentia illa imprudentia decori publico fuerit convenientior. Cum facilius cujusque rei in unum contracta spe- 14
cies, quam divisa temporibus, oculis animisque inhæreat; statui priorem hujus voluminis, posterioremque partem, non inutili rerum notitia in artum contracta, distinguere: atque huic loco inserere, quæ quoque tempore, post Romam à Gallis captam, deducta sit colonia jussu senatus. nam militarium & caussæ & auctores & ipsa-

Quin hac prudentia.] Burrerius legit, *quia hac prudentia.*

Priorem hujus voluminis.] Mirum, quantopere hic hæsitarit summus vir Justus Lipsius. Desiderare se ait priorem illam partem, ubi auctor noster similiter colonias enumeraverit, quæ ante Romam à Gallis captam sint deductæ. Statuit igitur, Velleii historiam olim in plures, quam duos fuisse libros divisam. Ego plane ab ejus sententia recedo. Et faciunt pro me hæc ipsa Velleii verba, è quibus ille se explicare non potuit. Sensus est: Statui hic abrumpere priorem partem operis mei, ordirique posteriorem, ubi inseruero quædam de temporibus Coloniarum. Unde ipse postea Velleius ait, particulam hanc operis formam propositi excedere. Itaque vere ἔκβασιν, sive excursum dixeris, quæ hinc usque ad initium libri posterioris sequuntur. *Vossius.* *Priorem hujus voluminis.*] Digressio nobilis de *coloniarum deductione & civitatum propagatione:* cui similis est ea, quæ legitur *posteriore voluminis parte* (*volumen* enim hoc loco notat totum opus Velleii) id est, 2, 38 & 39. *de Provinciarum origine.* Quærat autem forte aliquis, *quomodo brevitati Vellcianæ conveniunt istæ ἐκβάσεις, majoris diverticula operis? Quomodo item ad hujus loci institutum pertinet coloniarum recensio?* Spectanda enim in digressionibus hæc talia ostendit *Cl. Vossius de art. Hist.* 22. De cohæsione ut hic aliquid comminiscamur, non videtur opus esse: cum, *Velleius* ipse *utilitatem* potius *&* τὸ ἀξιομνημόνευτον *hujus notitiæ, quam* διηγησίαν sibi propositam significet. quæ ratio vel sola apud æquos judices ad veniam & laudem valere potest. Sicut nec *compendia* unius omnia generis æstimanda, uniusque legis rigore constringenda sunt. Est enim hoc opusculum Velleianum ex iis, *quæ in minore quidem ambitu, omnem tamen majoris & pragmatici operis artem moremque retinent.* Boeclerus.

Deducta sit colonia.] Totam hanc egressionem Velleianam veluti commentario illustravit *Sigonius de antiq. Jur. Ital. lib.* 2. Sicut, quæ de *militaribus* mox dicuntur *lib.* 3. ubi & supplet, quam Velleio præterire placuit, *militarium coloniarum recensionem.* Ex *hoc Scriptore & Pighii Fastis* petantur ea, quæ explicando Nostro idonea huc transcribenda neutiquam judicavimus. *Boeclerus.*

Militarium.] De coloniis vero militaribus erudite differit Sigonius, lib. III. cap. IV. de Antiquo Iure Italiæ. Ut nihil habeam, quod addam; nisi quod earundem etiam mentio sit in monumento Ancyrano. *Vossius.*

ipsarum præfulgent nomina. huic rei per idem tempus civitates propagatas, auctumque Romanum nomen communione juris, haud intempestive subtexturi videmur. Post septem annos, quam Galli urbem ceperunt, Sutrium deducta colonia est, & post annum Setina, novemque interjectis annis Nepe; deinde, interpositis duobus & triginta, Aricini in civitatem recepti. abhinc annos autem CCCL, Sp. Postumio, Veturio Calvino cos. Campanis data est civitas, partique Samnitium, sine suffragio: & eodem anno Cales deducta colonia. Interjecto deinde triennio Fundani & Formiani in civitatem rece-

Civitates propagatas.] Quas civitates? logi & flocci: Scribe, *civitatem propagatam*, singulario numero: & accipe de Romanâ. Ego, inquit, colonias recensebo: & eâdem operâ, communicatam cum finitimis civitatem. Utrumque enim ad ampliationem imperii spectat: sive cùm missi in exteros è civibus coloni, sive cùm exteri admissi in cives. Clarum hoc ex ipso contextu Velleii, cui passim inseritur, *Aricini in civitatem recepti.* item: *Acceranis civitas data.* & plura tu vide. *Lips.* *Civitates propagatas.*] *Lipsius* voluit *civitatem propag.* scilicet *de jure civitatis dato*, sicut passim sequitur. Videtur tamen idem sensus è lectione usitata (quam non temere mutare debemus) prodire. quidni enim *propagantur civitates, dum communione juris Romani civitates denuo quasi fiunt: id est, tales, sive Romano jure gaudentes*? Boecl.

Sutrium.] De sequentibus coloniis vide Cluv. Ital. Ant. *Sutrium.*] *Satrium* Livius, Pliniusque nominant: Silius tamen *Sutrium* agnoscit, lib. IIX.

— *Sabatia quique*
Stagna tenent, Ciminique lacum, qui Sutria tecta,

In antiqua quoque inscriptione *Sutria colonia* nominatur. Dissentit à Livio, & aliis, Velleius in annorum ratione: siquis tempora distinguit ordine consulum, qui à Velleio nominantur. *Manutius.*

Setina.] Manutius legit, *Setia.*

Nepe.] Lego, *Nepet.* Ita scribendum ejus urbis nomen, docent Charisius, ac Priscianus. Nec aliter apud Livium, aut Plinium, legas. Ptolemæo est Νέπῃ. Interim, ut hoc dubitem, facit Procopius lib. IV. rerum Goth. cui urbs hæc Νέπα vocatur. Imo & similiter *colonia Nepensis* dicitur Frontino. Nam à *Nepet*, fit *Nepetensis*. Vossius.

Abhinc annos.] Videatur ad hunc locum omnis antiquitatis condus promus, Stephanus Pighius in Fastis suis. *Gruterus.*

Campanis data est civitas.] Imò antè data si Livio fides, libro VIII. *Campanis equitibus, honoris causâ, quia rebellare cum Latinis noluissent, sine suffragio civitas data.* Id ipse refert in Consules L. Furium, C. Mævium: essetque quadriennium ante Velleii notam. Sed enim Livius ibi signatè de equitibus tantùm commemorat, noster de Campanis universis. Illi ergo beneficio hoc priores affecti. *Lipsius.* *Civitas.*] De jure civitatis & suffragii vide Sigonium.

Interjecto.] Consule & ad hunc locum

recepti, eo ipſo anno, quo Alexandria condita eſt. inſequentibuſque conſulibus à Sp. Poſtumio, Philone Publilio cenſoribus Acerranis data civitas, & poſt triennium Tarracinam deducta colonia. interpoſitoque quadriennio, Luceria; ac deinde, interjecto triennio, Sueſſa Aurunca; & Saticula, Interamnaque poſt biennium. Decem deinde hoc munere anni vacaverunt. tunc Sora atque Alba deductæ coloniæ, & Carſeoli poſt biennium. at quintum Fabio, Decio Mure quartum cos. quo anno Pyrrhus regnare cœpit, Sinueſſam, Minturnaſque miſſi coloni; poſt quadriennium Venuſiam. interjectoque biennio, M. Curio & Rufino Cornelio cos. Sabinis ſine ſuffragio data civitas. id actum ante annos ferme CCCXX. at Coſſam & Pæſtum abhinc annos ferme CCC, Fabio

cum amiciſſimi Pighii elaboratiſſimos Faſtorum libros; quos cùm morte præventus non abſolverit, manebit perpetuò imperfecta Venus illa hiſtorica. *Gruterus.*

Alexandria.] Idem Patavinus conditam vult C. Poëtilio, L. Papirio Curſore Coss. & Solinus cum eo, cap. xxxv. itemque Caſſiodorus. Hoc eſſet quadriennio ſeriùs, quam pro Velleii calculo. *Lipſius.*

Tarracinam.] Lipſius *Tarracina*: monet Raphel. in Var. Lect.

Luceria.] Decennio toto Livius diſſentit. Quid iſta faſtidioſè colligam? Commentarius proprius huic rei inſtituendus ſit: quam tamen ſatis induſtriè libarunt Sigonius & Onufrius boni vindices rerum Romanarum. *Lipſ.*

At quintum.] Vulgo, *ad.* *At quintum.*] E. V. ſic habet: *ad quintum Fabioque Decio Mure quarto CONS. quo anno, &c.* Locum hunc veræ ac genuinæ lectioni ſuæ ſic reſtituendum puto. qui aliquando veterum exemplaria evolverunt, ſæpiculè, imò ferè ſemper, & ubique, *t* pro *d*, & rurſum, *d* pro *t*, legerunt; ut *haut* pro *haud*; *aput* pro *apud*; & *at* pro *ad*, multaque hujuſmodi. noverunt item pleraque veterum exemplaria ſine majuſculis literis, ſine punctis; demum etiam ſine omni ſententiarum diſcrimine ſcripta. *Burrerius.*

Decio Mure.] Legendum, juxta Urſinum *P. Decio Mure*, non, ut vulgo, *Q. Decio.* cui & aſtipulatur Lipſius.

CCCXX.] Ita emendat Burrerius ex vetuſto exemplari. Antea erat cccxxx. cccxx.] Verior ſupputatio cccxIIx. & paullo pòſt pro *Coſſam* malim *Coſam.*

Coſſam.] In Ms. fuit *Coſa.* Lego, *Coſam.* Et ita hujus urbis nomen etiam ſcribunt Virgilius, Suetonius, Rutilius, Antoninus, Martianus Capella, aliique. Forſan & ipſe Velleius lib. II. ubi tamen potior lectio fuerit, *Compſam.* Plerique alii *Coſſam* nominant; quod tantundem eſt, ut alibi monemus. Apud Obſequentem mendoſe legitur, *Conſa.* Errori forſan locum dedit Hirpinorum *Compſa.* Idem tamen nomen etiam obtinet apud Epitomatorem Livii lib. XII. Sed rectè quoque illic Sigonius, ac Cluverius, *Coſſa* emendarunt. *Voſſius.*

Fabio Dorsone & Claudio Canina cos. interjecto quinquennio, Sempronio Sopho & Appio Cæci filio cos. Ariminum, Beneventum coloni missi; & suffragii ferendi jus Sabinis datum. at initio primi belli Punici Firmum & Castrum colonis occupata. & post annum Æsernia, postque XXII annos Æsulum & Alsium; Fregellæque post biennium; proximoque anno, Torquato Sempronioque cos. Brundisium, & post triennium Spoletium; quo anno Floralium ludorum factum est initium. postque biennium deducta Valentia, & sub adventum in Italiam Hannibalis, Cremona atque Placentia. Deinde, neque dum Hannibal in Italia moratur, neque proximis post excessum ejus annis, vacavit Romanis colonias condere; cum esset in bello conquirendus potius

tius

ccc.] Jure hîc illud *fermè* repetit, cùm desint tres anni ad justum numerum ccc supplendum.

Beneventum.] Colonia eùm *deduceretur adpellari cœptum melioris ominis caussa. namque eam urbem antea μαλόεντα adpellarunt.* Festus, & ibi diviné Scaliger. *Schegkius.*

xxii.] Manutius legit, xvii.

Fregellæque.] Car. Sigonius *Fregenæque.*

Floralium ludorum.] *Florales* ludi mense Aprili instituti, hoc est, 4. Cal. Maji. Anno ab V. C. 516. idque ex Sibyllæ oraculis, ut omnia deflorescerent bene, in quorum jocis Ædiles, teste Porphyrione, spargebant populo cicer & fabam, & eodem spectante nudabantur mulieres: trahunt nomen à Flora muliere, quæ cum magnas opes meretricio quæstu acquisivisset, populum Romanum hæredem reliquit cum magna pecuniæ vi, ex cujus fœnore suus dies natalis celebraretur editione ludorum, quos Floralia dixerunt: Sed quod Senatui flagitiosum id videbatur, ut scribit Lactantius, ab ipso nomine argumentum sumi placuit, ut pudendæ rei quædam dignitas adderetur, Deamque esse finxerunt, quæ floribus præesset, eamque oportere placari, ut fruges cum arboribus aut vitibus bene florerent. Eum colorem secutus Ovidius in Fastis, non ignobilem nympham fuisse canit, cui nomen fuerit Chloris, quæ, Zephyro collocata in matrimonium, dotis loco id muneris à marito acceperit, ut omnium florum potestatem haberet. Digna quoque Poetæ verba, quæ subtexantur:

Chloris eram (inquit) *quæ Flora vocor, corrupta Latino*
Nominis est nostri littera Græca sono.
Chloris eram Nymphe campi felicis, ubi audis
Rem fortunatis ante fuisse viris.

Et postea:

Est mihi fœcundus dotalibus hortus in agris:
Aura fovet, liquidæ fonte rigatur aquæ.
Hunc meus implevit generoso flore maritus,
Atque ait: Arbitrium tu Dea floris habe. Fungerus.

Luper-

tius miles quam dimittendus; & post bellum vires refovendæ magis, quam spargendæ. Cnæo autem Manlio Volsone, M. Fulvio Nobiliore cos. Bononia deducta colonia, abhinc annos ferme CCXVII. &, post quadriennium, Pisaurum ac Potentia; interjectoque triennio, Aquileia & Gravisca & post quadriennium Luca. Eodem temporum tractu, quamquam apud quosdam ambigitur, Puteolos, Salernumque & Buxentum missi coloni. Auximum autem in Picenum, abhinc annos ferme CLXXXVII, ante triennium, quam Cassius censor, à Lupercali in Palatium versus, theatrum facere instituit. cui in demoliendo eximia civitatis severitas & consul

* *Lupercali.*] Servius dicit fuisse speluncam sub monte Palatino, in qua capra luebatur, id est, sacrificabatur. à Lupa nutrice Romuli nomen accepisse Ovidius voluit. Templi hujus sacerdotes Luperci appellantur. vide Valer. lib. 2. & Marlian. Topogr. Rom. l. 2. c. 12.

Theatrum facere.] Lapideum, cum antea tumultuarium ex ligno, ajunt docti viri, extrueretur. quibus non adsentio. Valerius ecce, cum Livio lib. 48. Orosio lib. 4. cap. 21. Augustino lib. 1. De civitat. Dei, c. 31. tradit excogitatam & inchoatam hanc rem ab his censoribus: ceterum auctore Scipione Senatusconsulto cautum, ne quis in urbe propius ac mille passus subsellia posuisse, sedénsve ludos spectare vellet. Et absque his, vel forte argumentum, quo inter omnes constat L. Mummium principem temporarium è ligno extruxisse theatrum. moventur doctissimi viri auctoritate Ausonii, cujus versus propter elegantiam, & quia clara lux huic loco, adscribo:

— & Atticis quoque,
Quibus theatrum curiæ præbet vicem
Nostris negociis sua loca sortito data.
Campus comitiis, ut conscriptis curia,
Forum atque rostrum separat jus civium.
Vna est Athenis, atque in omni Græcia
Ad consulendum publici sedes loci.
Quam in urbe nostra sero luxus condidit.
Ædilis olim scenam tabulatam dabat,
Subito excitata nulla mole saxea.
Murana sic & Gallus. nota eloquor
Postquam potentes nec verentes sumtuum
Nomen perenne crediderunt, si semel
Constructa moles saxeo fundamine,
In omne tempus conderet ludis locum:
Cuneata crevit hac theatri immanitas,
Pompeius hanc, & Balbus & Cæsar dedit
Octavianus, concertantes sumptibus.

Non pugnat hic locus, magis à nobis. ante illa theatra fuisse negamus, non post illa; quæ Ausonius aperto sensu intellegit. & de quibus, ut statim post ludos destruerentur, leges latas Tertullianus in Apologetico docet. Vide & Scal. Auson. Lect. lib. 2. c. 1. *Schegk.*

Cui in demoliendo.] *In demoliendo,* dixit, pro, *ut demoliretur.* Vel lege, *moliendo,* ut sit: *Molienti theatrum Cassio consul Scipio, civitatisque summa severitas restitit.* historia patet ex Valerio, Appiano, Epitome Liviana, Augustino de civitate Dei, Orosio. Quod tamen

consul Scipio restitere. quod ego inter clarissima publicæ voluntatis argumenta numeraverim. Cassio autem Longino & Sextio Calvino, qui Sallues apud Aquas, quæ ab

tamen *Scipioni consuli* (sic enim legendum puto, non *Cæpioni*) Velleius, & Appianus tribuunt, id ex Epitome, & Fastis Capitolinis, post consulatum esse factum, plane constat. *Manutius.* *Cui in demoliendo.*] Sententia clamat legendum, *emoliendo.* Cœperat moliri thearrum: emoliri non potuit, civitate & Scipione resistente. *Lipsius.* *Cui in demoliendo.*] *Lipsius*, *emoliendo* substituebat. *Acidalius*, *cui in demoliendo.* *Gruterus* illa verba, *in demoliendo*, plane abjicit. Sed fortasse simplicissime *demoliri* pro *moliri* accipimus. *Boeclerus.* *Cui in demoliendo.*] Derivativum, pro primævo, *moliendo.* Sic, *Deamo te, Syre*, pro, *amo*, Terent. Heaut. Act. IV. Sc. VI. *Detexere*, pro *texere*, Virgilio Eclog. II. & Sulpitiæ in Satyra. Ita etiam, *partum non deformatum*, pro, *non formatum* dixit Sulpitius Hist. Sac. lib. I. Qualia passim apud auctores obvia. Unum jam modo Livii exemplum producam; quod viros eruditos hactenus vexavit. Libro XXII. de pugna ad Thrasymenum: *Id tantum hostium, quod ex adverso erat, adspexit: à tergo, ac super caput detectæ insidiæ.* Glareanus, cum monuisset *detectæ*, positum pro simplici *tectæ*, hominum doctissimorum cavillos effugere non potuit. At ne quid ei posthac oggannian, audiant ipsum Livium eodem libro loquentem, *Ager omnis medius erat prima specie inutilis insidiatori: quia non modò sylvestre quicquam; sed ne vepribus quidem vestitum habebat: re ipsa natus detegendis insidiis, &c.* Vossius.

Scipio.] Vulgo *Cæpio.* Scribendum, *Scipio* idque certum est: sed an tunc *Consul?* Consularem eum fuisse, & jam abiisse honore illo, Epitoma Livii & Fasti evincunt. Nam de Scipio Nasicâ sermo est, qui Consul secundùm fuit, biennio ante Valerium Messallam & Cassium Longinum Censores. Quomodo ergo Consul id impedierit? Tamen haut temerè in Velleio murem, qui tempora fortassis Censuræ hujus aliter digessit. præsertim cum Appianus pro eo I. Civil. Τῷ δὲ αὐτῷ χρόνῳ, inquit, Σκιπίων ὕπατος καθεῖλε τὸ θέατρον, ὃ Λεύκιος Κάσσιος ἦρχεν: *Eodem tempore Scipio Consul diruit theatrum, quod cœperat Lucius Cassius.* Lips. *Scipio.*] Rhen. *& COS. Cæpio.* Quis acri pectore, non videt legendum, *& consularis Scipio.* non animadverterunt docti viri, τὸ *COS.* veteri librario, *Consulem*, *Consularem*, *Consulatum* denotare. Clarum exemplis. infrà, *Merula autem qui se sub adventum Cinnæ Cos. abdicaverat.* Hic vir doctus malè, *consulis*, cum flagitante historia, *consulatu* legendum. Et de Lucullo; *Qui ante septem annos ex Cos. sortitus Asiam.* vera scriptura, *consulatu*, non *consule*, ut quidam. De Dolabella; *atque insignia corripuisset Cos.* legend. *consularia*, ut rectè edidit Manutius, non *consul*, ut Gryph. Dixit *in demoliendo*, derivatum pro primævo, veteribus Grammaticis notatum genus. *Schegkius.*

Sextio Calvino.] Vulgo, *Sestio. Sestio Calvino.*] Scribendum: *Sex. Calvino.* nam *Sextus* familiæ nomen est, non prænomen. Sex. autem Domitius Calvinus Consul fuit cum C. Cassio Longino. A. P. R. C. D. DCXXX. *Ursin.*

Sallues.] Gryphii liber, *Sallyes.* nos *Salyes*, è Strabone lib. IV. & Obsequente. Plinius tamen lib. III. c. 4. *Salyos* nominat, Florus, & epitome Liviana *Salvios.* Manut.

CLVII.]

ab eo Sextiæ appellantur, devicit, consulibus, Fabrateria
deducta est, abhinc annos ferme CLVII. &, post an-
num, Scylacium, Minervium, Tarentum, Neptunia,
Carthagoque in Africa prima, ut prædiximus, extra Ita-
liam, colonia condita est. de Dertona ambigitur, Nar-
bo autem Marcius in Gallia, M Porcio, Q. Marcio cos.
abhinc annos circiter CLIII. deducta colonia est post
tres & viginti annos in Vagiennis Eporædia, Mario se-
xies, Valerioque Flacco cos. Neque facile memoriæ
mandaverim, quæ, nisi militaris, post hoc tempus de-
ducta sit. Cum hæc particula operis velut formam pro- 16
positi excesserit, quamquam intelligo, mihi in hac tam
præcipiti festinatione, quæ me rotæ pronive gurgitis ac
verticis modo nusquam patitur consistere, pæne magis
necessaria prætereunda, quam supervacua amplecten-
da: nequeo tamen temperare mihi, quin rem sæpe agi-
tatam animo meo, neque ad liquidum ratione perdu-
ctam,

CLVII.] Emenda cum Lipsio, CLII.

Vt prædiximus.] Nec dixit, nec opportunitatem dicendi ullam supra habuit: nisi vocem *prædiximus* ad originem Carthaginis, non ad coloniam referamus.

Narbo Martius.] Vetus Marmor apud Ortelium: *NARB. MART.* extollitur ab Ausonio Catalogo illustrium urbium, & Sidon. Apoll. *Schegk.*

CLIII.] Lips. credit leg. CXLVI.

Tres & viginti.] Lege, XIIX. *Tres & viginti.*] Alii, *duo de viginti* non, *duo & viginti*. Quod monuerant etiam Pighius in Annalibus Romanorum, & Philippus Cluverius in Italia Antiqua. Ab iis igitur fundamentum hujus lectionis petatur. *Vossius.*

Vagiennis.] Exemplar vetus *Bagiennis.*

Nisi militaris.] Videtur ergo duo genera Coloniarum facere, Civilem & Militarem. Illam dicere, quæ ex civibus togatis & miscellis deducta: hanc, quæ è legionibus cohortibusve, cùm militiâ scilicet defunctæ collocabantur in opidis & agris, & id quasi præmium habebant sanguinis pro rep. fusi. Sed tamen Velleius, quidquid excuset, ne Togatas quidem illas cum curâ satis enumeravit. Video omissas in hoc recensu colonias ad XIX. & quasdam ex iis vel maximè illustres. E Livio disces. *Lipsius.*

Pronive.] Rapidi.

Verticis.] Quintil. lib. 8. c. 2. verticem esse dicit *contortam in se aquam, vel quicquid aliud similiter vertitur.*

Ad liquidum.] Verbum elegans & non è vulgo. Livius lib. 35. *Et si quid navi adferret, argui posset, donec ad liquidum veritas explorata esset.* Hinc bonis auctoribus; *Liquido jurare. Indicibus, formula*; N. L. Jurisconsultis; *ad liquidum diem & consulem exquirere.* Schegkius.

ctam, signem stylo. Quis enim abunde mirari potest, quod eminentissima cujusque professionis ingenia, in eandem formam, & in idem artati temporis congruens spatium; & quemadmodum clausa capsa, alioque septo diversi generis animalia, nihilo minus separata alienis, in unum quoque corpus congregantur; ita cujusque clari operis capacia ingenia in similitudinem & temporum & profectuum semetipsa ab aliis separaverunt? Una, neque multorum annorum spatio divisa, ætas, per divini spiritus viros, Æschylum, Sophoclem, Euripidem, illustravit tragœdias: una priscam illam & veterem sub Cratino, Aristophane & Eupolide comœdiam; ac novam

Quis enim abunde.] Locum male cohærentem & corruptionis manifestum facile equidem fuerit interpolare conjecturis. quod & à plerisque factum est. Sed, ut quod sentio dicam, nulla hactenus restitutio mihi talis videtur, ut Velleianam scripturam restauratam existimem. *Cujus quis fuerit sensus*, omnes vident. Sed illum suppleri interpretando à quovis, quam verbis Auctoris redhiberi ab ullo posse, promtius crediderim. *Boeclerus.*

Artati.] Non malè vir doctus, *arctata.*

Congruens.] Lipsius legit, *congruant.*

Capsa.] Restitui fide codicis Ms. *capso.* Notat autem *capsus*, *sedem*, vel *locum septum.* Quod ad Flavium Vopiscum, egregiè observat vir incomparabilis Cl. Salmasius. A quo omnino huic loco lux petenda est. *Vossius.*

Alienis.] Non nemo, *separata ab aliis*, nisi forte an *alienis* pro *alienigenis* positum sit. *Schegkius.*

Quoque.] Scribe, *quæque*: & paullo ante, *aliove.* Lipsius.

In similitudinem, &c. separaverunt.] Vult nimirum, in diversis quibusque artibus, uno tempore, profectu simili, ad eandem præstantiam eminentiamque clara ingenia simul omnia pervenisse, ut quamvis professu diversissima, profectu alia aliis invicemque sibi omnia videantur quàm simillima. Ita dissimilitudine quadam similia, & separatione à se, inter se fuere comparata. *Acidalius.*

Æschylum, Sophoclem, &c.] Hi, veluti principes carminis Tragici, etiam à *Cicerone* conjunguntur 3. *de orat.* 7. *Quintil.* 10. *instit. orat.* 1. *Isac. Tzetz. in proleg. ad Lycoph.* vide *Gyrald. Hist. Poet. dialog.* 6 & 7. Boecler.

Priscam illam.] Nam *Media* inter veterem & novam Comœdia veluti *transitus ad Novam*; aut *inchoatio Novæ* videri potest. itaque ferme passim *Vetus & Nova* tantum nominatur. Consulendi *Iul. Scalig. Poëtic.* 1, 7. *Pontan. Philocal.* 10, 12. *Cl. Heins. dissertat. ad Horatii de Plauto Terentioque judicium. Comicos* hoc discrimine & exemplo ita commemorat *Isacius Tzetzes in proleg. ad Lycophr.* Κωμῳδοὶ πρωτιθόμενοι, Ἀριστοφάνης, Κρατῖνος, Εὔπολις, Φερεκράτης, καὶ ἕτεροι. καὶ νέοι, Μένανδρος, Φιλήμων, Φιλιστίων, καὶ πλῆθος πολύ. *Horat.* 1. *Satyr.* 4. *ubi interpretes.* Boecler.

Comi-

vam comicam Menandrus, æqualesque ejus ætatis magis quam operis, Philemon ac Diphilus, & invenere intra paucissimos annos, neque imitanda reliquere. Philosophorum quoque ingenia, Socratico ore defluentia, omnium, quos paullo ante enumeravimus, quanto post Platonis Aristotelisque mortem floruere spatio? Quid ante Isocratem, quid post ejus auditores eorumque discipulos clarum in oratoribus fuit? adeo quidem artatum angustiis temporum, ut nemo memoria dignus alter ab altero videri nequiverint. Neque hoc in Græcis, quam 17
in Romanis, evenit magis. nam, nisi aspera ac rudia repetas, & inventi laudanda nomine, in Attio circaque eum Romana tragœdia est. dulcesque Latini leporis facetiæ per Cæcilium, Terentiumque & Afranium sub pari ætate

Comicam.] Vox *comicam* redundat, & ascititia est. Statim, *imitandam*, pro *imitanda* scribe. *Lipsius.*

Imitanda.] Frustra emendant, *imitandam.* Nam illud, *imitanda*, capiendum, ac si neutri sit generis, ut subaudiatur *opera.* Sic paullo post: *reperiet eminentia cujusque operis artissimis temporum claustris circumdata.* Quamquam & ille locus mangonum manus effugere non potuerit. Ita & supra, *invisum*, pro *re invisa*, dixit Velleius: *Neque ante invisum esse desinit, quam esse desiit.* Quod recte ibidem, contra Lipsium, monuerat etiam Gruterus. *Vossius.*

Ore.] Quidam legunt, *rore.* Sed non opus est.

Quos paullo ante.] Ubi enumerasti? nusquam in iis quæ nunc sunt. Periit ea quoque pars, & doleo. *Lipsius.*

Quid ante Isocratem.] Unde Ciceroni 2. de orat. 3. *Pater eloquentiæ* dicitur: & c. 22. *communis magister* oratorum ejus temporis, *ex cujus ludo meri principes prodierint.* Boecler.

Adeo quidem artatum.] *Lipsio* lubet legere, *adeoque iidem artati: Acidalio, adeo quidem artati.* Est, qui cum complexu, ad præcedentem formulam refert: *quid clarum in orat.* Censebam aliquando: *adeo quidem artorum angustiis temporum*, ut à verbo *fuit* sustinerentur sequentia. quod tamen pridem non satis placet. Possemus haud paulo liquidiore conjectura uti, si certam haberemus lectionem superioris, qui corrupte legitur in hoc capite loci; *in eandem formam, & in idem artati temporis congruens spacium.* Boeclerus.

Nequiverint.] Lege, *nequiverit* (posse retineri pluralem notavit Sylburg.) *Manut.*

Eum.] Vulgo, *eorum.* Lectum etiam teste Rhenano, *quorum Romana, &c.* Sed recte, uti editum est, emendavit Burrerius.

Per Cæcilium, &c.] Vide omnino egregiam dissertationem & judicium de Comicis *Iani Rutgersii var. Lect.* 4, 19: ubi hujus quoque loci *Velleiani* mentio & illustratio habetur. *Plautum* in hac enumeratione Nostri auctoris omissum plerique mirantur, aliqui & indi-

ætate nituerunt. Historicos (ut Livium quoque priorum ætati adstruas) præter Catonem, & quosdam veteres & obscuros, minus LXXX annis circumdatum ævum tulit: ut nec poëtarum in antiquius citeriusve processit ubertas. At oratio, ac vis forensis perfectumque prosæ eloquentiæ decus, ut idem separetur Cato (pace P. Crassi Scipionisque & Lælii & Gracchorum, & Fannii & Ser. Galbæ dixerim) ita universa sub principe operis sui erupit Tullio: ut delectari ante eum paucissimis, mirari vero neminem possis, nisi aut ab illo visum, aut qui illum viderit. Hoc idem evenisse grammaticis, plastis, pictoribus, scalptoribus, quisquis temporum institerit notis reperiet, & eminentia cujusque operis artissimis temporum claustris circumdata. Hujus ergo, præcedentisque sæculi, ingeniorum similitudines congregantis & in studium par, & in emolumentum, caussas cum semper requiro, numquam reperio, quas esse veras confidam, sed fortasse verisimiles: inter quas has maxime. Alit æmulatio ingenia: & nunc invidia, nunc admiratio

indignantur. Respondet *Lipsius*: factum hoc ætatis respectu, quo Plautus paulo ab his remotior erat. *Boecler.*

Sub pari ætate.] *Lipsius*, *suppari*, legit: ut & *Rutgersius* loco jam adducto, & *Acidalius*. Bene. *Boecler.* *Sub pari ætate.*] Scribe junctim, *suppari ætate.* Nam intervallo aliquanto se consecuti sunt, &, ut noster alibi loquitur gradibus quibusdam ætatis fuere dirempti. *Acidal.*

Historicos.] Vide Voss. de Histor. Roman.

Pace P. Crassi, &c.] De quibus *Tullius in Bruto*, id est, in *Critico Oratorio*, eximia judicia pronuntiat. *Boecler.*

Tullio.] Idem *Quintiliani* judicium est 12. *instit. orat.* 10. Et cujus non? Esset enim hoc in clarissimum solem mortale lumen inferre, si quis auderet Ciceronis supremam in dicendo gloriam demonstrare. *Boecler.*

Hoc idem evenisse.] De quibus rursum *Quintilianus* 12, 10. disserit. *Idem.*

Plastis.] Intelligere autem videtur statuarios, nam alias ex quinque statuariæ speciebus, Plastice vocatur quæ argillam tractat.

In emolumentum.] Inspicienti legendum mecum videbitur, *emolimentum.* Nam hoc ait, Ingenia congregari à quoque sæculo & in idem studium, & in parem ferè effectum. Voluit idem, & idem ferè emoliuntur. Tamen & vulgatum fero, ac capio. *Lipsius.* *In emolumentum.*] Non dubito, locum hunc corruptum esse; sed inter doctorum conjecturas hæc facilior visa est, quam expressimus, certe, pro *emolumento*, *emolimentum* (ab emoliendo) hic substitui, nimis quam quæsitum apparet. *Boecler.*

Inci-

miratio incitationem accendit: naturaque, quod summo studio petitum est, ascendit in summum: difficilisque in perfecto mora est; naturaliterque, quod procedere non potest, recedit. &, ut primo ad consequendos, quos priores ducimus, accendimur: ita, ubi aut præteriri, aut æquari eos posse desperavimus, studium cum spe senescit; & quod assequi non potest, sequi desinit, &, velut occupatam relinquens materiam, quærit novam: præteritoque eo, in quo eminere non possumus, aliquid in quo nitamur conquirimus: sequiturque, ut frequens ac mobilis transitus maximum perfecti operis impedimentum sit. Transit admiratio ad condicionem tem-

Incitationem.] Acidalius legit, *imitationem. Incitationem.*] Minimâ quidem mutatione feceris, *imitationem*: sed nihil ea necesse est. incitatur enim industria: modò rei pulcritudine, modò livore; cùm aliquem sibi æquatum cernit prælatumve cui se parem sentit. *Gruter.*

Naturaque.] Acidalius legit, *matureque.*

Naturaliterque.] Hæc ego, quæ de ingenio Velleius, translata arbitror ex iis, quæ de Athletarum corpore scribit Hippocrates Aphorism. lib. I. §. II. Ἐν τοῖσι γυμναστικοῖσιν αἱ ἐπ' ἄκρον εὐεξίαι, σφαλεραὶ, ἢν ἐν τῷ ἐσχάτῳ ἔωσιν· οὐ γὰρ δύνανται μένειν ἐν τῷ αὐτέῳ, οὐδὲ ἀτρεμέειν. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀτρεμέουσιν, οὐδέ τι δύνανται ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπιδιδόναι, λείπεται ἐπὶ τὸ χεῖρον. *Athletarum boni habitus, ad summum progreßi, periculosi, si in extremo constiterint. Neque enim possunt in eodem statu permanere, neque quiescere. Cum vero non quiescant, neque ultra poßint in melius proficere; reliquum est, ut in deterius labantur.* Vossius.

Perfecti operis impedimentum sit.] Resisto. Perfecti patratique operis quomodo aliquod impedimentum esse potest? nec Dii quidem, ut vetus verbum habuit, revocaverint aut impedierint facta. Vide num legendum, *indicamentum* sit. Velleii mens ita suadet, qui jam ante dixit *difficilem in perfecto moram esse*: & ingenia novæ laudis stimulo aliorsum trahi, & quærere illibatam materiam. Itaque nunc addit: maximum hoc esse perfecti operis indicium, transiri vulgò ad aliud opus. *Lipsius. Perfecti operis impedimentum sit.*] *Lipsius, indicamentum* volebat: eo quod perfecti jam patratique operis nullum possit esse impedimentum. Sed omnino non est tentanda hæc lectio, qua *Velleius* nihil aliud, quam id exprimere studuit; *dum homines, desperantes æmulationem perfecti jam ab alio operis, alias sibi vias subinde quærunt, fieri, ut perfectioris operis gloria hoc pacto relicta diuturna non sit*: cum alias, si præclara ingenia *perseverarent in eo eniti, in quo jam alios vident excelluisse, directa hæc ad perfectionem operis vel conservandam vel ornandam via foret.* Est ergo *impedimentum perfecti operis* hoc loco, *detrimentum*, quo perfectio alicujus rei debilitatur, quo ἀκμὴ ad παρακμὴν incli-

temporum, & ad urbium. Una urbs Attica pluribus annis eloquentia, quam universa Græcia, uberiusque floruit; adeo ut corpora gentis illius separata sint in alias civitates, ingenia vero solis Atheniensium muris clausa existimes. Neque ego hoc magis miratus sim, quam neminem Argivum, Thebanum, Lacedæmonium oratorem aut dum vixit auctoritate, aut post mortem memoria dignum existimatum. quæ urbes, & multæ aliæ, talium studiorum fuere steriles, ni Thebas unum os Pindari illuminaret. nam Alcmana Lacones falso sibi vindicant.

C. VEL-

inclinatur, adeoque fastigium & præcellentia illa, quo minus æqualiter se & constanter habeat, impeditur. *Boeclerus.* [Adde quod nihil adeo perfectum, cui non aliquid addi possit.]

Ad condicionem.] *Lipsius & Schegkius* rescribunt: *Transit admiratio à conditione temporum & ad urb.* Boecl.

Uberiusque.] Ita emendat Lipsius. Vulgo *operibusque*: per opera autem res gestas intelligit Acidalius.

Separata sint.] Si abesset verbum substantivum, melius processuram sententiam *Gruterus* existimat. *Boecler.*

Quæ urbes, & multæ aliæ.] Tria hæc postrema verba ab alienâ manu esse arbitramur: eoque inducenda. *Lipsius.*

Quæ urbes, & multæ aliæ.] Non existimandum est, illa verba (*& multæ aliæ*) plane irreptitia esse. fuit enim in *msc. & initalia*, ex quo nòn nemo fecit, *& multæ aliæ.* Quæ conjectura licet nemini possit usquequaque probari, tamen nec illa parum difficultatis in sensu adferr, si retineamus: *& in Italia*, vel: *ut in Ital.* Boecler.

Pindari.] Qui tamen ferreas habet metaphoras, unde Horat. Carm. l. IV. Od. II. illum inimitabilem esse dixit,

Pindarum quisquis studet æmulari,
Iule, ceratis ope Dædalea
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.

Nam Alcmana Lacones.] Alii *Lydum* fecere. Quam litem dirimit *Cl. Salmasius exerc. Plin. c. 40. principio partis*, ex veteri epigrammate, quod ap. *Plutarchum* περὶ φυγῆς extat, unde patet *Lydium* origine, parentes Sardibus oriundos habuisse, sed *Spartæ* educatum, eoque nomine *civem Spartæ* habitum fuisse. *Boeclerus.*

Remoto

C. VELLEII PATERCULI HISTORIÆ ROMANÆ, AD M. VINICIUM Cos.

LIBER II.

POTENTIÆ Romanorum prior Scipio viam 1
aperuerat, luxuriæ posterior aperuit. quippe remoto Carthaginis metu, sublataque imperii æmula, non gradu sed præcipiti cursu à virtute descitum, ad vitia transcursum; vetus disciplina deserta, nova inducta; in somnum à vigiliis, ab armis ad voluptates, à negotiis in otium conversa civitas. Tum Scipio Nasica in Capitolio porticus; tum quas prædiximus, Metel-

REmoto Carthaginis metu.] Cicero enim contra Rullum 2. adfirmat, Romanos tantum Carthaginem, Capuam, & Corinthum in terris propter domicilium imperii; metuisse urbeis. *Schegk.*

Non gradu, &c.] *Ex quo tempore,* ait Sallustius apud Augustinum de civitate Dei lib. 2. cap. 18. *Majorum mores non paulatim, ut antea, sed torrentis modo præcipitati, adeò juventus luxu atque avaritia corrupta est, ut merito dicatur, genitos esse, qui neque ipsi habere possent res familiares, neque alios pati.* Totus in hoc idem in Catilina, Iugurtha, & historiarum 1. Rectè igitur Florus lib. 4. *Pœnorum hostium imminentem metum disciplinam veterem continuisse* scribit, hinc perpetuæ contentiones Scipionis, cum Catone diruendæ ejus auctore. *Schegk.*

Ad vitia transcursum.] Gruterus jugulari mallet vocem ultimam. Cui non assentio. Nec enim Velleio in animo fuisse conciso genere sermonis uti, arguit, quod nulla pagina occurrat, ubi non plurimas voces resecare potuisset. *Vossius.*

Tum Scipio.] Quando? an eversâ Carthagine? minimè, sed remoto tamen ejus metu. Cum jaceret Carthago, insurgere luxus apud Romanos cœpit: & structa hæc, quæ dicit. Scipio quidem porticus has fecit Censor, ut ipse paullò pòst adnotat: hoc fuit decem circiter ante versam Carthaginem

Metellus; tum in circo Cn. Octavius multo amœnissima moliti sunt: publicamque magnificentiam secuta privata luxuria est. Triste deinde,& contumeliosum bellum in Hispania, duce latronum Viriatho,secutum est: quod ita varia fortuna gestum est,ut sæpius Romanorum gereretur adversa. sed interemto Viriatho, fraude magis quam virtute Servilii Cæpionis, Numantinum gravius exarsit. hæc urbs numquam decem millibus plura, propriæ juventutis armavit: sed, vel ferocia ingenii, vel inscitia nostrorum ducum, vel fortunæ indulgentia, cum alios duces, tum Pompeium magni nominis virum, ad turpissima deduxit fœdera (hic primus è Pompeiis consul fuit) nec minus turpia ac detestabilia Mancinum Hostilium

nem annis. Simile de Metello, & de Octavio. *Tum* igitur, benignè interpretabere: & quasi dixisset, sub id tempus. *Lipsius.*

Metellus] Porticus Metelli ad finem circi Flaminii. Varro, Vitruvius, Plinius lib. 34 *Schegk.*

In circo Cn. Octavius.] Quæ à veteribus duobus adpellitata nominibus. Corinthia, à structura, Persei sive Macedonica, ob regem Persea devictum, & triumphum, in quo hæc talia fercula. Plinius in Flaminio ponit. meminit Cicero in officiis. *Schegk*

Triste deinde.] *Flor. 2, 17, 15. quique ibi Camertis industria indicantur Scriptores:* præsertim *Appian. Hispan.* Boecl.

Adversa.] Victis prætoribus duobus M. Vetilio, C. Plantio,& Cl Unimano. Florus, Cicero 2. offic. Valerius lib. 6. Plinius lib. 8. Orosius, Eutropius, alii. *Schegk.*

Fraude magis.] Merito perstringit *Velleius* degenerem & illicitam Cæpionis fraudem in tollendo Viriatho. nam hæc talia non possunt jure armorum tegi, sed inter flagitia belli numerari debent. Videndus *H. Grotius de jur. bell. & Pac. 3, 4, 18. cum annotatis in novissima editione.* Boecler.

Nunquam decem millibus.] Aldus, ac Lipsius, transpositis verbis, legunt, *Hæc urbs nunquam plura, quam x̄ propriæ juventutis, armavit.* Sed Velleiana χρῆσις potius postulat τὸ *quam* induci. Et ita jam ab Marnessio, ac Stephano, aliisque excusum video: idemque etiam probarunt Ursinus ac Claudius Puteanus. Porro hunc numerum binis millibus minuit Appianus: Florus autem, & Orosius, plus demunt dimidio. Nam de quaternis solum millibus loquuntur. Sed utrumque id virtuti suæ gentis dedisse crediderim. *Vossius.*

Pompeium.] De hoc ipso Pompeio primo ejus nominis consule infra clarius, adhibita temporis luce. *Seu duæ, seu tres Pompeiorum fuere familiæ, primus ejus nominis ante annos fere* CLXVIII. *Q. Pompeius cum Cn. Servilio consul fuit.* Acidal.

Ad turpissima.] *Numantinum fœdus horrenda ignominia maculosum* vocat *Augustin. 3. de C. D. 21. Quintilianus* etiam *l. 3, 8.* inter ea refert, *quæ, qui turpia esse dubitare non possunt, utilitatis specie ducti probent.* Talia plura apud alios Auctores. *Boecler.*

Man-

ſtilium conſulem. ſed Pompeium gratia impunitum habuit, Mancinum verecundia. quippe, non recuſando perduxit huc, ut per Fetiales nudus ac poſt tergum religatis manibus, dederetur hoſtibus. quem illi recipere ſe negaverunt, ſicut quondam Caudini fecerunt, dicentes, publicam violationem fidei non debere unius lui
ſanguine. Immanem deditio Mancini civitatis movit diſ- 2
ſenſionem. quippe Tib. Gracchus, Ti. Gracchi clariſſimi atque eminentiſſimi viri filius, P. Africani ex filia nepos, quo quæſtore & auctore id fœdus ictum erat, nunc graviter ferens aliquid à ſe factum infirmari, nunc ſimilis vel judicii vel pœnæ metuens diſcrimen, tribunus pl. creatus, vir alioqui vita innocentiſſimus, ingenio florentiſſimus, propoſito ſanctiſſimus, tantis denique adornatus virtutibus, quantas perfecta & natura & induſtria mortalis conditio recipit, P. Mucio Scævola, L. Calpurnio conſulibus, abhinc annos CLXII deſcivit à bonis;

Mancinum verecundia.] Num Mancinus impunitus fuit, quem Romani nudum, ac manibus poſt tergum religatis, Numantinis tradidere? atqui vel maxima ea pœna fuit. Ita igitur concipe hunc locum: *Sed Pompeium gratia impunitum habuit. Mancinum verecundia, quippe non recuſando, perduxit huc, &c.* Inter alios, præcipue hoc firmat Cicero lib. III. Officiorum; *C. Mancinus* (ait) *ut Numantinis, quibuscum ſine ſenatus auctoritate fœdus fecerat, dederetur, rogationem ſuaſit eam, quam L. Furius, Sex. Atilius, ferebant. Qua accepta, eſt hoſtibus deditus.* Voſſius. *Mancinum verecundia.*] Si vellemus hunc locum diſtinctione quadam corrigere (*ſed Pompeium gratia imp. habuit. Mancinum verecundia q. n. rec. huc perduxit, &c.*) in ſenſu quidem nihil erit incommodi, ſed illud (*quippe non recuſando*) valdè inficeto maleque cum textu cohærenti gloſſemati comparandum erit. Poſſet itaque fortaſſe lectio uſitata prorſus tolerari. At, inquis, *quomodo* impunitus *diceretur, qui hoſtibus deditus eſt?* Quia 1. in illa deditione non receptus. 2. priſtino honori reſtitutus. 3. ad novos honores admiſſus eſt. 4. adeo ut nec ipſe pœnæ loco duceret eam deditionis contumeliam; quippe qui *eodem habitu ſibi ſtatuam inſtituit, quo deditus eſt*, annotante *Plinio* 34, 5. *Verecundiam* Mancini, quam *Velleius* vocat, id eſt, agnitionem culpæ & voluntariam ſuſceptionem pœnæ, laudat ac explicat *Cicero* 3. *offic.* 30. loco ſuperius citato. *Boecler.*

Fetiales.] Qui bello, paci & conditionibus pangendis; item deditionibus noxiorum præerant. vide Dionyſ. Halycarn.

Quippe Tib. Gracchus.] De hac ſeditione vid. *Flor.* 3, 14. *nominatique à Camerte Auctores.* Boecler.

nis; pollicituſque toti Italiæ civitatem, ſimul etiam pro-
mulgatis agrariis legibus, omnibus ſtatum concupiſcen-
tibus, ſumma imis miſcuit; & in præruptum atque an-
ceps periculum adduxit remp. Octavioque collegæ, pro
bono publico ſtanti imperium abrogavit: III viros agris
dividendis coloniiſque deducendis creavit ſe, ſocerum-
que ſuum conſularem Appium, & Gracchum fratrem,
3 admodum juvenem. Tum P. Scipio Naſica, ejus qui
optimus vir à ſenatu judicatus erat, nepos; ejus qui cen-
ſor

Omnibus ſtatum concupiſcentibus.] Nobis hæc impura. Quid eſt *concupiſcere ſtatum*? aut quis ſic è priſco Latio? Quid hoc etiam ad Gracchi leges? Emendo: *omnium ſtatum concutientibus.* Et profectò verum eſt. Leges iſtæ Tiberii, inquit, omnium fortunas & ſtatum concutiebant. Quomodo? quia agros jamdiu poſſeſſos alienatos, venditos, in dotem datos, iterum vindicabant in publicum, & auferebant dominis priſcis. Itaque omnes in metu, & fortunæ plurium incertæ. Appianus & Plutarchus pulchrè hoc diducunt: ille primo Civilium, hic in Gracchis. Tu vide. Quod ad phraſim, imò quod ad mentem, pariter Velleius infrà de Caji legibus: *Nihil immotum, nihil tranquillum, nihil denique in eodem ſtatu ſinebat.* Lipſ. *Omnibus ſtatum concupiſcentibus.*] *Status* eſt conditio vitæ certa ac ſtabilis. Ita & infra: *Quippe nullum habentibus ſtatum, quilibet dux erat idoneus.* Nemo enim, paullo humanior, Sempronia lege agros plebi communicatos neſcit. De eadem hac lege Cicero in Sextiana: *Agrariam Ti. Gracchus legem ferebat: grata erat populo; fortunæ conſtitui tenuiorum videbantur.* Non neceſſaria itaque emendatio Lipſii, *omnium ſtatum concutientibus.* Voſſius.

Octavioque.] Cujus Cicero modicam & Reipub. tolerabilem, & plebi neceſſariam largitionem vocat. adi Plutarchum in Gracchis, Epitomen Livii. *Schegk.*

Coloniiſque deducendis.] Colonias ergo deduxit Tiberius? Cave credas. Litterula ne te induxerit, quin magis tolle. Nam ſcripſit Velleius, *coloniſque.* Intellegit autem hos quibus agri adſignati, quique in eos deducendi futuri coloni eorum ſive cultores. γεωργοὺς; inquam, οὐκ ἀποίκους. *Lipſius. Coloniiſque deducendis.*] *Coloniſque ded.* legit ex fide hiſtoriæ *Lipſius.* Ita malim ſane, quam cum *Grutero* hic *colonias* pro *colonis*, eodem ſenſu, accipere. *Boeclerus.*

Scipio Naſica.] Quid ergo ſibi vult vetus Scholiaſtes Iuvenalis, dum ad Sat. 3, 137.

Da teſtem Romæ tam ſanctum, quam fuit hoſpes
Numinis Idæi.

iſta annotat? *Scipio Naſica, quem propter probitatem vitæ ſenatus elegit, ut ſimulacrum matris Deûm de Phrygia allatum domi ſuæ haberet, dum ei templum fieret. Hic eſt Scipio, qui oppreſſit Tiberium Gracchum, leges agrarias ferre conantem.* Certe non hic erat, ſed ejus nepos, ut recte Velleius. *Boecler.*

Optimus.] *Liv.* 29, 14. it. 36, 40. & alibi. elogium *quod ſibi quiſque mallet, quam ulla imperia honoreſve ſuffragio ſeu patrum ſeu* plebis delatos. ſicut recte judicat *idem ſcriptor.* Boecler.

P. Afri-

ſor porticus in Capitolio fecerat, filius; pronepos autem Cn. Scipionis, celeberrimi viri, P. Africani patrui, privatuſque & togatus, cum eſſet conſobrinus Tib. Gracchi, patriam cognationi præferens, & quidquid publice ſalutare non eſſet, privatim alienum exiſtimans (ob eas virtutes primus omnium abſens pontifex max. factus eſt) circumdata lævo brachio togæ lacinia, ex ſuperiore parte Capi-

P. Africani patrui.] Vulgo *patruus*. Sed manifeſtum mendum. nam, ſi eſt pronepos Cn. Scipionis qui cum Publio fratre, Africani majoris patre, Haſdrubalis inſidiis in Hiſpania oppreſſus, interiit, non video, qui poſſit eſſe patruus P. Africani minoris: qui cum ab Africani majoris filio fuerit adoptatus, ita pronepos fuit P. Scipionis, quem in Hiſpania cæſum diximus, ut hic Naſica ejus Cn. Scipionis, qui cum fratre ſuo Publio occiſus eſt. Puto igitur legendum: *P. Africani patrui, is privatus, & togatus, &c.* Ut intelligatur de Africano ſuperiore: cujus patruus fuit Cn. Scipio, hic, qui à Velleio vir celeberrimus appellatur, abavus hujus Scipionis, quo auctore Ti. Gracchus eſt interfectus. *Manut. P. Africani patruus.*] Legendum *patrui.* Ita optime primus emendavit ſive magnus Eraſmus, ſive alius, qui ſexennio poſt ejus exceſſum, editionem Baſileenſem anni CIↃ IↃ XLII, nomen Eraſmi præferentem, procuravit. Et ſane Cn. Scipionem Africani majoris patruum fuiſſe, ex Velleio infra, & aliis, conſtat. Hoc notandum fuit, quia Aldus id parum candide videtur diſſimulaſſe. *Voſſius.*

Privatuſque & togatus, &c.] Propinquus Ciceroni in Lælio. Si Canones auctorum juris ſequeris, *Sobrinus*, non *conſobrinus* fuit. Sed hoc rralatitium his promiſcuè uti, notavit doctiſſimus ſui ævi Junius in Nomenclatore ex Cicerone. Quod notandum propter largum peccatum eruditiſſimorum virorum in ſtirpe Scipionum. Deinde opponit togatum ſive privatum, qui in magiſtratu eſt, vel fuit. infra: *Sed Hiſpanis in triumphum & Pontificatum adſurgeret, fieretque ex privato conſularis.* Schegk.

Circumdata.] Quod vulgo legitur, *cum data lævo brachio togæ lacinia*, mendo non vacat. nec difficilis correctio videtur, ipſa enim ſententia, *circumdata*, reponendum oſtendit. Quod Valerii, lib. III. cap. 2. hanc hiſtoriam recitantis, confirmat auctoritas. *Manutius. Circumdata.*] Non *cum data*: ut egregie emendabat Aldus. Moris enim fuit, ut in repentinis turbis imperator laciniam togæ, exerto dextro brachio, ita ſiniſtrorſum in tergum rejiceret, ut ea revocata illum cingeret. Atque hunc habitum cinctum Gabinum vocabant. Quæ colligere poſſis ex Servio ad VII. Æneidos, Iſidoro lib. XIX. cap. XXIV., ac vetere Scholiaſte Perſii ad Satyram V. Utebantur etiam eo, qui ſacris belli cauſa operabantur. Quod obſervatum Turnebo Adverſariorum lib. XXII., c. XX. Item, qui urbem eſſent condituri. Quod docuit me Cato apud Servium ad V. Æneid. *Condituri* (inquit) *civitates, taurum in dextra, vaccam in ſiniſtra jungebant: & cincti ritu Gabino, id eſt, toga partem capitis velati, partem ſuccincti, tenebant ſtivam obliquam, ut glebæ omnes intrinſecus caderent, &c.* Ita locus hic ſcribendus eſt. Eodem habitu etiam indutus apud Corippum lib. IV. Juſtinus, cum de Senatoribus ditandis agitaret.

Capitolii, summis gradibus insistens, hortatus est, qui salvam vellent remp. se sequerentur. Tum optimates, senatus, atque equestris ordinis pars melior & major, & intacta perniciosis consiliis plebs, inruere in Gracchum, stantem in area cum catervis suis, & concientem pæne totius Italiæ frequentiam. is fugiens, decurrensque clivo Capitolino, fragmine subsellii ictus, vitam, quam gloriosissime degere potuerat, immatura morte finivit. Hoc initium in urbe Roma civilis sanguinis, gladiorumque impunitatis fuit. inde jus vi obrutum, potentiorque habitus prior; discordiæque civium, antea condicionibus sanari solitæ, ferro dijudicatæ; bellaque non caussis inita, sed prout eorum merces fuit. quod haud mirum est.

agitaret. Verba ejus ita constituenda sunt:

Purpureos augens habitus, ritusque Gabinos:
Cujus Hydaspæis radiabat purpura gemmis.

Corruptissime editum est:

Cujus id aspiciens radiabat purpura gemmis.

Error ex eo, quia *Idaspæis* scriptum erat. *Vossius.* *Circumdata.*] Communi consensu doctorum valuit hæc emendatio, cum fuisset, *cum data.* caussam hujus habitus reddit triplicem *Appian.* 1. *bell. civ.* sive *quod voluerit multitudinem ad se hoc signo contrahere*; sive *pugnæ ceu tesseram proferre*, sive *reverentia Deorum sua cœpta velut obtegere.* Quartam ex *Plutarcho* colligas: ut *facilius per obvios perrumperet hoc habitu*, quo & ceteri eum sequebantur. *Boeclerus.*

Qui salvam vellent Remp.] De formula hac vide Servium ad initium VIII. Æneidos. *Vossius.* *Qui salvam vellent Remp.*] Haud dubie respicitur his verbis ad morem & solennia *decernendi præsentioris in ultimis casibus auxilii*, nimirum *ne quid resp. detrimenti caperet.* quale decretum à ceteris senatoribus postulatum esse, diserte testatur *Valerius*: cunctis censentibus, *ut Consul armis remp. tueretur* (eadem enim vis est hujus sententiæ, ac si dixisset, *videret consul, ne quid resp. detrimenti caperet*, confer *Sallust. Catil.* 29. *Cæsar.* 1. *bell. civ. Cicer. orat. Catil.* 1. *c.* 1. *&* 2. *Dion.* 48. *negavit Scævola se quidquam vi esse acturum.* Boecler.

Cum catervis suis.] *Nam Gracchus domo cum proficisceretur, numquam minus terna, aut quaterna millia hominum sequebantur.* Asellio apud Agellium lib. 2. cap. 13. *Schegk.*

Conditionibus.] Pactionibus & conventionibus. *Conditionem* definit Donatus in Andria, *esse pactionem in se certam legem continentem.* non tamen dissimulo scripturam Bonhom. *condictionibus.* etiam non malè. Condicere enim veteribus denunciare. Hinc Festo, *Condictio in diem certam ejus rei de qua agitur denuntiatio*; & Duodecim tabulis, *condictus dies, judicii caussa constitutus.* Usi Plautus Curculione, Apuleius, Cic. 1. offic. *Schegk.*

Non

est. non enim ibi consistunt exempla, unde cœperunt; sed quamlibet in tenuem recepta tramitem, latissime evagandi sibi viam faciunt: &, ubi semel recto deerratum est, in præceps pervenitur: nec quisquam sibi putat turpe, quod alii fuit fructuosum. Interim dum hæc in 4
Italia geruntur, Aristonicus, mortuo rege Attalo, à quo Asia populo Romano hereditate relicta erat, sicut relicta postea est à Nicomede Bithynia, mentitus regiæ stirpis originem, armis eam occupat. is victus à M. Perperna, ductusque in triumpho; sed M'. Aquillio capite pœnas

Non consistunt exempla.] Pertinet huc eximius locus ex oratione *Cæsaris* apud *Sallust. Catil.* 51. *omnia mala exempla ex bonis initiis* orta sunt: *sed ubi imperium ad ignaros, aut minus bonos pervenit, novum illud exemplum ab dignis & idoneis ad indignos & non idoneos transfertur.* Vide omnino, quæ sequuntur, ubi exemplis illustrat, *exempla non consistere ibi, unde cœpere*; sicut Noster loquitur. *Boecler.*

Aristonicus.] Non justo matrimonio, sed ex pellice Ephesia Citharistæ cujusdam filia genitus. Justinus l. 36. Florus, Livius & Strabo l. 14. *Schegk.*

Aristonicus.] *Flor.* 2, 20, 4. *regii sanguinis juvenem* vocat. Quod de *origine extra conjugium, adeoque de filio naturali* Eumenis accipiendum est. nam *Velleius de legitima & civili ratione stirpis* sentiens, merito *mentitum* ait *regiam stirpem*, ut Asiam, *veluti paternum regnum* invaderet natus ex pellice. vide *Iustin.* 36, 4, 6. *Boecler.*

Hereditate.] Romanos doli mali in adeunda hereditate Attali insimulat Mithridates apud Sallustium, & Horatius Oda 18. Carm. 2.

—— *neque Attali*
Ignotus heres regiam occupavi. Schegk.

Hereditate.] Itaque Romani se justissimo titulo possidere Asiam gloriabantur. Et sane, *alienari quadam imperia posse* exemplis compluribus (inter quæ etiam hæc nostra) ostendit *H. Grotius de jur. bell. & pac.* partim 1, 3, 12., partim in *Annotatis* ad illum locum. *Boeclerus.*

M. Perperna.] Qui consul antequam civis, Valerius lib. 3. cap. 4. Et quem triumphasse cum nostro, si vulgatam sequimur, innuere videtur contra mentem reliquorum auctorum, qui in provincia mortuum relinquunt. *Schegkius.*

M'.] Recte. Non M. ut vulgo. sane *Manius* dicitur non solum Val. Maximo, sed & in Fastis. Atque ita etiam apud Strabonem lib. XIV. in editis olim exemplaribus legebatur. Quod non bene in sua editione mutavit maximus Casaubonus. Apud Justinum tamen lib: XXXVI. *Marcus Aquillius* dicitur. Sed *Manius* rescribendum. *Voss.*

Sed M'. Aquilio.] *Sed à M'. Aquillio* legendum è Strabone lib. XIV. Val. Max. & Justino lib. XXXVII. *Manutius.* [Ut ita distinguatur, *ductusque in triumpho, sed à M. Aquilio, &c.* Ursinus *sed* delet.] *Sed M'. Aquillio.*] Scripserat Velleius, Aristonicum à Perperna victum: desiderabatur, ut de eodem triumphasse illum diceret. Id falsum erat, quia Perperna in provincia erat mortuus. Sed cum ei successor esset datus M'. Aquillius, is reliquiis belli confectis, egit triumphum, quem Perperna meruerat. Ob hanc causam

pœnas dedit; cum initio belli Crassum Mucianum, virum juris scientissimum, decedentem ex Asia proconsulem interemisset. Et P. Scipio Africanus Æmilianus, qui Carthaginem deleverat, post tot acceptas circa Numantiam clades, creatus iterum consul, missusque in Hispaniam, fortunæ virtutique expertæ in Africa, respondit in Hispania; & intra annum ac tres menses, quam eo venerat, circumdatam operibus Numantiam excisamque æquavit solo. nec quisquam ullius gentis hominum ante eum clariore urbium excidio nomen suum perpetuæ commendavit memoriæ. quippe, excisa Carthagine ac Numantia ab alterius nos metu, alterius vindicavit con-

τὸ *sed* adjectum. Reticetur vero *à*, frequenti Velleio more. Ita infra: *expulsum civitate L. Saturnino*: & deinde, *cum proxima regio castris Pompeio retinetur*: item, *proruto vallo militibus receptus est*: postea que, *hoc M. Antonio acto illis legionibus saluti fuit*. Nisi tamen dandi casu hæc intelligere malis. Et hoc verius. Illud verò, *capite pœnas dedit*, nequaquam ad Aquillium referri debet. Nam Aristonicus, ut Eutropius, Orosiusque, referunt, senatus jussu in carcere est strangulatus. Cæterum τὸ *cum* strangulationis illius caussam reddit. Quæ non monuissem, nisi locus hic vehementer viros doctos vexasset, atque acriter etiam ab iis esset vexatus. *Vossius*. Hæc tamen lectio, quæ in textu est, etiam retineri potest: M. enim Aquillio triumphanti jussu senatus capite pœnas dedit.

Crassum Mucianum.] Apud Agellium, sive A. Agellius est; ait Sempronius Asellio, quinque habuisse rerum bonarum maxima, & præcipua; quod esset ditissimus, quod nobilissimus, quod eloquentissimus, quod Jurisconsultissimus, quod Pontifex max. Hunc consulem missum Cicero 2. Philipp. Justinus, Orosius, Livius, & sequentibus consulibus, hoc est, proconsulem interemtum, noster cum Obsequente narrant. in eo variat Florus lib. 2. cap. 20. qui non occisum, sed captum vult. *Schegk*. *Crassum Mucianum*.] Dissentiunt autores super morte hujus Crassi. Strabo lib. XIV., epitomator Livii lib. LIX., Eutropius l. V., prœlio victum, & interemtum, narrant. Valerius lib. III. cap. IV., Florus lib. II. cap. ultimo, Orosius lib. V. cap. X., tradunt, à Thrace (quorum maximus numerus erat inter præsidia Aristonici) occisum. Neutiquam vero ita super dignitate ejus pugnant auctores, ut ad Florum Vinetus, ad Justini lib. XXXVI. arbitrabatur Bongarsius. Nam Strabo, epitomator Livii, Justinus, Orosius, loquuntur de profectione ejus in Asiam, cum consulem vocant. At Velleium de reditu ejus loqui, constat. Nam addit, *decedentem ex Asia proconsulem*. Itaque consulatus tempus sine dubio exspiraverat. Et sic etiam capiendus Florus, qui *prætorem* dicit. Nam *prætoris*, & *proconsulis* appellatio promiscue sumi solet. *Vossius*.

Et.] Deleo, & reperitum è verbi præcedentis ultima syllaba, *intermisisset*. Acidalius.

Tribuno

contumeliis. Hic, eum interrogante tribuno Carbone, quid de Tib. Gracchi cæde sentiret? respondit: si is occupandæ reip. animum habuisset, jure cæsum. Et, cum omnis

Tribuno Carbone.] Homine eloquentissimo, & stellionis admodum perverse nequam. Cicero in Bruto: *Utinam in Tiberio Graccho, Caioque Carbone, talis mens ad Rempub. gerendam fuisset, quale ingenium ad benedicendum fuit; profectò nemo his viris gloria præstitisset.* De contentione cum Africano idem in Miloniana, & lib. 2. de Orator. *Cum L. Opimii causam defendebat apud populum audiente me* (Antonius loquitur) *C. Carbo consul, nihil de C. Gracchi cæde negabat. sed id jure pro salute patriæ factum esse dicebat; ut eidem Carboni Trib. pleb. alia cum mente Rempub. capessenti, P. Africanus de Tib. Graccho interroganti responderet, jure cæsum videri.* & idem hunc cum C. Catone Gracchum secutum scribit. Pœnam itaque non effugit. accusatus à L. Crasso annos XIX. nato, auctore Tacito de Oratoribus, Cantharidas sumsisse dicitur. Cicero Epistola ad Pætum. *Schegkius.*

Iure cæsum.] Diserte hanc historiam exequitur *Val. Max. 6, 2, 3.* adde *Liv. epit. 59. Plutarch. apophth.* Quid autem? *jurene cæsus Tib. Gracchus, sicut existimavit Scipio,* qui & apud Numantiam statim cum inaudivisset de exitu Gracchi, Homericum illud protulit:

Ὡς ἀπόλοιτο καὶ ἄλλος ὅτις τοιαῦτά γε ῥέζοι?

Auctoritatis sanè non parum est in dicente, sive prudentiam ejus spectamus, sive cum Graccho necessitudinem, de qua *Valerius.* Unde *Martianus Capella lib. 5.* de argumentis agens, *ab auctoritate* peti argumentum, nobili hoc exemplo monstrat: *Africanum dixisse, jure cæsum esse Tiberium Gracchum.* Dubitandi autem rationem suggerit *Plutarchus,* quod *conspiratione divitum oppressus sit:* & Noster *Velleius,* qui cap. præcedenti *videtur deplorare hanc cædem tanquam initium civilis perturbationis;* & *Fab. Quintilianus, qui 5, 13. instit. orat. si Nasica post occisum Gracchum defendatur exemplo Halæ, à quo Melius est interfectus,* dici posse monet, *Melium regni affectatorem fuisse, à Graccho leges modo latas esse populares: Halam magistrum equitum fuisse, Nasicam privatum esse.* Excusatur tamen illa cædes & inter exempla præsentius vindicatæ seditionis refertur à Politicis magnificeque commendatur à *Val. Max. 5, 3, 2.*, quippe cum de seditioso Gracchi animo factoque dubitari prorsus nequeat. nisi quod hoc ipsum exemplum cautionem debet suppeditare circa seditiones compescendas: ubi in honorem salutis publicæ multa sane severitas concessa existimanda est, sed severitas illa nec ab uno in rep. libera pendere debet, nec quovis modo adhibita proderit. Digna profectò morte commiserat Gracchus, atque illa mors, auctoritate supremæ legis, id est, salutis publicæ, citra obstaculum aliarum legum, irrogari poterat: sed à Nasica, non expectato senatus decreto, spreta consulis contradictione, commissas in publica concione civium manus esse, id non cariturum prava consequentia, ut loquuntur, multi prudentum, nec citra rationem, verebantur. Pro Scipione equidem est, quod senatores plerique *armis tuendam remp.* censuerant, quibus Consul resistere non videbatur debuisse: sed quædam remedia præsentiora sunt, quam ut illa capiat publicæ tranquillitatis & civilis societatis libertatisque teneritudo. *Boecler.*

omnis concio acclamasset: Hostium, inquit, armatorum toties clamore non territus, qui possum vestro moveri, quorum noverca est Italia? Reversus in urbem, intra breve tempus, M'. Aquillio, C. Sempronio cos. abhinc annos CL, post duos consulatus, duosque triumphos, & bis excisos terrores reip. mane in lectulo repertus est mortuus, ita ut quædam elisarum faucium in cervice reperirentur notæ. De tanti viri morte nulla habita est quæstio: ejusque corpus velato capite elatum est, cujus opera super totum terrarum orbem Roma extulerat caput. seu fatalem, ut plures, seu conflatam insidiis, ut aliqui prodidere memoriæ, mortem obiit, vitam certe dignissimam egit, quæ nullius ad id temporis præterquam avito fulgore vinceretur. Decessit anno ferme LVI. de quo si quis ambiget, recurrat ad priorem consulatum

Noverca.] Non mater. *Noverca.*] Similiter Petronius in Eumolpiano carmine, quod vulgò inscribunt, De mutatione Reip. Rom.

Aut qui sunt, qui bella jubent? mercedibus emtæ,
Ac viles operæ: quorum est mea Roma noverca. Acidal.

Abhinc annos CL.] CLIIX. reponendum. *Manut.*

Post duos consulatus.] Cur omittis Censuram & Auguratum? quæ utraque in prisco lapide:

P. CORNELIVS PAVLI. F. SCIPIO
AFFRICANVS COSS. II. CENS.
AVGVR. TRIVMPHAVIT. II.

Lipsius.

Velato capite.] *Aurel. Vict.* 58. *obvoluto capite elatus est, ne livor in ore appareret.* vide *doctiss. Kirchm. de funerib. Rom.* 2, 9. Addit *Appianus*: καὶ οὐδὲ δημοσίας ταφῆς ἠξιοῦτο, μέγιστα δὴ τὴν ἡγεμονίαν ὠφελήσας. οὕτως ἡ παρ' αὐτίκα ὀργὴ τῆς ποτὲ χρείας ἐπικρατεῖ. καὶ τόδε ὂν τηλικοῦτον, οἷα πάρεργον ἐπὶ τῇ Γράκχου στάσει συνέπεσε. *ne publice quidem funeratus est vir, qui reip. tantum profuerat. tanto plus valuit præsens indignatio quam præterita gratia. atque hoc quantumcunque fuit, auctarium seditionis Gracchanæ fuit.* Boecler.

Conflatam insidiis.] Variæ suspiciones de hujus obitu. Appianus lib. 1. Bellor. civil. Veneno sublatum testatur: Plutarchus in Fulvium rejicit; Cicero Epistula ad Pætum in C. Carbonem: Plin. lib. 7. cap. 44. in Metellum Macedonicum: Livii Epitoma cum Cicerone in Somnio in Semproniam uxorem Gracchorum sororem. *Schegkius.*

Anno fermè LVI.] Metæ temporum, quas Velleius mox ponit, evincunt scripsisse eum LIV. *Lipsius.* *Annos ferme* LVI.] *Lipsius*, emendat LIV. *Antonius Bendinellus* potius sequentia corrigit, & legit, *in quem creatus est anno* XXXVIII. (*pro* XXXVI., quod in libris erat) *loc. controv.* 8. Boecler.

A. Bruti.]

latum ejus, in quem creatus est anno XXXVI: ita dubitare desinet. Ante tempus excisæ Numantiæ, præclara in Hispania militia A. Bruti fuit: qui, penetratis omnibus Hispaniæ gentibus, ingenti vi hominum, urbiumque potitus numero, aditis quæ vix audita erant, Gallæci cognomen meruit. Et ante eum paucis annis tam severum illius Q. Macedonici in his gentibus imperium fuit, ut, cum urbem Contrebiam nomine in Hispania oppugnaret, pulsas præcipiti loco quinque cohortes legionarias, eodem protinus subire juberet: facientibusque omnibus in procinctu testamenta, velut ad certam mortem eundum foret, non deterritus proposito, perseve-

A. Bruti.] Is est, qui de Gallæcis, & Lusitanis ex ulteriore Hispania triumphavit, *Decimus*, non *Aulus*, à Cicerone, & aliis nominatus. Ut vel mendum sit hic in prænomine, vel, adoptatus ab A. Postumio Albino, prænomen adoptantis, ex vetere consuetudine, sumpserit. quod nummus indicat argenteus patricii Veneti nobilissimi, Andreæ Lauretani, sic inscriptus: A. POSTUMIUS. ALBINUS. COS. BRUTI. F. *Manut.* *A. Bruti.*] Omninò *D. Bruti* legendum est, non *A. Bruti*. nam A. Postumius Albinus Bruti filius, qui habetur in argenteo denario, non ad eum, de quo hic agit Velleius, sed ad D. Brutum, Cæsaris percussorem refertur, qui M. Bruti consanguineus fuit, & ab A. Postumio Albino Cos. ut videtur, adoptatus, BRUTI F. ex adoptionis formula dictus est. Vide Plutarchum & Dionem. *Ursin.*

Audita.] Quidam libri, *adita erant.* de Gallæcis vide Strabonem lib. 3. *Schegkius.*

Contrebiam.] Quæ Floro & Valerio Maximo est *Trebia.* Schegkius.

In procinctu.] Procinctum *militem dixerunt antiqui, cum exercitus instructus est. sic* procincta classis. procincta *autem ideo, quod togis incincti ad pugnam ire soliti fuerunt. Unde & testamenta* in procinctu fieri *dicta, quæ faciunt ad pugnam ituri, sicut colligitur ex fragmentis* Festi. *adde* Gell. 10, 15. Vide & Instit. Iur. lib. 2. tit. 10. & ibi Annotata Cl. Vinnii. *In procinctu.*] Vocabulum Musæum, & variè veteribus usurpatum. Apud Agellium l. 10. cap. 15. Fabius Pictor *classem procinctam*, interpretatur exercitum armatum. Et Apuleium lib. 11. *procinctus Pompæ*, adparatum Pompæ, denotat. Et, Habere in procinctu, idem, quod habere in mundo sive promtu. Quinctilianus pro Milite: *Neque in militiam gravissimo, asperrimoque bello ita venit, ut nesciret sibi mortem in procinctu habendam.* Seneca lib. 1. de Clementia cap. 1. *Nemo non, cui alia desint, hominis nomine apud me gratiosus est: severitatem abditam, clementiam in procinctu* (vulgo *in promtu*, ut & notavit doctissimus Modius) *habeo.* Et, *reversus è procinctu*, idem Ammiano libro XIIX. quod ex bello. Adi Ciceronem, lib. 1. de Nat. Deor. Agellium, Festum. *Schegk.*

ſeverantia ducis, quem moriturum miſerat, militem vi-
ctorem recepit. tantum effecit miſtus timori pudor, ſpeſ-
que deſperatione quæſita. Hic virtute ac ſeveritate facti;
at Fabius Æmilianus, Paulli exemplo, diſciplinæ in Hi-
6 ſpania fuit clariſſimus. Decem deinde interpoſitis annis,
qui Tib. Gracchum, idem Cajum, fratrem ejus occu-
pavit furor, tam virtutibus ejus omnibus, quam huic er-
rori ſimilem, ingenio etiam eloquentiaque longe præ-
ſtantiorem. qui cum ſumma quiete animi, civitatis prin-
ceps eſſe poſſet, vel vindicandæ fraternæ mortis gratia,
vel præmuniendæ regalis potentiæ, ejuſdem exempli tri-
bunatum ingreſſus, longe majora & acriora repetens,
dabat civitatem omnibus Italicis, extendebat eam pæne
uſque Alpes; dividebat agros; vetabat quemquam ci-
vem plus D jugeribus habere: quod aliquando lege Li-

cinia

At Fabius Æmilianus, Paulli exemplo, diſciplina in Hiſpania fuit clariſſimus.] Noli audire Lipſium, qui ſic malebat diſtingui: *At Fabius Æmilianus Paulli, exemplo diſciplinæ, &c.* Paulli enim diſciplina laudatur paſſim Livio, Plutarcho, & cui non? Vulgata præterea lectio multo magis ad guſtum Velleii. Sic alibi, *acer belli, munificentiæ effuſiſſimus, lætus animi.* Ita & Virgilius in IV. Æneidos, *furens animi:* & X, *animi miſerata:* item Terentius Eunucho Act. II, Sc. III, *falſus animi.* Ubi hanc auctorum ἀντίπτωσιν notat etiam Donatus. Nec dubitem ſimiliter, ex noſtro optimæ notæ Ms reponere apud Lucretium lib. I. de Rerum Natura:

Nec me animi fallit Grajorum obſcura reperta
Difficile inluſtrare Latinis verſibus eſſe.

Ubi vulgo, *animus fallit:* quod perperam retinet Giſanius. Quibus adde, ut ad Velleii verba revertar, quod nemo veterum facile in proſa oratione dicturus fuerit, *Fabius Æmilianus Paulli*, pro Paulli filius. Quamvis non ignotem, helleniſmo hoc Poëtas aliquando uſos. *Voſſius.*

Eloquentiaque.] Contra omnium tamen ſententiam Tiberium fratrem facilè principem eloquentiæ laudat Florus. *Schegkius.*

Et acriora.] Acutius veriuſque: *& acrior repetens.* Ipſe, inquit, Cajus majora molitus eſt quàm frater, & eodem illo acrior. Ita eſt. vis ingenii & oris apud Caium multo major. *Lipſius. Et acriora.*] *Lipſius* maluit *acrior*, approbante *Grutero.* ſed fortaſſe nulla ratio eſt, cur potius id nobis placere debeat, quam *acriora:* ſicut intuenti planum exiſtimo eſſe. *Boecler.*

Plus D. jugeribus.] Idem tradunt Plutarchus, Appianus, Aurelius Victor, aliique. Atque ita etiam apud epitomatorem Livii legendum eſſe, docuerunt Sigonius, & Antonius Auguſtinus. Sine dubio itaque in mendo cubat Sieulus Flaccus de conditione agrorum: *Gracchus* (inquit) *legem tulit, ne quis in Italia amplius, quam ducenta*

centa

cinia cautum erat: nova constituebat portoria; novis coloniis replebat provincias; judicia à senatu transferebat ad equites; frumentum plebi dare instituerat; nihil immotum, nihil tranquillum, nihil quietum denique in eodem statu relinquebat: quin alterum etiam continuavit tribunatum. hunc L. Opimius consul, qui prætor Fregellas exciderat, persecutus armis, unaque Fulvium Flaccum, consularem ac triumphalem virum, æque prava cupientem, quem C. Gracchus in locum Tiberii fratris III virum nominaverat, eumque socium regalis assumserat potentiæ, morte afficit. Id unum nefarie ab Opimio proditum, quod capitis non dicam Gracchi, sed civis Romani pretium se daturum, idque auro repensurum proposuit. Flaccus in Aventino armatos ad pugnam

ciens,

centa jugera possideret, &c. Omnino legendum est: *quingenta jugera.* Hinc quoque apparet, corruptam esse Columellæ lectionem lib. I. de R. R. cap. III. ubi ait: *Criminosum tamen senatori fuit, supra quinquaginta jugera possedisse. Suaque lege C. Licinius damnatus est, quod agri modum, quem in magistratu rogatione tribunitia promulgaverat, immodica possidendi libidine transcendisset.* Nam & hic similiter rescribendum, *quingenta.* Vossius.

Judicia à senatu.] Fuse historiam præter Valerium lib. 6. Plinium l. 33. Augustinum lib. 3. De civit. D. Appianus & Plutarchus. De judicibus triga hîc discordantium opinionum. Epitome Livii lib. 60. sexcentos equites, trecentis senatoribus admistos affirmat. Plutarchus trecentis senatoribus, trecentos equites ait adscriptos, hoc est, inter utrosque communicata judicia. Verior, & majoribus tibicinibus nixa opinio, qui cum nostro à senatoribus ad equites translata prodere insistunt. Varro, Cicero, Appianus, Pædianus. *Schegk.*

Hunc L. Opimius, &c.] Facto SCto, quo jubebatur Cos. Opimius σώζειν τὴν πόλιν ὅπως δύναιτο, καὶ καταλύειν τοὺς τυράννους, sive, ut Latini efferunt, *videre ne quid resp. detrimenti caperet.* quæ potestas *Dictatoria* est, ut recte animadvertit *Plutarchus in Gracch.* & explicat *Sallust. Catil.* 29. primum consuli tum concessa, & vice Dictaturæ postea usurpata, nisi quod aliquando ad plures magistratus, quam ad coss. pertinebat, sicut ex *Iul. Cæs. 1. bell. civ.* intelligimus. Quod consilium veluti arcanum tuendæ adversum seditiosos publicæ majestatis, laudat *Cic. 1. Catil. 2.* Boecler.

Unaque Fulvium Flaccum.] Epitome Livii & Appianus, Fulvium Flaccum, & C. Carbonem creatos agro dividundo produnt. Cicero præter C. Carbonem & C. Catonem (si libri non mendosi) Tiberium secutum dicit. apud Plutarchum solius Fulvii mentio. De Carbone mirum. novimus enim Opimium à Q. Decio postulatum Carbone hoc defendente absolutum. *Schegkius.*

Eupore.]

ciens, cum filio majore jugulatus eſt. Gracchus profugiens, cum jam comprehenderetur ab iis, quos Opimius miſerat, cervicem Euporo ſervo præbuit, qui non ſegnius ſe ipſe interemit, quam domino ſuccurrerat. Quo die ſingularis Pomponii equitis R. in Gracchum fides fuit. qui more Coclitis, ſuſtentatis in ponte hoſtibus, ejus gladio ſe transfixit. Ut Tiberii Gracchi antea corpus, ita Caii, mira crudelitate victorum, in Tiberim deje-
7 ctum eſt. Hunc Tib. Gracchi liberi, P. Scipionis Africani nepotes, viva adhuc matre Cornelia, Africani filia, viri optimis ingeniis male uſi, vitæ mortiſque habuere exitum. qui ſi civilem dignitatis concupiſſent modum, quidquid tumultuando adipiſci geſtierunt, quietis obtuliſſet

Euporo.] Auctori virorum Illuſtr. *Euphorus.* Plutarcho *Philocrates*, Valerio Maximo dubium *Euporus*, an *Philocrates* vocitatus. *Schegkius.* *Euporo.*] Veterem de hoc nomine diſſenſionem eſſe, liquet ex Macrobio lib. 1. c. xi. *Voßius.*

Pomponii.] *Lætorium* huic comitem dant Valerius, Oroſius, & Victor. Quem Plutarchus *Licinium* appellat mendoſe. *Voßius.*

Coclitis.] Horatius Cocles tempore belli Hetruſci cum rege Porſena hoſtibus undique inſtantibus in ponte ſolus reſtitit, demum ponte reciſo Tiberim tranſnatavit, neque arma dimiſit. Coclites autem dicebantur veteribus n[illegible]oculi.

Mira crudelitate.] Quam & Plutarchus perſtringit. licet enim adverſum pernicioſos cives nihil crudeliter fieri poſſe videatur, tamen diligenter conſiderandum eſt, quid populi animos vel in præſens ſpecie ſupplicii vel in poſterum memoria nobilitatis & miſeratione irritare poſſit. Ex temporis conſideratione, ceterorumque momentorum ira loquor. Erant enim tum tanta publicæ lateque fuſæ conſternationis mala operienda potius moderatione, quam oſtentanda terrore. Alias ſcimus in Majeſtate Reip. vindicanda non inutiliter uſurpari acerbitatem ſuppliciorum & contumeliam. *Boecler.*

Viva adhuc matre Cornelia.] Non omittatur ob raritatem, exemplum feminei roboris. Seneca De Conſol. ad Martiam. *Ex una tibi familia duas Cornelias dabo. Primam Scipionis filiam, Gracchorum matrem: duodecim illa partus totidem funeribus recognovit. Et de ceteris facile eſt, quos nec editos nec amiſſos civitas ſenſit: Tiberium Gracchum & Caium, quos etiam qui bonos viros negaverit, magnos fatebitur, & occiſos vidit & inſepultos. Conſolantibus tamen miſeramque dicentibus, Numquam inquit, non felicem me dicam, quæ Gracchos peperi.* Lipſius.

Optimis ingeniis malè uſi.] Salluſtius tamen in Iugurtha, Gracchos veram gloriam injuſta potentia antepoſuiſſe adfirmare videtur. & Cicero 2. in Rullum Gracchorum conſiliis & ſapientia multas Reipub. partes conſtitutas non negat. *Schegk.*

Scelus

lisset resp. Huic atrocitati adjectum scelus unicum. quippe juvenis, specie excellens, nec dum duodevicesimum transgressus annum, immunisque delictorum paternorum, Fulvii Flacci filius, quem pater legatum de condicionibus miserat, ab Opimio interemtus est. quem cum haruspex Tuscus, amicus, flentem in vincula duci vidisset, Quin tu hoc potius, inquit, facis? protinusque illiso capite in postem lapideum januæ carceris, effusoque cerebro exspiravit. Crudelesque mox quæstiones, in amicos clientesque Gracchorum habitæ sunt. sed Opimium, virum alioqui sanctum & gravem, damnatum postea

Scelus unicum.] Acidalius *pro summo & unici exempli scelere habet. Mihi rectius videtur Velleium ex Velleio interpretari, atque hunc locum cum simili & sensu & negotio comparare, de quo* 2, 6, 5. Id unum nefarie ab Opimio proditum, &c. *ut enim ibi taxatum pretio caput Gracchi; ita hic innocentis adolescentis supplicium sceleris nomine damnat: Cetera utrobique aspere quidem & crudeliter, ut loquitur, non tamen scelesta gesta intelligens.* unice cavit concordiæ Cicero, *valde præcipue* 2, 48, 2. *Boecler.*

Quem pater legatum.] Et quidem altera vice: cum demum Opimius in vincula eum dedit. Alias rectissime responderat Opimius primæ legationi: *Non per legatos debere ipsos cum senatu agere, sed ut cives venire ad satisfaciendum senatui & dicendam caussam.* Argumento vere pragmatico, negabat *convenire iis jus mittendi legatos nuntiosque ad senatum;* quorum tractationem si admisisset, jam de Majestate publica aliquid imminutum esset, cui ad parendum se sistere ut ὑπεύθυνος πολίτης, non occurrere ad paciscendum debet, quisquis inter cives & membra civitatis cupit haberi. sicut nec ex diverso ad tumultuantes cives legatos mitti decorum est Reip. sed nec tales legationes hoc nomine, si proprie loquamur, appellandæ sunt. Egregius est locus apud *Dion.* in *orat. Cic. adversus Anton. lib.* 45. πῶς μὲν γὰρ οὐκ αἰσχρὸν κήρυξιν ὑμῖν καὶ πρεσβείαις πρὸς τοὺς πολίτας χρῆσθαι; τοῖς μὲν γὰρ ἀλλοφύλοις καὶ ἐπικηρυκεύεσθαι καὶ διαπρεσβεύεσθαι δεῖ πρότερον καὶ ἀναγκαῖόν ἐστι. τοῖς δὲ δὴ πολίταις τοῖς ἀδικοῦσί τι, παραχρῆμα τὴν τιμωρίαν ἐπάγειν, ἂν μὲν ὑπὸ ταῖς ψήφοις αὐτοὺς λάβητε, δικάζοντας; ἂν δὲ τοῖς ὅπλοις, πολεμοῦντας. & quæ sequuntur. *Quomodo non sit turpe, praconibus nos & legatis uti ad cives? Nam cum extraneis quidem per nuntios ante omnia legatosque agi par est ac necessarium: Civibus autem nefariis pœna statim infligenda est; judicio quidem, si sententias ferre integrum est: sin vero ad arma confugerunt, bello persequendi sunt.* Boecler.

Haruspex Tuscus.] Vulgo, *Fuscus. Haruspex Tuscus.*] Herennius Siculus. Sed aliter Valerius lib. IX. cap. 12. *Manutius.*

Quin tu hoc potius.] Hæc verba cum gestu & demonstratione intelligenda.

Damnatum postea publico judicio.] Ob acceptas à Iugurtha pecunias. Sed indi-

postea judicio publico, memoria ipsius sævitiæ, nulla civilis persecuta est misericordia. Eadem Rutilium Popillumque, qui consules asperrime in Tiberii Gracchi amicos sævierant, postea judiciorum publicorum merito oppressit invidia. Rei tantæ parum ad notitiam pertinens interponetur. Hic est Opimius, à quo consule celeberrimum vini Opimiani nomen: quod jam nullum esse, spatio annorum colligi potest; cum ab eo sint ad te, M. Vinici, consulem, anni CLI. Factum Opimii, quod inimicitiarum quæsita erat ultio, minor secuta auctoritas: & visa ultio privato odio magis, quam publicæ vindictæ data.

Sub-

indigne. Cicero pro Sestio: *Unus in hac civitate, quem quidem ego possum dicere, præclare vir de Repub. meritus, L. Opimius indignissime concidit. cujus monumentum celeberrimum est in foro, sepulcrum desertissimum in littore Dyrrachino relictum est. atque hunc tamen flagrantem invidia propter interitum C. Gracchi semper ipse P. R. periculo liberavit, alia quædam civem egregium iniqui judicii procella pervertit.* In ejusdem laudibus sæpe in Bruto, de Legib. & in Pisonem. *Schegk.*

Parum.] Lipsius legit, *parva.*

Opimiani vini.] *Vini*, pro *vici*, reposui. quam mihi conjecturam attulit antiquitatis observatio. nam Cicero in Bruto, *Si quis*, inquit, *Falerno vino delectetur, sed eo nec ita novo, ut proximis consulibus natum velit, nec rursus ita vetere, ut Opimium, aut Anicium consulem quærat.* Accedit Plinii testimonium, his verbis, lib. xiv. cap. 4. *L. Opimio consule ea cæli temperies ful fit, quam cocturam vocant, solis opere, natali urbis* DCXXXIII. *durantque adhuc vina ducentis ferè annis, jam in speciem redacta mellis asperi: (etenim hæc natura vinis in vetustate est) nec potari per se queunt, si non pervincat aqua, usque in amaritudinem carie indomita.* Et eodem libro, cap. 14. *Apothecas fuisse, & diffundi vina solita anno* MCXXXIII. *urbis, apparet indubitato Opimiani vini argumento, jam intelligente suum bonum Italia, nondum tamen ista genera in claritate erant. itaque omnia, tunc genita, unum habent consulis nomen.* Vide & Plutarchum in C. Graccho. *Manut.*

Quod jam nullum esse.] Testatur tamen Plinius Nat. Hist. lib. xiv. c. iv. Opimiana vina suo ævo adhuc durare: Martialis etiam ea passim laudat. Misere itaque, virorum doctorum judicio, hic fallitur Velleius. Sed illi mihi mentem Velleii, etsi minime obscuram, non adsecuti videntur. Hæc enim est ejus sententia: seculo suo esse, qui Opimiano vino se jactent: sed ingens temporum intervallum facile arguere, id non esse ex illo veteri. Probabili sane argumento usus est. Et quidni credamus, impositum Plinio, Martiali, aliisque, qui tanto post Paterculum floruere spatio? Ego non aliter existimo. *Vossius.*

Anni CLI.] Lege, CL. *Manut.*

Visa ultio.] Vox *ultio* inconcinnè repetitur: me arbitro, delenda. faciendumque: *& visum privato odio m. q. p. vindictæ datum.* Quid *visum*? factum nempe Opimii. *Lipsius.*

Privato odio magis.] Non tam res ipsa

Subinde Porcio Marcioque cos. deducta colonia, Narbo 8
Marcius. Mandetur deinde memoriæ severitas judiciorum. quippe C. Cato consularis, M. Catonis nepos, Africani sororis filius, repetundarum ex Macedonia damnatus est; cum lis ejus quater millibus æstimaretur. adeo illi viri magis voluntatem peccandi intuebantur, quam modum: factaque ad consilium dirigebant, & quid, non in quantum, admissum foret, æstimabant. Circa eadem tempora Metelli fratres uno die triumphaverunt. Non minus clarum exemplum, & adhuc unicum

ipsa & vindicta Gracchani furoris, quam modus vindicandi, quæque accessere, citra vindictæ necessitatem usumque, toto hoc capite perstringuntur. Ita ferme *Sallustius Jugurth.* 16. [*L. Opimius Cos.* C. Graccho & M. Fulvio *interfectis, acerrime vindictam nobilitatis in plebem exercuerat.*] *vindictam nobilitatis* vocat & *odium in plebem* innuit. *Debet autem omnis animadversio, non ad ejus qui punit aliquem, sed ad reip. utilitatem referri*, inquit, *Cic.* 1. *off.* 25. itaque affectus privati vel maxime hic compescendi sunt. *Boecler.*

Narbo Marcius.] Vide Annotationes ad Sallustium p. 504 & 505.

Cato consularis.] Gryphii liber, *M. Cato cons. C. Cato cons.* ex Ciceronis in Verrem actionis v lib. IV. & ex Bruto. Gessit consulatum cum M. Acilio Balbo, anno V. DCXXXIX. *Manut.*

Quater millibus.] Non grandis omnino hæc mulcta judiciaria, uti series & scopus indicat Velleiani sermonis. Tamen Franc. Hotomanno visa justo minor, rescribitque: *quadringentis millibus.* Non assentior. Quid? Cicero duobus locis an pari fiduciâ corrigitur, qui minoris summæ auctor? Ille sic III. in Verrem: *Quâ in civitate C. Carboni clarissimo homini H. S. S.* XVIII. ∞. *lis æstimata sit.* Iterum IV. in eandem: *Quo damnato* (Catone) *tum cum severa judicia fiebant, H. S. S.* XVIII. *millibus lis æstimata est.* Siquid ergo hîc mutandum (& certè opinor) Ciceronis numeri obtineant, & reponantur. *Lipsius. Quater millibus.*] Legendum: XIIX. ex Ciceronis Philipp. III, & IV. Quod alii jam monuerunt. *Vossius.*

Factaque ad consilium.] Sensus iste: *quæ quisque fecisset, ad consilium & αὐθαίρεσιν facientis, tanquam ad regulam referebantur, delictique æstimatio non ex modo pretii ac rerum, sed ex voluntatis ad peccandum determinatione, ut sic dicam,* constituebatur. *quid*, ad speciem delicti; *in quantum*, ad modum rei, pretiique pertinet. *Boecler.*

Metelli fratres.] Vulgo *M. Metelli. Metelli fratres.*] Fœdum mendum sententiam contaminavit, qui enim antiquas notas, II. quibus, *duo*, significatur, ignorarunt, *M.* reposuere. Duos porro Metellos fratres simul triumphasse, Marcum de Sardis post annum, quam consul fuerat, Caium, cui Caprario cognomen fuit, ex Thracia in consulatu, testatur Eutropius, his verbis: *C. Cæcilio Metello, & Cn. Carbone cos. duo Metelli fratres triumpharunt, alter ex Sardinia, alter ex Thracia.* Manutius. *Metelli fratres.*] Legit Pigbius: *M. & C. Metelli.* Voss.

Non minus clarum exemplum.] *An fratribus in eodem adilium, prætorum, consu-*

cum Fulvii Flacci, ejus qui Capuam ceperat, filiorum, sed alterius in adoptionem dati, in collegio consulum fuit. adoptivus in Acidini Manlii familiam datus. nam censura Metellorum, patruelium non germanorum fratrum fuit: quod solis contigerat Scipionibus. Tum Cimbri & Teutoni transscendere Rhenum, multis mox nostris suisque cladibus nobiles. Per eadem tempora clarus ejus Minucii, qui porticus, quæ hodieque celebres
9 sunt, molitus est, è Scordiscis triumphus fuit. Eodem tractu

consulumve aut aliorum magistratuum collegio apud Romanos esse licuerit, disquirit & postea negat *Langlaus semestr.* 7, 3. nam quod personis, e. g. in gratiam Scipionum concessum sit, in exemplum non trahi, nec ad alias personas produci debere: Et cum *Velleius* notanter limitet, (in verb. *sed alterius in adoptionem dati*) satis planum esse, non ejusdem amplius familiæ censendum, qui adoptione in aliam transierat. *Mutiorum præturam* diversa jurisdictio absolvere videtur. Ceterum *Clapmar.* 2, 12. inter *arcana Aristocratica* hoc refert, *ne duo ex una familia, vivo utroque non solum magistratus sint, sed ne quidem uno tempore in senatu.* Boeclerus.

In collegio consulum.] Fasti Capitolini huc mirè conferunt:
L. MANLIVS. L. E. L. N. ACIDINVS FVLVIANVS Q. FVLVIVS. Q. F. M. N. FLACCVS.
HEI FRATRES GERMANI FVERVNT. *Schegk.*

Acidini.] Vulgo, *Acidiani. Acidini*, legendum videt, quicumque sit paullo humanior. Quod etiam Fasti Capirolini declarant, anno V. DLXXIV. *Manutius.*

Quod solis contigerat Scipionibus.] An, ut fratres germani duo Scipiones censuram simul gererent, quod proxima videntur indicare superiora verba? nulla mentio, nullum omnino vestigium in historiis. Quid igitur? hoc fortasse. Cum Velleius colligat fratres eundem simul honorem assecuros, fieri potest, ut, quemadmodum de triumphantibus Metellis, consulibus Q. Fulvii filiis, censoribus rursus Metellis, postremo narrationem suam concludat, exemplo duorum fratrum germanorum, qui ædilitatem eodem anno administrarint hi fuere, P. Scipio, qui postea Hannibalem devicit, & Lucius ejus frater. quod Polybius initio lib. x. plane declarat. Hoc notandum putavi, falsa quarundam admonitus conjectura, qui, *Cæpionibus*, legendum existimant, quorum fratrum alter ante Metellos, alter post, censuram gessit: cum Velleius eos commemoret, qui eodem anno simul honorem eundem adepti sunt. *Manutius. Quod solis contigerat Scipionibus.*] Sed postea etiam *Lucullorum exemplum* habemus in *Plutarchi Lucull.* Boecler.

Cimbri & Teutoni.] Vide Annotationes ad Sallustium p. 190.

Minucii, &c.] *Sigon. comment. in fast. & triumph. Rom. ad an.* DCXLIII. Boeclerus.

Scordiscis.] *Scordisci*, Σκορδίσκοι Ptolemæo Pannoniæ Inferioris populi, quos Strabo etiam *Scordiscas* vocat, & *Scordissos* Sex. Rufus, qui eos in Thracia vicina regione ponit. Strabo eos Illyricis & Thracibus permixtos scribit. *Rasciam* eis attribuit hodie Castaldus:

tractu temporum nituerunt oratores Scipio Æmilianus, Læliusque, Ser. Galba, duo Gracchi, C. Fannius, Carbo Papirius. Nec prætereundus Metellus Numidicus, & Scaurus, & ante omnes L. Crassus & M. Antonius. Quorum ætati ingeniisque successere C. Cæsar Strabo, P. Sulpicius. namque Mucius juris scientia, quam propriæ eloquentiæ nomine, celebrior fuit. Clara etiam per idem ævi spatium fuere ingenia, in Togatis Afranii, in Tragœdiis Pacuvii atque Attii, usque in Græcorum ingeniorum comparationem evecti, magnumque inter hos ipsos facientis operi suo locum; adeo quidem, ut in illis limæ, in hoc pæne plus videatur fuisse sanguinis. Celebre & Lucilii nomen fuit, qui sub P. Africano, Numantino bello eques militaverat. quo quidem tempore juvenis

staldus: Ipsi se vocant nunc *Bosnachi*, inquit Dom. Niger: hoc est, *Bossen* Germanicè. Scordiscorum etymologiam lege in Britannia Humfredi Lhuydi. *Cordistæ* χορδίσται, sunt malè apud Athenæum lib. 6. qui Galatas ex iis facit, qui cum Brenno Delphicum templum spoliaverant. *Scordiscos* Gallos nominat Posidonius, apud Strabonem, qui eos duplices facit, cis & ultra Istrum incolentes. Hos novit quoque. Trogus 32. Vide tabulam Ptolemæi in Europa quintam. *Ortelius.*

Scordiscis.] De his ita Florus lib. 3. c. 4. *Sævissimi omnium Thracum Scordisci fuere, sed calliditas quoque ac robur accesserat. Sylvarum & montium situs cum ingenio consentiebant. Itaque non fusus modo ab his aut fugatus, sed (simile prodigio) omnino totus interceptus exercitus, quem duxerat Cato. Didius vagos & libera populatione diffusos, intra suam repulit Thraciam. Drusus ulterius egit, & vetuit transire Danubium. Minucius toto vastavit Hebro, multis quidem amissis, dum per perfidum glacie flumen equitatur.* Gens originis Gallicæ Epit. Liv. 63. & Iustin. 23.

Namque Mucius.] Etratum hoc: illud rectè, *Nam Q. Mucius.* Manut.

Namque Mucius.] Non omnem ei laudem dicendi omnes detrahunt: quem Tullius quidem in Bruto *jurisperitorum eloquentissimum* satis quam magnificè prædicat: oratorum tamen in numero non collocat. Sed quid *propria eloquentia* heic sonat? Forte vetius legerim, *juris scientiæ propè quam eloquentiæ nomine celebrior.* Fotte, posui. nam nunc jam video, sic me posse interpretari: ut eloquentiæ studium, sic laudem minus illi propriam, quam juris scientiæ fuisse. Quod ut sit, ut est quidem certè, non decro tamen eadem trajectione, nulla alia mutatione, sic rescribere: juris scientiæ propriæ, quam eloquentiæ nomine. Denique si nihil velis mutare, saltem *scientiæ* legere sustineas, utcunque de cetero statueris. *Acidalius.*

Togatis.] Comœdiis, à Romana actorum toga, sicut palliatæ Græcorum erant.

nis adhuc Iugurtha ac Marius, sub eodem Africano militantes, in iisdem castris didicere, quæ postea in contrariis facerent. Historiarum auctor jam tum Sisenna erat juvenis, sed opus belli civilis Sullani post aliquot annos ab eo seniore editum est. Vetustior Sisenna fuit Cœlius; æqualis Sisennæ Rutilius, Claudiusque Quadrigarius, & Valerius Antias. Sane non ignoremus, eadem ætate fuisse Pomponium, sensibus celebrem, verbis rudem, & novitate inventi à se operis commendabilem. Persequamur notam severitatem censorum, Cassii Longini, Cæpionisque, qui abhinc annos CLVII, Lepidum Æmilium augurem, quod sex millibus ædes conduxisset, adesse jusserunt. at nunc, si quis tanti habitet,

Historiarum auctor.] Videndus *Vossius de Lat. Histor.*

Rutilius.] An iste Rutilius, qui historiam Romanam Græcâ conscripsit linguâ, auctore Athenæo lib. 4.? annuit vir litteratus in Emendationum libris. vereor, ut largiter erret. is enim, de quo Athenæus lib. 4. vixit tempore Apicii, cujus operâ & in exsilium missus. at Apicii ævum quis ignorat? Verius igitur Phœnix Jurisconsultorum Cujacius lib. 2. Observat. c. 27. eum intellegit, qui Asconio Quæstor, sive legatus Mucii Scævolæ procos. Asiæ fuit, & quem noster infrà damnatum repetundarum tradit. De historicorum choro, eos vide, qui fragmenta sedulò & laboriosè anquisiverunt. *Schegkius.*

Rutilius.] Fallitur vehementer Schegkius, qui asserere conatur, alium hunc esse ab illo, quem historiam Romanam Græce scripsisse lib. quarto testatur Athenæus. Contrarium verum esse, jam docuit parens lib. 1. de Historicis Græcis cap. XXII. *Vossius.*

Pomponium.] Falluntur vehementer, qui putant, à Velleio Pomponium ferri inter historicos, quia historicorum nomina sint, quæ præcessere. Nam alius est scopus Velleio, qui temporum potius quam studiorum, spectat similitudinem: ut manifestum ex eo, quod dicat: *novitate inventi à se operis commendabilem.* Ubi Atellanas eum intelligere, clarum est. *Voss.*

Pomponium.] *Sc. Atellanarum scriptorem.* itaque præmittit: *sanè non ignoremus*, q. d. dum in his temporibus signandis versor, non omittendus est Pomponius diversorum quidem studiorum, sed ejusdem ætatis scriptor. *Euseb. Chron.* I. de iisdem temporibus: *L. Pomponius Bononiensis Atellanarum scriptor clarus habetur.* Boecler.

Abhinc annos CLVII.] Lege, CLIV.

Lepidum Æmilium.] Male vulgo, *Ælium.*

Lepidum.] Cui dubium est, *Æmiliæ gentis*, non *Æliæ* cognomen Lepidum fuisse? *Manut.*

Adesse.] Verbum solenne Censorium: quo notatur citatio ad censores. *Boeclerus.*

Si quis tanti habitet.] Livius lib. 45. *Et eos, qui prædium prædiave rustica pluris sestertium* XXX. *haberent, censendi jus factum est.* Et Cicero pro Cælio: *Triginta millibus dixistis eum habitare.* adjunge de Crasso & Domitio Plinii locum

tet, vix ut ſenator agnoſcitur. adeo mature à rectis in vitia, à vitiis in prava, à pravis in præcipitia pervenitur. Eodem tractu temporum & Domitii ex Arvernis, & Fabii ex Allobrogibus victoria fuit nobilis. Fabio Paulli nepoti, ex victoria cognomen Allobrogico inditum. Notetur Domitiæ familiæ peculiaris quædam, & ut clariſſima, ita artata numero felicitas. IV ante hunc, nobiliſſimæ

locum lib. 17. cap. 1. qui tamen in mendo cubat. *Schegk.*

Domitii ex Arvernis.] Ille Bituitum ſive Betultum regem eorum perfide vinxit, Valerio ſi fides lib. 9. c. 6. hic, cum iſto felicius pugnavit. Vide Cæſarem lib. 1. Belli Gall. Et quod noſter Domitium ex Arvernis, Fabium ex Allobrogibus tradit, diſſentiunt Strabo lib. 4. Oroſius lib. 3. cap. 13. Florus lib. 3. cap. 2. De cognomine *Allobrogis*, Pædianus. *Schegk.*

Arvernis.] *Arverni* Ἀρουερνοὶ, Cæſari & Ptolemæo ſunt Galliæ populi. *Aroerni* Ἀρούερνοι, Stephano. Hodie *Auvergne* nominatur eorum regio. Horum agri deſcriptionem lege apud Sidonium 4. ad Aprum ſuum. *Ortel.*

Allobrogibus.] Gloſſatium Iſidori vocis etymon innuere videtur. Nam habet: *Allobroga, Gallus rufus.* Gui conſonat & vetus Commentator Horatii ad iſtum in Epodis verſum:

Noviſque rebus infidelis Allobrox.

Ait ibi: *Allobroges ſunt Galli rufi & Sequanici dicti, incolentes illum tractum Alpium, qui eſt à Veſontio in Germaniam, qui vehementer res novas affectant, unde & ducibus ſuis raro fidem ſervant, habentque flavum præcipue capillitium.*

IV. *ante hunc.*] Vulgo, *uti ante hunc.* IV. *ante hunc.*] Locus quem haud temerè tranſeam, à verbis corruptum, ab hiſtoria involutum. Quid illud *Uti*? corrigunt VII. [Manutium intelligit.] & receptum id jam in libros, quaſi certum. Ego miror. Nam ad veſtigia ſcripturæ haud improbum hoc fateor: quid tamen ad Velleii mentem, aut hiſtoricam fidem? Ecce Velleius ait, *peculiarem quamdam & artatam numero felicitatem Domitiæ familiæ ſe notare.* Ubi ea hic? quodne ſeptem in eâ conſules? nam illuc referunt. Ridiculum. ego triginta gentes Romanas dabo, in quâ longè plures: dabo unam Claudiam, in quâ vigintiocto. Denique quomodo fides conſtabit, de ſeptem triumphis? nam hoc additur, *omnes penè ad triumphi inſignia perveniſſe.* Atqui volve revolve Annales, duos modo Triumphos in Domitiâ gente reperies, quod Suetonius notat diligens & fidus obſervator talium rerum. Hæc incommoda in iſtâ correctione ſunt. Nos ergo legimus: IV. *ante hunc*, id eſt, quatuor, iſtâ mente. In unâ familiâ fuiſſe quattuor ſingulis parentibus genitos, ipſoſque ſingulos (nam hoc illud rarum quod intellegit, ex unicis unicos ſemper natos:) & eos omnes ad conſulatum perveniſſe, ad Triumphum pænè omnes. Velim igitur etiam ſcribi: *ſinguli parentibus geniti*, clariùs ad hanc ſententiam exprimendam, non, *ſingulis.* Quod tamen ſi retines, eòdem trahe. Ab hac noſtrâ correctione Velleii verba ſunt, *artata numero felicitas*: & de paucis oſtendit ſe loqui. Etiam Suetonii Domitianum ſtemma, quod initio Neronis legis. Ibi enumerat ab Domitio Allobrogico, quattuor parentibus ſuis unicos, ad Domitium uſque patrem Neronis: qui eſt iſte ipſe

lissimæ simplicitatis juvenem, Cn. Domitium, fuere singulis omnino parentibus geniti, sed omnes ad consulatum sacerdotiaque, ad triumphi autem pæne omnes pervenerunt insignia.
11 Bellum deinde Iugurthinum gestum est per Q. Metellum, nulli secundum sæculi sui. hujus legatus fuit C. Marius, quem prædiximus, natus equestri loco, hirtus atque horridus, vitaque sanctus, quantum bello optimus, tantum pace pessimus, immodicus gloriæ, insatiabilis, impotens, semperque inquietus. hic per publicanos aliosque in Africa negotiantes, criminatus Metelli lentitudinem, trahentis jam in tertium annum bellum, & naturalem nobilitatis superbiam, morandique in imperiis cupiditatem, effecit, ut cum, commeatu petito, Romam venisset, consul crearetur, bellique pæne patrati à Metello, qui bis Iugurtham acie fuderat,

Velleianus *nobilissimæ simplicitatis juvenis*. Hæc ergo liquent: & omnes isti consules. Sed de Triumpho quid? ubi quattuor? Nego esse debere. nam dixit Velleius (cujus verba jure ~ pensito) *pænè omnes*. Ergo pervenetint uno minus. Sed hos ipsos tres quomodo expedio? Ex eodem Velleio: qui dixit non *Triumphos*, sed *Triumphi insignia*. Ergo sunto duo triumphi, alter Domitii Allobrogici notus; alter Domitii Calvini de Hispanis, anni DCCXXI. Tertius autem Domitius, avus Netonis, donatus est sub Augusto *ornamentis triumphalibus, ex Germanico bello*. Suetonius auctor. Iamne tenebrosæ notulæ lux facta? mihi videtur. *Lipsius*.

Natus equestri loco.] Alii originem viliorem Mario tribuunt, ut auctor de viris illustribus: qui ait, *humili loco natum*. Ut Plutarchus qui scribit γενόμενον γονέων παντάπασιν ἀδόξων, αὐτουργῶν δὲ καὶ πενήτων: *natum parentibus planè ignotis, & operariis atque pauperibus*. Et Juvenalis:

— *Volscorum in monte solebat*
Poscere mercedes alieno lassus aratro.

Lipsius. *Natus equestri loco.*] Forte ~: *natus agresti loco*. Sane ipse Paterculus sub finem voluminis ait, Marium, *obscuro loco natum*. Plinius vero lib. XXXIII. cap. XI. *aratorem Arpinatem* nominat. Cum quo consentit Juvenalis Sat. VIII. Item Julius Celsus, qui eum *rusticanæ, ac ne Romanæ quidem originis*, fuisse asserit. Denique Valerius Maximus, Plutarchus, omnesque alii vilissimam ei originem assignant. *Vossius*. *Natus equestri loco.*] Alii plerique obscuram originem tribuunt. ipse se *hominem novum* vocat ap. *Sallust.* 85; in qua eadem oratione cum de fiducia generis, quæ nobilibus adesset, præmisisset, addit: *mihi spes omnes in memet sitæ: quas necesse est & virtute & innocentia tutari*. Hinc etiam videtur, *illud odium invidæ Nobilitatis in Marium*, rursumque *Marii vehementia adversum Nobiles*, originem habere. *Boecler*.

Trium-

derat, ſumma committeretur ſibi. Metelli tamen & triumphus fuit clariſſimus & meritum; virtutique cognomen Numidici inditum. Ut paullo ante Domitiæ familiæ, ita Cæciliæ notanda claritudo eſt: quippe intra XII ferme annos hujus temporis conſules fuere Metelli, aut cenſores, aut triumpharunt amplius XII. ut appareat, quemadmodum urbium imperiorumque, ita gentium nunc florere fortunam, nunc ſeneſcere, nunc interire. At 12
Cajus Marius L. Sullam, jam tunc, ut præcaventibus fatis, copulatum ſibi quæſtorem habuit, & per eum miſſum ad regem Bocchum, Iugurtha rege, abhinc annos ferme CXXXIIX potitus eſt. deſignatuſque iterum conſul, in urbem reverſus, ſecundi conſulatus initio Kalendis

Triumphus.] Vide *Sigon. comment. in faſt. & triumph. Rom.* ad ann. DCXLIV.

Et meritum, virtutique, &c.] Inducta copula *que*, ſententiam patefacit. *Manutius.*

Amplius XII.] Iterum in obſervatiunculâ iſtâ hæremus. Si verba, uti poſita ſcriptaque, accipis: falſa ſunt. Non enim profectò intra tot annos, *amplius* XII. Conſules aut Cenſores aut Triumphales fuêre. Quid ſi notulas detrahas, ſcribaſque, *amplius* X? Id certè verum ſit: & reperio ab anno DCXXXIII. ad annum DCLVI. (qui ſunt anni XII.) reperio inquam in gente Cæciliâ Conſules quinque, Cenſores duos, Triumphales quattuor. Ergo *undecim*, niſi quid in veſtigando me fugit. Corrige me, non corripe, ſi ita eſt. *Lipſius.*

At C. Marius.] Conſule Salluſtium in Iugurtha.

Vt præcaventibus fatis.] Tentabam: *patriæ caventibus fatis*: quaſi compendio ſcriptum verbum fuiſſet. nec nunc pænitet. Hæc autem referenda ad neceſſitudinem, quæ more priſco inter Conſulem & Quæſtorem eſt, qualis inter patrem filiumque. Cicero non uno loco. *Lipſius.* *Vt præcaventibus fatis.*] Satis obſcura eſt hæc ἐπιμβολὴ, quomodocunque accipiamus. Si enim accipias, *fata jam tum illa inter præſidem & quæſtorem neceſſitudine velut præcavere voluiſſe futuras diſcordias & bella civilia*: ſive, *Lipſiana* correctio (*patriæ caventibus fatis*) eodem ſenſu, *aut conſulendi* ſignificatu, & ita explicetur, *quaſi illu* rerum Marii ope geſtarum præludiis veluti ad majorem Cimbrici belli fortunam ac reip. liberationem conſultum Romanis fata voluerint, ſicut in deſcript. bell. civil. Florus, *actum erat* inquit, *niſi Marius illi ſæculo contigiſſet* (quod tamen durius erit concinniuſque) non ſatis apte hærebunt textui illa verba. *Boeclerus.*

CXXXIIX.] Lege, CXXXIV. *Manut.*

Conſulatus initio.] Rectè *initio.* ſtante Repub. deſignatus conſul inibat conſulatum more majorum Kal. Januar. qui, ſubſecuto Imperatorum ævo, *Ordinarius* dicebatur; quia ex tunc in ſingulos annos plures Conſules creari inoleverat. Caſſiodorus & Apollinaris *Schegkius.*

dis Januariis eum in triumpho duxit. Effusa, ut prædiximus, immanis vis Germanarum gentium, quibus nomen Cimbris ac Teutonis erat, cum Cæpionem Manliumque consulem, & ante Carbonem Silanumque fudissent fugassentque in Galliis, & exuissent exercitu; Scaurumque Aurelium cos. & alios celeberrimi nominis viros trucidassent, populus R. non alium repellendis tantis hostibus magis idoneum imperatorem, quam Marium est ratus. Tum multiplicati consulatus ejus. Tertius in apparatu belli comsumtus: quo anno Cn. Domitius tribunus pl. legem tulit, ut sacerdotes, quos antea collegæ sufficiebant, populus crearet. Quarto trans alpes

Cimbris ac Teutonis.] Nota Ciceronem de provinciis Consul. & Sallustium in Iugurtha hos Gallorum generali nomine concelebrare. *Schegkius.* *Cimbris.*] Gallos appellavit Sallustius, forte quod teste Orosio & Eutropio Cimbris atque Teutonis etiam Tigurini atque Ambrones se miscuerint: vel quod Gallorum (vel potius Celtarum) nomine & Gallos & Germanos antiqui intellexerint. Vide Annotat. ad Sallustium p. 394.

Manliumque.] *Manilium*, repono, ex Cassiodoro, & Obsequente. *Manut.* *Manliumque.*] Nihil muta si sapis. Tacitus in Germania: *At Germani Carbone & Cassio & Scauro Aurelio, & Servilio Cæpione; M. quoque Manlio fusis vel captis, quinque simul consulareis exercitus populo Romano.* facit Epitoma Livii 67. Sallustius Iugurtha, Orosius lib. 5. cap. 16. Cassiodorus. aliis *Mallium* arridet. Sciant hoc Græcum, illud Latinum. In prænomine dissensus. Sallustio & Tacito *Marcus*, Livio & Orosio *Cajus*; aliis *Cneus.* Schegk.

Scaurumque Aurelium Cos.] Legatum fuisse, cum captus & occisus est, M. Scaurum, ostendit epitome Liviana. Itaque legendum puto, *consularem.* triennio enim ante consulatum gesserunt, anno V. DCXLV. Et Orosius, *In ea*, inquit, *pugna M. Aurelius consularis captus, atque interfectus est.* Manutius.

Populus crearet.] Advocando minorem ejus partem. Cicero in Rullum. abrogavit postmodum Sulla, restituit Labienus, Dio lib. 27. De collegio Cicero in Epistola 10. ad Appium: *Amplissimi sacerdotii collegium; in quo non modò amicitiam violari apud majores nostros fas non erat, sed ne cooptare quidem sacerdotem licebat, qui cuiquam ex collegio esset inimicus.* Schegk. *Populus crearet.*] *Pontifex* maximus, *& rex. sacrificulus & flamines à populo creati, pontifex quidem tributis comitiis, rex centuriatis, flamines curiatis, tum cum reliqui sacerdotes à collegiis cooptarentur. quos omnes postea Cn. Domitius ad comitia populi tributa transtulit anno* DC LI, *Mario & Oreste Coss. quam legem post à Sylla sublatam, & iterum à T. Labieno tr. pl. Cicerone cos. relatam, iterum M. Antonius cos. post Cæsaris Dictatoris necem abrogavit. qua insequenti anno una cum ceteris Antonianis legibus Sc. sublata, res rursus ad populi comitia rediit.* Libuit hæc ex *Sigon. 1. de antiq. jur. civ. Rom.* 19. adscribere. *Boecler.*

Aquas

pes circa Aquas Sextias cum Teutonis conflixit; amplius CL millibus hostium, priore ac postero die ab eo trucidatis; gensque excisa Teutonum. Quinto, citra Alpes in campis, quibus nomen erat Raudiis, ipse consul & proconsul Q. Lutatius Catulus fortunatissimo decertavere prœlio: cæsa aut capta amplius C M hominum. Hac victoria videtur meruisse Marius, ne ejus nati remp. pœniteret, ac bona malis repensasse. Sextus consulatus veluti præmium ei meritorum datus. Non tamen hujus consulatus fraudetur gloria; quo Servilii Glauciæ, Saturninique Appuleii furorem, continuatis honoribus remp. lacerantium, & gladiis quoque & cæde comitia discutientium, consul armis compescuit; hominesque exitiabiles in Hostilia curia morte multavit. Deinde inter- 13
jectis

Aquas Sextias.] In Gallia. Vulgo Aix. neque incelebre hac tempestate oppidum censetur, conditumque olim à Sextio, ita dictum ob aquas & scaturigines, quæ juxta sunt calentes.

Amplius CL. *millibus hostium.*] Benè *postero die:* & tunc iterum pugnatum. Plutarchus aliique consensu tradiderunt. Orosio quid visum dissentire, sic scribenti? *Quarto die rursus productæ utrimque in campum acies, usque ad meridiem penè pari pugnavêre discrimine.* Non potest, ut hæc res fuit, de quarto die. Audacter emendo: *Orto die.* Lipsius.

Nomen erat Raudiis.] Florus *Claudium:* veteres eruditissimi Vineti *Raudium*, nec numerus cæsorum convenit. vide Livium, Orosium, Eusebium, Florum. *Schegk.* Victor, *in campo Caudio.*

Decertavere prœlio.] Vir doctus existimabat, deesse, *cum Cimbris.* Cui non adsentio. Vera lectio haud alia, ac vulgata. Nec periculum fuit, ne de aliis, quam Cimbris, hæc caperentur. Nam Cimbros solum, & Teutonos, sedibus suis egressos, narravit Velleius. Teutonorum autem gens jam excisa erat, ut paullo ante memoratum. Satis clarum itaque, ad Cimbros hoc referendum, etiamsi nomen eorum non exprimatur. *Vossius.*

C. M. *hominum.*] Ut alii summas cæsorum captorumve concipiunt, videatur geminanda centenaria hic nota: CC. M. *hominum.* Lipsius.

Ac bona malis repensasse.] Fortasse facilius legeres: *mala bonis repensasse*, sicut alii loquuntur. quanquam hunc sensum etiam usitata lectio sustinere potest. Magnum oppido & reip. periclitanti salutare cumprimis facinus: sed quæ merita possunt contra ultimam turbatæ patriæ impietatem nominari? Et si recte rem putamus, plus est quod nocuit patriæ Marius, quam quod profuit. *Boecler.*

Consul.] Acidalius legit *consularibus.* putatque ex decurtatione vocis *Cos.* postmodum *consul* substitutum esse.

In Hostilia curia.] De Curiis, & quomodo per augures constitutæ esse deberent, vide Marlian. lib. 2. c. x.

 M. Livius

jectis paucis annis, tribunatum iniit M. Livius Drusus, vir nobilissimus, eloquentissimus, sanctissimus, meliore in omnia ingenio animóque, quam fortuna usus. qui cum senatui priscum restituere cuperet decus, & judicia ab equitibus ad eum transferre ordinem; (quippe eam potestatem nacti equites Gracchanis legibus, cum in multos clarissimos atque innocentissimos viros sævissent, tum P. Rutilium, virum non seculi sui, sed omnis ævi optimum, interrogatum lege repetundarum, maximo cum gemitu civitatis, damnaverant) in iis ipsis, quæ pro senatu moliebatur, senatum habuit adversarium: non intelligentem, si qua de plebis commodis ab eo agerentur, veluti inescandæ illiciendæque multitudinis caussa fieri, ut minoribus perceptis majora permitteret. Denique ea fortuna Drusi fuit, ut malefacta collegarum, quam

M. Livius Drusus.] Cicero pro Milone. Plutarchus Catone. non fuit ille, ut nuper quidam ad Orationem pro Milone falso putavit, qui C. Gracchi pernitiosis conatibus restitit, cujus mentio apud Plutarchum, Suetonium, Appianum, Ciceronem De finibus, sed ejus filius, de quo C. Carbo apud Ciceronem in Oratore: *O Marce Druse* (loquitur de patre) *tu dicere solebas, sacram esse rempub. quicunque eam violasset, ab omnibus ei esse pœnas persolutas. patris dictum sapiens, temeritas filii comprobavit.* De temeritate Valerius lib. 9. cap. 5. seditionis caussam invenies in Epitoma 70. Flori lib. 3. Cicero 2. de Oratore, aliis. *Schegk.*

P. Rutilium.] *Rufum.* Est ille, ipse historicus, de quo suprà, Consul cum Manlio. vita Socraticum probavit. certatim in eo extollendo scriptores. Minutius in Octav. *Quod si mundus divina providentia & alicujus nominis auctoritate regeretur, numquam mereretur Phalaris, & Dionysius regnum, numquam Rutilius, & Camillus exsilium, numquam Socrates venenum.* Damnatus Smyrnam commigravit litterarum studio. Ovidius lib. 1. de Ponto;

Et grave magnanimi robur mirare Rutili,
Non usi reditus conditione dati.
Smyrna virum tenuit. ——

Schegkius.

In iis ipsis, quæ pro senatu moliebatur.] Notabilis est *Sallustii* locus *orat. 2. de rep. ord. M. Livio Druso semper consilium fuit, in tribunatu summa ope niti pro nobilitate: neque ullam rem in principio agere intendit, nisi illi auctores fierent homines factiosi, quibus dolus atque militia fide cariora erant. Ubi intellexerunt, per unum hominem maximum beneficium multis mortalibus dari, videlicet & sibi quisque conscius, malo atque infido animo esse, de M. Livio Druso juxta ac de se existimaverunt, Itaque metu, ne per tantam gratiam solus rerum potiretur, contra eum nixi, sua ipsius consilia disturbaverunt.* Boecl.

Ut minoribus perceptis.] Hæc vetus lectio, non *præceptis*, ut volunt. *Voss.*

Ab

quam ejus optime ab ipso cogitata, senatus probaret ma-
gis; & honorem, qui ab eo deferebatur, sperneret; in-
jurias, quæ ab aliis intendebantur, æquo animo recipe-
ret; & hujus summæ gloriæ invideret; illorum modi-
cam ferret. Tum conversus Drusi animus, quando bene 14
cœpta male cedebant, ad dandam civitatem Italiæ. quod
cum moliens revertisset è foro, immensa illa & incogni-
ta, quæ eum semper comitabatur, cinctus multitudine,
in atrio domus suæ cultello percussus, qui affixus lateri
ejus relictus est, intra paucas horas decessit. Sed cum ul-
timum redderet spiritum, intuens circumstantium mæ-
rentiumque frequentiam, effudit vocem convenientissi-
mam conscientiæ suæ: Ecquando, inquit, propinqui
amicique similem mei civem habebit resp.? Hunc finem
clarissimus juvenis vitæ habuit. cujus morum minime
omittatur argumentum. Cum ædificaret domum in Pa-
latio in eo loco, ubi est, quæ quondam Ciceronis, mox
Censorini fuit, nunc Statilii. Sisennæ est; promitteret-
que ei architectus, ita se eam ædificaturum, ut libera à
conspectu, immunis ab omnibus arbitris esset, neque
quis-

Ab ipso.] Voces, *ab ipso*, superfluere censeo. *Lipsius.*

Incognitâ.] Possis legere *inconditâ*.

Cultello percussus.] A C. Vario. Cicero 3. de natura Deor. ambigunt tamen auctores. Senecam De brevitate vitæ consule, Pliniumque lib. XXIIX. cap. 9. Leges ejus tamquam contra auspicia latæ consule Philippo referente uno SC. sublatæ. Pædianus, & Cicero 3. de Legib. *Schegkius.* *Cultello percussus.*] *Florus*, quasi de fatali morte, *Drusum*, inquit, *ægrum rerum temere motarum matura, ut in tali discrimine, mors abstulit.* Ceteri tamen percussoris manu (Ciceroni *C. Varius*, *homo importunissimus*, vocatur) periisse consentiunt. *Senec. de brev. vit.* 6. Disputatur, an *ipse sibi manus attulerit. subito enim vulnere per inguen accepto, collapsus est: aliquo dubitante an mors voluntaria esset, nullo, an tempestiva.* Idem *Consol. ad Marc.* 16. *intra penates interemtum, incerto cædis auctore* memorat. *Boecler.*

Domum.] Vulgo, *templum.*

Libera à conspectu.] Quis non videt superfluere tanquam interpretamentum sequentis sermonis? *libera à conspectu.* itaque tollatur. *Gruter.* tolerari tamen potest.

Arbitris.] Vulgò *hominibus.* *Arbitris.*] Prima editio optimè, *ab omnibus arbitris.* Arbitri sunt inspectores, censores, quique facta tua aut verba arbitrentur. Plautus:

— *Potare, amare vult, nequi sciat*
Néve arbiter sit.

quisquam in eam despicere posset: Tu vero, inquit, si quid in te artis est, ita compone domum meam, ut, quidquid agam, ab omnibus perspici possit. In legibus Gracchi inter perniciosissima numeraverim, quod extra Italiam colonias posuit. id majores (cum viderent tanto potentiorem Tyro Carthaginem, Massiliam Phocæa, Syracusas Corintho, Cyzicum ac Bysantium Mileto, genitali solo) diligenter vitaverant, ut cives Romanos ad censendum ex provinciis in Italiam revocaverint. Prima autem extra Italiam colonia Carthago condita est. Mors Drusi jam pridem tumescens bellum excitavit Italicum. quippe L. Cæsare, P. Rutilio cos. abhinc annos CXX, universa Italia, cum id malum ab Asculanis ortum esset, (quippe

Iterum:

Secede huc nunc jam si videtur procul,
Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant.

Lipsius.

Neque quisquam in eam despicere posset.] Non ait idem, quod in præcedentibus, Velleius. Nam *despicere* valet, ab alto inspicere. Falluntur itaque, qui verba hæc pro glossemate inducenda esse, contendunt. *Vossius.*

Vt quicquid agam.] Vir verè antiquus Romanum ad morem. *Nam, ut ait Cato, & in atrio & duobus ferculis epulabantur antiqui:* Unde Juvenalis:

—— qui fercula septem
Secreto cenavit avus?

Ibique etiam pecuniam deponebant, unde qui honoratiores servi erant, liminum custodes adhibebantur. & quæ sequuntur in Servio ad hoc Virgilii;

—— vocemque per ampla volutant
Atria. ——

Et Valerius lib. 2. cap. 5. *Nam maximis viris prandere & cenare in propatulo, verecundiæ non erat: nec sanè ullas epulas habebant, quas populi oculis subjicere erubescerent.* Schegk.

Quod extra Italiam colonias posuit.] Sigon. de antiq. jur. provinc. 1, 2. Est autem laudabili observatione hic à *Velleio* animadversum & comparatione nobilium exemplorum veluti commentatio illustratum, *illud Romanorum de coloniis extra Italiam non deducendis arcanum.* qui profundo consilio, ut in plerisque imperii artibus, sedem sui imperii majestatemque non parum hac ratione firmabant. *Boecler.*

Ad censendum.] Ad censum instituendum.

Prima autem.] Parum abest, quin totum hoc exturbandum dicam: totidem enim verbis lib. priori legitur. *Vossius.*

Mors Drusi.] *Flor.* 3, 18. ibique *Camers* vidend. *Sigon. de antiq. jur. Ital.* 3, 1. Boecler.

Tumescens.] Veluti cum tumore quodam erumpens.

Italicum.] Sic dictum, quia caput imperii sui Corfinium legerant. *Sociale* Floro, *Marsicum* Straboni. Scripserunt hoc bellum Appianus 1. bell. civil. Strabo lib. 5. Livius lib. 71. & 82. Plinius lib. 32. cap. 1. Eutropius, Orosius, Macrobius Saturnal. 1. *Schegk.*

Annos cxx.] Lege, cxix. *Manut.*

Vniversa Italia.] Ita emendat Manutius,

(quippe Servium prætorem, Fonteiumque legatum occiderant) ac deinde à Marsis exceptum, in omnes penetrasset regiones, arma adversus Romanos cepit. quorum ut fortuna atrox, ita caussa fuit justissima. petebant enim eam civitatem, cujus imperium armis tuebantur: per omnes annos atque omnia bella, duplici numero se militum equitumque fungi, neque in ejus civitatis jus recipi, quæ

nutius, cum vulgo legeretur, *cum id malum in universa Italia ab Asculanis ortum esset. Universa Italia.*] Ut illud, *universa Italia*, ad illud referatur, quod pone sequitur, *arma adversus Romanos cepit.* Quod alioqui, unde pendeat, non habet, nec potest ipsum per se consistere. Hanc opinor Velleio mentem fuisse: in verbis fortasse non nihil potuit à nostra conjectura dissentire. nec mihi, à veteribus libris destituto, affirmare quidquam licet. tantum, quid sentiam, ostendo, studio, & propensione quadam animi ad litteras adjuvandas. *Manutius. Universa Italia.*] Florus lib. III. cap. XVIII. *Asculo furor omnis erupit.* Belli ea origo fuit, quod Asculani cives Romanos interemissent inter ludos. Julius Obsequens; *Asculi per ludos Romani trucidati.* Ita lego. Pessimo, imo nullo sensu hactenus editum fuit, *A Sylo per ludos, &c.* Una opera apud eundem paullo post reponimus, *Rutilius Lupus*: non, *Lucilius*, ut circumfertur. *Vossius.*

Asculanis.] Picenorum oppidum Asculum Ptolemæo, Ascoli hodie.

Servium Prætorem.] Etiam Orosius *C. Servium Prætorem* appellat: At Livii Epitoma *Q. Servilium Proconsulem*, uti & Appianus. *Lipsius.*

Ita caussa fuit justissima.] *Ita Florus* 3, 18, 3. *socios jus Civitatis quam viribus auxerant, justissime postulasse*, ait. sed ipse se explicat dum præmittit: *Non minore flagitio socii intra Italiam, quam intra urbem cives rebellabant.* & 3, 13, 2. cum de his caussis loquitur, *Inerat*, inquit, *omnibus species æquitatis.* Ergo *species æquitatis* intelligenda est, non ipsa æquitas: sive, ut clarius dicam, *æquitas erat aliqua in petitione. sed nulla æquitas in obtinendæ petitionis modo.* Boecler.

Duplici numero.] Petrus Delbenius legendum putat, *duplici munere.* Manutius. *Duplici numero.*] Frustrà vexatur hic locus, qui valet. Tamen legendum aliquis censet *duplici munere*: ab imperitiâ aut certè incogitantia moris prisci. qui fuit, ut socii duplum militum ferè darent præ Romanis. Livius sæpè ingerit, ut lib. XXXVI. *Decretum ut novorum militum tria millia duceret, & trecentos equites: ita ut in iis duæ partes sociûm Latini nominis, tertia civium Romanorum esset.* Libro XXXV. *Imperatum L. Quinctio, uti duas legiones civium novas scriberet, & sociûm ac Latini nominis viginti millia peditum, & equites octingentos.* En, manifestò numero duplici: quoniam legiones tunc nondum sex millium factæ. Exempla plura observitabis. *Lipsius. Duplici numero.*] *Liv.* 22, 37. *Milite*, ait, *atque equite nisi Romano Latinique nominis non uti populum Rom.* qui mos tamen postea mutavit, v. *Herm. Hug. mil. equestr.* 2, 2. usurpatur hic (quod observari debet) *Miles* pro pedite, ut apud *Velleium* Nostrum *milites equitesque* dicuntur. Adi *Sigon. de ant. jur. Ital.* 1, 21. Boecler.

Militum equitumque.] Ergo equites sejuncti à militibus? Ita, genere quodam

quæ per eos in id ipsum pervenisset fastigium, per quod
homines ejusdem & gentis & sanguinis, ut externos alie-
nosque fastidire posset. Id bellum amplius CCC millia
juventutis Italicæ abstulit. Clarissimi autem imperato-
res fuerunt Romani eo bello: Cn. Pompeius, Cn. Pom-
peii Magni pater, C. Marius, de quo prædiximus, L. Sul-
la, anno ante prætura functus, Q. Metellus, Numidici
filius, qui meritum cognomen Pii consecutus erat. quip-
pe expulsum civitate à L. Saturnino tribuno pleb. quod
solus in leges ejus jurare noluerat, pietate sua, aucto-
ritate senatus, consensu reip. restituit patrem. Nec trium-
phis, honoribusque, quam aut caussa exilii aut exilio
16 aut reditu clarior fuit Numidicus. Italicorum autem fue-
runt

dam loquendi. Nam Pedites, quia plurima & præcipua militiæ pars, ἐξοχῇ quadam veniunt sæpè soli in Militum nomen. Cæsar III. de Bello civili: *Cum ipsi numero militum equitumque præstarent.* Hirtius in bello Africo: *Advectis militum equitumque copiis.* Et alibi quoque in iis libris. *Lipsius.*

Amplius CCC. *millia.*] Non dubito pro cladibus & cædibus quas passim lego. In Eutropio tamen minor multo numerus: qui de bello Sociali & Civili simul, libro V. scribit: *Consumpserunt ultra* CL. M. *hominum, viros consulares* XXIV. *Prætorios* VII. *Ædilitios* LX. *Senatores ferè* CCC. Sed ego profectò ibi scribam adauctis notis, D. M. *hominum.* nec minus fuit in utroque illo bello. *Lipsius.*

Quippe expulsum.] *Val. Max.* 2, 8, 4; & 5, 2, 7. *Appian. bell. civ. Cic. pro Sext.* 16. *Flor.* 3, 16, 2. Boecler.

In leges ejus jurare.] Remoram hic injicit vir adprime has doctus litteras. ait, *more majorum in leges jurari.* movetur hoc, & Dionis lib. 39. scriptoris virorum Illustr. Apuleio, & Dionysii lib. 6. locis. Sed errat tantum, ut hoc statuant, ut mage contrarium. omnes videas penitius, & loqui præter Halicarnassæi, de perniciosarum rerum auctoribus sive tribunis, dabis, & hactenus facile concesserim. Cum enim suas leges firmare contra bonos & viros & cives legitimo modo non quiverint, huc, malo modo, nullo bonorum more descendisse quis negaverit? Halicarnassæi locus apertè de Legibus sacratis agit. Sed quid ad Livium lib. 31. *Quia Flamen Dialis erat,* ait, *jurare in leges non poterat.* Facile eludo ictum. loquitur de Diali qui in magistratu. magistratum autem in suas leges jurasse, se servaturum neque violaturum æquum fuit. cur non Dialis? quia iis jurare omnino nefas. Agell. lib. 10. cap. 15. Quid plura? hoc certum, non arbitrarium; in leges non juratum, nisi scito cautum jurare. *Schegkius.*

Consensu Reip.] Nemo, vel mediocriter in Romanis rebus versatus, non intelligit, *consensu populi Romani,* legendum esse. Natus error ex litterarum similitudine, ut alibi quoque. nam *Resp.* sic, *R. P.* Populus autem Romanus, *P. R.* scribebatur. quod jam pueris quoque notum est. *Manut.*

Silo

runt celeberrimi duces, Silo Poppædius, Herius Asinius, Insteius Cato, C. Pontidius, Telesinus Pontius, Marius Egnatius, Papius Mutilus. Neque ego verecundia

Silo Poppædius.] Ita legi potest: *Italicorum autem fuerunt celeberrimi duces, Silo Poppædius, Hirnus Asinius, T. Vettius, Cato, C. Pontius Telesinus, Marius Egnatius, Papius Mutilus.* Ita Appianus lib. 1. Bell. Civil. profert hæc nomina, & fortasse aliquanto emendatiora, quam nunc sunt in Velleii codicibus. Illud certè, quod est in libris vulgatis, *Insteius Cato*, penitus displicet, pro quo Cicero in Philippicis, & Appianus libro suprà memorato habet, *T. Vettius Cato*, quod placet. *Vrsin.*
Silo Poppædius.] Melius *Pompedius*: ex Diodoro, ac Orosio. Apud Appianum est, Πομπαιδιος: leviculo errore, pro Πομπαίδιος, aut Πομπήδιος. Ita enim aliquos scribere video: in his Iosephum Antiquit. Iud. lib. XIX. cap. 1. Ubi tamen non hunc, sed alium posteriorem nominat. Dio quoque lib. XLVIII. Antonii ducem quendam Οὐπήδιον Σίλωνα appellat. Sed lego, Πομπήδιον. Apud Senecam patrem Declamator quidam mendose *Pompeius Silo* vocatur: ac ita quoque hujus nomen corruptum apud Obsequentem, Plutarcho in Apophtheg. hic Πόμπιος, in Mario Πόπλιος dicitur. Utrobique scribendum Πομπήδιος, aut potius Πομπαίδιος, ut apud eundem in Catone Minore. In hunc modum Florus, Livii epitomator, aliique restituendi. Piget enim hæc pluribus prosequi. *Vossius.*

Insteius Cato.] Ursinus legit, *Vettius Cato*; ex Appiano, & Ciceronis Phil. XI. Ego amplius deliberandum censeo. Nam unde *Insteii* nomen paucis notum hic irrepserit? Itaque hæreo, an non *Insteius Capito* sit legendum, ex Taciti XIII. Annal. ubi *Insteii Capitonis*, sed alterius, mentio. Si tamen Ursini lectio placeat, eo quod *Capitonis* alii in enumeratione ducum non meminerint, incertum erit, num P. an T. an C. *Catonem* vocitet Velleius. Quantum enim scrutari potui, duo, vel forte tres Catones inter Italicos duces fuere. Primus, ut dixi, est *P. Vettius Cato.* Hunc Cicero Phil. XI. & Appianus, *P. Vettium* nominant. Alter est *Titus Vettius Cato.* Eum Eutropius *T. Vettium* appellat: uti & Cicero Phil. XI. ubi vulgo legitur: *cum P. Vettio Catone duce Marsorum.* Sed cum in optimæ notæ Ms. Bibliothecæ publicæ hujus Amstelodamensis urbis invenerim, *cum P. Vectio, & Titio Scatone*: non dubito, quin legendum sit, *cum P. Vettio, & Tito Catone.* Tertius esset, *C. Vettius prætor Marsorum*; cujus meminit Seneca de beneficiis III. XXXIII. Sed locus mihi suspectus. Puto verius esse, *T. Vettius*: idque Cicerone præeunte, ut vidimus. *Vossius.*

Herius Asinius.] Livio lib. 73. *Hirmius Asinius Marrucinorum prætor. Insteii*, & *Isteii Capitonis* mentio apud Tacitum lib. 13. Annal. & in lapide apud Cujatium lib. 10. Observat. c. 37. *Papius*; Orosio, *Papius Mutilus*, Diodoro, *Aponius Motylus.* Schegk.

Papius Mutilus.] Vulgo, *Mutilius. Papius Mutilius.*] Lege, *Mutilus.* Non affero Appianum, Orosium, & alios, qui ita scribunt. Satis id firmant Fasti, qui ad annum urbis DCCLXI. ex eadem gente consulem constituunt M. Papium Mutilum. Mendose etiam apud Diodorum in excerptis libri XXXVII. apud Photium scribitur, Γάϊος Ἀπώνιος Μύτιλος, pro, Γάϊος Πάπιος Μύτιλος. Apud Plutarchum

quæ per eos in id ipſum perveniſſet faſtigium, per quod homines ejuſdem & gentis & ſanguinis, ut externos alienoſque faſtidire poſſet. Id bellum amplius CCC millia juventutis Italicæ abſtulit. Clariſſimi autem imperatores fuerunt Romani eo bello: Cn. Pompeius, Cn. Pompeii Magni pater, C. Marius, de quo prædiximus, L. Sulla, anno ante prætura functus, Q. Metellus, Numidici filius, qui meritum cognomen Pii conſecutus erat. quippe expulſum civitate à L. Saturnino tribuno pleb. quod ſolus in leges ejus jurare noluerat, pietate ſua, auctoritate ſenatus, conſenſu reip. reſtituit patrem. Nec triumphis, honoribuſque, quam aut cauſſa exilii aut exilio
16 aut reditu clarior fuit Numidicus. Italicorum autem fuerunt

runt

dam loquendi. Nam Pedites, quia plurima & præcipua militiæ pars, ἐξοχῇ quadam veniunt ſæpè ſoli in Militum nomen. Cæſar III. de Bello civili: *Cum ipſi numero militum equitumque præſtarent.* Hirtius in bello Africo: *Advectis militum equitumque copiis.* Et alibi quoque in iis libris. *Lipſius.*

Amplius CCC. *millia.*] Non dubito pro cladibus & cædibus quas paſſim lego. In Eutropio tamen minor multo numerus: qui de bello Sociali & Civili ſimul, libro V. ſcribit: *Conſumpſerunt ultra* CL. M. *hominum, viros conſulares* XXIV. *Prætorios* VII. *Ædilitios* LX. *Senatores ferè* CCC. Sed ego profectò ibi ſcribam adauctis notis, D. M. *hominum.* nec minus fuit in utroque illo bello. *Lipſius.*

Quippe expulſum.] *Val. Max.* 2, 8, 4, & 5, 2, 7. *Appian. bell. civ. Cic. pro Sext.* 16. *Flor.* 3, 16, 2. Boecler.

In leges ejus jurare.] Remoram hic injicit vir adprime has doctus litteras. ait, *more majorum in leges jurari.* movetur hoc, & Dionis lib. 39. ſcriptoris virorum Illuſtr. Apuleio, & Dionyſii lib. 6. locis. Sed errat tantum, ut hoc ſtatuant, ut mage contrarium omnes videas penitius, & loqui præter Halicarnaſſæi, de perniciosarum rerum auctoribus ſive tribunis, dabis, & hactenus facile conceſſerim. Cum enim ſuas leges firmare contra bonos & viros & cives legitimo modo non quiverint, huc, malo modo, nullo bonorum more deſcendiſſe quis negaverit? Halicarnaſſæi locus apertè de Legibus ſacratis agit. Sed quid ad Livium lib. 31. *Quia Flamen Dialis erat,* ait, *jurare in leges non poterat.* Facile eludo ictum. loquitur de Diali qui in magiſtratu. magiſtratum autem in ſuas leges juraſſe, ſe ſervaturum neque violaturum æquum fuit. cur non Dialis? quia iis jurare omnino nefas. Agell. lib. 10. cap. 15. Quid plura? hoc certum, non arbitrarium; in leges non juratum, niſi ſcito cautum jurare. *Schegkius.*

Conſenſu Reip.] Nemo, vel mediocriter in Romanis rebus verſatus, non intelligit, *conſenſu populi Romani,* legendum eſſe. Natus error ex litterarum ſimilitudine, ut alibi quoque. nam *Reſp.* ſic, *R. P.* Populus autem Romanus, *P. R.* ſcribebatur. quod jam pueris quoque notum eſt. *Manut.*

Silo

runt celeberrimi duces, Silo Poppædius, Herius Asinius, Insteius Cato, C. Pontidius, Telesinus Pontius, Marius Egnatius, Papius Mutilus. Neque ego verecundia

Silo Poppædius.] Ita legi potest: *Italicorum autem fuerunt celeberrimi duces, Silo Poppædius, Hirnus Asinius, T. Vettius, Cato, C. Pontius Telesinus, Marius Egnatius, Papius Mutilus.* Ita Appianus lib. I. Bell. Civil. profert hæc nomina, & fortasse aliquanto emendatiora, quam nunc sunt in Velleii codicibus. Illud certè, quod est in libris vulgatis, *Insteius Cato*, penitus displicet, pro quo Cicero in Philippicis, & Appianus libro suprà memorato habet, *T. Vettius Cato*, quod placet. *Ursin.* *Silo Poppædius.*] Melius *Pompedius*: ex Diodoro, ac Orosio. Apud Appianum est, Πομπαίδιος: leviculo errore, pro Πομπᾴδιος, aut Πομπήδιος. Ita enim aliquos scribere video: in his Iosephum Antiquit. Iud. lib. XIX. cap. I. Ubi tamen non hunc, sed alium posteriorem nominat. Dio quoque lib. XLVIII. Antonii ducem quendam Οὐπήδιον Σιλῶνα appellat. Sed lego, Πομπήδιον. Apud Senecam patrem Declamator quidam mendose *Pompeius Silo* vocatur: ac ita quoque hujus nomen corruptum apud Obsequentem, Plutarcho in Apophtheg. hic Πόμπιος, in Mario Πόπλιος dicitur. Utrobique scribendum Πομπήδιος, aut potius Πομπᾴδιος, ut apud eundem in Catone Minore. In hunc modum Florus, Livii epitomator, aliique restituendi. Piget enim hæc pluribus prosequi. *Vossius.*

Insteius Cato.] Ursinus legit, *Vettius Cato*; ex Appiano, & Ciceronis Phil. XI. Ego amplius deliberandum censeo. Nam unde *Insteii* nomen paucis notum hic irrepserit? Itaque hæreo, an non *Insteius Capito* sit legendum, ex Taciti XIII. Annal. ubi *Insteii Capitonis*, sed alterius, mentio. Si tamen Ursini lectio placeat, eo quod *Capitonis* alii in enumeratione ducum non meminerint, incertum erit, num P. an T. an C. *Catonem* vocitet Velleius. Quantum enim scrutari potui, duo, vel forte tres Catones inter Italicos duces fuere. Primus, ut dixi, est *P. Vettius Cato.* Hunc Cicero Phil. XI. & Appianus, *P. Vettium* nominant. Alter est *Titus Vettius Cato.* Eum Eutropius *T. Vettium* appellat: uti & Cicero Phil. XI. ubi vulgo legitur: *cum P. Vettio Catone duce Marsorum.* Sed cum in optimæ notæ Ms. Bibliothecæ publicæ hujus Amstelodamensis urbis invenerim, *cum P. Vectio, & Titio Scatone*: non dubito, quin legendum sit, *cum P. Vettio, & Tito Catone.* Tertius esset, *C. Vettius prætor Marsorum*; cujus meminit Seneca de beneficiis III. XXXIII. Sed locus mihi suspectus. Puto verius esse, *T. Vettius*: idque Cicerone præeunte, ut vidimus. *Vossius.*

Herius Asinius.] Livio lib. 73. *Hirmius Asinius Marrucinorum prætor. Insteii*, & *Isteii Capitonis* mentio apud Tacitum lib. 13. Annal. & in lapide apud Cujatium lib. 10. Observat. c. 37. *Papius*; Orosio, *Papius Mutilus*, Diodoro, *Apomus Motylus.* Schegk.

Papius Mutilus.] Vulgo, *Mutilius. Papius Mutilius.*] Lege, *Mutilus.* Non affero Appianum, Orosium, & alios, qui ita scribunt. Satis id firmant Fasti, qui ad annum urbis DCCLXI. ex eadem gente consulem constituunt M. Papium Mutilum. Mendose etiam apud Diodorum in excerptis libri XXXVII. apud Photium scribitur, Γάϊος Ἀπώνιος Μούτυλος, pro, Γάϊος Πάπιος Μούτυλος. Apud Plutarchum

lib.

dia domeſtici ſanguinis gloriæ quidquam, dum verum refero, ſubtraham. quippe multum Minatii Magii, atavi mei, Aſculanenſis, tribuendum eſt memoriæ: qui nepos Decii Magii, Campanorum principis; celeberrimi & fideliſſimi viri, tantam hoc bello Romanis fidem præſtitit, ut cum legione, quam ipſe in Hirpinis conſcripſerat, Herculaneum ſimul cum T. Didio caperet, Pompeios cum L. Sulla oppugnaret, Coſamque occuparet. cujus de virtutibus cum alii, tum maxime dilucideque Q. Hortenſius in Annalibus ſuis retulit. cujus pietati plenam populus R. gratiam retulit; ipſum viritim civitate donando, duos filios ejus creando prætores, cum ſeni adhuc crearentur. Tam varia atque atrox fortuna Italici

lib. de Fortuna Rom. eſt Μᾶμος. Ubi Μέτυλος legendum, non Μετίλιος, quod volebat Popma. *Voſſ.*

Decii Magii.] Vir doctus hic legendum affirmat, *Decimi.* Eo impulſus, ut ait, quod neceſſario hic eſſe debeat prænomen. Sed fallitur. Nam Italicos duces duo gentilicia nomina quandoque habuiſſe conſtat. Ut *Minatius Magius, Marius Egnatius, Herius Aſinius. Decii* autem hujus meminit etiam Livius lib. XXIII. ac Silius Italicus lib. VIII. Ex quo apparet, Livii itidem locum fruſtra à Sigonio eſſe tentatum. *Voſſius.*

Hirpini.] Vide Cluverum in Italia antiqua.

Herculaneum.] Plinio, Ciceroni, & Melæ; *Herculeum* Ἡράκλειον, Straboni; Hujus mentio quoque apud Nonium, in verbio *Fluvius.* Campaniæ Felicis, ad Sinum Puteolanum urbs eſt, inter Pompeios & Neapolim, Halicarnaſſeo. *Ortel.*

Coſamque occuparet.] Quidam legendum cenſent, *Coſſam.* Quæ urbs Umbriæ Livio, Melæ, Plinio, Stephano: imo etiam, ſi vulgatis editionibus ſtamus, ipſi Velleio lib. priori. Sed nihil hic mutandum, ſatis clarum eſſe poſſit ex iis, quæ ibi notavimus. Quamquam magis inclinet animus, ut hic *Compſam* legendum putem. Quæ Hirpinorum urbs eſt, ut infra dicemus. Nam de Hirpinis hic loquitur Velleius. *Voſſius.*

Tum maxime diluc ideque.] Lipſius legit, *tum maxime dilucide Q. Hortenſ.*

Hortenſius.] Meminit ejus quoque Cic. 3. de Orat. item in Bruto cum laude & Senec. in pr. contr.

Cujus pietati.] Editio vetus interſerit vocem *ille.* ex quo Lipſius legendum conjicit, *cujus ſcilicet pietati.*

Ipſum viritim.] Id valet: ſolum & ſeorſum civem faciendo, non unà cum aliis & in turbâ. Quod certè ad honorem ejus facit, & amorem ſimul indicat Romanorum. Volui aliquando ſcribere: *Ipſum Quiritium civitate donando.* nunc deſiſto. *Lipſius.*

Cum ſeni adhuc crearentur.] Non fruſtrà hoc adjectum. brevi poſt, Sulla Dictator numerum vel ad IIX. auxerat Lipſio ad Taciti I. teſte: vel ad decem, quod Pomponio Iuriſconſulto titulo de Origine juris viſum, ſuffragante

Cl. viro

Italici belli fuit, ut per biennium continuum duo Romani consules, Rutilius ac deinde Cato Porcius ab hostibus occiderentur, exercitus P. R. multis in locis funderentur, utque ad saga iretur, diuque in eo habitu maneretur. Caput imperii sui Corfinium legerant, quod appellarent Italicum. Paullatim deinde recipiendo in civitatem,

Cl. viro P. Pithœo in notis ad Collationem Legum Mosaïcarum, & Onuphrio Panvinio in Fastis. *Schegk.*

Utque ad saga iretur.] Sagum amictum militare Græcis, Gallis, Germanis, Hispanis usitatum cum Romanis. Cicero, Plutarchus, Tacitus, Strabo, Nonius, Suetonius. Hoc Romæ moris in dubio periculosi Martis eventu sumere; ut in tumultu, & tristi tempore civitatis ponere anulos, indicere justicium, differre vadimonia, mutare vestem. Livius, Tacitus, Suetonius, Iuvenalis, Lucanus, alii. Et sumtum (ad quod SC. vel lege opus Cic. Philipp.) non deponebatur nisi spe lætiore, & Fortuna obsequente. Orosius lib. 5. *Consulares*, tamen ait Cicero, Philip. 8. *togati esse solent, cum civitas est in sagis.* Ejus tria, ni fallor, genera. Unum lugubre, id est, luridum, nigrum, pullum, luctu fugaque dignum, ut Commentator Horatii ad Epod. 9. describit, & de quo nos hic. Alterum gregale, militum dico, densum & villosum; cujus colorem diu anquisivi, nec inveni. coccineum Commentator tribuit sine ratione, & auctore. Scio, Romanis coccineam tunicam supra prætorium extensam futuri prœlii signum fuisse. sed quid huc? Doctissimus vir confundit cum illo, ego hæreo, & Strabonem lib. 3. audio, tamquam novum quid tradentem, esse gentes, quæ pullo sive nigro utantur sago. Tertium, Imperatoris, quod paludamentum propriè. Apuleius Apologia 1. *Verum tamen hæ, Diogeni, & Antistheni pera & baculus, quod regibus diadema, quod Imperatoribus paludamentum, quod pontificibus galerum, quod lituus auguribus.* Color purpureus seu puniceus, præter exempla à doctis prolata ex Hirtii lib. 1. Belli African. probo: *Nam cum Scipio sagulo purpureo ante regis adventum uti solitus esset, dicitur Iuba cum eo egisse, non oportere illum eodem uti vestitu; itaque factum est, ut Scipio ad album se vestitum transferret.* Ex quo & hoc haut absurdè colligas, purpureum præcipuè principem; album etiam eos, qui in exercitu alicujus dignationis & gradus induisse. *Schegk. Utque ad saga iretur.*] *More Romano sc. quo in tumultu ad Saga iri decernebatur.* differt *hæc mutatio vestium ab illa altera, luctus caussa usurpari solita, qua pro nitidioribus sordidæ vestes sumebantur. vide* Brisson. 2. *formul.*

Caput imperii.] Ex antiqua editione legit Ursinus: *caput imperii sui legerat Corfinium Italicani.*

Corfinium.] Κορφίνιον, Pelignorum urbs primaria; Straboni, Diodoro, & Ptolemæo; *Corfinienses* Plinio. *Campi di S. Pellino*, alio nomine Pentinia hodie vocari, apud Leandrum & Collenutium lego. *Ortel.*

Appellarent.] Fortasse legendum, *appellarunt.* Burrer. *Appellarent Italicum.*] Lege, *appellarunt Italicam.* Corfinium Italicam dictum, liquet ex Strabonis l. v. & Diodori excerptis l. xxxvii. apud Photium. Hinc Silius Italicus, hoc est, Corfiniensis. *Vossius. Appellarent.*] Non video, quæ ratio adigat, ut *Italicam* legamus. v. *Sigon. de antiq. jur. Ital.* 3, 1. Boecler.

Flu-

vitatem, qui arma aut non ceperant, aut deposuerant ma-
turius, vires refectæ sunt: Pompeio Sullaque & Mario
17 fluentem procumbentemque Remp. restituentibus. Fi-
nito ex maxima parte, nisi quæ Nolani belli manebant
reliquiæ, Italico bello (quo quidem Romani victis af-
flictisque ipsi exarmati; quam integris universis civita-
tem dare maluerunt) consulatum inierunt Q. Pompeius
& L. Cornelius Sulla: vir qui neque ad finem victoriæ
satis laudari, neque post victoriam abunde vituperari po-
test. hic natus familia nobili, sextus à Cornelio Rufino,
qui bello Pyrrhi inter celeberrimos fuerat duces, cum
familiæ ejus claritudo intermissa esset, diu ita se gessit,
ut nullam petendi consulatum cogitationem habere vi-
deretur. deinde post præturam illustratus bello Italico,
& ante in Gallia legatione sub Mario, qua eminentissi-
mos duces hostium fuderat, ex successu animum sum-
sit; petensque consulatum, pæne omnium civium suf-
fragiis nactus est. sed cum honorem undequinquagesi-
mo

Fluentem procumbentemque.] Non optimè ad metaphoram, quæ continuari in his talibus amat, conjungi duo ista, quæ vocant, participia videntur. Itaque jam labebar, ut *ruentem* substituerem. Nihilominus Virgil. quoque memini:

Ex illo fluere, ac retro sublapsa referri
Spes Danaum. Acidalius.

Fluentem procumbentemque.] In Ms. fuit: *Rempublicam P. R. restituentibus.* Nec putem mutandum temere. Aggenus de limitibus agrorum: *Est ager similis subsecivorum, conditioni extra clusus; qui si R. P. Populi Romani datus non est, &c. jure subsecivorum, in ejus, qui assignare potuerit, remanet potestate.* Unde infra etiam forte legi debet: *Quod non Augustus post reditum in Vrbem R. P. Populi Romani repræsentarit:* non autem, *R. P. Populoque Romano, repræsentarit;* ut vulgo edunt. *Voss.*

Nisi quæ.] Lipsius, *nisi quod Nol.*
Nisi quæ.] Lego, *qua.* *Qua*, pro *quatenus*, apud optimos quosque Scriptores passim obvium. *Vossius.*

Integris.] A valetudine metaphoram duci, innuere videntur ista: *afflictis*, &, *integris.* Acidal.

Vir qui neque ad finem victoriæ, &c.] Plane ad hanc sententiam *Valerius* 9, 2, 1. *L. Sulla, quem neque laudare, neque vituperare quisquam satis digne potest: quia dum quærit victorias, Scipionem se populo Romano; dum sævitiam exercet; Annibalem repræsentavit.* Boeclerus.

Hic natus familia nobili.] Vide *Plutarchi Syllam.*

Intermissa esset.] Acidalius legit, *intermisisset.* Activa autem illa vocabula sæpe passive sumuntur.

Nactus est.] Ita restituit Gruterus, vulgo, *factus est.*

Vnde-

mo ætatis suæ anno assecutus est. Per ea tempora Mithri- 18
dates Ponticus rex, vir neque silendus neque dicendus sine cura, bello acerrimus, virtute eximius, aliquando fortuna semper animo maximus, consiliis dux, miles manu, odio in Romanos Hannibal; occupata Asia, necatisque in ea omnibus civibus R. quos quidem eadem die atque hora, redditis civitatibus litteris, ingenti cum pollicitatione præmiorum interimi jusserat (quo tempore neque fortitudine adversus Mithridatem, neque fide in Romanos quisquam Rhodiis par fuit. horum fidem Mitylenæorum perfidia illuminavit: qui M. Aquillium aliosque Mithridati vinctos tradiderunt; quibus libertas, in unius Theophanis gratiam, postea à Pom-

peio

Vndequinquagesimo.] Plutarchus, *quinquagesimo.* Ὕπατος μ΄, inquit, ἀποδείκνυται πεντήκοντα ἔτη γεγονώς. *Lipsius.*

Vir neque silendus.] *Quippe cum quatuor Pyrrho,* XVII. *Annibali suffecerint, ille per quadraginta annos restitit, donec tribus in gentibus bellis subactus, felicitate Sullæ, virtute Luculli, magnitudine Pompeii consumeretur.* Florus lib. 3. cap. 5. Appianus, Plutarchus in Sulla, Lucullo, Pompeio; Cicero pro L. Manilio, alii. *Schegk.*

Semper.] Malim, *aliquamdiu.* Sed de magnitudine animi hujus regis, emendetur Sallustianum fragmentum, apud Fabium, si memini: *Mithridates corpore ingenti, perinde & armatus.* Facito: *perinde & animatus.* Lipsius.

Semper animo.] Vir summus adducit heic fragmentum Sallustii de eodem Mithridate: *Mithridates corpore ingenti, perinde & armatus:* exque eo facit *perinde & animatus.* forsan verè, si constaret nobis, quæ verba huic frusto annexa fuissent. id cum non liqueat, putatim suam esse energiam lectioni vulgatæ. Sic Curtius fere lib. 8. *Ipse Porus humanæ magnitudinis propemodum excesserat formam. magnitudini Pori adjicere videbatur bellua qua vehebatur, &c.* Gruterus.

Necatisque in ea omnibus civibus R.] Memnon de Tyrannis Heracleæ Ponticæ, item Valerius Maximus lib. IX. cap. II. LXXX. millia Romanorum occisa tradunt. Ut omnino sit verisimile, Plutarchum in Sylla errare; qui numerum usque ad C. & L. millia adauxit. Quamquam Appianus in Mithridaticis Plutarcho fidem adstruere videatur. Centum enim & sexaginta millia perempta fuisse, tradit. Sed Memnonis hic potior videtur auctoritas. *Voss.*

Mitylenæorum.] *Mitylene*, Plinio, Melæ, Arriano, Vitruvio, & Ptolemæo, Lesbi insulæ opidum liberum. *Mitylin* vocat Sophianus. *Ortel.*

Aliosque.] Q. Oppium proconsulem intellegit. *Schegkius.* Et hæc summa harum gentium fuit perfidia.

In unius Theophanis gratiam] *Plutarch. in Pompei.* & *Vossius de Hist. Græc.* 1, 23. Apud *Tac.* 12, 61, 2. *Cois* in unius Xenophontis medici gratiam immunitas concessa. Apud *Plutarch. advers. Colot.* in unius Aristotelis gra-

G tiam

peio restituta est) cum terribilis Italiæ quoque videretur imminere, sorte obvenit Sullæ Asia provincia. is egressus urbe, cum circa Nolam moraretur (quippe ea urbs pertinacissime arma retinebat, exercituque Romano obsidebatur, velut pœniteret ejus fidei, quam omnium sanctissimam bello præstiterat Punico) P. Sulpicius, tribunus pl. disertus, acer, opibus, gratia, amicitiis, vigore ingenii atque animi celeberrimus; cum antea rectissima voluntate apud populum maximam quæsisset dignitatem, quasi pigeret eum virtutum suarum, & bene consulta ei male cederent, subito pravus & præceps, C. Mario, post LXX annum omnia imperia & omnes provincias concupiscenti addixit, legemque ad populum tulit, qua Sullæ imperium abrogaretur, C. Mario bellum decerneretur Mithridaticum; aliasque leges perniciosas & exitiabiles, neque tolerandas liberæ civitati tulit. quin etiam Q. Pompeii consulis filium, eundemque Sullæ generum, per emissarios factionis suæ interfe-
19 cit. Tum Sulla contracto exercitu ad urbem rediit, eamque armis occupavit, XII auctores novarum pessimarumque rerum, inter quos Marium cum filio & P. Sulpicio,

tiam *Stagira* excitata. qualia exempla alibi quoque, nec pauca reperiuntur. *Boeclerus.*

P. Sulpicius.] De quo Pædianus. Valerius lib. 6. Cicero in Bruto. de bello cui non dictus Hylas? *Schegkius.*

P. Sulpicius.] Idem retulerat Asconius Pedianus ad Orationem Ciceronis pro Cornelio. Sed locus ejus etiamnum corruptus. Adscribam ergo illum, ut, quantum in me est, repurgem. Ait autem de Sulpicio: *Ab initiis bonarum actionum ad perditas progressus. Quod & initium bellorum civilium fuit, & propter quod ipse Sulpicius cos. armis ire oppressus esse visus est.* Lego, nulla fere mutatione: *propter quod ipse Sulpicius, consularibus armis jure oppressus esse visus est.* Nam τὸ *cos.* antiquis librariis, & consulem, & consulatum, & consularem notabat. Ex *ire* etiam fecimus *jure.* Vere, ut arbitror, & ex usu historiarum. Quippe Sulpicium, Sylla consule, in Laurentinis paludibus jugulatum, mox etiam prodit Velleius. Cum quo consentiunt Florus, Appianus, Orosius, aliique. *Vossius.*

Quæsisset.] Ut alibi pro simplici compositum, ita hic pro composito simplex. *Quærere* est enim acquirere: neque nostro solum, sed plerisque probatis omnibus. Justinus lib. 2. *Imperium Asiæ ter quæsivere.* lib. 1. *Regnum quod fraude quæsierant.* At hic quidem trecentis locis, quæ cui bono quæram? *Acidal.*

Laurenti-

picio, urbe exturbavit, ac lege lata exules fecit. Sulpicium etiam assecuti equites, in Laurentinis paludibus jugulavere: caputque ejus erectum & ostentatum pro Rostris, velut omen imminentis proscriptionis fuit. Marius post sextum consulatum annoque LXX, nudus ac limo obrutus, oculis tantummodo ac naribus eminentibus, extractus arundineto, circa paludem Maricæ, in quam se, fugiens consectantes Sullæ equites, abdiderat, injecto in collum loro in carcerem Minturnensium jussu II viri perductus est. ad quem interficiendum missus cum gladio servus publicus natione Germanus, qui forte ab

Laurentinis.] Laurentinas paludes à Laurento nomen accepisse constat. Laurentum autem Larii urbs Straboni: de urbe ita Papinius lib. 5. Sylvarum,

Qua Tyrrhena vadis Laurentibus æstuat undis.

Laurentinæ quoque paludis Virg. meminit.

Rostris.] Ex rostris Antiatium navium in foro suggestum erectum, ex quo loco conciones ad populum fieri solitæ. Liv. 1, 8.

Annoque LXX.] Placeret magis: *Marius post sextum Consulatum, annosque LXX. nudus, &c.* nam illud, *annosque,* ad dictionem *post*, quæ præcedit, referendum est. *Vossius.* *Annoque LXX.*] Potest esse à glossa, *annoque septuagesimo.* nam ætatem illam expressit antea capite 18. *Gruterus.* *Annoque LXX.*] Lego, *annumque.* Nam si Marius, ut ante Velleio narratum, septuagesimum annum jam fuerit egressus, cum Sulpicius legem ferret, necesse est illud, & magis quidem, locum habere illo jam pulso: licet brevissimum spatium intercesserit. Quod satis colligere possumus ex inscriptione rerum gestarum Marii. Non adscribam eam integram, quia longiuscula est. Sufficiunt hæc verba, quæ ad institutum nostrum spectant: POST. LXX. ANNVM. PATRIA. PER. ARMA. CIVILIA. PVLSVS. ARMIS. RESTITVTVS. VII. COS. FACTVS. EST. *Vossius.*

Circa paludem Maricæ.] Fortasse nomen silvæ prope Minturnas. nam Meningem postea se contulit. ut ex Plutarcho liquet. *Manut.*

In carcerem Minturnensium.] Juvenalis Satyra 10.

Exsilium, & carcer, Minturnarumque paludes,
Et mendicatus victa Carthagine panis,
Hinc caussas habuere. ——

Et Lucanus lib. 2.

Cùm post Teutonicos victos, Libycosque triumphos
Exul limosa Marius caput abdidit ulva,
Stagna avidi texere soli, laxæque paludes.
Depositum fortuna tuum, mox vincula ferri
Exedere senem, longusque in carcere pædor.

Eadem Ovidius 4. de Ponto, Valerius in privata domo Minturnis clausum dicit. *Schegk.*

Jussu II. viri.] An potiùs II. virûm? Duo enim certe in coloniis. *Lipsius.* *Jussu duumviri.*] Nocuit loco scripturæ compendium. fuit certè, *jussu duumvirali.* Gruter.

Cum gladio] Merum glossema, *cum gladio*

ab imperatore eo, bello Cimbrico captus erat, ut agnovit Marium, magno ejulatu expromenti indignationem casus

gladio: additum ab eis, quibus gnarum statim sequi; *abjecto gladio profugit è carcere.* at ideo mihi potissimum heic supervacuum videtur. idemque sentio de illis, *è carcere*, quæ modo produxi. *Gruterus.*

Servus publicus.] Cujus ministerio magistratus utebatur juxta Gellium lib. 12. c. 3. Licio transverso, qui magistratibus præministrabant, cincti erant. vide & Varr. 7. de ling. Lat. Cic. Verrin. Tac. lib. 2. Annal. & Lipsium in Annot. ad Tacitum.

Natione Germanus.] Quem hic *Germanum* vocat, alii *Gallum* fuisse scribunt. Sed hujus diversitatis hæc est caussa; quod vulgus interpretum nescit, *Celtarum* vocabulum, apud Græcos scriptores, & *Gallis* & *Germanis* accommodari. Verisimile est *Germanum* fuisse, qui sit Cimbrico Teutonicoque bello captus. Sed & insigne Germanicæ probitatis specimen edidit ei parcens, à quo vitâ donatus erat. Nec me moverit vel Plinius vel Florus, qui *Gallum* fuisse scribunt: quod constet Romanos olim, *Gallorum* vocabulo *Germanos* etiam intellexisse, non *Gallos* tantùm; modò veterum annales uterque istorum secutus est. Sed hæc satis sint in Velleii defensionem. *Rhenanus.* *Natione Germanus.*] *Cimbrum* fuisse, præter Velleium, tradunt etiam Valerius, & Lucanus. Livii tamen epitomator, Appianus, auctorque de viris illustribus, Gallum nominant. Plutarchus utrumque dici refert. Rhenanus, aliique eum secuti, nodum se solvisse crediderunt, dicendo, veteres *Gallorum* vocabulo etiam *Germanos* comprehendisse. Sed bene eorum errorem confutat Cluverius Germaniæ Antiquæ lib. 1. cap. x. Qui tamen frustra, ubicunque de Cimbris mentio, Gallorum nomen ex libris conatur evellere. Vix enim dubito, quin error ille sit quorundam veterum, qui, cum ipsi essent ἀγεωγράφητοι, secuti sint auctores, qui ante Galliam à Romanis penetratam dixere, quibusque Cimbrorum sedes erant incognitæ. Ita videmus Florum lib. III. cap. III. Cimbros *in extremis Galliæ* constituere. Ubi, ne quis audiat Cluverium, reponentem, *Germaniæ*, addo, apud Rufum Festum, qui Florum sæpe sequitur, legi, *Marius Gallos de Italia expulit: & transcensis Alpibus feliciter adversus eos pugnavit.* Hinc Glossæ nostræ membranaceæ: *Cimber, Gallus, civis de Gallia.* Vossius.

Magno ejulatu expromenti.] Gryph. & Steph. *Magno cum ejulatu se prodentem, indignatione casus tanti viri.* Malè. unde tanto Imperatori tam muliebre pectus? Cicero in Paradoxis: *Marium in secundis rebus ex fortunatis habeo; in adversis unum ex summis viris.* Sanè in Bruto planè virum laudat. *Schegkius.* *Magno ejulatu expromenti.*] Quæcunque aliis, mihi verò mens sedet, *expromens* vel *exprimens* legere. *Acidal.* *Magno ejulatu, expromenti.*] Minimè legendum *expromens*, ut sedet nonnullis: nam vox *expromenti*, non respicit servum Germanum, sed vocem adsitam *ejulatu*. Gruterus. Legi quoque potest, *exprimenti.*

Indignationem.] Vide *Cl. Freinshem. ad Curt.* 10, 8, 3. *Valerius Maximus* 2, 10, 6. ad *Majestatem* i. e. amplitudinem & admirationem tanti viri retulit hunc servi timorem; tum ad memoriam cladis Cimbricæ; denique ad fati providentiam: *Noster* de *indignatione casus tanti viri* loquens, partim ad miserationem, partim ad priores duas; quas modo dixi, caussas respicit. *Boecler.*

Ænariam.]

casus tanti viri, abjecto gladio profugit è carcere. Tum
cives, ab hoste, misereri paullo ante principis viri, do-
cti, instructum eum viatico collataque veste, in navem
imposuerunt. at ille, assecutus circa Ænariam filium, cur-
sum in Africam direxit; inopemque vitam in tugurio
ruinarum Carthaginiensium toleravit: cum Marius, ad-
spiciens Carthaginem, illa intuens Marium, alter alteri
possent esse solatio. Hoc primum anno, sanguine consu- 20
lis Romani, militis imbutæ manus sunt: quippe Pom-
peius collega Sullæ, ab exercitu Cn. Pompeii proconsu-
lis, seditione, sed quam dux creaverat, interfectus est.
Non erat Mario Sulpicioque Cinna temperatior. itaque,
cum ita civitas Italiæ data esset, ut in octo tribus contri-
buerentur novi cives; ne potentia eorum & multitudo
veterum civium dignitatem frangeret, plusque possent
recepti in beneficium, quam auctores beneficii; Cinna,
in omnibus tribubus eos se distributurum, pollicitus est.
quo nomine ingentem totius Italiæ frequentiam in ur-
bem acciverat. è qua pulsus collegæ optimatiumque vi-
ribus, cum in Campaniam tenderet, ex auctoritate sena-
tus consulatus ei abrogatus est, suffectusque in ejus lo-
cum L. Cornelius Merula flamen Dialis. Hæc injuria
homine,

Ænariam.] Inarime Virgilio, Græce Pithecusa, maris Tyrrheni insula est in sinu Puteolano.

Cum Marius, &c.] Egregiè exprimit & subjicit lubricum istud & incertum rerum humanarum. Placuit Lucano, & mutuatus est:

——— *Solatia fati*
Carthago Mariusque tulit, pariterque jacentes
Ignovere Deis. Lipsius.

Ab exercitu.] Aliter, *ad exercitum.*

Seditione.] *Ambitiosi ducis illecebris,* inquit Valerius, *corrupti milites, sacrificare incipientem adorti, in modum hostiæ mactaverunt.* Schegk.

Creaverat.] Dubito nonnihil, an pro *creaverat* legendum sit *exciverat,* vel *excitaverat.* Burrer. Sed hæc etiam proba lectio est.

Ut in octo tribus.] Vide de re & historia *Sigon. de antiq. jur. Ital.* 3, 1. Annotatur autem hic à Velleio ipsissima ratio *arcani sive artis,* circa novorum civium admissionem usurpari solitæ. *Boecler.*

Flamen Dialis.] Id est, sacerdos Iovis. Flamines tanquam Filamines dictos Grammatici volunt, quod Filo caput ligent. Nudos enim capite incedere nefas erat, teste Servio.

homine, quam exemplo dignior fuit. Tum Cinna, corruptis primo centurionibus ac tribunis, mox etiam spe largitionis, militibus, ab eo exercitu, qui circa Nolam erat, receptus est. is cum universus in verba ejus jurasset, retinens insignia consulatus, patriæ bellum intulit, fretus ingenti numero novorum civium, è quorum delectu CCC amplius cohortes conscripserat, ac triginta legionum instar impleverat. Opus erat partibus, auctoritate, gratia: cujus augendæ, C. Marium cum filio de exilio
21 revocavit, quique cum iis pulsi erant. Dum bellum autem infert patriæ Cinna, Cn. Pompeius Magni pater (cujus præclara opera bello Marsico præcipue circa Picenum agrum, ut præscripsimus, usa erat resp. quique Asculum ceperat, circa quam urbem, cum in multis aliis regionibus exercitus dispersi forent, V & LXX civium Romanorum, amplius LX millia Italicorum una die confiixerant) frustratus spe continuandi consulatus, ita se dubium mediumque partibus præstitit, ut omnia ex proprio usu ageret, temporibusque insidiari videretur, & huc

Hac injuria.] Paraphrasis ista est: *Hanc severitatem ademtæ dignitatis merebatur sane homo, sed ad novas pœnas (præsertim in tali civitate, in personis talibus) decurrere, semper periculosum est, propter exemplum, quod datum sibi credit & dicit, quisquis eo abuti cupit.* Ita de Clodii cæde infra 2, 47, 4. *exemplo inutili, facto salutari reip. jugulatus est*: confer supra 2, 3, 4. *Boecler.*

Cujus augendæ.] Optima lectio, per Hellenismum satis notum. *Boecler.*

De exilio revocavit.] Inter consilia & instrumenta res novas molientium passim observare licet, *revocatos ab exilio proscriptos patriaque expulsos*: quippe qui & calamitate favorabiles, & patriæ ob exilium infesti, & pro reditu conficiendo omnia ausuri videntur. *Boecler.*

Bello Marsico.] *Flor. 3, 18, 14. Strabo: Pompeius omnia flammis ferroque populatus, non prius finem cædium fecit, quam Asculi eversione, Manibus tot exercituum consularium, direptarumque urbium Diis litaretur.* adde *Liv. epit.* 74 & 76. *Boeclerus.*

Ut præscripsimus.] Frustra Velleii memoriam accusat Popma, quia de Piceno mentionem non fecerit. Nam Velleius non locum, sed res gestas respicit. Dixit autem ante: *imperatores Romani fuerunt eo bello Cn. Pompeius, Cn. Pompeii Magni pater, C. Marius, &c.* Item *Pompeio, Sullaque, & Mario fluentem procumbentemque Remp. P. Romani restituentibus.* Vossius.

Ut omnia ex proprio usu ageret.] *Livii epit. 79. Cn. Pompeii fraudem* notat: *qui utramque partem fovendo, vires Cinnæ dedit, nec nisi profligatis optimatium rebus auxilium tulit.* Ita *Amyntas*

huc atque illuc, unde spes major affuisset potentiæ, se exercitumque deflecteret. sed ad ultimum magno atrocique prœlio cum Cinna conflixit. Cujus commissi patratique sub ipsis mœnibus oculisque urbis Romanæ, pugnantibus spectantibusque quam fuerit eventus exitiabilis, vix verbis exprimi potest. Post hoc, cum utrumque exercitum, velut parum bello exhaustum, laceraret pestilentia, Cn. Pompeius decessit: cujus interitus voluptas, amissorum aut gladio aut morbo civium pæne damno repensata est: populusque Romanus, quam vivo iracundiam debuerat, in corpus mortui contulit. Seu duæ seu tres Pompeiorum fuere familiæ, primus ejus nominis,

tas apud *Curtium* 4, 1, 27. *semper ex ancipiti mutatione temporum pependit.* Ita *temporaria Græcorum ingenia incertæ famæ captant auram, ut quocunque pendentes animos tulisset fortuna sequerentur*, apud Eundem 4, 5, 11. *Boecler.*

Ageret.] Malim, *agere.* Quod nisi per alios steterit, per me facile cadet. *Vossius.*

Affuisset.] Aldus reponebat, *affulsisset.* Quomodo jam ante eum legebatur apud Cuspinianum; qui hunc locum citat. *Vossius.*

Oculisque.] Vulgo, *sociisque. Oculisque.*] Displicent, *sociisque*, nec germana sunt. *Socii Romanæ urbis*, duriter dicuntur iidem *pugnasse & spectasse*, falso. Nam cives quoque parte una pugnarunt, nec socii sane spectatores ulli sed actores. Denique copula in voce *sociisque*, non pro sermonis textu. Nos credimus fuisse: *sub ipsis mœnibus oclisque (sive oculisque) urbis Romanæ, pugnantibus spectantibusque quam fuerit exitiabilis.* Hæc pugna, inquit, commissa, non ut aliæ procul à patriâ, sed apud Ianiculum, sub ore atque oculis Romanæ urbis, quàm tristis funestáque fuerit & pugnantibus & spectantibus, ægre dici potest. Sic mihi videtur: & rogo nequis ἄπειρος τῶν κελευκῶν κελτῆς ἔςω. *Lipsius. Oculisque.*] Locus obscurus, ac corruptus, quique diversa eruditorum ingenia torserit. Nos minima mutatione rescribimus: *sub ipsis mœnibus, socisque urbis Romanæ, &c.* Sensus perspicuus, & qui non egeat interprete. Nec absurda tamen Lipsii conjectura; ut quidam tentur. Putabat ille, pro, *sociisque*, legendum, *oculisque.* Ut sensus fuerit, hanc pugnam non commissam prócul à patria, ut aliæ; sed sub ore, & oculis urbis Romanæ. *Vossius.*

In corpus mortui contulit.] Οὔτε γὰρ μῖσος οὕτως ἰσχυρὸν καὶ ἄγριον ἐπεδείξαντο Ῥωμαῖοι πρὸς ἕτερον στρατηγὸν, ὡς τὸν Πομπηΐου πατέρα Στράβωνα. *non erga alium Ducem Romani infensius sæviusque animati, quam erga Strabonem Pompeii patrem erant*, inquit *Plutarch. Pompej. pr. cujus corpus, cum fulmine ictus expirasset, dum effertur, lecto detractum, omnique ignominia affectum*, idem memorat, caussamque ejus odii exprimit: ἄπληστον χρημάτων ἐπιθυμίαν. *Boecler.*

Seu duæ seu tres Pompeiorum.] *V.*

minis, ante annos ferme CLXVIII, Q. Pompeius cum Cn. Servilio conſul fuit. Cinna & Marius, haud incruentis utrimque certaminibus editis, urbem occupaverunt: ſed prior ingreſſus Cinna, de recipiendo Mario legem
22 tulit. Mox C. Marius, peſtifero civibus ſuis reditu intravit mœnia. nihil illa victoria fuiſſet crudelius, niſi mox Sullana eſſet ſecuta. neque licentia in mediocres ſævitum, ſed excelſiſſimi quique eminentiſſimæ civitatis viri variis ſuppliciorum generibus affecti, in iis conſul Octavius vir leniſſimi animi, juſſu Cinnæ interfectus eſt. Merula autem, qui ſe ſub adventum Cinnæ conſulatu abdicaverat,

Carol. Sigon. comment. in faſt. & triumph. Rom. ad an. VC. DCXII. *& Onuphrium Panvin. comment. in lib.* I. *faſt. ad an.* DCXIII. *Boecler.*

CLXVIII.] Ex. ver. habet CLXVII. *Burrerius.* CLXVIII] Turpiter erravit Marlianus, dum legit LXVIII. & pro *Q. quam*, ut habet Rhenanus, reponit. Sed legendum CLXIX. Leopardum vide lib. 8. Miſcellan. cap. 8.

Mox C. Marius.] *Lucan.* 2.

Quis fuit ille dies, Marius quo mœnia Victor
Intravit! quantoque gradu mors ſæva cucurrit!
Nobilitas cum plebe perit: lateque vagatur
Enſis & à nullo revocatum eſt pectore ferrum, &c.

Legendus præſertim *Appianus* 1. *bell. civ.* qui etiam indignas mortes tam illuſtrium virorum, quos hic nominat *Velleius*, deſcribit. *Boecler.*

In mediocres.] Vulgo *immediocri. In mediocres.*] Tam apertam mendam fallere tam oculatos Argos potuiſſe? Nam ipſa ſe quidem verba refellunt. Quomodo mediocris ſævities, quæ in tot taleſque viros varie graſſata? Nec εἰρωνείας heic Velleium agnoſco. Sed emendetur quamprimum me auctore: *Neque licentia in mediocris ſævitum, ſed excelſiſſimi quique eminentiſſimique* (ſic enim & heic malo) *civitatis viri variis ſuppliciorum generibus affecti.* Antiquus ſcilicet accuſativi flexus errorem pepererit, ut capiti vocis præpoſitio aſſueretur, caudæ ſibilus præcideretur: cui tamen etiam verbi ſequentis initialis litera occaſionem fecit proniorem. *Acidalius. In mediocres.*] Rhenani & Acidalii *ſcripturam* pro commodiſſima habui, ſecutuſque ſum. Nam quod nonnemo exiſtimabat, *immediocri* (quod hic legebatur) pro ſimplici, *mediocri*, poni, curioſius videtur quam verius. *Boecler.* Quid tamen ſi duplex negatio pro ſimplici poſita fuerit?

Excelſiſſimi.] Lib. ver. *excelſiſſimi quoque atque eminentiſſimæ* additâ copulâ. Ex quo Aldus *Excelſiſſimi quique atque eminentiſſimi civit.*

Conſulatu.] Ita recte emendant, vulgo legebatur, *conſulis. Conſulatu.*] Cinna, cum ei à Senatu conſulatus abrogatus eſſet, inſignia interim conſularia retinuit. Quod eo notandum fuit, ut appareret, vulgatam hujus loci ſcripturam aliquo modo defendi poſſe. Non diſplicet tamen, *conſulatu*: quomodo Griphio, Marneſſio, Stephano, Schegkioque editum. Qui tamen minus candide hanc emendationem

caverat, incisis venis superfusoque altaribus sanguine, quos sæpe pro salute reip. flamen Dialis precatus erat Deos, eos in execrationem Cinnæ partiumque ejus tum precatus, optime de rep. meritum spiritum reddidit. M. Antonius, princeps civitatis atque eloquentiæ, gladiis militum, quos ipsos facundia sua moratus erat, jussu Marii Cinnæque confossus est. Q. Catulus, & aliarum virtutum & belli Cimbrici gloria, quæ illi cum Mario communis fuerat, celeberrimus, cum ad mortem conquireretur, conclusit se loco nuper calce arenaque perpolito, illatoque igni qui vim odoris excitaret, simul exitiali haustu spiritu, simul incluso suo, mortem magis voto quam arbitrio inimicorum obiit. Omnia erant præcipitia in rep. nec tamen adhuc quisquam inveniebatur, qui bona civis Romani aut donare auderet, aut petere sustineret. Postea id quoque accessit, ut sævitiæ caussam avaritia præberet, & modus culpæ ex pecuniæ modo constitueretur; & qui fuisset locuples, fieret nocens, suique quis-

tionem sibi adscribere conatur. *Vossius.*

Consulatu.] Ita *Rhenanus* edidit, ne de Auctore hujus lectionis in posterum dubitetur. *Boecler.*

M. Antonius.] Cicero 5. Tusculan. Lucanus 2.

—— aut te præsage malorum
Antoni, cujus laceris pendentia canis
Ora ferens miles festa rorantia mensæ
Imposuit. Schegk.

Quos ipsos.] Non dubito, quin, *ipse*, scribendum sit, non *ipsos.* ut legatur: *Quos ipse facundia sua moratus erat, &c.* nam verbum, *ipse*, aliquanto ἐμφατικώτερον videtur. *Vrsin.*

Perpolito.] Verius fuerit, *perlito.* Lipsius. *Perpolito.*] Lipsius verius esse putabat, *perlito.* Mihi veterem veramque scripturam mutare religio est. Cælius Aurelianus lib. 1. cap. 1. Tardarum Passionum: *Sed neque præstantius quicquam antecedentium causarum, ut adustio, cruditas, vinolentia, atque exercitium post cibum, vel mansio sive somnus in speluncis affertur, aut nova politura in muris parietis cubiculorum.* Vide etiam Festum in *Depolitiones.* Vossius.

Et qui fuisset locuples, fieret nocens.] Πλουσίοις γὰρ οὐκ ἔστιν ὅτι εἰρήνη πρὸς τὸ ἰσχυρότερον ἐν τοῖς τοιούτοις γίγνεται; *divitibus enim in hujuscemodi casu nihil contra vim potentiorum tuti est*, inquit *Dio* in descriptione triumviralis, quæ postea secuta est, proscriptionis *l.* 47. & rursum, *cum in aliis occidendis, tum præsertim in divitibus promtissimos fuisse* asserit *Triumviros*: idque non sine caussa. παμπόλλων τε γὰρ χρημάτων δεόμενοι, καὶ οὐκ ἔχοντες ὁπόθεν ἄλλοθεν τὰς ἐπιθυμίας τῶν στρατιωτῶν ἀποπληρώσωσι, κοινήν τινα κατὰ τῶν πλουσίων ἔχθραν προσ-

quisque periculi merces foret; nec quidquam videretur
23 turpe, quod esset quæstuosum. Secundum deinde consulatum Cinna, & septimum Marius in priorum dedecus iniit. cujus initio morbo oppressus decessit, vir in bello hostibus, in otio civibus infestissimus, quietisque impatientissimus. In hujus locum suffectus Valerius Flaccus, turpissimæ legis auctor, qua creditoribus quadrantem solvi jusserat: cujus facti merita eum pœna intra biennium consecuta est. Dominante in Italia Cinna, major pars nobilitatis ad Sullam in Achaiam, ac deinde post in Asiam perfugit. Sulla interim cum Mithridatis præfectis, circa Athenas Bœotiamque & Macedoniam ita dimicavit, ut & Athenas reciperet & plurimo circa multiplices Piræci portus munitiones labore expleto, amplius

CC

πολίθειον. *Quia enim multa prorsus pecunia indigebant, neque explere aliter cupiditatem militum poterant, communem inimicitiam divitibus indixerunt.* vide talia in *Plutarchi Sylla*. Boecler.

Suique.] Vulgo *sui*, sed bene ita restituit Acidalius.

Merces foret.] Vocula illa *foret* auctore Lipsio deletor tamquam glossema. *Merces foret.*] Infrà noster, *Fieretque quisque merces sui mortis.* Petronius arbiter,

—— qua re tam perdita Roma (da.
Ipsa sui merces erat, & sine vindice præ.

Ad eundem modum locutus Sallust. Catilin Schegk.

Vir in bello hostibus, &c.] Epit. Liv. 80. *vir cujus si examinentur cum virtutibus vitia, haud facile sit dictu, utrum bello melior, an pace perniciosior fuerit, adeo quam remp. armatus servavit, eam primo togatus omni genere fraudis, postremo armis hostiliter evertit.* Boecler.

Quadrantem solvi.] Ut usura annua quadrante solveretur. erat autem quadrans centesima tres. ternos igitur nummos ex centenis pendi, usuræ nomine Flaccus voluit. *Manutius. Quadrantem solvi.*] *Id est, quartam partem, ita ut tres (crediti an usuræ) partes perirent creditori, quarta deberetur. Est hoc genus novarum tabularum, quare* Velleius *turpissimam vocat hanc legem Valeriam, quippe quæ & manifestam haberet iniquitatem, & seditioso potius turbulentoque esset consilio à trib. pl. lata, quam summæ ac inexsuperabili necessitati publicæ data: quo solo casu, ubi usuræ sc. veluti tabes omnibus arrosis ad corpus ipsum pervenere, decreta novarum tabularum, specie inevitabilis subsidii, aliquando excusari posse videantur.* V. Cæl. Rhodigin. 12, 10. Antonius Augustinus *nihil aliud quam nominat hanc legem, cujus scilicet circumstantiæ & historia plenius apud Auctores superstites non perscribuntur.* Boecler.

Cujus facti merita.] *Liv. epit. 82. L. Valerius Flaccus consul collega Cinnæ missus, ut succederet, propter avaritiam invisus exercitui suo, à C. Fimbria legato ipsius ultimæ audaciæ homine occisus est*, adde *Vellei* 2, 24, 1. Boecler.

Athenas.] Vide Meurs. lib. de Athenis Atticis.

Piræi.] Portus hic erat Athenarum, qua-

CC millia hostium interficeret, nec minus multa caperet. Si quis hoc rebellandi tempus, quo Athenæ oppugnatæ à Sulla sunt, imputat Atheniensibus, nimirum veri vetustatisque ignarus est: adeo enim certa Atheniensium in Romanos fides fuit, ut semper & in omni re, quidquid sincera fide gereretur, id Romani, Attica fieri, prædicarent. Ceterum tum oppressi Mithridatis armis, homines miserrimæ conditionis, cum ab inimicis tenerentur, oppugnabantur ab amicis, & animos extra mœnia; corpora, necessitati servientes intra muros habebant. Transgressus deinde in Asiam Sulla, parentem ante omnia supplicemque Mithridatem invenit. quem multatum pecunia ac parte navium, Asia omnibusque aliis provinciis; quas armis occupaverat, decedere coëgit: captivos recepit; in perfugas noxiosque animadvertit: paternis, id est, Ponticis finibus contentum esse jussit. C. Flavius Fimbria, qui præfectus equitum ante 24
adventum Sullæ, Valerium Flaccum consularem virum interfecerat, exercituque occupato imperator appellatus,

quadringentarum capax navium, muro duorum millium passuum urbi conjunctus. Terent. Andr. *Heri aliquot adolescentuli convenimus in Pyræum.*

Nimirum.] Alii *nimium veri.* Florus certè non liberat suspicione. ait enim, *Postquam domuerat ingratissimos hominum, in honorem tamen mortuorum sacris suæque famæ donavit.* De Græcorum fluxa & sublesta fide, res proculcata jam, notatumque ad Plautum. *Schegkius. Nimirum.*] Lege, *nimium.* Et ita jam in quibusdam codicibus emendatum reperio. De Atheniensium vero fide, contrarium prodit Tacitus II. Annalium in oratione Pisonis; qui appellat hos *Mithridatis adversus Sullam socios.* Vossius.

Ante omnia.] Lego ex auctoris perpetua consuetudine, *in omnia.* Id illi est prorsus. Infra; *M. Lollio homine in omnia pecuniæ, quam recte faciendi cupidiore.* Superius item: *Meliore in omnia ingenio animoque, quam fortuna usus.* Acidalius. *Ante omnia.*] Acidalius legit, *in omnia.* Sed nihil mutandum. *Ante omnia* valet *præcipue.* Quis nescit illud Maronis II. Georg. — *Dulces ante omnia Musæ.* Sic & Plinius l. VIII. cap. XXXVII. *Quæ natura multis, & ante omnia, ursis.* Suetonius in Caligula: *Destinaverat Mileti Didymæum peragere, in jugo Alpium urbem condere; sed ante omnia Isthmum in Achaia perfodere.* Plurima etiamnum hujus locutionis exempla afferrem, nisi studerem ante omnia brevitati. *Vossius.*

C. Flavius Fimbria.] *Plutarch. Syll. Aurel. Vict. vir. illust. 70. Liv. epit. 83. Boeclerus.*

Forte.]

tus, forte Mithridatem pepulerat prœlio, sub adventum Sullæ se ipse interemit; adolescens, quæ pessime ausus erat, fortiter executus. Eodem anno P. Lænas tribunus pl. Sex. Lucilium, qui priore anno tribunus pl. fuerat, saxo Tarpeio dejecit; & cum collegæ ejus, quibus diem dixerat, metu ad Sullam profugissent, aqua ignique iis interdixit. Tum Sulla, compositis transmarinis rebus, cum ad eum, primum omnium Romanorum, legati Parthorum venissent, & in iis quidam magi ex notis

Forte.] Illud *forte* suspectum est Lipsio. Lib. vet. *ponte. Forte.*] Et virtutibus Magni Mithridatis, & Velleio, etiam insignem, mea sententia, injuriam faciunt, qui emendant, *forti*. Ego *forte* omnibus modis retinendum censeo; ut dicat Velleius, casu magis, quam virtute Fimbriæ, Mithridatem esse pulsum. *Vossius.*

P. Lænas.] Aldus verisimili conjectura legit: *Popillius Lænas.* Nil tamen temere mutandum. Forte enim huic nomen fuit *P. Popillius Lænas.* Sed de hoc nihil possumus affirmare, cum apud cæteros scriptores Lænatis hujus nulla extet mentio. *Vossius.*

Sex. Lucilium.] Plutarchus in Mario, ipsum Marium auctorem hujus facti edit: sed in eo legas, Σέξτον Λουκῖνον: *Sextum Lucinum*. Nostrum, an illum rescribis? *Lipsius. Sex. Lucilium.*] Plutarchus in Mario, & epitomator Livii lib. LXXX., produnt ipso die, quo Marius VII. consulatum iniit, Sextum Lucinum de Tarpeia rupe præcipitatum. Vicinitas nominum idem factum esse suadet. Et valde mihi verisimile, *Lucilium* notiorem librariis, *Lucinum* è contextu removisse. Illud tamen interest, quod Lucini mors biennio ea anticipet, quæ ante hæc verba retulit Velleius. Aut igitur diversam narrationem esse existimandum est: aut, quod potius reor, Velleium biennii anachronismo peccasse. *Vossius.*

Saxo Tarpeio.] Ex qua rupe olim damnati præcipitabantur. Gellius refert eos quoque præcipitatos, qui falsum dixissent testimonium. Vetitum postea, l. si diutino D. de Pœn.

Metu.] Ita legit Burrerius. vulgo erat, *motu.*

Aqua, ignique.] Qua interdictione quis in exilium mittebatur.

Legati Parthorum,] Nam ante eam diem nihil commercii intercessisse inter utramque gentem, singularemque Syllæ eam felicitatem obtigisse, quod cum ipso primum Parthi societatis amicitiæque petendæ caussa congressi sint, *Plutarchus in Sylla* auctor est. Memorabile est in illo congressu, quod cum Sylla tres sedes poni jussisset, unam Ariobarzani, alteram Orobazo (is legatus Parthorum erat) sibi mediam, atque adeo inter duos sedens audientiam legato dedisset, postea Orobazus à rege Parthorum interfectus est. Scilicet *Legatus* cui idem, qui Principi mittenti, si adesset, honor debetur, *etiam in loco prærogativam sui principis animose asserere debet, & fugere potius congressum, quam sinistre vel inferius sedere aut subscribere: ni faciat, plurimum Principi suo detracturus, ipse velut homo nihili habendus. Pluris enim apud Principem dignitatis possessio fit, quam ceterarum rerum, quæ dignitati ancillantur.* Dixi hæc verbis *Freder. de Marselaer*, qui in *Legat. lib. 2. differt. 32. tota,*

tis corporis respondissent, cælestem ejus vitam & memoriam futuram, revectus in Italiam, haud plura quam XXX armatorum millia adversum CC amplius hostium exposuit Brundisii. Vix quidquam in Sullæ operibus clarius duxerim, quam quod, cum per triennium Cinnanæ Marianæque partes Italiam obsiderent, neque illaturum se bellum iis dissimulavit, nec quod erat in manibus omisit; existimavitque ante frangendum hostem, quam ulciscendum civem; repulsoque externo metu, ubi quod alie-

32. *tota*, hoc argumentum tractat, exemplisque illustrat. Fieri tamen potest, ut illa de loco & προεδρείᾳ contentio, plurimum publicis rebus, præsertim in communi negotio periculoque, noceat, neque detrimenta illa, comparatione vindicatæ prærogativæ repensari possint. *Boecler.*

Quidam magi.] *Plutarch. in Syll.* refert *quendam ex Orobazi legati Parthici comitatu, inspecto Syllæ vultu, observatisque diligenter animi & corporis motibus; adeoque natura indoleque ejus ad artis* ὑποθέσεις *exacta, prædicasse, fieri non posse, quin summus vir evaderet, etiam nunc se mirari, quod ante se quenquam esse patiatur.* Apud *Gellium* 1, 9. *Pythagoras adolescentes, qui se ad discendum obtulerant,* ἐφυσιογνωμόνει. *id verbum significat, mores naturasque hominum conjectatione quadam de oris & vultus ingenio, deque totius corporis filo atque habitu, sciscitari. Ammianus* 15, 21. meminit *veterum librorum, quorum lectio per corporum signa pandit animorum interna.* Vide *Pontan. Philocal.* 10, 26. *de variis gestuum naturalium significationibus.* Boecler.

Cælestem.] Suspecta mihi vocula. Nam cur Sullæ *vita cælestis*? imo scelesta revera, & facinorum plena. Si ad famam & nomen respicit prædictio: cur non *immortalem*, aut, quod ego velim censeamque nunc substitui, *celebrem* dicat? Celebrem, inquam, lego: & in Plutarcho magorum hoc præsagium breviter sic concipitur, μέγιστον γενέσθαι. *Lipsius. Cælestem.*] *Cælo demitti dicebant summa ingenia.* unde cælestis Augusti animus sprevisse humana consilia *dicitur* 2, 60, 2. *tanquam majoris è cælo auspicii prudentia fretus. De cetero Noster hac voce, crebra figura, excellentiam rerum celebritatemque notat.* cælesti ore *Cicero coarguit Antonium* 2, 64, 3. cælestem ejus vitam & memoriam futuram *hoc loco: de cujus loci lectione prorsus nihil dubito; cum gravitatem vocum captet Velleius, & hanc ipsam exempla afferant.* cælestium præceptorum disciplinis innutritus Tib. 2, 94, 1. cælestissimum os *Ciceronis, ob singular. eloq.* 2, 66, 3. cælestissima opera Tiberii 2, 104, 3. *Quem ipsum superlativum augendæ novitate quadam gravitati non dubitavit assumere.* Boecl.

Brundisii.] Quæ urbs est Calabriæ.

Repulsoque.] Restituo, vix unius literæ mutatione: *repulso quo externo metu, &c.* Laudandum, inquit Velleius, Sullæ consilium, qui existimavit, ante propulsandum esse bellum externum, quam domesticum: quo devicto hoste, & domestici motus facilius comprimi possent, & neutiquam hostibus præberetur occasio, remp. Romanam discerpendi penitus, dum membra inter se decertarent. *Vossius.*

Supe-

alienum esset vicisset, superaret quod erat domesticum. Ante adventum L. Sullæ, Cinna seditione orta ab exercitu interemtus est: vir dignior, qui arbitrio victorum moreretur, quam iracundia militum, de quo vere dici potest, ausum eum quæ nemo auderet bonus, perfecisse quæ à nullo nisi fortissimo perfici possent; & fuisse eum in consultando temerarium, in exequendo virum. Carbo, nullo suffecto collega, solus toto anno consul fuit. Putares, Sullam venisse in Italiam, non belli vindicem, sed pacis auctorem: tanta cum quiete exercitum per Calabriam Apuliamque, cum singulari cura frugum, agrorum, hominum, urbium perduxit in Campaniam; tentavitque justis legibus & æquis condicionibus bellum componere: sed iis, quibus & pessima & immodica cupiditas erat, non poterat pax placere. Crescebat interim in dies Sullæ exercitus, confluentibus ad eum optimo quoque & sanissimo. Felici deinde circa Capuam eventu Scipionem Norbanumque consules superat: quorum

Superaret.] Verborum series poscere videtur, ut legamus *superare*; quod verbum pendet ab eo, quod præcedit, *existimaritque, &c.* Ursinus.

Justis legibus & æquis conditionibus] Ita *Cæs. bell. civ.* 1. *magnopere se confidere demonstrat, si ejus rei sit potestas facta, fore ut æquis conditionibus ab armis discedatur.* Est enim conventio talis, sive pactio pacis vel *æqua* vel *impar. ibi* æqualitati justisque legibus locus est: *hic* observantia ut erga majorem, & quædam obligatio ad officia certa continetur. Vide omnino doctissimum *Fabr. semestr.* 1, 7. Boecler.

Sed iis, quibus, &c.] Tales autem erant tum oligarchici illi spiritus & factiosi homines, tum plurimi è vulgo militibusque, cupidine rerum novandarum, sicut tabe infecti. Quapropter *corruptissimo sæculo nemo eam vulgi* (& ceterorum) *moderationem sperare poterat, ut qui pacem belli amore turbaverant, bellum pacis caritate deponerent,* sicut *Tacitus de Vitellianis temporibus & impedimentis pacis* loquitur 2. H. 37, 3. Excluditur à consilii publici auctoritate, quidquid privatorum cupiditatibus includitur: quæ jam directe publicis commodis adversantur. Verum an Sylla tam serio optaverit pacem, an verò spem pacis, famæ caussa & nominis, ad deludendos adversarios, ostentaverit tantum, non desunt, cur dubitemus, caussæ. *Boecler.*

Et sanissimo.] Alias juxta Rhenanum, *sanctissimo.* Alioqui *sanissimi* dicuntur meliores & prudentiores.

Deinde.] Vulgo, *denique.*

Scipionem.] Non exputo, quid doctissimo viro in mentem venerit, legenti *Capionemque*: invitis memoriis & Fastis, in quis,

I. COR-

rum Norbanus, acie victus; Scipio; ab exercitu suo desertus ac proditus, inviolatus à Sulla dimissus est. adeo enim Sulla dissimilis fuit bellator ac victor, ut dum vincit justissimo lenior; post victoriam audito fuerit crudelior. nam & consulem, ut prædiximus, exarmatumque Sertorium, proh quanti mox belli facem! & multos alios, potitus eorum, dimisit incolumes: credo, ut in eodem homine duplicis ac diversissimi animi conspiceretur

L. CORNELIVS. L.F.L. N. SCIPIO ASIATICVS. C Norbanus.

Adi Appianum, Cassiodorum, Tacitum. *Schegk.*

Superat.] *Liv. Epit.* 85. *Appian.* 1. *bell. civ.* Flor. 3, 21, 19 & 20. *Boecl.*

Iustissimo lenior.] Alias *mitissimo ac justissimo lenior.* Pro *vincit*, alias legitur *vinceret.* Rhenanus. *Iustissimo lenior.*] *Iusto lenior* magis ferrem. Quid si etiam *mitissimo lenior.* Lipsius.

Audito crudelior.] Justinus, *exspectato maturius*, & noster de Tiberio: *exspectato revolarit maturius*, iisdem verbis. *Schegk.*

Nam & consulem.] [Ita legit Lipsius. *vulgo consul.* quod si servamus.] Ubi hoc, sodes, prædixisti Vellei? ne potuisti quidem, nam profectò nihil harum rerum Sulla gessit Consul, sed Proconsul. Clarum id est. Correctiunculâ igitur nos expedimus: *Nam & Consulem, ut prædiximus, exarmatumque Sertorium.* Ita sanè est. Sulla clementiam lenitatemque exhibuit & in Consule: quo illo? Scipione, quem antè dictum, cùm exercitum ipsumque in potestatem redegisset, dimissum sine noxâ: & in Sertorio, qui Suessam frustrà occuparat, atque in Hispaniam aufugit. Appianum vide. *Lipsius.*

Exarmatumque.] De Sertorio exarmato tacent scriptores; quod de Scipione verissimum esse constat. Ita igitur integrum hunc locum scribi malim: *Nam & consulem, ut prædiximus, exarmatum, atque Sertorium, proh quanti mox belli facem? &c. dimisit incolumes.* Mirum vero, quosdam dubitare, veriorne lectio sit vulgaris, an, *proh quanti mox belli facem*, ut ex editione principe emendavimus. Nam & alterum sola conjectura fultum, & haud satis Latinum est; ut mihi quidem videtur. Nisi alii docuerint, cur, cum dicat, *propinquanti*, τὸ *mox* non omiserit Velleius. *Vossius.*

Proh quanti.] Vulgo, *propinquanti.* Editio Basileensis: *pro quanti mox belli facem!* Quod volui testatum relinquere. cum ferri tamen possit vetus lectio. *Manut.*

Duplicis ac diversissimi animi.] Diximus de talibus in *comment. Nepot.* p. 56. & seq. Hic obiter notandum, non tam *duplicis animi*, specimen in Sylla credi debere, quam unius *pravi animi dissimulationem & revelationem.* Id est; *fuit Sylla ex iis, qui cum sint malo pravoque ingenio, tamen dum quærunt magnam potentiam, maximas virtutes simulant, adepti quod cupivere, solvunt suas cupiditates, & retecti patent.* Atque hæc est illa ὑποκειμένης ἀποκάλυψις ἐν ἐξουσίᾳ κακίας, *insitæ pravitatis in potentia detectio*, quam *Plutarchus in Sylla* nobis suppeditat. Gravissima est sententia *Taciti* de Tiberio, cui primo mixturam morum tribuit, non indolis respectu, verum dum metu aliorum, fingendis virtutibus subdole securitatem quærit: sed *postremo*, inquit, *in scelera simul ac dedecora*

retur exemplum. Post victoriam, qua descendens montem Tifata cum C. Norbano concurrerat Sulla, grates Dianæ, cujus numini regio illa sacrata est, solvit; aquas salubritate medendisque corporibus nobiles, agrosque omnes addixit Deæ. hujus gratæ religionis memoriam & inscriptio templi affixa posti hodieque, & tabula testa-
26 tur ærea intra ædem. Inde COSS. Carbo III, & C. Marius,

decora prorupit, postquam remoto pudore ac metu, SVO tantum ingenio utebatur. 6. A. 51, 7. Scilicet hi sunt animi, *qui plus vulpis quam leonis habent*, ut hoc ex *Carbonis* dicto nostrum faciamus. Nam ceteros, quorum in audaciam ardet animus, minus sui obtegentes esse, satis constat. Suntque hi dissimulatores sui (si & hanc notam adjicere licet) *meliores servi, quam Domini*; i. e. coërciti auctoritate metuque utilem industriamque operam præstant, sibi relicti aut supra ceteros evecti, belluæ sunt intemperantes immanesque. *Boecler.*

Tifata.] Mons Campaniæ fœlicis, imminens urbi Capuæ, ut Dion tradit. Vulgo hæc erant corruptissima. *Tifata.*] De Tifata præter Festum, Livius l. 18. *Samnites cum eminenteis Capuæ colleis firmo præsidio tenuissent, descendunt inde quadrato agmine in planiciem, quæ Capuam Tifataque interjacet.* Totam hanc connexionem varias editiones secutus, ita edidi. vide præstantissimi Medici Mercurialis Variarum lib. 2. cap. 9. ista duo, *ut potius*; quæ in plerisque vulgatis, rectissimè induxi. non enim auctoris, sed Burterii. *Schegk.*

Grates Dianæ.] *Grates*, non *gratus*, legendum, res & alii dixerunt. Sed de templo hoc Dianæ apud Pausaniam legi non omittendum. Ille l. v. ubi disputat de elephantum dentibus sive cornibus: ait, se vidisse ἐν γῇ τῇ Καμπανῶν κρανίον ἐλέφαντος ἐν Ἀρτέμιδος ἱερῷ. & addit: σταδίοις δὲ ὡς τριάκοντα ἀπέχει μάλιστα Καπύης τὸ ἱερόν: *in terrâ Campanorum, calvam elephantis, in templo Dianæ. quod abest maximè à Capuâ triginta stadiis.* Certè hoc ipsum est, in quod Sulla tam munificus. *Lipsius.* *Grates Dianæ.*] Corruptissimus erat hic locus: qui ut intelligi posset, è correctionibus *Lipsii Gruterique* sic expressimus. quanquam *Rhenanus* jam pæne totum ita rescripserat, nisi quod adhuc legebatur: *hujus gratæ relig. memoria.* Restaurata interim penitus *Velleii* verba, nemo vel jactare vel credere debet. *Boecler.*

Aquas salubritate.] Ejiciendum omnino illud *ut potius*, non refingendum, in aliam faciem, ut tentarunt viri doctissimi. nec enim comparet in membranis unicis, sed decepit eos perperta distinctio verborum Burterii. nam ejus *ut potius*, conjungendum cum ceteris Burterianis, *legendum existimem.* [Ut ex ejus notis liquet.] *Grut.*

Tabula ærea.] Haud displicet profectò Rhenanianum, *tabula intra ædem*, dummodo tamen scribatur membrum sequens hoc modo: *tabula intra ædem. Inde Consules*; quomodo & Lipsio venit in mentem. Fuisse autem usitatum, ut ichnographia templi aut aræ alicujus, alio atque alio exprimeretur exemplari, & reponeretur in eâdem illâ æde aut alio quo loco; notum est ex marmoribus antiquis. sed & intus in æde tabulam poni solitam, eadem vel adeo plura aliaque continentem, quàm quæ basi columnæ statuæve aut frontispicio

rius, septies consulis filius, annos natus XXVI. vir animi magis quam ævi paterni, multa fortiterque molitus, neque usquam inferior nomine consulis, apud Sacriportum pulsus à Sulla acie, Præneste, quod ante natura munitum præsidiis firmaverat, se exercitumque contulit. Ne quid umquam malis publicis deesset, in qua civitate semper virtutibus certatum erat, certabatur sceleribus; optimusque sibi videbâtur, qui fuerat pessimus. quippe dum ad Sacriportum dimicatur, Damasippus prætor Domitium, Scævolam etiam pontificem maximum & divini

spicio ædium incisa erant; plurimo item patet exemplo in Epigraphis nostris totius orbis Romani, è quibus unum alterumque, fidei caussa, oculis subjicerem; nisi id arbitrarer conjunctum cum aliarum Inscriptionum injuriâ; quæ cum sibi invicem mutuam adstruant lucem, singulatim laudari nolunt. multa autem congerere hoc loco, alienum ab instituto. *Gruter.*

Consulis filius.] Solus *Appianus* fratris filium vocat. De *ætate* variant. *Boeclerus.*

Annos natus XXVI.] De ætate discrepant auctores. Ille, qui Livium in epitomen redegit, lib. LXXXVI. inquit: *consul ante annos viginti per vim creatus.* Quem locum ad Octavium Suetonii contra Dionem laudat maximus Casaubonus; quia ille scripserat, Octavium sine exemplo ante annum XX. inisse consulatum. Sed non dubito, quin mendum sit in epitome Liviana, & pro XX. ad minimum reponi debeat, XXV: ut ei sic conveniat cum auctore de viris Illustribus. Noster tamen annos numerat XXVI: Appianus etiam XXVII. *Vossius.*

Multa.] Præponit Ursinus voculam, *qui.*

Sacriportum.] Locus circa Præneste. Appiano ἱερὸν λίμην vocatur.

Apud Sacriportum pulsus.] *Appian.* I. *bell. civ. Flor.* 3, 21, 23. *Liv. epit.* 87. *Aurel. Vict.* 86. *Boecler.*

Ne quid unquam.] Malim, *usquam.* Lipsius. *Ne quid unquam.*] Forte: *ne quid utique malis publicis deesset, &c.* Vossius. Acidalius legit, *iniquum. Ne quid unquam.*] Non valde inconcinnam sententiam redderent, qui, *ne quid iniquum malis publicis d.* legunt, nisi contextus generaliorem formulam & in mala publica, quæ *Velleius* memorat, amplius patentem, requirere videretur: ut fortasse satius sit, *usquam.* Boeclerus.

Damasippus.] Cicero Epistola ad Pætum, Livius, Valerius. errat Appianus, fidus alias narrator, qui Brutum prætorem recenset. *Schegkius. Damasippus prætor.*] Ita *Valerius*, 9, 2, 3. *Damasippi jussu principum civitatis capita hostiarum capitibus permista esse*, ait. cui consentiunt alii. *Liv. epit.* tamen 86. *Marii cos. jussu fecisse Damasippum* memorat. *Boecler.*

Scævolam.] *Qui Asiam tam sancte, & tam fortiter obtinuit, ut Senatus deinceps in eam provinciam ituris magistratibus exemplum atque formam officii decreto suo proponeret.* Valerius lib. 8. cap. 15. Cicero in Bruto, & Verrinis. In cujus quoque honorem Asiani diem festum *Mutia* nominarunt. Pædianus. *Schegkius.*

vini humanique juris auctorem celeberrimum, & C. Carbonem prætorium, consulis fratrem, & Antistium ædilicium, velut faventes Sullæ partibus, in curia Hostilia trucidavit. Non perdat nobilissimi facti gloriam Calpurnia, Bestiæ filia, uxor Antistii: quæ jugulato, ut prædiximus, viro, gladio se ipsam transfixit. quantum hujus gloriæ, famæque accessit? nunc virtute eminet,
27 patria latet. At Pontius Telesinus dux Samnitium, vir domi bellique fortissimus, penitusque Romano nomini infe-

Domitium.] Addenda distinctionis nota post verbum, *Domitium.* occidit enim Damasippus, ut historiæ testantur, L. Domitium, Q. Mucium Scævolam, & alios. Posset etiam legi: *D. pr. Q. Mucium Sc. pont. max.* Verum distinctio, cum nihil mutet, magis etiam placet. *Manut.*

C. Carbonem.] De quibus ita scribit Eutropius lib. v. *Damasippus Prætor incentore Mario Cos. Q. Scævolam, C. Carbonem, L. Domitium, P. Antistium, in curiam quasi ad consulendum vocatos crudelissime occidit.* Ursinus.

Consulis fratrem.] Quod falsum facile convinco. C. Carbo prætorins patre natus Caio, clarum ex Valerii lib. 3. cap. 7. Ciceronis lib. 3. de Oratore. Cneus verò, si fastis Capitolinis fides, Cneó patre, quem accusatum à M. Antonio sutorio atramento absolutum Cicero Epistola ad Pætum dat intelligere. Quî igitur frater? an patruelis? nec hoc. Caio etenim duo solummodo fratres, Publius & Marcus. Cicero ibidem. Errasti itaque Vellei, nisi si adoptatum Cneum à Caji patre probaveris. *Schegk.*

Vt prædiximus.] Nimium olet glossam, *ut prædiximus.* ecquid enim id addere necesse, cum proxime præcedat? imo ex ea narratione in hanc transeat auctor? *Gruter.*

Seipsam.] Magis Velleianum sit, *se ipsa, &c.* Ita semper auctor noster loquitur. Quod nulli negabunt, qui eum cum attentione legerunt. *Vossius.*

Patria latet.] Corruptum hoc esse dicam, & dicam tantum. Non enim medeor. Certe patria ejus non latet, & Romanam fuisse nomen genusque evincunt, *Calpurnia Bestiæ filia.* Lips. *Patriâ latet.*] Hæret hic Lipsius, atque patriam neutiquam latere, & evincere nomen, genusque fuisse Romanam. Sed fugit virum maximum, *patria* hic poni pro *paterna.* Per patrem vero intelligendum arbitror Calpurnium illum, quem Iugurtha pecuniis corruperat. *Vossius.* *Patriâ latet.*] *Lipsius* desperatum hunc locum existimat. *Acidalius* maluisset, *sua virtute eminet, patria latet*; ut filiæ gloria, cum paterna turpitudine comparetur. Sed bene fecit, quod *timide* huc decurrit. quanquam longe ille quidem elegantius sensit, quam qui eundem sensum in usitata lectione repræsentari credunt: *nunc virtute eminet, patria latet.* *patriam* enim *virtutem*, absque ulla pronominis ἀντιθέσει hic ad filiæ virtutem contendi, cui persuaderi poterit? Faveo conjecturæ de sensu; in asseveratione scripturæ cautissimum quemque maxime probaverim. *Boeclerus.*

Domi bellique.] Alias *animi bellique.*

Qua-

infestissimus, contractis circiter quadraginta millibus fortissimæ pertinacissimæque in retinendis armis juventutis, Carbone ac Mario cos. abhinc annos CXI, Kal. Novemb. ita ad portam Collinam cum Sulla dimicavit, ut ad summum discrimen & eum & remp. perduceret. quæ non majus periculum adiit, Hannibalis intra tertium miliarium castra conspicata, quam eo die, quo circumvolans ordines exercitus sui Telesinus, dictitansque adesse Romanis ultimum diem, vociferabatur eruendam delendamque urbem: adjiciens, numquam defuturos raptores Italicæ libertatis lupos; nisi silva, in quam refugere solerent, esset excisa. Post primam demum horam noctis

Quadraginta millibus.] Pæne duplicant numerum Appianus, Orosius, Eutropius, scribuntque *millia* LXXX. An non hic saltem LX? *Lipsius.*

Abhinc annos CXI.] Vulgo XL. Sed Ex. vet. habet, *abhinc annos* XI. *Kal. &c.* Quod Fasti etiam consulares docent. *Abhinc annos* CXI. *Kal. Novembribus.*] Recte. sed de Kalendis Novembribus etiamne rectum? ambigo. Nam paullo infra scribit: *Felicitatem ejus diei, quo Samnitium Telesinique pulsus est exercitus, Sulla perpetua ludorum Circensium honoravit memoria, quibus sine nomine Sullanæ victoria celebrantur.* Atqui profecto perpetui ii ludi in Kalendario Romano sunt notati, non Kalendis Novembribus (tunc enim nulli) sed VII. *Kal. Nov.* atque ibi sculptum: *LVD. VICT.* sicut & sequenti quatriduo, *LVDI.* Nisi fallor, isti ipsi sunt, & ad hunc numerum Velleiana lectio reformanda. *Lipsius.*

Portam Collinam.] De variis veteris urbis portis vide Marlian. l. 1. c. 7. & Georg. Fabricium in descriptione Romæ c. IV. Collina quæ & Quirinalis & Agonalis, sita erat versus septentrionem. Per hanc portam, quæ juxta Tacitum erat ad viam Salariam, memorant Gallos Senones urbem ingressos, eamque populatos esse.

Quæ non majus periculum adiit.] De Telesino hoc etiam capiendum, quod ait Lucanus lib. II:

—— *Romanaque Samnis*
Vltra Caudinas speravit vulnera furcas.

Male enim alii putarunt, Damasippum intelligi. *Vossius.*

Nunquam defuturos, &c.] Callidum dictum, de dominandi cupidis, alienæque libertatis insidiatoribus; cujus cupiditatis respectu, *lupos* vocat Romanos Telesinus; plane sicut Mithridates apud *Iustin.* 38, 6, 8: *ut ipsi ferunt, conditores suos lupæ uberibus altos: sic omnem illum populum, luporum animos, inexplebiles sanguinis atque imperii, divitiarumque avidos ac jejunos habere.* Ita Æqui Volscique apud *Liv.* 3, 66. Fallor an ex hujus consilii regula Romani Carthaginem exciderint. cujus usum crebro etiam deprehendas in *Consiliis de bello Turcico suscipiendo.* Boecler.

Esset excisa.] Si abesset verbum *esset*, vividior fieret oratio; ita tamen ut *sylvâ excisâ* habeatur sexti casus. *Gruterus.*

noctis & Romana acies respiravit, & hostium cessit. Telesinus postera die semianimis repertus est, victoris magis quam morientis vultum præferens; cujus abscissum caput, ferri gestarique circa Præneste Sulla jussit. Tum demum, desperatis rebus suis, C. Marius adolescens per cuniculos, qui miro opere fabricati in diversas agrorum partes ferunt, conatus erumpere, cum foramine è terra emersisset, à dispositis in id ipsum interemtus est. Sunt, qui sua manu; sunt, qui concurrentem mutuis ictibus cum minore fratre Telesino, una obsesso & erumpente, occubuisse prodiderint. utcumque cecidit, hodieque tanta patris imagine non obscuratur ejus memoria. de quo juvene quid existimaverit Sulla, in promtu est. occiso enim demum eo, Felicis nomen assumsit: quod quidem usurpasset justissime, si eundem & vincendi & vivendi finem habuisset. Oppugnationi autem Prænestis ac Marii præfuerat Ofella Lucretius; qui cum ante Marianarum fuisset partium, prætor ad Sullam transfugerat.

Non obscuratur ejus.] Vetus liber, *obscuratur civis memoria.* Burrer.

Felicis nomen, &c.] Ita in *Panegyr. Constant. Aug. c.* 20. *Sulla felix si se parcius vindicasset: sed enim vero multis capitibus Rostra complevit.* Nimirum, ut *Solinus* autumat, *Cornelius Sylla dictus potius est, quam fuit Felix.* sive, ut *Pliniana* ἐπιχειρήσεις habet: *Unus sibi ad hoc ævi* Felicis *cognomen asseruit L. Sylla. Civili nempe sanguine, & patriæ oppugnatione adoptatus, & quibusdam felicitatis inductus argumentis, quod proscribere tot millia ac trucidare potuisset. O prava interpretatio, & futuro tempore infelix.* Congruit *Valerius*, qui post enumerata crudelitatis argumenta, παρενθετικῶς subjicit: *En quibus actis Felicis cognomen assequendum putavit!* Boeclerus.

Ofella.] Ursinus legit, *Ofela. Ofella.*] Vera hæc lectio; licet in Ms. fuerit *Affella.* Ὀφέλλαν enim vocant Plutarchus, & Appianus. Nec aliter legitur in editione veteri epitomes Livianæ. Apud Martialem etiam libro x. idem occurrit nomen:

Et quæ non egeant ferro structoris Ofellæ.

Atque ita scribendum esse, docet Servius ad VI. Æneidos. Ita ergo legendum apud Ciceronem in Bruto, ubi hunc *Aphiliam*, & Pedianum, ubi *Afellam* videas nominari. *Vossius.*

Prætor.] Mendum sine dubio subest: nam Ofella anno sequenti, cum consulatum peteret contra mandatum Sullæ, qui lege vetuerat, nequis ante quæsturam, præturamque, consulatum gereret, fuit occisus. Cujus rei auctorem habeo Appianum. Nec vulgatam lectionem juvat, quod Ofella, jussu Sullæ, Prænestinæ obsidioni præfuerit; cum

gerat. Felicitatem diei, quo Samnitium Teleſinique pulſus eſt exercitus, Sulla perpetua ludorum Circenſium honoravit memoria, quibus ſine nomine Sullanæ victoriæ celebrantur. Paullo ante quam Sulla ad Sacripor- 28
tum dimicaret, magnificis prœliis partium ejus viri hoſtium exercitum fuderant: duo Servilii apud Cluſium, Metellus Pius apud Faventiam, M. Lucullus circa Fidentiam. Videbantur finita belli civilis mala, cum Sullæ crudelitate aucta ſunt. quippe dictator creatus (cujus honoris uſurpatio per annos CXX intermiſſa. nam proximus

cum & hoc aliis, nec prætoriæ dignitatis viris, potuerit demandari. Puto ergo pro *prætor* ſubſtituendum *proditor*. Similiter infra de Munatio Planco ait Velleius: *Plancus non judicio recta legendi, neque amore Reip. aut Cæſaris; ſed morbo proditor, &c. transfugit ad Cæſarem.* Qui locus per ſe fere ſententiæ noſtræ firmandæ ſufficiat. *Voſſius.*

Ludorum Circenſium.] Equeſtrium. Quales erant Circenſes.

Quibus ſine nomine.] Burerius teſtatur, in vet. exempl. eſſe; *qui ſub ejus nomine.* quod omnino probum videtur. *Boeclerus.*

Ad Sacriportum.] Vide ſupra p. 113.

Magnificis.] *Magnis*, magis placet. *Manutius. Magnificis.*] Non muto. etiam paullo poſt, *magnificentiſſimas res gerere* invenies. *Lipſius.*

Duo Servilii.] Hæc Serviliorum de Italicis victoria habetur in argenteo quodam apud me denario, in cujus una parte ponè caput Romæ, cui ITALIA ſubſcriptum eſt, ſignata eſt corona quadam victoriæ hujus, ut videtur, index, quod ſignum in aliis etiam Serviliæ gentis denariis impreſſum eſt. in altera Caſtorum equitantium averſis equis, ſimulacra expreſſa ſunt, cum litteris Oſcis, quibus indicari nomen, prænomenque Servilii putamus. Nam Oſcis etiam litteris ſignati ſunt hi denarii, in quibus Italica hæc contra Romanos conſpiratio, & velut fœdus quoddam cæſa porca impreſſum eſt. *Urſin.*

Cluſium.] Mediterraneum Tuſciæ oppidum Ptolemæo, Straboni, Livio, aliiſque.

Faventiam.] Italiæ urbs Plinio.

Fidentiam.] Galliæ togatæ in Italia urbs Ptolemæo & Antonino.

Aucta ſunt.] Suſpicor ſcripſiſſe Velleium, *nata ſunt.* Haud paullo argutior ſic ſententia, & ἀντιθέσει exornata. *Lipſius.*

Cujus honoris, &c.] Hic locus corruptiſſimus fuit, ut B. Rhenanus teſtatur. *Cujus honoris.*] Parum hæc inter ſe apta. Diſtingui ſcribique mavelim: *non tam deſideraſſe, quam timuiſſe) poteſtate imperii, quo priores ad vindicandam m. p. r. uſi fuerant, immodicæ crudelitatis licentiâ abuſus eſt.* Ex hac diſtinctione, & tranſpoſita notâ parentheſeos, longè alia clariorque ſententia, quàm quæ vulgatur. maximè ſi mecum *poteſtate*, pro *poteſtatem* ſcribis: itemque *abuſus*, non *uſus*. Lipſius. *Cujus honoris, &c.*] Lipſius diſtingui, ſcribique mallet: *non tam deſideraſſe, quam timuiſſe) poteſtate imperii, quo priores ad vindicandam maximis periculis Rempublicam uſi fuerant, immodicæ crudelitatis licentia abuſus eſt.* Senſum ſane optime aſſecutus eſt.

mus post annum, quam Hannibal Italia excesserat: ut appareat populum Romanum usum dictatoris non tam desiderasse, quam timuisse potestatem imperii, quo priores ad vindicandam maximis periculis remp. usi fuerant) immo-

De verbis videamus. Ea in editione principe corruptissime ita erant concepta: *usum dictatoris aut metu desideras Tulio co timuisse potestatem imperii, prob res ad vindicandum maxsmi periculi, spolia musieranteo, immodicæ crudelitatis licentia usus est.* Quæ multo minori libertate commode ita restitui posse putamus: *ut appareat populum Romanum usum dictatoris haut ita desiderasse, uti extimuisse potestatem imperii) quo priores ad vindicandum maximis periculis Rempublicam usi erant, eo immodica crudelitatis licentia usus est.* Quæ si non vera, saltem veræ proxima est lectio. *Voss. Cujus honoris, &c.*] Si recte memini, non occurrit facile in antiquis Scriptoribus locus, de *Dictatura*, accuratior pleniorque. Quapropter nihil abs re me facturum arbitror, si paulo pressius *Velleianis* vestigiis institero, usumque Dictatoriæ potestatis, ea parte, qua notitiam reip. gerendæ juvare potest, declaravero. Quæ jam aliis sunt tradita, nihil attinet repetere. Manebimus enim intra limites *Velleianos*. Dicitur 1. *Priores Dictatura ad vindicandam maximis periculis remp. usos esse.* Recte, ipsa caussa reperti usurpatique hujus magistratus, & finis innuitur: creatum esse, ad maxima quæque & ardua pace belloque præsentioris imperii viribus conficienda. Itaque *Livio in rebus trepidis ultimum consilium* dicitur Dictatoris creatio 4, 56. & *Augustin. 3. de C. D.* 17. *in extremis periculis* factum ait. Hic verus, &, ut ita dicam ordinatius scopus. Nam quod *Clapmarius 3. de arcan.* 19. inter *Arcana Aristocraticæ dominationis adversus plebem* refert, κατ' ἐπαναληψιν & respectu temporis, quo primus *Dictator* creatus, item resp. intemperantiæ popularis ἐπορθρίως accipiendum est. Serviebat enim postea Dictatoris terror non Democraticæ modo vehementiæ coërcendæ, sed certaminibus etiam & ambitioni optimatum in ordinem redigendæ. Dicitur 2 à *Velleio*, *populum R. timuisse potestatem imperii* Dictatorii. Erat enim *jure regio*, à quo ferme solo tempore differebat. unde *Ciceronis* illud *Philipp.* 1. debet explanari, cum ait de Syllæ temporibus: *Dictatura jam vim regiæ potestatis obsederat.* Erat sane *regia potestas*, quippe quæ duorum consulum, ut apud *Liv.* alibi dicitur, potestatem repræsentabat: jam autem duobus Consulibus *regium imperium* tribuitur apud *Ciceron. 3. de ll.* 3. sed cum exceptione temporis, quam cum transcendit Sylla perpetuus Dictator factus, jam Dictatura vim totam regiæ potestatis formamque veri regni obsederat. Alias, ne Dictatura ad libertatis oppressionem, regnique in rem Rom. reductionem tenderet, temporis brevitate cautum provisumque erat, ne ultra sextum mensem quisquam eum magistratum gereret, vide *Clapm. de arcan.* 2, 11. & Catuli *orat. apud Dion.* 36. ubi & alterum consilium ἐπιπλήξεως cujusdam, *ne extra Italiam cum imperio sit Dictator.* Tertium erat, veluti imaginarium Dictatoriæ potestatis frenum, sive simulacrum Democraticæ libertatis etiam sub Dictatore; quando Dictatori equum conscendere non licebat, nisi ad populum tulisset, *ut equum ascendere liceret*, sicut ex *Plutarchi Fabio* & *ap. Liv.* 3, 14. discimus. His igitur rationibus consiliisque Dictatoriam potestatem quam timebat populus

immodicæ crudelitatis licentia usus est. Primus ille & utinam ultimus, exemplum proscriptionis invenit, ut, in qua

lus Romanus; quodammodo limitabant, & ne ad murationem status valeret, retinebant. Dicitur 3. apud *Velleium: Non tam P. R. desiderasse usum Dictatoris*, quam timuisse potestatem imperii. *Desideravit sane usum*, neque carere omnino potuit hoc remedio adversum libertatis vitia: sed non sine timore tamen accessit, ad præsentissimi remedii strenuitatem; sicut peritissimi quique medicorum fortissima & maxime strenua medicamenta non quidem penitus omittunt, sed cum cura & solicitudine adhibent. Hæc solicitudo non parum creverat, perspectis reip. morbis paulatim invalescentibus, auctaque incivilis elationis cupiditate. Præcipuæ observationis est locus *Appiani 1. bell. civ. p.* 359. cum in tumultu Tiberii Gracchi miratur, *nemini, neque tum neque postea in mentem venisse Dictaturæ remedium, quo resp. sæpe è maximis periculis convaluerat.* καί μοι, inquit, θαῦμα καταφαίνεται, τὸ πολλάκις ἐν τοιούτοις δὲ φόβοις διὰ τῆς αὐτοκράτορος ἀρχῆς διασεσωσμένους, τότε μηδ᾽ ἐπὶ νοῦν τῆς Δικτατώρος λαβεῖν. ἀλλὰ χρησιμώτατα τὸ προτέροις τόδε τὸ ἔργον εὑρεθὲν, μηδ᾽ ἐν μνήμῃ τοῖς πολλοῖς ἄρα γενέσθαι, μήτε τότε, μήτε ὕστερον. Quod ait, neque postea in mentem venisse cuiquam hoc remedium αὐτοκράτορος ἀρχῆς, caute accipiendum est. Nam illud SC. quo postea in C. Gracchi seditione Opimio Cos. primum mandatum est, *videret ne quid resp. detrimenti caperet*, quid aliud notat nisi commissum, quam plenissimum esse potest, imperium, sive, ut rectissime in *Gracchis Plutarchus* explicat, *Dictatoriam potestatem*? Ut clarum sit, *nomine Dictaturæ*, ob timorem, quem innuit *Velleius*, *abstinuisse*; *rem ipsam tamen*, post longiorem cessationem, *reduxisse Romanos*. [Etsi autem monarchici imperii] nomen ejuraverat amantissima libertatis civitas, tamen tot illis artibus suis, tanto legum consiliorumque apparatu, non potuit suam libertatem regere atque conservare, quin subinde ad plenam *Unius potestatem*, sub diversis quidem nominibus, recurrendum haberet; donec denique penitus in eam imperandi formam recideret, atque ita ab interitu, qui ex morbis libertatis imminebat, resurgeret. *Boecler.*

Immodicæ crudelitatis.] Quam præsertim graphice describunt *Val. Max.* 9, 2. *Plut. Syll. Augustin. de C. D.* 3, 27 & 28. *Lucan.* 2. *Senec.* 1. *de clem.* 12. *Id. de Provid.* 3. aliique plures. *Boecl.*

Primus ille.] Imporentiam Sullæ Cicero 2. Officiorum, & Verrin. Act. 2. lib. 3. his tangit verbis: *Qui ausus est dicere hasta posita, cum bona in foro venderet, & bonorum virorum & locupletium, & certe civium, prædam suam se vendere:* prætet ordinarios meminit Dionysius, Cæsar lib. 1. bell. Civil. Sallustius. *Schegk. Primus ille.*] *Appianus* 1. *bell. civ. p.* 409. οὗτος γὰρ δοκεῖ πρῶτος οὓς ἐκόλασε θανάτῳ προγράψαι, καὶ γέρα τοῖς ἀναιροῦσι καὶ μηνύματα τοῖς ἐλέγχουσι καὶ κολάσεις τοῖς κρύπτουσιν ἐπιγράψαι. *Hic enim primus, quos capite plexos cupiebat proscripsit & præmia percussoribus proscriptorum, itemque latentium indicibus, neque minus pœnas celantibus latentes proposuit.* quod & *Velleius* Noster mox subjicit. clarius autem *Plutarchus*, *receptatori proscripti & servatori capitalem pœnam denuntiatam; non exceptis fratribus, filiis, parentibus: percussori bina talenta promissa, etiamsi*

qua civitate petulantis convicii judicium histrioni exoleto redditur, in ea jugulati civis R. publice constitueretur auctoramentum; plurimumque haberet, qui plurimos interemisset; neque occisi hostis, quam civis, uberius foret præmium; fieretque quisque merces mortis suæ. Nec tamen in eos, qui contra arma tulerant, sed in multos insontes sævitum. adjectum etiam, ut bona proscriptorum venirent; exclusique paternis opibus liberi, etiam petendorum honorum jure prohiberentur; simul-

servus Dominum; filius parentem interfecisset, memorat *Boecler.*

Iudicium histrioni exoleto.] Alibi [in Epistolic.] tentavimus hunc locum etiamque alii. Nunc placeat: *judicium in histrionem ex albo.* Nam id verum est. & legibus XII. tab. animadversi actores aut histriones, qui carmen actitassent quod infamiam flagitiumve faceret alteri. In bonâ omni Rep. ita solitum: hodierna licentia quam effrænis solutaque est! *Lipsius. Iudicium histrioni exoleto*] Placet *Gruteri* interpretatio: *nimirum aures præbuisse judices histrioni, & cives qualescunque castigasse, quoi constaret histrionem aliquem petulantiore notasse convitio.* Lipsius maluerat: *judicium in histrionem ex albo.* Quia in *msc.* fuit *judicium historiarum ex alto.* Boeclerus. *Exoleto.*] *Exoleti* epitheto nihil contemptius histrioni tribui potest. Ita Firmico in præfatione l. I. Astrol. Sulla dicitur, *Senex exoletus.* Hoc est, ut mox ipse explicat: *qui à primo vestigio pubescentis ætatis, in scurrarum gremiis per damna venundati pudoris adolevit.* Glossæ Philoxeni: *Exoletus*, ὑπέρακμος, τρίβακος. Sic & Cicero pro Milone, aliique ea voce usi. *Vossius.*

R. publice.] Vulgo, *Reipublicæ.* Ita restituit Claudius Puteanus.

Auctoramentum.] Sumitur pro obligatione nexuque, ac veluti stipendio pretioque ejus, qui sit auctoratus, sive obligatus.

Nec tamen in eos.] Forte, *nec tantum in eos*, juxta Ursinum. *Nec tamen in eos.*] Pro *tamen* quidam emendant *tantum*: alii cum Acidalio particulam *tamen* retinent, sed ita, ut alii corrigunt, interpretandum censent. Neutris assentio. Subauditur enim *tantum*, vel *solum.* Sallustius bello Iugurthino: *Non enim regnum, sed fugam, exilium, & has omnes, quæ me premunt, miserias cum anima simul amisisti.* Hoc est, *non enim solum regnum, &c.* Quod male manus recentior in Ms. nostrum, optimæ alioqui notæ, invehere fuit conata. Frontinus lib. II. c. XIII. de Horatio: *dejecit se in alveum, eumque non armis, sed vulneribus oneratus, tranavit.* Possem etiam complura aliorum afferre loca: sed hi &, aut tali particula, post *sed* addita, locutionem hanc emollire conati. *Voss.*

Qui contra arma tulerant.] Octo millia dedirorum in villa publica trucidavit. Livius XXCVIII. *Villa publica locus in campo Martio*, Augustinus Civitatis Dei 3. cap. XXIX. *Schegk.*

Exclusique paternis opibus.] Contra morem priscum, quo liberi minime parentum delicto tenebantur. Dionysius Antiquitatum 8; & Plinius in eximio illo Ciceronis eulogio lib. 7. c. 30. eo alludit. Postea his ignovit Cæsar, & ad jus dignitatis revocavit. Suetonius, Dio, & noster infra. *Schegk.*

Quod

ſimulque, quod indigniſſimum eſt, ſenatorum filii & onera ordinis ſuſtinerent & jura perderent. Sub adventum in 29
Italiam L. Sullæ, Cn. Pompeius ejus Pompeii filius, quem magnificentiſſimas res in conſulatu geſſiſſe bello Marſico prædiximus, XXIII annos natus, abhinc annos CXIII, privatis ut opibus ita conſiliis magna auſus, magnificeque conata executus, ad vindicandam reſtituendamque dignitatem patriæ, firmum ex agro Piceno, qui totus paternis ejus clientelis refertus erat, contraxit exercitum. cujus viri magnitudo multorum voluminum inſtar exigit: ſed operis modus paucis eum narrari jubet. Fuit hic genitus matre Lucilia, ſtirpis ſenatoriæ, forma excellens, non ea qua flos commendatur ætatis, ſed ex dignitate conſtanti: quæ in illam conveniens ampli-

Quod indigniſſimum eſt.] Ita *Plutarchus* ὃ δὲ πάντων ἀδικώτατον ἔδοξε, τῶν προγεγραμμένων ἠτίμωσε καὶ υἱοὺς καὶ υἱωνοὺς, καὶ τὰ χρήματα πάντων ἐδήμευσε. *Quod omnium viſum eſt indigniſſimum, proſcriptorum liberos nepoteſque infamia notavit, omniumque bona publicavit.* Boecler.

Res in conſulatu.] Ita exemplar vetus juxta Burrerium. vulgo, *in ſenatu.*

Privatis ut opibus.] Ita de *Octavio* infra 2, 61, 1: *mira auſus ac ſumma conſecutus privato conſilio majorem ſenatu pro rep. animum habuit.* Quanquam, hæc privati conſilii auxiliique, utut pro rep. ſuſcepta molitio, niſi acceſſerit publicæ auctoritatis approbatio, non ſolet commendari à rerum civilium peritis. Itaque *Prudentes* apud *Tacitum* 1. A. 10, 1. in reprehenſione Auguſti etiam illud memorant: *paratum ab adoleſcente privato exercitum.* Scilicet plus eſt in legibus, quam in ſucceſſu. datoque ſemel exemplo prætextuque, facile dominandi cupidis ad nova conſilia via panditur. Quare non fruſtra *Ariſtoteles* etiam circa clientelas, de quibus mox ſequitur, monuit, *periculoſum eſſe liberæ civitati, ſi quis nimia clientum, amicorum, ſervorum multitudine emineat polleatque.* Quod Romani mature debebant obſervare. *Boeclerus.*

Forma excellens.] Ita *Plutarchus Pompeium* commendat: τὸ γὰρ ἐράσμιον, ἀξιωματικὸν ἦν φιλανθρώπως, καὶ τῷ νεαρῷ καὶ ἀνθοῦντι διέφαινεν εὐθὺς ἡ ἀκμὴ τὸ γεραρὸν καὶ τὸ βασιλικὸν τοῦ ἤθους. *Gratia formæ dignitatem pariter ac humanitatem eximiam præferebat, & in illo juvenili flore exſplendeſcebat jam ſenilis regia quædam gravitas.* Compara *Suetonii* locum de *Tito*, *cap.* 3. *Forma egregia, & cui non minus auctoritatis ineſſet, quam gratiæ.* Eſtne hoc εἶδος ἄξιον τυραννίδος, *ſive imperatoria forma*, quam *Cornelius Nepos* etiam Iphictati tribuit, 3, 1? *Boeclerus.*

Sed ex dignitate.] De gravi autem hac & ἀξιωματικῇ Pompeii formâ, ex Silio aliquid capies lib. XLII.

amplitudinem, fortunam quoque ejus, ad ultimum vitæ comitata est diem: innocentia eximius, sanctitate præcipuus, eloquentia medius; potentiæ quæ honoris caussa ad eum deferretur, non ut ab eo occuparetur, cupidissimus; dux bello peritissimus; civis in toga (nisi ubi vereretur, ne quem haberet parem) modestissimus; amicitiarum tenax, in offensis exorabilis, in reconcilianda gratia fidelissimus, in accipienda satisfactione facillimus; potentia sua numquam aut raro ad impotentiam usus; pæne omnium vitiorum expers, nisi numeraretur inter maxima, in civitate libera dominaque gentium, indignari, cum omnes cives jure haberet pares, quemquam æqualem dignitate conspicere. Hic à toga virili assuetus com-

Ille hirtâ cui subrigitur coma fronte, decorum,
Et gratum terris Magnus caput.
Lipsius.

Constanti.] Manutius legit, *Constantiaque.*

Bello.] Lipsius, *belli.*

In reconciliandâ.] Imò *reconciliatâ.* Nam ibi fides locum habet, uti facilitas in reconciliandâ. *Lipsius. In reconciliandâ.*] Lipsius legit, *reconciltata.* Mihi nihil mutandum videtur. Vult Velleius, fidelissimum fuisse in reconcilianda inter alios gratia, ubi fide potissimum opus. *Vossius.*

Vitiorum.] [Vulgo male, *votorum.*] Nimium est pro Pompeio. & quis vel Soerates ad hune sapientiæ gradum venit, nil vovere? Aldus igitur *vitiorum* fecit, haud male. Possis &, *notarum:* ac consequenter, *inter maximas.* Ut velit nihil esse culpandum notandumque in Pompeio, præter nimiam æstimationem sui & studium excellendi. *Lipsius. Vitiorum.*] Profectò verior Aldi conjectio. quæ fuerat eadem & mea. Nam sequentia attende: virum ait fuisse Pompeium, liberum & immunem fermè omnibus vitiis, nisi maximum illud tamen esset, neminem quemquam parem ferre potuisse. Certò igitur *vitiorum* rescribendum. Sic de Catone Porcio infra: *Omnibus humanis vitiis immunis.* Exempla in alteram partem allata, si verè volumus judicare, minus etiam cogemur, quam ad rem minimo minus facientia fateri. Taceo, quod quivis videt, quàm illam ipsam lectionem insequentia adversis veluti cornibus impugnent. *Acidal.*

Quemquam æqualem.] *Cæsar* 1. *bell. civ. Pompeius neminem dignitate secum exæquari volebat. Lucan.* 1. *Flor.* 4, 2, 14. *Sallust.* alludit *orat.* 1. *de rep. ord.* eum de Pompeio loquens, *Nam particeps*, inquit, *dominationis neque fuit quisquam, neque si pati potuisset, orbis terrarum bello concussus foret.* Egregie *Theophrastus in Charact.* περὶ τῆς ὀλιγαρχίας, notat, *homines* ὀλιγαρχικοὺς *ex Homeri versibus hunc, solum & unum tenere,* οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω; *aliorum omnium nihil scire.* Qui character non tam Optimatibus, i. e. Aristocraticis hominibus, quod simpliciter & sine

commilitio prudentissimi ducis parentis sui, bonum & capax recta discendi ingenium singulari rerum militarium prudentia excoluit, ut à Sertorio Metellus laudaretur magis, Pompeius timeretur validius. Tum M. Perperna prætorius, è proscriptis, gentis clarioris quam animi, Sertorium inter cenam Etoscæ interemit, Romanis-

sine limitatione *Magnus ille Casaubonus* pronuntiat, sed Oligarchicis, adeoque iis, qui Optimatium auctoritatem usque ad paucorum potentatum evectam cupiunt, videtur convenire. Quo sensu scilicet ὀλιγαρχικός, declaratur à *Polluce* 3, 6. οὐκ ἀγαπῶν τὸ ἴσον: *æqualitatem non amans.* Est enim ἰσότης sive ἰσηγορία, ἰσομοιρία civilis æquabilitas, veluti fundamentum & vinculum libertatis & Democratiæ. Ergo *Velleius: cum omnes cives jure haberet pares.* Hanc æqualitatem qui transcendunt, *inciviles*, *inciviliter elati*, & ὀλιγαρχικοὶ vocantur, & interdum τυραννικοί. *Boecler.*

Hic à toga.] Vulgo, *hicce toga*. *Hic à toga.*] Ita V. E. Is qui Velleium è vetusto descripsit, falsus est *a* litera in cce. nam ut in hoc, sic etiam in quibusdam aliis veterum codicibus, *a* sic scribitur cc: quod iste pro *cc* syllaba adspexit. *Burrer.*

Excoluit.] In veteri exemplari *celeriora*, forte legendum *celebrior*.

Etoscæ.] Potuit esse loci nomen, *Etoscæ*, à librariis postea corruptum, potuit & *escas*: id quod sententia non respuit: potuit etiam aliter. quod ut assequi conjectura, felicitatis est, sic affirmare sine veterum librorum, aut historiæ testimonio, temeritatis. Mihi, loci nomen fuisse, probabilius videtur. Et quoniam in emendando litterarum maxime similitudinem sequi oportet, placeret, *Oscæ*. quæ fuit urbs Hispaniæ, inter eas, quarum ope Sertorius usus est. *In fidem Romanam*, ait Florus, *venere urbes*, *Osca*, *Terme*, *Tutia*, *Valentia*, *Auxima*. Meminit etiam Plinius lib. III. cap. 3. & Ptolemæus lib. II. c. 6. *Manutius. Etoscæ.*] Adsentior doctissimis viris, Manutium dico & Ortelium, *Oscæ* ex Plinio, Ptolemæo, Plutarcho legentibus. Strabo libro 3. *Ileoscam* agnoscit. Supremum istud convivium reperies apud Sallustium historiarum lib. 3. *Igitur discubuere*, inquit, *Sertorius inferior in medio. supereum L. Fabius Hispaniensis senator ex proscriptis, in summo Antonius, & infra scriba Sertorii Versius: & alter scriba Mæcenas in imo, medius inter Tarquitium, & Dominum Perpernam.* Huic loco lucem pete à Plutarcho in Sertorio. [Vide Annot. in Salluft. p. 476. & seqq.] Unum moneo, facillimè ab Antonio, qui in summo, vulnerari potuisse Sertorium, qui inferior. ita enim ritus statuere lectos, ut cujus prona & prompta transitio & attactio. colligo è Plauti Asinaria Scena, *Agedum istum*:

Neque illac ulli suo pede pedem homini premat.
Cum surgat, non in lectum inscendat proximum.
Neque cum descendat, inde det cuiquam manum. Schegk.

Etoscæ.] Imo, *Oscæ*. Strabo lib. III. de eodem Sertorio ait, ἐπλαύσε δ' ἐν Ὄσκῃ. Ita enim egregie emendavit Cl. Puteanus. Vulgo corrupte editum: ἐπλαύσε ἡ ἰόσῳ. Florus etiam lib. III. cap. XXII. Oscam inter urbes recenset, quæ Sertorio occiso, in potestatem venere Romanorum. *Vossius.*

Metellus

manisque certam victoriam, partibus suis excidium, sibi turpissimam mortem pessimo auctoravit facinore. Metellus & Pompeius ex Hispaniis triumpharunt: sed Pompeius hoc quoque triumpho, adhuc eques Romanus, ante diem quam consulatum iniret, curru urbem invectus est. Quem virum, quis non miretur, per tot extraordinaria imperia in summum fastigium vectum, iniquo tulisse animo, C. Cæsaris in altero consulatu petendo, senatum populumque R. rationem habere. adeo familiare est hominibus, omnia sibi ignoscere, nihil aliis remittere; & invidiam rerum non ad caussam, sed ad voluntatem personasque dirigere. Hoc consulatu Pompeius tribuniciam potestatem restituit, cujus Sulla imaginem sine re reliquerat.

Metellus & Pompeius.] Adi *Sigon. comment. in fast. & triumph. R.* ad ann. DCLXXXII. ubi & Auctorum loca notata. *Boecler.*

Hispaniis.] Vulgo, *Hispanis. Hispaniis.*] *Hispaniis* reponit Lips. Nam alioqui legendum esset *de Hispanis.*

Adhuc eques Romanus.] Cicero pro L. Manilia, Lucanus lib. 7. Plinius lib. 7. *Pompeius Sicilia recuperata, Africa tota subacta, Magnique nomine spolio inde capto, eques Rom. (id quod nemo ante) curru triumphali revectus est.* Schegkius. *Adhuc eques Romanus.*] Nam & antea, quatuor & viginti annos natus, adhuc eques Romanus, *quod nulli contigerat, ex Africa triumphavit. Epit. Liv.* 89. Adi rursum *Sigon. comment. in f. & tr. R.* ad an. DCLXXII. *Boeclerus.*

Rationem habere.] *Flor.* 4, 2, 16. & late *Dio* 40. *Appian.* 2. *bell. civ. Cæs.* 1. *bell. civ. Plut. in vit.* Boecler.

Invidiam rerum.] Etenim ut est non multo post, *interdum persona, ut exemplo nocet, ita invidiam auget, aut levat.* Et, *raro invidetur eorum honoribus, quorum vis non timetur: sed qui eos suo arbitrio aut deposituri, aut retentari videntur, & modum habent in voluntate.* Acidalius. *Invidiam rerum.*] Satis obscura sententia, nisi capias: *invidiam rerum à plerisque ambitiosis & potentiæ cupidis non referri ad caussam & negotium, neque ex eo æstimari: sed potius voluntatis suæ studio obsequentes eos ferri ad obtrectandum invidendumque non tam factis & rebus quam personis.* si enim *voluntatem* de προσώπων eorum, quibus invidetur, accipias, falsa erit sententia. *Boecler.*

Tribuniciam potestatem.] Tullius 3. de Legibus, *Quamobrem in ista quidem re, vehementer Sullam probo, qui tribunis pleb. sua lege injuriæ faciendæ potestatem ademerit, auxilium ferendi* (intelligit intercessionem. Cæsar lib. 1. belli Civil.) *reliquerit, Pompeiumque nostrum ceteris rebus omnibus semper amplissimis summisque effero laudibus: de tribunicia potestate taceo, nec enim reprehendere libet, nec laudare possum.* Schegk.

Imaginem sine re.] Alii, *sine jure.* eodem sensu. Restituit autem Pompeius tribunitiam potestatem, simulacro quodam popularitatis: ut nimirum pignerato populi favore, aditum sibi

querat. Dum Sertorianum bellum in Hispania geritur, LXIV fugitivi è ludo gladiatorio Capua profugientes, duce Spartaco, raptis ex ea urbe gladiis, primo Vesuvium montem petiere; mox crescente in dies multitudine, gravibus variisque casibus affecere Italiam. quorum numerus in tantum adolevit, ut qua ultimo dimicavere acie, XL millia hominum se Romano exercitui opposuerint. Hujus patrati gloria penes M. Crassum fuit, mox Romanorum omnium principem. Converterat Cn. Pompeii persona totum in se terrarum orbem, & pæne homine major habebatur. qui cum consul perquam lau- 31
dabi-

sibi ad dominatum muniret. sicut & Cæsar apud *Sueton. 5. auctores restituendæ tribunitiæ potestatis, cujus vim Sulla diminuerat, enixissime juvit.* Boecler.

LXIV.] Non displicet Lipsio numerus qui in Livii Epitomâ legitur, LXXIV. LXIV.] Ut nihil hic mutandum putem, facit maxima scriptorum dissensio. Quorum in hoc numero diversitatem scire qui desideret, adeat eruditissimum Freinshemium, ad Flori lib. III. cap. XX. *Vossius.* LXIV.] De bello Spartacio vide *Flor.* 3, 20. quosque ibi *Camers* laudavit. adde *Sigon. ad ann.* DCLXXX. *Boecler.*

Fugitivi.] Vix probes *fugitivi profugientes.* aliud quid videtur fuisse prius loco vocis *fugitivi.* Gruter.

XL.] Alii hunc numerum plurimum augent. Inter quos, is qui minimum habet, est Eutropius. Hic sexaginta millia virorum ab iis collecta fuisse scribit. Appianus vero ad C. & XX. millia extendit. Orosius, Liviique epitomator, medium tenuisse videntur, ut ex cladibus colligas. Itaque vix ambigo, quin in Velleio legendum sit; X̄C̄ *hominum.* Vossius.

M. Crassum.] Qui ovans urbem inivit, quod Senatus censeret indignum de servis, hoste non justo, triumphare. Plutarchus. Coronatus tamen non myrtea corona, quæ Ovalis, sed per gratiam Senatusconsulto adjutus, laureâ. Agellius lib. 5. cap. 7. *Schegk.*

Romanorum omnium principem.] Non sanè *omnium:* nec Cæsar aut Pompeius concesserint. Quid si, *opibus?* id verum sit. nec displiceat etiam omitti vocem, *omnium*, atque induci. *Lips. Romanorum omnium principem.*] Non quasi solus, sed quia unus ex tricipitina. Lipsius, pro *omnium*, malebat, *opibus.* Quem dictio, *mox*, satis refellit. Aliorum conjecturæ Lipsianâ multo deteriores. Omnium minime placet illa Barthii; qui pro, *Romanorum omnium*, scribebat: *Romanorum hominum.* Ut tacita nimirum argutia Cæsarem non modo, sed & Pompeium, hominibus eximat Velleius. *Vossius. Romanorum omnium principem.*] Nihil prorsus impedit æqualitas aliorum, imo nec superior alterius auctoritas quidquam detrahit huic significatui. Princeps Romanorum rectissime dicitur, *non qui solus supra ceteros eminet, sed qui inter eminentissimos Romanorum, id est, inter principes suæ reip. numeratur.* Boecl.

Pæne homine major.] Antea fuerat: *per omnia majore vi habebatur. Acidalius* legit: *per omnia major ævo habebatur.*

dabiliter juraſſet, ſe in nullam provinciam ex eo magiſtratu iturum, idque ſervaſſet, poſt biennium A. Gabinius tribunus legem tulit, ut, cum belli more non latrociniorum, orbem claſſibus jam, non furtivis expeditionibus piratæ terrerent, quaſdam etiam Italiæ urbes diripuiſſent; Cn. Pompeius ad eos opprimendos mitteretur; eſſetque ei imperium æquum in omnibus provinciis cum proconſulibus, uſque ad quinquageſimum miliarium à mari. quo S. C. pæne totius terrarum orbis imperium uni viro

tur. Arridere poteſt primum aſpicienti ea emendatio: ſed penitius expenſa non carebit dubitatione. *Boecler.*

Cum conſul juraſſet.] Vide *Appian. 1. bell. civ. extremo*: ubi reconciliati Coſs. Pompeius & Craſſus, *exercitus dimiſſionem edixere. Sigon. comment. in f. & tr. R.* ad ann. DC. LXXXIII, exiſtimat apud *Zonaram* (t. 2. p. 12. in verbis παρῃτήσατο ᾗ καὶ τὴν στρατηγίαν) hoc ipſum intelligi, *provinciam ſc. ab eo repudiatam.* Boecler.

A. Gabinius.] *Qui niſi rogationem de bello Piratico tuliſſet, profecto & egeſtate & improbitate coactus piraticam ipſe feciſſet*, Cicero. *Schegk.*

Piratæ.] De piraticæ licentiæ origine ſucceſſibuſque vide accuratiſſimum *Dionem lib. 36. & Plut. in Pompeio.* Boecler.

Quo Sc.] Aperte falſum, aut Velleius in mendo. Magnus ille Iuriſconſ. in Obſervationibus reſcribit P. S. i. e. *Plebiſſcito*, invitis libris, volente veritate. Emendaverim *ſcito.* facili & prono errore imperiti librarii, τὸ *ſcito in SCto* mutantis. *Et ſciſcere* ſive *ſcitum* verbum proprie plebis, notum ex Plauto, Cicerone, aliis, immo generale ad omnia decreta pertinens. Livius l. 1. *qua publicâ, quâ privata ſacra Pontificis ſcitis ſubjecit.* Plinius lib. 33. c. 2. *Nongenti vocabantur ex nominibus ſelecti ad cuſtodienda ſuffragiorum ſcita in comitiis.* à me Lipſius ad Tacitum. Hæc uti protuli, opinor; magis, Velleium peccaſſe, cum & ſtatim Catoni Senatuſconſulto Cyprum commiſſum recitet. *Schegkius.* *Quo Sc.*] Viri eruditi, inter quos etiam ſummus I. C. Jacobus Cujacius, pro S. C. reſtituunt hic, P. S. Nimirum quia ſatis conſtet, Gabinio tribuno legem ferente, populum eam ſciviſſe. Ego nil temere mutaverim. Nam licet illud P. S. fuerit, tamen à ſenatu, quamvis invito, comprobatum fuiſſe videtur. Vide Dionem lib. XXVI. Extant præterea duo numiſmata, apud Occonem Adolphum, quorum unius inſcriptio:

MAGNVS IMPERATOR ITER.
PRAEF. CLAS. ET ORAE MARIT. EX S. C.

Alterius,

MAGNVS PIVS IMPERATOR ITER.
PRAEF. CLAS. ET ORAE MARIT. EX. S. C.

Unde colligo, P. S. quoque, quæ ſenatus vi approbare coactus, S. C. nomen obtinere. Hinc eſt, quod infra Cyprum S. C. provinciam factam dicat Velleius. Satis enim conſtat ex Catone Plutarchi, aliiſque, & hoc plebiſcitum fuiſſe, ac P. Clodium vi à ſenatu extorſiſſe, ut Cato in eam inſulam mitteretur. Imo & ipſe Paterculus poſtca ait: *Idem P. Clodius in ſenatu, ſub honorificentiſſimo miniſterii titulo, M. Catonem à Rep. relegavit.* Cujacius, aliique viri eruditi, τὸ, *in ſenatu*, ab aliena manu eſſe arbitrantur. Ego illuc retineri poſſe puto. Ut P. Clo-

viro deferebatur: sed tamen idem hoc ante biennium in M. Antonii prætura decretum erat. sed interdum persona, ut exemplo nocet, ita invidiam auget aut levat. in Antonio homines æquo animo passi erant. raro enim invidetur eorum honoribus, quorum vis non timetur. Contra in iis homines extraordinaria reformidant, qui ea suo arbi-

P. Clodius in senatu egisse dicatur, quod senatum pro rato habere compulerit. *Vossius.*

Imperium uni viro.] *Plutarchus:* ἔγραψε δὲ Γαβίνιος εἰς τὸν Πομπηίου συνήθων νόμον, οὐ ναυαρχίαν, ἄντικρυς δὲ μοναρχίαν αὐτῷ διδόντα, καὶ δύναμιν ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους ἀνυπεύθυνον. Adde quæ sequuntur. *Boecl.*

Sed tamen idem hoc.] Gruterus duas priores voces omnino ireptitias esse censet. Mihi non videtur. Mirandum esse inquit Velleius, P. R. adeo libertatis studiosum, uni Pompeio totius maris decrevisse imperium. Demere tamen admirationem, quod idem hoc ante biennium M. Antonio esset decretum, homini non nimis magnæ existimationis. Per M. vero Antonium intellige triumviri patrem; qui quamvis adversus Cretenses improspere rem gesserit, tamen Cretici nomen retulit; ut ex Appiani excerptis legationibus cognoscat. In Plutarchi Antonio male cognomentum *Critici* ei tribuitur. Quod facile cuivis emendare. Absque hujus historiæ ignoratione fuisset, non corrupisset Lactantium Thomasius, lib. 1. cap. XI. ubi vulgo legas; *cujus regnum tale fuisse dicimus, quale M. Antonii fuit infinitum illud imperium, cui totius oræ maritimæ potestatem senatus decreverat.* Maluit ille, *Pompeii*, ex quibusdam Mss. Sed, præter citatos auctores, eum satis refellit Cicero Verrina 1. cujus ipsis verbis utitur Lactantius. Vide etiam, quæ de hoc Antonio ad eandem orationem adnotavit Asconius Pedianus. Atque hunc etiam innuere videtur Florus lib. III. cap. VIII, quod est de bello Cretico. Sed more suo erravit, quod à Pompeio missum dicat, captandæ laudis ex aliena provincia. Octavium igitur cum Antonio confundit. Illum enim nominat in hac re Dio, l. XXXVI, & Plutarchus in Pompeio. *Vossius.*

Sed interdum persona, ut exemplo nocet.] Quid noxa exemplorum hic ad rem? Examina, videbis frigidum hoc totum esse aut ineptum. Censeo legendum: *Interdum persona, ut exempla docent, aut invidiam auget.* Hoc scilicet per occasionem, sententiæ modo, addit: Sæpe in eadem re aut culpâ invidiam majorem minoremve esse, & voces attolli aut minui, aspectu personæ magis quam meriti. idque exempla testari. Supra hoc ipsum dixerat; *Familiare esse hominibus invidiam rerum non ad caussam, sed ad voluntatem personasque dirigere.* Lipsius. *Sed interdum persona, ut exemplo nocet.*] Hæc nonnullis frigida aut inepta: itaque emendationibus incumbunt: quæ meis tamen oculis minus satisfaciunt, quàm vulgatum. quo vult Velleius; quemadmodum alia atque alia persona minus magisve nocet exemplo suo; sic quoque unam eandemque rem huic vel illi majorem minoremve creare invidiam. quo nihil verius; ut pluribus adstruo suis locis. nam omnia huc cumulare, non est meum. haud omitto tamen Velleianum istud capitis trigesimi: *Familiare est hominibus, omnia sibi ignoscere, nihil aliis remittere; & invidiam rerum non ad caussam, sed ad voluntatem personasque dirigere.* Grut.

Cum

arbitrio aut depoſituri aut retenturi videntur, & modum in voluntate habent. Diſſuadebant optimates: ſed con-
32 ſilia impetu victa ſunt. Digna eſt memoria Q. Catuli cum auctoritas tum verecundia: qui cum diſſuadens legem in concione dixiſſet, eſſe quidem præclarum virum Cn. Pompeium, ſed nimium jam liberæ reip. neque omnia in uno reponenda: adjeciſſetque, Si quid huic acciderit, quem in ejus locum ſubſtituetis? ſucclamavit univerſa concio, Te Q. Catule. Tum ille victus conſenſu omnium, & tam honorifico civitatis teſtimonio, è concione diſceſſit. Hic hominis verecundiam, populi juſtitiam mirari libet: hujus quod non ultra contendit; plebis, quod diſſuadentem & adverſarium voluntatis ſuæ vero teſtimonio fraudare noluit. Per idem tempus Cotta judicandi munus, quod C. Gracchus ereptum ſenatui ad equites, Sulla ab illis ad ſenatum transtulerant, æqualiter inter utrumque ordinem, partitus eſt. & Otho Roſcius

Cum diſſuadens legem.] Vide quantum ex egregia oratione Catuli apud *Dion.* 36. ſupereſt. *Velleius* Noſter ipſam vim conſilii complexus eſt: *Eſſe & Optimatibus & Populo valde periculoſum, ſi uni alicui extraordinaria, aut ſumma, aut crebra poteſtas deferatur: cum præſertim Pompeii magnitudo jam nimia ſit &* πρὸς ἰσότητα δημοτικὴν ἀσύμμετρος, ut Plutarchi voce utar. Quales nimium obſervandos eſſe cavendoſque in rep. libera, peritiſſimi quique Politicorum monent. *Ariſt.* 3. pol. 9. Poteſt quodammodo ad *Velleianam* de Pompeio ſententiam accommodari, quod de Manlio *Livius* judicat 6, 20. quem *virum* vocat, *niſi in libera civitate natus eſſet, memorabilem.* Boecler.

Si quid huic acciderit.] Verba ſollemnia vitandi ominis in mortis mentione. Sueton. extremo Auguſto: *Iulias filiam, neptemque ſi quid his acciđiſſet, vetuit ſepulchro ſuo inferri.* Indubie huc ſpectat fragmentum illud è lib. 5. hiſtoriarum Salluſtii. *Nam ſi Pompeio humani quid eveniſſet.* quod etiam Nobiliſſimo Duzæ in mentem veniſſe jam video: narrat hiſtoriam Plutarchus & Valerius. *Schegk.*

Per idem tempus Cotta.] Immo biennio ante Pompeio & Craſſo coſ. quod actiones in Verrem, aliaque teſtantur exempla. Itaque cogor hic, niſi vitioſi libri ſunt, Velleii diligentiam requirere. *Manut.* *Per idem tempus Cotta.*] Confer 2, 6, 3, 2, 13, 2. De re tota late *Sigonius antiq. jur. civ. Rom.* 2, 18. Boeclerus.

Inter utrumque ordinem.] Diſſentit à Pediano, & aliis: qui inter tres ordines à Cotta communicata judicia, tradunt. *Manutius.* *Inter utrumque ordinem.*] Senatorium puta, & equeſtrem. Equeſtri annumerat Cl. vir Ant. Auguſtinus Tribunos ærarios teſtimonio Plinii lib. 33. cap. 2. Hoc magis Livius

ſcius lege ſua equitibus in theatro loca reſtituit. At Cn. Pompeius, multis & præclaris viris in id bellum aſſumtis, deſcriptoque in omnes receſſus maris præſidio navium, brevi, inexſuperabili manu, terrarum orbem liberavit, prædoneſque per multa prœlia multis locis victos, circa

vius lib. 97. ad equites ſolos tranſlata judicia conſtanter aſſeverat. *Schegk.*

Otho Roſcius.] Vulgo corrupte, *Horoſcius. Otho Roſcius.*] Legem Roſciam theatralem quis jam, qui modo hiſtoriam quamvis leviter attigerit, ignorat? teſtis Cicero, Pedianus, Plinius, alii. Ut, monere lectorem de reponendo *L. Roſcii* nomine, extruſo *Horoſcio* putidum pæne videatur. Id etiam adulterinum puto, *loca reſtituit:* quaſi eadem equites antea habuiſſent. quod falſum eſt. primus enim Roſcius hoc ſua lege induxit. Itaque vel *conſtituit*, vel, *diſtribuit*, rectius opinor. Nec diſplicet, quod Puteanus pro *Horoſcius, Otho Roſcius* reponit: familiare enim eſt Velleio, cognomina præponere nomini gentilicio, ut, *Mancinus Hoſtilius, Carbo Papirius, Lepidus Æmilius, Scaurus Æmilius, Saturninus Appuleius, Oſella Lucretius, Marcellus Claudius.* Manut. *Otho Roſcius, &c. reſtituit.*] *Conſtituit*, aut *diſtribuit*, ſuadet vir doctus, nullus perſuadet. Cicero de illa ipſa agens, *L. Otho*, ait, *vir fortis, meus neceſſarius, equeſtri ordini reſtituit non ſolum dignitatem, ſed etiam voluptatem. itaque lex hæc, quæ ad ludos pertinet, eſt omnium gratiſſima, quæ honeſtiſſimo ordini cum ſplendore, fructus quoque jucunditatis eſt reſtitutus:* Pro Muræna. Vides hoc verbum bis reperi, nec fruſtra. in vario namque ſignificatu veteribus præpoſitio, *Re.* Hinc apud Tacitum lib. 1. Annal. legas *remittere*, pro *permittere: Remiſit*, inquit, *Cæſar adroganti moderationem*, ut notavit vir nunquam ſatis laudatus Cujacius Obſervat. lib. 21. cap. 29. De L. Roſcia, quæ tantum de Scena, non Curulibus ludis caverat, quædam non è vulgo, vir omnia doctus Lipſius, ad Taciti libr. 1. Addo Loca ipſa *Equeſtria* dicta; hinc ſedere in Equeſtribus ex ſimplici & puro in obſcenum detorquet ſenſum ancilla Chryſis apud Petronium: *Viderint matronæ, quæ flagellorum veſtigia oſculantur. ego etſi ancilla ſum, numquam tamen, niſi in Equeſtribus ſedeo.* Et Quatuordecim abſolute. Idem: *Ex hac nota domina eſt mea, uſque ab Orcheſtra quatuordecim tranſilit, & in extrema plebe quærit quod diligat.* Ex aliis nulla profero conſulto. *Schegkius. Otho Roſcius, &c. reſtituit.*] Rurſum vid. *Sigon. de antiq. jur. c. R. 2, 19.* Boecler.

Multis & præclaris viris.] De legatis capiendum. Nam lege Gabinia continebatur etiam, ut multis legatis (πολλοῖς ὑποστρατήγοις *Dio* vocat) uteretur Pompeius. Plutarcho πρεσβευταὶ dicuntur, expreſſo numero XVI. Appianus ὑπηρέτας ἀπὸ τῆς βουλῆς, οὓς ἐκάλουν πρεσβευτὰς, numerat XXV. *Florus, plures legatos atque præfectos* memorat 3, 6, 8. è quo capite aſcriptiſque à Camerte Auctoribus totius belli Piratici hiſtoriam petas licet. *Boeclerus.*

Brevi, &c. terrarum orbem liberavit.] Diſtincte Florus: *Quid prius in hac mirere victoria? velocitatem quod XL. die parta eſt? an felicitatem, quod ne una quidem navis amiſſa eſt? an vero perpetuitatem, quod amplius piratæ non fuerint?* Schegkius.

circa Ciliciam classe aggressus fudit ac fugavit. & quo maturius bellum tam late diffusum conficeret, reliquias eorum contractas, in urbibus remotoque à mari loco, in certa sede constituit. Sunt qui hunc carpant. sed quamquam in auctore satis rationis est, tamen ratio quemlibet magnum auctorem faceret. data enim facultate sine rapto vivendi, rapinis arcuit.
33 Cum esset in fine bellum Piraticum, & L. Lucullus (qui ante septem annos ex consulatu sortitus Asiam, Mithridati oppositus erat, magnasque ac memorabiles res ibi gesserat, Mithridatem sæpe multis locis fuderat, egregia Cyzicum liberarat victoria,

Ciliciam.] Quæ regio minotis Asiæ, Syriæ proxima.

Per multa prælia.] Primæ editioni abest vox *prælia*. Addita explendæ sententiæ videtur. & fortean fuit, *per multos, multis locis*. Per multos, legatôs nempe Pompeli & duces. *Lipsius*. *Per multa prælia.*] Prima editio, *præd. per multa à multis locis victos*. ut videri possit, prius fuisse, *prædonesque permultis locis victos*. Gruter.

In urbibus.] Aut illud, *in urbibus*, supervacuum est, aut sequens, *in certâ sede*. Gruter.

Hunc carpant.] lege, *hoc*. Sic editio Gryphiana, aliæque eam secutæ. *Vossius*.

Rapinis arcuit.] *Florus* quoque *singulare* hic *ducis consilium* agnoscit: *qui maritimum genus à conspectu longe removit maris, & mediterraneis agris quasi obligavit.* Quæ translatio nationum hominumque ferocium ex assuetis sedibus in diversæ indolis loca, etiam alibi arcanis firmandi imperii stabiliendæque tranquillitatis servit. *Boeclerus*.

Et L. Lucullus.] Vetus editio: *cum & L. Lucullus, &c.* Quod cur rejicerent, nulla erat causa. *Vossius*.

Qui ante septem annos.] Solenne est Velleio dicam, an exscriptoribus Velleii, per magnas parentheses orationem suspendere. id quod aliquando non caret molestia. Ceterum, quæ de *Lucullo* hic tanguntur, perscripta lege apud *Plutarch. in Lucull. Appian. Mithridat. Dion. 35. Flor. 3, 5, &c.* Boeclerus.

Ex consulatu.] Licet hæc lectio non displiceat, magis tamen placeret, si ita legeretur: *Qui, ante septem annos ex S. C. sortitus est Asiam, &c.* nam in antiqua editione est, *ex Cos.* quod videri potest factum ex, *ex S. C.* quæ usitata erat formula in decernendis provinciis. *Vrsin. Ex consulatu.*] Ursinus legit, *ex S. C.* Sed vulgata lectio mutari non debet. Velleius infra: *Domitius cum ex consulatu obtineret Hispaniam, gravissimi, comparandique antiquis exempli, auctor fuit.* Ita & Cicerò in Bruto: *Cotta ex consulatu est profectus in Galliam.* Item Valerius Maximus lib. III. cap. VII. *cum ex consulatu provinciam Galliam obtineret.* Quod Colerus non intellexit. Sed perinde est, *ex consulatu*, ac si *consul* dixisset. *Vossius*.

Cyzicum.] De Cyzico nobilissima & Romanis amicissima Asiæ urbe Cicero, pro L. Manilia, Muræna, Orosius. *Schegk.*

Expel-

ctoria, Tigranem regum maximum in Armenia vicerat, ultimamque bello manum pæne magis noluerat imponere quam non potuerat, qui alioqui per omnia laudabilis, & bello pæne invictus pecuniæ expellebatur cupidine) idem bellum adhuc administraret, Manilius tribunus plebis semper venalis & alienæ minister potentiæ, legem tulit, ut bellum Mithridaticum per Cn. Pompeium administraretur. Accepta ea, magnisque certatum inter imperatores jurgiis: cum Pompeius Lucullo infamiam pecuniæ, Lucullus Pompeio interminatam cupiditatem objiceret imperii, neuterque ab eo, quo arguebatur,

Expellebatur.] *Lipsius* legit *debellabatur*: *Acidalius*, *excellebatur*, i. e. superabatur: Gruterus nova voce, *exbellabatur*. Si quid mutandum, *Lipsiana* emendatio per omnia ceteris melior esset. Sed quæ illa necessitas correctionis? Certe *expellebatur* provincia rebellione militum & calumniis inimicorum, ipsiusque Pompeii ambitione: expellebatur, inquam, Pompeiusque non tam belli quam triumphi successor mittebatur. quod factum non esset sc. *nisi milites propter avaritiam sibi infensos habuisset*. Lege *Plutarchi Lucullum*, ubi clare notantur, quæ innui. *Boecler.*

Alienæ minister potentiæ.] Tales plerique tum tribuni, qui decus ac libertatem populi, cujus custodes esse debebant, alienæ potentiæ gratificabantur. Itaque nemo immoderata nimiaque concupivit aut molitus est, quin tribunis plebis tanquam satellitibus pravæ lubidinis, ad opprimendas leges, capiendamque vi remp. uteretur. Observabunt autem studiosi prudentiæ iterum hoc loco, verissimum esse in Rep. quod Aristoteles in Philosophia posuit: *uno absurdo dato, cetera accidere*. Nimium reip. liberæ & in certissimum libertatis præjudicium erat itutum, cum ad bellum Piraticum tanta Pompeio tamque monarchica potestas deferretur: nunc, ne quid ad absoluti dominatus speciem deesset, continuatur, augetur, suppletur illa Potentia. Dum enim lege Manilia Luculli legiones & Provinciæ, Bithynia item, i. e. quæcunque antea non habuerat, decernuntur, classisque & imperium maritimum continuatur; quid hoc aliud erat, quam uni semel imperium Romani orbis transcribere: τοῦτο δ' ἦν, ἐφ' ἑνὶ συλλήβδην γενέσθαι τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν, inquit *Plutarchus in Pomp.* ἅπερ οὐδενί πω πώποτε πρὸ τοῦδε ὁμοῦ πάντα ἐδόθη, notante *Appiano Mithrid. p.* 238. Vide tamen callidas astutasque rationes, quibus inducti duo summi viri *Cicero & Cæsar* hanc legem Maniliam probarunt atque defensarunt, apud *Dion.* 36. p. 23. videbis eadem opera, Remp. Romanam non fuisse jam rem publicam. *Boecler.*

Infamiam.] Puto rectius, *infamem*: & refero ad cupiditatem. *Lipsius.*

Neuterque ab eo.] Vide num verius, certè clarius: *neuterque adeo, quod arguebat, mentitus argui posset*. Neuter falsus convinci arguique in eo posset, quod arguebat. Uterque utrique veram culpam objiciebat. *Lipsius.*

guebatur, mentitus argui posset. nam neque Pompeius, ut primum ad remp. aggressus est, quemquam animo parem tulit: & in quibus rebus primus esse debebat, solus esse cupiebat. neque eo viro, quisquam aut alia omnia minus, aut gloriam magis concupiit. in appetendis honoribus immodicus, in gerendis verecundissimus: ut qui eos, ut libentissime iniret, ita finiret æquo animo; & quod cupisset arbitrio suo sumere, alieno deponeret. & Lucullus, summus alioqui vir, profusæ hujus in ædificiis convictibusque & apparatibus luxuriæ primus auctor fuit.

Quo arguebatur.] Vulgo, *quod arguebatur. Quod arguebatur.*] Si diligenter attendatur, patebit, *arguebat*, esse rectius. *Manut. Quo arguebatur.*] Putidum est, doctissimos viros heic implicari circa glossam. nam nihil similius vero, quam manasse tantum à calamo Velleii, *neuterque mentitus argui posset*, adlitumque deinde à scriba aliquo, *ab eo quod arguebatur.* bellè prorsus: bellè. nisi & Tacitus scripsisset lib. 1. Histor. cap. 24. *mox quasi rixantes stupra & flagitia invicem objectavere: neuter falso.* Gruter.

Ut primum ad Remp.] Alii, *Ut primum Remp. adgress.*

Animo parem.] Animorum ergo inspector & arbiter Pompeius? non opinor. nec hoc illi ægrè, siquis animo æquaretur, sed si re & specie externâ. Fortasse, *omnino*, pro *animo* legendum. Quid si etiam vox alia inclusa in simili priore? ut sit *quemquam æquo animo parem.* Lips. *Animo parem.*] Haud necesse videtur aliquid hoc loco novare. nam ut haud fuerit Pompeius animorum inspector & arbiter; poterat tamen de eis judicari ex actionibus hominum eorundem. *Gruterus. Parem tulit.*] Noti sunt Lucani versus: *Nec quenquam jam ferre potest Cæsarve priorem, Pompeiusve parem.*

Debebat.] Divino, *esse havebat.* Lips. *Debebat.*] Non video, cur primus esse debuerit Romæ Pompeius. quare suspicor, illa, *esse debebat*, aliunde invecta; & repetendam vocem, *cupiebat*; tanquam expressisset, *in quibus rebus cupiebat esse primus, cupiebat esse solus.* Grut. *Debebat.*] Ita *Cicero* loquitur 1. *offic.* 19. ubi de nimia principatus cupiditate agit. *ut quisque animi magnitudine maxime excellit, ita maxime vult princeps omnium, vel potius solus esse.* Boecl.

Ut qui eos.] Lego, *& qui eos*, item, *sumeret* Hæc ipsa autem Cato de Pompeio jam mortuo apud Lucanum in I X.

— invasit ferrum, sed ponere norat.
Prætulit arma togæ, sed pacem armatus amavit.
Juvit sumpta ducem, juvit dimissa potestas. Lipsius.

Profusæ, &c. luxuriæ.] De profusione in ædificando Cicero in offic. Varro lib. 3. de re Rustic. de Luxuria Athenæus lib. 6. *Schegk.*

Convictibusque.] Planius esset, *Conviviisque.* Manut. *Convictibusque.*] Aldus, *conviviisque.* Sed alterum idem est. Sic Juvenalis Sat. XIII:

Convictus, thermæ, stationes, omne theatrum
De Rutilo.

Ita omnes libri impressi, & noster Ms. optimæ fidei. Ubi etiam glossa adscripta τὸ *convictus* interpretatur, *convivia.* Nolim itaque Lipsium audiri qui

fuit. quem ob injectas moles mari, & receptum suffossis montibus in terras mare, haud infacete Magnus Pompeius Xerxem togatum vocare assueverat. Per id tem- 34
pus à Q. Metello Creta insula in populi R. potestatem redacta est. quæ ducibus Panare & Lasthene, XXIV millibus juvenum coactis, velocitate pernicibus, armorum laborumque patientissimis, sagittarum usu celeberrimis, per triennium Romanos exercitus fatigaverat. Ne ab hujus quidem usura gloriæ temperavit animum Cn. Pompeius, quin victoriæ partem conaretur vindicare. Sed & Luculli & Metelli triumphum cum ipsorum singularis virtus, tum etiam invidia Pompeii apud optimum quemque fecit favorabilem. Per hæc tempora M. Cicero, qui omnia incrementa sua sibi debuit, vir novitatis

qui ex unico codice Ms. emendat, *conventus.* vocabulo eadem significatione usus etiam Valerius Maximus, lib. II. cap. VII: *Interdixit etiam ei convictum hominum, usumque balnearum.* Vide locum. Item Tacitus II. Annalium: *Atque interim Libonem ornat prætura, convictibus adhibet, &c.* Vossius.

Suffossis montibus.] Sic M. Varro de Re Rust. cap. XVII. *contra ad Neapolim*, inquit, *L. Lucullus, postquam perfodisset montem, ac maritima flumina immisisset in piscinas, quæ reciproce fluerent, ipse Neptuno non cederet de piscatu.*

Xerxem togatum.] In Plutarcho leges, cognomen hoc jocosum Lucullo inditum à Q. Ælio Tuberone. *Lipsius.* *Xerxem togatum.*] Vide *Plutarchum in Lucullo*, ubi & de molibus mari injectis, &c. Idem Scriptor, non *à Pompeio* sed à *Tuberone Stoïco*, *Xerxem togatum* esse appellatum memorat. quanquam & *Plinius* cum Nostro facit 9, 54: *Lucullus exciso etiam monte juxta Neapolim majore impendio, quam villam ædificaverat, euripum & maria admisit. Qua de caussa Magnus Pompeius Xerxem togatum eum appellabat.* Boeclerus.

Creta insula.] Arx altera prædonum, ptius malo Reipubl. à M. Antonio tentata. Livius lib. XCIX. Valerius, Plutarchus in Pompeio, Dio, alii. *Schegk.* *Creta insula.*] Vide de bello Cretico *Florum* 3, 8, & quos ibi *Camers* notavit. quibus adde *Dion.* 36. *principio.* *Plutarch. in Pomp.* Boecler.

Usura gloriæ.] Ita reposui, cum antea legeretur: *usuræ gloria.* Manut.

Cicero, qui omnia incrementa sua sibi debuit.] Hinc ipse Tullius in L. Pisonem: *Me cum quæstorem in primis, ædilem priorem, prætorem primum, cunctis suffragiis populus R. faciebat; homini illi honorem, non generi: moribus, non majoribus meis, virtuti perspectæ, non auditæ nobilitati detulerunt.* Item Philipp. 7. *Quid enim non debeo vobis, Quirites, quem vos à se ortum hominibus nobilissimis omnibus honoribus prætulistis?* Sed & aliis locis ita de se, ut est hominis ingenium, frequentissime. *Acidalius.*

tatis nobilissimæ, & ut vita clarus, ita ingenio maximus; qui effecit, ne quorum arma viceramus, eorum ingenio vinceremur; consul, Sergii Catilinæ Lentulique & Cethegi & aliorum utriusque ordinis virorum conjurationem singulari virtute, constantia, vigilia, curaque aperuit. Catilina metu consularis imperii urbe pulsus est. Lentulus consularis & prætor iterum, Cethegusque & alii clari nominis viri, auctore senatu, jussu consulis in carcere necati sunt. Ille senatus dies, quo hæc acta sunt, virtutem M. Catonis, jam multis in rebus conspicuam atque prænitentem altissime illuminavit. Hic genitus

proavo

Utriusque ordinis.] Burr. Ms. *utrius ordinis*, antique. Sic quidam veteres editiones Agellii 13. cap. 22. in verbis M. Catonis: *Si quid est quod utar; utor: si non est; ego suum cui* (alias *cuique*) *per me uti licet.* Schegkius. *Utriusque ordinis.*] Ms. *utrius.* Quod antique dictum putabat Schegkius. Sed fuerit illud contra mentem Prisciani; qui lib. v., postquam probavit, ut veteres, *plerus, plera, plerum*, aliaque id generis, absque *que*, soliti fuerint efferre; ita de hac voce subjungit: *Uter vero, & uterque, diversas habent significationes. Uter enim πότερος, dividuam vim habet; uterque ἑκάτερος, collectivam; ubi πῦ, ὅπυ, ubique πανταχῦ. In his ergo, & similibus, Que si conjunctionem accipiamus, composita sunt: sin syllabam, derivativa.* Vix tamen Prisciano assenserim. Quadrigarius apud Agellium lib. IX. epist. XIII: *Viris summo studio pugnantibus.* Sic enim fuit in Ms. Giselini, testante Lipsio, epist. Quæst. lib. IV. cap. XI. Nec dubitat idem ejusdem lib. epist. 12. quin apud Livium lib. XXXVI. ex Ms. sit reponendum: *Frumenti spes, quæ in oculos fuerat, utros pariter frustrata est.* Audaciæ ergo sit nimiæ, veterem Velleii lectionem exturbare. *Vossius.*

Aperuit.] Ita alii. vulgo, *eripuit.* *Eripuit.*] Forsitan ita scripsit Velleius: ut sit, *Eripuit è rep.* Sed aptius videbatur, & usitatius, *exstinxit, aut oppressit.* Quod attingendum putavi, ne quis me gloriæ caussa putet insignia tantum persequi, humiliora contemnere. *Manutius.* *Aperuit.*] Inepte, *eripuit.* Repone, *eruit.* Nam hoc Cicero ipse ubique in laude suâ ponit, quod conjurationem retexerit, in lucem produxerit, vindicandam comprimendamque Senatui præbuerit. Etiam Florus: *Industria rem patefecit.* Lipsius.

Prætor iterum.] Post consulatum præturam ea propter repetiit, ut senatorium ordinem censorio judicio ob mollitiem amissam jure & beneficio magistratus reciperaret. Dio lib. 37. *Et P. Lentulum, qui post consulatum gestum senatu exciderat: ac senatoriæ dignitatis recuperandæ causa præturam tunc gerebat.* ubertim hunc morem disertissimus Manutius diducit. *Schegk.*

Altißime illuminavit.] Ita cum *Grutero* legimus, cum fuisset antea, in *altißimo luminavit.* ubi si *luminandi* vox toleraretur, φράσις tamen tota insolentior videri potest. *Boecl.* [Luminandi verbo usus est Prudentius, Capella, Cælius Aurelianus. Sed ex iis autoribus Latinitas petenda non est.]

Fami-

proavo M. Catone, principe illo familiæ Porciæ, homo virtuti simillimus, & per omnia ingenio diis quam hominibus propior, qui numquam recte fecit, ut facere videretur, sed quia aliter facere non poterat; cuique id solum visum est rationem habere, quod haberet justitiam, omnibus humanis vitiis immunis, semper fortunam in sua potestate habuit. hic tribunus pl. designatus, adhuc admodum adolescens, cum alii suaderent, ut per municipia Lentulus conjuratique custodirentur, pæne inter ultimos interrogatus sententiam, tanta vi animi atque ingenii invectus est in conjurationem, ut ardore oris orationem omnium lenitatem suadentium, societate consilii suspectam fecerit: sic impendentia ex ruinis incendiisque urbis & commutatione status publici pericula exposuit.

Familiæ Porciæ.] Nota Familiam pro Gente: nisi si dictio *Porciæ* aliena sit, & à glossulâ. Tamen infrà quoque Cæsarem *genitum nobilissimâ Iuliorum familiâ* dixit. *Lipsius. Familiæ Porciæ.*] Omnino familiam pro gente posuit Velleius. Similiter & Valerius Maximus lib. III. cap. II: *Porciæ familiæ* dixit: item noster infra de Cæsare: *Nobilissima Iuliorum genitus familia.* Nihil certius. *Vossius.*

Fortunam in sua potestate habuit.] Eleganter Cicero Paradox. *Nescis insane, nescis, quantas vires virtus habeat. nomen tantum virtutis usurpas: quid ipsa valeat ignoras. nemo potest, non beatissimus esse, qui est totus aptus ex sese, quique in se uno sua ponit omnia. cujus autem spes omnis, & ratio & cogitatio pendet ex fortuna, huic nihil potest esse certi.* Horat. lib. 2. Satyr. 7;

Quisnam igitur liber? sapiens, sibi qui imperiosus:
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent:
Responsare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, & in seipso totus teres atque rotundus,
Externi ne quid valeat per læve morari:
In quem mança ruit semper fortuna.

& quæ sequuntur. Comparationem Catonis & Cæsaris habes in Sallustio & Dione. *Schegk.*

Vt ardore oris.] Ed. vet. *& ardore oris, ut orationem.* Hinc Lips. pro *&* legit, *eo.* Et posteà, *ardore oris, ut orationem.*

Sic impendentia ex ruinis incendiisque urbis.] Nihil mutandum. Sensus est: Catonem prævidisse, ac exposuisse impendentia pericula, quæ partim ex ruinis & incendiis, partim commutatione status publici, constabant. Et sane ex Catilinariis Tullii, ac Sallustii bello Catilinario, aliisque, notum est, Catilinam minatum palam se incendium suum ruina exstincturum. Florus breviter lib. IV. cap. I. *In præsentem reum Cicero peroravit: sed non amplius profectum, quam ut hostis evaderet, seque palam professo, incendium suum restincturum ruina minaretur.* Ubi quærunt viri docti, quidnam sit, *professo.* Ego eos hac molestia libero. Scribendum est, *professus.* Vult enim Florus, hoc ipso

ſuit, ita conſulis virtutem amplificavit, ut univerſus ſenatus in ejus ſententiam tranſiret, animadvertendumque in eos, quos prædiximus, cenſeret; majorque pars ordinis ejus Catonem proſequerentur domum. At Catilina non ſegnius vota obiit, quam ſceleris conandi conſilia inierat. quippe fortiſſime dimicans, quem ſpiritum ſup-
36 plicio debuerat, prœlio reddidit. Conſulatui Ciceronis non mediocre adjecit decus natus eo anno D. AUGUSTUS, abhinc annos LXXXII: omnibus omnium gentium viris magnitudine ſua inducturus caliginem. Iam pæne ſupervacaneum videri poteſt, eminentium ingeniorum notare tempora. quis enim ignorat diremtos gradibus ætatis floruiſſe hoc tempore Ciceronem, Hortenſium,

ipſo eum ſe hoſtem profeſſum palam, quod in ſenatu ſe ſuum incendium ruina reſtincturum eſſet minatus. *Voßius.* *Sic impendentia ex ruinis incendiiſque urbis.*] Rurſum *ipſam vim orationis Catonianæ* (quam habes apud *Salluſt. Catil.* 52.) ſive *præcipuum argumentum* his verbis complexus eſt Noſter. Non enim videbantur intelligere Patres, quantum à Catilinariis molitionibus periculum reip. toti ſtatuique, omni ordini, omni ætati ac ſexui immineret: itaque Catonis oratio potiſſimum in eo occupabatur, ut ruinas, incendia, internecionem, in conſpectu omnium poneret, neceſſariæque ſeveritatis unicum conſilium demonſtraret. *Boeclerus.*

Conſulis.] Aliter, *conſilii.* legi quoque poteſt *conſilio*, ut Voſſius monuit.

Vota obiit.] Vulgo, *nota. Vota obiit*] Ego, *mortem obiit*: vel, *vita abiit.* Sed, *obire mortem*, Velleio familiarius. Sic enim locutus eſt ſupta, multis locis. *Manutius.* *Nota obiit.*] Alii aliter. Puto, *mota obiit.* Id eſt, non minus animoſe ſemel à ſe mota peragere voluit, quàm movere ea cœperat. Utrobique audax, in ordiendo, in exſequendo. Probe etiam, *vota obiit*: ea quæ voverat deſtinaveratque. *Lipſius.* *Vota obiit.*] Eſt in mſ *nota.* unde ſit ut aliquando conjectarem, *conata obiit.* Sic ſupra cap. 29. *privatis ut opibus, ita conſiliis magna auſus magnificeque conata exſecutus.* Gruter. *Vota obiit.*] *Gruterus*, *conata* reponit, cum in mſc. *nota* fuerit: ſed cum *conandi* vox ſtatim ſubſequatur, debilitari vim hujus lectionis, conſentaneum eſt. *Boecler.*

Annos LXXXII.] Lege, XCII. *Manutius.*

Ciceronem, Hortenſium.] Tres de Oratore Ciceronis libri, magis etiam is, qui, Brutus, inſcriptus eſt, quantum eloquentiæ laude floruerint Antonius, & Craſſus, deinde Cotta & Sulpicius, plane demonſtrant. Itaque Velleium puto tria oratorum paria conjuncte poſuiſſe, primo loco, Ciceronem, Hortenſium; ſecundo, Antonium, Craſſum, tertio, Cottam, Sulpicium. Locus igitur emendandus. *Manutius.*

Hortenſium.] *Vide* G. I. Voſſ. *de Hiſtor.*

ſium, ſenemque Craſſum, Catonem, Sulpicium; moxque Brutum, Calidium, Cœlium, Calvum, & proximum Ciceroni Cæſarem; eorumque velut alumnos Corvinum ac Pollionem Aſinium, æmulumque Thucydidis Salluſtium: auctoreſque carminum Varronem ac Lucretium, neque ullo in ſuſcepti operis ſui carmine minorem Catullum. Pæne ſtulta eſt inhærentium oculis ingeniorum enumeratio: inter quæ maxime noſtri ævi eminent: princeps carminum Virgilius Rabiriuſque, & con-

ſtor. Lat. I, II. ſicut idem de aliis Hiſtoricis agit.

Senemque Craſſum.] Aliter, *ſaneque. Saneque Craſſum.*] Lego: *unaque Craſſum.* Hac ipſâ ætate, inquit, floruerunt pariter in eloquentiâ Craſſus, Cato. Craſſum autem illum Divitem intellegit, quem & Cicero eo nomine laudat, & Plutarchus *inter Romanos fuiſſe eloquentiſſimum* ait. Eſt qui *ſenemque Craſſum* legat, & de illo Lucio, qui cum Antonio vixit floruitque, intelligat. Valde errat. palam hic Velleius de iis oratoribus, qui M. Tullio compares, aut ſuppares, certe fuerunt. Nam Catonem, intellegit Uticenſem: Sulpicium, Servium illum eloquio & juris ſcientia laudatum. Denique de altero illo Craſſo jam ante à Velleio & ſuo loco dictum. *Lipſius.*

Suſcepti.] Vulgo, *ſuſpecti. Suſcepti.*] *Suſpecti* poſuit pro ſuſpiciendi, id eſt, admirandi. Aut lege, *ſuſcepti*; ut Gryphio, aliiſque editum. Sed alterum magis placet. Sic *conſpectum* pro *conſpiciendo* poſuit Appuleius lib. x. de Aſino aureo: *conſpectum atque famigerabilem meis artibus effeceram dominum.* Item Avianus Fab. x.

Ad campum nitidis venit conſpectus in armis.

Voſſius. *Suſpecti.*] Cur non *ſuſcepti*; nec enim aliud vult, quam Catullum nullo minorem in opere & materia quam elegit. In magnis alii magni, hic nihil iis minor, ſed in parvis. *Lipſius.*

Catullum.] *Catullum* pro *Catulum*, quod eſt in antiqua editione, docti viri repoſuerunt. Sed haud ſcio, quam recte. Nam & *Q. Catulus* numeratur inter nobiles ejus ætatis poëtas. *Vrſin.* *Catullum.*] Laus eximia Catulli, quam hodie multi ſunt Suffeni Catulliani, qui deterunt; homines venuſti, dicaces, & urbani, longe plurimos item verſus facientes: ſed qui ſimul aut hunc ipſum aut hujus ſimilem ex prima claſſe poëtam attigere, caprimulgi rurſus aut foſſores videantur, adeoque inficeto omnes rure ſint inficetiores. tantum abhorrent ac mutant. Hoc tamen præter inſtitutum aut morem meum. *Acidal.*

Princeps carminum Virgilius, Rabiriuſque.] Vetus editio communicat hunc Principatum cum Rabirio, ſcribitque, *Principes.* Credimuſne tam magnifice ſenſiſſe de poëtâ hodie vix noto Velleium? fortaſſe per amicitiam, aut alia de cauſſa. Ovidius quoque laudat:

—— magnique Rabirius oris.

Et Seneca VI. de benefic. *Egregie mihi videtur M. Antonius apud Rabirium poëtam exclamare:*

Hoc habui quodcumque dedi. ——

ubi legendum, *habeo.* Fabius contra tenuiter de eo ſentit: *Rabirius & Pedo non indigni cognitione, ſi vacet.* Lipſ.

consecutus Sallustium Livius, Tibullusque & Naso, perfectissimi in forma operis sui. nam vivorum ut magna
37 admiratio, ita censura difficilis est. Dum hæc in urbe Italiaque geruntur, Cn. Pompeius memorabile adversus Mithridatem, qui post Luculli profectionem magnas novi exercitus vires reparaverat, bellum gessit. At rex fusus fugatusque & omnibus exutus copiis Armeniam Tigranemque socerum petit, regem ejus temporis, nisi quia

Consecutus Sallustium Livius.] Opinor, hæc verba è suo loco in alienum detrusa. Cur enim poëtis admisceatur historiarum scriptor Livius? Quod si illud, paullo ante dictum, *æmulumque Thucydidis Sallustium*, ponantur, suam sedem obtinebunt. Quo in loco requirit antecedentium verborum ordo; ut legatur, *Et consecutum Sallustium, Livium*: vel; *Et, qui consecutus Sallustium, Livius.* Cum enim nec unum oratorem, nec unum poëtam, sed multos simul Velleius nominet, de uno Sallustio historico mentionem ab eo factam esse, verisimile non videtur. Quod si quis cum Sallustio in historiæ Romanæ laude conjungendus, quem Livio anteponamus, aut etiam conferamus, prorsus non habemus. Ipse etiam Velleius in extrema parte libri primi perhonorifice cum appellavit. *Manutius. Consecutus Sallustium Livius.*] Viro docto atque optime (rem dico) de Velleio merito transposita hæc verba videntur: & iis quæ supra subjungenda, *Æmulumque Thucydidis Sallustium.* Cur enim, inquit, poëtis admisceatur historiarum scriptor Livius? Ratio aliqua est, sed hic vana. quia non studiorum similitudinem injungendo, sed temporum Velleius spectat: Livius autem illis prioribus inferior, & tantum non ævi Velleiani. Obiit enim (Eusebio sic traditum) quarto Tiberiani imperii anno. *Lipsius.*

Perfectissimi.] Manutius legit, dubitantér tamen: *perfectissima metamorphosis. Perfectissimi, &c.*] Dico nil tentandum, frequens nostro phrasis: *Nunc proposito operi sua forma reddatur.* &, *In formam justi exercitus.* atque: *cogit enim excedere propositi formam operis, &c.* Schegk. *Perfectissimi.*] Possit tamen etiam legi, *perfectissimus.* Ut ad Nasonem solum referatur, quem ultimo nominavit Velleius. *Vossius.*

Ita censura difficilis.] Næ difficilis, præsertim in opere Historico: vel ob hoc ipsum, quod *Velleius* acute innuit quia admiratio publica neque requirit judicia & rationes censuræ; neque admittit examen sui affectus. Iam quantum potest dignitatis, loci, gentis, necessitudinis, denique fortunæ veneratio? ad quam vel suo vel ævi ingenio plerumque etiam Prudentum mentes inclinantur. Igitur haud dubie ea sincerissima laus est, illud verissimum decus quod incorrupta cuique posteritas rependit. cum præsertim ex altera quoque parte, doctissimum quemque invidia non nisi cum inviso finitura, contundere nitatur ac deprimere. *Boeclerus.*

Tigranemque socerum.] Librarii erratum, non Velleii. quis enim nescit, Mithridatis generum, non socerum, Tigranem fuisse? *Manutius. Tigranemque socerum.*] Omnes tradunt *generum* fuisse. Vacillavit memoria Velleii? potuit. Sed hoc quoque potest, error in scripto esse: & forte vetus germanumque *socer ejus petit.* Ipse socer generum suum petit. *Lipsius.*

Nisi

quia Luculli armis erat infractus, potentissimum. Simul
itaque duos persecutus Pompeius, intravit Armeniam.
prior filius Tigranis, sed discors patri, pervenit ad Pom-
peium; mox ipse supplex & præsens se regnumque di-
tioni ejus permisit, præfatus: neminem alium neque Ro-
manum neque ullius gentis virum futurum fuisse, cujus
se fidei commissurus foret, quam Cn. Pompeium: pro-
inde omnem sibi vel adversam vel secundam, cujus au-
ctor ille esset, fortunam tolerabilem futuram. non esse
turpe ab eo vinci, quem vincere esset nefas: neque ei
inhoneste aliquem summitti, quem fortuna super omnes
extulisset. Servatus regii honos imperii, sed multato in-
genti pecunia: quæ omnis, sicuti Pompeio moris erat,
redacta in quæstoris potestatem, ac publicis descripta
litteris. Syria aliæque, quas occupaverat, provinciæ ere-
ptæ; & aliæ restitutæ populo Romano, aliæ tum pri-
mum in ejus potestatem redactæ: ut Syria, quæ tum pri-
mum facta est stipendiaria. Finis imperii regis termina-
tus Armenia. Haud absurdum videtur propositi operis 38
regulæ,

Nisi quia Luculli.] Ferri forte queat, sed tamen inclinat animus reponere, litera minus, *nisi qua Lucullus. qua*, pro *quatenus*. Gruter.

Patri.] Vulgo, *Patris*.

Cujus se fidei.] [Vulgo *societati.*] Proprietas Latinæ linguæ magis exigit, *committere se potestati*, quam *societati*: idque comprobant hoc in loco, quæ supra proxime, quæque infra dicuntur: alii *cujus se fidei c. f.* Manutius.

Sicuti Pompeio moris erat.] Recte hoc notatum Pompeio non peculiare, sed commune omnibus. Igitur ego, quod aliis minus tentatum, voces aliter colloco: *Quæ omnis Pompeio, sicuti moris erat, redacta.* Præpositionem omittere nostro familiare. Supra de Aristonico: *ductusque in triumpho sed M' Aquillio.* Et abhinc paullo post, ubi nunc sumus: *Gallias primum Domitio & Fabio intratas cum exercitu.* Quibus locis de suo tamen Aldus, nimis forte liberaliter, *a* præpositionem addit. *Acidal.*

Redacta in quæstoris potestatem.] Nonne idem mos aliis? & nonne semper pecunia publica appensa Quæstori? Ita, sed non pari fide. Luculli, Crassi, & ejusmodi rapones, partem plurimam in se derivabant. Significat igitur & laudat integritatem Pompeii, qui publicæ pecuniæ abstinentissimus fuit. Tamen Cato apud Lucanum, libere, & ut Cato, profert, aliquid eum quoque delibasse.

Immodicas possedit opes, sed plura retentis
Intulit. Lipsius.

Redacta

regulæ, paucis percurrere, quæ cujusque ductu gens ac natio redacta in formulam provinciæ, stipendia pacta sit: ut quæ facilius quam partibus simul universa conspici possint. Primus in Siciliam transjecit exercitum consul Claudius, & provinciam eam, post annos ferme LII, captis Syracusis fecit Marcellus Claudius, Primus Africam

Redacta in formulam provinciæ.] Egregiæ hujus egressionis *Commentatorem* damus *Sigonium*; ex cujus 1. *de antiq. jur. Provinc.* plenior provinciarum factarum historia ratioque peti potest. Est autem *redigere in formulam provinciæ nihil aliud, quam leges domesticas* adimere, & *Romanas dare, ac prætorem, qui quotannis provinciam ex legibus datis administret, instituere. Neque vero sola tributi impositio provinciam efficit, cum id multis sit etiam Italicis & exteris imperatum, qui tamen in provinciæ formam non sint relati; sed legum domesticarum & patriæ libertatis ademtio, & prætoris, qui eos regat, institutio.* Sunt hæc rursum verba *Sigonii* è 1. *de antiq. jur. Ital.* 26. Ergo ipsum *Ius provinciale*, alio nomine, *Formula provinciæ* appellatur, notante eodem 1. *de antiq. jur. Prov.* 1. Boecletus.

Stipendia pacta sit.] Quasi pacisci gentes victæ cum hac victrice de stipendiis soleant. Raro aut non hoc factum, ipsa superbe imponebat. Mea voluntate scribas, *stipendiaria facta sit.* Lipsius.

Vt quæ facilius.] Vulgo, *notavimus facilius, ut è partibus simul universa conspici possint. Vt quæ facilius.*] Scribendum, *Notabimus, ut facilius, quam partibus, simul universa conspici possint.* Hac mente. Ego simul & ut in tabula proponam, ut lector ea magis uno obtutu capere & simul animo infigere, quam varie diducta, possit. *Lipsius. Vt quæ facilius.*] Lege, *Stipendia pacta sit: notatis ut partibus, facilius simul universa conspici possint.* An magis hoc? *Notabimus partibus, ut facilius simul universa conspici possint. Partibus notare* est per partes seu particulatim notare. Sic ab aliquot lineis: *Inde varie possessa & amissa partibus, universa ductu Augusti facta stipendiaria est. In partibus* pro eodem infra: *Horum XVI. annorum opera quis, cum inserta sint oculis animisque omnium, in partibus eloquatur?* Nihil agimus, tertium dabo, in quo manebo, Apolline volente. Exemplaris Aldini scriptura est: *notabimus facilius, ut quæ partibus simul universa conspici possint.* Hinc ego nulla vocum mutatione, levissima traductione, errantes & fluctuantes lectiones sic stabilio: *ut quæ partibus notabimus, facilius simul universa conspici possint.* Acidal. *Vt quæ facilius.*] Bene observatum Popmæ, *id* latere in voce præcedenti *sit.* Itaque locum hunc sic emendandum arbitror: *Id notabimus, facilius ut, quam partibus, simul universa conspici possint.* Vossius.

Primus in Siciliam.] Errat Velleius. Sicilia præter regnum Syracusanum iisdem temporibus, quis Sardinia, provincia facta. Solinus, Pomponius De origine juris. Universa cum regno Syracusano non à Marcello sed M. Valerio Lævino. De provinciis post Sigonium pauca, imo nihil dicere habeo. Satis sit monuisse, in plurimis Velleium victorem gentis cum pacificatore, eum dico, qui pacis conditiones jussu populi tulerit, confundere imperite. Schegk.

CCIV.]

cam Regulus, nono ferme anno primi Punici belli: sed post CCIV annos P. Scipio Æmilianus, eruta Carthagine, abhinc annos CLXXXII Africam in formulam redegit provinciæ. Sardinia inter primum & secundum bellum Punicum, ductu T. Manlii consulis, certum recepit imperii jugum. Immane bellicæ civitatis argumentum, quod semel sub regibus, iterum hoc T. Manlio consule, tertio Augusto principe, certæ pacis argumentum Ianus Geminus clausus dedit. In Hispanias primi omnium

CCIV.] Nisi omnis calculatoria me fugit, superest hic centenaria nota. Nam ecce Africa intrata anno CCCCXCVIII. Carthago deleta, DCVII. quid amplius quam justi intersunt anni CV.? Tolle ergo grande hoc ἀντιχρόνισμα. *Lipsius*.

Annos CLXXXII.] Συλλογιστικῶς evincit, CLXXV. Facile colligere ex anno Carthaginis deletæ jam dicto. *Lipsius*.

Certum.] Eleganter *certum jugum*, pro firmo & perpetuo. Sic Florus lib. 4. cap. ult. *Certa mox fides & æterna pax cum ipsorum ingenio in pacis partes promptiore & cum consilio Cæsaris*. Martiali *Certus* frequenter pro duro & obstinato, lib. 5. in Marianum.

Nil mihi respondes? uxoris res agit, inquis.
Iste mea: sane certus & asper homo est.

Lib. 1. ad Phœbum.

Fac rata vota patris, sic te tua diligat uxor,
Gaudeat & certa virginitate soror.

Cicero epist. ad Att. 21. lib. 5. certum hominem, pro gravi & moribus antiquis. *Q. Volusium, tui Tiberii generum, certum hominem, sed mirifice etiam abstinentem misi in Cyprum*. Sæpissime & Propertius de Cynthia rigidiore, & in ira pertinace, cujus te exemplorum congerie non onerabo. *Acidal.*

Semel sub regibus.] Hoc sub Numa fuisse factum, notius, quam ut referri debeat. Cæterum non contineo me, quin, hac occasione Plutarchi patrocinium suscipiam. Scribit is ἐν τῷ περὶ τῆς Ῥωμαίων τύχης, inter primam, & alteram Iani κλεῖσιν, annos esse quadringenos, & octogenos. Recte sane. Numerat enim ab initio regni Pompiliani, quod annorum fuit XLIII. Vir autem doctus, qui non dubitavit integrum caput componere, ut ostenderet, Plutarchum committere ἀντιχρόνισμα annorum XLVI., in eo lapsus est, quod numerare inceperit à bello Albano, sive Iano primum aperto. Quod in VI. Tulli annum incidere ex Eusebio liquet. Itaque nemini dubium fore arbitror, quin Plutarchus ab eo parum δεξιῶς gravissimi erroris agatur reus. *Vossius.*

Tertio Augusto principe.] At docuit me vir, qui cuncta tenet antiqua sepulta, I. Lipsius in electorum I. cap. 20. Ianum ter ab Augusto clausum. Et vere. an igitur legendum *ter*? minime. satis habuit Velleius à quibus, non quoties à singulis clusus exprimere. *Schegkius.*

Ianus Geminus.] Iani bifrontis templum pace claudebatur. *Ianus Geminus.*] Hinc *Florus* 4, 12, 64. Aususque tandem Cæsar Augustus Ianum Geminum cludere, bis ante se clusum,

sub

omnium duxere exercitus Cn. & P. Scipiones, initio secundi belli Punici, abhinc annos CCL. inde varie possessa, & sæpe amissa partibus, universa ductu Augusti facta stipendiaria est. Macedoniam Paullus, Mummius Achaiam, Fulvius Nobilior subegit Ætoliam: Asiam L. Scipio Africani frater eripuit Antiocho: sed beneficio senatus populique R. mox ab Attalis possessam regibus, M. Perperna capto Aristonico fecit tributariam. Cypri devictæ nulli assignanda gloria est. quippe Senatusconsulto, ministerio Catonis, regis morte, quam ille conscientia acciverat, facta provincia est. Creta Metelli ductu longissimæ libertatis fine multata. Et Syria Pontus-

39 que Cn. Pompeii virtutis monumenta sunt. Gallias primum Domitio & Fabio nepoti Paulli, qui Allobrogicus vocatus

sub Numa rege, & victa primum Carthagine. Sueton. Aug. 22. Ianum Quirinum semel atque iterum à condita urbe memoriam ante suam clausum, in multo breviore temporis spacio, terra marique pace parta, ter clusit. Alii passim. *Boeclerus.*

Abhinc annos CCL.] Stricta computatio CCXLIIX.

Ab Attalis possessam regibus.] Sive placet, *Attalicis.* Ita enim Pergami reges dicti, quia aliquot Attali nomine. Strabo lib. XIII. Πέργαμον ἐπιφανὴς πόλις, καὶ πολὺν συνευτυχήσασα χρόνον τοῖς Ἀτταλικοῖς βασιλεῦσι: *Pergamum, illustris civitas, & diu felix sub regibus Attalicis.* Ibi quoque origo eorum, & stemma. *Lipsius.*

Cypri devictæ.] *Lipsius* reposuit, cum esset *Cypro devicta*; ex quo alii fecerunt: *Cypro de victa.* Boecler.

Senatusconsulto.] Certum est Plebis hoc scitum non Senatus fuisse: eoque summo virorum Cujacio visum hic reponi, PSto. *Lipsius. Senatusconsulto.*] Clarissimus Cujacius & hic corrupte legi *SCto*, pro *PSto*, ait, nisi utrumque intervenisse dixeris, quod sæpe accidit, ut de colonia Vibonem deducenda apud Livium lib. 35. De actis Cæsaris apud Ciceronem ad Atticum 5. Epistola 16. ego Velleium culpa vix libero. Ministerii duo genera doctissimo, & Iurisconsultissimo Ræxardo. Unum honorificum, & cum potestate, ut cum mittuntur in provincias, cum prætorio, consulari, quæstorio jure. de quo hic, & Valerius. Alterum vile & servile; de quo Quinctilianus Declamatione; *Prægnans adultera*: adde Cujacium lib. 7. Observat. cap. 9. *Schegkius.*

Regis morte.] Ammianus lib. 14. regem *fœderatum & socium ob ærarii angustias sine ulla culpa proscriptum* narrat; *ita ut jus ejus insulæ, avarius quam justius sint assecuti Romani.* Strabo lib. 14. quod Rex Clodium à piratis captum redimere noluerit, legem latam scribit. *Schegk.*

Quam ille.] Potius est, vel *ipse*, vel *illi.* quod posterius censeo potissimum. *Acidalius.*

Et Syria.] Lege, *At Syria, Pontusque, &c.* Vossius.

Cæsaris.]

vocatus est, intratas cum exercitu, magna mox clade nostra sæpe & affectavimus & amisimus. sed fulgentissimum C. Cæsaris opus in iis conspicitur: quippe ejus ductu auspiciisque infractæ, pæne idem, quod totus terrarum orbis ignavum conferunt stipendium. Ab eodem facta Numidia. Ciliciam perdomuit Isauricus, & post bellum Antiochicum Vulso Manlius Gallo-græciam. Bithynia, ut prædiximus, testamento Nicomedis relicta here-

Cæsaris.] Vide Cæsarem de Bell. Gall.

Pæne idem quod totus terrarum orbis.] Quæ mens? an tantum fere stipendii conferre divites illas Gallias, quantum reliquum orbem? tumidum & vanum est. An discrimen aliquod tributi Gallicani à reliquis provinciis indicat? nugæ, nec hic locus. Verbulum hoc turbans ego trajicio, & lego: *idem quod pæne totus.* Probe & caute veritati nempe consultum it Velleius; & quia illa abnuit de toto orbe stipendiario, addidit *pæne totum.* Lipsius.

Ignavum conferunt stipendium.] Non displicet, *In ærarium conferunt stipendium.* Manutius. *Ignavum conferunt stipendium.*] Alii voluut, *in ærarium conferunt.* Quid opus mutatione? Revera *ignavum stipendium*, & ejus pensio parum virilis. Tamen si quid opus, legam: *in annos. Lips. Ignavum conferunt stipendium.*] Manutii conjectura non displiceat, nisi videatur supervacua. Insultat enim quodammodo auctor contumeliosa voce Gallis: qui bello celeberrimi & antehac invicti, nunc velut fracti & ignavi stipendium Romanis pariter cum aliis gentibus solvant. *Acidal. Ignavum conferunt stipendium.*] De stipendio ita Eutropius lib. VI.: *Galliæ autem tributi nomine annuum imperavit HS. quadringenties.* Unde emendandus Suetonius in Iulio, ubi vulgo legitur: *eique* (Galliæ) *in singulos annos stipendii nomen imposuit.* Scribendum ex codice Vaticano: *Eique* CCCC. *in singulos annos stipendii nomine imposuit.* Frustra enim HS. addebat Torrentius, quod intelligi debet. Velleius supra de Catone: *cum lis ejus* XIIX. *æstimaretur.* Ubi male itidem pro *ejus*, Scaliger libello de re nummaria reponebat: *ei HS.* Ita ἐλλειπτικῶς semper loquuntur poëtæ. *Voss. Ignavum conferunt stipendium.*] Cur vocet *stipendium ignavum*, liquebit ex verbis Taciti lib. 4. Histor. cap. 12. ubi loquitur de Batavis: *Nec opibus Romanis, societate validiorum attriti: viros tantum armaque imperio ministrant.* unde & ipsimet Batavi lib. 5. Histor. cap. 25. *Respicerent Rhætos Noricosque, & ceterorum onera sociorum. sibi non tributa, sed virtutes & viros indici. proximum id libertati.* Gruter.

Ab eodem facta Numidia.] Locus est mutilus, & mendosus. Cum autem de C. Cæsare hoc loco loquatur Velleius, posset sic restitui: *Ab eodem Britannia facta, &c.* nam præcedit verbum *infractæ*, in quo videtur Velleius lepide jocatus esse. *Ursinus. Ab eodem facta Numidia.*] Liber Bonhom. *facta Numidici.* Inde emendaveram, *facta Numidia.* quod jam video & Sigonio, (at cui viro?) in fastorum commentariis placuisse. Confirmat Hirtius, dum ait: *Tributis vectigalibusque regiis abrogatis, ex regnoque provincia facta, atque ibi Crispo Sallustio procos.*

hereditaria. D. Augustus præter Hispanias aliasque gentes, quarum titulis forum ejus prænitet, pæne idem facta Ægypto stipendiaria, quantum pater ejus Gallia, in ærarium reditus contulit. At Ti. Cæsar, quam certam Hispanis parendi confessionem extorserat parens, Illyriis Dalmatisque extorsit. Rhætiam autem & Vindelicos ac Noricos, Pannoniamque & Scordiscos, novas imperio nostro subjunxit provincias. Ut has armis, ita auctoritate Cappadociam populo R. fecit stipendiariam. Sed revertamur

procos. cum imperio relicto, ipse Zama egressus, Vticam se recepit. Et Dio libro 43. dubitationem omnem tollit: *Eâ pars Libyæ, quæ circa Carthaginem sita, à Romanis Africa dicebatur, vetus provincia dicta est, quod jam olim subacta esset: Numidia autem quia recens debellata fuit, novæ provinciæ nomen inditum est.* Schegk.

Facta.] Scil. provincia.

Quarum titulis forum ejus prænitet.] An hic ergo *Index* ille *rerum Augusti* tangitur? de quo Suetonius scripsit, & qui hodieque lacer visitur Ancyræ Galatiæ urbe. Sunt qui censent: non ego. Nam ille quidem ante *Mausolæum* Augusti *statutus in æneis tabulis*: at hi tituli in foro. Loca igitur discrepant: sed nec res eadem. Nam in illo breviarium, quidquid belli aut domi Augustus gessit: hic saltem gentes ab eo, sive auspiciis ejus, victæ, & tituli ducum triumphales. Denique tangit Velleius hoc, quod Suetonius cap. XXXI. in Aug. *Proximum à diis immortalibus honorem memoriæ ducum præstitit, qui imperium populi Romani ex minimo maximum reddidissent. Itaque & opera cujusque manentibus titulis restituit, & statuas omnium triumphali effigie in utraque Fori sui porticu dedicavit.* Lipsius.

Quarum titulis forum ejus prænitet.] Suetonius extremo Aug. *De tribus voluminibus uno mandato de funere suo complexus est: altero, indicem rerum à se gestarum, quem vellet incidi in æneis tabulis, quæ ante Mausoleum statuerentur: tertio breviarium totius imperii, quantum militum sub signis ubique esset, quantum pecuniæ in ærario & fiscis, & vectigaliorum residuis.* Et Tacitus lib. I. Annal. *Proferri* (Tiberius) *libellum recitarique jussit. opes publicæ continebantur, quantum civium, sociûmque in armis, quot classes, regna, provinciæ, tributa aut vectigalia & necessitates & largitiones; quæ cuncta sua manu perscribserat Augustus.* Ambo ecce ab Augusto compositum, sed nullus in foro positum adfirmat. Locus itaque laudabilis, & quem alibi quæras frustra. eumpse esse volunt, cujus exemplar Ancyræ ab Amplissimo Busbequio curatum, edidit doctissimus Schottus. *Schegkius.*

Parendi confessionem.] Historiæ & fidei interest hoc corrigi. Nunquid enim Tiberius Hispanos subegit, & domuit; nusquam factum, aut scriptum. Imo Augustus ipse, atque ita antea traditum hoc ipso Indice: *Hispania universa ductu Augusti facta stipendiaria est.* Huic sensui emendo: *confessionem extorserat parens, Illuriis Dalmatisque extorsit.* Tam certam, inquit, Tiberius Dalmatis & Illuriis patientiam extorsit, quam parens ejus (Augustus) Hispanis. *Lipsius.*

Cappadociam P. R. fecit stipendiariam.] Eunt in hanc sententiam agmine facto,

tamur ad ordinem. Secuta deinde Cn. Pompeii militia, gloriæ laborisne majoris, incertum eſt. Penetratæ cum victoria Media, Albania, Hiberia; ac deinde flexum agmen ad eas nationes, quæ dextra atque intima Ponti incolunt, Colchos, Heniochoſque & Achæos. & oppreſſus auſpiciis Pompeii, inſidiis filii Pharnacis, Mithridates, ultimus omnium juris ſui regum, præter Parthicos. Tum victor omnium, quas adierat, gentium Pompeius, ſuoque & civium voto major, & per omnia fortunam hominis egreſſus, revertit in Italiam. Cujus reditum favorabilem opinio fecerat. quippe plerique non ſine exercitu venturum in urbem, affirmabant, & libertati

ne facto, omnes, præter Appianum, qui hujus ſubacti regni gloriam confert in Auguſtum, ait; *Quod regnum Ariobarzanes integrum reliquit filio ſuperſtiti multis mutationibus obnoxium uſque Auguſtum Cæſarem, quo imperante, quemadmodum alia quadam; ita hoc regnum in provinciæ formam redactum eſt.* Schegkius.

Iuris ſui.] Bene, *juris ſui.* Nam Pharnaces poſtea quidem Ponticum regnum adminiſtravit, ſed non niſi jure ſtipendiario. Emendandus obiter hac occaſione Plinius Naturalis Hiſt. lib. XXXIII. cap. XII. ubi Phatnacem hanc primum Ponti regem nominat. Ita quippe ait: *Iam enim triumpho Magni Pompeii reperimus tranſlatam Pharnacis, qui primus regnavit in Ponto, argenteam ſtatuam.* Omnino legendum, *qui poſtremus regnavit in Ponto, &c.* Voſſius.

Favorabilem.] *Reditum formidabilem*, quæ proxime ſequuntur verba, legendum ſignificant. *Manutius. Favorabilem.*] Certum eſt, hoc eſſe contra mentem ſcriptumque Velleii. An hoc favorem Pompeio fecit, quod cum exercitu rediret, & oppreſſurus libertatem crederetur? imo odium prorſus. Aldus igitur legit, *formidabilem.* Ego, *infavorabilem:* novo, ſed appoſito verbo. Quidni iſtud, ut *Deſavere* & *Deſautio*, quæ in Tertulliano ſcio mihi lecta? *Lipſius. Favorabilem.*] Omnes uno agmine in hæc conſpirant. Alii legunt, *formidabilem:* alii, *infavorabilem*; alii, *non favorabilem.* Atqui vulgata lectione nihil rectius. Dicit Paterculus, Pompeii reditum fuiſſe favorabilem, quia privatus in urbem veniret. Vulgus enim metum conceperat, ne Sullæ, aut Marii inſtar, armatus urbem invaderet. Traditum hoc, præter alios, Dioni quoque lib. XXXVII. *Voſſius. Favorabilem.*] Optima lectio. *Plutarchus:* λόγοι δὲ παντοδαποὶ περὶ τοῦ Πομπηΐου προκατέπιπτον εἰς τὴν Ῥώμην. καὶ θόρυβος ἦν πολὺς, ὡς εὐθὺς ἄξοντος ἐπὶ τὴν πόλιν τὸ στράτευμα, καὶ μοναρχίας βεβαίας ἐσομένης. *Varii rumores in urbem præcurrerunt; magnoque tumultu trepidatum eſt, ne exercitum ſtatim urbi admoveret Pompeius, uniuſque dominatio denuo invaleſceret.* Adde *Dion.* 37. *p.* 43. ubi magnifica commendatio hujus civilitatis. *Boecler.*

K Brundiſi

tati publicæ ſtatuturum arbitrio ſuo modum. Quo magis hoc homines timuerant, eo gratior civilis tanti imperatoris reditus fuit. omni quippe Brundiſii dimiſſo exercitu, nihil præter nomen imperatoris retinens, cum privato comitatu, quem ſemper illi vacare moris fuit, in urbem rediit; magnificentiſſimumque de tot regibus per biduum egit triumphum; longeque majorem omni ante ſe inlata pecunia in ærarium; præterquam à Paullo, ex manubiis intulit. abſente Cn. Pompeio, T. Ampius & T. Labienus tribuni pl. legem tulerunt, ut is ludis Circenſibus

Brundiſii dimiſſo exercitu.] Quod inter laudanda, & ſuſpecta Pompeii facinora in primis numerant auctores concorditer. *Schegk.*

Magnificentiſſimumque.] Vide *Sigon. comment. in faſt. & triumph. Rom.* ad ann. DC XCII. *Boecler.*

Præterquam à Paullo.] Plus ergo Paullus intulit, quam Pompeius? Supra de Paullinâ ſummâ vidimus: at hîc Plutarchus auctor, *Pompeium tuliſſe*, *εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐν νομίσματι καὶ κατασκευαῖς ἀργύρου καὶ χρυσοῦ δισμύρια τάλαντα, παρὲξ τῶν εἰς τοὺς στρατιώτας δεδομένων*: *in publicum ærarium in pecuniâ & apparatibus argenti atque auri viginti millia talentûm, præter ea, quæ in milites dilargitus erat.* Confer cum illo *bis millies Paulli*: altero tanto vincit. Ergo jure hîc & ingenioſe reſcriptum, *præterquam Capitolio intulit.* Ad quem ſenſum etiam fac, *majore*, non *majorem*. Lipſius. *Præterquam à Paullo.*] Imo ſumma pecuniæ à Pompeio in ærarium inlatæ, altera fere parte Paullinam vincit. Quod jam Lipſio, ex Plutarchi Pompeio, demonſtratum. Sequitur itaque alios, qui pro, *à Paulo*, emendarunt, *Capitolio*: ac pro, *majorem*, ſcribit *majore*. Sed ſententia, neque ſic ſatis clara eſt, neque veritati conſentanea. Quamobrem enim inter ærarium, & Capitolium diſtinxerit Velleius, cum ærarium, quod fuit in æde Saturni, in Capitolio fuiſſe ſatis conſtet? Suſpicor itaque, tria illa verba, *præterquam à Paullo*, ab inepto librario textui eſſe inſerta, cum Pauli triumphum magnificentiſſime ab aliis deſcriptum legiſſet. *Voſſius.*

Tribuni pl. legem tulerunt.] Conſidera orationis & hiſtoriæ ordinem, & rectius, *tulerant*, videbitur. *Acidalius.*

T. Ampius.] *L. Tampius* ſcribendum eſt ex antiquo denario, & veteri item inſcriptione, ut in notis ad Cæſarem diximus. & totus hic locus ita legendus: *L. Tampius, & T. Labienus Tribuni pleb. legem tulerunt, ut is ludis Circenſibus corona aurea, &c.* nam in antiqua editione eſt, *ut ſi ludis Circenſibus, &c.* ex quo alii fecerunt, *ut S. Ludis, &c.* Urſinus. *T. Ampius.*] Meminere hujus etiam Varro apud Nonium, Cæſar lib. III. de bello Civili, Cicero libro IIX. ad Atticum & alibi ſæpe, Suetonius in Iulio, aliique. Non tamen dubitabat Urſinus reponere *Tampius*. Nam Tampiam familiam notam ſibi ex nummis & lapidibus. Nec ulterius ab eo receſſit magnus Caſaubonus Not. ad Suet. quàm ut

censibus corona laurea, & omni cultu triumphantium uteretur, scenicis autem prætexta coronaque laurea. id ille non plus quam semel (& hoc sane nimium fuit) usurpare sustinuit. Hujus viri fastigium tantis auctibus fortuna extulit, ut primum ex Africa, iterum ex Europa, tertio ex Asia triumpharet: & quot partes terrarum orbis sunt, totidem faceret monumenta victoriæ suæ. Numquam

ut se simile numisma vidisse scriberet, ita tamen ambiguâ scripturâ, ut tam T. AMPIVS, quam TAMPIVS, legi posset. Cæterum Hub. Golzius, in Thesauro rei antiquariæ, ex numismate quodam expressit L. AMPIVS. Unde, quæ sit nostra de hoc loco sententia, quivis facile colliget. *Vossius.*

Corona laurea.] Parum periti rerum morumque Romanorum, qui auream coronam hîc locarunt. Non fuit ea triumphantibus, sed è lauru. Et hæc ipsa Pompeii *Laurea*, ex Dionis claris verbis, lib. XXXVII. Δαφνοφορεῖν τε αὐτὸν διὰ πάσας τὰς πανηγύρεις, καὶ τὴν στολὴν τὴν μὲν ἀρχικὴν ἐν πάσαις μὲν αὐταῖς, τὴν δὲ ἐπινίκιον ἐν τοῖς τῶν ἵππων ἀγῶσιν ἐνδύειν: *Ipsum autem Laurum ferre* (in capite) *per omnes ludos, & Togam prætextam; Triumphalem autem, per ludos Circenses.* Sunt hæc ipsa decreta, quæ Velleius dicit: & tu corrige. *Lipsius. Corona laurea.*] Recipienda erat in textum palmaria *Lipsii* emendatio, quam res ipsa titulusque Rom. & *Dionis* auctoritas firmat: unde nihil de *aurea corona*, sed *de laurea* habemus. *Auream* tamen *Coronam* defendit *Carol. Paschalius* in erudito de coronis opere. Iudicent docti. *Savaro ad Sidon. Apollinar. carm.* 23. *v.* 425. confundit locum Nostri Auctoris cum iis, qui de coronis sacrorum certaminum victoribus dari solitis agunt. Nisi forte respexit ad locum *Plinii*, 7, 26. ubi de Pompeio: *Postea ad maria & deinde solis ortus missus hos retulit patriæ titulos more sacris certaminibus vincentium.* sed additur mox ratio: *Neque enim ipsi coronantur, sed patrias suas coronant.* Boecler.

Quot partes terrarum orbis sunt.] Hinc Cicero pro Cornelio: *Pompeius tot habet triumphos, quot sunt oræ partesque terrarum.* Idem; *Pompeii tres triumphi testes sunt, totum orbem terrarum nostro imperio teneri.* Et Dio lib. XXXVII. *Duxit unum de omnibus bellis triumphum, in quo multa tropæa intulit de singulis rebus gestis; unum aliquod perexiguum, unum autem magnum, sumtu ingenti apparatum, quod DE ORBE TERRARVM inscriptionem habebat.* Appianus, Plutarchus, & unice Plinius: *Schegkius. Quot partes terrarum orbis sunt.*] Plane ad hunc sensum *Plutarchus*: μέγιστον δὲ ὑπῆρχε πρὸς δόξαν καὶ μηδενὶ τῶν πώποτε Ῥωμαίων γεγονὸς, ὅτι τὸν τρίτον θρίαμβον ἀπὸ τῆς τρίτης ἠπείρου κατήγαγεν. ἐπεὶ τρεῖς γε καὶ πρότερον ἦσαν ἕτεροι τεθριαμβευκότες. ἐκεῖνος δὲ τὸν μὲν πρῶτον ἐκ Λιβύης, τὸν δὲ δεύτερον ἐξ Εὐρώπης, τοῦτον δὲ τὸν τελευταῖον, ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰσαγαγὼν τρόπον τινὰ τὴν οἰκουμένην ἐδόκει τοῖς τρισὶν ἐπῆχθαι θριάμβοις. *Maxime autem ad gloriam illustre Pompeio, neque cum quoquam Romanorum ad id tempus commune erat, quod tertium triumphum ex tertia*

quam eminentia invidia carent. Itaque & Lucullus, memor tamen acceptæ injuriæ, & Metellus Creticus, non injuste querens (quippe ornamentum triumphi ejus captivos duces Pompeius subduxerat) & cum iis pars optimatium refragabatur, ne aut promissa civitatibus, à Pompeio; aut benemeritis præmia, ad arbitrium ejus, per-
41 solverentur. Secutus deinde est consulatus C. Cæsaris, qui scribenti manum injicit, & quamlibet festinantem in se morari cogit. hic nobilissima Iuliorum genitus familia, & quod inter omnes antiquissimos constabat, ab Anchise ac Venere deducens genus, forma omnium civium

tertia orbis parte egit. Nam ter quidem etiam alii ante ipsum, triumphaverant. Ipse autem primum ex Africa, secundum ex Europa, tertium sive hunc postremum ex Asia duxit, adeoque tribus triumphis totum quodammodo orbem triumphasse visus est. Boecler.

Memor tamen.] Lucullum etiam inter invidos Pompeio fuisse, ait Paterculus; non tamen sine causa, sed quod acceptam injuriam ultum ire vellet. Non percepit loci hujus mentem Acidalius, qui τὸ *tamen* pro *etiamnum*, sive *adhuc*, poni affirmat. *Vossius.*

Et cum iis pars optimatum.] Accurate, ut solet, exequitur *Dio* 37. p. 53. *Boeclerus.*

Hic nobilissima.] Elogia *Cæsaris* passim habentur. *Boeclerus.*

Antiquissimos.] Vide ne fuerit: *& quod inter omnes constabat, antiquissimâ.* Nobilissimâ, inquit, gente natus; certè, omnium consensu, antiquissimâ. Nam potest, ritu Romano, vetustas esse in familiâ; non tamen imagines multæ, & nobilitas. *Lipsius.*

Ab Anchise ac Venere.] Strabo lib. 13. *Cæsar vero, quia & Alexandri amantissimus fuit, & certissima cum Iliensibus cognationis signa habebat, impendio ad beneficium incitabatur, certissima quidem, quia Romanus erat, Romani autem auctorem generis Æneam putant. Iulius enim ab Iulo quodam ex progenitoribus, & ille ab Iulo cognomen hoc habuit, qui unus fuerit ex posteris Æneæ.* Virgilius lib. 1. Appianus 2. bellor. Civil. Sueton. cap. 6. Lucretius in exordio operis: *Æneadum genitrix.* Quam Deam contra hostes tesseram dedisse, Dio lib. 43. reliquit. *Schegk. Venere.*] Notum est in nummis Cæsaris plerumque VENERIS GENETRICIS nomen exprimi. Occasione hac emendetur L. Iulius Florus, qui & L. Annæus Seneca, in Pervigilio Veneris, ubi ait:

Romuleas ipsa fecit cum Sabinis nuptias,
Unde Ramnes, & Quirites, proque prole posterûm
Romuli matrem crearet, & nepotem Cæsarem.

Quæ lectio nihili est. Puto, scribendum,

—— perque, prole posterûm,
Romuli matrem crearit, & nepotem Cæsarem.

Dicit, Venerem, prole posterûm, per Romuli matrem creasse nepotem Cæsarem. Lipsii, aliorumque conjecturæ, aut difficultatem non tollunt, aut multo longius à vulgata lectione recedunt. *Vossius.*

vium excellentissimus, vigore animi acerrimus, munificentiæ effusissimus, animo super humanam & naturam & fidem evectus, magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientia periculorum, Magno illi Alexandro, sed sobrio neque iracundo simillimus; qui denique semper & somno & cibo in vitam non in voluptatem uteretur; cum fuisset C. Mario sanguine conjunctissimus, atque idem Cinnæ gener; cujus filiam ut repudiaret, nullo modo compelli potuit; cum M. Piso consularis Anniam quæ Cinnæ uxor fuerat, in Sullæ dimisisset gratiam; habuissetque fere XIIX annos, eo tempore, quo Sulla rerum potitus est; magis ministris Sullæ adjutoribusque partium, quam ipso, conquirentibus eum ad necem, mutata veste dissimilemque fortunæ suæ indutus habitum, nocte urbe elapsus est. Idem postea admodum juvenis, cum à piratis captus esset, ita se per omne spatium, quo ab iis retentus est, apud eos gessit, ut pariter iis terrori venerationique esset; neque unquam aut nocte aut die

(cur

Animo super humanam naturam.] Probum est, sed de animo tamen, quia jam nunc præivit, odiose repetitum. Fortasse, *Omnino super.* Lipsius.

Magno illi Alexandro.] Cum quo etiam à *Plutarcho* παραλλήλως comparatur, adde *Appian.* 2. *de bell. civ.* Boeclerus.

C. Mario.] Istene patricius huic plebeio? Hoc saltem in Plutarcho lego, *Iuliam Cæsaris amitam nuptam C. Mario fuisse, ex quâ minor Marius natus.* Ergo seniori Mario adfinis, juniori cognatus fuit. *Lipsius.*

Sed sobrio.] Unde Catonis verbum: *Vnum ex omnibus Cæsarem ad evertendam Remp. sobrium accessisse.* Schegk.

Nullo modo.] Vulgo, *nullo metu.* à nostra Suetonius cap. 1. *Neque ut repudiaret illam compelli à dictatore Sulla ullo modo potuit.* Schegk. *Nullo modo.*] Ita ex Suetonio emendarunt, cum in Ms. invenissent *motu.* Alii legunt *metu.* [Utrumque servari potest, compelli enim eò non potuit.] Nulla animi commotione, nec spe, nec metu: οὔτε ἐλπίσιν, οὔτε φόβῳ, ait Plutarchus in Cæsare; ubi idem narrat. Similiter eadem voce usus Papinius 1. Achilleidos:

Trux puer, & nullo temeratus pectora
metu.

De quo non dubitandum. *Vossius.*

Cum à piratis captus esset.] *Plut. Cæs. Sueton. Cæs.* 4. &c.

Ita se per omne.] Vulgo, *semper. Ita se per omne.*] E. V. promit, *ita se per omne, &c.* nec miror, cur hîc *semper*, pro, *se per*, inoleverit; cum facile *se per*, vel solâ *m* literæ interpositione depravari poterat in *semper.* Burrerius.

(cur enim, quod vel maximum eſt, ſi narrari verbis ſpe-
cioſis non poteſt, omittatur?) aut excalcearetur aut diſ-
cingeretur, in hoc ſcilicet, ne, ſi quando aliquid ex ſo-
lito variaret, ſuſpectus his, qui oculis tantummodo eum
42 cuſtodiebant, foret. Longum eſt narrare, quid & quo-
ties auſus ſit, quanto opere conata ejus qui obtinebat
Aſiam magiſtratus P. R. metu ſuo deſtituerit. Illud re-
feratur, documentum tanti mox evaſuri viri. Quæ nox
eam diem ſecuta eſt, qua publica civitatium pecunia re-
demtus eſt (ita tamen ut cogeret, ante obſides à piratis
civitatibus dari) contracta claſſe & privatus & tumultua-
ria, invectus in eum locum in quo ipſi prædones erant,
partem claſſis fugavit, partem merſit, aliquot naves mul-
toſque mortales cepit; lætuſque nocturnæ expeditionis
triumpho, ad ſuos reverſus eſt; mandatiſque cuſtodiæ,
quos ceperat, in Bithyniam perrexit, ad proconſulem
Iunium (is enim Aſiam tum obtinebat) petens, ut au-
ctor fieret ſumendi de captivis ſupplicii. quod cum ille, ſe
factu-

Metu ſuo deſtituerit.] Legitur etiam, *deſtituere.* *Metu ſuo deſtituerit.*] Mihi rectius videtur; ut, *deſtituere*, infinite legatur. *Burrer.* *Metu ſuo deſtituerit.*] Vulgo *motu.* Legendum, *metu.* Eſt etiam in primâ editione *deſtituere*: quod retineo; & paullo ante, *qui obtinebant Aſiam magiſtratus*, multitudinis numero lego. *Lipſius.*

Magiſtratus.] Intelliges autem Iunium, qui proconſule Aſiæ præerat. *Voßius.*

Is enim Aſiam tum obtinebat.] Vulgo, *cum idem.* Verba implexa. Schegkius vocibus ejectis edidit: *cum idem enim Aſiam obtinebat.* Manutius putat fuiſſe: *Is enim Aſiam tum obtinebat.* Scriptura vetus mihi præit: *Tum idem enim Aſiam, eamque obtinebat.* Hoc ſenſu. Tum, & illâ ætate, unus idemque proconſul Aſiæ & Bithyniæ erat: aliter ſcilicet quam noſtro ævo. Hæc plane pro Velleii ſermone & mente videntur: an pro vero? Nam ecce Bithynia illo tempore non Provincia, ſed Regnum. Et nonne Cæſar ipſe tunc deſedit apud Nicomedem ejus regem? Ita eſt. ſed ſuſpicari oporteat partem aliquam regionis avulſam, & adtributam Aſiæ fuiſſe. Romani ſæpe ſic ſoliti incidere pennas regum. Sed hæc quia ſuſpicio; valeat, ſi viſum, ſententia aliorum. *Lipſius.* *Is enim Aſiam tum obtinebat.*] In vetuſtioribus: *Aſiam eam quam obtinebat.* Placet ne recipere & legere, *Aſiam eandem*? ut formam, de qua modo, iteraverit. Eam quidem Aſiam, interpreter illam oram Aſiæ ſeu partem. quomodo Cicero ad Att. l. 5. epiſt. 21. *Iter igitur ita per Aſiam feci, ut etiam fames, qua nihil miſerius eſt, quæ tum erat in hac mea Aſia (meſſis enim nulla fuerat) mihi optanda fuerit.* Acidalius.

Vendi-

facturum, negasset, venditurumque captivos dixisset (quippe sequebatur invidia inertiam) incredibili celeritate revectus ad mare, prius quam de ea re ulli proconsulis redderentur epistolæ, omnes quos ceperat suffixit cruci. Idem mox ad sacerdotium ineundum (quippe absens 43
pontifex factus erat, cum in Cottæ consularis locum pæne

Venditurumque captivos.] Mallem, *vindicaturumque*. Illud atrox responsum, hoc pro re. quia revera captivi Proconsulis erant, in ejus provinciâ & administratione capti. Minatur ergo se vindicaturumque eos & asserturum. *Lips. Venditurumque captivos.*] Lipsius mallet, *vindicaturumque*. Sed cave ei auscultes. Minatus erat Cæsar mortem prædonibus. Iunius proconsul, objecta spe pretii, se eos sub corona venditurum respondit. Quo nil equidem Cæsaris votis poterat adversari magis. Quid clarius verbis Plutarchi in Cæsare eandem hanc rem narrantis? ἐκείνου δὲ καὶ τοῖς χρήμασιν ἐποφθαλμιῶντος (ἦν γὰρ οὐκ ὀλίγα) καὶ περὶ αἰχμαλώτων σκέψεσθαι φάσκοντος ἐπὶ χολῆς, &c. *Illo autem pretio occæcato, (neque enim exiguum erat) & de captivis consideraturum se dicente per otium, &c.* Vossius.

Suffixit cruci.] Quod probant omnes præter Fenestellam, si Diomedi Grammatico fides: qui ex 2. Epitomarum Fenestellæ hæc laudat verba, *quemadmodum Cæsar à piratis captus sit, utque eos postea ceperit & decollaverit, & interpretatur, securi percusserit.* Schegk.

Quippe absens Pontifex factus erat, &c.] Valde hîc sudant, & ut culpæ manifestus vapulat Velleius. Bis, inquiunt, errat. quod & Cottam Flaminem Dialem facit, & Cæsarem ei dat successorem. Nam Tacitus clare scribit, *duobus & septuaginta annis post Cornelii Merulæ cædem neminem suffectum.* Dio pariter lib. LIIII. Sub Augusto *primum post Merulam Flaminem Dialem creatum.* Quomodo igitur aut Cotta Flamen, aut Cæsar? De Cæsare facile est. creatum dicit, non dicit inivisse aut gessisse. De Cottâ, vocula una trajecta solvet nodum. Scribe: *absens Pontifex factus erat in Cottæ Consularis locum, cum pæne puer à Mario, &c.* Ipsa res est. Pontifex, inquit, factus (non sane Maximus: postea adeptus) in locum demortui Cottæ Pontificis: cum antea Flamen quidem designatus esset, sed Sullæ violentiâ honor ille ei ademptus. Hæc ità esse cum res clamat, tum juvat nonnihil (unicum & sollenne hîc nobis auxilium) Editio prisca: in quâ prius illud *cum* nusquam comparet. Ego autem suo loco reposui, aut potius repperi & eduxi, cum latitaret in verbo *locum*. Lipsius. *Quippe absens Pontifex factus erat, &c.*] Editio princeps illud *cum* non agnoscit. Hunc locum egregie emendavit Lipsius: Idque in Animadversionibus suis solide ex Tacito, ac Dione, firmat. Taciti verba hæc sunt ex III. Annal. II & LXX. *annis post Cornelii Merulæ cædem neminem* (Sc. flaminem) *suffectum.* Quæ attuli, ut exiguo mendo liberarem. Puto enim, Tacitum scripsisse: VI. & LXX. *annis.* Quippe satis constat, Merulam occisum anno V. C. DCLXVI. Flamines autem Diales restituti anno DCCXLIII., Iulo Antonio, & Fabio Maximo, consulibus: ut liquet ex Dione lib. LIV. Ergo patet, VI & LXX. annos intermedios Flaminibus caruisse. *Vossius.*

pæne puer à Mario Cinnaque Flamen Dialis creatus, victoria Sullæ, qui omnia ab iis acta fecerat irrita, amisisset id sacerdotium) festinans in Italiam, ne conspiceretur à prædonibus, omnia tunc obtinentibus maria & merito jam infestis sibi, quattuor scalmorum navem, una cum duobus amicis decemque servis ingressus, effusissimum Hadriatici maris transjecit sinum. Quo quidem in cursu conspectis, ut putabat, piratarum navibus, cum exuisset vestem alligassetque pugionem ad femur, alterutri se fortunæ parans, mox intellexit frustratum esse visum suum, arborumque ex longinquo ordinem antemnarum præbuisse imaginem. Reliqua ejus acta in urbe, nobilissimaque Dolabellæ accusatio, & major civitatis in ea favor quam reis præstari solet; contentionesque civiles cum Q. Catulo atque aliis eminentissimis viris, celeberrimæ; & ante præturam victus maximi pontificatus petitione Q. Catulus, omnium confessione senatus princeps; & restituta in ædilitate, adversante quidem nobilitate, monumenta C. Marii; simulque revocati ad jus dignitatis proscriptorum liberi; & prætura quæsturaque

Iam.] Omnes, quos vidi *tam infestis.* neque male, *tam* pro *valde.* Schegk.

Scalmorum.] Scalmus est lignum teres, cui nautæ remos loro quodam alligant: sive lignum fenestratum, rapiens remum, ut facilius solidiusque impellatur.

Dolabellæ accusatio.] XXI. ætatis anno. Tacitus de Oratoribus. *Schegk.* *Dolabellæ accusatio.*] *Post* hanc *accusationem Dolabellæ, haud dubie principibus Patronis annumeratus est. Sueton.* 55. *Auctor de caussis corrupt. eloq.* 34, 8. *Nonodecimo ætatis anno L. Crassus C. Carbonem; uno & vicesimo Cæsar Dolabellam, altero & vicesimo Asinius Pollio C. Catonem, non multo ætate antecedens Calvus, iis orationibus insecuti sunt, quas hodieque cum admiratione legimus.* adde *Val. Max.* 8, 9, 3. *Plut. Cæs.* Boecler.

Contentionesque civiles.] De quibus *Plutarchus* & *Dio.*

Victus.] *Suet. Cæs.* 13. *Dio* 37. *Plutarch. Cæs.*

Et restituta.] *Suetonius Cæs.* 11. caussam exponit *ἀντιστρατηγίαν* *sc. æmulationem adversus optimates, ut auctoritatem,* inquit, *Optimatium, quibus posset modis, invicem diminueret, tropæa C. Marii de Iugurtha, deque Cimbris atque Teutonis, olim à Sulla disjecta restituit.* Boecler.

Revocati.] Quos Sulla excluserat, vide supr. 2, 28, 4. *Boecler.*

Inter

que mirabili virtute atque induſtria obita in Hiſpania, cum eſſet quæſtor ſub Vetere Antiſtio, avo hujus Veteris conſularis atque pontificis, duorum conſularium & ſacerdotum patris, viri in tantum boni, in quantum humana ſimplicitas intelligi poteſt; quo notiora ſunt, minus egent ſtilo. Hoc igitur cos. inter eum & Cn. Pom- 44
peium & M. Craſſum inita potentiæ ſocietas, quæ urbi orbique terrarum, nec minus diverſo quoque tempore, ipſis exitiabilis fuit. Hoc conſilium ſequendi Pompeius cauſſam habuerat, ut tandem acta in tranſmarinis provinciis, quibus, ut prædiximus, multi obtrectabant, per Cæſarem confirmarentur conſulem: Cæſar autem, quod anim-

Inter eum, &c.] Quos Cicero 2. ad Atticum Epiſtola 18. reges indigitat ſuperbos. vide Appianum, Dionem, Ciceronem Epiſtolis ad Atticum, alias. *Schegkius.*

Hoc igitur cos.] Imo non illo *Conſule*, ſed Conſule deſignato. Suetonius ita narrat, cap. XIX. & Livii epitoma: *C. Cæſar Luſitanos ſubegit, eoque conſulatus candidato, & captante rempub. invadere, conſpiratio inter tres Principes civitatis facta, Cn. Pompeium, M. Craſſum, & C. Cæſarem.* Idem Appianus. & addit Varronis librum in hanc conſpirationem fuiſſe, cui titulus Τρικάρηνος. *Lipſius.*

Diverſo quoque.] Lege cum Acidalio, *quoique.* Voſſius.

Hoc conſilium ſequendi Pompeius, &c.] Fatalis rei Romanæ *Oligarchia*, cujus ὑπόθεσιν egregia obſervatione politica hic explanat Noſter, qui & alias in talibus, quam ſit ſtudioſus χαρακτῆρος πολιτικοῦ, oſtendit. Eſt autem in diverſis Triumvirorum conſiliis, unum & quaſi generale propoſitum; quo *ſuam quiſque potentiam* ſpectabat quærebatque. Majore cum fiducia, Pompeius; majore cum calliditate, Cæſar; majore cum vanitate Craſſus. Cæſar, ut ad deſtinata perveniret, etiam Pompeium & Craſſum in amicitiam reduxerat, quod *Plutarchus* vocat πρᾶγμα καλὸν μὲν ἄλλως καὶ πολιτικὸν, αἰτίᾳ δὲ φαύλῃ, καὶ μετὰ δεινότητος ὑπ' ἐκείνου συντεθὲν ἐπιβούλως, *præclarum alias factum & civili prudentia dignum, ſed callide pravoque conſilio ab ipſo ſtructum.* nempe, ut auxilio utriuſque eo proficeret interim, unde alterum alterius auxilio poſtea oppugnare ac deprimere poſſet, relegata interim communis potentiæ invidia in ſocios, quod *Velleius* notat. Lege *Dionem* 37, ubi & ceterorum propoſitum oſtenditur. *Florus* rotunde 4, 2, 11. *Sic igitur Cæſare dignitatem comparare, Craſſo augere, Pompeio retinere cupientibus, de invadenda Rep. facile convenit.* Recte, *de invadenda rep.* ait. Hæc enim ut ſpolium & merces ipſa ſui petebatur hac conſpiratione. à qua propterea Cato libertatis perniciem ſolebat repetere; atque, cum alii diſcordiam poſtea Pompeii & Cæſaris exiſtimarent reip. exitium attuliſſe, ille conſenſionem eorum fatalis mali cauſſam ſuggerebat. *Boecler.*

animadvertebat se cedendo Pompeii gloriæ auctorum suam, & invidia communis potentiæ in illum relegata, confirmaturum vires suas: Crassus, ut quem principatum solus assequi non poterat, auctoritate Pompeii, viribus teneret Cæsaris. Affinitas etiam inter Cæsarem Pompeiumque contracta nuptiis. quippe filiam C. Cæsaris Cn. Magnus duxit uxorem. In hoc consulatu Cæsar legem tulit, ut ager Campanus plebei divideretur, suasore legis Pompeio. ita circiter XX millia civium eo de-

Affinitas etiam, &c.] *Affinitate & nuptiis ludere; prout potentiæ paranda consiliis conducit, inter arcana habent, quicunque dominatum moliuntur.* Ita hic, jam alii (*Capioni*) pacta Cæsaris filia, in Pompeii transfertur matrimonium: rursus Pompeii filia, Fausto Syllæ filio desponsa, in manum Cæpionis jubetur convenire. Quo tenderent ea consilia, notat *Cicero* ad *Atticum* scribens 2, 17. *Turbat vi Sampsiceramus* (Pompeium intelligit) *nihil est quod non timendum sit.* ὁμολογουμένως τυραννίδα συσκευάζεται. *quid enim ista repentina affinitatis conjunctio?* Viderat in talibus affinitatibus jam antea ὑπόθεσιν τυραννικὴν Cato, cum Pompeio, filioque ejus neptes ex fratre & sorore denegaret. eo quod animadverteret, suam quoque ad provehenda incivilia cœpta voluntatem quæri. Hanc ipsam quoque vafritiem impavide coarguit, apud *Plutarch.* in *Cæs.* p. 714. & *Appian.* 2. *bell. civ.* vociferatus: Διαμαστροπεύεσθαι γάμοις τὴν ἡγεμονίαν. *Boecler.*

Cæsar legem tulit.] Legis *Iuliæ*, sive ut Cicero, ut Suetonius, *Campanæ* duo mihi cum doctis viris capita. Unum; quo cautum, ut ager publicus ad subsidia Reip. vectigalis relictus divideretur. Cicero ad Atticum lib. 2. Epistola, 16. Alterum; ut ager à privatis in Campania possessus, redemtus publica pecunia, distribueretur plebei. Publicus hac lege XXM. civium, quibus terni pluresve liberi extra sortem divisus est. Sueton. cap. 20. Dio lib. 38. Appianus. Privatus numquam, Cicero pro Domo. De utroque capite idem, Epistola 17. ejusdem libri: *Quid ista repentina affinitatis conjunctio? quid ager Campanus? quid effusio pecuniæ significant?* Dio tamen turbat, immense ipsum, in principio lib. 38. *Omnem regionem, quæ publica pop. Rom. erat excepto agro Campano, quem Reip. ob præstantiam exemtum censuit relinquendum, divisit.* & statim: *Sic tandem ea lex perlata est; prætereaque decretum, ut ager Campanus, hit qui ternos pluresve liberos haberent divideretur.* Quid pronunciandum? Dionem legem Agrariam non percepisse, an non liquere? *Schegkius. Cæsar legem tulit.*] Etiam hoc arcanis dominationis conjungit *Cicero* epistola modo laudata. Rem totam prolixe exposuit *Dio princip.* 38. ubi præsertim illa calliditas Cæsaris demonstratur, qui cum revera populi sibi animos adversum Optimates conciliatos hac lege cuperet, auctoritatem tamen Optimatum consensumque, in speciem, requirebat præferebatque, tota molitione ita disposita, ut ne occasionem quidem contradicendi invenirent. *Boecler.*.

Plebei.] *Plebei*, dativus antiquus.

Et

deducta, & jus ab his restitutum post annos circiter CLII, quam bello Punico ab Romanis Capua in formam præfecturæ redacta erat. Bibulus collega Cæsaris, cum actiones ejus magis vellet impedire, quam posset, majore parte anni domi se tenuit. quo facto dum augere vult invidiam collegæ, auxit potentiam. Tum Cæsari decretæ in quinquennium Galliæ. Per idem tempus P. Clodius, homo nobilis, disertus, audax, qui neque dicendi neque faciendi ullum

Et jus ab his restitutum.] Placet doctorum virorum emendatio, qui legunt: *& jus civitatis restitutum, &c.* Nam supra lib. I. cap. XIV. de Campanis item Velleius dixit: *Abhinc annos autem* CCCL. *Sp. Postumio, Veturio Calvino Cos. Campanis data est civitas, partique Samnitium sine suffragio.* Ursinus. *Et jus ab his restitutum.*] Cl. Puteanus inter lumina Galliæ leg. censebat: *Ius Civ. his restitutum*, id est, *civitatis*. Certè rem tangit; & liquet hanc esse Velleii mentem. De verbo tamen ambigo: & quid si fuit, *jus his restitutum*, deletâ voce quæ imperite irrepserat? Ratio & historia non abnuit. Nam jus apud eos nullum aut jurisdictio: sed petebant Româ. Livius: *Ceterum habitari tantum, tanquam urbem, Capuam, frequentarique placuit: corpus nullum civitatis, nec Senatum, nec plebis concilium, nec magistratus esse. Præfectum ad jura reddenda ab Româ quotannis missuros.* Tamen à Puteano nondum abeo, & viri & rei caussa. *Lipsius. Et jus ab his restitutum.*] A Cæsare & Pompeio. Non video, cur vulgata lectio mutari debeat. *Vossius.*

Bibulus collega Cæsaris.] *Dio* 38. *Sueton. Cæs.* 20. Insignis error optimatum hoc loco notandus est. Cum enim suspectam merito haberent Cæsaris potentiam & διάνοιαν τυραννικὴν, veluti *adversarium* ei dederunt hunc Bibulum. Auctor *Appianus*: ἡ βουλὴ Λούκιον Βίβλον ἐς ἀντίστασιν τοῦ Καίσαρος ἐχειροτόνησεν αὐτῷ συνάρχειν. *Senatus Lucium Bibulum collegam Cæsari pariter & adversarium dedit. lib. 2. bell. civ.* Adde *Suet. Cæs.* 19. Non recte. Videndum enim est, *quis cui opponatur*, in refringendis novis consiliis. Non erat is Bibulus, qui cum Cæsare componi posset in rep. gerenda. Non erat, inquam, idoneus vel calliditate vel auctoritate. Itaque statim in ipso ἀντιπραγίας initio turpiter se dedit: cum ad speciosa Cæsaris verba potius, quam insidiosa facta animum attenderet, simulatæque concordiæ imagine tantisper sibi imponi pateretur, donec Cæsar discordiæ adversus Bibulum valituræ firmum quasi gradum occuparet. *Boecler.*

Domi se tenuit.] Per edicta obnuntiando dies festos esse, hisque nefas quidquam agere. Sueton. Dio. Ludos hic facit vir doctus in Calpurnii & Bibuli nomine, sine plausu. *Schegk.*

Decretæ Galliæ.] Socero sc. (Pisone) generoque (Pompeio) suffragantibus, ex omni provinciarum copia Gallias potissimum elegit, cujus emolumenta atque opportunitates idonea essent materia triumphorum. *Suet. Cæs.* 22. Boecl.

Qui neque.] Cur non audiamus potius Velleium, quam correctores? Sane V. C. habet, *quique dicendi, neque faciendi.* Nec debuit mutari. *Vossius.*

Actus

ullum nisi quem vellet nosset modum, malorum propositorum executor acerrimus, infamis etiam sororis stupro, & actus incesti reus ob initum inter religiosissima P. R. sacra adulterium; cum graves inimicitias cum M. Cicerone exerceret (quid enim inter tam dissimiles amicum esse poterat?) & à patribus ad plebem transiret, legem in tribunatu tulit: Qui civem R. indemnatum interemisset, ei aqua & igni interdiceretur. Cujus verbis etsi non nominabatur Cicero, tamen solus petebatur. ita vir optime meritus de rep. conservatæ patriæ pretium calamitate exilii tulit. Non caruerunt suspicione oppressi Ciceronis Cæsar & Pompeius. Hoc sibi contraxisse videbatur Cicero, quod inter XX viros dividendo agro Campano

Actus incesti reus.] Prolixe habes historiam apud *Plut. in Cæs. Dion.* 37. *Sueton. Cæs.* 6. Boecler.

Inter religiosissima P. R. sacra.] Bonæ Deæ, Græcis *Gynæcia*; cujus sollemni sacrificio, sive ut Festus nominat; *Damnio*, Consulis, prætoris, aut Pontificis ædes vacabant, meliori procul remoto sexu. *Locus Sacrarium* Floro. Cicero Paradox. *Opertum Bonæ Deæ* vocat, & *sacra Opertanea* Plinio, quæ in operto, id est occulto, sive secreto fiunt. *Schegkius.*

A patribus ad plebem.] Traduxit Cæsar eo diem die horaque nona, lege lata de adoptione ejus. *Schegk.* *A patribus ad plebem.*] Cæsare in invidiam Ciceronis eum transducente. *Sueton. Cæs.* 20. nimirum ut tribunatum, qui patriciis non patebat, impetrare posset. Tales autem tribuni, qualis Clodius describitur, rebus novandis idonei, ideoque molitoribus dominationis grati sunt. *Boecler.*

Transiret.] Imo, *transisset.* Ita bene à Gryphio, aliisque editum. *Voss.*

Qui civem R. indemnatum.] Vulgo male, *damnatum.* *Qui civem R. indemnatum.*] M. Ciceronem præcipue lex Clodia notabat, qui conjuratos indicta caussa necaverat, quod cum omnes historiæ, tum ipse Cicero in epistolis, & orationibus commemorat. *Manut.* *Qui civem R. indemnatum.*] *Plut. in Cicer.* & præsertim *Dio* 38. ubi & *iniquitas hujus legis* declaratur, & quo consilio, quibus Potentum fraudibus oppressus sit Cicero, egregie ostenditur. *Appian. 2. bell. civ.* Boecler.

Calamitate.] Gryphio, Marnessio, aliisque editum *calamitatem.* Et ita reponendum. *Vossius.*

Suspicione.] Nec suspicio erat, sed manifesta fides. Vide *Dionem.* Boecl.

Quod inter XX. *viros.*] A Cicerone epist. 2. lib. IX. ad Att. XX. *viri*, ut hic, nominantur. item epist. 6. lib. 2. ad eundem: cum quo consentit Dio lib. XXXIIX. Contra, de V. viris, de provinciis cons. & epist. 7. lib. 2. ad Att. Et in oratione in Pisonem, cum dixit, *Eorum honorum, quos cum proximis communicavit, me socium esse voluit:* videtur significare *quinque* potius, quam *viginti viros.* quid enim honoris Pompeius, & Piso consulares, ac Cicero ipse consecutus esset, accepto inter viginti viros loco? Hæc igitur, manifeste

pano esse noluisset. Idem intra biennium, sera Cn. Pompeii cura, verum ut cœpit interrita, votisque Italiæ ac decretis senatus, virtute atque actione Annii Milonis tribuni pl. dignitati patriæque restitutus est. Neque post Numidici exsilium aut reditum, quisquam aut expulsus invidiosius, aut receptus est lætius. Cujus domus, quam infeste à Clodio disjecta erat, tam speciose à senatu restituta est. Idem P. Clodius in senatu, sub honorificentissimo ministerii titulo, M. Catonem à rep. relegavit. quippe

feste inter se pugnantia, difficultatis afferunt plurimum in dijudicanda veritate. Quamobrem relinquo, quod ii, qui judicio, ingenioque præstant, accuratius considerent: quibus aliquid afferentibus, quo videamur in alterutram partem impelli, libenter assentiemur. *Manutius.* *Quod inter* xx. *viros.*] Cæsar enim, ut occultaret nova consilia, optimum & clarissimum quemque dividendis agris adhibere cupiebat, quasi nimirum non sua, sed ipsorum auctoritate illa res gereretur. quod animadvertens Cicero, decus atque dignitatem suam noluerat alienæ dominationi gratificari. *Boecler.*

Intra biennium.] Satis laxe scriptum. Omnino intra biennium: atque adeo abfuit tantum Cicero menses ipsos quattuordecim. Pulsus enim anno DCXCV. circiter Kal. Apriles: rediit anno insequenti, Mense Sextili. Plutarchus tamen menses XVI. computavit, parum exacte. *Lipsius.*

Sera Cn. Pompeius cura.] Tu observa insidam hic quoque Potentum amicitiam: Modo abjiciunt, si utile suis rebus existimant; modo attollunt, si ex erecti restitutione aliquem suæ potentiæ usum commenti sunt. Ut beneficio obligare possint adversarium, injuria eo redigunt, ut beneficii capax sit. *Boecler.*

Verum ut cœpit interrita.] Vulgo, *verum & cupit interita.* Forte juxta Rhenanum, *cupito interitu.* Ursinus ita legit, sicuti in textu posuimus. Idem censent Lipsius, & Schegkius.

Annii Milonis.] Extat pro eo in cæde Clodii Ciceronis disertissima oratio.

Numidici exilium.] Fuit enim vere gloriosum Ciceroni hoc exilium, sicut & *Philiscus* in egregio illo cum Cicerone colloquio judicaverat apud *Dion.* 38. Boecler.

In senatu.] Cujacius censet voces *in senatu* delendas, quippe repetitas è superioribus lineis. Lips. etiam *honorificentissimi.*

Sub honorificentissimo ministerii titulo.] Vide *Plutarch. Cat. Min.* Ita scilicet lupi apud oves, in fabula, de removendis canibus agunt. Ceterum quam alias late pateat istud arcanum, quo *specie honoris homines seponuntur,* eximia dissertatione pertractat *Gruterus discurs.* ad illud *Taciti.* 2. *A.* 42. 2. *Tiberius amoliri juvenem* (Germanicum) *specie honoris statuit. Lips.* 4. *polit.* 14. 70. In Nostro exemplo non fefellit sane Catonis prudentiam Clodius, qui ultro clamavit, ὡς ἐνέδρα τὸ πρᾶγμα καὶ προπηλακισμὸς, οὐ χάρις ἐστὶν; *insidiarum & contumeliæ caussa sibi id ministerium à Clodio imponi.* Sed quomodo poterat voluntati populi, quem perforata nare trahebat Clodius; resistere? *Boecler.*

A Rep.

quippe legem tulit, ut is quæstor cum jure prætorio, adjecto etiam quæstore, mitteretur in insulam Cyprum, ad spoliandum regno Ptolemæum, omnibus morum vitiis eam contumeliam meritum. Sed ille sub adventum Catonis, vitæ suæ vim intulit: unde pecuniam longe sperata majorem Cato Romam retulit. cujus integritatem laudari,

A Rep. relegavit.] Recte *relegavit. non enim*, inquit Cicero pro Sextio, *illi ornandum M. Catonem, sed relegandum, non illi committendum, illud negocium, sed imponendum putaverunt.* caussam expressit pro Domo. Provinc. Consul. Plutarchus, Dio. *Schegk.*

Vt is quæstor.] Atqui diu ante Cato Quæstor, quod notum est. Medetur Aldus, & legit: *Quæsitor.* ego felicius: *Quæstorius.* Lipsius. *Vt is quæstor.*] Bene *Quæstor.* Ita *Piso in citeriorem Hispaniam quæstor pro prætore missus est.* Sallustius. at extra ordinem. Suetonius, Cæsar. *Cn. Pisoni ob suspicionem conjurationis urbanæ Hispania provincia à senatu extra ordinem data est.* retineamus igitur vulgatam. *Schegk.*

Omnibus morum vitiis.] Mirum Schema Velleii. quasi morum vitia Ptolemæum regno exuere. & Romanis spoliandum tradere debuerint. Aliter & verius *Ammianus Marcellinus* 14, 27. de Cypro loquens: *nec piget dicere, avide magis hanc insulam populum R. invasisse, quam juste. Ptolemæo enim rege federato nobis & socio, ob ærarii nostri angustias jusso sine ulla culpa proscribi, ideoque hausto veneno voluntaria morte deleto, & tributaria facta est, & velut hostiles ejus exuviæ classi impositæ, in urbem advectæ sunt per Catonem. Florus* quoque non obscure indignitatem rei innuit, cum 3, 9, 3. inquit: *Divitiarum tanta erat fama, nec falso, ut victor gentium populus, & donare regna consuetus, P. Clodio Tribuno duce, socii vivique regis confiscationem mandaverit.* Videnda, quæ ad Marcellinum *Henr. Valesius*; ad Florum, *Freinshemius*, duo clarissimi Viri, notavere. Alii alios colores quæsivere, ac in Clodium omnem ejus rei culpam rejecere. Verum hi colores sunt, quibus appingendis valde sollertes sunt, magistri & ministri dominationis: *ut iniquitas, avaritia, ambitio sub virtutum & juris nominibus lateant.* Boecler.

Cujus integritatem.] Hoc in Catonem conferri, credibile non est, cujus per omnem vitam laudata à bonis omnibus integritas. Addendum igitur puto, *non*: ut sit *non laudari, nefas est.* Manutius. *Cujus integritatem.*] Aldum hîc culpat Rob. Titius, qui immissa negatione legit (profecto male) *non laudari.* Sed Titius ipse an extra culpam? Lectionem retinet, in sensu parum videt. Nam sic explicat: *adeo præstabilem esse Catonis integritatem, ut quasi polluatur, si laudibus eum quis prosequi velit.* Et dat auctorem ejus interpretamenti Aristotelem, qui primo ad Nicomachum ait: ὅτι τῶν ἀρίστων οὐκ ἔστιν ἔπαινος: *quod optimarum rerum non sit laudatio. Itaque & Deos felices beatosque prædicamus, & virorum eos qui Diis proximi: non autem laudamus.* Sed nos Titi jam libere à te discedimus, quam tu à recto sæpe & à vero. Nihil minus Velleius voluit. Quid ergo? hoc argute saltem dixit, Nefas esse laudari in Catone integritatem & à pecunia abstinentiam, cum aliæ sint ejus magis eximiæ, magis raræ virtutes. Integritas in alium aliquem etiam è vulgo cadat: in Catone laudetur, quidquid in alio

dari, nefas eſt: inſolentia pæne argui poteſt, quod una
cum conſulibus ac ſenatu effuſa civitate obviam, cum per
Tiberim ſubiret navibus, non ante is egreſſus eſt, quam
ad eum locum pervenit, ubi erat exponenda pecunia.
Cum deinde immanes res, vix multis voluminibus ex- 46
plicandas, C. Cæſar in Gallia ageret; nec contentus
plurimis ac feliciſſimis victoriis, innumerabilibuſque cæ-
ſis & captis hoſtium millibus, etiam in Britanniam trans-
jeciſſet exercitum, alterum pæne imperio noſtro ac ſuo
quærens orbem: invictum par conſulum Cn. Pompeius
& M. Craſſus, alterum iniere conſulatum; qui neque
petitus honeſte ab his, neque probabiliter geſtus eſt.

Cæſari

alioꝺ haud temere exſtet. Ita Claudianus in laudatione Mallii:

Nam ſpretas quis opes, intactaque pectora lucro
Commemoret? fuerint aliis hæc fortè decora,
Nulla poteſt laus eſſe tibi quæ crimina purget.

Plane ad hanc ſententiam eſt etiam illud Taciti de Agricolâ: *Integritatem atque abſtinentiam in tanto viro referre, injuria virtutum fuerit.* Lipſius. *Cujus integritatem.*] Quare? quia ita ab omni vitio utique remotus, ut minime laudi ducat, facere officium ſuum. Et hoc eſt quod innuit Plinius, Panegyrici cap. 42. ubi laudato Trajano quod dominos liberaſſet ab accuſatione ſervili; infert: *Non vis interim laudari, nec fortaſſe laudanda ſint: grata ſunt tamen recordantibus, &c.* Gruter.

Laudari nefas eſt.] Quia omnes laudes ſuperat.

Is egreſſus eſt.] Lego, *Iis egreſſus eſt.* Manutius.

Effuſa civitate.] More, tam in urbe, quam provinciis vulgato. Cicero alibi: *Quid habet admirationis tali viro advenienti candidato conſulari obviam prodiiſſe multos, quod niſi eſſet factum, magis mirandum videretur. quod ſi etiam illud addam, quod à conſuetudine non abhorret.* Schegk.

Immanes res.] Vide comm. Cæſar. & Dionem lib. 40.

Invictum par conſulum.] Cum in V. C. ſit: *Victus par Conſulum, &c.* poſſet legi: *Vetus par Conſulum, &c.* Urſinus. *Invictum par Conſulum.*] Age, Pompeius *invictus* eſto (etſi Cæſar aliter docuir:) quid? etiamne Craſſus? Inconveniens plane verbum. Scribo: *inclutum par.* Lipſius. *Invictum par conſulum.*] Forte *inviſum*: ut quorum occultam conſpirationem jam populus olfecerat. *Acidal.*

Neque petitus honeſte, &c.] Nam & factioſe ac pæne per vim, ex arbitrio ſuarum partium, invaſerant conſulatum, & magiſtratus quos vellent conſtituerant, & omnia potentiæ augendæ patrabant novabantque. inter quæ etiam decretæ in alterum quinquennium (Dio de *triennio* meminit, ſed intellexerim de conſultatione potius, quam de decreto) Cæſari Galliæ, Pompeio Hiſpania & Africa; Craſſo Syria & vicinæ provinciæ, referri debent. *Dio 39. Plut. Cæſ. & Craſſ. Appian. 2. bell. civ.* Boecler.

Cetera

Cæsari lege, quam Pompeius ad populum tulit, prorogatæ in idem spatium temporis provinciæ: Crasso bellum Parthicum in animo molienti, Syria decreta. qui vir, cetera sanctissimus immunisque voluptatibus, neque in pecunia neque in gloria concupiscenda aut modum norat, aut capiebat terminum. hunc proficiscentem in Syriam diris cum ominibus, tribuni pl. frustra retinere conati. quorum exsecrationes si in ipsum tantummodo valuissent, utile imperatoris damnum salvo exercitu fuisset reip. Transgressum Euphratem Crassum petentemque Seleuciam, circumfusis immanibus copiis equitum, rex Orodes una cum parte majore Romani exercitus interemit.

Cetera sanctissimus.] E Græcia vectum sermonis genus, usitatum ab optimo quoque. Tacitus; *cetera equestri familia*; & *Iuvenis alia clarus*. Agellius, *pleraque doctus*. Apuleius *pleraque mundus*. Et Florid. 1. *Marsias Phryx cetera, & barbarus*. Schegk.

Diris cum ominibus.] Minutius in Octav. *Et ut Thrasimenus Romanorum sanguine & major esset & decolor, sprevit auguria Flaminius: & ut Parthos signa repetamus, dirarum imprecationes Crassus & meruit & irrisit.* Quales fuerint, & quia mire huc faciunt, & antiqui ritus, supra repetam ex Appiani Parthico: *Solus Ateius occurrens, primum voce cohibebat, denuntians ne procederet; deinde adparitorem jussit, detineret eum injectis manibus. verum id collegis Tribuni non permittentibus, adparitor Crassum missum fecit: Ateius vero ad portam accurrens, posuit ibi ardentem foculum: & Crasso prætereunte suffitum faciens, libansque insuper, diris eum devovebat exsecrationibus, nova & horrenda nomina Deorum invocans. eas exsecrationes secretas & priscas Romani talem vim putant habere, ut nemo sic devotus possit evadere, immo nec illi, qui devovet, bene cedere: quamobrem non temere his utuntur.* Gemina germana Plutarchus in Crasso. *Schegkius. Diris cum ominibus.*] De his devotionibus, diris, imprecationibus sollenniter publiceque conceptis vide omnino doctissimi *Brisson.* 1. *formul. solenn.* ubi & hujus historiæ occurrir declaratio ex *Plutarcho, Appiano, Dione, Cicerone, Lucano.* Adde *Nostrum* supra 2, 22, 2. *Boeclerus.*

Vtile Imperatoris damnum.] Neque crede tam maligne de Crasso sensisse aut scripsisse Velleium, ut censear utilem patriæ fuisse ejus mortem. Honestius veriusque: *vile Imperatoris damnum.* id est, exigua, nec in magno, jactura. *Lipsius. Vtile Imperatoris damnum.*] *Lipsius, vile* reponit. Ceterum scriptores belli Parthici vide notatos ad *Flor.* 3, 11. Est autem memorabile cumprimis in exitu Crassi exemplum, *qualis vindicta injustissima bella, avaritiamque inexplebilem soleat consequi.* nam id magno consensu agnoscunt scriptores observantque hoc loco. *Boeclerus.*

Circumfusis.] V. C. *circumfusos.* Forte, *circumfusum.* Vossius.

Seleuciam.] Plures sunt Seleuciæ. Hic intelligitur ea, quæ ad Euphratem.

Rex Orodes.] Plutarcho in Crasso est

mit. reliquias legionum C. Cassius, atrocissimi mox auctor facinoris, tum quæstor conservavit; Syriamque adeo in P. R. potestate retinuit, ut trangressos in eam Parthos, felici rerum eventu fugaret ac funderet. Per 47
hæc insequentiaque & quæ prædiximus tempora, amplius quadringenta millia hostium à C. Cæsare cæsa sunt, plura capta. pugnatum sæpe directa acie, sæpe in agminibus, sæpe eruptionibus: bis penetrata Britannia.

est Ὑρώδης: Africano apud Eusebium Ἡρώδης. Malim utrobique legere, Ὀρώδης. Ex Velleio, Floro, Appiano, Dione, & aliis. *Morodem* hunc vocare videtur Servius ad XI. Æneidos. Sed videtur tantum. Nam omnino locus illius est mendosus. Nos eum integrum adscribemus, non solum, ut prodeat emendatior, sed etiam quia historiam hancce Crassi illustrat. *Romana*, inquit, *signa figebantur in castris: & cum ad bellum eundum foret, captatis auguriis evellebantur è terra. Nam alibi ea figi non licebat. Sed inter auguria hoc habebatur, si evellentem facile sequerentur. Adeo ut cum filio in Orodis bello* (ita lege, non, *Morodis*) *sit Crassus occisus, qui iturus ad Parthiam* (V. C. legit, *prælium*) *evellere signa vix potuit.* Refert inde historiam similem Flaminii; in qua pro *Thrasyniminam*, *Thrasymenum*, legendum, apparet. *Vossius.*

Amplius quadringenta.] Valde atterit Cæsarianam laudem (si modo laus è cædibus:) atterit inquam præ aliis & libat. Nam ecce Plinius scribit, *Præter civiles victorias, undecies centena & nonaginta duo millia hominum occisa ab eo præliis.* Et Appianus in Celticis: Μυριάσι τε τῶν ἀνδρῶν ἀγελαίων, ἐν τοῖς δέκα ἔτεσιν ἐν οἷς ἐστρατήγησεν, ἐς χεῖρας ἦλθον, εἴ τις ὑφ' ἓν τὰ μέρη συναγάγοι, τετρακοσίαις πλείοσι. Καὶ τούτων ἑκατὸν μὲν ἐζώγρησαν, ἑκατὸν δ' ἐν αὐτῷ πόνῳ κατέθανον: *Quadragies centena millia ferocium hostium (si quis partes in unum & in summam redigat) decem illis annis, quibus* Galliæ *præfuit, manus cum eo consernere. è quibus decies centena millia capta fuere, decies altera in ipso certamine periere:* reliquis scilicet elapsis. Nec aliter Plutarchus per occasionem enumerat, in Pompeio. Quis ergo ambiget hîc rescribere DCCC. id est, *octingenta millia hostium*? Etiam si quis amplius volet, per me liceto. *Lips.* *Amplius quadringenta.*] Malim CIↃC. Nam Plinius, Solinusque scribunt, *præter civiles victorias undecies centena, & nonaginta duo millia occisa ab eo præliis.* Nisi malis cum Lipsio, DCCC. Nam Appianus in Celticis decies centena millia tantum occisa esse tradit. *Voss.*

Sæpe in agminibus.] Malim ad Livianum exemplum, *sæpe agminibus.* Ille XXI. *Magis agmine, quam acie, in viâ concurrerunt.* Agminibus concurrere est, non explicatis ordinibus distinctaque acie. *Lipsius.* *Sæpe in agminibus.*] Etiam malim cum aliis abesse voculam *in.* nam quod habemus Livii lib. 10. sub finem: *Sæpe in acie, sæpe in agmine, sæpe circa ipsam urbem adversus eruptiones hostium pugnatum*; forte & ibi abjicienda utraque præpositio. *Gruter.* *Sæpe in agminibus.*] Ex definitione agminis intelleges quam adposite hic noster locutus sit. adi Isidor. lib. 19. c. 3. *Schegk.*

tannia. novem denique æstatibus vix ulla non justissimus triumphus emeritus. Circa Alesiam vero tantæ res gestæ, quantas audere vix hominis; perficere, pæne nullius nisi Dei fuerit. Septimo ferme anno Cæsar morabatur in Galliis, cum medium jam ex invidia potentiæ male

Circa Alesiam.] Sic malui cum veteribus libris & doctis viris, quam *Alexiam.* Condita autem ab Hercule, totius Galliæ Metropolis, libera ac sui juris usque ad C. Cæsaris ævum. Diodorus libr. 5. Situm ejus Cæsar libr. 7. bell. Gall. & Strabo habent descriptum. *Schegk.* *Circa Alexiam.*] Repone, *Alesiam*, ex Ms. Ita semper Græci, plerumque etiam Latini. Non ignoro tamen, *X.* & *S.* crebro commutari. Florus lib. III. cap. x. scribit, totam belli molem circa Gergoviam fuisse; non Alesiam, ut Velleius, aliique. Cujus errorem jam olim etiam deprehendit Anonymus seu Cæsaris, seu Julii Celsi exscriptor. Et sane nil manifestius. Nec facile invenias, juxta Romam olim à Senonibus captam, quæ Gallis Romanos infestiores reddiderint, quam pericula apud Alesiam adita. Insignis de hoc est Taciti locus, lib. XI. Annalium; sed etiam summi viri Iusti Lipsii sententia, tam prodigiose corruptus, ut ne Attius Navius quidem pater augurum, ei sine libris mederi queat. Verba Taciti hæc sunt, ex oratione contra proceres Galliæ Comatæ; qui nuper jus civitatis consecuti, etiam jus adipiscendorum in urbe honorum petebant. *Oppleturos omnia divites illos; quorum avi proavique hostilium nationum duces, exercitus nostros ferro vique ceciderint; divum Iulium apud Alesiam obsederint. Recentia hæc: quid si memoria eorum inoreretur, qui Capitolio, & ara Romana, manibus eorundem prostratis. Fruerentur sane vocabulo civitatis: insignia patrum, decora magistratuum ne vulgarent.* Ego tamen mihi bene persuasisse visus sum. Scribo: *Quid si memoria eorum inoreretur, qui Capitolio, & ara Romana, mœnibus eorundem prostratis, fruerentur? Sane vocabulum civitatis; insignia patrum, decora magistratuum ne vulgarent.* Per aram Romanam, Maximam intelligit Tacitus; quam, ut & Capitolium, non fuisse prostratam, ex Plinio, Solino, aliisque, satis constat. Sed nolo pluribus conjecturam nostram firmare. Jam enim satis orbitam excessisse videor. Merebatur interim hoc Taciti locus. *Vossius.* *Circa Alesiam.*] *Florus* Alexiam vocat. 3, 10, 23. vide, ipsum *Cæs. bell. Gall.* 7. *Plutarch. in Cæs.* διὰ πολλὰ μὲν οὖν εἰκότως ὁ περὶ Ἀλησίαν κίνδυνος ἔσχε δόξαν, ὡς ἔργα τόλμης καὶ δεινότητος οἷα τῶν ἄλλων ἀγώνων οὐδεὶς παρασχόμενος. *Multas ob caussas gloriam Cæsaris auxit hoc ad Alesiam certamen: quippe ubi ea virtutis consiliique documenta, qualia non in alio facile certamine edidit.* Boecler.

Septimo ferme anno.] *Septimum fere annum*, ego. *Lipsius.*

Cum medium jam.] Apposite tunc demum Iuliam pignus concordiæ cohærentis dixit. nam antea sane non erat opus tali obside. *Gruter.*

Ex invidia potentiæ.] Vulgo, *Pompeii.* Displicet suspectumque est in primore loco nomen *Pompeii.* Si rectum, quid ita statim *Pompeium* repetit? cur non potius scribit, *inter eum & C. Cæsarem?* series & mos stili sic postulabat. Cur etiam solum Pompeium caussam facit infidæ hujus concordiæ? peccavit enim non minus Cæsar. Denique primogenia lectio nulla habet

male cohærentis inter Cn. Pompeium & C. Cæsarem concordiæ pignus, Iulia uxor Magni decessit; atque omnia inter destinatos tanto discrimini duces dirimente fortuna, filius quoque parvus Pompeii, Iulia natus, intra

habet Pompeii nomen. Illa sic: *ex invidiâ Ponti ac Camiliæ.* Profecto legendum: *ex invidiâ potentiæ male.* Nam fuit compendio scriptum, *pôtiæ.* Bona præ vulgatâ veraxque hæc sententia. Obiit, ait, Iulia unicum pignus sive vinclum concordiæ malè jam hærentis, quia alter alterius potentiæ invidebant: hic illius crescenti, ille hujus adultæ. Lucanus ad Iuliam:

Morte tuâ discussa fides, bellumque movere
Permissum ducibus. stimulos dedit æmula virtus.

Æmulationem mutuam expressit, uti & hic Velleius. *Lipsius.* *Ex invidia potentiæ.*] Rhen. & Burr. cum monstro suo lectionis Morboniam ablegavimus. Lucanus, lib. de Iulia;

—— nam pignora juncti
Sanguinis, & diro ferales omine tedas
Abstulit ad maneis Parcarum Iulia, sæva
Intercepta manu, quod, si tibi fata dedissent
Majores in luce moras, tu sola furentem
Inde virum poteras, atque hinc retinere parentem,
Armatasque manus excusso jungere ferro,
Ut generos soceris media junxere Sabinæ.
Morte tua discussa fides, &c.

Schegk. *Ex invidia potentiæ.*] Florus lib. 4. cap. 2. *Exinde quoniam mutuo metu tenebantur, Crassi morte apud Parthos, & morte Iuliæ, Cæsaris filiæ, quæ nupta Pompeio, generi socerique concordiam matrimonii fœdere tenebat, statim æmulatio erupit.* Simillima Lucanus l. 1. *Acidal.* *Ex invidia potentiæ.*] Gruterus legebat: *ex invidia potentiæ æmulæ, cohærentis.* Quod non placet. Neque enim dicit Velleius, Iuliam ex invidia potentiæ æmulæ discessisse; sed ob invidiam male cohæsisse concordiam inter Pompeium, & Cæsarem. Verior ergo conjectura Lipsii: *ex invidia potentiæ, male cohærentis, &c.* Vossius.

Filius quoque parvus Pompeii.] Laudat hunc locum Belgii nostri Lumen Electorum lib. 2. cap. 17. ubi defendit Suetonium, damnatque Dionem Cassium, quorum hic adseruerat, neptem natam è Iuliâ C. Cæsaris; ille vero nepotem. Et verum est, stat à Tranquillo præter Velleium nostrum etiam Lucani versus, volentibus mss. pluribus Bibliothecæ Palatinæ: deque tribus Tranquilli codicibus, unus tantum præfert, *neptem.* Sed tamen tantum abest, ut ego Dionem deserendum putem tanquam reum; ut contra adferam, habuisse non solum auctorem quem sequeretur Plutarchum; sed etiam Senecam. Is enim diserte consolatione ad Helbiam cap. 34. *Vixit Sextus Pompeius, primum sorori superstes, cujus morte optime cohærentis Romanæ pacis vincula resoluta sunt, &c.* ad eum locum summus ille vir fatetur, nihil se videre, nihil extricare. quæ enim hæc *soror Sexti Pompeii*, quam neptis Iulii? quam filia Cn. Pompeii? hæc produxi, ut constet summos quoque viros, homines esse, id est, errare & labi; neque statim scurriliter iis insultandum, si quid forte committant, quo se probent humanos. *Gruter.*

tra breve spatium obiit. Tum in gladios cædesque civium furente ambitu, cujus neque finis reperiebatur nec modus, tertius consulatus soli Cn. Pompeio, etiam adversantium antea dignitati ejus judicio delatus est. cujus ille honoris gloria, veluti reconciliatis sibi optimatibus, maxime à C. Cæsare alienatus est. sed ejus consulatus omnem vim in coërcitionem ambitus exercuit. Quo tempore P. Clodius à Milone candidato consulatus, exemplo inutili, facto salutari reip. circa Bovillas, contracta ex occursu rixa, jugulatus est. Milonem reum non magis invidia facti, quam Pompeii damnavit voluntas. quem quidem M. Cato palam lata absolvit sententia. quam

Tum in gladios cædesque civium.] Tribunorum præsertim plebis ferocia tumultus excitabat, comitia turbabat, pro consulibus tribunos militum postulabat (quo nimirum plures remp. capesserent) populo suis malis applaudente & in perniciem suam sæviente. Οὔτε γὰρ ἐμετρίαζον, οὔθ' ὑγιὲς οὐδὲν ἐποίουν, ἀλλήλους παρώρμων, πολλὰ μὲν δαπανώμενοι, πολλῷ δ' ἔτι πλείω μαχόμενοι. *Neque enim moderati sanique quidquam agebant, sed tumultuabantur invicem turbabantque tum largitionibus multa, tum pleraque certaminibus gerentes ac cædibus*, inquit *Dio* 40, *p.* 159. apud quem plura antecedentium & consequentium vide, ut æstimes, quantum brevitate mirifica, signanter tamen, expresserit *Velleius*. Similia habet *Plut. in Cæs. p.* 721. *Boecl.*

Tertius consul. &c. advers.] De Catone præsertim & *Bibulo Plutarchus* in *Pomp.* de totius senatus consilio *Dio* 40. fuisse inter artes *Aristocraticas*, ut Pompeio soli delatus Consulatus & dictaturam impediret, quam tribuni pl. Pompeio magnis jam clamoribus destinabant; & Pompeium à plebe avocaret, atque ad optimatium partes traduceret; denique ne duriore in servitio essent Romani, si cum Pompeio Cæsar, quod timebant, consul factus esset. Sed quid est τὰ ναυάγια πολιτείας, si hoc non est? Nulli jam prudentiæ, nulli arti sua vis. mutabantur miseriæ, non tollebantur. Et jam ὠδῖνες reip. regnum parturientis occœperant. *Boecler.*

In coërcitionem ambitus.] Vide *Dion.* 40. *Appian.* 2. *b. c. Plut. Pomp. Sigon. de judic.* 2, 29. Boecler.

Exercuit. Potius, *exeruit.* Lipsius.

P. Clodius, &c.] Quod tantum tumultum in urbe excivit, ut SC. factum sit; *Dent operam interrex, Tribuni plebis, Cn. Pompeius procos. ne quid detrimenti Resp. capiat.* Pædian. in Milon. Epitome Livii CVII. *Schegk.*

Exemplo inutili.] In V. C. fuerat: *exemplo inutiliter facto, &c.* Forte in codice Ms. quædam literæ ob vetustatem fuerant extritæ; legendumque, *exemplo inutili, interim facto salutari Reip. &c.* Vossius.

Bovillas.] Urbs hæc in via Appia ad undecimum ab urbe lapidem, teste Cicerone & Cornuto in Persium.

M. Cato absolvit sententia.] Dubitat doctiss. Ciceronis interpres, Asconius Pedianus, commentationibus in Milonianam. Cujus corrupta verba partim

quam si maturius tulisset, non defuissent qui sequerentur
exemplum; probarentque eum civem occisum, quo ne-
mo perniciosior reip. neque bonis inimicior vixerat. In- 48
tra breve deinde spatium belli civilis exarserunt initia:
cum justissimus quisque & à Cæsare & à Pompeio vellet
dimitti exercitus. quippe Pompeius in secundo consulatu
Hispanias sibi decerni voluerat, easque per triennium
absens ipse ac præsidens urbi, per Afranium & Petreium
consularem ac prætorium, legatos suos administrabat;
& iis qui à Cæsare dimittendos exercitus contendebant,
assentabatur; iis, qui ab ipso, adversabatur. qui si ante
biennium quam ad arma itum est, perfectis muneribus
theatri & aliorum operum quæ ei circumdedit, gravissi-
ma tentatus valetudine decessisset in Campania (quo qui-
dem

tim Velleii, partim ipsius Asconii causa, adscribemus: *Fuerunt* (inquit) *qui crederent, M. Catonis sententia eum esse absolutum. Nam & bene cum Rep. actum esse morte P. Clodii non dissimularat, & studebat in petitione consulatus Miloni, & reo affuerat. Nominaverat quoque eum Cicero præsentem, & testatus erat, eum audisse à M. Favonio, ante diem tertium, quam cædes facta erat, Clodium dixisse, periturum eo triduo Milonem. Sed Milonis quoque notam audaciam vetiar e p utile visum est.* Barthius quidem Advers. lib. XVI. cap. IV. rescribit; *Sed Milonis quoque notæ audaciæ obviam iri reipublicæ utile visum est.* Verum enimvero quam expedita foret ratio veteres emendandi, si ita in eorum scriptis grassari liceret? Equidem unica tantum litera addita, scribendum puto: *Sed Milonis quoque notam audaciam verti à rep. utile visum est. Verti*, pro *averti*: quomodo Valerius Flaccus lib. II. ait:

— *Priami sed quis jam vertere regnis*
Fata queat. Vossius.

Assentabatur.] Lips. *assentiebatur.* Assentari tamen aliquando sumitur, pro assentiri, ut Gruterus docet. in suspic. libr.

Iis qui ab ipso.] Rhenani editio, *iis qui ab ipso quoque.* non debuit mutari. *Boeclerus.*

Ante biennium.] Ex fide historiæ Lipsius mallet *annum.*

Perfectis muneribus theatri.] Velleius infra: *quam magnifico animi temperamento Cn. Pompeii munera absumpta igni restituit.* Nil itaque mutandum. Notandam tamen significationem rariorem, *muneris*, censet Gruterus. Et sane non esse vocabulum è vulgo, satis indicat Frontinus, libello de Aquæductibus Urbis Romæ; his verbis: *quantum publicis operibus, quantum muneribus (ita enim cultiores appellant) quantum lacubus, &c. beneficio principis detur.* Sic recte edididit Onuphrius. Et ita etiam, ante visum Onuphrii codicem, legendum conjeceram, usus sola editione Florentina Iuntæ; in qua perperam, *appellantur.* Vossius.

dem tempore universa Italia vota pro salute ejus, primo omnium

Vota pro salute ejus.] Juven. Satyr. 10.

Provida Pompeio dederat Campania febres
Optandas; *sed multa urbes*, & *publica vota*
Vicerunt. igitur fortuna ipsius & *urbis*
Servatum victo caput abstulit. —

Primi Neapolitani auctore Proxagora. Plutarchus. Quod sane, inquit Dio libr. 41. *magnum fuisse* & *splendidum munus, nemo hominum negaverit, nimirum ulli umquam alii, præter eos, qui post ea tempora summam in omnia potestatem obtinuère, decretum.* Lubido paucula quædam observare mihi collecta post alios adserre de Votis. Quæ aut pro Imperatore, aut pro populo. Panegyricus: *Nuncupare vota pro æternitate imperii*, & *pro salute civium, immo* & *pro salute principum*, & *propter illos pro æternitate imperii solebamus.* Illa concepta III. Nonas Ianuar. non ipsis Kalendis placitum & erudite probatum ad Tacitum Lipsio, Annal. lib. 16. Cui commodo manum, & assero porro verbis Caji JC. in l. si calvitur, CCXXXIII. de verbor. sign. *Post Kalendas Ianuarias die tertio pro salute principis vota suscipiuntur.* immo dies hicce sollemnis, qua concipiebantur, absolute κατ' ἐξοχὴν dictus, *Vota.* Vopiscus, Tacito: *Deorum templum fieri jussit, in quo essent statuæ principum bonorum, ita ut iisdem natalibus suis*, & *Parilibus*, & *Kalendis Ianuar.* & *votis, libamina ponerentur.* Hæc quæ pro populo, ipsis Kalendis. Tacit. l. 4. Annal. *Sed Cæsar sollemnia incipientis anni Kalend. Ianuarias epistola precatus.* & statim: *Quem enim diem vacuum pœna, ubi inter sacra* & *vota, quo tempore verbis etiam profanis abstineri mos esset, vincula* & *laqueus inducantur?* Spartianus in Ælio Vero: *Orationem pulcerrimam parasset, qua Kalendis Ianuariis Hadriano patri gratias ageret, accepta petitione, qua se existimaret juvari, Calendis ipsis periit, jussusque ab Hadriano, quia vota interveniebant, non lugeri.* Duravit inde à tempore Reipub. liberæ, & consulum, qui vota pro salute populi ipsis Kalendis in Iovis opt. max. templo nuncuparunt. ostensum à doctis ex Ovidio, frequentatum in Livio. Immo illis ipsis sibi mutuo populus hinc inde vota signabant, strenas mittebant. Ovidius I. Fastorum;

At cur læta tuis dicuntur verba Kalendis?
Et damus alternas accipimusque preces?

Et Tibullus de Messalla, lib. quarto;

Nam modo fulgentem Tyrio subtemine vestem
Indueras, oriente die duce fertilis anni;

subdit:

Quin largita tuis sunt multa silentia votis.

Ad strenas referri non inscite potest locus Paulli JC. in l. 12. D. de administr. tut. ait: *Sollemnia munera parentibus cognatisque mittet.* Mittebant & Imperatori. testis præter Suetonium, Dio libr. LVII. *Fuit* & *alia caussa, cur iis Kalendis extra urbem esset, nempe ne hominibus anni auspicio*, & *festo die occupatis negotium præberet, neve strenas ab iis acciperet, quod Augustum fecisse improbabat.* quod tamen deinde tamquam debitum sibi poscebant principes. apud Justinian. C. de oblatione votor. *Impp. ARCADIVS* & *HONORIVS A.A. BASILIO P.V. Quando votis communibus felix annus aperitur, in una libra auri*, & *solidis obryziacis* (de his Cujac. ad tit. de vet. num. pot.) *principibus offerendi devotionem animo libenti suscipimus: statuentes ut deinceps sequentibus annis uniuscujusque sedulitas principibus suis talia inge-*

omnium civium suscepit) defuisset fortunæ destruendi ejus locus; & quam apud superos habuerat magnitudinem, illibatam detulisset ad inferos. Bello autem civili, & tot quæ deinde per continuos XX annos consecuta sunt malis, non alius majorem flagrantioremque, quam C. Curio tribunus pl. subjecit facem: vir nobilis, eloquens, audax, suæ alienæque & fortunæ & pudicitiæ prodigus, homo ingeniosissime nequam, & facundus malo publico. cujus animo, voluptatibus vel libidinibus, neque opes ullæ neque cupiditates sufficere possent. hic primo pro Pompeii partibus, id est, ut tunc habebatur, pro rep. mox simulatione contra Pompeium & Cæsarem,

ingerant semper, & deferant. Hæc de sollemnibus votis. moris præterea in adversa valetudine principis suscipere, clarum ex Xiphilino, Suetonio, Tacito, aliis, & adscribere Epistolis ad principem, *se vota ipsi facere.* Dio lib. 57. *Denique tanta utebatur clementia, ut cum aliquando Rhodiorum magistratus data ad eum epistola non subscribsisset, illud consuetum; Quod vota ipsi facerent, celeriter eos excitos, quasi male multaturus, cum id quod deerat, adjecissent, indemnes dimiserit.* Schegk. *Vota pro salute ejus.*] *Dio* 41. pr. *Plut. Pomp. Iuvenal.* 10.

Defuisset fortunæ.] Tali sententia *Plutarchus in Pompeio* optat: *Minam tum obiisset* (post tertium triumphum) *cum adhuc Alexandri fortunam haberet. nam quæ secuta sunt non minimam felicitati ejus imposuere labem.* Boecler.

Non alius majorem.] Nam perturbatis reip. temporibus tales homines, qualis hic describitur Curio, idonea sunt instrumenta, dominationis consilia agitantibus. *Boecler.*

C. Curio.] Hic est ille C. Curio Tribunorum, ut Appianus tradit, eloquentissimus & apud populum gratiosissimus, de quo Cælius Epist. ad Ciceron. *Quod tibi supra scripsi Curionem frigere, jam calet, nam ferventissime concerpitur. bellissime enim quia de intercalando non obtinuerat, transfugit ad populum, & pro Cæsare loqui cœpit.* Huc referendum non absurde putant locum istum de Curione ex Varr. lib. 4. de vita pop. Rom. apud Non. *Obstringillare.* Schegk.

Cujus animo.] Haud dubie corruptissimus est hic locus, cui medelam hactenus nemo excogitavit. Lipsius tentavit: *cujus animi voluntatibus*; & postea pro *cupiditates, civitates* substituit. *Gruterus* illa verba, *voluptatibus vel libidinibus*, à mala manu esse, itaque deleri oportere existimavit. Acidalius, pro *animo*, legit *omnino*. Quidquid horum consideras, vel stilus vacillabit vel sensus. *Boecler.*

Voluptatibus.] Varie varii huic loco medentur. mihi semper illa, *voluptatibus vel libidinibus*, visa sunt interpretis additamentum, super vocem *animo*. Gruter. Forsan tale quid subintelligendum, *inquinato*, vel, ut Sallustius loquitur, *cooperto*.

Mox simulatione.] Cujus simulationis consilia exposuit diligenter *Dio* 40. non procul à fine. *Boecler.*

ſarem, ſed animo pro Cæſare ſtetit. id gratis an accepto centies H S fecerit, ut accepimus, in medio relinquemus. ad ultimum ſaluberrimas & coaleſcentis condiciones pacis, quas & Cæſar juſtiſſimo animo poſtulabat, & Pompeius æquo recipiebat, diſcuſſit ac rupit; unice cavente Cicerone concordiæ publicæ. Harum præteritarumque rerum ordo cum juſtis aliorum voluminibus pro-

Accepto centies H. S.] Exiguum corrupti Curionis pretium, immani ære alieno oppreſſi. nam centies H. S, ſcutatorum modo ſunt trecenta millia. *Trecenties* igitur pro *centies* omnino legendum exiſtimo, adductus in hanc opinionem Appiani teſtimonio, qui lib. 1. de Bell. civ. Paullum Æmilium conſulem emptum à Cæſare ait talentis D. Curionem aliquanto etiam majore mercede, utpote qui Cæſaris cauſſæ utilior, quam Paullus, eſſe poſſet, quod res ipſa declaravit. nam Paullus, Marcello collega Cæſarem oppugnante, non teſtitit, ſed tantum tacuit. at Curio tribunus pleb. ne fieret S. C. de Galliarum ſucceſſione interceſſit. *Manut.* *Accepto centies H-S.*] Iure in ſummâ ambigit Aldus, & ſpernit ut minutam. Mallet, *trecenties.* Ego alterum addo, & ſcribo *ſexcenties.* Cauſſam habeo: quod Dio Caſſius auctor lib. XL. *omni ære alieno, quo ingenti erat obſtrictus, Curionem à Cæſare liberatum.* atqui *forum noſtrum*, ait Valerius lib. IX. cap. 1. *Curionis filii ſexcenties ſeſtertium æris alieni aſpexit.* Cauſſam etiam alteram, quod Plutarchus & Appianus conſentiunt, *Paullum conſulem emptum à Cæſare mille quingentis talentis: Curionem autem majore etiam ſummâ.* Si ita eſt, cum tot iſta talenta, paullo minus quadringenties *H-S.* efficiant: quidni Valerium audiamus in majore ſummâ. *Lipſius.* *Accepto centies H-S.*] Vix mutaverim. ponamus viri docti correctionem, tamen nihilominus nimium quantum ad Appiani (agit de M. D. talentis) exorbitat ſumma. *Schegk.*

Diſcuſſit ac rupit.] Quo ſenſu etiam *Lucanus lib. 1.* tribunos *faces belli* vocat, *Curionique* præſertim orationem, qua Cæſar ad audendum bellandumque inſtigatur, tribuit. Ita quidem ex parte Cæſaris: ſed ex Pompeii parte *Lentulus* aliique ſimilem cenſuram metentur, qui non paſſi ſunt ipſum pacis conſiliis animum adjicere. *Boecl.*

Vnice cavente Cicerone.] Commendat etiam virum optimum hoc nomine *Plutarchus in Cæſ.* Κικέρων ὁ ῥήτωρ ἄρτι παρὼν ἐκ Κιλικίας καὶ διαλλαγὰς πράττων, ἐμάλαττε τὸν Πομπήϊον. ὁ δὲ τἄλλα συγχωρῶν τοὺς στρατιώτας ἀφῄρει, καὶ Κικέρων μὲν ἔπειθε τοὺς Καίσαρος φίλους συνενδόντας ἐπὶ ταῖς εἰρημέναις ἐπαρχίαις, καὶ στρατιώταις μόνοις ἑξακισχιλίοις ποιεῖσθαι τὰς διαλύσεις. *Reverſus modo è Cilicia Cicero Orator de reconciliatione agebat, Pompeiumque mitigabat, ut in aliis concederet, legiones tantum Cæſari adimeret. Itaque rurſum Cicero perſuaſit amicis Cæſaris, ut contenti, quas prædiximus, provinciis militumque ſex millibus, concordiam pacemque admitterent.* Meminit & in *vita Ciceronis.* Boecler.

Cum juſtis aliorum voluminibus.] Malum profecto aliorum ſtomachum fuiſſe oportet, qui veterem, veramque lectionem non potuerunt concoquere. Ea eſt, cum juſtius aliorum voluminibus promatur, &c. *Voſſius.*

Quieta.]

promitur, tum, uti spero, nostris explicabitur. Nunc 49
proposito operi sua forma reddatur: si prius gratulatus ero Q. Catulo, duobus Lucullis, Metelloque & Hortensio; qui cum sine invidia in rep. floruissent, eminuissentque sine periculo, quieta aut certe non præcipitata, fatali ante initium bellorum civilium morte functi sunt. Lentulo & Marcello cos. post urbem conditam annis DCCIII, & anno LXXIIX, quam tu, M. Vinici, consulatum inires, bellum civile exarsit. Alterius ducis caussa

melior

Quieta.] Clarius inserta dictione quæ delituit: *quieta ea, aut.* uti ad rempub. referas. *Lipsius.* *Quieta.*] *Lipsius*, interponit: *quieta ea aut c. n. p.* ut ad remp. referatur. ita enim omnino necesse est. nam quæ alias illa multitudo epithetorum, si de morte capias? *Fatali morte*, bene se habet, nec erat mutandum. Ceterum pertinet huc locus *Ciceronis* de Hortensio, in *Bruto c. 96. Sic Q. Hortensii vox extincta fato suo est; nostra, publico.* & mox: *Sed fortunatus illius exitus, qui ea non vidit cum fierent, quæ providit futura. sæpe enim inter nos impendentes casus deflevimus, cum belli civilis caussas in privatorum cupiditatibus inclusas, pacis spem à publico consilio esse exclusam videremus. sed illum videtur felicitas ipsius, qua semper est usus, ab eis miseriis, quæ consecutæ sunt, morte vindicasse.* Tali ferme figura *Tacitus* Agricolæ suo *opportunitatem mortis*, quam vocat, gratulatur, & *festinatæ mortis grande solatium tulisse*, ait, *evasisse postremum illud tempus, quo Domitianus non jam per intervalla ac spiramenta temporum, sed continuo & velut uno ictu remp. exhausit.* Agr. 44, 6. & 45, 5. *Boecler.*

Fatali.] Male, *fatali morte functos* dicit Q. Catulum, duos Lucullos, Metellum & Hortensium. imo rescribendum, *fatale ante initium bellorum civilium, morte.* Vult enim ablatos suo bono ante illud initium bellorum civilium; quod vult fuisse fatale, neque ullâ ratione declinandum. Sic paulo post: *Tum Cæsar cum exercitu fatalem victoriæ suæ Thessaliam petiit.* & cap. 60. *Sed adferebant salutaria Reipub. terrarumque orbis fata conditorem conservatoremque Romani nominis*; & aliis locis mille. *Gruter.* *Fatali.*] Non video, cur Gruterus hanc lectionem falsam dicat, rescribatque: *fatale ante initium, &c.* Movit forsan, quod Cornelius Nepos Lucullo venenum à Callisthene liberto præditum scripserat. Nam ita Lucullus fatali morte functus dici non possit, & Velleius sibi ipsi adversetur: qui infra, ubi de Africano minore loquitur, per *fatalem mortem*, intelligit ἴδιον θάνατον, ut id Glossæ Latino-Græcæ interpretantur. Quam mortem *naturalem* vulgo nuncupant. Sed nihil eo mutaverim. Sequitur Velleius communem opinionem, quæ erat, Lucullum spontanea & fatali morte perisse; ut in vita ejus indicat Plutarchus. *Vossius.*

Et anno.] Illud *anno* insertum est, & poterat abesse. *Boecler.* *Anno* LXXIIX.] Scribo: *& ante septuagintaocto.* Lips.

Quam tu.] *Quam*, Velleio, & hic, & alibi, valet *antequam.* Quod certissimum. *Vossius.*

Alterius ducis causa melior videbatur.] Egregia dissertatio de partibus belli civilis. de qua sigillatim aliquid dicemus. *Videbatur sane Pompeii caussa*

melior videbatur, alterius erat firmior. Hic omnia ſpecioſa, illic valentia. Pompeium ſenatus auctoritas, Cæſarem militum armavit fiducia. Conſules ſenatuſque cauſſæ non Pompeio ſummam imperii detulerunt. Nihil reli-

melior, quia à Coſſ. mandata ipſi erat defenſio reip. contra Cæſarem hoſtem judicatum: ſed videbatur tantum, non erat. Satis notum eſt, & ſcriptoribus diligenter memoratum, quod uterque pro ſua dominatione, neuter pro rep. bellaverit. *Solus Cato fecerat aliquas & reip. partes*, ſicut *Seneca* loquitur ep. 104. Quanquam hæc ipſa ſpecies & ſplendida nomina Pompeianorum non parum deformata ſunt illa intemperantia, qua tractationem Cæſaris de pace repulerunt, *τὴν δ' εὐπρεπεστάτην Καίσαρι τῶν προφάσεων αὐτοὶ μηχανησάμενοι. ſpecioſiſſimum colorem ac prætextum Cæſari hoc pacto ipſi comminantes. Plutarch. Cæſ.* Scriptores hujus belli vide *Camerti* notatos ad *Flor.* 4,2. quibus omnino *Dionem* adde. *Boecler.*

Hic omnia ſpecioſa, illic valentia.] Ita eſt: Pompeius ipſe multa geſtorum gloria, multis regum amicitiis, populorum auxiliis ſubnixus, & jam reip. ac libertatis propugnator habebatur: ſed revera majus in Cæſareanis partibus robur, ſive ducem ſpectares, ſive milites, ſive inſtrumenta belli ſolida. Cæſar ipſe *in orat. ad milit.* ridet inania Pompeii nomina & ſpeciem, apud *Lucan.* 1,

— Veniat longa dux pace ſolutus
Milite cum ſubito, parteſque in bella togatæ,
Marcelluſque loquax, & nomina vana Catones, &c. Boecler.

Pompeium ſenatus auctoritas.] Scriptores paſſim teſtantur. Vide orationem *Lentuli ap. Lucan. principio* l. 5. ubi inter alia:

—— non unquam perdidit ordo
Mutato ſua jura ſolo, mærentia tecta
Cæſar habet, vacuaſque domos, legeſque ſilentes,
Clauſaque juſtitio triſti fora, Curia ſolos
Illa videt Patres plena quos urbe fugavit.
Ordine de tanto quiſquis non exulat, hic eſt. Boecler.

Cauſæ non Pompeio.] Ego vero hæc non capio. Quid eſt *cauſſæ deferre ſummam imperii?* Illa igitur imperavit? exercitus duxit, inſtruxit? nugæ. Nos arbitramur fuiſſe: *cauſſa nominis, Pompeio.* Illud ſane conſtat, regimen & imperium in hoc bello delatum ad Pompeium, idque (ut Velleius per me nunc dicit) cauſſa famæ & nominis Pompeiani. Ille enim triumphis victoriiſque celeber, & in ore omnium Magnus. Lentulus ipſe Conſul, qui more majorum alioqui dux, apud Lucanum auctor hujus ſententiæ:

Conſulite in medium Patres, Magnumque jubete
Eſſe ducem. Læto nomen clamore Senatus
Excipit, & Magno fatum patriæque ſuumque
Impoſuit.

Cæſar III. Civil. in oratione Bibuli: *Poteſtatem ſe ejus rei nullam habere: propterea quod de Concilii ſententia ſummam belli rerumque omnium Pompeio permiſerint.* Lipſius. *Cauſæ non Pompeio.*] Viri ſummi iſthæc mutant; tanquam cauſſæ deferri nequeat ſumma imperii, ignaræ ſcilicet imperare, exercitum ducere, inſtruere, &c. Sed nihil tamen vetat auſpicia eſſe penes cauſſam, ducatum vero penes Pompeium: ut præ ſe ferat auctor, non tam militaſſe Conſules Senatumque Pompeio ejuſque ambitioni, quam cauſſæ

relictum à Cæsare, quod servandæ pacis caussa tentari posset: nihil receptum à Pompeianis. cum alter consul justo esset ferocior; Lentulus vero salva rep. salvus esse non posset; M. autem Cato moriendum ante, quam ullam condicionem civis accipiendam reip. contenderet: vir antiquus & gravis Pompeii partes laudaret magis, prudens sequeretur Cæsaris; & illa gloriosa, hæc terribiliora duceret. Ut deinde spretis omnibus quæ Cæsar postulaverat, tantummodo contentus cum una legione titulum

caussæ suæ publicæ. De auspiciis multa diximus in Discursibus ad Tacitum prioribus. Et tale quid etiam respexit in restituendo Capitolio Helvidius Priscus, de quo nonnulla signavimus ad librum quattum Historiarum Taciti cap. 9. loco autem isti interpretando, unice facit Lucanus limine libri 5.

—docuit populos venerabilis ordo
Non Magni partes, sed Magnum in partibus esse.

Gruter. *Causæ non Pompeio.*] Nihil hic mutandum. Sensus est: Pompeio delatum imperium, non quod ei faveret senatus, sed quod causa ejus videretur justior. Vidit hoc Gruterus; vidit & Gillotius apud Savaronem in erudito ad Sidonium commentario, lib. III. epist. VIII. ubi multis hanc lectionem confirmat. *Vossius.* *Causæ non Pompeio.*] *Gronovius diatrib. ad Stat. l. 3. silv. 3. c. 32.* legit: *caussæ nomine Pompeio, &c.* id est, *ut ipse caussam Senatus tueretur, subintellige, non ut imperaret, vel potius dominaretur, cum contra Cæsarem sui Dominum assererent.* Boecler.

Nihil relictum à Cæsare.] Vide, quam dissentiat Plutarchus in Antonio. *Manutius.* *Nihil relictum à Cæsare.*] Ita quidem præ se ferebat: sed fortasse verissimum est judicium *Plutarchi* in *Antonio*, Cæsari bellum pridem & vehementer cupienti fuisse; quippe quem stimularet ἔρως ἀπαρηγόρητος ἀρχῆς, καὶ περιμανὴς ἐπιθυμία τοῦ πρῶτον εἶναι καὶ μέγιστον, *inexplebilis imperandi amor, & insana principatus cupiditas.* cujus tegendæ, jurisque titulo exornandæ maximas interim occasiones Pompeiani præbuere homini, quod negari non potest. *Boecler.*

Iusto esset ferocior.] *Marcellum* intelligit, cujus ferociam præsertim etiam ex *Appian.* 2. licet intelligere. Porro uterque Cos. ideo creati erant; quia Cæsarem summo odio prosequerentur: notante eodem. *Boecler.*

Lentulus, &c.] Propter magnitudinem scilicet æris alieni: nam his nimirum *civili bello opus*, sive, ut apud *Sallustium* notantur, *his perdita rep. opus est.* *Cæsar* 1, *b. c.* *Lentulus*, inquit, *æris alieni magnitudine, & spe exercitus ac provinciarum & regum appellandorum largitionibus movetur: seque alterum fore Syllam, inter suos gloriatur, ad quem summa imperii redeat.* Boecler.

Tantummodo contentus.] Hoc usque ad verbum *decreverat*, parenthesi sejungendum opinor à reliqua periodo, adhibita etiam correctione quadam; alioqui tota comprehensio satis apte non cohæret. quod ut judicari commodius possit, verba ipsa, qua mihi probantur & distinctione, & correctione, recitabo: *Ut deinde, spretis omnibus, quæ Cæsar postulaverat, (tantummodo enim contentus cum una legione titulum retinere provinciæ, privatus in urbem venire, & se in petitione consulatus*

tulum retinere provinciæ; privatus in urbem veniret, & se in petitione consulatus suffragiis P. R. committeret decrevere: ratus bellandum Cæsar, cum exercitu Rubiconem transiit. Cn. Pompeius consulesque & major pars senatus, relicta urbe ac deinde Italia, transmisere Dyrrhachium. At Cæsar Domitio legionibusque Corfinii, quæ

latus suffragiis P. R. committere decreverat) ratus bellandum Cæsar cum exercitu Rubiconem transiit: Cn. Pompeius, Consulesque, & major pars Senatus, relicta urbe, ac deinde Italia, transmisere Dyrrachium. Manut.

In urbem.] Et consulem se creavit, Floro. Dictatorem Eutropio. neuter recte & ordine. Consule Dionem, Plutarchum, Appianum. *Schegk.*

Et se in petitione, &c.] Verba, quæ præcedunt, & ipsa sententia postulat, ut legatur, *committeret, decrevere: ratus bellandum, &c.* Ursin.

Committeret, decrevere.] Hæc est scriptura exemplaris scripti; agiturque de decreto Senatus, alii nobis oggesserunt, *decreverat retinere*: at id natum omnino circa pulpitum Burrerii. *Grut.*

Rubiconem.] Flaminiæ flumen. Quondam Italiæ Galliæque terminus.

Relicta urbe.] Describit eam ex urbe fugam graphice *Dio* 41. Cæterum *an prudenter à Pompeio factum sit, quod Vrbem Italiamque reliquit*, non una erat sententia. Quidam, inquit *Plutarchus in Pompeio* ἐν τοῖς ἀρίστοις τίθενται στρατηγήμασιν, *in optimis belli consiliis ponunt* Pompeii ex Italia discessum: *ipse Cæsar mirabatur, quod relicta munita urbe, cum præsertim ex Hispania copias expectaret, marique polleret, Italia tamen excederet. Cicero etiam reprehendisse fertur, quod Themistoclis potius consilium quam Periclis imitatus sit Pompeius, cum tamen tempora hujus casus non illius exemplum suppeditarent.* Quod peritissimorum virorum judicium non videtur de nihilo: cum præsertim non tam consilio Pompeii; quam impetu Pompeianorum suscepta profectio videatur. Potest tamen opponi: *Pompeium illis populis, regibus, tetrarchis, dynastis, quorum amicitia nitebatur propiorem factum, Cæsarem in adversa & inimica loca perlicere debuisse.* Sed imbellem illam gentium multitudinem Pompeius cum Cæsariani militis bello indurati peritia & virtute debebat contendere; simul illud reputare; minorem ubique esse cedentis auctoritatem, & qui recedat, fugere credi. Certe non omisit *Dio* notare talem eventum 41. p. 178. Πομπήϊος μὲν οὖν τήν τε πατρίδα καὶ τὴν ἄλλην Ἰταλίαν οὕτως ἐξέλιπε, πάντα τὰ ἐναντιώτατα τοῖς πρόσθεν, ὅτε ἐς αὐτὴν ἐκ τῆς Ἀσίας κατέπλευσε, καὶ ἑλόμενος καὶ πράξας, ἀφ᾽ ὧνπερ καὶ τὴν τύχην καὶ τὴν δόξαν ἀντίπαλον ἐκτήσατο. *Atque ita Pompeius patriam omnemque Italiam reliquit, longe ille quidem diversa ac plane contraria iis molitus, quam antea probaverat, cum ex Asia rediret. Itaque & FORTVNAM & EXISTIMATIONEM priori contrariam nactus est.* Boecler.

Dyrrachium.] Urbs in ea Macedoniæ parte, quæ incumbit mari Hadriatico.

At Cæsar, &c.] Quæ de Domitio, item de oratione Cæsaris in urbe hic memorantur, præter Dionem, Appianum, Plutarchum, præsertim *Ipse* diligenter exposuit 1. *bell. civ.* Noti sunt & jam supra indicati *scriptores totius civilis belli*: è quibus deinceps, ea tantum

quæ una cum eo fuerant, potitus, duce aliisque qui voluerant abire ad Pompeium, sine dilatione dimissis, persecutus Brundisium, ita ut appareret, malle integris rebus & condicionibus, finire bellum, quam opprimere fugientes, cum transgressos reperisset consules, in urbem revertit: redditaque ratione consiliorum suorum in senatu, & in concione, ac miserrimæ necessitudinis, cum alienis armis ad arma compulsus esset, Hispanias petere decrevit. Festinationem itineris ejus aliquandiu morata Massilia est, fide melior quam consilio prudentior: intem-

tum mutuabimur, quæ nostro instituto opportuniora videntur. *Boecler.*

Legionibusque.] Cæsar in hac re legiones non nominat, sed cohortes XXXIII. quæ nondum fuisse videntur sub legionum suarum signis. Sunt autem illæ ipsæ cohortes, quæ, in judicio Milonis, præsidium judicibus & Pompeio. Lucanus ad Domitium:

—— tua classica servat
Oppositus quondam polluto tiro Miloni.

Ubi mirum nisi scribendum, *Pullato*. id est, sordidato & reo. Talis enim, Romano ritu, eorum vestis. Pollutum autem cur appellet; quiáne pollutum illum & fœdum interemit? *Lipsius.*

Corfinii.] Oppidum in Pelignis.

Massilia.] Celebre Massiliæ nomen, cujus disciplinam atque gravitatem non solum Græcia, sed haud scio an cunctis gentibus anteponendam jure dicam. Cicero pro Flacco, & Tacitus ait, *Locum Græca comitate & provinciali parcimonia mistum & bene compositum.* Mollitiei tamen nomine differt Athenæus, quia credebantur γυναικοπαθεῖν. Hinc Plauto *Massilienses mores*, molles, & (cum Appuleio loquor) *partiarii.* Schegk.

Quam consilio prudentior.] Melius se medios & neutrius partis præstitissent hoc tempore Massilienses. Certe si ullum tempus cuiquam civitati ἀδιαφορεῖν suasit, hoc videtur illud fuisse. Utrique obstricti erant, Pompeio Cæsarique: nec de justitia caussæ aliquid certi in re perplexa videre licebat. Atque etiamsi Pompeii vetustiora, Cæsaris recentiora essent merita, par tamen obligatio gratiam & fidem ex æquo postulabat. Itaque honesta sane fuisset oratio, prudensque consilium, quod præferebant initio apud *Cæsarem l. 1. b. c. Intelligere se divisum esse P. R. in partes duas: neque sui judicii, neque suarum esse virium discernere, utra pars justiorem caussam habeat: principes vero esse earum partium Cn. Pompeium & Cæsarem patronos civitatis; quorum alter agros Volcarum Arecomicorum & Helviorum publice iis concesserit; alter bello victas Gallias attribuerit, vectigaliaque auxerit. quare paribus eorum beneficiis parem se quoque voluntatem tribuere debere, & neutrum eorum contra alterum juvare, aut urbe aut portibus recipere.* Hoc responsum etiam *Dio* vocat, ἀπόκρισιν ἀξιομνημόνευτον. Sed mox Pompeianis se partibus adjunxerunt, eaque re iram Cæsaris asperarunt. Quem errorem nec *Strabo*, omisit notare *lib. 4.* τῷ κρατηθέντι μέρει συνθέμενοι τὴν πολλὴν τῆς εὐδαιμονίας ἀπέβαλον; *cum parti victæ se adjunxissent, plerumque felicitatis suæ perdidere.*

tempestive principalium armorum arbitria captans, quibus ii se debent interponere, qui non parentem coërcere possunt. Exercitus deinde, qui sub Afranio consulari ac Petreio prætorio fuerat, ipsius adventus vigore ac fulgore occupatus, se Cæsari tradidit. uterque legatorum & quisquis cujusque ordinis sequi eos voluerat, remissi
51 ad Pompeium. Proximo anno, cum Dyrrhachium ac vicina

didere. Scilicet *arbitria* volebat agere Massilia principalium armorum, ut *Velleius* judicat, quia dum Pompeium sequitur, Cæsaris caussam damnavit: neque prudenter fidem alieri approbare conata est, quam utrique debebat: sicut nec illa pars responsi satis prudens erat, cum Cæsaris consilia se morari velle profiterentur, antequam satis expendissent suas ad morandum vires opesque. Unde *Velleiana* ἐπίκρισις illa subnascitur: *Principalibus armis ii se debent interponere, qui non parentem coërcere possunt.* quasi diceret, si Massilienses iis instructi fuissent opibus, quibus Cæsar potuisset terreri compescique, tum sane quivissent dicere: *abstine portibus nostris Cæsar; omitte arma adversus Pompeium, excede finibus nostris, aut pacato habitu ingredere. Nunc stultitia erat leges dicere ei, qui armorum minas armis eludere posset.* Miseratione interim dignissima est optima & de Romano nomine præclarissime merita civitas. Quare *Cicero 2. offic. 8.* serio deplorat *in triumpho portatam eam urbem, sine qua nunquam Romani imperatores ex transalpinis bellis triumpharant.* id quod indignissimum merito viris bonis videbatur: non debebat enim triumpho ostentari, quod miseratione mœstitiaque publica potius abscondi merebatur. *Boecler.*

Principalium.] Id est, quæ à principibus viris sumebantur.

Arbitria captans.] Trogi Epitoma exordio historiæ; *Populus nullis legibus tenebatur, arbitria principum pro legibus erant.* Schegk.

Coërcere possunt.] Ergo jure quiescant inferiores. Livius lib. 9. cap. 14. de Papyrio: *Signa inde ferre jussit, & copias eduxit; vanissimam increpans gentem, quæ suarum impotens rerum, præ domesticis seditionibus discordiisque aliis modum pacis ac belli facere æquum censeret.* ubi nos plura hujus commatis. *Gruterus.*

Remissi ad Pompeium.] Ita ab initio capitis *Domitium captum aliosque qui voluerant abire ad Pompeium sine dilatione dimisit.* Qua re & gloriæ non parum & insigne ad res gerendas momentum sibi peperit Cæsar, sicut *Dio* animadvertit. Moderationis hujus exemplum etiam apud *Suetonium* habemus *Cæs. 75. Denuntiante enim Pompeio, pro hostibus se habiturum, qui Reip. defuissent: ipse medios & neutrius partis, suorum sibi numero futuros pronuntiavit. Quibus autem ex commendatione Pompeii ordines dederat, potestatem transeundi ad eum omnibus fecit.* Prudenter sane, nam quid *invitis*, id est, *infidis* auxiliis fidas ac adjutoribus? Nam & segnius tua imperia exequentur, & quamprimum poterunt, discessione ac desertione te nudabunt. Ita sunt homines, cogentem fugient: non invitantem sponte sequentur. censetur enim ibi plus juris esse ac fortunæ, ubi minus est coactionis. *Boecler.*

Castris.]

vicina ei urbi regio castris Pompeii teneretur (qui accitis ex omnibus transmarinis provinciis legionibus, equitum ac peditum auxiliis, regumque & tetrarcharum simulque dynastarum copiis, immanem exercitum confecerat, & mare præsidiis classium, ut rebatur, sepserat, quo minus Cæsar legiones posset transmittere) sua & celeritate, & fortuna C. Cæsar usus nihil in mora habuit, quo minus & cum vellet, ipse exercitusque classibus perveniret, & primo pæne castris Pompeii sua jungeret, mox etiam obsidione munimentisque eum complecteretur. Sed inopia obsidentibus, quam obsessis, erat gravior. Tum Balbus Cornelius, excedente humanam fidem temeritate, ingressus castra hostium sæpiusque cum Lentulo collocutus, consule dubitante quanti se venderet, illis incrementis fecit viam, quibus non Hispaniensis natus, sed Hispanus in triumphum & pontificatum assur-

Castris Pompeii.] In Ms. fuit: *castris Pompeio retineretur.* Nec fuit mutandum. *Retinere* autem, pro simplici *tenere*, etiam apud Florum lib. II. cap. ultimo: sive potius lib. III. c. I. Sic enim optime in editione, quam habemus, principe distinguitur. Verba Flori hæc sunt: *Provinciam P. R. non bello, sed, quod est æquius, hæreditario jure retinebat.* Vossius.

Tetrarcharum.] Tetrarcha Græca voce denotat eum, qui quartam regni partem obtinet. Horat.

— modo Reges atque tetrarchas,
Omnia magna loquens, &c.

Quominus & cum vellet.] Meo animo rectius, *& quo vellet.* alterum quam vim habeat, (non pudet fateri) nescio. *Acidal.* *Quo minus & cum vellet.*] Lego: *quo minus eo cum vellet, &c.* Nimirum Brundisium. *Vossius.*

Sed inopia obsidentibus.] Mira tamen tolerantia Cæsariani sustinuere illam inopiam, dictitantes: *prius se cortice ex arboribus victuros quam Pompeium è manibus dimissuros. Cæs. b. c. 3. Sueton. Cæs. 68. Plutarch. Dio 41. Appian. 2. b. c.* Boecler.

Tum Balbus Cornelius.] Observate Politici. mira & audax hæc corruptio, sed sine quâ perierat Cæsar. Talia firmiter & pertinaciter tentanti vix deest successus. Idoneum autem instrumentum hic Balbus, quia amicus, & ab interiore notâ, Lentulo. Ipse ad Ciceronem (inter Epistolas ad Atticum lib. VIII. ep. XV.) *Quod Lentulum Consulem meum voluisti hic remanere, Cæsari gratum, mihi vero gratissimum medius fidius fecisti. Nam illum tanti facio, qui non Cæsarem magis diligam.* Et plura, quæ addit. *Lipsius.* *Balbus Cornelius.*] Omnium sua ætate ditissimus, & qui moriens pop. R. viritim vicenos quinos denarios legavit. Dio l. 48. Plin. 7. Ejus patruus Plinio lib. 5. c. 5. & Asinio Epistola ad Plancum apud Cicero nominatus. *Schegk.*

Hispaniensis.] Vulgo, *Non Hispaniæ, Asiæ natus. Hispaniensis.*] Mihi videtur

surgeret, fieretque ex privato consularis. Variatum deinde prœliis, sed uno longe magis Pompeianis prospero,

tur legendum, *non Hispaniæ sua natus.* Burrer. *Hispaniensis.*] Subobscurum hoc videtur: quod si legas, *natus esset*, id est, Consuleret, & splendorem afferret, ipseque Cæsaris gratia potens & clarus non dico in Hispania sua fieret, sed homo Hispanus & pontificatum & consulatum postea adipisceretur: planius erit. *Manut. Hispaniensis.*] Obscurum ait Aldus: verè. Sed quantula lux, quam ipse affert? Legit, *natus esset.* id est, inquit, *Consuleret & splendorem afferret.* Sed sic quoque locus parum splendet: quem in clarorem fortasse magis dabit noster Phœbus. Ille suadet: *quibus non Hispaniensis, sed Hispanus.* Affirmo ita se rem habere. Hac audaciâ, ait Velleius, effectum, ut Balbus ille, non dicam civis è Latio aut incola Hispaniæ saltem, sed verè Hispanus & externus, Romæ perveniret ad sacerdotium & triumphum. Certe hoc novum. Nam plene civibus, hoc jus magistratuum & imperiorum tantùm. Plinius clarè ab hac sententia, de Africâ & Garamantibus lib. v. cap. v. *Omnia armis Romanis superata, & à Cornelio Balbo triumphata, unius omnium externo curru & Quiritium jure donato. Quippe Gadibus nato civitas Romana, cum Balbo majore patruo, data est.* Atque idem de Balbo majore, lib. VII. cap. 43. *Fuit & Balbus major*, inquit, *Consul, primus externorum, atque etiam in Oceano genitorum usus illo honore, quem majores Latio quoque negaverunt.* Videsne exteros non admissos ad magistratus, etsi in civitatem admissos? In utroque igitur Balbo hoc novum. in altero, quod Consul primus exterorum; in altero, quod Pontifex & Triumphalis. Sed de vocum quoque discrimine (proprie enim & signatè Velleius scripsit) addam. Sosipater: *Cum dicimus Hispanus, nomen nationis ostendimus; cum autem Hispaniensis, cognomen eorum qui provinciam Hispaniam incolunt, etsi non Hispani.* Martialis I *Ne Romam, si ire decreveris, non Hispaniensem librum mittamus, sed Hispanum.* Idem discrimen passim apud scriptores in Siculo, & Siciliensi; Græco, Græciensi; Germano, Germaniciano; & talibus. Vide Festum in *Corinthienses.* Lipsius. Legitur etiam, *non Hispaniæ Gadibus natus. Hispaniensis.*] Fœde corruptus locus. Si ejicere ista liceret, *sed Hispanus*; rem factam habebam: *quibus homo Hispaniæ Gadibus natus, in triumphum.* Alias, mutabam: *natus, ab Hispanis in triumphum.* quod sic probo, ut quod paullo plus, quam nihil. Etiam trajectio mihi tentata: *quibus homo Hispanus, & Hispaniæ Gadibus natus, in triumphum.* Eamque non aspernandam putem. Objectum enim illi, Gadibus natum esse, in accusatione, ut minus honorificum, ex Ciceronis oratione pro eodem paret. Occurrunt & nunc alii modi, quos premo, ne sine modo vanum hoc divinandi genus habeam. De ipso Cornelio Balbo, quem suo modo noster Balbum Cornelium, verso nominum ordine, ut in aliis plerunque (& hoc pridem homines docti accuratè notarunt) multa præclara Tullius memorat loco, quem dixi: sed ante hæc tempora, & hoc facinus. *Acidal.*

Consularis.] Hoc est *consul.* Etsi enim *consularis* vix aliter sumitur, quam pro *exconsule*: si originem tamen vocis consideres, quemcunque extulit consulatus, seu eum gerat, seu gesserit, rectè eum consulari dignitate insignem, ac proinde *virum* dixeris *consularem*, sive *consularis dignitatis.* Voss.

Pompeianis prospero.] Adeo quidem ut Cæsar diceret: *Actum de nobis erat, si hostis scivisset victoria uti.* Vide scri-

ro, quo graviter impulſi ſunt Cæſaris milites. Tum Cæ- 52
ſar cum exercitu fatalem victoriæ ſuæ Theſſaliam petiit. Pompeius longe diverſa aliis ſuadentibus (quorum plerique hortabantur, ut in Italiam tranſmitteret: neque hercules quidquam partibus illis ſalubrius fuit: alii, ut bellum traheret, quod dignatione partium in dies ipſis magis proſperum fieret) uſus impetu ſuo hoſtem ſecutus eſt. Aciem Pharſalicam & illum cruentiſſimum Romano nomini diem, tantumque utriuſque exercitus profuſum ſanguinis, & colliſa inter ſe duo reip. capita, effoſſumque alterum Romani imperii lumen, tot taleſque Pom-

ſcriptores paulo ante laudatos. *Boeclerus.*

Neque Hercules.] Abſolute Livius lib. 22. *Neque Hercules montibus his ab tranſitu Pœnorum ullo, Veragri incola jugi ejus norunt nomen inditum.* Apuleius Miles 11. *Et vellem Hercules materiam reperire aliquam.* Schegk.

Salubrius fuit.] Ita etiam *Appianus* judicat. Certe etiam alterum iſtud conſilium *trahendi belli* prorſus è re Pompeii futurum erat: ſicut clare *Plutarchus* explicat. Sed Pompeium non tam *impetus ſuus*, quod hic *Velleius* dicit, quam fatalis ſuorum temeritas in noxia conſilia & exitium præcipitavit. *Boeclerus.*

Dignatione] Male Robertus Titius, *dilationi.* Schegkius rectè *dignatione partium in dies. Dignatione.*]Hoc pacto plana & promta ſententia Gryphium ſecutus edidi. Voce *dignationis* uſus Cicero libr. 10. ad Atticum & Tacitus ſæpe. *Schegk.*

Ipſis.] *Ipſi* legendum puto; ut ad Pompeium referatur. *Burrer.*

Aciem Pharſalicam.] Vide *Cæſ.* 3. *bell. civ. Plut. Cæſ. & Pomp. Dion.* 41. *Appian.* 2. *b. c. Flor.* 4, 2, 44, *&c. Liv. epit.* 111. *Lucan.* 7. alioſque. *Boecl.*

Pharſalicam.] Pharſalia regio Theſſaliæ. Hinc celebres campi Pharſalici.

Romano nomini.] Eſt in mſ. *Romani nomini.* Opinor etiam, *Romani nominis diem* legi poſſe, fortaſſis etiam debere. *Et colliſa.*] Vulgo, *& conſilio.* Rhenanus putat fortaſſe legendum, *commiſſa.*

Effoſſumque.] Vulgo, *effuſum. Effoſſumque.*] Hoc modo cum Rhen. & V. N. Iano Duzæ ad illud in Præcidaneis;

Effoſſos oculos voret atro gutture corvus,

legendum. error ex promiſcua *V*, & *O* litterarum uſurpatione. Deinde perſiſtit Velleius in ſchemate; Dixerat, *colliſa inter ſe duo Reip. capita*: ſubdit, *& alterum Rom. imperii lumen* ſive oculum *effoſſum eſſe.* Maro Æneid. 111. de Polyphemo:

—— & ad æquora venit
Luminis effoſſi fluidum lavit inde cruorem.

Laberius apud Agellium:

Democritus Abderites Phyſicus Philoſophus, clypeum
Conſtituit contra exortum Hyperionis
Oculos effodere ut poſſet ſplendore æreo.

Et Oroſius lib. 1. c. 13. *Devorandas crudeliter addicebant, atque informe prodigium* (Minotaurum) *effoſſis Græciæ luminibus ſaginabant.* Quid multa circuitione? tam in proclivi veritas, quam olim cum pluit imber. *Schegk.* *Effuſumque.*]

Pompeianarum partium cæsos viros, non recipit enarranda hic scripturæ modus. Illud notandum est: ut primum C. Cæsar inclinatam vidit Pompeianorum aciem, neque prius neque antiquius quidquam habuit, quam omnes partes (militari & verbo & consuetudine utar) dimitteret. Proh Dii immortales, quod hujus voluntatis erga Brutum suæ postea vir tam mitis pretium tulit! Nihil illa victoria mirabilius, magnificentius, clarius fuit; quando neminem nisi acie consumtum, civem patria desideravit: sed munus

sumque.] Orta hæc lectio ex errore editionis Gryphianæ, & aliarum, quæ *effosum* expressere. Scoppius igitur, Popma, aliique, *effusum* omni vi propugnant. Mihi nil certius, quam Velleium reliquisse, *effossumque*. Hoc qui negare audeat, neget simul esse Latinum, & conjectaneo plus fidei adhibendum asserat, quam Ms. lectioni. *Vossius.*

Quam omnes partes.] Vulgo, *in omnes partes. Quam omnes partes.*] De Clementiâ Iulianâ sermo est: sed quid ad eam dimissio hæc in partes? Scribe: *ut omnes partes.* Mens. Nihil prius Cæsar habuit, quam ut omnes adversarios suos incolumes dimitteret, gladiis & militari sævitiæ subduceret. Hos autem tales vocat *Partes*, idque *militari verbo*, inquit: quia durum videbatur in civili dissensu dicere *Hostes*. Usum hujus vocis crebrum alibi notavimus: tu hic originem vides, & nondum tritum id satis fuisse hoc significatu. Cur enim alias excuset? Quod quidam *Patres* legunt, sperno. Nec enim militiæ aut castrorum, sed Curiæ hoc verbum. Vide etiam an non aptius, *militari verbo ex consuetudine utar. Ex*, inquam, pro *&*, copulâ. Quæ enim hic consuetudo propriè? quinimo hoc dictum voluit, Uti se verbo militari: idque ex consuetudine, & quia diu miles. *Lipsius.*

Dimitteret.] Lipsius arbitrabatur, militare illud verbum esse, *partes*. Itaque emendabat: *quam ut omnes partes, &c.* Potius militare id verbum esse censeo, *dimitteret*. Virgilius XII. ardui operis: *(armis.*

Iuturnamque parat fratris dimittere ab

Ubi Servius: *Per transitum* (inquit) *historiæ usus est verbis. Nam qui ab exercitu relaxantur, ab armis dicuntur dimitti. Sallustius de Appio, ubi eum Cotta in concione ab exercitu cogit abcedere, dicit se ejus opera non usurum, eumque ab armis dimittit.* In Velleii vero verbis, *ut*, intelliges, non repones. *Voss.*

Dimitteret.] Sensus fuerit: *nihil prius habuit Cæsar, postquam in sua manu victoriam intellexit, quam ut omnem inimicitiam, partiumque odium ex animo abjiceret, neque jam Pompeianos, ut hostes suis, neque suos, ut Pompeianis hostes, sed utrosque ut cives considerabat, adeoque veluti simul & semel, tanquam dimissis à bello, finem odii noxæque indiceret.* Alluditur ad Cæsaris vocem: *Miles parce civibus.* Ecce, non ut partes adversas nominat Pompeianos, neque se ut diversæ partis considerat, sed *Civis civibus* vult parci. *Boecler.*

Erga Brutum.] Etiam *Plutarchus in Cæs.* & *Dio fine* 41. statim in comparationem ingratitudinis, qua postea Brutus violavit conservatorem suum, sententiam acuit. Timuerat Cæsar Bruto, cum non compareret: salvumque postea gavisus benigne exceperat. *Boeclerus.*

Quos

nus misericordiæ corrupit pertinacia, cum libentius vitam
victor jam daret quam victi acciperent. Pompeius profu- 53
giens cum duobus Lentulis consularibus Sextoque filio
& Favonio prætorio, quos comites ei fortuna aggrega-
verat, aliis ut Parthos, aliis ut Africam peteret, in qua
fidelissimum partium suarum haberet regem Iubam, sua-
dentibus, Ægyptum petere proposuit memor beneficio-
rum, quæ in patrem ejus Ptolemæi, qui tum puero quam
juveni propior regnabat Alexandriæ, contulerat. Sed
quis in adversis beneficiorum servat memoriam? aut quis
ullam calamitosis deberi putat gratiam? aut quando for-
tuna non mutat fidem? Missi itaque ab rege, qui venien-
tem Cn. Pompeium (is jam à Mytilenis Corneliam uxo-
rem receptam in navem, fugæ comitem habere cœperat)
consilio Theodoti & Achillæ exciperent, hortarentur-
que ut ex oneraria in eam navem, quæ obviam processe-
rat, transcenderet. quod cum fecisset, princeps Romani
nomi-

Quos comites.] Vulgo, *quos victores darent comites. Quos comites.*] Hoc equidem ut nunc legitur, tam intelligo, quam si natus numquam essem. Quod si sic: *Quos, victore Cæsare, comites ei fortuna aggregaverat:* nihil erit apertius. Audax conjectura: fateor: aliquanto tamen eorum audacior, qui illud, *victores darent*, delent. *Manut.* *Quos victores.*] In aliis libris duæ istæ voces *victores darent* non reperiuntur: & recte, ut censet Lipsius: repetitæ enim sunt è superioribus lineis. Aldus *Quos, victore Cæsare, comites, &c. Quos comites.*] Audaces viro docto, qui verba *victores darent*, delent, ille mihi, qui recepit. repetita namque ex præcedente versu *victor jam daret.* Schegk.

Aliis ut Parthos.] De Parthis etiam *Appianus.* Sed refutat eam sententiam *Dio principio lib.* 42. idem qui gravi observatione perplexitatem Pompeii, & ex perplexitate desperationem arguit. Didicerat alias Pompeius in adversis bene sperare, idque tanto viro, tantaque indole ac experientia dignum erat. nunc omnem spem abjicit, cum tamen multa ad sperandum & resurgendum superessent. Scilicet antea adversos casus, antequam acciderent, præviderat, & quid facto opus foret, si accidissent, meditatus erat: nunc certa spe victoriæ prærepta, inopinato casu perculsus, consilium timore & consternatione perdidit. Vide ipsam *Dionis* super ista τὴν φιλοσοφίαν. *Boecl.*

Sed quis in adversis, &c.] Pleni sunt auctorum libri talibus sententiis: quippe id argumentum *locis Rhetoricis* opportunum est cumprimis. hic *Rhetorum campus. Cæsar* in hoc ipso scelere Ægyptio commemorando *l. 3. b.c. plerumque in calamitate ex amicis inimicos existere* notat. *Boecler.*

Mitylenis.] Urbs Lesbi, à quo tota hodie insula nomen accepit.

Pompeianarum partium cæsos viros, non recipit enarranda hic scripturæ modus. Illud notandum est: ut primum C. Cæsar inclinatam vidit Pompeianorum aciem, neque prius neque antiquius quidquam habuit, quam omnes partes (militari & verbo & consuetudine utar) dimitteret. Proh Dii immortales, quod hujus voluntatis erga Brutum suæ postea vir tam mitis pretium tulit! Nihil illa victoria mirabilius, magnificentius, clarius fuit; quando neminem nisi acie consumtum, civem patria desideravit: sed munus

sumque.] Orta hæc lectio ex errore editionis Gryphianæ, & aliarum, quæ *effosum* expressere. Scoppius igitur, Popma, aliique, *effusum* omni vi propugnant. Mihi nil certius, quam Velleium reliquisse, *effossumque*. Hoc qui negare audeat, neget simul esse Latinum, & conjectaneo plus fidei adhibendum asserat, quam Ms. lectioni. *Vossius.*

Quam omnes partes.] Vulgo, *in omnes partes. Quam omnes partes.*] De Clementiâ Iulianâ sermo est: sed quid ad eam dimissio hæc in partes? Scribe: *ut omnes partes.* Mens. Nihil prius Cæsar habuit, quam omnes adversarios suos incolumes dimitteret, gladiis & militari sævitiæ subduceret. Hos autem tales vocat *Partes*, idque *militari verbo*, inquit: quia durum videbatur in civili dissensu dicere *Hostes*. Usum hujus vocis crebrum alibi notavimus: tu hîc originem vides, & nondum tritum id satis fuisse hoc significatu. Cur enim alias excuset? Quod quidam *Patres* legunt, sperno. Nec enim militiæ aut castrorum, sed Curiæ hoc verbum. Vide etiam an non aptius, *militari verbo ex consuetudine utar. Ex*, inquam, pro *&*, copulâ. Quæ enim hîc consuetudo propriè? quinimo hoc dictum voluit, Uti se verbo militari: idque ex consuetudine, & quia diu miles. *Lipsius.*

Dimitteret.] Lipsius arbitrabatur, militare illud verbum esse, *partes*. Itaque emendabat: *quam ut omnes partes, &c.* Potius militare id verbum esse censeo, *dimitteret*. Virgilius XII. ardui operis: *(armis.*

Iuturnamque parat fratris dimittere ab

Ubi Servius: *Per transitum* (inquit) *historiæ usus est verbis. Nam qui ab exercitu relaxantur, ab armis dicuntur dimitti. Sallustius de Appio, ubi eum Cotta in concione ab exercitu cogit abcedere, dicit se ejus opera non usurum, eumque ab armis dimittit.* In Velleii vero verbis, *ut*, intelliges, non repones. *Voss.*

Dimitteret.] Sensus fuerit: *nihil prius habuit Cæsar, postquam in sua manu victoriam intellexit, quam ut omnem inimicitiam, partiumque odium ex animo abjiceret, neque jam Pompeianos, ut hostes suis, neque suos, ut Pompeianis hostes, sed utrosque ut cives considerabat, adeoque veluti simul & semel, tanquam dimissis à bello, finem odii noxæque indiceret.* Alluditur ad Cæsaris vocem: *Miles parce civibus.* Ecce, non ut partes adversas nominat Pompeianos, neque se ut diversæ partis considerat, sed *Civis civibus* vult parci. *Boecler.*

Erga Brutum.] Etiam *Plutarchus in Cæs.* & *Dio fine* 41. statim in comparationem ingratitudinis, qua postea Brutus violavit conservatorem suum, sententiam acuit. Timuerat Cæsar Bruto, cum non compareret: salvumque postea gavisus benignè exceperat. *Boeclerus.*

Quos

nus misericordiæ corrupit pertinacia, cum libentius vitam victor jam daret quam victi acciperent. Pompeius profu- 53
giens cum duobus Lentulis consularibus Sextoque filio & Favonio prætorio, quos comites ei fortuna aggregaverat, aliis ut Parthos, aliis ut Africam peteret, in qua fidelissimum partium suarum haberet regem Iubam, suadentibus, Ægyptum petere proposuit memor beneficiorum, quæ in patrem ejus Ptolemæi, qui tum puero quam juveni propior regnabat Alexandriæ, contulerat. Sed quis in adversis beneficiorum servat memoriam? aut quis ullam calamitosis deberi putat gratiam? aut quando fortuna non mutat fidem? Missi itaque ab rege; qui venientem Cn. Pompeium (is jam à Mytilenis Corneliam uxorem receptam in navem, fugæ comitem habere cœperat) consilio Theodoti & Achillæ exciperent, hortarenturque ut ex oneraria in eam navem, quæ obviam processerat, transcenderet. quod cum fecisset, princeps Romani nomi-

Quos comites.] Vulgo, *quos victores darent comites. Quos comites.*] Hoc equidem ut nunc legitur, tam intelligo, quam si natus numquam essem. Quod si sic: *Quos, victore Cæsare, comites ei fortuna aggregaverat:* nihil erit apertius. Audax conjectura: fateor: aliquanto tamen eorum audacior, qui illud, *victores darent*, delent. *Manut. Quos victores.*] In aliis libris duæ istæ voces *victores darent* non reperiuntur: & recte, ut censet Lipsius: repetitæ enim sunt è superioribus lineis. Aldus *Quos, victore Cæsare, comites, &c. Quos comites.*] Audaces viro docto, qui verba *victores darent*, delent, ille mihi, qui recepit. repetita namque ex præcedente versu *victor jam daret.* Schegk.

Aliis ut Parthos.] De Parthis etiam *Appianus.* Sed refutat eàm sententiam *Dio principio lib.* 42. idem qui gravi observatione perplexitatem Pompeii, & ex perplexitate desperationem arguit. Didicerat alias Pompeius in adversis bene sperare, idque tanto viro, tantaque indole ac experientia dignum erat. nunc omnem spem abjicit, cum tamen multa ad sperandum & resurgendum superessent. Scilicet antea adversos casus, antequam acciderent, prævidetat, & quid facto opus foret, si accidissent, meditatus erat: nunc certa spe victotiæ prærepta, inopinato casu perculsus, consilium timore & consternatione perdidit. Vide ipsam *Dionis* super ista τῆς φιλοσοφίαν. *Boecl.*

Sed quis in adversis, &c.] Pleni sunt auctorum libri talibus sententiis: quippe id argumentum *locis Rhetoricis* opportunum est cumprimis. hic *Rhetorum campus. Cæsar* in hoc ipso scelere Ægyptio commemorando *l. 3. b. c. plerumque in calamitate ex amicis inimicos existere* notat. *Boecler.*

Mitylenis.] Urbs Lesbi, à quo tota hodie insula nomen accepit.

nominis, imperio arbitrioque Ægyptii mancipii, C. Cæsare P. Servilio cos. jugulatus est. Hic post tres consulatus & totidem triumphos, domitumque terrarum orbem, sanctissimi ac præstantissimi viri, in id evecti super quod adscendi non potest, duodesexagesimum annum agentis, pridie natalem ipsius, vitæ fuit exitus: in tantum in illo viro à se discordante fortuna, ut cui modo ad victoriam terra defuerat, deesset ad sepulturam. Quid aliud quam nimium occupatos dixerim, quos in ætate & tanti & pæne nostri sæculi viri fefellit quinquennium? cum à C. Atilio & Q. Servilio consulibus tam facilis esset annorum digestio. quod adjeci, non ut arguerem, sed ne arguerer.

54 Non fuit tamen major in Cæsarem, quam in Pompeium fuerat, regis eorumque quorum is auctoritate regebatur, fides. quippe cum venientem eum tentassent insidiis, ac deinde bello lacessere auderent, utrique summo imperatorum, alteri superstiti meritas pœnas luere suppliciis. Nusquam erat Pompeius corpore, adhuc ubique nomine: quippe ingens partium ejus favor bellum excitaverat

Ægyptii mancipii.] *Senec. ep.* 4. *De Pompeii capite Pupillus & spado tulere sententiam. Idem de brev. vit.* 14. *Pompeius Alexandrina perfidia deceptus, ultimo mancipio transfodiendum se præbuit.* Boeclerus.

Viri in id evecti.] In laudibus Pompeii, Iuppiter, ut luxuriat ubique Cicero. cui innatum Pompeianarum partium amorem noster scripsit. Post reditum in senatu: *Cn. Pompeius omnium gentium, omnium seculorum, omnis memoriæ facile princeps.* Ad Quirites: *Cn. Pompeius vir omnium, qui sunt, fuerunt, erunt; virtute, sapientia, ac gloria princeps.* Acidal.

Discordante Fortuna.] Valde signanter & ἐμφατικῶς istam fortunæ discordantis ἀντίθεσιν tractat *Dio* 42. *p.* 210. & 211. adde *Lucanum*, *fine* 8. Boeclerus.

Fefellit quinquennium.] Errorem hunc errarunt Plutarchus & Appianus, ut docuit Sigonius in Fastis. *Schegk.*

Tam facilis.] Probum est. tamen editio vetus: *tam felix*: An fuit, *tam non fallax.* Lipsius.

Non fuit tamen major.] *Cæs. fine* 3. *b. c.* & *Hirtius bell. Alex. Plutarch. Cæs. Appian.* 2. *b. civ. Suet. Cæs.* 35. *Flor.* 4,2,54,*&c. Liv. epit.* 112. Boecl.

Utrique summo.] Suspicetur aliquis membrum deesse, *alteri mortuo*: cui recte subjunctum, *alteri superstiti.* Etiam *meritis*, melius quam *meritas*. Lips.

Ubique nomine.] Vulgo, *ubique Iubæ nomine. Ubique nomine.*] Ego hic quam recte, aliorum esto judicium, pro, *Iubæ*, restituo, *virens*, vel *vigens.* Ut aliquid tamen aptius excogitari posse, non

rat Africum. quod ciebat rex Iuba & Scipio, vir consularis, ante biennium, quam extingueretur Pompeius, lectus ab eo socer. eorumque copias auxerat M. Cato, ingenti cum difficultate itinerum locorumque inopia, perductis ad eos legionibus: qui vir, cum summum ei à militibus deferretur imperium, honoratiori parere maluit. Admonet promissæ brevitatis fides, quanto omnia 55
transcursu dicenda sint. Sequens fortunam suam Cæsar, pervectus in Africam, quam occiso Curione, Iulianarum duce partium, Pompeiani obtinebant exercitus, ibi primo varia fortunam expugnavit via, inclinatæque hostium

non diffitear. *Manut.* *Vbique nomine.*] Titius legit, *ubique ibat nomine.* Merito rejicit is, qui eum confecit Yvo: atque ipse vult deleri ut supervacuum *Iubæ* nomen. Assentior. etsi haud male rescripseris, *ubique vivebat nomine.* Lips. *Vbique nomine.*] Yvo Villiomarus, sive Scaliger, recte τὸ *Iubæ* delendum censuit. Non est tamen, quod nimium emendatione sua glorietur. Nam & ita jam ante eum à Gryphio, Marnessio, Stephano, aliisque fuit editum. *Vossius.*

Bellum.] *Hirtius de bell. Afric.* ceterique, quos jam sæpe laudavimus. *Boeclerus.*

Ante biennium.] *Triennium.* Profecto *Triennium* est, si quidem duxit eam in tertio suo Consulatu, Plutarcho notatum. Nec tamen muto. Solennes ejusmodi dissensus. *Lipsius.*

Locorumque.] Locorum inopiam in victu & potu intelligit. *Locorumque.*] Quid si *aquarumque.* *Locorumque.*] Emendo, *liquorumque inopia.* Ansa erroris fortasse, quod olim *licorumque* fuerit scriptum. Ita enim scribebant; ut, *inicus*, pro, *iniquus*, *cum*, pro *quum*, *locutus*, pro, *loquutus* aliaque id genus. Siccum illud Catonis iter, præter alios, eleganter describit Lucanus lib. IX. Pharsaliæ. *Vossius.*

A militibus.] Depravatum est *à militibus*, in *ambitus*, vitio scribæ posterioris. *Burrer.* *A militibus.*] Cum in antiqua editione sit: *Cum summum ei ambitus deferretur imperium, &c.* posset legi: *Cum summum ei ab illis deferretur imperium, &c.* Ursin.

Honoratiori parere maluit.] Clarius *Appianus: recusasse* Catonem imperium, *quod adessent legati consulares, cum ipse prætorius tantum esset, itaque hic quoque legum habendam rationem, quod* apud *Plutarch. in Cat. Min.* additur. Paulo antea legitur in Nostro: *itinerum locorumque inopia:* rectissime. ne quis correctionibus indulgendum hic putet. *Boecler.*

Varia Fortunam, &c.] Ferent hoc puræ & Latiares aures? spernunt meæ. Lego firmiter: *primo varia fortuna, mox pugnavit sua.* Acute. Initia, inquit, belli ambigua, lætus exitus & à fortuna plane Cæsariana. Risit enim semper illi viro, & in bellis utique visus eam habere in mancipio & potestate. Ipse gloriatur apud poëtam, quem sensuum & honesti acuminis caussa amo:

—— quem numina numquam
Destituunt, de quo male tunc Fortuna meretur
Cum post vota venit.

Lipsius. *Varia Fortunam, &c.*] Inge-

 niosis-

stium copiæ. Nec dissimilis ibi adversus victos, quam in priores, clementia Cæsaris fuit. Victorem Africani belli C. Cæsarem gravius excepit Hispaniense (nam victus ab eo Pharnaces vix quidquam gloriæ ejus adstruxit) quod Cn. Pompeius Magni filius, adolescens impetus ad bella maximi, ingens ac terribile conflaverat: undique ad eum adhuc paterni nominis magnitudinem sequentium, ex toto orbe terrarum auxiliis confluentibus. Sua Cæsarem in Hispaniam comitata fortuna est. sed nullum umquam atrocius periculosiusque ab eo initum prœlium, adeo ut plus quam dubio marte, descenderet equo, consistensque ante recedentem suorum aciem increpita prius fortuna, quod se in eum servasset exitum, denunciaret militibus, vestigio se non recessurum: proinde viderent quem & quo loco imperatorem deserturi forent. verecundia magis quam virtute acies restitutæ sunt, à duce quam à milite fortius. Cn. Pompeius, gravis vulnere inven-

niosissima est emendatio Lipsiine, an Acidalii: *Ibi primo varia fortuna, mox pugnavit sua.* & si non ita scripsit auctor, scribere debuit. *Grut.* *Varia Fortunam.*] Emenda, ut superius. Ἰδίαν τύχην alias etiam Cæsari attribuit Velleius. Imo & Lucanus: ut lib. v.

— Pariter tot regna, tot urbes,
Fortunamque suam tacta tellure recepit.

Vossius. [Lectio tamen vulgaris tolerari potest.]

Victus ab eo Pharnaces.] Quia hunc *Cæsar adgressus* (Florus) *uno & non toto prælio obtrivit more fulminis, quod uno eodemque momento venit, percussit, abscessit; nec vana prædicatio de se Cæsaris, ante victum hostem, quam visum:* ideoque his tribus solummodo verbis, *Veni, vidi, vici,* victoriam suis significasse, eorumque in triumpho inter pompæ fercula postea prætulisse titulum (non acta belli ostendens sicut cæteris, sed celeriter confecti nota) tradunt Dio, Plutarchus, Appianus, alii. Seneca tamen pater Suasor. lib. I. imitatione Tusci hæc tria protulisse Cæsarem significat. *Schegk.*

Hispaniense.] Vide *Hirtium de bell. Hispan.* ceterosque. neque enim toties repetemus satis nota cuivis nomina. *Boeclerus.*

Adstruxit.] Scribendum cum Lipsio *adstruxerit.*

Vestigio se non recessurum.] Scilicet rebus tam dubiis periculorum remedium sunt ipsa pericula, neque temeritas videri debet, necessaria audacia; sive, ut accuratissime omnium *Tacitus* loquitur, ubi *præsidium ab audacia mutuatur*, quem virtus jam non potest eripere. Qua de re multa multi, quæ non exscribimus. Adi *Scipion. Amirat. dissert. polit. ad Tac.* IX. Boecler.

A duce.] Aliter *C. à duce. A duce.*] Si divinatio locum habet, emendo, *ceterum à duce.* Manut. *A duce.*] Ita fuit in

inventus, inter solitudines avias interemtus est. Labie-
num Varumque acies abstulit. Cæsar omnium victor, 56
regressus in urbem, quod humanam excedat fidem, o-
mnibus qui contra se arma tulerant ignovit, magnificen-
tissimisque gladiatorii muneris, naumachiæ, & equitum
peditumque, simul elephantorum certaminis spectacu-
lis, epulique per multos dies dati celebratione, replevit
eam. Quinque egit triumphos. Gallici apparatus ex ci-
tro,

in Ms. Aldus emendabat, *cæterum à duce.* Quod non displiceret, si in Mss. C. soleret pro *cæterum* poni. Malim ergo: *Sed à duce, &c.* Vossius.

Labienum.] Cujus forti ac fideli opera usus Cæsar in Galliis. Cicero ad Tironem: *maximam autem plagam accepit* (Cæsar) *quod is qui summam auctoritatem in illius exercitus habebat, T. Labienus socius sceleris esse noluit, reliquit illum & nobiscum est.* & ad Attic. lib. 7. *Labienum ἥρωα judico. facinus jamdiu nullum civile præclarius, qui, ut aliud nihil, hoc tantum perfecit: dedit illi dolorem.* caussam transitionis exprimit ipse Cæsar. *Schegk.*

Omnibus, &c. ignovit.] De clementia sua Cæsar ipse gloriatur Epist. ad Ciceron. *Recte auguraris de me (bene enim tibi cognitus sum) nihil à me abesse longius crudelitate. atque ego cum ex ipsa re magnam capio voluptatem, tum meum factum probari abs te, triumpho & gaudeo.* De magnificentia Cæsaris in muneribus etiam mentio apud Sallustium II. Orat. *Schegk.*

Naumachiæ.] Spectaculum hoc ludicri certaminis, euripis effossis sæpe, & admissa in theatrum aqua. Prodigalitatis hujus etiam alii meminere autores.

Quinque egit triumphos.] Loquitur de triumphi ferculis, simulacris, imaginibus aliis diversa confectis materia. Sueton. c. 37. *Egit diverso quemque genere & adparatu.* ita doctis placitum. Non dissentit Dio, qui ebur ad Hispaniensem refert: *Sed Fabio etiam Pedioque* (ait lib. 43.) *legatis suis, quique nihil propriis auspiciis gesserant, triumphandi copiam fecit: qua in re id risum multum excitavit, quod iis imaginibus ferculisque nonnullis non eburneis, sed ligneis utebantur.* Hincque jocus apud Quinctilianum eadem de re libr. 6. *ut Chrysippus, cum in triumpho Cæsaris eborea oppida essent translata, & post dies paucos Fabii Maximi lignea, thecas esse oppidorum Cæsaris dixit.* Agit enim de triumphis non Cæsaris, sed ejus legatorum. & notum ebur omnibus triumphis tralaticium fuisse. Vir clarissimus hic pro *citro*, legendum monet *cedro*, ut pro *lance* accipiatur; quod aperte pugnat cum verbis Velleii: deinde telum quod torquet, eadem ratione retorqueo. confer inter se ex variis editionibus hæc capita Plinii libro 16. cap. 43. lib. 12. c. 3. lib. 15. cap. 7. & aut vehementer fallor, mecum vulgatam defendes. Citreæ mensæ mentio apud Ciceronem in Verrinis. & citri usus jam inde cum cedro in sacro fumo. Plinius libro 13. *Rasile argentum* capio, simulacra, ferculaque ex argenteis laminis politis, levigatis, non cælatis. Catullus;

Transfer omine cum bono
Limen aureolos pedes,
Rasilemque subi forem.

Schegkius.

Ex citro.] Torrentius, ad Suetonii Iulium, legendum arbitrabatur, *cedro.*

tro, Pontici ex acantho, Alexandrini testudine, Africi ebore, Hispaniensis argento rasili constitit. Pecunia ex manu-

Nam citrum (inquit) *vix suo tempore novit Plinius: tantum abest, ut universum triumphi Gallici instrumentum citro constiterit.* Ubi primum mihi monendum arbitror, quod Plinium attinet, apud eum passim lib. XIII. cap. XV. & sequentibus, pro *citrum*, librarios imperite scripsisse, *cedrum*. Quo vitio ubique fere carent Mss. & vetus editio Parmensis anni CIↃ CCCCLXXVI. solideque adeo id firmat, quod eandem arborem dicat, quæ Græcis θύον vocatur. Ut ad antiquiora transcendam, habemus illud Catonis apud Festum, ex oratione, Nequis iterum cos. fiat: *Dicere possum, quibus villæ, atque ædes ædificatæ, atque expolitæ maximo opere, citro, atque ebore, atque pavimentis Pœnicis stent.* Nimirum Africa Romanorum jugum jam induere cœperat. Quid multis? omnem dubitationem eximit Lucanus lib. X. ubi loquitur de convivio Cæsaris, ac Cleopatræ;

Dentibus hic niveis sectos Atlantide Sylva
Imposuere orbes, quales ad Cæsaris ora
Nec capto venere Iuba. Prô cæcus & amens
Ambitione furor, civilia bella gerenti
Divitias aperire suas, incendere mentem
Hospitis armati. Non sit licet ille nefando
Marte paratus opes mundi quæsisse ruina:
Pone duces priscos, & nomina pauperis ævi,
Fabricios, Curiosque graves: hic ille recumbat
Sordidus Ethruscis abductus consul aratris:
Optabit patriæ talem duxisse triumphum.

Ait priscos etiam duces, quos fama ob continentiam adeo laudat, optaturos fuisse triumphum agere, qualem Cæsar, hoc est, cujus apparatus ex citro constaret. Nam de citreis operibus heic Lucanum loqui, certum vel ex illo Martialis, lib. XIV. lemmate, *Mensa citrea.*

Accipe felicis Atlantica munera sylvæ:
Aurea qui dederit dona, minora dabit.

Quæ quidem ad Torrentii opinionem refellendam suffecerint. Ridiculum vero, quod dicat Popma, alios *cedri* substituere, quod opera citrea viliora arbitrentur, quæ triumphum Cæsaris adornarent. Itaque in eo totus est, ut citri præstantiam extollat. Nec saniora sane, quæ de hoc Velleii loco promit Dalecampius ad Plinii Nat. Hist. lib. XIII. cap. XV. *Vossius.*

Pontici ex Acantho.] Censebat Æneas Vicus Parmensis, in Iulio Cæsare suo, militum chlamydes ex acantho herba contextas fuisse. Nam ex ea vestes confici solitas, docent Dioscorides lib. III. cap. XVII. Virgilius Æneid. I. & ad eum Servius, qui & hæc Varronis verba adducit: *Neanthes in India esse ait arbores, quæ ferant lanam. Item Epicadus in Sicilia, quarum floribus cum dempti sint aculei, ex his implicitis mulieres multiplicem conficere vestem.* Ita ex codice Fuldensi locus ille legi debet. *Neanthes* tamen pro *Nescientes* de conjectura reposui. Ut fuerit illud ex libris ejus τῶν κατὰ πόλιν: quorum meminit Ammonius de Vocum Diff. Atque idem sane de acanthinis vestibus liquet ex Plinio Nat. Hist. lib. XXIV. cap. XII. & aliis. Nequeo tamen Vico assentiri. Nam Velleio quidem de curru triumphali solum, & oppidis in triumpho prælatis, sermonem esse arbitror. Sic sane in triumpho Alexandrino oppida eburnea intelligenda esse, liquet ex Quinctiliano, lib. VI. cap. IV. Acanthum igitur

manubiis lata paullo amplius sexies millies H-S. Neque illi tanto viro, & tam clementer omnibus victoriis suis uso, plus quinque mensium principalis quies contigit. quippe cum mense Octobri in urbem revertisset; idibus Martiis conjurationis auctoribus Bruto & Cassio, quo-

igitur arborem Ægyptiam, non herbam, in Velleio intelliges. *Vossius.*

Manubiis.] Gellius lib. 13. c. 23. quid præda à manubiis distet declarat, cum prædam esse dicit ipsa corpora rerum, quæ capta sunt: manubias autem esse ipsam pecuniam, quæ à quæstore ex venditione prædæ redacta est. Cicero in Orat. de L. Agrar.: *quod ad quemque pervenerit ex præda, manubiis, &c.* ubi manifeste distinguit.

Sexies millies H S.] Haud muto, & videtur hæc ipsa pecunia esse, quæ deposita postea ad Opis, quam *septies millies* fuisse Cicero non semel indicat, & postea Velleius. Iurisconsulto celebri an adsentiar *sexagies millies* reponenti? *oppido* enim *tenuis*, inquit, *est hæc summa.* Miror. Nam *sexies millies*, faciunt æstimatione Budæana (quam haud temere quis mihi carpat) *centies quinquagies centena millia aureorum.* Et an Paullus Æmilius tantum intulit? an ipse Pompeius? longe infra. Illud tamen fateor, paullo majorem summam in Appiano me reperisse: qui tulisse in triumpho Cæsarem dicit, Μυριάδας ἑξ καὶ ἥμισυ ταλάντων: *sexagintaquinque millia talentûm.* Ea essent quasi *decies sexies millies HS*, computatione Romanâ: haud dubie supra Velleianum numerum, sed longe infra immanem illum correctoris. Nam *sexagies millies*, fecerit *centum quinquaginta aureorum* (cum vulgo loquar) *milliones.* Lipsius.

Sexies millies.] Visa hæc quoque summa oppido tenuis Clar. Iurisconsulto Fr. Hotomano. reponit, *sexagies millies.* At deposuit duntaxat ad Opis septies millies; & ad Persei bellum, non bellum. *Schegk.*

Plus quinque mensium.] Cicero ad Att. lib. x. ep. 7. dixit, ejus Regnum vix semestre esse posse. *Manut.*

Idibus Martiis.] De cæde *Cæsaris* plerique, quos hactenus sæpius nominare opus fuit. An merito acciderit ei hic exitus, varie disputatur. & jam olim *occisus Cæsar aliis pessimum, aliis pulcerrimum facinus videbatur*, teste *Tacito* 1. A. 8, 7. ad quem locum vide quæso, quæ *Vir Illustris Christophorus Forstnerus* notavit: ubi præsertim cum *Dione* ac prudentissimo quoque Historicorum, *præjudicium divinæ ultionis adversum parricidas* urget, magnisque exemplis confirmat. Res tota illuc videtur redire: *passionem*, secundum tritum vulgi verbum, *justam*; *actionem injustissimam* censeri debere. Immiserat ei hanc cladem haud dubie Divina Iustitia, tum alia facinora rum Pompeianarum partium funera teique publicæ perturbationem, & civilem sanguinem ultura: sed interfectores ipsi sceleftissimo consilio ausuque facinus suscepere. cum præsertim, non dum invadit dominationem, sed postquam jam pacto & juramento civium jus quodpiam nactus erat, interfecerint Cæsarem. Nam quod *Brutus* apud *Appianum* jactitat οὐδὲν πιστὸν ἐστι Ῥωμαίοις πρὸς τυράννους; οὐδ᾽ ἔνορκον, merito refutat *Hugo Grotius de jur. b. & p.* 2, 13, 15. confer 1, 4, 19 & 3, 19, 2. Egregia est dissertatio *Dionis principio lib.* 44. Certe inter insignes *solœcismos politicos* retulerim illam *Ciceronis* intemperantiam, qua toties cædem & percussores Iulii extollit & immodice

quorum alterum promittendo consulatum non obligaverat, contra differendo Cassium offenderat; adjectis etiam consiliariis cædis familiarissimis omnium, & fortuna partium ejus in summum evectis fastigium, D. Bruto & C. Trebonio aliisque clari nominis viris, interemtus est. cui magnam invidiam conciliarat M. Antonius, omnibus audendis paratissimus, consulatus collega, imponendo capiti ejus Lupercalibus sedentis pro Rostris in-

modice prædicat: cum tamen ex illa de tyrannicidio quæstione, cujus sæpe in epistolis mentionem facit, nunquam se plane pleneque extricare queat. *Boeclerus.*

Quorum alterum promittendo.] Vide *Plut. in Cæs.* subtili sententia ambitiosorum ἀνώμαλον notat *Velleius*, *qui eum habere quam expectare malint honores, nec promittendo mitigantur, & differendo offenduntur.* Quanquam animo invidiæ facibus jam succenso, *omnia sunt ingrata, nihil fecisse benigne est.* Vide de his & ceteris popularibus sceleris *Dion.* 44. *p.* Boecler.

Consiliariis.] Tentabam, *consciis aliis cædis.* Lipsius. *Consiliariis.*] Εὐστόχως quidem qui refingunt, *consciis aliis cædis famil.* sed cur ea huic loco minus conveniat, facit quod statim sequatur, *aliisque clari nominis viris. Consiliarios* heic vocat, consilii ejusdem participes; qua significatione & usus Cicero. *Gruter.*

Imponendo capiti ejus.] Vere audax & indignum facinus, præter mille alios, elegantissime Cicero 2. Philipp. narrat, & exagitat acerrime cum hac, tum insequentibus ferme omnibus. *Acidalius.*

Lupercalibus.] *Lupercalia* placuit Varroni indearcessere nomen, quod Luperci sacra facerent in Lupercali. Est enim Lupercal, *teste Servio*, spelunca sub monte Palatino, in qua capro luebatur, id est, sacrificabatur. De origine tamen Lupercalium, varia traduntur ab auctoribus. Sunt namque qui ab Euandro ex Arcadia in Italiam translata affirmant, Dionysius, Livius, Plutarchus, & multi alii. Nonnulli instituta & celebrata primum à Romulo & Remo tradunt propter factam sibi ab avo Numitore urbis in monte Palatino condendæ potestatem, quam caussam explicat Valerius Maximus, *libro* 2. his verbis: *Lupercalium mos à Romulo & Remo est inchoatus, cum lætitia exsultantes, quod his Numitor avus Rex Albanorum eo loco, ubi educati erant, urbem condere permiserat sub monte Palatino, hortatu Faustuli educatoris sui, quem Euander Argivus consecraverat sacrificio facto, cæsisque capris, epularum hilaritate ac vino largiore provecti, divisa pastorali turba, cincti pellibus immolatarum hostiarum, jocantes: cujus hilaritatis memoria annuo circuitu Feriarum repetitur.* Plutarchus quoque alias scribit, lustrationis caussa instituta videri posse, eo quod fiant diebus fastis mensis Februarii, qui nomen ab expiationibus habet. Ovidius *in Fastis* eo refert, quod Romani beneficii memores præstiti à lupa, in educandis infantibus, Romulo & Remo, templum illi exstruxerint ad ficum *Ruminalem*, quod est appellatum *Lupercal.* Sic enim ait:

Illa loco nomen fecit, locus ipse Lupercal;
Magna dati nutrix præmia lactis habet.

Templi

insigne regium, quod ab eo ita repulsum erat, ut non offensus videretur. Laudandum experientia consilium est 57 Pansæ atque Hirtii: qui semper prædixerant Cæsari, ut principatum armis quæsitum armis teneret. ille dictitans, mori se quam timeri malle, dum clementiam quam præ-

Templi hujus sacerdotes, *auctore Varrone*, dicebantur *Luperci*, qui nudi rem divinam agebant, perque vicos urbis, & compita discursantes pellibus in scuticas dissectis obvias quasque fœminas verberabant, ita eas fœcundas fieri existimantes. Unde & *Crepos* appellat Festus à crepitu pelliculaгum. Sed enim aliqui rursus (*ne id negligam*) dicta voluerunt *Lupercalia* à lupis arcendis, quod celebrato sacrificio rali in Panis honorem, qui est dictus Lycæus, lupi arcerentur à pecoribus & stabulis. Scribunt enim Plutarchus & Livius, cum Euander solemne hoc sacrificium intulisset in Italiam ex Arcadia, benigne illi Faunum montem & agros assignasse, inque illius radicibus constitutum Lycæo templum, ubi nudum conspiciebatur Dei simulacrum, pelle amictum caprina, quo habitu currebant Romæ in Lupercalibus. Proprium erat ejus celebritatis, ut Luperci immolarent canem, vel expiationis gratia, quod Græci canes adhiberent ad expiandum, vel in gratiam Lupæ, quæ Romulum ac Remum creditur enutrisse, vel denique quod sacrificium fieret Pani, cui propter greges amicus est canis. Sciendum insuper agitara fuisse Lupercalia 15. Calen. Martii, (Lycæa nominant Græci) eorumque diem veteres februatam dixisse. Nec tantum Luperci ea celebrabant, verum & alii quandoque viri, virisque permixtæ mulieres. Quapropter scribit Plutarchus *Antonium nudum in Lupercalibus fuisse vectum per urbem.* Diu durasse Romæ hanc superstitionem constat, quamquam abolitam, tandem restituit Augustus, suscepto Pontificatu maximo, *ut scribit Suetonius*, vetuitque currere imberbes. Ferias etiam has fuisse stativas, ut Agonalia & Carmentalia, annotat Macrobius. *Funger.*

Quod ab eo.] Ita recte emendavit Rhenanus. vulgo, *quod ab eo id repulsum erat, ut non offensum videretur.* Forsan *offensum* referendum ad insigne regium, ut sensus sit, ita repulsum insigne, ut tamen non offensum, non turbatum capite videretur.

Quod ab eo ita repulsum.] Suet. *Cæs.* 79. *Dio* 44. *p.* 278. *Plut. in Cæs. & Anton.* Vanitas insignis Antonii: quam merito exagitat *Cicero in Philippicis* & apud *Dion.* 45. *in oratione adversus Anton.* Boecler.

Ut principatum armis quæsitum.] *Henricus Savilis*, cujus eruditissimum de militia Romana librum ex *Anglico* Latinum fecit *G.M.Lingelshemius*, Prætorianorum custodiam non nisi foris in bello usurpatam Romanis ait: *donec Sulla & Cæsar usurpato dominatu, domi quoque tanquam inter hostes retinuerunt consuetam custodiam. Sed Sulla resignato simul dominatu & præsidio (Appian. 1 & 2 ἐμφ. Sallust. & alii) quamobrem à Cæsare notatus*, nescite litteras, *potest videri secutus saniorem Grammaticam, quam ipse Cæsar, qui dimisso præsidio nec simul dominatu, commisit periculosum & insignem solœcismum in politica administratione, & viam ad suam perniciem patefecit.* Lubens adscripsi verba elegantissimi libelli; è quo & *Clapmarius* quædam mutuatur *Arcan.* 3, 14. ubi plura super hoc argumento. *Boecler.*

Plu-

præstiterat expectat, incautus ab ingratis occupatus est. cum quidem plurima præsagia atque indicia Dii immortales tales

Plurima præsagia.] Manilius 4.
Ille etiam cælo genitus cæloque receptus,
Cum bene compositis victor civilibus armis
Iura togæ regeret, toties prædicta cavere
Vulnera non potuit, toto spectante senatu
Indicium dextra retinens, nomenque cruore
Delevit proprio, possent ut vincere fata.
Schegk. *Plurima præsagia.*] Suetonius: Conspiratum est in eum à LX. amplius, C. Cassio, Marcoque & Decimo Bruto principibus conspirationis. Qui primum cunctati, utrumne illum in campo per comitia tribus ad suffragia vocantem partibus divisis è ponte dejicerent, atque exceptum trucidarent: an in Sacra via vel in aditu theatri adorirentur: postquam senatus Idibus Martiis in Pompeii curiam edictus est, facile tempus & locum prætulerunt. Sed Cæsari futura cædes evidentibus prodigiis denuntiata est. Paucos ante menses cum in colonia Capua deducti lege Iulia coloni, ad extruendas villas, sepulcra vetustissima disjicerent, idque eo studiosius facerent, quod aliquantum vasculorum operis antiqui scrutantes reperiebant: tabula ænea in monumento, in quo dicebatur Capys, conditor Capuæ, sepultus, inventa est, conscripta litteris verbisque Græcis, hac sententia: *Quandoque ossa Capyis detecta essent, fore ut Iulo prognatus, manu consanguineorum necaretur, magnisque mox Italiæ cladibus vindicaretur.* Cujus rei, ne quis fabulosam aut commenticiam putet, auctor est Cornelius Balbus, familiarissimus Cæsaris. Proximis diebus equorum greges, quos in trajiciendo Rubicone flumine consecrarat, ac vagos & sine custode dimiserat, comperit pertinacissime pabulo abstinere, ubertimque flere. Et immolantem haruspex Spurinna monuit, caveret periculum quod non ultra Martias Idus proferretur. Pridie autem easdem Idus, avem regaliolum, cum laureo ramulo Pompeianæ curiæ se inferentem, volucres varii generis ex proximo nemore persecutæ, ibidem discerpserunt. Ea vero nocte cui inluxit dies cædis, & ipse sibi visus est per quietem interdum supra nubes volitare, alias cum Iove dextram jungere. Et Calpurnia uxor imaginata est, collabi fastigium domus, maritumque in gremio suo confodi: ac subito cubiculi fores sponte patuerunt. Ob hæc simul & ob infirmam valitudinem diu cunctatus, an se contineret, & quæ apud senatum proposuerat, agere differret: tandem D. Bruto adhortante, ne frequentes ac jam dudum opperientes destitueret, quinta fere hora progressus est: libellumque insidiarum indicem, ab obvio quodam porrectum, libellis cæteris quos sinistra manu tenebat, quasi mox lecturus, commiscuit. Dein pluribus hostiis cæsis, cum litare non posset, introiit curiam, spreta religione: Spurinnamque irridens, & ut falsum arguens, quod sine ulla noxa Idus Martiæ adessent: quamquam is *venisse quidem eas* diceret, *sed non præteriisse.* Assidentem conspirati, specie officii circumsteterunt, illicoque Cimber Tullius, qui primas partes susceperat, quasi aliquid rogaturus, propius accessit: renuentique, & gestu in aliud tempus differenti, ab utroque humero togam apprehendit: deinde clamantem, *Ista quidem vis est*, alter Cassius adversum vulnerat, paullum infra jugulum. Cæsar Cassii brachium arreptum graphio trajecit: conatusque prosilire, alio vulnere tardatus est. Utque animadvertit undique se strictis pugio-

tales futuri obtulissent periculi. nam & haruspices præmonuerant, ut diligentissime iduum Martiarum caveret diem; & uxor Calpurnia territa nocturno visu, ut ea die domi subsisteret, orabat: & libelli conjurationem nunciantes dati, ab eo neque protinus lecti erant. Sed profecto ineluctabilis fatorum vis, cujuscumque fortunam mutare constituit, consilia corrumpit. Quo anno 58
id patravere facinus Brutus & C. Cassius, prætores erant; D. Brutus consul designatus. Hi una cum conjurationis globo, stipati gladiatorum D. Bruti manu, Capitolium occupavere, cum consul Antonius (quem cum simul interimendum censuisset Cassius, testamentumque Cæsaris abolendum, Brutus repugnaverat; dictitans, nihil amplius

pugionibus peti, toga caput obvolvit: simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit, quo honestius caderet, etiam inferiore corporis parte velata. Atque ita tribus & viginti plagis confossus est, uno modo ad primum ictum gemitu sine voce edito. Etsi tradiderunt quidam, M. Bruto irruenti dixisse, *Καὶ σὺ εἶ ἐκείνων, καὶ σὺ τέκνον;* Exanimis diffugientibus cunctis aliquamdiu jacuit, donec lecticæ impositum, dependente brachio, tres servuli domum retulerunt. Nec in tot vulneribus, ut Antistius medicus existimabat, lethale ullum repertum est, nisi quod secundo loco in pectore acceperat. Fuerat animus conjuratis, corpus occisi in Tiberim trahere, bona publicare, acta rescindere: sed metu M. Antonii consulis, & magistri equitum Lepidi, destiterunt. *Plurima præsagia, &c.*] Vide superius citatos versus Manilii. In quibus versibus pro *nomenque* perperam Scaliger reponit *omenque*. Sensus enim est, Cæsarem sanguine suo delesse tabellas sibi traditas, quæ conjurationem, & conjuratorum nomina indicabant. De qua re vide Suetonium, Dionem, & alios. *Vossius.*

Cujuscumque fortunam mutare.] Repetit inferius: *Quippe ita se res habet, ut plerumque qui fortunam mutaturus est consilia corrumpat, efficiatque quod miserrimum est, ut quod accidit etiam merito accidisse videatur, & casus in culpam transeat.* plura ad hanc mentem Lipsius in arduo illo opere Constantiæ. *Schegk. Cujuscunque fortunam &c.*] Ita recte *Lipsius:* legebatur enim, *cujus quem f. m. Plut. in Cæs.* ἀλλ' ἔοικεν οὐχ οὕτως ἀπροσδόκητον, ὡς ἀφύλακτον εἶναι τὸ πεπρωμένον. *Non tam improvisum, quam inevitabile videtur fatum esse. Appianus:* χρῆν γὰρ ἄρα γενέσθαι Καίσαρι γενέσθαι. Talia passim obvia. vide *Cl. Freinshem. ad Curt.* 5, 11, 10. & *Lips.* 1. *polit.* 4. Vellem tamen Lipsium (quippe qui ad usum pietatis & vitæ eam doctrinam tradere instituit) cautius adhibuisse quædam gentilium loca; quæ nimirum studiose à Stoicæ necessitatis hypothesi repurganda, & ad Christianam philosophiam diligentius exigenda sunt. *Boeclerus.*

Præter

amplius civibus præter tyranni, ita enim appellari Cæsarem facto ejus expediebat, petendum esse sanguinem) convocato senatu, cum jam Dolabella, quem substiturus sibi Cæsar designaverat consulem, fasces atque insignia corripuisset consularia, velut pacis auctor, liberos suos obsides in Capitolium misit, fidemque descendendi tuto interfectoribus Cæsaris dedit: & illud decreti Atheniensium celeberrimi exemplum, relatum à Cicerone, oblivionis præteritarum rerum, decreto patrum com-
59 probatum est. Cæsaris deinde testamentum apertum est,

quo

Præter tyranni.] *Plutarchus in Anton.* ἐκώλυσε δὲ Βροῦτος, ἀξιῶν τὴν ὑπὲρ τῶν νόμων καὶ τῶν δικαίων τολμωμένην πρᾶξιν, εἰλικρινῆ καὶ καθαρὰν ἀδικίας εἶναι. *Prohibuit autem Brutus* (sc. interfici Antonium) *cupiens actionem pro legibus & jure susceptam, sinceram & ab iniquitate puram esse.* Hic color nimirum facto quærebatur. *Boecler.*

Liberos suos obsides.] Cicero Philipp. 1. *Pax denique per eum* (Antonium) *& liberos ejus cum præstantissimis civibus confirmata est.* Intelligitur unus Antonii filius. nam idem subjungit: *Reipubl. tuus parvulus filius in Capitolium à te missus pacis obses fuit.* & idem Philipp. 11. *Pacem haberemus, quæ erat facta, per obsidem puerum nobilem, Bombalionis filium.* At Livius & Dio Antonii & Lepidi volunt. *Schegk.*

Decreti Atheniensium.] Justinus l. 5. memorat: Ipsum decretum μὴ μνησικακεῖν. de quo certatim historici. Quod ad Velleium; de tota re ipse Cicero præclarissime initio Oration. Philipp. primæ: *Nec vero usquam discedebam, nec à Repub. dejiciebam oculos ex eo die, quo in ædem Telluris convocati sumus, in quo templo quantum in me fuit, jeci fundamenta pacis: Atheniensiumque renovavi vetus exemplum. Græcum etiam verbum* (τῆς ἀμνηστίας) *usurpavi, quo tum in sedandis discordiis erat usa civitas illa, atque omnem memoriam discordiarum oblivione sempiterna delendam censui.* Acidal. *Decreti Atheniensium.*] Intelligitur Ἀμνηστίας ψήφισμα, *decretum sive Lex oblivionis.* Cujus inventores Athenienses celebrantur. Nobilis est præsertim *Ciceronis de Amnestia oratio*, cujus hic meminit Noster, descripta *Dioni lib.* 44. *Boecler.*

Testamentum apertum est.] Adoptio secundum JC. duobus modis fit; aut principali rescripto, aut imperio magistratus. hîc notabis tertium, per Testamentum. Suetonius Tiber. *Testamento adoptatus hereditate adita mox nomine abstinuit.* Eutropius; *Vindicaturus patris sui mortem, à quo per testamentum fuerat adoptatus.* plura reperies apud JC. in Observationum libris. De variis modis, per arma, barbam, comam sive capillum, sacras preces, adoptandi posterioribus principibus placitis, doctissimus Pithœus Adversar. 1. ait, *Nepotem sororis suæ Iuliæ*, vere. Suetonius, Dio, Appianus, Plutarchus Bruto & Antonio; si sequeris Sigonii ac Xylandri correctionem, quamvis vulgata eodem argumento defendi possit, quo noster & Suetonius Cæsarem avunculum magnum Octavii, avunculum nominare non erubescunt. *Schegk.*

Nepo-

quo C. Octavium, nepotem sororis suæ Iuliæ adoptabat. de cujus origine, etiam si præventis, & pauca dicenda sunt. Fuit. C. Octavius, ut non patricia, ita admodum speciosa equestri genitus familia, gravis, sanctus, innocens, dives. Hic prætor inter nobilissimos viros creatus, primo loco, cum ei dignatio Iulia genitam Atiam conciliasset uxorem, ex eo honore sortitus Macedoniam, appellatusque in ea imperator, decedens ad petitionem consulatus obiit, prætextato relicto filio. quem C. Cæsar,

Nepotem sororis suæ.] Filium sororis falso nominat Plutarchus in Antonio. *Manutius.*

Etiam si præventis.] Legerem, *etiam si præventis tamen pauca dicenda sunt.* Manut. *Etiam si præventis.*] Falsi suspecta vox, *præventis.* Nam quid ob hanc rem se excuset? an aliorum omnium origines ante ipsum indictæ, intactæ aliis, quas passim heic inserit? aut cur non & ibi excusat idem? Forsan legendum, *etiamsi properanti, heic pauca dicenda sunt.* Festinare se innumeris locis ait, quin & cursim, & in transcursu omnia hæc scribere: adeoque opus ipsum appellat transcursum. *Acidal. Etiam si præventis.*] Omnes viri eruditi hic operam lusere. Scribendum est: *etiamsi prævenit, & pauca dicenda sunt.* Ita erat in autographo. Non cogitavere interpretes, Augustum ipsum vitam suam perscripsisse, ibique de majoribus etiam tractasse. Quod vel sola Suetonii verba initio illius vitæ satis declarant, qui ubi aliorum retulit sententias, subjicit: *Ipse Augustus nihil amplius, quam equestri familia, ortum se scribit, vetere ac locuplete, & in qua primus senator pater suus fuerit.* Fragmenta ejus in Variis lectionibus collegit Ianus Rutgersius. Nos aliud præterea è Tertulliani libro de Anima eruisse nobis visi. Locus ejus vulgo ita circumfertur: *Reformatorem imperii, & puerulum adhuc, & privatum loci, & Iulium Octavium tantum, & sibi ignotum, M. Tullius jam & Augustum, & civilium turbinum sepultorem, de somnio norant. In Vitelliis commentariis conditum est.* Nam quis Vitellios commentarios fando unquam audivit? Ita igitur rescribendum putamus: *de somnio norat; ut in Vita illius commentariis conditum est.* Quæ, ut nobis quidem videtur, non conjectura, sed res ipsa est. *Vossius.*

Fuit C. Octavius.] *Sueton. Aug. 3. & 4. Dion. 45.*

Appellatusque in ea Imperator.] Legendum: *Appellatusque ex ea Imperator, &c.* Nam de hoc ipso Octavio extat vetus inscriptio, in qua est: IMP. APPELLATVS EX PROVINCIA MACEDONIA. *Ursinus.*

In ea.] Rhen. *in eam imperator.* antique Saluſtius Catilin. *quod L. Sulla exercitum, quem in Asiam* (ità in veteribus legi & monuerunt quidam, & ipse deprehendi) *ductaverat.* Fragmenta legis Agrariæ: *QVEI. AGER. POBLICVS. POPVLEI. ROMANEI. IN. TERRAM. ITALIAM. P. MVVCIO. L. CALPVRNIO. COS.*

Et Thoriæ:

QVEI. EORVM. IN. AMICITIAM. POPVLI. ROMANI. BELLO. POINICO. PROXIMO. MANSERVNT. Schegkius.

Hispa-

ſar, major ejus avunculus, educatum apud Philippum vitricum dilexit ut ſuum, natumque annos XIIX, Hiſpanienſis militiæ aſſecutum ſe poſtea comitem habuit, numquam aut alio uſum hoſpitio, quam ſuo, aut alio vectum vehiculo: pontificatuſque ſacerdotio puerum honoravit. Et pacatis bellis civilibus, ad erudiendum liberalibus diſciplinis ſingularis indolem juvenis, Apolloniam eum in ſtudia miſerat, mox belli Getici ac deinde

Hiſpanienſis militiæ.] Scribo, *Hiſpanienſi militiâ.* Suetonius cap. VIII. Aug. *Profectum mox avunculum in Hiſpaniam adverſus Pompeii liberos, per infeſtas hoſtibus vias ſubſecutus, magno opere demeruit.* Lipſ. *Hiſpanienſis militiæ.*] *Lipſius* malebat: *Hiſpanienſi militia.* Mihi nil mutandum videtur. ſed nec *Helleniſmus* hic exiſtimari debet, cum haud dubie *comes Hiſpan. mil.* clare & ſimpliciter dicatur. *Suet. Aug.* 8. Boecler.

Pacatis.] Vulgo, *paratis. Pacatis.*] Aldus, *patratis*, alii *peractis.* Ego nihil mutandum cenſeo. Nam bella civilia pacata potius, quam patrata, aut peracta erant. Quod verius dici potuiſſet, *niſi aut Pompeius liberos, aut Cæſar hæredem reliquiſſet*; ut utar verbis Flori lib. IV. cap. III. *Voſſius.*

Singularis indolem juvenis.] Quid ſi legamus, *ſingularis indolis juvenem*?

Apolloniam.] Rei militaris & litterarum cauſâ, Appian. Sita in Macedonia ad Mare Ionium, optimis olim inſtitutis & diſciplinis. Strabo. *Schegk.*

In ſtudia miſerat.] Id agente tum fato, ut qui Monarchiam Romanam conditurus eſſet, omnibus ad tanti faſtigii gubernationem artibus inſtructus accederet. ſatis nimirum intelligebat Cæſar, *indolem* ſolam, utut *ſingularem*, non ſufficere ad abſolvendum ſingularem virum: niſi accedant liberales diſciplinæ, id eſt, ſolida rerum gerendarum inſtrumenta. Operæ pretium eſt autem inſpicere *Dionis* verba, qui *lib.* 45. *p.* 307. emphatice deſcribit *ſtudia*, quibus Auguſti ingenium ad ſummæ fortunæ cultum excitatum eruditumque eſt. Primo univerſim memorat, *Iulium ſtuduiſſe, ut Octavius ad gerendam remp. erudiretur, & in omnibus iis recte inſtitueretur, quibus indiget, qui tanto imperio digne futurus eſt.* ὁ Καῖσαρ οὖν μεγάλα ἐπ' αὐτῷ ἐλπίσας, ἔς τε τοὺς εὐπατρίδας αὐτὸν ἐσήγαγε, καὶ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἤσκει, καὶ πάνθ' ὅσα προσήκει τῷ μέλλοντι καλῶς καὶ κατ' ἀξίαν τηλικούτου κράτους διοικήσειν, ὑπάρχειν, ἀκριβῶς ἐξεπαίδευσε. Poſtea ſigillatim quædam nominat: Λόγοις τε γὰρ ῥητορικοῖς οὐχ ὅτι τῇ τῶν Λατίνων, ἀλλὰ καὶ τῇδε τῇ γλώττῃ ἠσκεῖτο. καὶ ἐν ταῖς στρατείαις ἐρρωμένως ἐξεπονεῖτο, τά τε πολιτικὰ καὶ τὰ ἀρχικὰ ἰσχυρῶς ἐδιδάσκετο. *Exercebatur etiam in ſtudio eloquentiæ, non modo ad Latinæ, ſed & ad Græcæ linguæ promtitudinem. Laboribus militiæ ſtrenue inſueſcebat: denique quidquid ad remp. gerendam imperiaque & magiſtratus adminiſtrandos pertinet, egregie condiſcebat.* An habemus totam & exempli loco commendandam ejus informationis deſcriptionem, qua ſummis publiciſque rebus nata ingenia præparari debent? In *diſciplinis* τὰ πολιτικὰ καὶ ἀρχικὰ, uno verbo *ſtudium Politices*; quod cum latiſſime pateat, imperandi præſertim artes hic complectitur: in *Linguis, eloquen-*

inde Parthici habiturus commilitonem. Cui ut eſt nunciatum de cæde avunculi, cum protinus ex vicinis legionibus centuriones ſuam ſuorumque militum operam ei pollicerentur, neque eam ſpernendam Salvidienus & Agrippa dicerent; ille feſtinans pervenire in urbem, omnem ordinationem & necis & teſtamenti Brundiſii comperit. Cui adventanti Romam, immanis amicorum occurrit frequentia: & cum intraret urbem, ſolis orbis ſuper caput ejus, curvatus æqualiter rotundatuſque, in colo-

quentiam Græcam Latinamque: in *Exercitationibus, opus militiæ:* in *apparatu ſubſidiiſque, quidquid juvare prudentiam, aut dignitatem ornare, vel commendare elegantiam principalis faſtigii poteſt. Modum* præterea *rationemque inſtitutionis*, non ad ſcholam aut umbram ſed ad lucem & vitam tendentis præclare indicant illa: τὸ ἀκριβῶς, τὸ ἐῤῥωμένως, τὸ ἰσχυρῶς. quibus & *ſolide*, & *ſtrenue* & *efficaciter* geri in hoc negotio omnia debere, oſtenditur. Vide quæ *Lipſius* diſſeruit ad *lib.* 1. *Polit. ſuorum c.* 10. Tetigimus etiam id argumentum in *commentar. Nepot. p.* 43. Boeclerus.

De cæde avunculi.] Monui, frequentet cognationum gradus confundere ſcriptores. ut, Conſobrinum cum Sobrino, hic, avunculum cum avunculo magno. itaque Sueton. c. 8. *Profectum mox avunculum in Hiſpanias adverſus Cn. Pompeii liberos.* & c. 10. *Nihil convenientius ducens quam necem avunculi vindicare.* Epitoma Livii: *ut ſibi adverſum avunculi percuſſores adeſſet.* Schegk.

Salvidienus.] Ita Rhen. Gryph. & Sueton. Aug. Livii epitom. Quod Schegkio placet, præ illo *Salvidenus*, quod eſt in Aldi editione. *Salvidienus.*] [Placuit hæc vocabuli ſcriptio, quia & antiqui ita nominant] præ illo Manutii, *Salvidenus*. Credo iſtum eſſe cui gregem paſcenti flamma è capite emicuit, & quem conſulatu honeſtavit Auguſtus, Suetonius c. 66. Dio lib. 48. *Schegk. Salvidienus.*] Ita legendum, non *Salvidenus*, ut ediderat Aldus. Vide Suetonium in Auguſto, Dionem lib. XLVIII. Epitomen Livii, lib. CXXXIII. Ubi perperam Carolus Sigonius, *Salvidienium* ſubſtituit, vitioſos Suetonii codices ſecutus. Apud Appianum tamen III. de bellis Civilib. legitur etiam Σαλουιδιῆνος. Sed mendoſe. Nam à *Salvidius*, eſt *Salvidienus*, ut à *Naſidius*, *Naſidienus*, à *Gallius Gallienus*, & ſimilia. *Voßius.*

Omnem ordinationem.] Alii *ordinantem*. Wecheliana editio *ordinem. Omnem ordinationem.*] Alii, *ordinem*. Sed non video, cur vetus lectio mutari debeat. *Voßius.*

Solis orbis, &c.] [Radiatum autem caput divinitatis ſignum.] Elegans locus de capite radiato ſive radio, qui proprius Deorum, Pacatus: *Si olim ſeveri credidere majores, Caſtores geminos albentibus equis, & ſtellatis apicibus inſignes, pulverem cruoremque Theſſalicis equis abluentes.* Suetonius Auguſt. c. 94. *Sequenti nocte ſtatim videre viſus eſt, filium mortali ſpecie,* (hic nota ſeorſim ire in præſagio à Velleio) *ampliorem, cum fulmine & ſceptro exuviiſque Iovis opt. max. ac radiata corona ſuper laureatum currum biſſenis equis candore eximio trahentibus.* Lucanus:

Fulminibus manes, radiiſque ornabit
& aſtris.

 Et

colorem arcus, veluti coronam tanti mox viri capiti im-
60 ponens, conspectus est. Non placebat Atiæ matri Philippoque vitrico, adiri nomen invidiosæ fortunæ Cæsaris: sed asserebant salutaria reip. terrarumque orbis fata conditorem conservatoremque Romani nominis. Sprevit itaque cælestis animus humana consilia; & cum periculo potius summa, quam tuto humilia, proposuit sequi; maluitque avunculo & Cæsari de se quam vitrico cre-

Et postmodum principum, à Iulio Cæsare, cui populus inter alios etiam hunc honorem tribuit. Florus: *Circa templa imagines, in theatro distincta radiis corona: suggestus in curia, fastigium in domo. Augustus vero serio se templis & effigie numinum per flamines & sacerdotes coli voluit.* Tacito teste. effigie præcipue Iovis. Lipsius ibi. causam colliges ex adducto Suetonii loco. Exinde mos transmissus ad posteros. Plinius in Paneg. *Horum unum si præstitisset alius, illi jam dudum radiatum caput, & media inter Deos sedes auro staret, aut ebore.* Panegyr. Maximiano dictus: *Trabeæ vestræ triumphales, & fasces consulares, & sellæ curules, & hæc obsequiorum stipatio, & fulgor, & illa lux divinum verticem claro orbe complectens, vestrorum sunt ornamenta meritorum pulcerrima & augustissima.* Lucanus in Alexandro, Erasmo interprete:

Romam urbem repetes, & claras Tibridis undas,
Vertice serta gerens radiis distincta serenis.

Ad formam refero illud magni vatis:

Quadrijugo vehitur curru, cui tempora circum
Aurati bis sex radii fulgentia cingunt.

Silius Ital. lib. 3.

Hospitia excipiunt cæli, solioque Quirinus
Concedet, mediumque parens fraterque locabunt.
Siderei juxta radiabant tempora nati.

Schegkius. *Solis orbis, &c.*] *Sueton. August. 95. Post necem Cæsaris, reverso ab Apollonia & ingrediente eo urbem, repente liquido ac puro sereno, circulus ad speciem cælestis arcus orbem Solis ambiit. Dio 45. p. 308.* ἐς γὰρ τὴν Ῥώμην ἐσιόντος αὐτοῦ, ἶρις πάντα τὸν ἥλιον πολλὴ καὶ ποικίλη περιέσχεν. *Ingrediente eo urbem, iris magna & varia totum solem ambivit. Seneca* ita describit *quæst. natural.* 1, 2. *videamus nunc, quemadmodum fiat is fulgor, qui sidera circumnectit. Memoriæ proditum est, quo die divus Augustus urbem ex Apollonia reversus, intravit, circa Solem visum coloris varii circulum, qualis esse in arcu solet: hunc Græci* Halo *vocant, nos dicere* Coronam *aptissime possumus.* & paulo post, *Aream* vocat. *Plinius 2, 28. cernuntur & circa solis orbem ceu specie coronæ & versicoloris circuli: qualiter Augusto Cæsare in prima juventa urbem intrante post obitum patris ad nomen ingens capessendum.* Adde *Obsequent. c.* 128. Boecler.

Nomen invidiosæ fortunæ.] Adit nomen, qui testamento adoptatus nomen suscipit, quod ferre jussus est. Lucem à Cujacio pete Observat. 7. *Schegk.*

Et Cæsari.] Vis peculiaris voculæ & inest. Maluit primo ut avunculo, deinde ut Cæsari, tanto viro & tali, de se credere, quam vitrico, non ea forte (ut solet non minor sæpe vitricorum, quam novercarum esse malitia) in privignum voluntate, neque ea prudentia & judicio. *Acidal.*

Semet-

credere; dictitans, nefas esse, quo nomine Cæsari dignus esset visus, semetipsum videri indignum. Hunc protinus Antonius consul superbe excipit; (neque is erat contemtus, sed metus) vixque admisso in Pompeianos hortos, loquendi secum tempus dedit; mox etiam, velut insidiis ejus petitus, scelestе insimulare cœpit: in quo turpiter deprehensa ejus vanitas est. Aperte deinde Antonii ac Dolabellæ consulum ad nefandam dominationem erupit furor. HS septies millies, depositum à C. Cæsare ad ædem Opis, occupatum ab Antonio, actorum ejusdem, insertis falsis, indubitateque corruptis, com-

Semetipsum.] Legendum videtur: *Sibimetipsum videri indignum, &c.* nam præcedit: *Quo nomine Cæsari dignus esset visus, &c.* Vrsinus.

Vixque admisso.] Vide historiam illius congressus colloquiique apud *Appianum* 3. ἐμφυλ. *Boecler.*

Velut insidiis ejus petitus.] *Plutarch. in Anton.*

Antonii ac Dolabellæ.] Quæ duo capita *nata esse post homines natos teterrima & spurcissima*, Tullius inquit, 11. Philipp. *Acidal.* *Antonii ac Dolabellæ.*] Nemo ista clarius annotavit *Appiano* 3. ἐμφυλ. qui & ipse consilium δυναστείας μοναρχικῆς Antonio tribuit: tacitamque *Dolabellæ*, quem Senatus Antonio opposuerat, cum eo collusionem memorat. Ita tum erant tempora: quibus Senatus factionum compressionem mandabat, ii ad factiosos transibant, suæque studentes potentiæ, nihil pensi moderatique habebant. *Boeclerus.*

HS septies millies, &c. ad ædem Opis.] Delemus τὸ *ædem.* idque paullo verius, quam Bataviæ lumen alterum Had. Iunius τὸ *septies.* Nam inductus à Plutarcho, qui in Antonio *quattuor modo millia talentûm* in hac re numerat, vult hic fuisse *HS. millies*: quod respondet Græcanicæ illi summæ. Sed vere inductus. Cicero nonne aliquoties cum Velleio? ut Philipp. 11. *Vbi est septies millies, quod est in tabulis, quæ sunt ad Opis?* Iterum: *Septies millies falsis proscriptionibus donationibusque avertit.* Atque alibi vocat *pecuniam maximam*: &, *pecuniam innumerabilem.* Lipsius. *HS septies millies, &c. ad ædem Opis.*] Recte se habere hunc numerum *Lipsius* ex *Cic. Philipp.* 2. contra *H. Iunium* probat. sed quod *Idem* delet *ædem*, non video quid caussæ habeat. cum præsertim etiam *Cicero Phil.* 2. ita loquatur. *Boecler.*

Insertis falsis.] Vulgo, *insertis falsis civitatibus.* *Insertis falsis.*] Ita ediderat *Rhenanus* aliique. *Lipsius* mallet: *commutatisque & corruptis.* *Aldus*: *insertis falsis, sublatisque.* *Vrsinus* existimat retinendam veterem lectionem: *insertis falsis civitatibus, corruptisque commentariis.* Mihi ne sic quidem satis persanatus videtur locus; cujus scilicet manet insolens adhuc, & suspicionem corruptionis præfert structura. De re ipsa *Cic. in Philipp.* & *Appian.* 3. ἐμφυλ. p. 529. πολλὰ ἐς πολλῶν χάριν προσετίθει, καὶ ἐδωρεῖτο πόλεσι, καὶ δυνάσταις, καὶ τοῖσδε τοῖς ἑαυτοῦ φρουροῖς, καὶ ἐπεγράφετο μὲν πᾶσι τοῖς αὐτοῖσι τὰ Καίσαρος ὑπομνήματα,

commentariis. Atque omnia pretio temperata, vendente remp. consule. Idem provinciam D. Bruto designato consuli decretam, Galliam occupare statuit; Dolabella transmarinas decrevit sibi: interque naturaliter dissimillimos ac diversa volentes crescebat odium. eoque C. Cæ-
61 sar juvenis quotidianis Antonii petebatur insidiis. Torpebat oppressa dominatione Antonii civitas. indignatio & dolor omnibus, vis ad resistendum nulli aderat, cum C. Cæsar, XIX annum ingressus, mira ausus, ac summa

τὴν δὲ χάριν οἱ λαβόντες ᾔδεσαν Ἀντωνίῳ. *Multa in multorum gratiam adjecit, civitatibus, dynastis, suisque custodibus gratificans: & præferebantur quidem Cæsaris commentarii, quasi perscripta in iis hæc omnia essent, sed qui acceperant, Antonio se debere gratiam, facile intelligebant.* Boecler.

Corruptis.] Video ab aliis edi, *indubitateque corruptis*: anne à conjectura? Fas & nobis ea uti: *commutatisque & corruptis.* Lipsius.

Atque omnia pretio, &c.] Malim, *itaque*: vel si videbitur, *adeoque*. Nam expressum minime placet. De re frequentissime vehementissimo cum stomacho Tullius in Philipp. quarum secunda: *Cum domi tuæ turpissimo mercatu omnia essent venalia.* Ibid. *Cujus domus quæstuosissima est falsorum commentariorum & chirographorum officina: agrorum, oppidorum, immunitatum, vectigalium flagitiosissimæ nundinæ.* Ibid. *Neque vectigalia solum, sed etiam imperium pop. Rom. hujus domesticis nundinis immunitum est.* Ibid. *Omnino nemo ullius rei fuit emptor, cui defuerit hic venditor.* Item 3. *Una in domo omnes, quorum intererat totum imperium pop. Rom. nundinabantur.* Item 5. Sed quorsum Ciceronem exscribemus? cujus integræ potius orationes, quam frusta legantur. *Acidal.*

Temperata.] Videndum, an pro *temperata* legendum sit *temptata.* Ursin.

Vendente Remp. Consule.] Quo nomine *Cicero* eum graviter exagitat in *Philippicis.* Boecler.

Idem provinciam.] Vide omnino *Cic. Philipp.* II.

Interque naturaliter dissimillimos.] Distinctio exemplarium vitiosa hic est. Non enim intelliguntur *Antonius* & *Dolabella* (quippe qui ex dissidio, communione διανοίας τυραννικῆς in gratiam redierant, parique voluntate dominationem moliebantur, ut antea dictum est) sed *Antonius & Cæsar Octavius.* unde mox cum notatione caussæ sequitur: *eoque C. Cæsar juvenis quotidianis Antonii petebatur insidiis.* Distinguendum ergo: *Dolabella transmarinas decrevit sibi. interque naturaliter dissimillimos ac diversa volentes crescebat odium: eoque C. Cæsar juvenis quotidianis Antonii petebatur insidiis.* Est autem eadem sententia, qua supra de *Clodio* & *Cicerone* dixit: *quid enim inter tam dissimiles amicum esse poterat?* 2, 45. Boecler.

XIX. *annum.*] Alii legunt, XIIX. male, vide Tacitum lib. XIII. *Manut.*
XIX. *annum.*] Bene viri docti observarunt, ambitiose ita loqui Velleium, quod jam XIX. annum ætatis propemodum Octavius confecisset. Pessime autem Florus lib. IV. cap. IV. *Intra decem & octo annos* Cæsarem hoc tempore fuisse scribit. Verissime ipse Augustus

ma consecutus, privato consilio, majorem senatu pro rep. animum habuit. primumque à Calatia, mox à Casilino veteranos excivit paternos. Quorum exemplum secuti alii, brevi in formam justi coiere exercitus. mox cum Antonius occurrisset exercitui, quem ex transmarinis provinciis Brundisium venire jusserat, legio Martia & Quarta, cognita & senatus voluntate & tanti juvenis indole, sublatis signis ad Cæsarem se contulerunt. Eum senatus, honoratum equestri statua, quæ hodieque in Rostris

gustus in monumento Ancyrano, ANNOS VNDEVIGINTI NATVS. *Vossius.*

Calatia.] Campaniæ oppidum, sicut & Casilinum.

Veteranos excivit paternos.] Hinc *evocati* dicti, quod missi militia rursus ad eam convocarentur. Dio. plura statim scribo. *Schegk.* *Veteranos excivit paternos.*] Similiter epitome Livii lib. CXVII. *Cæsar Reip. vires contra eum paraturus, deductos in colonias veteranos excitavit.* Ubi malim, *excivit*, ut in Velleio. *Vossius.* *Veteranos excivit paternos.*] Quæ hic Noster memorat, latius exposita vide apud *Dion.* 45. *p.* 313 & 314. *Appian.* 3. ἐμφυλ. *p.* 552. Hoc quoque à Prudentibus reprehensum est in actionibus Augusti ap. *Tacitum* 1. A. 10, 1. *cupidine dominandi concitos per largitiones veteranos.* Boecl.

Exercitui.] Non placet Popma, qui è sola conjectura edere non dubitavit, *exercitu.* Vulgata lectio omnino retinenda est. Non enim Antonius occurrit Cæsari, sed exercitui, quem ex Græcia acciverat. Hoc esse verum, liquet ex Ciceronis Philippicis, Appiano, Dione, aliisque. *Vossius.*

Legio Martia & Quarta.] Quarum mentio apud Ciceron. Epistol. libro ad Plancum. De Legionum nominibus non exscribo Dionem, litteratissimum Strewechium ad Vegetium, Goltzium, alios quis hæc cura curata. *Schegkius.* *Legio Martia & Quarta.*] Non, *Tertia*, ut te docebit Cicero in Philipp. & Appianus III. bell. Civil. Meminit hujus legionis etiam auctor fragmenti perperam Velleio adscripti; item inscriptio apud Gruterum, in qua expressum, LEG. MARTIA VICTRIX. Inveni etiam in Glossario nostro M s. *Legio Martia, quasi numerus militum Marte consecratus.* Ubi *Marti*, legendum, quivis videat. *Vossius.*

Equestri statua.] De hoc equestris statuæ honore à Senatu C. Cæsari decretæ, extat mentio apud alios etiam scriptores. At non à Senatu, sed à populo Romano decretum eum honorem fuisse, apparet ex argenteo denario, in quo adjecta est inscriptio, POPVLI IVSSV; Quamvis in alio etiam simili denario, S. C inscriptio posita sit. Ut videri possit duas C. Cæsari adolescenti equestres statuas decretas fuisse, unam à Senatu, alteram à populo Romano. De ea, quam decrevit Senatus præter denarium, in quo est, S. C. meminit hoc loco Velleius, & Cicero etiam in epistola ad Brutum XV. & ad Q. Fratrem lib. III. De ea vero, quam populus Romanus posuit, argenteus item Augusti denarius extat, in quo diximus inscriptum esse, POPVLI IVSSV. *Vossin.* *Equestri statua.*] Ita etiam narrant alii scriptores. Et fatetur Ursinus, extare denarios in quibus hæc equestris statua conspicitur, adjecta inscriptione, S. C. Objicit contra,

 quod

Rostris posita ætatem ejus scriptura indicat (qui honor non alii, per CCC annos, quam L. Sullæ & Cn. Pompeio & C. Cæsari contigerat) proprætore, una cum consulibus designatis Hirtio & Pansa, bellum cum Antonio gerere jussit. Id ab eo annum agente vicesimum, fortissime circa Mutinam administratum est; & D. Brutus obsidione liberatus; Antonius turpi ac nuda fuga coactus deserere Italiam: consulum autem alter in acie, alter post
62 paucos dies ex vulnere mortem obiit. Omnia ante, quam fuga-

quod in argenteo denario legatur, POPVLI IVSSV. Itaque existimat, duas Octavio adolescenti equestres statuas esse positas, alteram ex S. C. alteram POPVLI IVSSV. Quod non displicet. Sed videtur tamen Ursinus tempora non bene distinxisse. Satis enim constat, honorem equestris statuæ tributum Cæsari proprætori, consulibus Hirtio & Pansa. At vero, quod eodem honore populus eum ornaverit, id videtur factum ipso jam triumviro. Hoc liquet ex argenteo numismate apud Occonem, quod equestrem figuram exhibet cum hac scriptura, POPVLI. IVSSV. In altera vero parte caput Cæsaris cum literis circum, C. CAESAR III. VIR. R. P. C. *Vossius.* *Equestri statua.*] De honoris hujus præcellentia tractat *Herm. Hugo milit. equestr.* 5, 1. Boecler.

Proprætore.] *Demus imperium Cæsari, sine quo res militaris administrari, teneri exercitus, bellum geri non potest, sit proprætore eo jure quo qui optimo.* Tullius Philip. 5. Manutius hic legit *proprætorem.* Schegk. *Proprætore.*] Ita legendum esse pridem animadvertit *Robortellus* in *emendat.* 2, 23. sive potius *Sigonius.* De *bello hoc Mutinensi* vide *Flor.* 4, 4. & quos ibi *Camers* notavit. quibus adde præsertim *Dionem* 46. Boecler.

Consulibus designatis.] A Cæsare, recte & ordine capies. *Schegk.*

Vicesimum.] Parum attente, malim, *undevicesimum*, argumentum à consulatu. *Schegk.* *Vicesimum.*] Legendum, *id ab eo, &c.* Quod Ursino, aliisque etiam, observatum: Pro, *vicesimum*, autem Schegkius malebat, *undevicesimum.* Sed retinenda lectio vulgaris, nisi monumentum Ancyranum damnemus, quod paullo ante laudavimus. Nec argumentum à consulatu magni est momenti. Scio, advocari posse, quod de Octavio Plutarchus in Bruto ait: Ὑπατείαν ἔλαβεν οὔπω πάνυ μειράκιον ὤν, ἀλλ' εἰκοστὸν ἄγων ἔτος, ὡς αὐτὸς ἐν τοῖς Ὑπομνήμασιν εἴρηκεν. *Consulatum accepit vixdum adolescens, & vigesimum annum agens, ut ipse in Commentariis retulit.* Vere hoc dictum, sed paullo ambitiosius, quia uno duntaxat die vigesimo minus erat. Velleius infra: *consulatumque iniit Cæsar pridie quam viginti annos impleret.* Vossius.

Mutinam.] Galliæ Cisalpinæ in Flaminia quondam Romanorum colonia.

Consulum autem alter in acie.] Quis rumor de morte consulum percrebruerit, ex *Tacit.* 1. A. 10, 2. *Sueton. Aug.* 11. *Dion.* 46. *p.* 360. satis constat. Boeclerus.

Omnia ante, &c.] *Quæ in hoc capite habentur*, vide apud *Dionem lib.* 46. *Appian.* 3. ἐμφυλ. *Liv. epit.* 119. Boeclerus.

Qui-

fugaretur Antonius, honorifice à ſenatu in Cæſarem exercitumque ejus decreta ſunt, maxime auctore Cicerone: ſed, ut receſſit metus, erupit voluntas, protinuſque Pompeianis partibus rediit animus. Bruto Caſſioque provinciæ, quas jam ipſi ſine ullo S. C. occupaverant, decretæ. laudati quicumque his ſe exercitus tradidiſſent. omnia tranſmarina imperia eorum commiſſa arbitrio. quippe M. Brutus & C. Caſſius, nunc metuentes arma Antonii, nunc ad augendam ejus invidiam, ſimulantes ſe metuere, teſtati edictis, libenter ſe vel in perpetuo exilio victuros, dum reip. conſtaret concordia, nec ullam belli civilis præbituros materiam, plurimum ſibi honoris eſſe in conſcientia facti ſui, profecti urbe atque Italia, intento ac pari animo, ſine auctoritate publica provincias exercituſque occupaverant, & ubicumque ipſi eſſent, prætexentes eſſe remp. pecunias etiam, quæ ex tranſmarinis provinciis Romam ab quæſtoribus deportabantur, à volentibus acceperant. quæ omnia ſenatus decretis comprehenſa, comprobata ſunt. Et D. Bruto, quod alieno beneficio viveret, decretus triumphus.

Quicumque his ſe.] Non diſplicet. interdum tamen in mentem venit, ſcripſiſſe Velleium: *laudati, quicumque hiſce exercitus tradidiſſent.* Manut.

Reip.] Vulgo, *Reſpubl. Reip.*] Melius, *reip.* ut Gryphio, Marneſſio, & aliis editum. *Voſſius.*

A volentibus.] Forma ſermonis non protrita & conculcata. Noſter infra, *Vatiniique circa Dyrrachium volentes legiones extorſerat.* Livius lib. 21. *Grande periculum Lilybæo maritimiſque civitatibus eſſe, & quibuſdam volentibus novas res fore.* Salluſtius Iugurth. *uti militibus exæquatus cum imperatore labos volentibus eſſet.* Tacitus in hiſtoriis, *In verba adigi volentibus fuit.* Schegk.

Quod alieno.] Inepte, quaſi illa cauſſa aut præſcriptio triumphi. Lege, *qui alieno.* Lipſius. *Quod alieno.*] Niſi vigilans ſomnio, legendum: *quòm alieno beneficio viveret:* Octavii nempe, à quo Mutinenſi obſidione liberatus fuerat. Invidioſe hoc Velleius. *Acidal.*

Quod alieno.] Neſcio, cur hoc mutatum cupiant. Utique alieno, id eſt, Cæſaris Octavii beneficio vixit Brutus, cujus milites nihil aliud quam de muro ſpectarunt prælium, ſicut in expoſitione hujus hiſtoriæ *Dio notat.* Itaque illud, *quod*, ἐμφατικῶς nec ſine Ironia opportune à Velleio uſurpatur. *Decretus eſt*, inquit, *Bruto triumphus.* ob quas res geſtas? Reſponderet εἴρων aliquis; *quod incolumis evaſit, non ſane ſua aut ſuorum militum virtute, ſed alieno beneficio, & Cæſaris Octavii victoria.*

phus. Pansæ atque Hirtii corpora publica sepultura honorata. Cæsaris adeo nulla habita mentio, ut legati, qui ad exercitum ejus missi erant, juberentur summoto eo milites alloqui. Non fuit tam ingratus exercitus, quam fuerat senatus. nam, cum eam injuriam dissimulando Cæsar ferret, negavere milites, sine imperatore suo ulla se audituros mandata. Hoc est illud tempus, quo Cicero, insito amore Pompeianarum partium, Cæsarem laudandum & tollendum censebat; cum aliud diceret, aliud
63 intelligi vellet. Interim Antonius, fuga trangressus Alpes primo per colloquia repulsus à M. Lepido, qui pontifex

ctoria. id nimirum erat, ob quod triumphare deberet. Boecler.

Pansæ atque Hirtii corpora.] Valerius lib. 5. c. 11. *M. Cornuto prætore funus Hirtii & Pansæ jussu senatus locante, qui tunc Libitinam exercebant, cum rerum suarum usum, tum ministerium suum gratuitum polliciti sunt, quia hi pro Rep. dimicantes occiderant; perseverantique postulatione extuderunt, ut exsequiarum paratus sestertio numo ipsis addiceretur.* Locum exscripsi ex optimo codice, olim à me collato. cujus bonitatis in eodem eximium specimen hoc esto. Lib. 7. c. 3. vulgatur, *Sordida Magorum dominatione oppressa, Darius Rex adjutoribus ejusdem dignitatis assumtis, pactum cum præclari operis consortibus fecit.* Ita vulgare visum eruditissimo Pighio; Lipsio displicitum. Musæ quam frustra ambo! noster: *Sordida magorum dominatione Perside oppressa, Darius adjutoribus ejusdem dignitatis assumtis, cum eos occidisset, pactum cum præclari operis consortibus:* & quæ sequuntur. Ex amussim convenienter. At ne patricias objiciant arteis, inspiciant licet, editionem Herbipolensem Martini an. MDVII. quæ fere accedit. Redeo ad coss. quos Augusti insidiis præter Sueton. alii obiisse innuunt. hinc Tacit. 1. *Sive hostes illos, seu Pansam venenum vulneri adfusum, seu milites Hirtium, & machinator doli Cæsar abstulerat.* Schegkius.

Laudandum & tollendum.] Vide Ciceronem, Famil. epist. 20. lib. XI. & ad Attic. ep. 5. lib. XV. *Manut. Laudandum & tollendum.*] Id est, *laudandum aperte, sed occulte è medio tollendum: laudandum, ut securus & incautus tolli posset.* Quali arte apud *Tacitum* 4. H. 39. 6. Mucianus Antonium primum opprimit. *Igitur Mucianus*, inquit Historicus, *quia propalam opprimi Antonius nequibat: multis in senatu laudibus cumulatum, secretis promissis onerat, citeriorem Hispaniam ostentans, discessu Cluvii Rufi vacuam. simul amicis ejus tribunatus præfecturasque largitur. Dein, postquam inanem animum spe & cupidine impleverat, vires abolet, &c.* His insidiis Manlium Valentem Fabius appetiit. *secretis eum criminationibus infamaverat Fabius ignarum, & quo incautius deciperetur, palam laudatum* 1. H. 64, 7. Errasse autem Tullium hac in parte, alibi diximus. *Boecler.*

Repulsus à M. Lepido.] Minime. sed probo, quod in editione prima est, *primo spe colloquii repulsus.* Id est, dejectus etiam à spe colloquii: quia Lepidus nec miscere sermones cum eo sub

tifex maximus in C. Cæsaris locum furto creatus, decreta sibi Hispania, adhuc in Gallia morabatur: mox sæpius in conspectum veniens militum, cum & Lepido omnes imperatores forent meliores, & multis Antonius, dum erat sobrius, per aversa castrorum proruto vallo militibus receptus est: qui titulo imperii cedebat Lepido, cum summa virium penes eum foret. Sub Antonii ingressum in castra Iuventius Laterensis, vir vita ac morte consentaneus, cum acerrime suasisset Lepido, ne se cum Antonio hoste judicato jungeret, irritus consilii, gladio se ipse transfixit. Plancus deinde dubia, id est, sua fide, diu

sub initia volebat. Dio clate lib. XLVI. aliique. *Lipsius.* *Repulsus à M. Lepido.*] Sic prima editio: adeo ut eis minime auscultandum sit, quibus proditum, in ea legi, *primo spe colloquii repulsus.* visatut Buterius, visatut Rhenanus; non invenient scripturam hanc secundam. nata est in officina Gryphii. etsi eam non damnem tamen. *Gruter.* *Repulsus à M. Lepido.*] Hæc vera & genuina lectio à *Rhenano* etiam exhibita, sicut jam *Gruterus* notavit. Rem ipsam habes apud *Dion.* 46. *Plutarch. in Anton.* Per *colloquia* autem intelliguntur apud *Velleium* πυκναὶ διαπομπαὶ, sive *crebri internuntii*, quibus Antonius cum Lepido egit, cum Lepidus abnueret diu societatem, teste *Appiano* 3. ἐμφυλ. *p.* 589. Ergo cum *Dio* refert, *Lepidum ipsum abnuisse colloquia & congressum*, non capienda sunt colloquia per internuntios, de quibus *Velleius* & *Appianus.* Boecler.

Per aversa.] Aut, *aversa* simpliciter renunciatum, *aversam* castrorum partem significat, aut addendum, *partem*, legendumque, *per aversam castrorum partem eruto vallo militibus receptus est.* Manut. *Per aversa.*] Hæc lectio nobis valde placet; nam *aversa castrorum*, Velleius dixit Græca forma, qua multa alia à Latinis prolata esse constat. Posset etiam legi: *Per aversam castrorum portam proruto vallo, &c.* nam *aversam* habet antiqua editio, & verbum *portam*, potest videri omissum à librario, qui deceptus sit ex similitudine sequentis vocis, *proruto.* Vrsin. *Per aversa.*] Sermo transmarinus. Livius, *per intima Italiæ vagatus.* Florus lib. 2. *Hæc inter diversa terrarum pop. Rom.* & l. 1. *Ad subita belli.* Noster infra, *per avia itinerum:* Virgil.

—— *Opaca locorum.*

Cassius Parmensis:

— *Et chordis indoctæ dissona vocis.*

Plurimum Tacitus & Horatius. *Schegk.*

Titulo imperii cedebat.] *Plutarchus:* καὶ τῶν μὲν ἔργων πάντων αὐτὸς ἦν κύριος, ἐκείνῳ δὲ ὄνομα καὶ τιμὴν αὐτοκράτορος διετέλει φυλάττων. *Et Antonius quidem re ipsa omnia in potestate habebat, Lepido tamen nomen & honorem Imperatoris conservare non destitit.* Boecler.

Iuventius.] Vide *Dion. l.* 46. *Appian.* 3. *b. c.* ubi & de *Planco* ac *Pollione.* Boeclerus.

Gladio seipse transfixit.] Ob quod Senatus laudationem, statuam publicumque funus decrevit. Dio, Cic. epist. ad Planc. *Schegk.*

Plancus deinde.] Est ille, qui discipulus Ciceronis; orator disertus, cujus

diu quarum esset partium secum luctatus, ac sibi difficile consentiens, & nunc adjutor D. Bruti, designati consulis, collegæ sui, senatuique se litteris venditans, mox ejusdem proditor; Asinius autem Pollio, firmus proposito & Iulianis partibus fidus, Pompeianis adversus; uter-
64que exercitus tradidere Antonio. D. Brutus, desertus primo à Planco, post etiam insidiis ejusdem petitus, paullatim relinquente eum exercitu, fugiens, in hospitis cujusdam nobilis viri, nomine Cameli, domo ab iis, quos miserat Antonius, jugulatus est; justissimasque optime de se merito viro C. Cæsari pœnas dedit. cujus cum primus omnium amicorum fuisset, interfector fuit, & fortunæ, ex qua fructum tulerat, invidiam in auctorem relegabat, censebatque æquum, quæ acceperat à Cæsare, reti-

jus Epistolæ libr. 10. Tullii, contra quem Asinius Pollio orationes cum scriberet, ac nollet eas, nisi post obitum suum edi, respondisse Plinius in Prologo scribit, *cum mortuis non nisi larvas luctari*. præfectus urbi C. Cæsari Dictatore III. Numi apud Goltzium, Consul designatus cum D. Bruto. Arbiter sponsionis Cleopatram inter & Antonium. Auctor Octavio cognominis Augusti. Ejus filius credo fuit, qui Tacito libr. 1. cum C. Silio consul. *Schegkius*.

Se litteris venditans.] Exstant litteræ ejus hac de re in Epistolis Ciceronis ad Plancum VIII. *Schegk*. *Se litteris venditans.*] Plena tum omnia σκήψεων καὶ προφάσεων καὶ πιθανολογιῶν. Coloribus, inquam, prætextibus, sophismatis pleraque agebantur. vide Planci epist ad *S. Pop pl. Q. R.* apud *Cic. epist.* 10, 8. tum multas ad ipsum *Ciceronem* in eodem libro. ubi & *C. Asinii Pollionis* litteræ. *Boecler*.

Firmus proposito.] Si Velleii scripturam divinando sum unquam assecutus, hic me frustra minime fuisse arbitror: *firmus propositi*. Merus amor, meræ deliciolæ nostri, iste sermo: quo & paucis supra lineis usus, *irritus consilii*. Alibi, *modicus virium*, *& immodicus gloriæ*. aliaque similia. quorum exempla & in aliis scriptoribus plurima, veluti gemmæ insignes, emicant. *Acidalius*.

D. Brutus desertus.] Exitum hujus viri scribunt *Dio* 46. *Appian.* 3. ἐμφυλ. extremo. qui illum hospitem Bruti *Camillum* vocat. *Liv. epit.* 120. ubi *Capenus Sequanus* pro *Camelio* habetur. *Boeclerus*.

Cameli.] Ita Rhenanus. Schegkius edidit *Capeni*. *Cameli.*] Pro, *Camelii*. P. Camelium Heraclam, item C. Camellium Africanum Fabianum, habes in Inscriptionibus Gruteri. Schegkio tamen hoc ineptum videbatur. Itaque, aliorum conjecturam secutus, edidit, *Capeni*. Credo, quod ita id nominis scribatur in epitome Liviana lib. cxx. Cui tantum abest, ut auscultem, ut ibi potius, *Camelii* scribendum existimem. *Vossius*.

M. Tul-

retinere: Cæsarem qui illa dederat, perire. Hæc sunt tempora, quibus M. Tullius continuis actionibus æternas Antonii memoriæ inussit notas. sed hic fulgentissimo & cælesti ore, at tribunus Canutius continua rabie lacerabat Antonium. Utrique vindicta libertatis morte stetit: sed tribuni sanguine commissa proscriptio; Ciceronis, vel satiato Antonio, pœna finita. Lepidus deinde à senatu hostis judicatus est, ut ante fuerat Antonius. Tum 65

inter

M. Tullius, &c. æternas Antonii memoriæ inussit notas.] In eandem sententiam de re eadem ipse Cicero, verbis quoque fere iisdem, Philipp. 13. *Quem ego inustum verissimis maledictorum notis tradam hominum memoriæ sempiternæ.* Acidal. *M. Tullius, &c. æternas Antonii memoriæ inussit notas.*] Quibus *Philippicarum* nomen dedit. Illustre opus, & studiosis gravioris Politicæ diligenter versandum. Vide inter *suasorias Senecæ Rhetoris* ultimam, in qua, non ad veritatem historiæ, sed ad declamandi exercitium *Deliberatio* habetur *Ciceronis: An scripta sua comburat, promittente Antonio incolumitatem, si fecisset.* Boecler.

Tribunus Canutius continua rabie.] Tribunus pleb. fuit hoc anno. interdum tamen, *Tib. Canutius*, (id ei prænomen fuit) legendum esse cogitavi. Quod quia nihil affert ad sententiam, valde non laboro. *Manutius. Tribunus Canutius continua rabie.*] Imo *honestissimis concionibus*, si credimus Ciceroni Philip. III. Apud Appianum lib. III. bell. Civ. mendose scribitur, Καρνύτιος. Reponendum, Καννύτιος, ut in Dione. Apud Dionem vero lib. XLVIII. in prænomine erratum. Legitur enim ibi, Καννύτιος ὁ Τίτος. Sed scribe, ὁ Τιβέριος, ut apud ipsum lib. præcedente. Planeque hic idem videtur, qui Suetonio lib. de Clar. Rhet. dicitur *C. Canutius*. Ut istic quoque prænomen videatur emendandum. *Vossius.*

Vel satiato Antonio.] Aptius atque apertius: *velut satiato*. Cremutius Cordus: *Quibus visis* (capite & dextra Ciceronis) *lætus Antonius, cum peractam proscriptionem suam dixisset, essetque non satiatus modo cædendis civibus, sed defectus* (corr. *defessus*) *quoque, pro rostris exponit.* Lipsius. *Vel satiato Antonio.*] Multum, si non sanguinis, at certe vigoris detraxeris orationi, reponendo, *velut satiato*; quod placuit viris summis. nam innuere vult, renuntiasse demum proscriptioni Antonium Cicerone oppresso: utpote cujus sanguinem ante ceteros omnes avide sitierat. at enim *velut*, speciem potius innuit, quam rem ipsam. [*velut*, tamen pro *utpote* sumi potest.] *Gruterus. Vel satiato Antonio.*] Nihil mutandum, ut bene monuit Gruterus, Cremutius Cordus dicit *non satiatus modo cædendis civibus, sed defectum fuisse Antonium.* Ubi perperam Lipsius, Scottus, aliique reponunt, *defessus*. *Defectus* enim est *deficiens*. Phædrus lib. I. fab. XXI:

Defectus annis, & desertus viribus.

Appuleius IV. de Asino: *via pondere defectus.* Quem locum ad Phædrum etiam adducit Schoppius: sed male utrobique reponit, *defessus*. Similiter loquuntur Valerius Flaccus, Martialis, aliique. Nil itaque certius. *Voss.*

Cum

inter eum Cæſaremque & Antonium, commercia epiſtolarum; & condicionum jacta mentio, cum Antonius & ſubinde Cæſarem admoneret, quam inimicæ ipſi Pompeianæ partes forent; & in quod jam emerſiſſent faſtigium: & quanto Ciceronis ſtudio Brutus Caſſiuſque attollerentur; denunciaretque, ſe cum Bruto Caſſioque, qui jam decem & ſeptem legionum potentes erant, juncturum vires ſuas, ſi Cæſar ejus aſpernaretur concordiam; diceretque plus Cæſarem patris quam ſe amici ultioni debere. tum inita potentiæ ſocietas, & hortantibus orantibuſque exercitibus, inter Antonium etiam & Cæſarem facta affinitas; cum eſſet privigna Antonii deſponſa Cæſari. conſulatumque iniit Cæſar pridie, quam viginti annos impleret, X. Kal. Octobres, cum collega Q. Pe-

Cum Antonius ſubinde Cæſarem admoneret.] More ſuo hic *Velleius* brevi expoſitione magnæ amplitudinis hiſtoriam complectitur. Ceterum de hac *conſpiratione Triumvirali*, quam potentiæ ſocietatem, id eſt, ὀλιγαρχίαν *Velleius* vocat, ſecutaque *proſcriptione*, diſerte *Florus* 4, 6. & quos *Camers* adſcripſit Auctores. quibus omnino addendus eſt *Dio*, qui *fine* 46. & *principio* 47. accuratiſſime deſcribit omnia, & præſertim ipſa *conſilia* Triumviralis coitionis, ut & *Rationem illam ſtatus*, quam ſecuti ſunt, qui nihil jam præter ſuam potentiam curabant cogitabantque, μάλα πολιτικῶς explicat. *Boeclerus.*

Jacta.] Videtur mihi legendum, *facta mentio.* Burretius. *Jacta.*] Salluſt. Iugurth. *Inter alia jacit.* Tacitus hiſtoriis; *Iacere fortuitos ſermones.* Et: *Si qua diſcordes jeciſſent.* Manutius, *facta*, Burr. conjecturam ſecutus. *Schegk.*

Debere. tum.] Vulgo legitur *debere tur.* Mihi reſcribendum videtur, *debere. tum inita.* vel, *tunc inita.* ſed non uſquequaque diſplicet conjectaneum Rhenani, *Igitur inita.* Burrerius.

Inita potentiæ ſocietas.] Factum autem hoc apud Confluentes circa Bononiam, & Mutinam; ut conſtat ex Appiano, Dione, & aliis. Florus lib. IV. cap. VI. ſic ait: *Apud Confluentes inter Peruſiam, & Bononiam, jungunt manus.* Sed & hic, & alibi, ſe plane ἀγεωγράφητον oſtendit. Nam Confluentes, de quibus loquitur, à Peruſia facile diſtant ſpatio x c milliarium Italicorum, aut ultra. *Voſſius.*

Pridie quam viginti annos impleret.] Contra leges annarias ſeu annales diſtincte Dio. De ætate Auguſti cum conſulatum iniret, fere conſentit Sueton. ſcribens, XX. ætatis anno invaſiſſe, quod de anno viceſimo primum cœpto capiendum paret hinc. natus Coss. Cicerone 9. Kalen. Octob. Interfectis Hirtio & Panſa ſuffectus Conſul. 10. Kalen. Octobr. I. quæ ſi ad calculum revocaveris, numerabis 20. annos uno die minus. ideoque exacte noſter. Dio tamen deſtituit; qui vita exceſſiſſe Auguſtum 14. Kalend. Septemb. qua die quon-

Q. Pedio, poſt V. C. annis DCCIX, ante LXXII quam tu, M. Vinici, conſulatum inires. Vidit hic annus Ventidium, per quam urbem inter captivos Picentium in triumpho ductus erat, in ea conſularem prætextam jungentem prætoria. Idem hic poſtea triumphavit. 66
Furente deinde Antonio, ſimulque Lepido, quorum uterque, ut prædiximus, hoſtes judicati erant, cum ambo mallent ſibi nunciari quid paſſi eſſent, quam quid emeruiſſent, repugnante Cæſare, ſed fruſtra adverſus duos, inſtauratum Sullani exempli malum, proſcriptio. Nihil tam indignum illo tempore fuit, quam quod aut Cæſar aliquem proſcribere coactus eſt; aut ab illo Cicero proſcri-

quondam primum conſulatum iniret, ſtatuit. videoque ſequi Lipſium ad 1. Taciti. *Schegk.*

x. *Kal. Octobres.*] Puto, errare Velleium. Sextili enim menſe Auguſtus primum conſulatum iniit: ut liquet ex SC. apud Macrobium Saturnalium lib. 1. c. XII. & Dione Caſſio l. LV. *Voſſ.*

Annis DCCIX.] Lege, DCCXI. *Manut.* *Annis* DCCIX.] Adi *Sigonium comment. in faſt. & triumph. Rom. ad ann.* DCCX. & *Onuphr. Panvin. comment. in lib. 2. faſt. ad ann.* DCCXI. *Boecler.*

Vidit hic annus Ventidium.] Hunc locum illuſtrat Valerius l. 6. c. 9. quem conſulas hiſtoria apud Dionem lib. 43. Agellium lib. 15. cap. 4. Plutarc. Antonio, Appianum Bel. Civil. & Parthico. Plin. lib. 7. *Schegk.* *Vidit hic annus Ventidium.*] Vide *Dion. fine* 43. & *lib.* 47. *p.* 382. *Val. Max.* 6, 9, 6. *Gell.* 15, 4. *Appian. Parth. Plut. Anton.* Boeclerus.

Picentium.] Picenum Italiæ regio.

Conſularem prætextam jungentem prætoria.] Cum enim prætor eſſet, conſul factus eſt. vide Dionem lib. XLVII. & Faſtos. *Manut.*

Prætoria.] Lipſius, *Prætoriæ. Prætoria.*] Omnes fere uno agmine, emendandum cenſent, *prætoriæ.* Falluntur. Eſt enim ἔλλειψις τοῦ, *cum.* Infra: *Diu clementia luctatus ſua Cæſar.* Item: *Quam profeſſione ejus, qua ſemper uſus, erat, congruebat.* Quamquam & illi loci ferrum criticum effugere non potuerint. Sed injuria. Ἔλλειψιν etiam aliarum præpoſitionum Velleio familiarem eſſe, alibi oſtendimus. *Voſſ.*

Emeruiſſent.] Aliàs, *demeruiſſent.* Rhenanus.

Repugnante Cæſare.] *Suetonius Aug.* 27. *In triumviratu*, inquit, *reſtitit quidem aliquandiu collegis, ne qua fieret proſcriptio, ſed inceptam utroque acerbius exercuit.* De Ciceronis proſcriptione ſeorſim, *repugnaſſe collegis per biduum, tertioque demum die conceſſiſſe* auctor eſt in *Ciceronis vita Plutarchus.* De cetero excuſat Auguſtum *Dio* 47. *p.* 377. omnemque crudelitatis triumviralis invidiam in collegas ejus rejicit. utri credimus, *Suetonio* an *Dioni*, quorum neuter ſine auctoritate & argumentis agit. *Boecler.*

Coactus eſt.] Video te, Vellei ſervire temporibus. verius enim Suetonius, de Octavii crudelitate contra proſcriptos. *Manutius.* *Coactus eſt.*] Notat Manut. Velleium ſervire tempori. pro Velleio Dio lib. 47. *Schegk.*

Aut

ſcriptus eſt; abſciſſaque ſcelere Antonii vox publica eſt, cum ejus ſalutem nemo defendiſſet, qui per tot annos & publicam civitatis & privatam civium defenderat. Nihil tamen egiſti, M. Antoni: (cogit enim excedere propoſiti formam operis, erumpens animo ac pectore indignatio) nihil, inquam, egiſti, mercedem cæleſtiſſimi oris & clariſſimi capitis abſciſſi numerando, auctoramentoque funebri ad conſervatoris quondam reipub. tantique cos. irritando necem. Rapuiſti tu M. Ciceroni lucem ſolicitam, & ætatem ſenilem, & vitam miſeriorem te principe, quam ſub te triumviro mortem: famam vero gloriamque factorum atque dictorum adeo non abſtuliſti, ut auxeris. Vivit vivetque per omnium ſæculorum memoriam. Dumque hoc vel forte vel providentia vel utcumque conſtitutum rerum naturæ corpus, quod ille pæne ſolus Romanorum animo vidit, ingenio complexus eſt, eloquentia illuminavit, manebit incolume: comitem ævi ſui laudem Ciceronis trahet; omniſque poſteritas illius in te ſcripta mirabitur, tuum in eum factum execrabitur; citiuſque in mundo genus hominum, quam
67* cadet. Hujus totius temporis fortunam ne deflere quidem

Aut ab illo.] Lipſius legit, *ab ullo.*

Vox publica.] Lingua, qua Cicero velut publicam vocem edidit.

Nihil tamen egiſti.] Hanc egreſſionem Velleianam non immerito, etiam eloquentiæ nomine eximiam prædicavit *Rhenanus*. Ceterum de exitu & elogio Ciceronis auctores plerique jam ſæpius nominati, quibus adde omnino, è *ſuaſoriis Senecæ ultimas*; ubi tum cetera magnificè, tum hoc veriſſime dicitur: *in Ciceronis laudes ſequendas Cicerone laudatore opus eſſe.* adde *Plin.* 7. 30. *Pontan. Philocal.* 6, 22. Boeclerus.

Numerando.] Popilio Lænati.

Auctoramentoque.] Sumitur hoc vocabulum pro obligatione, & pretio ejus, qui ſit obligatus.

Irritando.] Lipſ. *invitando. Irritando.*] Alii, *invitando.* Male. Q. Haterius apud M. Senecam Suaſoria VII. *Non feres inquam, & iterum irritare inimicum in mortem tuam cupies.* Voſſ.

Miſeriorem.] Vulgo, *inſtriorem. Miſeriorem.*] Si alias legitur, *inferiorem*; veroſimile eſt fuiſſe in autographo *infeliciorem.* Gruter.

Forte vel providentia.] Dubitatio hæc gentilis eſt.

Quam cadet.] Vulgo, *cedet. Quam cadet.*] Apparet hic aliquid deeſſe, forte legendum eſt, *quam hujus nomen cadet.* Rhenan. *Quam cadet.*] Mendoſum

dem quisquam satis digne potuit, adeo nemo exprimere verbis potest. Id tamen notandum est, fuisse in proscriptos uxorum fidem summam, libertorum mediam, servorum aliquam, filiorum nullam. adeo difficilis est hominibus utcumque conceptæ spei mora. Ne quid ulli sanctum relinqueretur, velut in dotem invitamentumque sceleris, Antonius L. Cæsarem avunculum, Lepidus Paullum fratrem proscripserant. Nec Planco gratia defuit ad impetrandum, ut frater ejus Plancus Plotius proscriberetur. Eoque inter jocos militares, qui currum Lepidi Plancique secuti erant, inter execrationem civium usurpabant

dosum hoc esse, omnes fatentur. Alii alia addunt. Patet, nihil addendo, minima fere mutatione, ita legi: *citiusque in mundo genus hominum concidet.* Manut. *Quam cadet.*] Paullo Manutio placuit: *genus hominum concidet.* Nos explemus: *quam ea cadet. Ea*, nempe laus Ciceronis, de qua prædictum. Vide textum. Universus autem hic locus expressus ab Arellio Fusco: *Quoad humanum genus incolume manserit, quamdiu usus litteris, honor summæ eloquentiæ pretium erit, quamdiu rerum naturæ aut fortuna steterit, aut memoria duraverit, admirabile posteris vigebis ingenium, & uno proscriptus sæculo proscribes Antonium omnibus.* Ubi παρέργως legi velim: *honor scientiæ, eloquentiæ pretium erit*, elegantius magisque membratim. atque etiam verius, quia non honos tantum eloquentiæ pretium, sed opes & fructus. Scribo item: *rerum naturæ aut forma steterit:* non *fortuna.* Lipsius. *Quam cadet.*] Lacunulam alii aliter atque aliter explenr. mihi videtur, *Tullii* cognomen una litera fuisse expressum, ideoque mox intercidisse, belle profecto omnia cohærent, si legatur, *citiusque in mundo genus hominum, quam Cicero cadet.* Gruter.

Potuit.] Abest vet. editioni illud *potuit:* recte. *Lipsius. Potuit.*] Superfluum forte, ut placet viris in hac literatura eminentissimis, vox *potuit:* sed non ideo etiam temere expunxerim. comparet enim in editionum omnium ptima, neque aliter fuisse in authentico, inde colligamus, quod Burerius tantum subnotet in eo conspici, *nec deflere.* Si licet & mihi indulgere conjecturæ, malim, *nec deflere quidem quisquam digne potuit, nedum exprimere verbis;* omisso illo postremo, *potest.* Gruterus.

In proscriptos fidem.] Copiose Appianus.

Ne quid ulli.] Scribo, *ullibi.* Lips.

Velut in dotem invitamentumque sceleris.] Per mutuas dominationis pactiones nimirum, & διαλλαγὰς τῆς δυναστείας, quas *Dio* vocat. qui non tantum hanc atrocitatem, sed etiam, quæ Velleius de fide, *uxorum, servorum, &c.* tetigerat, exemplis memorabilibus illustrat *lib.* 47. ut & *Appianus* 4. ἐμφυλ. ubi amplius liberorum in parentes impietas annotatur. *Boecl.*

L. Cæsarem avunculum.] Dio l. LVI. *L. Antonium Cæsarem* vocat. Sed gentile Antoniorum nomen videtur irrepsisse. Bene fecit interpres, qui omisit. *Vossius.*

De

pabant hunc versum: *De germanis, non de Gallis, duo*
68 *triumphant consules.* Suo præteritum loco referatur. neque enim persona umbram actæ rei capit. Dum in acie Pharsalica Africaque de summa rerum Cæsar dimicat, M. Cælius vir eloquio animoque Curioni simillimus, sed in utroque perfectior, nec minus ingeniose nequam, cum

De Germanis.] *Captatur acumen ex ambiguo, ut nomen gentis videatur, quod alterius gentis nomini opponitur, cum interim significentur fratres, in illo versu: Intelliguntur autem hoc loco* adoptivi fratres. *vide* Rutgers. *var. Lect.* 1, 9. *&* *not. ad Nepot. in Cimon.*

Duo triumphant consules.] *Designatos* intellige *consules.* Vide *Sigon. comment. in fast. & triumph. R. ad ann.* DCC X. *Boeclerus.*

Neque enim persona umbram actæ rei capit.]. Umbrosum hoc sane, quid si & mendosum? Arbitror, & emendem: *umbram ac tenebras capit.* Non ille Cælius, inquit, homo genere ingenioque nobilis, qui latere in umbra silentii ac tenebris debeat. Extraham etiamnunc, etsi alieno loco & tarde. *Lipsius.*

Dum in acie Pharsalica Africaque.] Considera, falsum reperies hunc contextum. Tempus seditionis Cælianæ indicare voluit; an hoc igitur, cum Cæsar in Pharsalia & Africa dimicat? De Pharsaliâ, verum est: sed de Africâ, certe diu post Cælii motum & mortem illud bellum. Quin præcessit Ægyptium sive Alexandrinum, alterumque cum Pharnace. Denique Cæsar etiam interea in urbe. Omnino falsa hæc signatio: per Velleianamne incuriam, an scriptoris? Hunc culpari mitius est, & ἀστόχως fortasse emendem: *dum in acie Pharsalica circaque.* Nihil pronius, quam *Africam* ex eo fecisse, si littera finalis adhæsit, ut solet, capiti sequentis. Interpreter autem: Dum Cæsar in Pharsalia pugnat & circa, nempe ad Dyrrhachium vicinisque locis oppositus Pompeio. Pugnas autem & ibi aliquot fuisse, notum. Quod tueri vulgatam aliquis conetur, quasi de Africano bello Curionis in Iubam & Varum sentiat: frustra sit. Nam nec *Cæsar* ibi *dimicavit:* nec certe *de summa rerum.* quod utrumque hic scriptum. *Lipsius. Dum in acie Pharsalica Africaque.*] *Lipsius* reponit: *in acie Pharsalica circaque.* Potest tamen vulgata defendi. Licet enim tum in Africa ductu non militabat Cæsar, tamen auspicio, & per suos. *Atqui non de summa rerum*, inquis. Imo vero: de summa rerum ἀπὸ κοινοῦ refertur ad Pharsaliam Africamque, ut fortasse sufficeret, sensum phraseos præcise ad unum membrum determinari, licet σύνταξις ad utrumque congruat, qualia exempla non desunt. Sed quid argutamur? Utique etiam tum per suos de summa rerum dimicavit Cæsar in Africa: nisi quis credat, summam rerum ad Cæsarem venire potuisse, partibus. Pompeianis tam valide bellum alibi sustentantibus. De seditione M. *Cælii sive Cæcilii Rufi* ut & *Milonis* vide *Dion.* 42. *p.* 2, 9. *&* 220. *Liv. epit.* 111. *Cæs.* 3. *b. c.* Boecler.

M. Cælius.] *Cæcilium Rufum* Livius lib. 111. corrupte. Cæsar lib. 3. Bel. Civil. *Iisdem temporibus Romæ M. Cælius Rufus prætor, caussa debitorum suscepta, initio magistratus tribunal suum, juxta C. Trebonii prætoris urbani sellam collocavit.* Schegk.

In-

cum ne modico quidem servari posset (quippe pejor illi res familiaris quam mens erat) in prætura novarum tabularum auctor extitit: nequiitque senatus & auctoritate coss. deterreri, accito etiam Milone Annio, qui non impetrato reditu Iulianis partibus infestus erat, in urbe seditionem, haud magis occulte bellicum tumultum movens, primo summotus à rep. mox consularibus armis auctore senatu circa Thurios oppressus est. Incepto pari similis fortuna Milonis fuit; qui Compsam in Hirpinis oppu-

Ingeniose nequam.] Nam & ita de Curione supra: *Suæ alienæque & fortunæ & pudicitiæ prodigus, homo ingeniosissime nequam.* Acidal.

Cum ne modico quidem.] Vulgo, *in modica. Cum ne modico quidem.*] Alii aliter. Ego quoque, si est indulgendum conjecturæ, legerem: *Cum ne modica quidem re servari posset.* Nulla enim ei res erat, quod ostendunt verba, quæ sequuntur. *Manut. Cum ne in modica quidem.*] Gryph. & alii, *cum ne à Diis quidem servari posset.* Bene ad sententiam, non ad verba. persuasum mihi ab audaci correctoris manu esse, qui ad illud Plauti Terentiique, *Ipsa si salus, Iupiter, Iuno, Ops, servare cupiat, non possit*, respexerit. *Schegk. Cum ne modico quidem.*] Ita castigandum. Frigent hic plane aliorum conjecturæ: quas cui bono recenseam. *Vossius.*

Quippe pejor illi res familiaris.] Et hoc idem infra de Rufo Egnatio repetit, solemni sui ipsius imitatione. *Cum esset omni flagitiorum scelerumque conscientia mersus, nec melior illi res familiaris, quam mens foret.* Acidal.

Auctoritate Coss.] Hoc valet, *Consulum.* Atqui, ne juventus erret, *Cos.* sive *Consulis* scribendum est. quia unus Servilius tunc in urbe, cui Cæsar collega, sed absens & in bello. *Lipsius.*

Haud magis.] Quantum ex vetusto codice conjicere potui; legendum videtur: *In urbe seditionem, magis autem occulte bellicum tumultum movens.* Burr. *Haud magis.*] Argutabar: *in agris occulte.* Nam ita res fuit, Romæ seditionem, in agris bellum movebat per Milonem. Cæsar lib. III. *Clam nunciis ad Milonem missis, evocatoque in Italiam: eum in Thurinum ad sollicitandos pastores præmisit.* Lips. *Haud magis.*] Hæc lectio & distinctio est à vet. exemplari. Alii tamen malunt; *aut magis occulte bellicum tumult. m.* Boecletus.

Thurios.] Urbs hæc in Salentinis.

Incepto pari.] Minime habuerim pro lectione meliori conjectutam rescribentium, *interfecto pari, similis.* Sic enim perit auctori dogma suum, quo innuit eosdem sortiti eventus, qui similibus auspiciis res minime similes exorsi sunt. de Cælio & Milone sic breviter Epitoma Livii CXI. *uterque cum bellum molirentur, interempti sunt.* Grut. *Incepto pari.*] Lego, *in cœpto pari, &c.* Epitoma Livii, lib. CXI. *Vterque cum bellum molirentur, occisi sunt.* Acidalius conjecerat, *interfecto pari.* Quod merito refellit Gruterus. *Vossius.*

Compsam in Hirpinis.] Cæsar ad *Cosam* scribit interfectum in *agro Thurino.* Etiam Eusebius, sed à nobis corrigendus: *M. Cælius Prætor, & T. Annius Milo exsul oppressit, res novas in Tiriano Brixioque agro molientes.* Scribendum: *in Thurino Brutioque.* Lipsius. *Compsam in Hirpinis.*] Quid putidius, quam

oppugnans, ictusque lapide, tum P. Clodio, tum patriæ, quam armis petebat, pœnas dedit; vir inquies, & ultra fortem temerarius. Quatenus autem aliquid ex omissis peto, notetur immodica & intempestiva libertate usos adversus C. Cæsarem, Marullum Epidium, Flaviumque Cæsetium trib. pl. dum arguunt in eo regni voluntatem, pæne vim dominationis expertos. In hoc tamen sæpe

quam hic cum Cluverio intrudere, *Cassanum in agro Thurino oppugnans?* Nititur tamen se defendere auctoritate Plinii Nat. Hist. lib. II. cap. LV. Addit præterea majorem fidem Cæsari habendam, quam Velleio; cujus verba ex III. de bello civili ita emendat: *Milo, quibusdam solutis ergastulis, Cassanum in agro Thurino oppugnare cœpit.* Ubi omnes quidem codices, tam Mss. quam impressi, habent, *Cosam.* Quorum auctoritate motus, nihil temere mutare ausim. Per *Cosam* vero intelligimus eandem urbem, quæ Velleio *Compsa.* Nam hodieque appellatur *Cossa.* Scio quidem, illam esse Hirpinorum proprie, non Thurinorum. Sed tuetur me satis Strabo lib. IV. qui, ubi studiose de his gentibus agit, fatetur, eas vix certis terminis posse distingui. Unde etiam est, quod Compsam Lucaniæ attribuat Ptolomæus. Nec minus vulgatam Cæsaris scripturam firmant verba Eusebii; qui palam in Thurinis id factum refert. Sic enim ille, in Chronico: *M. Cælius prætor, & T. Annius Milo exul, oppressi, res novas in Thurino Brutioque agro molientes.* Multo autem infirmior Cluverii argumentatio petita ex verbis Plinii, qui loco jam ante memorato, Milonem apud *castellum Carissanum* periisse tradidit. Restituebat ille, *Cassanum.* Sed cur non eodem jure mihi reponere liceat, *Cossanum*, aut, *Compsanum?* Denique quo sana esse Velleii verba magis constet, addo, falsum esse, quod scripserat Cluverius, narrationem Cœlii præcedentem multis esse verbis mutilatam. Non tamen leviter corruptam fuisse negem. *Vossius.*

Vltra fortem temerarius.] Magis audax scilicet, quam pro conditione exsulis, cujus est jacere fere, nec attolli. *Lips.* Legitur etiam *ultra fortem. Vltra fortem temerarius.*] Id est, temerarior quam fortior. sic noster infra cap. 83. *& infra servos cliens.* & cap. 88. *mollitiis ultra feminam fluens.* denique cap. 118. *ultra barbarum promptus ingenio.* Alii revocant conjectaneum Rhenani, *& ultra fortem temerarius.* sed non video, cur Miloni exilium moderari debuerit temeritatem, homini feroci & alreti, ut dicam, Coriolano. *Gruter.*

Adversus C. Cæsarem.] Iulium Cæsarem capies. Quod non monerem, nisi fuissent, qui Augustum intellexisse viderentur. Adi Valerium Maximum lib. V. cap. VI. Suetonium in Cæsare, & Dionem lib. XLIV. *Vossius.*

Marullum Epidium, &c.] *Sueton. Cæs.* 79. *Val. Max.* 5, 7, 2. *Plut. Cæs. Appian.* ἐμφυλ. 2. sed nemo accuratius *Dione* 44. *p.* 277. Boecler.

Flaviumque Cæsetium.] Duo gentilitia nomina non debent conjungi. Bene ergo in Gryphiana, & aliis quibusdam editionibus, emendatum est, *Flavumque.* Flavi autem cognomen Cæsetio tribuunt Livius, Suetonius, Plutarchus, aliique. Nam in Dione lib. XLVIII. mendose legitur, Λούκιος Κεσίτιος Φλάκκος. Scribi debet, Καισήτιος Φλάυος. Appianus

ſæpe laceſſiti principis ira exceſſit, ut cenſoria potius contentus nota, quam animadverſione dictatoria ſummoveret eos à rep. teſtareturque, eſſe ſibi miſerrimum, quod aut natura ſua ei excedendum foret, aut minuenda dignitas. Sed ad ordinem revertendum eſt. Iam & Do- 69
labella in Aſia C. Trebonium conſularem, cui ſuccedebat, fraude deceptum Smyrnæ occiderat, virum adverſus merita Cæſaris ingratiſſimum participemque cædis ejus, à quo ipſe in conſulare provectus faſtigium fuerat: & C. Caſſius, acceptis à Statio Murco & Criſpo Marcio, prætoriis viris imperatoribuſque, prævalidis in Syria legionibus, incluſum Dolabellam, qui præoccupata Aſia in Syriam pervenerat, Laodicea expugnata interfecerat;

nus hunc ubique Sittium nominat. Errore, ut puto, non librarii, ſed ipſius Appiani. *Voſsius.*

C. Trebonium.] De Trebonii interitu, ipſiuſque quod ſequitur Dolabellæ fato vide *Dion.* 47. *p.* 392. & 393. *Liv. epit.* 119. *Appian.* 4. ἐμφυλ. *Boeclerus.*

Cui ſuccedebat.] Succedebat non à ſenatu, ſed à ſe & ſcelere ſuo miſſus. Nam provincia illi Syria erat, atque in eam ibat. *Lipſius.*

Smyrnæ.] Vrbs in Ionia. Hodie quoque mercatura celebris.

Statio Murco.] Alias, *à Sexto Murco.* Rhenan. *Statio Murco.*] Statius Murcus in argenteo etiam denario I M P. dicitur. De hoc autem Murco videndus liber noſter de Familiis. *Vrſinus.* *Statio Murco.*] *Statio*, non *Stato* legendum, ut bene ex numiſmate emendat Vrſinus. Vocabatur autem hic *L. Statius Murcus.* Vt conſtat ex Cicerone, ac Dione Caſſio. Appianus non uno loco Sexti prænomen ei tribuit. Sed fallitur. *Voſsius.*

Criſpo Marcio.] Falluntur, qui ex Dionis lib. XLVII. reponunt, *Criſpo Marco*, vel *M. Criſpo.* Nam ipſe Dion mendoſus, & apud eum pro *Μάρκου Κρίσπου* legendum, *Μαρκίου.* Similiter etiam apud Hirtium lib. de bello Africano, *Marcium Criſpum*, non *Marcum*, optimi Ms. fide reponendum cenſeo. Docet hoc Caſſius apud Ciceronem lib. XII. epiſt. ad Fam. ac ipſe Cicero Philipp. II. Appianus hunc ſæpiuſcule Minutium Criſpum vocat. Sed in hoc quoque eum fugit ratio. *Voſſ.*

Imperatoribuſque prævalidis.] Non ſequor Schegkium, qui probabat: *imperatoribuſque, validis, &c.* Quod in Bonhommæi editione invenerat. Mihi vera lectio videtur: *imperatoribuſque prævalidis.* Quod Aldo etiam monitum. *Voſsius.*

Laodicea.] In MSſ. *Laudicea*, ut *Laudice* apud Iuſtin. Sic *Laumedon* pro *Laomedon*, *Lautumiæ* pro *Laotumiæ*. Ita & *Theodoſius*, *Theudoſius* apud Claudianum, & alios: item in epigrammate veteri, quod libro III. Catalectorum Pythœi legitur:

Omnia Theudoſio cedunt, ſobolique perenni.

Perperam enim excuſum Theodoſio. Voſſius. *Laodicea expugnata.*] *Expugnarat* mavult cum Aldo Schegkius. Li-

ferat; ita tamen, ut ad ictum servi sui Dolabella non segniter cervicem daret; & decem legiones in eo tractu sui juris fecerat. & M. Brutus C. Antonio fratri M. Antonii in Macedonia, Vatinioque circa Dyrrhachium volentes legiones extorserat: sed Antonium bello lacessierat; Vatinium dignatione obruerat: cum & Brutus cuilibet ducum præferendus videretur; Vatinius nulli nomini non esset postferendus. in quo deformitas corporis cum turpitudine certabat ingenii, adeo ut animus ejus dignissimo

bri vet. *Laodicea expugnata ea urbe fecerat ita tamen.* Ex quo Rhenan leg. censet *Laodicea expugnata interfecerat; ita tamen. Laodicea expugnata.*] Ita *Rhenanus*, non male meo judicio, nam ad vocem *interfecerat*, rectius quadrant, quæ mox per ἐπίπληξιν, sive quendam ἐπανορθώσεως διορισμὸν adduntur. Quamquam ne sic quidem locum persanatum credam. *Vossiana* emendatio ista est: *Laudiceæ, expugnata ea urbe, ceperat* (*ita tamen &c.* Boecler.

Ita tamen, &c.] Si hæc parenthesi includantur, haud paullum ad periodi lucem factura judicat Lipsius.

Volentes.] Ursinus legit, *volenti. Volentes.*] Quid si, *valentes*? Sane sic paullo ante etiam, *prævalidis legionibus*, dixit. Tamen nil muto. pro vulgari lectione Ms. & quod infra simili modo protulerit Velleius: *pecuniasque à volentibus acceperant.* Frustra vero Ursinus scribebat, *volenti.* Nam quomodo cohæret, *volenti extorserat*? Est hoc plane contra Velleii mentem, qui paullo post etiam subjicit de Bruto, *Vatinium dignatione obruerat.* Vossius.

Nulli nomini.] Puteanus legit, *nulli minimo.* Aliquando putant legendum, *nulli homini.* Posset & illud *nomini* deleri, tamquam glossema ad τὸ *nulli*, cum prius glossema esset, *nemini*, ex quo factum sit, *nomini.* Manut. *Nulli nomini.*] Correctores velut agmine facto ruunt ad delendum istud, *nomini.* Ego si impetum sustinere possim, jubeam quiescere. *Nullum nomen*, est nemo. Sic ubique *nomen Romanum*, pro Romanis: rem ut pro nomine intelligas. Epicedio Drusi Albinovanus:

Fluminaque & fontes & nomina magna locorum.

pro ipsis locis. Cæcilius apud Nonium in Deintegrare:

Nomen virginis, nisi mirum est, deintegravit.

pro virgine ipsa. Ausonius epist. ad Theonem:

Et jacula, & fundas & nomina villica lini.

Obscurus auctor, Diris:

Et casti fontes, & felix nomen agelli.

Ad Velleium ut redeam, ea vis est ibi defensæ locutionis. Cum Brutus cuilibet ducum esset præponendus; Vatinius non modo non nulli duci, sed vel alii cuilibet vilissimo nomini, id est, homini erat postponendus. Ut jam desinant sibi nescio quas glossas somniare. Qui admittere hoc tamen nolet, potius quam deleat, liceat illi legere, *nulli omnium.* Acidal.

In quo deformitas.] Cicero in eum: *cujus testimonium propter turpitudinem vitæ, sordes domesticas nullius momenti putaretur.* Et in Bruto ait, *eum ex summis & fortunæ, & vitæ sordibus consulem factum.* Schegk.

Dignis-

mo domicilio inclusus videretur. eratque septem legionibus validus. Et lege Pedia, quam consul Pedius collega Cæsaris tulerat, omnibus qui Cæsarem patrem interfecerant, aqua ignique damnatis interdictum erat. quo tempore Capito, patruus meus, vir ordinis senatorii, Agrippæ subscripsit in C. Cassium. Dumque ea in Italia geruntur, acri atque prosperrimo bello Cassius Rhodum, rem immanis operis, ceperat; Brutus Lycios devicerat; & inde in Macedoniam exercitus transjecerant; cum per omnia repugnans naturæ suæ Cassius, etiam Bruti clementiam vinceret. Neque reperias, quos aut pronior fortuna comitata sit, aut veluti fatigata maturius desti-

Dignißimo domicilio.] Pulchre in hanc rem ait Eumenius Paneg. Const. dicto: *Naturam ipsam magnis mentibus domicilia corporum digna metari.* Voss.

Et lege.] Lips. *At lege.*

Et lege Pedia.] Adde *Dion.* 46. *p.* 367. *Appian.* 3. *b. c. p.* 586. *Liv. epit.* 120. qui Cæsarem hanc legem tulisse dicunt. Nimirum Cæsar Q. Pedium collegam ferre jusserat. *Sigon. comment. in fast. & tr. R. ad ann.* DCCX. & *Onuphrius Comment. in fast. ad ann.* DCCXI. Hanc legem, cum neque in universum, neque in futurum sit lata, pro lege non habendam esse, *Rosinus* notat 8, 27. *Boecler.*

Damnatis.] Petrus Delbenius tollit, *damnatis.* Manut.

Capito patruus meus.] An Atteius Capito Iurisconsultus ille nobilis? Factum sit non abhorrens ab ingenio viri, qui adulator, & *cujus obsequium dominantibus probabatur*, ait Tacitus. Sed vereor, ut tunc non tam grandi & Senatoria ætate fuerit. quippe qui obiit demum nono Tiberiani imperii anno. Vide Tacit. III. Ann. extremo. *Lipsius. Capito patruus meus.*] Miror ambigere Lipsium, num hic sit Atteius Capito, cujus tertio Annal. meminit Tacitus. Cum enim hunc patruum dicat Velleius, illud nullo modo verum esse potest: nisi statuas illum adoptione in Atteiam familiam transiisse. Præterea tempora vix illud patiantur. Quod tamen Lipsium non fugisse fateor. *Vossius. Capito patruus meus.*] Iactat *Velleius* suorum in Cæsares merita, aulicique obsequii artes ab stirpe sibi conciliatas, vult intelligi. *Boecl.*

Agrippæ subscripsit.] Moris recepti subscribere quâ in crimen, quâ in pœnam, de illa multi ex Verrinis & Pædiano, de hac quæ principum proprie, Suetonius Nerone: *Cum de supplicio cujusdam capite damnati, ut ex more subscriberet, admoneretur, quam vellem, inquit, nescire litteras.* Schegk.

Cassius Rhodum.] *Dio* 47. *p.* 305. *Appian.* 4 ἐμφυλ. *Plut in Brut.*

Lycios.] Lycia Ptolemæo & cæteris Asiæ regio.

Quos aut pronior fortuna.] Fortunatorum notabilis est in pari fortuna disparitas. Quorundam eximias virtutes ac prudentiam comitatur fortuna fido & assiduo successu; quosdam, ubi diu comitata est, ad extremum deserit, quosdam per vices, & miscens adversa secundis beat: quosdam in omni vir-

70 destituerit, quam Brutum & Cassium. Tum Cæsar & Antonius transjecerunt exercitus in Macedoniam, & apud urbem Philippos cum M. Bruto Cassioque acie con-

tutis conatu destituit fugitque: quorundam læta initia, in progressu, aut ante progressum, statim abrumpit. quibusdam temeritas etiam & ignavia ubique procedit: plurimi majore fortuna, quam sapientia utuntur. verum, quidquid diversitatis habent illæ Felicium notæ, *commune omnibus*, sed maxime præfidenter de successu sentientibus, *ancipitium* imminet. *Boecler.*

In Macedoniam, & apud urbem Philippos.] Sic est. Philippi isti in Macedoniâ extremâ Ptolomæo locantur, aliis in Thraciâ primâ. Sunt ad Strymonem fluvium, & subjacet planicies aptissima pugnæ. Victus in eâ Cassius & Brutus. Diversi omnino ab istis Philippi sunt in Thessaliâ, ubi Pompeius victus, ad Peneum flumen. Ergo jure miror, quid poëtis aliquot in mentem venerit confundere hæc loca & urbes, quasi si utrum[illegible] civile bellum in iisdem campis depugnatum. Lucanus innuit:

Romanas acies iterum videre Philippi.

quem tamen excuses, quasi Philippi iterum viderint, sed non iidem. Manilio quid facias? qui sic lib. I.

—— ducibus jurata cruentis
Arma Philippæos implerunt agmine campos.
Vix etiam siccâ miles Romanus arenâ
Ossa virûm lacerosque prius superastitit artus,
Perque patris pater Augustus vestigia vicit.

Nam vult in iisdem campis atque adeo vestigiis pugnasse Augustum, quibus patrem: & milites superstitisse cadavera & ossa. Quid poëtas culpo? Florus historicus idem peccat: *Brutus & Cassius, comparatis ingentibus copiis, eandem illam quæ fatalis Cn. Pompeio fuit, arenam insederant.* Hoc autem tam verum est, ut centum aliquot milliaria sint interjecta. Vide Dionem XLVII. & Appianum IV. Civil. quorum uterque situm Philipporum, ubi Brutinum prœlium, accuratè designat & describit. *Lipsius. In Macedoniam, & apud urbem Philippos.*] Recte Manilium, Florum, & alios refellit Lipsius, qui Philippensem pugnam in iisdem Philippicis campis commissam scribunt, in quibus Cæsar cum Pompeio ante dimicaverat. Immerito autem in consortionem culpæ trahunt quidam Virgilium, quod sub finem primi Georg. dixerit:

Romanas acies iterum videre Philippi.

Nam ipse postea se explicat, cum ait:

Nec fuit indignum superis bis sanguine nostro
Æmathiam & latos Æmi pinguescere campos.

Vt non sit dubium, quin geminos Philippos intelligat Maro: illos, qui in Thessalia sunt, & alteros, qui in Macedonia ad Hæmum montem. Reliqui omnes poëtæ lapsi; inter quos & Ovidius XV. Met. Nisi excipere lubeat auctorem epigrammatis, quod extat in Catalectis veterum Poëtarum:

In Macetum campis ultus jam Cæsaris umbras
Sum patris, Augustus belloque armisque superbus.
Namque meos sensit fugiens Antonius enses, &c.

At quid hic Augustum bello contra Antonium Cæsaris manes ultum esse ait? Omnino id de Bruto Cassioque accipiendum. Lege igitur:

Iamque meos sensit, &c.

Nihil enim certius, quam duo prœlia intelligi. *Vossius. In Macedoniam & apud urbem Philippos.*] Scriptores hujus belli notavit ad *Flor.* 4, 7. *Camers.*

Dio

concurrerunt. Cornu, cui Brutus præerat, impulsis hostibus castra Cæsaris cepit. nam ipse Cæsar, etiamsi infirmissimus valetudine erat, obibat munia ducis, oratus etiam ab Artorio medico, ne in castris remaneret, manifeste denuntiatione quietis territo. Id autem in quo Cassius fuerat, fugatum ac male multatum in altiora se receperat loca. Tum Cassius ex sua fortuna eventum collegæ æstimans, cum dimisisset evocatum jussissetque nun-

Dio 47. & *Zonaras t.* 2. qui prolixius ferme, quam alias solet, exponit, quæ à Dione mutuatur. *Boecler.*

Oratus etiam ab Artorio medico.] Valde celebre est hoc somnium & eventu ipso nobile, ideoque diligenter scriptoribus hujus belli annotatum. *Aliqui* inter argumenta providentiæ hæc talia etiam gentilibus oblata ponunt, divinitusque immitti credunt; *alii* præstigiis Diabolicis accensent (vide de hoc ipso somnio Artorii aliisque *Lactant.* 2. 8.) *quidam* naturæ quandam vim hic comminiscuntur, præsertim qui *Homeri* propositum disquirunt, Heroibus tantum somnia tribuentis. Verum ut de tali somnio, quale hic habemus, valde durum fuerit affirmare, *ex caussis naturalibus ortum esse:* ita cetera dubitatio non parum difficultatis videtur habere. *Servasse Deum etiam gentilium Heroas & è periculis ereptos majoribus rebus adhibuisse*, negari nec potest nec debet. Quocirca nec pugnat cum Divina Philosophia, si dicas; *Incolumitatem talium virorum curæ Deo fuisse; ejusque curæ partem somniorum fatidicorum immissione aliquando ostensam.* At vero ea somnia ex ipsis *speciebus* per somnum oblatis non uniusmodi sunt, aut una æstimatione comprehendi queunt. Quæ in Sacris codicibus leguntur exempla, nullas habent *imagines idololatricas, neque vel Deorum vel sacrorum ethnicorum simulacra*, quanquam ethnicis ostensa, præferunt: sed in somnio Artorii, Minerva virum monet, alibi Iupiter in templo suo, è sinu suo futura promit. Vnde merito ambigas, *an Deus immittendis homini pagano somniis, profani cultus imagines adhibere voluerit.* Inquis: *si Diaboli præstigiis id asignas, unde & quomodo Diabolus præscire eventum pugnæ Philippensis potuit?* Hic ergo videatur forte distinctio facienda inter *illas profanas species, quatenus è caussis naturalibus & quotidiani usus reliquiis phantasiæ offeruntur;* & *inter dispensationem divinam, quæ emergentibus naturaliter simulacris significamenta μαντικὰ conjungere*, sive *naturæ occupationem ad futurorum indicia dirigere potest.* Consule *Tertullian. lib. de anima* 46. *Zwinger. Theatr. Volum.* 5. *lib.* 4. *tit. de insomniis. Pontan. Philocal.* 10, 21. Boecler.

Quietis.] Somnii in quiete.

In altiora se receperat loca.] Ita *Gruterus*, *Sylburgius*, aliique edidere. Potest tamen omitti illud, *se*; quoniam à principe editione abest, quod jam *Vossianæ* notæ advertere. *Boecler.*

Cum dimisisset evocatum.] Titinnium Centurionem Valerius libr. 9. c. 9. nominat, uterque bene. Dio lib. 55. *Sicut & evocatorum summam dicere non possum, uti illis Augustus cœpit, tum primum, cum veteranos patris contra Antonium convocavit, servavitque deinde, & sunt una athuc legio, peculiares suas habens vites*, (sic malo cum Cujacio

nuntiare sibi, quæ esset multitudo ac vis hominum, quæ ad se tenderet, tardius eo nunciante, cum in vicino esset agmen cursu ad eum tendentium, neque pulvere facies aut signa denotari possent; existimans hostes esse qui irruerent, lacerna caput circumdedit, extentamque cervicem interritus liberto præbuit. Deciderat Cassii caput, cum evocatus advenit, nuncians Brutum esse victorem. qui cum imperatorem prostratum videret; Sequar, inquit, eum, quem mea occidit tarditas; & ita in gladium incubuit. Post paucos deinde dies Brutus conflixit cum hostibus, & victus acie, cum in tumulum nocte ex fuga se recepisset, impetravit à Stratone Ægeate, familiari suo, ut manum morituro commodaret sibi; rejectoque lævo super caput brachio, cum mucronem gladii ejus

ῥάβδους vertere, *vites*, quam Xylandro parum considerato ad ritum, *fasces*) *quemadmodum centuriones*. Proinde Velleius appellat *evocatum*, quia ex illorum numero. Valerius centurionem, quia vite honoratus. Vitis enim insigne Centurionum. Plinius; *Centurionum in manu vitis, atque etiam in delictis, pœnam ipsam honorat.* Et Iuvenali vitis pro Centurionatu:

—— *aut vitem posce libello.*

Schegkius.

Neque pulvere.] Lucretius meus, *præ* desiderari putat, atque inserit: *neque præ pulvere.* Et erroris quidem in eo facilis occasio. *Acidal. Neque pulvere.*] Frustra legunt, *neque præ pulvere.* Nam *præ* intelligitur. Ut cum dicimus, *gaudio lachrymari, amore emori*, aliaque id genus. *Vossius.*

Interritus liberto præbuit.] Pandaro, ut nuncupat Aurelius Victor. Sed lego, *Pindaro*, ex Valerio Maximo lib. VI. cap. VIII. Plutarcho in Antonio, Brutoque, Appiano lib. IV. Bell. Civ. ac Dione lib. XLVII. *Vossius.*

Incubuit.] Vulgò pessime, *occubuit. Incubuit.*] Valerius Maximus. Nam C. Cassium error à semetipso pœnas exigere coëgit. Inter illum enim pugnæ quatuor exercituum apud Philippos varium ipsisque ducibus ignotum eventum, missus ab eo Titinius centurio nocturno tempore, ut specularetur quonam in statu res M. Bruti essent: dum crebros excessus viæ petit, quia tenebratum obscuritas, hostesne an commilitones occurrent, dignoscere non sinebat, tardius ad Cassium rediit. Quem is exceptum ab hostibus, omniaque in eorum potestatem recidisse existimans, finire vitam properavit: cum & castra hostium invicem capta, & Bruti copiæ magna ex parte incolumes essent. Titinii vero non obliteranda silentio virtus, qui oculis paulisper hæsit, inopinato jacentis ducis spectaculo attonitus; deinde profusus in lachrymas, Etsi imprudens, inquit, imperator caussa tibi mortis fui: tamen ne id ipsum impunitum sit, accipe me fati tui comitem. Superque exanime corpus ejus jugulo suo gladium capulo tenus demisit: ac permisto utriusque sanguine, duplex victima jacuit, Pietatis hæc, Erroris illa.

Emicat.]

ejus dextera tenens, sinistræ admovisset mammillæ, ad eum ipsum locum, qua cor emicat, impellens se in vulnus, uno ictu transfixus exspiravit. Protinus Messalla, ful- 71
gentissimus juvenis, proximus in illis castris Bruti Cassiique auctoritati, cum essent qui eum ducem poscerent, servari beneficio Cæsaris maluit, quam dubiam spem armorum tentare amplius. Nec aut Cæsari quidquam ex victoriis suis fuit lætius, quam servasse Corvinum; aut majus exemplum hominis grati ac pii, quam Corvinus in Cæsarem fuit. Non aliud bellum cruentius cæde clarissimorum virorum fuit. Tum Catonis filius cecidit. Eadem Lucullum Hortensiumque eminentissimorum civium filios fortuna abstulit. nam Varro ad ludibrium moriturus Antonii, digna illo ac vera de exitu ejus magna cum libertate ominatus est. Drusus Livius Iuliæ Augustæ

Emicat.] Pulsat.

Hominis grati ac pii.] Notat hujus in Messalla pietatis exemplum etiam *Appianus* 5. ἐμφυλ. ubi Octavius Cæsar cladem perpessus, exercituque exutus, à Messalla, quem tamen olim proscripserat, cum jam in ejus potestatem venisset, conservatus est. *Boecl.*

Hortensiumque.] Fallor an ejus filii mentio apud Suetonium: *Plerosque modestia & pudore terruit, in quibus Ortalum, Q. Hortensii oratoris nepotem,* & Tacitum II. Annal. *quo magis mirum fuit, quod preces M. Ortali nobilis juvenis, in paupertate manifesta, superbius accepisset. Nepos erat oratoris Hortensii.* Si verum, oppido juvenem tempore obitus paterni fuisse oportet. *Schegkius.*

Nam Varro.] Quis autem iste Varro? videatur meritissimâ ἐξοχῇ noster ille intellegi, cui Fama quam Æternitas magis æqua. Illa nomen ejus servat, hæc scripta non adspexit: quorum tamen feracius vix fuit aliud ingenium Græcum aut Romanum. Sed videatur inquam iste intellegi: non tamen potest. Nam proscriptus quidem à Triumviris Varro, sed certantibus de salute ejus, quibus aliqua honesti cura, vicit Fusius Calenus amicus Antonii, & eum ad se recepit. Ita tempestatem illam evasit. Appianum vide, & Agell. III. cap. X. Pugnæ autem Philippensi non opinor interfuisse. Ætas militiâ & iis actionibus vitum solvebat: & aliquot sane annis post vixit. Quid verba facio? in lectulo suo obiit, non properata aliqua morte: ut clare scribit Valerius lib. VIII. *Terentius Varro, non annis, quibus sæculum æquavit, quam stilo vivacior fuit. In eodem enim lectulo & spiritus ejus, & egregiorum operum cursus exstinctus est.* Ergo alius iste Varro, quem velim omnino magis Velleius retexisset. *Lipsius.*

Ominatus est.] Livius de Æmilio Paullo: *Ac prope certa spe ominatos esse homines; finem esse Macedonico bello.* Schegkius.

Drusus Livius.] Ita post excessum Augusti

gustæ pater & Varus Quinctilius, ne tentata quidem hostis misericordia, alter se ipse in tabernaculo interemit: Varus autem liberti, quem id facere coëgerat, manu, cum se insignibus honorum velasset, jugulatus est.
71 Hunc exitum M. Bruti partium septimum & trigesimum annum agentis fortuna esse voluit: corrupto animo ejus in

Augusti Liviam demum dictam constat, κατ' πρόληψιν ergo locutus Velleius. Sic & Plinius lib. VII. cap. XIII. *Inter se steriles, ubi cum aliis junxere, gignunt: sicut Augustus, & Iulia.* Sic habent Mss. non *Livia*, ut edunt. Similiter Flavius Iosephus *Liviam* ubique Ἰουλίαν appellat. Nec aliter jam olim vertit Rufinus. Ut non sit audiendus Scaliger in Animadversionibus Eusebianis, ad numerum MMLIII. ubi non dubium esse ait, quin librario mendo nomen Iuliæ apud Iosephum jam olim irrepserit. *Vossius.*

Iuliæ Augustæ pater.] *Liviæ*, reponendum puto. *Manut.* *Iuliæ Augustæ pater.*] *Liviæ* mavult Aldus: sed vulgatam jam olim ad Tacitum firmavit Lipsius. *Iuliæ Augustæ pater.*] Vir doctus *Liviæ*, reponendum putat, non consciscο. Tacitus lib. I. Annal. *Livia in familiam Iuliam, nomenque Augustæ adsumebatur.* Et lib. 5. *Iulia Augusta mortem obiit, ætate extrema.* Dio lib. 56. *Et sacerdotem Liviam, quæ tunc Iuliæ etiam Augustæque cognomen acceperat.* At ita infra. Quid tum? Liviam vocat, sed non Augustam. Hoc observate ex numis, lapidibus, historicisque verum, cognomen *Augustæ* perpetuo *Iuliæ*, *Liviæ*, numquam assignari. *Schegk.* *Iuliæ Augustæ pater.*] Alii *Liviæ* reponunt: qua correctione minime quidem opus erat. Licet enim tum temporis nondum *Iulia* diceretur, nihil tamen impedit, quo minus *Velleius*, respectu secuti temporis, nomen præsertim illustrius, quo prius inumbratum est, adhibeat. *Boeclér.*

Varus Quinctilius.] Ad eum scripsit Horat. lib. 1. Od. 18.

Cum se insignibus honorum velasset.] More priscorum mortalium hoc tali casu. Livius libr. 5. agens de capta urbe à Gallis, prodit: *adeo haud secus, quam venerabundi intuebantur in ædium vestibulis sedentes viros, præter ornatum, habitumque humano augustiorem, majestate etiam, quam vultus gravitasque oris præ se ferebat.* De Cleopatra Dio, & Florus lib. 4. cap. 11. *In Mausoleum se recepit, ubi maximo, quam solebat, induta cultu, in differto odoribus solio, juxta suum se collocavit Antonium.* De Olympia Alexandri matre Iustin. l. 14. Adi Plutarchum. Deinde in violenta morte, suprema illis cura honeste cadere. De Lucretia Ovid. Fastor. II.

Tunc quoque jam moriens ne non procumbat honeste
Respicit, hæc etiam cura cadentis erat.

Lege Sueton. Cæsar. Agellius libr. 15. Plutarch. de claris mulieribus passim. *Schegkius.*

Corrupto animo ejus.] Omnes consentiunt in reprehensione ejus parricidii, etiam qui alias vehementer laudant Brutum. Valde autem notant et fatalem in hoc Bruti Cassiique vindictam demonstrant *Appianus* 4. ἐμφυλ. *p.* 667. & *Dio* 48. *pr.* *Velleius* Noster acuta sententia animadvertit, unius temeritatem facti omnes virtutes corrupisse ac extinxisse. quod sane ita solet in magnis sceleribus, post quæ vix ac ne vix quidem attolli ad virtutem pristinam animus potest. *Appianus* ab eadem mente: ἀλλὰ καὶ τοιοῖς δὲ οὖσιν αὐτοῖς

n diem, quæ illi omnes virtutes unius temeritate facti abstulit. Fuit autem dux Cassius melior, quanto vir Brutus. è quibus Brutum amicum habere malles, inimicum magis timeres Cassium. in altero major vis, in altero virtus. Qui si vicissent, quantum reip. interfuit, Cæsarem potius habere quam Antonium principem, tantum retulisset habere Brutum quam Cassium. Cn. Domitius, pater L. Domitii, nuper à nobis visi, eminentissimæ ac nobilissimæ simplicitatis viri, avus hujus Cn. Domitii clarissimi juvenis, occupatis navibus, cum magno sequentium consilia sua comitatu, fugæ fortunæque se commisit, semetipso contentus duce partium. Statius Murcus, qui classi & custodiæ maris præfuerat, cum omni commissa sibi parte exercituum naviumque Sex. Pompeium, Cn. Magni filium, qui ex Hispania revertens, Siciliam armis occupaverat, petit. ad quem & è Brutianis castris & ex Italia, aliisque terrarum partibus, quos præsenti periculo fortuna subduxerat, proscripti confluebant. quippe nullum habentibus statum quilibet dux erat idoneus; cum

αὐτοῖς ἀντίθετον ἐς ἅπαντα ἦν τὸ ἄγος τὸ ἐς Καίσαρα. utrobique subindicatur, caussa dissimilis animi degenerisque; fortuna scilicet animadvertens & vindicans & omnia retro dans. *Boecler.*

In diem.] Commodius, si legatur, *Corrupto animo ejus una die, &c.* Manut.

Dux Cassius melior.] Characteristica comparatio, opportune χρήσεως ϗ χείσεως πολιτικῆς ἕνεκα inserta. Fecit idem *Appianus* 4. ἐμφυλ. *p.* 661. & 667. *Boecler.*

Nobilissimæ simplicitatis.] Eamque quoque formam sermonis in nostro sæpicule est deprehendere. Ponit autem *simplicitatem* pro universa virtute & prisca morum integritate, quam (ut de Scythis eleganter lib. 2. Iustin. prædicat) antiqui homines rudibus illis non tam bonarum, quam malarum artium seculis, magis ingeniis, quam legibus; magis vitiorum ignoratione & naturæ bonitate, quam virtutum præceptis institutisque disputacium philosophorum coluerunt. *Acidal.*

Statius Murcus] *Statius Murcus* hujus sui consilii triste postea præmium tulit, de quo infra 2, 77. *Boecler.*

Exercituum.] Prima editio: *exercitu.* Malim unitatis numero, *exercitus.* Lipsius.

Sex. Pompeium.] Eleganter autem in hoc capite initia *belli cum Sex. Pompeio* designantur. cujus *scriptores Camers ad Flor.* 4, 8. collegit, adde *Dion.* 48. *Boecler.*

Quippe nullum habentibus statum.] Interpretor, nullum statum firmumque ducem habentibus. Possis etiam scribere & distinguere: *nullum habentibus,*

cum fortuna non electionem daret, sed perfugium ostenderet; exitialemque tempestatem fugientibus statio pro portu foret. 73 Hic adolescens erat studiis rudis, sermone barbarus, impetu strenuus, manu promtus, cogitatione celer, fide patri dissimillimus, libertorum suorum libertus, servorumque servus; speciosis invidens, ut pareret humillimis: quem senatus pæne totus, adhuc è Pompeianis constans partibus, post Antonii à Mutina fugam, eodem illo tempore, quo Bruto Cassioque transmarinas provincias decreverat, revocatum ex Hispania, ubi adversus eum clarissimum bellum Pollio Asinius prætorius gesserat, in paterna bona restituerat, & oræ maritimæ præfecerat. Is tum ut prædiximus, occupata Sicilia, servitia fugitivosque in numerum exercitus sui recipiens, magnum modum legionum effecerat; perque Menam & Menecratem, paternos libertos, præfectos

tibus, statim quilibet. Facile, inquit, & cito quemcunque ducem arripiebant, qui habebant nullum. *Lipsius.* *Quippe nullum habentibus statum.*] Loquitur cum Iurisconsultis, quos vide de cap. diminut. *Schegk.* *Quippe nullum habentibus statum.*] Interpretantur alii, *nullum statum firmumque ducem habentibus*; sed, meo judicio, plane præter mentem Paterculi; cui, ut puto sententia ea; duci cuilibet sese aptare, quibus nulla est conditio vitæ tolerabilis. *Status* heic est nomen substantivum, non adjectivum. Livius lib. 25. c. 17. *Si non libertas servitute potior sit; tamen omni præsenti statu spem cuique novandi res suas blandiorem esse.* Gruter. *Statum.*] Ita status publici commutatio 2, 35. odisse statum præsentem 2, 91. nullum statum habentes 2, 72. *ita statum concupiscere* 2, 2. Boecler.

Cogitatione celer.] Primitus editi: *cogitator celer.* Certum mihi scribere: *concitatu celer.* Depressum enim hic ubique Pompeium istum Velleius it, revera vilem, bardum, & patri dissimillimam prolem. Et fuit revera concitatu celer, magis quam cogitatu (quod in laudem valeat:) id est, ὀξύθυμος & ὀργίλος. *Lipsius.* *Cogitatione celer.*] In vet. exempl. erat: *cogitator celer.* *Lipsius* mallet; *concitatu celer*, ut τὸ ὀξύθυμον notetur, *cogitandi celeritatem* in laude esse. Non assenserim ita scripsisse *Velleium.* nam & *manu promtus* in laude est, quod tamen hic Pompeio tribuitur, accipiendum itaque fuerit, non illo eximio significatu, quo *cogitationis celeritas* summis tantum ingeniis convenit, sed illa media notatione, qua consilii qualiscumque capiendi & decernendi volubilitas, ut sic dicam, indicetur: quam ego animi audacis, inquieti, præcipitis prolem dixerim. *Boecler.*

Post Antonii à Mutina fugam.] Vulgo, *post Antonianam fugam.*

Pira-

ctos classium, latrociniis ac prædationibus infestato mari, ad se exercitumque tuendum rapto utebatur, cum eum non depuderet, vindicatum armis ac ductu patris sui mare infestare piraticis sceleribus. Fractis Brutianis Cas- 74 sianisque partibus, Antonius transmarinas obiturus provincias substitit; Cæsar in Italiam se recepit, eamque longe quam speraverat tumultuosiorem reperit. quippe L. Antonius consul, vitiorum fratris sui consors, sed virtutum, quæ interdum in illo erant expers, modo apud vete-

Piraticis sceleribus.] Cogitabam leviter an *piraticis celocibus.* Vulgatum tamen absit ut damnem. *Lipsius. Piraticis sceleribus.*] Non damnat hanc lectionem Lipsius. Leviter tamen suspicatur, *piraticis celocibus*, scriptum fuisse Velleio. Quod probare non possum. Nam *celox*, juxta Gellium, Nonium, Fulgentium, & alios, breve & exiguum navigii genus. Non autem Pompeium celocibus, aut myoparonibus, sed triremibus, & quadriremibus, mare infestasse, satis est manifestum. Idcirco, *piratas navales*, ei attribuit Florus lib. IV. cap. VIII. ut bene aliis observatum. Locum Flori, qui in editis exemplaribus diverse legitur, ita scribendum arbitror: *O quam diversus à patre! ille Cilicas extinxerat, hicce piratas navales agitare.* Cujus vestigia comparent in optimo Mss. codicum Nazariano, in quo fuit: *hisce pirata navalis agitare.* A quo minimum abeunt reliqui Mss. ut ex iis cognoscas, qui variantes lectiones collegere. *Voss.*

Quippe L. Antonius.] Scripsere hoc bellum, quos ad *Flor.* 4, 5. *Camers* notavit. quibus adde *Dion.* 48. Boecler.

Interdum.] Notabis & hic, *interdum* esse idem quod *interim*: ut creberrime in Apuleio: cujus unico exemplo contentus esto, lib. 3. Metam. *Quati fores interdum, & frequenti clamore januæ nostræ perstrepi.* Nec aliter accipio apud Justinum lib. 11. *Movebat hæc multitudo hostium, respectu paucitatis suæ, Alexandrum: sed interdum reputabat, quanta res cum ista paucitate gessisset, quantosque populos fudisset.* Acidalius. *Interdum.*] Sententia vocis solita non nec esse ut mutetur.

Virtutum, quæ interdum in illo erant, expers.] Rarum quippe *monstrum nulla virtute redemptum*; hoc est; aliquem vitiis omnimodis infamem esse, neque ullo commendabilem merito. unde Tiberius apud Tacitum lib. 1. Annal. cap. 46. *C. Cæsari forte orto sermone L. Sullam irridenti; omnia Sullæ vitia, & nullam ejusdem virtutem habiturum prædixit.* ubi nos de hac re uberiora. At de Lucio isto Antonio, eadem plane prodita L. Floro lib. 4. cap. 5. *Semper alias L. Antonii pessimum ingenium Fulvia, gladio cincta virilis militia, agitabat.* adeo ut mirer, virum artium harum peritissimum eo loci reponere *piissimum.* neque enim ullus omnino auctorum laudat Lucium, nisi Appianus. nec tamen is simpliciter, sed quatenus arbitratur bellum excitasse, non stabiliendæ suæ potentiæ caussa, verum vindicandæ in pristinam libertatem Reipub. ceterum, & illi falluntur, qui *interdum* heic idem notare volunt, quod *interim.* non profecto: ut palam facimus ad locum Taciti l. 1. Hist. cap. 71. *Otho interim contra spem omnium, non deliciis neque desidiâ torpescere. dilatæ voluptates, dissimulata luxuria;*

cerat; ita tamen, ut ad ictum servi sui Dolabella non segniter cervicem daret; & decem legiones in eo tractu sui juris fecerat. & M. Brutus C. Antonio fratri M. Antonii in Macedonia, Vatinioque circa Dyrrhachium volentes legiones extorserat: sed Antonium bello lacessierat; Vatinium dignatione obruerat: cum & Brutus cuilibet ducum præferendus videretur; Vatinius nulli nomini non esset postferendus. in quo deformitas corporis cum turpitudine certabat ingenii, adeo ut animus ejus dignissimo

bri vet. *Laodicea expugnata ea urbe fecerat ita tamen.* Ex quo Rhenan leg. censet *Laodicea expugnata interfecerat; ita tamen. Laodicea expugnata.*] Ita *Rhenanus*, non male meo judicio, nam ad vocem *interfecerat*, rectius quadrant, quæ mox per ἐπίπληξιν, sive quendam ἐπανορθώσεως διορισμὸν adduntur. Quamquam ne sic quidem locum persanatum credam. *Vossiana* emendatio ista est: *Laudiceæ, expugnata ea urbe, ceperat* (*ita tamen &c.* Boecler.

Ita tamen, &c.] Si hæc parenthesi includantur, haud paullum ad periodi lucem factura judicat Lipsius.

Volentes.] Vrsinus legit, *volenti. Volentes.*] Quid si, *valentes*? Saue sic paullo ante etiam, *prævalidis legionibus*, dixit. Tamen nil muto. pro vulgari lectione Ms. & quod infra simili modo protulerit Velleius: *pecuniasque à volentibus acceperant.* Frustra vero Vrsinus scribebat, *volenti.* Nam quomodo cohæret, *volenti extorserat*? Est hoc plane contra Velleii mentem, qui paullo post etiam subjicit de Bruto, *Vatinium dignatione obruerat.* Vossius.

Nulli nomini.] Puteanus legit, *nulli minime.* Aliquando putant legendum, *nulli homini.* Posset & illud *nomini* deleri, tamquam glossema ad τῷ *nulli*, cum prius glossema esset, *nemini*, ex quo factum sit, *nomini.* Manut. *Nulli nomini.*] Correctores velut agmine facto ruunt ad delendum istud, *nomini.* Ego si impetum sustinere possim, jubeam quiescere. *Nullum nomen*, est nemo. Sic ubique *nomen Romanum*, pro Romanis: rem ut pro nomine intelligas. Epicedio Drusi Albinovanus:

Fluminaque & fontes & nomina magna locorum.

pro ipsis locis. Cæcilius apud Nonium in Deintegrare:

Nomen virginis, nisi mirum est, deintegravit.

pro virgine ipsa. Ausonius epist. ad Theonem:

Et jacula, & fundas & nomina villica lini.

Obscurus auctor, Diris:

Et casti fontes, & felix nomen agelli.

Ad Velleium ut redeam, ea vis est ibi defensæ locutionis. Cum Brutus cuilibet ducum esset præponendus; Vatinius non modo non nulli duci, sed vel alii cuilibet vilissimo nomini, id est, homini erat postponendus. Vt jam desinant sibi nescio quas glossas somniare. Qui admittere hoc tamen nolet, potius quam deleat, liceat illi legere, *nulli omnium.* Acidal.

In quo deformitas.] Cicero in eum: *cujus testimonium propter turpitudinem vitæ, sordes domesticas nullius momenti putaretur.* Et in Bruto ait, *eum ex summis & fortunæ, & vitæ sordibus consulem factum.* Schegk.

Dignis-

mo domicilio inclusus videretur. eratque septem legionibus validus. Et lege Pedia, quam consul Pedius collega Cæsaris tulerat, omnibus qui Cæsarem patrem interfecerant, aqua ignique damnatis interdictum erat. quo tempore Capito, patruus meus, vir ordinis senatorii, Agrippæ subscripsit in C. Cassium. Dumque ea in Italia geruntur, acri atque prosperrimo bello Cassius Rhodum, rem immanis operis, ceperat; Brutus Lycios devicerat; & inde in Macedoniam exercitus transjecerant; cum per omnia repugnans naturæ suæ Cassius, etiam Bruti clementiam vinceret. Neque reperias, quos aut pronior fortuna comitata sit, aut veluti fatigata maturius desti-

Dignissimo domicilio.] Pulchre in hanc rem ait Eumenius Paneg. Const. dicto: *Naturam ipsam magnis mentibus domicilia corporum digna metari.* Voss.

Et lege.] Lips. *At lege.*

Et lege Pedia.] Adde *Dion.* 46. *p.* 367. *Appian.* 3. *b. c. p.* 586. *Liv. epit.* 120. qui Cæsarem hanc legem tulisse dicunt. Nimirum Cæsar Q. Pedium collegam ferre jusserat. *Sigon. comment. in fast. & tr. R. ad ann.* DCCX. & *Onuphrius Comment. in fast. ad ann.* DCCXI. Hanc legem, cum neque in universum, neque in futurum sit lata, pro lege non habendam esse, *Rosinus* notat 8, 27. *Boecler.*

Damnatis.] Petrus Delbenius tollit, *damnatis.* Manut.

Capito patruus meus.] An Atteius Capito Iurisconsultus ille nobilis? Factum sit non abhorrens ab ingenio viri, qui adulator, & *cujus obsequium dominantibus probabatur*, ait Tacitus. Sed vereor, ut tunc non tam grandi & Senatoria ætate fuerit. quippe qui obiit demum nono Tiberiani imperii anno. Vide Tacit. III. Ann. extremo. *Lipsius. Capito patruus meus.*] Miror ambigere Lipsium, num hic sit Atteius Capito, cujus tertio Annal. meminit Tacitus. Cum enim hunc patruum dicat Velleius, illud nullo modo verum esse potest: nisi statuas illum adoptione in Atteiam familiam transiisse. Præterea tempora vix illud patiantur. Quod tamen Lipsium non fugisse fateor. *Vossius. Capito patruus meus.*] Iactat *Velleius* suorum in Cæsares merita, aulicique obsequii artes ab stirpe sibi conciliatas, vult intelligi. *Boecl.*

Agrippæ subscripsit.] Moris recepti subscribere quà in crimen, quà in pœnam, de illa multi ex Verrinis & Pædiano, de hac quæ principum proprie, Suetonius Nerone: *Cum de supplicio cujusdam capite damnati, ut ex more subscriberet, admoneretur, quam vellem, inquit, nescire litteras.* Schegk.

Cassius Rhodum.] *Dio* 47. *p.* 305. *Appian.* 4. ἐμφυλ. *Plut in Brut.*

Lycios.] Lycia Ptolemæo & cæteris Asiæ regio.

Quos aut pronior fortuna.] Fortunatorum notabilis est in pari fortuna disparitas. Quorundam eximias virtutes ac prudentiam comitatur fortuna fido & assiduo successu; quosdam, ubi diu comitata est, ad extremum deserit. quosdam per vices, & miscens adversa secundis beat: quosdam in omni vir-

70 destituerit, quam Brutum & Cassium. Tum Cæsar & Antonius transjecerunt exercitus in Macedoniam, & apud urbem Philippos cum M. Bruto Cassioque acie con-

tutis conatu destituit fugitque: quorundam læta initia, in progressu, aut ante progressum, statim abrumpit. quibusdam temeritas etiam & ignavia ubique procedit: plurimi majore fortuna, quam sapientia utuntur. verum, quidquid diversitatis habent illæ Felicium notæ, *commune omnibus*, sed maxime præfidenter de successu sentientibus, *ancipitium* imminet. *Boecler.*

In Macedoniam, & apud urbem Philippos.] Sic est. Philippi isti in Macedoniâ extremâ Ptolomæo locantur, aliis in Thraciâ primâ. Sunt ad Strymonem fluvium, & subjacet planicies aptissima pugnæ. Victus in eâ Cassius & Brutus. Diversi omnino ab istis Philippi sunt in Thessaliâ, ubi Pompeius victus, ad Peneum flumen. Ergo jure miror, quid poëtis aliquot in mentem venerit confundere hæc loca & urbes, quasi si utrumque civile bellum in iisdem campis depugnatum. Lucanus innuit:

Romanas acies iterum videre Philippi.

quem tamen excuses, quasi Philippi iterum viderint, sed non iidem. Manilio quid facias? qui sic lib. I.

—— ducibus jurata cruentis
Arma Philippæos implerunt agmine campos.
Vix etiam siccâ miles Romanus arenâ
Ossa virûm lacerosque prius superastitit artus,
Perque patris pater Augustus vestigia vicit.

Nam vult in iisdem campis atque adeo vestigiis pugnasse Augustum, quibus patrem: & milites superstitisse cadavera & ossa. Quid poëtas culpo? Florus historicus idem peccat: *Brutus & Cassius, comparatis ingentibus copiis, eandem illam quæ fatalis Cn. Pompeio fuit, arenam insederant.* Hoc autem tam verum est, ut centum aliquot milliaria sint interjecta. Vide Dionem XLVII. & Appianum IV. Civil. quorum uterque situm Philipporum, ubi Brutinum prœlium, accuratè designat & describit. *Lipsius. In Macedoniam, & apud urbem Philippos.*] Rectè Manilium, Florum, & alios fefellit Lipsius, qui Philippensem pugnam in iisdem Philippicis campis commissam scribunt, in quibus Cæsar cum Pompeio ante dimicaverat. Immerito autem in consortionem culpæ trahunt quidam Virgilium, quod sub finem primi Georg. dixerit:

Romanas acies iterum videre Philippi.

Nam ipse postea se explicat, cum ait:

Nec fuit indignum superis bis sanguine nostro
Emathiam & latos Æmi pinguescere campos.

Vt non sit dubium, quin geminos Philippos intelligat Maro: illos, qui in Thessalia sunt, & alteros, qui in Macedonia ad Hæmum montem. Reliqui omnes poëtæ lapsi; inter quos & Ovidius XV. Met. Nisi excipere lubeat auctorem epigrammatis, quod extat in Catalectis veterum Poëtarum:

In Macetum campis ultus jam Cæsaris umbras
Sum patris, Augustus belloque armisque superbus.
Namque meos sensit fugiens Antonius enses, &c.

At quid hic Augustum bello contra Antonium Cæsaris manes ultum esse ait? Omnino id de Bruto Cassioque accipiendum. Lege igitur:

Iamque meos sensit, &c.

Nihil enim certius, quam duo prœlia intelligi. *Vossius. In Macedoniam & apud urbem Philippos.*] Scriptores hujus belli notavit ad *Flor.* 4, 7. *Camers.*

Dio

concurrerunt. Cornu, cui Brutus præerat, impulsis hostibus castra Cæsaris cepit. nam ipse Cæsar, etiamsi infirmissimus valetudine erat, obibat munia ducis, oratus etiam ab Artorio medico, ne in castris remaneret, manifeste denuntiatione quietis territo. Id autem in quo Cassius fuerat, fugatum ac male multatum in altiora se receperat loca. Tum Cassius ex sua fortuna eventum collegæ æstimans, cum dimisisset evocatum jussissetque nun-

Dio 47. & *Zonaras t.* 2. qui prolixius ferme, quam alias solet, exponit, quæ à Dione mutuatur. *Boecler.*

Oratus etiam ab Artorio medico.] Valde celebre est hoc somnium & eventu ipso nobile, ideoque diligenter scriptoribus hujus belli annotatum. *Aliqui* inter argumenta providentiæ hæc talia etiam gentilibus oblata ponunt, divinitusque immitti credunt; *alii* præstigiis Diabolicis accensent (vide de hoc ipso somnio Artorii aliisque *Lactant.* 2. 8.) *quidam* naturæ quandam vim hic comminiscuntur, præsertim qui *Homeri* propositum disquirunt, Heroibus tantum somnia tribuentis. Verum ut de tali somnio, quale hic habemus, valde durum fuerit affirmare, *ex caussis naturalibus ortum esse:* ita cetera dubitatio non parum difficultatis videtur habere. *Servasse Deum etiam gentilium Heroas & è periculis ereptos majoribus rebus adhibuisse*, negari nec potest nec debet. Quocirca nec pugnat cum Divina Philosophia, si dicas; *Incolumitatem talium virorum curæ Deo fuisse; ejusque curæ partem somniorum fatidicorum immissione aliquando ostensam.* At vero ea somnia ex ipsis *speciebus* per somnum oblatis non uniusmodi sunt, aut una æstimatione comprehendi queunt. Quæ in Sacris codicibus leguntur exempla, nullas habent *imagines idololatricas, neque vel Deorum vel sacrorum ethnicorum simulacra*, quanquam ethnicis ostensa, præferunt: sed in somnio Artorii, Minerva virum monet, alibi Iupiter in templo suo, è sinu suo futura promit. Vnde merito ambigas, *an Deus immittendis homini pagano somniis, profani cultus imagines adhibere voluerit.* Inquis: *si Diaboli præstigiis id asignas, unde & quomodo Diabolus præscire eventum pugnæ Philippensis potuit?* Hic ergo videatur forte distinctio facienda inter *illas profanas species, quatenus è caussis naturalibus & quotidiani usus reliquiis phantasiæ offeruntur*; & *inter dispensationem divinam, quæ emergentibus naturaliter simulacris significamenta μαντικὰ conjungere*, sive *naturæ occupationem ad futurorum indicia dirigere potest.* Consule *Tertullian. lib. de anima* 46. *Zvvinger. Theatr. Volum.* 5. *lib.* 4. *tit. de insomniis. Pontan. Philocal.* 10, 21. Boecler.

Quietis.] Somnii in quiete.

In altiora se receperat loca.] Ita *Gruterus*, *Sylburgius*, aliique edidere. Potest tamen omitti illud, *se*; quoniam à principe editione abest, quod jam *Vossianæ* notæ advertere. *Boecler.*

Cum dimisisset evocatum.] Titinnium Centurionem Valerius libr. 9. c. 9. nominat, uterque bene. Dio lib. 55. *Sicut & evocatorum summam dicere non possum, uti illis Augustus cœpit, tum primum, cum veteranos patris contra Antonium convocavit, servavitque deinde, & sunt una athuc legio, peculiares suas habens vites*, (sic malo cum Cujacio

nuntiare sibi, quæ esset multitudo ac vis hominum, quæ ad se tenderet, tardius eo nunciante, cum in vicino esset agmen cursu ad eum tendentium, neque pulvere facies aut signa denotari possent; existimans hostes esse qui irruerent, lacerna caput circumdedit, extentamque cervicem interritus liberto præbuit. Deciderat Cassii caput, cum evocatus advenit, nuncians Brutum esse victorem. qui cum imperatorem prostratum videret; Sequar, inquit, eum, quem mea occidit tarditas; & ita in gladium incubuit. Post paucos deinde dies Brutus conflixit cum hostibus, & victus acie, cum in tumulum nocte ex fuga se recepisset, impetravit à Stratone Ægeate, familiari suo, ut manum morituro commodaret sibi; rejectoque lævo super caput brachio, cum mucronem gladii

ejus

ῥάβδους vertere, *vites*, quam Xylandro parum considerato ad ritum, *fasces*) *quemadmodum centuriones*. Proinde Velleius appellat *evocatum*, quia ex illorum numero. Valerius centurionem, quia vite honoratus. Vitis enim insigne Centurionum. Plinius; *Centurionum in manu vitis, atque etiam in delictis, pœnam ipsam honorat*. Et Iuvenali vitis pro Centurionatu:

— *aut vitem posce libello.*

Schegkius.

Neque pulvere.] Bucretius meus, *præ* desiderari putat, atque inserit: *neque præ pulvere*. Et erroris quidem in eo facilis occasio. *Acidal.* *Neque pulvere.*] Frustra legunt, *neque præ pulvere*. Nam *præ* intelligitur. Vt cum dicimus, *gaudio lachrymari*, *amore emori*, aliaque id genus. *Vossius.*

Interritus liberto præbuit.] *Pandaro*, ut nuncupat Aurelius Victor. Sed lego, *Pindaro*, ex Valerio Maximo lib. VI. cap. VIII. Plutarcho in Antonio, Brutoque, Appiano lib. IV. Bell. Civ. ac Dione lib. XLVII. *Vossius.*

Incubuit.] Vulgò pessime, *occubuit*. *Incubuit.*] Valerius Maximus. Nam C. Cassium error à semetipso pœnas exigere coëgit. Inter illum enim pugnæ quatuor exercituum apud Philippos varium ipsisque ducibus ignotum eventum, missus ab eo Titinius centurio nocturno tempore, ut specularetur quonam in statu res M. Bruti essent: dum crebros excessus viæ petit, quia tenebrarum obscuritas, hostesne an commilitones occurrent, dignoscere non sinebat, tardius ad Cassium rediit. Quem is exceptum ab hostibus, omniaque in eorum potestatem recidisse existimans, finire vitam properavit: cum & castra hostium invicem capta, & Bruti copiæ magna ex parte incolumes essent. Titinii vero non obliteranda silentio virtus, qui oculis paulisper hæsit, inopinato jacentis ducis spectaculo attonitus; deinde profusus in lachrymas, Etsi imprudens, inquit, imperator caussa tibi mortis fui: tamen ne id ipsum impunitum sit, accipe me fati tui comitem. Superque exanime corpus ejus jugulo suo gladium capulo tenus demisit: ac permisto utriusque sanguine, duplex victima jacuit, Pietatis hæc, Erroris illa.

Emicat.]

ejus dextera tenens, sinistræ admovisset mammillæ, ad
eum ipsum locum, qua cor emicat, impellens se in vul-
nus, uno ictu transfixus exspiravit. Protinus Messalla, ful- 71
gentissimus juvenis, proximus in illis castris Bruti Cas-
siique auctoritati, cum essent qui eum ducem poscerent,
servari beneficio Cæsaris maluit, quam dubiam spem ar-
morum tentare amplius. Nec aut Cæsari quidquam ex
victoriis suis fuit lætius, quam servasse Corvinum; aut
majus exemplum hominis grati ac pii, quam Corvinus
in Cæsarem fuit. Non aliud bellum cruentius cæde cla-
rissimorum virorum fuit. Tum Catonis filius cecidit.
Eadem Lucullum Hortensiumque eminentissimorum
civium filios fortuna abstulit. nam Varro ad ludibrium
moriturus Antonii, digna illo ac vera de exitu ejus ma-
gna cum libertate ominatus est. Drusus Livius Iuliæ Au-
gustæ

Emicat.] Pulsat.

Hominis grati ac pii.] Notat hujus in Messalla pietatis exemplum etiam *Appianus* 5. ἐμφυλ. ubi Octavius Cæsar cladem perpessus, exercituque exutus, à Messalla, quem tamen olim proscripserat, cum jam in ejus potestatem venisset, conservatus est. *Boecl.*

Hortensiumque.] Fallor an ejus filii mentio apud Suetonium: *Plerosque modestia & pudore terruit, in quibus Ortalum, Q. Hortensii oratoris nepotem*, & Tacitum 11. Annal. *quo magis mirum fuit, quod preces M. Ortali nobilis juvenis, in paupertate manifesta, superbius accepisset. Nepos erat oratoris Hortensii.* Si verum, oppido juvenem tempore obitus paterni fuisse oportet. *Schegkius.*

Nam Varro.] Quis autem iste Varro? videatur meritissimâ ἐξοχῇ noster ille intellegi, cui Fama quam Æternitas magis æqua. Illa nomen ejus servat, hæc scripta non adspexit: quorum tamen feracius vix fuit aliud ingenium Græcum aut Romanum. Sed videatur inquam iste intellegi: non tamen potest. Nam proscriptus quidem à Triumviris Varro, sed certantibus de salute ejus, quibus aliqua honesti cura, vicit Fusius Calenus amicus Antonii, & eum ad se recepit. Ita tempestatem illam evasit. Appianum vide, & Agell. III. cap. X. Pugnæ autem Philippensi non opinor interfuisse. Ætas militiâ & iis actionibus virum solvebat: & aliquot sane annis post vixit. Quid verba facio? in lectulo suo obiit, non properata aliqua morte: ut clare scribit Valerius lib. VIII. *Terentius Varro, non annis, quibus sæculum æquavit, quam stilo vivacior fuit. In eodem enim lectulo & spiritus ejus, & egregiorum operum cursus exstinctus est.* Ergo alius iste Varro, quem velim omnino magis Velleius retexisset. *Lipsius.*

Ominatus est.] Livius de Æmilio Paullo: *Ac prope certa spe ominatos esse homines; finem esse Macedonico bello.* Schegkius.

Drusus Livius.] Ita post excessum

gustæ pater & Varus Quinctilius, ne tentata quidem hostis misericordia, alter se ipse in tabernaculo interemit: Varus autem liberti, quem id facere coëgerat, manu, cum se insignibus honorum velasset, jugulatus est.
72 Hunc exitum M. Bruti partium septimum & trigesimum annum agentis fortuna esse voluit: corrupto animo ejus in

Augusti Liviam demum dictam constat, κατὰ πρόληψιν ergo locutus Velleius. Sic & Plinius lib. VII. cap. XIII. *Inter se steriles, ubi cum aliis junxere, gignunt: sicut Augustus, & Iulia.* Sic habent Mss. non *Livia*, ut edunt. Similiter Flavius Iosephus *Liviam* ubique Ἰουλίαν appellat. Nec aliter jam olim vertit Rufinus. Vt non sit audiendus Scaliger in Animadversionibus Eusebianis, ad numerum MMLIII. ubi non dubium esse ait, quin librario mendo nomen Iuliæ apud Iosephum jam olim irrepserit. *Vossius.*

Iuliæ Augustæ pater.] *Liviæ*, reponendum puto. *Manut. Iuliæ Augustæ pater.*] *Liviæ* mavult Aldus: sed vulgatam jam olim ad Tacitum firmavit Lipsius. *Iuliæ Augustæ pater.*] Vir doctus *Liviæ*, reponendum putat, non consciseo. Tacitus lib. I. Annal. *Livia in familiam Iuliam, nomenque Augustæ adsumebatur.* Et lib. 5. *Iulia Augusta mortem obiit, ætate extrema.* Dio lib. 56. *Et sacerdotem Liviam, quæ tunc Iuliæ etiam Augustaque cognomen acceperat.* At ita infra. Quid tum? Liviam vocat, sed non Augustam. Hoc observate ex numis, lapidibus, historicisque verum, cognomen *Augustæ* perpetuo *Iuliæ*, *Liviæ*, numquam assignari. *Schegk. Iuliæ Augustæ pater.*] Alii *Liviæ* reponunt: qua correctione minime quidem opus erat. Licet enim tum temporis nondum *Iulia* diceretur, nihil tamen impedit, quo minus *Velleius*, respectu secuti temporis, nomen præsertim illustrius, quo prius inumbratum est, adhibeat. *Boeclér.*

Varus Quinctilius.] Ad eum scripsit Horat. lib. I. Od. 18.

Cum se insignibus honorum velasset.] More priscorum mortalium hoc tali casu. Livius libr. 5. agens de capta urbe à Gallis, prodit: *adeo haud secus, quam venerabundi intuebantur in ædium vestibulis sedentes viros, præter ornatum, habitumque humano augustiorem, majestate etiam, quam vultus gravitasque oris præ se ferebat.* De Cleopatra Dio, & Florus lib. 4. cap. 11. *In Mausoleum se recepit, ubi maximo, quam solebat, induta cultu, in differto odoribus solio, juxta suum se collocavit Antonium.* De Olympia Alexandri matre Iustin. l. 14. Adi Plutarchum. Deinde in violenta morte, suprema illis cura honeste cadere. De Lucretia Ovid. Fastor. II.

Tunc quoque jam moriens ne non procumbat honeste
Respicit, hæc etiam cura cadentis erat.

Lege Sueton. Cæsar. Agellius libr. 15. Plutarch. de claris mulieribus passim. *Schegkius.*

Corrupto animo ejus.] Omnes consentiunt in reprehensione ejus parricidii, etiam qui alias vehementer laudant Brutum. Valde autem notanter fatalem in hoc Bruti Cassiique vindictam demonstrant *Appianus* 4. ἐμφυλ. p. 667. & *Dio* 48. pr. *Velleius* Noster acuta sententia animadvertit, unius temeritatem facti omnes virtutes corrupisse ac extinxisse. quod sane ita solet in magnis sceleribus, post quæ vix ac ne vix quidem attolli ad virtutem pristinam animus potest. *Appianus* ab eadem mente: ἀλλὰ καὶ τοιοῖς δὲ οὖσιν αὐτοῖς

in diem, quæ illi omnes virtutes unius temeritate facti abstulit. Fuit autem dux Cassius melior, quanto vir Brutus. è quibus Brutum amicum habere malles, inimicum magis timeres Cassium. in altero major vis, in altero virtus. Qui si vicissent, quantum reip. interfuit, Cæsarem potius habere quam Antonium principem, tantum retulisset habere Brutum quam Cassium. Cn. Domitius, pater L. Domitii, nuper à nobis visi, eminentissimæ ac nobilissimæ simplicitatis viri, avus hujus Cn. Domitii clarissimi juvenis, occupatis navibus, cum magno sequentium consilia sua comitatu, fugæ fortunæque se commisit, semetipso contentus duce partium. Statius Murcus, qui classi & custodiæ maris præfuerat, cum omni commissa sibi parte exercituum naviumque Sex. Pompeium, Cn. Magni filium, qui ex Hispania revertens, Siciliam armis occupaverat, petit. ad quem & è Brutianis castris & ex Italia, aliisque terrarum partibus, quos præsenti periculo fortuna subduxerat, proscripti confluebant. quippe nullum habentibus statum quilibet dux erat idoneus; cum

αὐτοῖς ἀντίθετον ἐς ἄπαντα ἦν τὸ ἄγος τὸ ἐς Καίσαρα. utrobique subindicatur, caussa dissimilis animi degenerisque; fortuna scilicet animadvertens & vindicans & omnia retro dans. *Boecler.*

In diem.] Commodius, si legatur, *Corrupto animo ejus una die, &c.* Manut.

Dux Cassius melior.] Characteristica comparatio, opportune *χρήστως καὶ κρείσσως πολιτικῆς ἕνεκα* inserta. Fecit idem *Appianus 4. ἐμφυλ. p.* 661. & 667. *Boecler.*

Nobilissimæ simplicitatis.] Eamque quoque formam sermonis in nostro sæpicule est deprehendere. Ponit autem *simplicitatem* pro universa virtute & prisca morum integritate, quam (ut de Scythis eleganter lib. 2. Iustin. prædicat) antiqui homines rudibus illis non tam bonarum, quam malarum artium seculis, magis ingeniis, quam legibus; magis vitiorum ignoratione & naturæ bonitate, quam virtutum præceptis institutisque disputacium philosophorum coluerunt. *Acidal.*

Statius Murcus] *Statius Murcus* hujus sui consilii triste postea præmium tulit, de quo infra 2, 77. *Boecler.*

Exercituum.] Prima editio: *exercitu.* Malim unitatis numero, *exercitus.* Lipsius.

Sex. Pompeium.] Eleganter autem in hoc capite initia *belli cum Sex. Pompeio* designantur. cujus *scriptores Camers ad Flor.* 4, 8. collegit, adde *Dion.* 48. *Boecler.*

Quippe nullum habentibus statum.] Interpretor, nullum statum firmumque ducem habentibus. Possis etiam scribere & distinguere: *nullum habentibus,*

cum fortuna non electionem daret, sed perfugium osten-
deret; exitialemque tempestatem fugientibus statio pro
7 portu foret. Hic adolescens erat studiis rudis, sermone
barbarus, impetu strenuus, manu promtus, cogitatione
celer, fide patri dissimillimus, libertorum suorum liber-
tus, servorumque servus; speciosis invidens, ut pareret
humillimis: quem senatus pæne totus, adhuc è Pom-
peianis constans partibus, post Antonii à Mutina fu-
gam, eodem illo tempore, quo Bruto Cassioque trans-
marinas provincias decreverat, revocatum ex Hispania,
ubi adversus eum clarissimum bellum Pollio Asinius
prætorius gesserat, in paterna bona restituerat, & oræ
maritimæ præfecerat. Is tum ut prædiximus, occupata
Sicilia, servitia fugitivosque in numerum exercitus sui
recipiens, magnum modum legionum effecerat; per-
que Menam & Menecratem, paternos libertos, præfe-
ctos

tibus, statim quilibet. Facile, inquit, & cito quemcunque ducem arripiebant, qui habebant nullum. *Lipsius.* *Quippe nullum habentibus statum.*] Loquitur cum Iurisconsultis, quos vide de cap. diminut. *Schegk.* *Quippe nullum habentibus statum.*] Interpretantur alii, *nullum statum firmumque ducem habentibus*; sed, meo judicio, plane præter mentem Paterculi; cui, ut puto sententia ea; duci cuilibet sese aptare, quibus nulla est conditio vitæ tolerabilis. *Status* heic est nomen substantivum, non adjectivum. Livius lib. 25. c. 17. *Si non libertas servitute potior sit; tamen omni præsenti statu spem cuique novandi res suas blandiorem esse.* Grutet. *Statum.*] Ita status publici commutatio 2, 35. odisse statum præsentem 2, 91. nullum statum habentes 2, 72. *ita statum concupiscere* 2, 2. Boecler.

Cogitatione celer.] Primitus editi: *cogitator celer.* Certum mihi scribere: *concitatu celer.* Depressum enim hic ubique Pompeium istum Velleius it, revera vilem, bardum, & patri dissimillimam prolem. Et fuit revera concitatu celer, magis quam cogitatu (quod in laudem valeat:) id est, ὀξύθυμος & ὀργίλος. *Lipsius.* *Cogitatione celer.*] In vet. exempl. erat: *cogitator celer.* *Lipsius* mallet; *concitatu celer*, ut τὸ ὀξύθυμον notetur, *cogitandi celeritatem* in laude esse. Non assenserim ita scripsisse *Velleium.* nam & *manu promtus* in laude est, quod tamen hic Pompeio tribuitur, accipiendum itaque fuerit, non illo eximio significatu, quo *cogitationis celeritas* summis tantum ingeniis convenit, sed illa media notatione, qua consilii qualiscumque capiendi & decernendi volubilitas, ut sic dicam, indicetur: quam ego animi audacis, inquieti, præcipitis prolem dixerim. *Boecler.*

Post Antonii à Mutina fugam.] Vulgo, *post Antonianam fugam.*

Pira-

ctos classium, latrociniis ac prædationibus infestato mari, ad se exercitumque tuendum rapto utebatur, cum eum non depuderet, vindicatum armis ac ductu patris sui mare infestare piraticis sceleribus. Fractis Brutianis Cas- 74
sianisque partibus, Antonius transmarinas obiturus provincias substitit; Cæsar in Italiam se recepit, eamque longe quam speraverat tumultuosiorem reperit. quippe L. Antonius consul, vitiorum fratris sui consors, sed virtutum, quæ interdum in illo erant expers, modo apud vete-

Piraticis sceleribus.] Cogitabam leviter an *piraticis celocibus*. Vulgatum tamen absit ut damnem. *Lipsius. Piraticis sceleribus.*] Non damnat hanc lectionem Lipsius. Leviter tamen suspicatur, *piraticis celocibus*, scriptum fuisse Velleio. Quod probare non possum. Nam *celox*, juxta Gellium, Nonium, Fulgentium, & alios, breve & exiguum navigii genus. Non autem Pompeium celocibus, aut myoparonibus, sed triremibus, & quadriremibus, mare infestasse, satis est manifestum. Idcirco, *piratas navales*, ei attribuit Florus lib. IV. cap. VIII. ut bene aliis ob servatum. Locum Flori, qui in editis exemplaribus diverse legitur, ita scribendum arbitror: *O quam diversus à patre! ille Cilicas extinxerat, hicce piratas navales agitare.* Cujus vestigia comparent in optimo Mss. codicum Nazariano, in quo fuit: *hisce pirata navalis agitare.* A quo minimum abeunt reliqui Mss. ut ex iis cognoscas, qui variantes lectiones collegere. *Voss.*

Quippe L. Antonius.] Scripsere hoc bellum, quos ad *Flor.* 4, 5. *Camers* notavit. quibus adde *Dion.* 48. Boecler.

Interdum.] Notabis & hic, *interdum* esse idem quod *interim*: ut creberrime in Apuleio: cujus unico exemplo contentus esto, lib. 3. Metam. *Quati fores interdum, & frequenti clamore januæ nostræ perstrepi.* Nec aliter accipio apud Iustinum lib. II. *Movebat hæc multitudo hostium, respectu paucitatis suæ, Alexandrum: sed interdum reputabat, quanta res cum ista paucitate gessisset, quantosque populos fudisset.* Acidalius. *Interdum.*] Sententia vocis solita non nec esse ut mutetur.

Virtutum, quæ interdum in illo erant, expers.] Rarum quippe *monstrum nulla virtute redemptum*; hoc est; aliquem vitiis omnimodis infamem esse, neque ullo commendabilem merito. unde Tiberius apud Tacitum lib. I. Annal. cap. 46. *C. Cæsari forte orto sermone L. Sullam inridenti; omnia Sullæ vitia, & nullam ejusdem virtutem habiturum prædixit.* ubi nos de hac re uberiora. At de Lucio isto Antonio, eadem plane prodita L. Floro lib. 4. cap. 5. *Semper alias L. Antonii pessimum ingenium Fulvia, gladio cincta virilis militiæ, agitabat.* adeo ut mirer, virum artium harum peritissimum eo loci reponere *piissimum.* neque enim ullus omnino auctorum laudat Lucium, nisi Appianus. nec tamen is simpliciter, sed quatenus arbitratur bellum excitasse, non stabiliendæ suæ potentiæ caussa, verum vindicandæ in pristinam libertatem Reipub. ceterum, & illi falluntur, qui *interdum* heic idem notare volunt, quod *interim.* non profecto: ut palam faeimus ad locum Taciti l. I. Hist. cap. 71. *Otho interim contra spem omnium, non deliciis neque desidiâ torpescere. dilatæ voluptates, dissimulata luxuria;*

veteranos criminatus Cæsarem, modo eos, qui juste divisione prædiorum nominatisque colonis agros amiserant, ad arma conciens, magnum exercitum conflaverat. Ex altera parte uxor Antonii Fulvia, nihil muliebre præter corpus gerens, omnia armis tumultuque miscebat. Hæc belli sedem Præneste ceperat. Antonius pulsus undique viribus Cæsaris Perusiam se contulerat: Plancus Antoniarum adjutor partium, spem magis ostenderat auxilii, quam opem ferebat Antonio. Usus Cæsar virtute & fortuna sua, Perusiam expugnavit; Antonium inviolatum dimisit. in Perusinos magis ira militum, quam voluntate sævitum ducis. urbs incensa, cujus initium incendii princeps ejus loci fecit Macedonicus; qui subjecto rebus ac penatibus suis igni, transfixum se gladio

75 flammæ intulit. Per eadem tempora exarserat in Campania bellum, quod, professus eorum, qui perdiderant agros, patrocinium, ciebat Tib. Claudius Nero, prætorius & pontifex, Tib. Cæsaris pater, magni vir animi doctissimique ingenii. id quoque adventu Cæsaris sepultum atque discussum est. Quis Fortunæ mutationes, quis dubios rerum humanarum casus satis mirari queat? quis non diversa præsentibus contrariaque exspectatis aut

luxuria; & cuncta ad decorem imperii composita. eoque plus formidinis adferebant falsæ virtutes, & vitia reditura. Gruterus.

Qui juste.] Revera *injuste*, vel potius *injusta*. Nec sensit aut scripsit aliter, etsi adulator Velleius. *Lips. Qui juste.*] Lipsius *injuste*, vel *injusta* legendum putat. atque ita quidem res monebat: sed *Velleius* Cæsareanis factis ubique colorem appingit, aut juris titulum. *Boecler.*

In Perusinos.] *Suetonius* tamen diversum testatur in *Aug.* 15. *Perusia capta, in plurimos animadvertit: orare veniam, vel excusare se conantibus una voce occurrens, Moriendum esse.* Boecl.

Macedonicus.] Verum ejus nomen erat Cestius. Cæterum Macedonici nomen sibi assumserat, quod olim in Macedonia militasset. Autor ejus rei Appianus in v. bellorum Civil. *Voss.*

Tib. Claudius Nero.] De quo præter Suetonium cap. III. Dionem, adi Tacitum 5. Annal. & ejus interpretem clarissimum. *Schegkius. Tib. Claudius Nero.*] Vide *Sueton. Tib.* 4. *Dio* 48. *p.* 417.

Quis non diversa præsentibus.] Vera gnome, & ita vivitur: assidue natamus inter spei metusque fluctus. Dea illa incerta nos quoque habet incertos; dico

aut speret aut timeat? Livia nobilissimi & fortissimi viri Drusi Claudiani filia, genere, probitate, forma Romanarum eminentissima, quam postea conjugem Augusti vidimus, quam transgressi ad Deos sacerdotem ac filiam, tum fugiens mox futuri sui Cæsaris arma, vix bimum hunc Tiberium Cæsarem, vindicem Romani imperii,

dico eos, qui ab ea pendent. Manilius:

Et subtexta malis bona sunt, lacrymaque sequuntur
Vota, nec in cunctis servat Fortuna tenorem.

Sapientissimus Romanorum Seneca: *In secundis nemo confidat, in adversis nemo deficiat. alternæ sunt vices rerum. Quid exsultas? ista, quibus veheris in summum, nescis ubi te relictura sint. Quid jaces? ad imum delatus es, nunc est resurgendi locus.* Plato quoque bona imagine: πάντα τὰ ὄντα ἀτεχνῶς, ὥσπερ ἐν Εὐρίπῳ, ἄνω καὶ κάτω στρέφεται: *Quidquid est, velut in Euripo, sursum deorsumque volvitur.* Lipsius.

Quam transgressi ad Deos.] Utramque Liviæ fortunam notat. Quæ bimum, inquit, filium sinu gestans, uno tantum comitante, deviis itineribus, fugiebat iram Cæsaris, eam postea ipsius Cæsaris conjugem vidimus, quinetiam, postquam ad superos migravit, sacerdotem pæne habuit, ac flaminem. Legi igitur, incolumi sententia, posset: *Quin transgressa ad Deos, sacerdotem pæne habuit, ac flaminem.* Nam Tacitus, Suetonius, Dio, noluisse Tiberium cælesti religione matrem honorari, nulla controversia tradiderunt. Quam tamen postea Claudius Imp. consecravit, Suetonio teste. *Manut. Quam transgressi ad Deos.*] Ita olim editum à Rhen. Bonhom. Gryph. volente Lipsio ad 13. Annal. Tacit. Dio lib. 56. *Tum vero immortalitatem ei tribuerunt, flaminesque & sacerdotem Liviam constituerunt, lictoreque uti eam in sacrificiis permiserunt.* Ovidius 4. de Ponto;

Nec pietas ignota mea est, videt hospita tellus
In nostra sacrum Cæsaris esse domo.
Stant pariter natusque pius, conjuxque sacerdos,
Numina jam facto non leviora Deo.

Conjux sacerdos, Livia, ut monuit flos litteratorum illibatus. Turbat hic doctissimus vir, & quod ajunt, in simpulo excitat fluctus. *Schegkius. Quam transgressi ad eos.*] Repone: *ad Deos.* Quomodo habet editio Basileensis anni MDXLII. item aliæ, quæ eam expressere. Cæterum Ursinus vocem *filiam*, ut ineptam, rejicit, malletque *Iliam.* Sed prorsus fallitur. Extat numisma Liviæ dextera pateram, læva hastam tenentis: in aversa autem parte Divi Augusti caput repræsentatur, cum literis circum, DIVUS AUGUSTUS PATER. Quo etiam pertinet numisma Claudii, qui eam postea consecravit. Hujus aversa pars itidem exhibet, S. P. Q. R. DIVAE IULIAE AUGUSTI FILIAE. Nomen autem filiæ adsumpsit Livia, quod adoptione in Iuliam familiam transierit, eamque nomen suum ferre Augustus jusserit. Quod clare Tacitus, Suetoniusque testantur. *Vossius.*

Vix bimum.] Vulgo, *cujus bimum.* Sed putida hæc lectio. In autographo fuit: *Cæsaris arma, nus bimum, &c.* Unde lego: *futuri sui Cæsaris arma, minus bimum, &c.* Quod comprobat quoque Velleiana χρῆσις, cui familiare τὸ *quam* reticere, ut supra me etiam monuisse

perii, futurumque ejusdem Cæsaris filium, gestans sinu, per avia itinerum vitatis militum gladiis uno comitante, quo facilius occultaretur fuga, pervenit ad mare, & cum
76 viro Nerone pervecta in Siciliam est. Quod alieno testimonium redderem, in eo non fraudabo avum meum. quippe C. Velleius, honoratissimo inter illos CCCLX judices loco à Cn. Pompeio lectus, ejusdem, Marcique Bruti ac Tironis præfectus fabrûm, vir nulli secundus, in Campania, digressu Neronis à Neapoli, cujus ob singularem cum eo amicitiam partium adjutor fuerat, gravis jam ætate & corpore, cum comes esse non posset, gladio se ipse transfixit. Inviolatam excedere Italia Cæsar passus Fulviam, Plancumque muliebris fugæ comitem. nam Pollio Asinius cum septem legionibus, diu retenta in potestate Antonii Venetia, magnis speciosisque rebus circa Altinum, aliasque ejus regionis urbes editis, Antonium petens, vagum adhuc Domitium, quem digressum è Brutianis castris post cædem ejus prædiximus, & pro-

monuisse memini. Firmatque idem supputatio annorum. Nam fuga hæc Neronis incidit in annum V.C. DCCXII. Antonio, & Servilio Coss. Mortuus vero Tiberius anno V. C. DCCXXCIX. Proculo, & Nigrino Coss. anno ætatis septuagesimo, & octavo. Quod Suetonio, Tacito, Dioni, & aliis etiam, notatum. Horum ergo annorum computationem si quis accurate instituat, inveniet Tiberium, sub tempus Neronianæ fugæ, bimatu fuisse inferiorem. *Vossius.* *Vix bimum.*] Erat: *nus bimum.* hinc fecerant aliqui, *vix bimum:* quod *Aldus* approbavit & *Gruterus* edidit. *vix bimus*, est, *necdum bimus.* Boecler.

Futurumque ejusdem Cæsaris filium.] Eandem fortunæ vicissitudinem miratur Dio 48 p. 418. *ὥστε καὶ τοῦτο ἐν τοῖς παραδοξοτάτοις συμβῆναι. ἥτε γὰρ Λιουία αὕτη ἡ τὸν Καίσαρα τότε φυγοῦσα, μετὰ ταῦτα αὐτῷ ἐγήματο, καὶ ὁ Τιβέριος οὗτος ὁ σὺν τοῖς τοκεῦσι τότε ἐκδράς, τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν αὐτοῦ διεδέξατο.* Præcesserat de fuga Neronis & Liviæ, cui subjungit; *accidisse tum rem in maxime mirabilibus ponendam. Nam hæc Livia*, inquit, *quæ tum Cæsarem fugiebat, postea ipsi nupsit: & Tiberius iste, qui cum parentibus tum fugiebat, principatum Cæsaris postea accepit.* Boecl.

A Cn. Pompeio lectus.] Nescio quomodo convenire potius videtur, *à Cn. Pompeio lectos.* nam *legi loco honoratissimo inter plures*, non satisfacit auribus, multo minus animo. *Gruter.*

Tironis.] Lipsio placet. *Tib. Neronis:* quo modo Aldus emendavit.

Venetia.] Sic Livio lib. 11. & Floro l. III. c. III. quoque nominata. *Schegk.*

Altinum.] Venetiæ mediterranea urbs.

Quo

propriæ classis factum ducem, consiliis suis illectum, ac fide data, junxit Antonio. Quo facto, quisquis æquum se præstiterit, sciat non minus à Pollione in Antonium, quam ab Antonio in Pollionem esse collatum. Adventus deinde in Italiam Antonii, præparatusque contra eum Cæsaris habuit belli metum: sed pax circa Brundisium composita. Per quæ tempora Rufi Salvidieni scelesta consilia patefacta sunt. qui natus obscurissimis initiis, parum

Quo facto.] Facile cuique persuasero, imo sibi quisque ipse, scribendum, *Cui facto.* Fuit enim vetus scriptura *Quoi.* ut & supra *quoique* reposuimus, ubi pariter corruptum erat, *quoque.* Acidal. *Quo facto.*] *Acidalius* existimabat scriptum fuisse, *Quoi facto*, sive *cui facto.* sed non opus est hac correctione, ut omnes vident. *Boeclerus.*

Præparatusque.] Ita Rhenan. & Aldi editiones. *Præparatusque.*] Lege *Paratusque.* quo utuntur, pro, *apparatu*, Tacitus lib. 11. *ne domum, servitia, & ceteros fortunæ paratus reposceret.* Ovidius lib. 3. de Ponto:

Est opus exiguum, vestrisque paratibus impar.

Manutius maluit cum Rhen. *præparatusque.* non belle puto. *Schegk. Præparatusque.*] Schegkius, magno aliorum applausu, edidit, *paratusque.* Sed noli aliquid mutare. Nam vulgata lectio nititur fide codicis Ms. *Præparatum* autem, pro παρασκευὴν, usurpavit etiam Agellius lib. x. cap. xi. *in præparatu rei rusticæ. Præparatus*, ut *apparatus*; imo & *paratus*; quomodo reposuit Schegkius. Qua voce, præter Ovidium, Tacitumque, quos adducit, usi etiam alii. In his Prudentius hymno in Hippolytum:

Postquam composito satis instruxere paratu
Martyris ad pœnam verbera, vincla, feras. Vossius.

Circa Brundisium.] Solum conjectura est fulta hæc lectio. In *Ms.* pro, *circa*, legebatur, *contra.* Quod mihi mutare religio sit. Sane *contra Brundisium* valet è regione Brundisii. Sic apud scriptorem Belli Hispaniensis: *Eo die Pompeius castra movit, & contra Hispalim in oliveto constitit.* Ita enim fuit in optimo omnium codicum Petaviano; non *circa*, ut vulgo edunt. Sic & Ammianus lib. xvii. ait, *contra Valeriam.* Similiter eadem vox capitur in inscriptione veteri Collectionis Gruterianæ p.ccccLxxxix. numero. iv. *contra se porticus, &c.* Vossius.

Rufi Salvidieni.] Fuit accusatus in Senatu ab ipso Cæsare, populi Cæsarisque hostis judicatus, jugulatus est, supplicationes ejus rei ergo decretæ, Triumvirisque custodia urbis mandata: Dio libr. 48. Suet. cap. 66. Et quod Velleius subjungit ex equestri ordine consulem creatum, hoc vult credo, Consulem designatum nondum Senatorem sive Senatorii ordinis. *Schegk. Rufi Salvidieni.*] *Dio* 48. *p.* 430. *Appian.* 5. ἐμφυλ. p. 710. ubi etiam illa *ars Cæsaris in evertendo Salvidieno*, aliis quoque Principibus in simili caussa non raro usurpata. *Accitum* enim ad se propere, quasi præsentia ejus ad negotium quoddam opus haberet, moxque ad exercitum remissurus eum esset, occidit. *Boeler.*

Summa.] Ita Lipsius. vulgo, *summam.*

rum habebat summa accepisse, & proximus à Cn. Pompeio, ipsoque Cæsare ex equestri ordine consul creatus esse, nisi in id adscendisset, quo infra se & Cæsarem vi-
77 deret & remp. Tum expostulante consensu populi, quem gravis urebat infesto mari annona, cum Pompeio quoque circa Misenum pax inita: qui haud absurde cum in navi

Ex equestri ordine consul creatus esse.] Placeret magis, *creatum esse*. nam illud *creatus* ex verbo proximo, quod præcessit, factum est. *Vrsin. Ex equestri ordine consul creatus esse.*] De Salvidieno Rufo sermo est, qui Consul creatus (ait Dio XLVIII.) nondum Senator. Atque hoc est, quod ait *ex equestri ordine*. Proximus autem à Pompeio & Cæsare ideo: quia illorum quoque uterque ad hoc fastigium venit, priusquam in Curiam aut Senatum. nec post eos alius, ante hunc Salvidienum. Cæsarem porro accipies, Octavianum. *Lipsius. Ex equestri ordine consul creatus esse.*] Cui ignotus hic Hellenismus? Catullus:

Ait fuisse navium celerrimus.

Virgilius:

Sensit medios delapsus in hostes.

Neutiquam sane audiendus Ursinus, qui in Velleio legere malebat, *cos. creatum esse*. Vossius.

Nisi in id.] Ita emendavit Cl. Puteanus. Antea legebatur *nisi adscendisset*.

Tum expostulante consensu populi.] Utrinque coacti erant. Cæsar & Antonius à populo, Pompeius ab iis, quos secum habebat. Igitur nihil firmi in hac pace potuit esse. οἷα γὰρ οὐχ ἐθέλοντες, οὐδὲ ἐκ προαιρέσεως ἀλλὰ ἀναγκαστοὶ τὴν ὁμολογίαν πεποιημένοι, χρόνον οὐδένα αὐτῇ (ὡς εἰπεῖν) ἐπέμειναν, ἀλλ' εὐθὺς τὰς σπονδὰς λύσαντες διηνέχθησαν. *Quia enim non sponte neque suo consilio* sed *coacti pacem fecerant, haud diu steterunt pactionibus, sed statim iis neglectis ad dissidium redierunt*. observante *Dione* 48. qui paullo ante pacis, circa Misenum initæ ac conditionum historiam describit. adde Appian. 5. ἐμφυλ. p. 713. Utraque pax, & illa Brundisina cum Antonio, & hæc Misenensis cum Pompeio, apud *Tac.* 1. A. 10, 4. & 5. refertur inter *arcana dominationis*, quippe ἀπάτης χάριν inita: *Pompeium imagine pacis, Lepidum specie amicitiæ deceptos: post Antonium Tarentino Brundisinoque federe & nuptiis sororis illectum*. τοσοῦτον μὲν δὴ καὶ τῆς στάσεως καὶ τῶν πολέμων παράλογός ἐστι, δίκῃ μὲν οὐδὲν τῶν τὰ πράγματα ἐχόντων, νομιζόντων, πρὸς δὲ δὴ τάς τε ἀεὶ χρείας καὶ τὰ συμφέροντα σφῶν, τότε φίλιον καὶ τὸ πολέμιον ἐξεταζόντων. καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοὺς αὐτοὺς, ποτὲ μὲν ἐχθροὺς, ποτὲ δὲ ἐπιτηδείους σφίσι πρὸς τὸν καιρὸν ἡγουμένων. *Adeo in discordiis* intestinis *bellisque omnia præter rationem eveniunt, ubi qui rerum potiuntur, non ex re ac jure, sed ex utilitate sua ac necessitudine amicos inimicosque existimant, atque ideo eosdem, nunc amicos, nunc inimicos, pro tempore & præsenti conditione habent*. dignissima erant, quæ hic è *Dione* 48. p. 427. legerentur, verba. *Boecler.*

Vrebat.] Frustra conjector, qui *urgebat*. Varie usurpata ea vox: sic tamen ut cum à prima significatione descisсit, per *affligere* plerumque reddi possit. *Acidalius.*

In

navi Cæsaremque & Antonium cena exciperet, dixit: In carinis suis se cenam dare. referens hoc dictum ad loci nomen, in quo paterna domus ab Antonio possidebatur. In hoc pacis federe placuit, Siciliam Achaiamque Pompeio concedere. in quo tamen animus inquies manere non potuit: id unum tantummodo salutare adventu suo patriæ attulit, quod omnibus proscriptis, aliisque qui ad eum ex diversis caussis fugerant, reditum salutemque pactus est. quæ res & alios clarissimos viros, & Neronem Claudium & M. Silanum, Sentiumque Saturninum & Aruntium Actium restituit reip. Statium autem Murcum, qui adventu suo classisque celeberrimæ vires ejus duplicaverat, insimulatum falsis criminationibus, quia talem virum collegam officii Mena & Menecrates fastidierant,

In quo paterna domus.] Carinæ erat nomen vici Romani ad pedem clivi Capitolini, in quo tum erat domus Pompeii.

In hoc pacis fœdere.] Nescio, quomodo mihi magis placebat: *Inito hoc pacis fœdere.* quod nisi per te stabit, per me facile cadet. *Acidal.*

Achaiamque.] Achaia complecti totam Græciam non obscure hic ex Dione colliges, & provinciæ Achaiæ inesse Græciam docuit ex Pausaniæ lib. 7. Lipsius. *Schegk.*

Ex diversis caussis.] Inepte Acidalius, *castris. Ex diversis caussis* dixit Velleius, quia alii essent proscripti, alii obærati, alii animo in eum propensiore. Quo facit illud Appiani v de bellis civilibus: Πομπήϊος τῶν ἐκ τῶν προγραφῶν, καὶ κατοικήσεων τῶν στρατοῦ, καὶ τῶν δὲ τῶν Λευκίου διαφορᾶς, ἐπὶ μέγα δόξης καὶ δυνάμεως ἦρτο. *Pompeius enim ex proscriptis, & militaribus colonis, & hac ipsa Lucii simultate, multum existimatione ac viribus creverat.* Vossius.

Et Aruntium Actium.] Reponenda vetus lectio, quæ est in antiqua editione: *Et Aruntium, ac Titium, &c.* & postea legendum: *Statium autem Murcum, &c.* ut supra diximus. *Ursin.* *Et Aruntium Actium.*] Gentilitia duo nomina perperam juncta. Scribes, *Aruntium ac Titium.* M. autem Titius Dioni nominatur, & Velleio bis infra. *Lipsius.*

Staium autem Murcum.] *Statium* lege & hic & alibi. cujus exitum scripsere Dio 48. (ubi ficto proditionis crimine, revera ideo subversus est, quia Pompeius eum videbat esse δραστήριον καὶ φρονηματώδη *strenuum acrisque animi*, quales dominantibus, aut principibus, qui suam fortunam animo non æquant, suspecti invisique sunt) & amplius Appianus 5. ἐμφυλ. pag. 712. *Boeclerus.*

Et Menecrates.] Habet exemp. vet. *& Menotrades fastidierant.* Burrer. *Et Menecrates.*] V. C. *Menotrades.* Forte, *Menecrates.* Græcis quidem dicitur Μενεκράτης: sed ε plerumque Latini in *o* mutant. Sic Πτολεμαῖος *Ptolomæus*, Μεθώνη, *Mothone*, Κέρκυρα

78 dierant, Pompeius in Sicilia interfecerat. Hoc tractu temporum Octaviam sororem Cæsaris M. Antonius duxit uxorem. Redierat Pompeius in Siciliam, Antonius in transmarinas provincias: quas magnis momentis Labienus, ex Brutianis castris profectus ad Parthos, producto eorum exercitu in Syriam, interfectoque legato Antonii concusserat: qui virtute & ductu Ventidii una cum Parthorum copiis, celeberrimoque juvenum Pacoro regis filio extinctus est. Interim Cæsar per hæc tempora, ne res disciplinæ inimicissima otium corrumperet militem, crebris in Illyrico Dalmatiaque expeditionibus, patientia periculorum bellique experientia durabat exercitum. Eadem tempestate Calvinus Domitius, cum ex consulatu obtineret Hispaniam, gravissimi comparandique antiquis exempli auctor fuit. quippe primipili centurionem nomine Vibillium, ob turpem ex acie fugam, fuste

Corcyra, Βερενίκη *Beronice*, aliaque hujus generis. *Voßius.*

Quas magnis momentis.] Observa *momentis* pro motibus. quomodo & apud alios legisse, sic quasi per nebulam meminisse videor. Nam exempla in promptu nulla. immo ecce tibi unum Senecæ, Epist. 50. *Exemplum* (clavi) *à piscibus tractum est, qui cauda reguntur, & levi ejus in utrumque momento velocitatem suam flectunt.* Acidalius. *Quas magnis momentis.*] *Florus* 4, 9. adscriptique à *Camerte* Auctores, quibus addendus *Dio* 48. *Boecl.*

Interfectoque legato Antonii.] Atqui ille se interfecerat. Florus: *Saxa, ne veniret in potestatem, à gladio suo impetraverat.* Lipsius. *Interfectoque legato Antonii.*] Saxam intelligit Velleius. Atqui illum sibi manus intulisse, ex Floro objicit Lipsius. Sed in hoc quoque Florum fugit ratio. Mihi Velleiana sententia multo verior; præsertim propugnante eam Dione lib. XLVIII. Apud quem obiter moneo, Δεκίδιος Σάξας legendum, non Ξέξας, ut ex aliis, ita auctoritate Zonaræ, ejus exscriptoris: apud quem tamen legitur Δεκίλλιος. Mendose. *Voßius.*

Interim Cæsar per hæc tempora.] Alterutrum superfluum est, vel *interim*, vel *per hæc tempora.* Oro enim propter hoc quid utraque conjungantur? Sed ecce, aliud habeo. Neutrum delendum, una minima vocula transposita: *Interim Cæsar, ne per hæc tempora, res disciplinæ. Per hæc tempora* valet, ea temporum conditione, ut quibus in armis habere militem pro Repub. non necesse foret. *Acidal.*

Crebris in Illyrico, &c.] De quibus vid. *Dio* 49. *Appian. Illyr. Liv. epit.* 132. *Hist. miscell.* 7, 7. Boecler.

Primipili centurionem.] In legione tria genera peditum: *hastati, principes,* & qui omnes antistabant, *triarii.* In singulis deni centuriones, ab ordine in hastatis & principibus nominati; nimirum primus hastatus, primus princeps, secundus hastatus, secundus princeps,

fuste percussit. Crescente in dies & classe & fama Pompeii, Cæsar molem belli ejus suscipere statuit. Ædificandis navibus contrahendoque militi ac remigi, navalibusque adsuescendo certaminibus atque exercitationibus, præfectus est M. Agrippa: virtutis nobilissimæ, labore, vigilia, 79

ceps, tertius, & usque ad decimum. In *triariis* dispar. non enim primus triarius, sed primipilus, primipili centurio primus centurio adpellabatur. hic primus in legione post tribunum, qui parebat legato, ut legatus Imperatori. Hæc strinxi è Vegetio & uberrimo Manutii nostri de hoc tractatu. *Schegkius.*

Vibillium.] Ita antiq. cod. vulgo, *Iubillium.*

Fuste percussit.] Ritu prisco, milites vel fustibus vel vitibus castigare, vitibus plerumque Romanos, fustibus extraneos. Livii Epitoma lib. 57. *Quem militem extra ordinem deprehendit, si Romanus esset vitibus, si extraneus virgis cæcidit.* Honestior autem pœna vitis quam fustis. Plinius lib. 14. cap. 1. *Centurionum in manu vitis, & opimo præmio tardos ordine ad lentas perducit aquilas, atque etiam in delictis pœnam ipsam honorat.* Hinc lex à Gracchis lata, qua fustium pœna eximebant Latinos. Plutarchus in Gracchis. Putidum sit adsuere de militaribus pœnis jam pertractatis plane, pleneque. Burr. Ms. *fusti percussit.* Bonhom. *fustem percussit.* forte, an *fustim percussit*, eleganti genere, si quid mutandum. *Schegk.*

Fuste percussit.] Ms. lectio, *fusti. Percutere* autem in fustigatione nihil aliud, quam φονεύειν. Sic *percussores*, φονεῖς. Quæ moneo, nequis audiat illos, qui apud Livium lib. v. *fustuarium*, leve supplicii genus esse arbitrantur. Sane clare docet Polybius lib. vi. hac pœna condemnatos ad mortem usque cædi solere. Afficiebantur autem fustuario, ut idem docet, qui falsum dixissent testimonium, qui furtum fecissent, qui juvenibus abuterentur, aut qui ter ob idem delictum essent puniti. Etiam qui infamiam alteri fecissent. Hinc leges XII. Tabb. *Si quis occentasit malum carmen, sive condidisit, quod infamiam faxit, flagitiumve alteri, capital esto.* Tales enim ex cautione XII. Tabb. fuste punitos, docent Porphyrio in Horatii lib. II. epist. I. & Cornutus in Persii satyram I. In veteri item inscriptione Romana Collect. Grut. p. CIↃCXIV. fustuario subdi jubentur molendinarii, qui fraudem fecissent. Alia de fustuario scire qui desideret, adeat ea, quæ Lipsio notata libro de Militia Romana quinto, Dialogo duodevigesimo. *Voss.*

Fuste percussit.] Alii: *fusti.* Pertinet hoc quoque ad Velleianæ scriptionis commendationem, quod exempla quarumcunque rerum publicæ utilium subinde, non sine gravitate, annotat: sicut hoc loco & alibi, disciplinam militarem vindicatam, in cujus scilicet sinu ac tutela serenus tranquillusque beatæ pacis status acquiescit, ut loquitur *Valerius* 2, 7. pr. De *pœnis militaribus* valde erudita sunt, quæ tradit *P. Faber semestr.* I, 17. Castigabantur autem milites, vel *fustibus* (quæ coërcitio communis militibus & paganis erat) vel *vitibus*, quæ proprie militaris animadversio. Potest autem etiam de ξυλοκοπίᾳ quam describit *Polyb. lib. 6. Velleius* intelligi. Adde *Cæl. Rhodigin.* 26. *c. ult. Lips. milit. Rom.* I. 18. Boecler.

Adsuescendo.] Active positum *adsuescere*, pro adsuefacere. *Acidal.*

M. Agrippa.] *Ignobilem loco, bonum militia & victoriæ socium*, Tacit. I. vocat. adi Horat. Oda 6. Senecam pa-

vigilia, periculo invictus, parendique sed uni scientissimus, aliis sane imperandi cupidus, & per omnia extra dilationes positus, consultisque facta conjungens. Hic in Averno ac Lucrino lacu speciosissima classe fabricata, quotidianis exercitationibus militem remigemque ad summam & militaris, & maritimæ rei perduxit scientiam. Hac classe Cæsar, cum prius, despondente ei Nerone, cui ante nupta fuerat, Liviam, auspicatis reip. ominibus duxisset eam uxorem, Pompeio Siciliæque bellum

trem Controverf. 11. Dion. Appian.

Parendique sed uni scientissimus.]Soli Augusto nimirum parere doctus, ceteris omnibus se anteponebat. Atque hoc ipsum magnum est in magno ingenio, scienter parere Principi aut Regi. Cujus artis summam dixeris expressam à *Dione* 53. ubi *Agrippam, cum multa imo pleraque gloriosa consilia Augusto suppeditaret, & facta patraret, nihil tamen prorsus ejus gloriæ sibi arrogasse,* refert, οὐδὲ ἐπὶ βραχὺ τῆς δόξης αὐτῶν ἀντεποιεῖτο, inquit. Honores quoque ab Augusto sibi delatos in ipsius potius gloriam usumque dispensabat, quam in suam lubidinem. Hujus est illa primaria ad aulicam vitam disciplina, qua *virum in aula victurum duabus sibi rebus consulere oportere* ostendit, *primo difficultates rerum in se recipiendo, amoliendoque; deinde, consummatæ perfectæque rei nomen & gloriam ipsis (Principibus) relinquendo.* Δυοῖν παρήνει τὸν ἄνδρα τὸν συνθησόμενον, τῶν μὲν δυσχερειῶν αὐτὸν τῶν πραγμάτων ἀπαλλάττειν, τὴν δὲ δὴ κατόρθωσιν σφῶν ἐκείνοις φυλάσσειν. Quem *Dionis* è 49. p. 450. locum (ab interprete, priore moniti membro, parum congrue versum; *ut negotio præfectus difficultatem ejus à se removeret.* non enim, ut *difficultatem à se removeat, quasi declinando; sed ut amoliatur. i. e. expediat eam sustinendo agendoque,* dicitur) merito Majoribus Principum administris commendavit *Lipsius* 3. *polit.* 11, 14. cum præsertim memorabilia sint, quæ in Dione præcedunt, de ingenio Regum, omnium rerum gloriam sibi vendicante, aliis invidente. *Boeclerus.*

Despondente ei Nerone.] Ἐξέδωκε δὲ αὐτὴν αὐτὸς ὁ ἀνὴρ ὥσπερ τις πατήρ, inquit *Dio* 48. *p.* 438. *Elocabat autem Liviam ipse maritus, tanquam Patris loco.* Scilicet hoc schema quærebatur rei, quasi maritus sponte concederet Augusto uxorem. Revera autem *Tib. Neronis matrimonio Liviam, & quidem prægnantem, abduxit*, ut simplicius loquitur *Suetonius Aug.* 62. sicut & Prudentes apud *Tacit.* 1. A. 10, 7. increpant; *abductam Neroni uxorem, & consultos per ludibrium Pontifices, an concepto, necdum edito partu rite nuberet.* Ergo inter *flagitia dominationis*, i. e. loco idoneo ac proprio referuntur hæc talia à *Clapmario* 5. *Arcan.* 3. Operæpretium autem fuerit cognoscere, quæ *Dio* circa responsum Pontificum ἐπιχαριτικῶς annotat. fallor an minime inusitata sunt recentiori quoque ævo ejus adulationis exempla, qua omnia Principum honesta atque inhonesta excusare, etiam illis mos est, quorum conditionem dignitatemque valde videantur ista dedecere. *Boecler.*

Pompeio Siciliæque bellum, &c.] Præter scriptores supra laudatos, accurate hæc omnia exequitur *Dio* l. 48. & 49. Boecl.

Veliam.]

lum intulit. Sed virum humana ope invictum, graviter eo tempore fortuna concussit. quippe longe majorem partem classis circa Veliam Palinurique promontorium, adorta vis Africi laceravit ac distulit. Ea patrando bello mora fuit, quod post ea dubia, & interdum ancipiti fortuna gestum est. nam & classis eodem loco vexata est tempestate, & ut navali primo prœlio apud Mylas ductu Agrippæ pugnatum prospere; ita inopinato classis adventu, gravis sub ipsius Cæsaris oculis circa Tauromenium accepta clades: neque ab ipso periculum abfuit. Legiones quæ cum Cornificio erant legato Cæsaris, expositæ in terra, pæne à Pompeio oppressæ sunt. Sed ancipitis fortuna temporis matura virtute correcta. Explicatis quippe utriusque partis classibus, pæne omnibus exutus navibus Pompeius Asiam fuga petivit. jussuque M. Antonii, cujus opem petierat, dum inter ducem & sup-

Veliam.] *Velia* opidum, quod olim *Helia*, ad Sinum Pæstanum; Plinio. *Byle*, *Elea*, (ab Elea præterfluente fluvio) & *Belea* βύλη καὶ βελέα, Stephano quoque dicitur. Strabo *Eleam* ἐλέα, suo tempore, antea *Hyleam* ὑέλη, & *Ellam* ἔλλη, appellatam scribit. Υ'ελήτων, meminit nummus argenteus meus. *S. Bonifacio* est Gabrieli Barrio. *Ortel.*

Palinurique.] *Palinurus* παλίνουρον, Plinio, Virgilio, Paterculo, Horatio, Dioni & Straboni, promontorium Pæstani sinus. portum dicit Halicarnasseus 1. De eodem Virg. 6. Æneid.

Æternumque locus Palinuri nomen habebit.

Niger *Palinuro*. Ortel.

Quod post ea dubia, &c.] Quid audio? anceps fortuna alia, quam dubia? hoc enim interjecta particula *interdum* innuit. sed ea traducta, scribe: *dubia interdum & ancipiti*. Nisi tamen dicas, ancipitem esse periculosam & hac quadam ratione à dubia diversam. ancipitia enim sine certo periculo tangi & tractari nequeunt: in dubiis non item est. Et hoc tamen putidum & puerile. Quin potius voculam trajiciamus, ut monstratum. *Acidal.*

Mylas.] *Mylæ* μύλαι, Ptolomæo, Paterculo, Appiano, Plinio, Silio, Dioni, Suetonio, & Thucydidi, Siciliæ urbs. *Milazon*, vel *Milazzo*, Fazello & Aretio hodie appellatur. *Ortel.*

Tauromenium.] *Tauromenia*, Siciliæ colonia, priscis *Naxus* vocata; ut Plinius & Solinus testantur. *Tauromenium* ταυρομένιον, habet Ptolemæus, & Paterculus. *Taurus* olim, locus vocabatur, Diodoro teste 15. Vibius dicit aliter *Eusebonεora* nuncupari. Naxon *Schison* hodie nominari, scribunt Fazellus, & Aretius, *Tauromena* Anonymus quidam. Tauromenium & Naxos, diversa sunt apud Strabonem. *Col. Aug. Tauromen.* est in Tiberii nummo. testis Goltzii Thesaurus. *Ortel.*

ſupplicem tumultuatur, & nunc dignitatem retinet nunc vitam precatur, à Titio jugulatus eſt. cui in tantum duravit hoc facinore contractum odium, ut mox ludos in theatro Pompeii faciens, execratione populi, ſpectaculo quod præbebat pelleretur. Acciverat gerens contra Pompeium bellum ex Africa Cæſar Lepidum cum XII ſemiplenis legionibus. Hic vir omnium vaniſſimus, neque ulla virtute tam longam fortunæ indulgentiam meritus, exercitum Pompeii, quia propior fuerat, ſequentem non ipſius ſed Cæſaris auctoritatem ac fidem, ſibi junxerat: inflatuſque amplius XX legionum numero, in id furoris proceſſerat, ut inutilis in aliena victoria comes, quam diu moratus erat, diſſidendo in conſiliis Cæſaris & ſemper diverſa iis quæ aliis placebant dicendo, totam victoriam ut ſuam interpretaretur; audebatque denunciare Cæſari, excederet Sicilia. Non ab Scipionibus aliiſque veteribus Romanorum ducum, quidquam auſum patratumque fortius, quam tunc à Cæſare. Quippe cum inermis & lacernatus eſſet, præter nomen nihil trahens, ingreſſus caſtra Lepidi, evitatis, quæ juſſu hominis praviſſimi tela in eum jacta erant, cum lacerna ejus perforata eſſet lancea, Aquilam legionis rapere auſus eſt. Scires quid intereſſet inter duces. Armati inermem ſecuti ſunt; deci-

A Titio jugulatus eſt.]. Phrygiæ in oppido Midaio, ut Dio, an, Mileti, ut Florus, & Appianus. *Schegk.* *A Titio jugulatus eſt.*] Dubitat Schegkius, acciderітne id Phrygiæ in oppido Midaio, ut ait Dio, an Mileti, ut Florus, & Appianus, aſſerunt. Mihi erraſſe Dionem certum eſt. De Mileto enim teſtatur ſcriptor ejuſdem propemodum temporis, atque omni exceptione major, Strabo Geog. lib. III. *Voſſ.*

Inutilis in aliena victoria.] Vetus editio, *inutilis alienæ victoriæ comes.*

In conſiliis Cæſaris.] Venuſtius, *Cæſari.* *Diſſidere* cum dandi caſu pro auferendi cum præpoſitione. *Acidal.*

Non ab Scipionibus.] Factum tam memorabile Auguſti, quod hoc capite exponitur, ſcripſere etiam *Dio* 49. *p.* 455. *Appian.* 5. ἐμφυλ. *p.* 742. *&* *ſeq.* *Liv. epit.* 129. *Hiſtor. miſcell.* 7, 6. *Sueton. Aug.* 16. Tacitus, una voce *exuendi* opportune huc accommodata rem complectitur I. A. 2, 1. *Boecler.*

Inermis & lacernatus.] Adi Dionem, cui alia mens ſedet. *Schegk.*

Iacta.] Princeps editio, *acta.* Quod etiam Latinum eſt: *agere tela*, pro *adigere* apud Cæſarem legitur.

Quam

decimoque anno, quam ad dissimillimam vitæ suæ potentiam pervenerat Lepidus, & à militibus & à fortuna desertus, pulloque velatus amiculo, inter ultimam confluentium ad Cæsarem turbam latens, genibus ejus advolutus est. Vita rerumque suarum dominium concessa ei sunt. spoliata quam tueri non poterat dignitas. Subita 81
deinde exercitus seditio (qui plerumque contemplatus frequentiam suam, à disciplina desciscit; & quod cogere se putat posse, rogare non sustinet) partim severitate, partim liberalitate discussa principis. Speciosumque per id tempus adjectum supplementum Campanæ colo-

Quam tueri non poterat.] Manut. *intueri.* Suetonius narrat Lepidum supplicem concessa vita Circeis in perpetuum relegasse. *Schegk.*

Exercitus seditio.] De hac seditione ejusque compositione & supplemento Campanæ coloniæ accurate *Dio* 49. *p.* 456. & 457. *Appian.* 5. ἐμφυλ. *p.*744. *Hist. misc.* 7, 6. Noster præcipuam artem componendæ seditionis *Severitatem comitatis mixturæ temperatam* hoc loco innuit. Vide Lips. 6. *polit.* 4. & hac occasione nota, *Libro Primo Annalium Taciti, singulari prorsum arte copiaque id argumentum, de seditionibus militaribus, earumque remediis, tractatum ac veluti exemplo perfectæ commentationis perscriptum esse.* Boecler.

Contemplatus frequentiam suam.] Simile dictum Tacito lib. 1. Annal. *Illi quoties oculos ad multitudinem retulerant, vocibus truculentis strepere.* Schegk.

Campanæ coloniæ.] Tota hæc res explicata ab uno Dione, libro XLVIII. qui de hac ipsâ seditione, & ejus placamentis: Οὕτω μὲν τότε τοὺς στρατιώτας κατέστησε, καὶ τὸ μὲν ἀργύριον αὐτίκα, τὴν δὲ χώραν οὐ πολλῷ ὕστερον αὐτοῖς ἔδωκεν. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐξήρκεσεν ἡ ἐν τῷ δημοσίῳ τότε οὖσα, προσεξεπρίατο ἄλλην τε καὶ παρὰ Καμπανῶν τῶν ἐν τῇ Καπύῃ οἰκούντων συχνήν (καὶ γὰρ ἐποίκων ἡ πόλις πολλῶν ἐδεῖτο) καὶ αὐτοῖς τότε ὕδωρ τὸ Γούλιον ὠνομασμένον, ὑφ᾽ οὗ καὶ τὰ μάλιστα διὰ πάντων ἀγάλλονται, τήν τε χώραν τὴν Κνωσίαν, ἣν καὶ νῦν ἔτι καρποῦνται, ἀντέδωκε: *Atque ita milites tunc quidem composuit: & argentum statim, agros non multo post iis dedit. Quoniam enim publici, qui tunc erant, non sufficiebant, etiam alios emit à Campanis illis, qui Capuam incolunt, eosque multos. (multis enim colonis indigebat ea urbs.) & ipsis tum aquam Iuliam, quâ maximè omnium gaudent, tum terram Cnosiam* (*Gnosiam* melius: estque Gnosus in Cretâ:) *quâ etiam nunc fruuntur, eorum loco dedit.* Omnia hæc quasi de industriâ scripta ad Velleii lucem: & quis scit, si non à Dione istinc sumpta? Quod tamen hic scribitur: *ejus reditus erant publici*, pravum est. Quid *reditus* ad rem præsentem? nec eos sanè emit Cæsar, sed agros. In editione prima: *ejus relicti erant publici.* Certum habeo, *ejus reliqui:* Id est, Capua reliquos habebat agros publicos, qui nondum attributi, & qui non venerant in divisionem. Hos (Dione palam narrante) ab iis emit Cæsar. *Lipsius.*

P 5 *Instar.*]

coloniæ. ejus reditus erant publici: pro his longe uberiores reditus duodecies H-S in Creta insula redditi, & aqua promissa, quæ hodieque singulare & salubritatis instar & amœnitatis ornamentum est. Insigne coronæ classicæ, quo nemo umquam Romanorum donatus erat, hoc bello Agrippa singulari virtute meruit. Victor deinde Cæsar reversus in urbem, contractas emtionibus complures domos per procuratores, quo laxior fieret ipsius,

Instar.] Festus Pompeius ab *instar*, *instaurare* deducit: quoniam illud instaurari ptoprie dicatur, quod ad formam similem exemplo priori reducitur. Hic verò *instar* nón exemplum est, neque passivè pro eo capitur, quod est instauratum; sed enim activè, ut quod instaurat; heic nempe salubritatem. *Acidalius.*

Coronæ classicæ.] Tangit princeps Poëta:

Tempora navali fulget rostrata corona.

Rostrata Plinio quoque dicta. vide Agellium. *Schegkius.* *Classicæ.*] *Vocatur alias* navalis *&* rostrata: *quia quasi rostris navium insignita est; ut ait Gellius* 5, 6. *Vnde effigies Agrippæ cum tali corona in antiquis nummis.*

Quo nemo unquam.] Si voluit dicere Velleius, neminem ante Agrippam reportasse coronam navalem, hoc est, rostratam; aut erravit, aut diversum sentit à Plinio. is enim non dubitat affirmare lib. 16. cap. 4. *Cedunt & rostratæ, quamvis in duobus maxime ad hoc ævi celebres; M. Varrone, piraticis bellis dante Pompeio Magno: itemque M. Agrippa, tribuente Cæsare Siculis.* Sed & idem Naturæ mystes unicus l. 7. cap. 30. *M. Varronis, in bibliothecâ quæ prima in orbe ab Asinio Pollione ex manubiis publicata Romæ est, unius viventis posita imago est: haud minore, ut equidem reor, gloriâ principe oratore & cive, ex illâ ingeniorum, quæ tunc fuit, multitudine unam hanc coronam dante, quam cum eidem Magnus Pompeius piratico ex bello navalem dedit.* Et verò nullo ævo cuiquam contigisse coronam rostratam, præterquam uni Agrippæ, idem etiam prodidit Dio Cassius l. 49. nec is tantum, sed & testis omni exceptione major, Livius, cujus hæc legimus Epitomâ cxxix. *M. Agrippa navali corona donatus est: qui honos nemini ante eum habitus erat.* quibus motus verbis, damnaverim potius unum Plinium, quam triumviros istos alios: etsi aliter visum viro maximo, in libris de Militiâ Romana, lib. 5. c. 14. *Grut.* *Quo nemo unquam.*] Uni Agtippæ contigisse hunc honorem testantur, *Dio* 49. *p.* 457. τὸν Ἀγρίππα στέφανον χρυσοῦν ἐμβόλοις ἠσκημένον ἐδωρήσατο. ὃ μὴ πρότερον, μήτ' αὖθις ἄλλῳ τῳ ἐγένετο. *Agrippam corona rostrata aurea donavit: quod neque ante neque postea cuiquam contigit.* Ita *Liv. epit.* 129. *Plinius* autem 16, 4. & 7, 30. cum *M. Varrone*, cui *Pompeius coronam navalem dederit, communicat hoc decus:* Cui assentiendum opinatur *Lipsius*: *Gruterus* autem ceterorum auctoritatem præfert. An & *Seneca* ab eorum parte, cui 3. *de benef.* 32. Agrippa dicitur *navali corona insignis unicum adeptus inter dona militaria decus*, quamquam *unicum* pro *eximio* & *singulari* hic accipi possit. Vide *Turneb.* 26, 29. & *Taubm. ad* 8. *Virgil. Æn. v.* 684. Boecletus.

Tem-

ipsius, publicis se usibus destinare professus est: templumque Apollini & circa porticus facturum promisit, quod ab eo singulari extructum munificentia est. Qua 82
æstate Cæsar tam prospére in Lepidum in Sicilia, bene fortuna in Cæsare & rep. militavit ad Orientem. quippe Antonius cum XIII legionibus ingressus Armeniam ac deinde Mediam, & per eas regiones Parthos petens, habuit regem eorum obvium. primoque duas legiones, cum omnibus impedimentis tormentisque & Statiano legato amisit; mox sæpius ipse, cum summo totius exercitus discrimine, ea adiit pericula; quibus servari se posse desperaverat; amissaque non minus quarta parte militum, captivi cujusdam, sed Romani, consilio ac fide servatus. qui clade Crassiani exercitus captus, cum fortunam non animum mutasset, accessit nocte ad stationem Romanam: prædixitque, ne destinatum iter peterent, sed diverso

Templumque Apollini.] *Dio* 49. *p.* 458. *Sueton. Aug.* 29. Boecler.

Munificentia.] Haud displiceat Lipsio *magnificentia.*

Qua æstate Cæsar, &c.] Vestram fidem, Musæ, quam turpiter locus elegans maculatus, an mutilatus. Tentavit industria singulari Schegkius: *Qua æstate Cæsar tam prospere in Lepidum in Sicilia, pæne fortuna in Cæsarem & Remp. militavit ad Orientem.* Et in hoc secutus librum Bonhommæi: post quem tentemus & nos itidem, si quid forte poterit clarius extricari. Sed libertate mihi opus est paullo majori, quam non ex mea cupidine, sed usu sumam Velleii. Ergo ita ausus fuerim: *Qua æstate quam Cæsari prospera in Lepidum in Sicilia, tam scæva fortuna in Cæsarem & Remp. militavit ad Orientem.* quomodo conficitur idonea maximè & aperta sententia. Verùm enimverò alios etiam medicos desiderare videtur hic locus, & non nisi scriptos codices: sine quibus, qui conabitur, quidquid erit, quod præstiterit, itidem incertum erit, ut quod vel ego, vel ceteri omnes attulimus. *Acidalius.*

Cum XIII. *legionibus.*] XVI. *pro* XIII. reponi debere, rectissime monuit *Cl. Noster Freinshemius* ad *Flor.* 4, 10, 10. E quo capite petes historiam hanc, tum ex annotatis à *Camerte* scriptoribus. quibus *Dio* præsertim addendus 49. *Boeclerus.*

Et Statiano legato.] Oppium Statianum nominat Dio lib. XLIX. In Plutarchi Antonio corrupte est, Ταπιανός, pro Στατιανός. Hoc eo magis moneo, ut appareat, falsam esse Sylburgii suspicionem; qui putabat, eundem hunc esse, quem Florus Saxam nominat. Id vero eo etiam refellitur, quod Saxa jam esset interemptus; ut ex Dione, & aliis, jam supra ostendimus. *Vossius.*

Atque

verso silvestrique pervaderent. Hoc M. Antonio atque illis legionibus saluti fuit: de quibus tamen totoque exercitu haud minus pars quarta, ut prædiximus, militum; calonum servitiique desiderata tertia est; impedimentorum vix ulla superfuit. Hanc tamen Antonius fugam suam, quia vivus exierat, Victoriam vocabat. Qui tertia æstate reversus in Armeniam, regem ejus Artauasden, fraude deceptum catenis, sed ne quid honori deesset, aureis vinxit. Crescente deinde & amoris in Cleopatram

Atque illis legionibus.] Ita legendum, non *octo*, arguunt præcedentia, & Florus apud quem, XVI. *legiones.* statim male vir doctus, τὸ *tertia*, omisit. *Schegkius.* *Atque illis legionibus.*] Ita enim, vel *(ac tot illis l.)* potius legerim, quam *Hoc M. Antonio acto.* quod in libris repertum, licet sensum aliquem sustinere possit, valde tamen à Velleiana elegantia videtur abesse. *Boeclerus.*

Tertia.] *Tertia* in *Rhenani edit.* expressa, non omitti ab aliis debuit. *Boeclerus.*

Victoriam vocabat.] Geminum penè dictum de eodem L. Flori, lib. 4. cap. 10. *Egregius Imperator tandem profugit in Syriam: ibique incredibili quadam mentis vecordiâ, ferocior aliquanto factus est; quasi vicisset qui evaserat:* ubi Philosophicè tamen magis Annæus loquitur quam Ethicè aut Grammaticè: ita enim solent homines, præter spem vivi. Sallustius bello Iugurthino cap. 98. *& ipsi duces feroces; ac quod sui non fugerant pro victoribus sese agere.* Annibal apud Horatium lib. 4. Oda 4.

Cervi, luporum præda rapacium,
Sectamur ultro; quos opimus
Fallere & effugere est triumphus.

Syrus apud Terentium Heautontimor. Actu 4. Sc. 1.

— triumpho si licet me latere tecto abscedere. Gruter.

Ne quid honori.] Forsan legendum: *Ne quid oneri deesset, &c.* non *honori.* quod verbum videtur substitutum ab eo, qui non animadvertit, Velleium jocati voluisse in voce *aureis*, quod constet, aurum ceteris metallis gravius esse. *Vrsin.* *Ne quid honori.*] Ursinus, *oneri:* ut in eo ludat Velleius, quod aurum gravius sit cæteris metallis. Quasi vero reges oneris, non honoris caussa, aureis, aut argenteis catenis vinciri soleant. *Vossius.*

Aureis vinxit.] Curtius de Dario; *Agmen eorum tertio assecuti die, ne tamen honos regi non haberetur, aureis compedibus Darium vinciunt, nova ludibria subinde excogitante fortuna.* Moris antiquitus pro dignitate captivum nunc aureis, nunc argenteis nunc ferreis vincire catenis. De Aureis Clemens in Pædagogo lib. II. *Istæ vero veram pulchritudinem obscurant auro eam adumbrantes, nec intelligunt quantum in se delictum admittunt, se innumerabilibus vinculis alligantes, quemadmodum dicunt apud Barbaras scelestos & maleficos homines auro vinciri. Captivos hos vinctosque divites videntur esse æmulatæ mulieres.* Ausonius de Crœso,

— Crœsum in amicis habet,
Vinctumque pedicis aureis, secum jubet
Reliquum quod esset vitæ, totum degeret.

Propertius lib. II.

Aut

tram incendio, & vitiorum, quæ ſemper facultatibus licentiaque & aſſentationibus aluntur, magnitudine, bellum patriæ inferre conſtituit; cum ante, novum ſe Liberum Patrem appellari juſſiſſet, cum redimitus hederis, coronaque velatus aurea & thyrſum tenens cothurniſque ſuccinctus, curru, velut Liber Pater, vectus eſſet
Alexandriæ. Inter hunc apparatum belli, Plancus non 83
judicio recta legendi, neque amore reip. aut Cæſaris (quippe hæc ſemper impugnabat) ſed morbo proditor, cum fuiſſet humillimus aſſentator reginæ, & infra ſervos cliens, cum Antonii librarius, cum obſceniſſimarum

Aut regum auratis circumdata colla catenis,
Actiaque in ſacra currere roſtra via.

Et Silius lib. 17.

Ante Syphax feretro reſidens captiva premebat
Lumina, & aurata ſervabant colla catenæ.

Hinc in Panegyr. Maximiano dicto: *Xerxes Perſarum Rex potentiſſimus, pedicas jecit aureas in profundum, Neptunum ſe dictitans alligare.* De argenteis Dio lib. 49. *poſtquam cuſtodes gazæ non obtemperarunt, & qui in armis erant Artaxam maximum natu inter filios, regem ejus loco conſtituerunt, argenteis Artabazum catenis vinxit, quia nimirum turpe erat, regem ferreis in catenis haberi.* Ammianus de Arſace, à Sapore capto: *Eumque effoßis oculis catenis argenteis, quod apud eos vanum ſuppliciorum æſtimatur eſſe ſolatium, exterminavit ad caſtellum Agabanum nomine.* Schegk.

Bellum patriæ inferre conſtituit.] Ovid. lib. 15. Metamorph.

Romanique ducis conjux Ægyptia tedæ
Non bene fiſa cadet, fruſtraque erit illa minata
Servitura ſuo Capitolia noſtra Canopo.

De amore Antonii in Cleopatram Horat. lib. Epodῶn. *Schegk.*

Liberum patrem.] Sed etiam Athenis. Athenæus è quarto Socratis Rhodii. Seneca Suaſoriar. 1. Diſſenſionem Senecæ & Dionis in dote notarunt Iunius 5. Animad. 1. & Lipſius. eandem inſaniam inſanierunt Antigonus & Caligula. Athenæus 4. Herodian. alii. *Schegkius.* *Liberum patrem.*] Unde & Διόνυσος νέος cognominatus eſt, teſte *Plutarcho.* *Alii* aliorum Deorum æmulati ſunt habitum & cærimoniam; Bacchum autem pluribus imitari placuit, præſertim *Mithridati, Antigono, C. Mario, Alexandro M.* Vide *Schotti obſervat. hiſt.* 3, 3. & *Cl. Freinſhemii not. ad Curt.* 9, 10, 24. Boeclerus.

Cum redimitus hederis.] Eodem habitu Meſſallina apud Tacitum lib. 11. *Simulacrum auctumni celebrans: ipſe crine fluxo thyrſum quatiens, juxtaque Silius hedera vinctus, gerere cothurnos.* plura in Commentario Lipſius. addi velim de crinibus fluxis, & hoc Catulli in nuptiis Pelei:

Sæpe vagus liber Parnaßi è vertice ſummo
Thyadas effuſis evantes crinibus egit.

Et Macrob. lib. 1. Saturnal. *Schegk.*

Thyrſum.] Thyrſus erat haſta aculeata hederis tecta, in orgiis Bacchi geſtari ſolita.

Et

rum rerum & auctor & minister, cum in omnia & omnibus venalis, cum cæruleatus & nudus, caputque redimitus arundine, & caudam trahens, genibus innixus, Glaucum saltasset, in convivio refrigeratus ab Antonio, ob manifestarum rapinarum indicia, transfugit ad Cæsarem. & idem postea clementiam victoris pro sua virtute inter-

Et omnibus.] Vulgo, *in omnibus. Et omnibus.*] Nonne æquivalent, *in omnia vanalem esse*, &, *in omnibus*? ego discrimen non video. Puto delendum posterius τὸ, *in*, faciendùmque, *in omnia, & omnibus.* Duo objicit, vænalem ad omne facinus ac flagitium fuisse, & sine discrimine omnibus vænalem breviter: Ad quævis à quovis tibi auro potuisse. *Lipsius.*

Cæruleatus & nudus, &c.] Dii enim Marini antiquitus cæruleo habitu, Apuleius Miles 4. de comitatu Veneris: *Adsunt*, ait, *Nerei filiæ chorum canentes, & Portumnus cærulis barbis hispidus.* & lib. 10. *Ipse autem color Deæ diversus in speciem, corpus candidum, quod cælo demeat: amictus cærulus, quod mari remeat.* & capite tecto arundine, Virgil. 8.

— cum glauco tenuis velabat amictu
Carbasus, & crines umbrosa tegebat arundo.

Immò & Neptuno glauci oculi, teste Minutio in Octav. De Glauco posce Servium ad illud Poëtæ:

Et senior Glauci chorus Inousque Palemon. Schegk.

Glaucum saltasset.] De Glauco vide *Natal. comit. mythol.* 8, 4. Boecler.

In convivio refrigeratus ab Antonio.] Moneo distinctiunculam mutandam: *saltasset in convivio, refrigeratus ab Antonio.* Saltasse enim eum vult in convivio, non illic refrigetatum. Sed quid hoc verbi? significat intepuisse gratiam ejus apud Antonium, & calorem illum amoris mutasse in fastidii frigus. Utebantur & in te actionis sive recitationis hoc verbo. ut in Suetonii Claudio scriptum, cap. XLI. *Cum primum frequenti auditorio commisisset, ægre perlegit, refrigeratus sæpe à semetipso.* id est, frigore & fastidio sæpe affectus à sese. Rem enim ipsam, & teporem illum gratiæ sive amicitiæ, vocabant Frigus. Plinius lib. VIII. epist. XIV. *Interim Paullo* (recitanti) *aliena deliratio aliquantum frigoris attulit.* Fabius: *Rusticitas, & rigor, & deformitas afferunt interim frigus.* Sed propius ad Velleii mentem Seneca epist. CXXIII. *Votienus Montanus & amicitiâ Tiberii notus & frigore.* quem scilicet Tiberius & ardenter amavit, & subito fastidivit. Nec peccet, qui Horatium sic explicet:

—— majorum ne quis amicus
Frigore te feriat.

nisi alio quoque hoc commode duci haud negem. Suetonii locum noviter corrigo, Aug. cap. LXVI. *Desideravit & M. Agrippæ patientiam & Mecænatis taciturnitatem: cum ille ex levi rigoris suspicione, & quod Marcellus sibi anteferretur, Mitylenas se contulisset.* Nam quis rigori hic locus? nec suspicio de eo esse potest, sed sensus. Scripsit vero *frigoris*: hac istâ nostrâ mente. eoque, inquit, secessit Agrippa, quod alieniorem sibi Augustum suspicatetur, & præferri atque in gratiâ esse Marcellum. Terentii illud huc quoque fecerit: *Nimirum hice homines frigent.* Atque omnino amor, ardor est: fastidium aut desatio, frigus. *Lips. In convivio refrigeratus ab Antonio.*] Ni fallor, est heic *refrigerare*, quod Plautus dicit, *Frigidam suffundere.* Acidal.

Transfugit ad Cæsarem.] Qui peccarunt

interpretabatur; dictans, id probatum à Cæsare, cui ille ignoverat. hunc mox avunculum Titius imitatus est. Haud absurde Coponius, vir prætorius gravissimus, P. Silii socer, cum recens transfuga, multa ac nefanda Plancus absenti Antonio in senatu objiceret: Multa, inquit, mehercules fecit Antonius, pridie, quam tu illum relinqueres. Cæsare deinde & Messalla Corvino cos. debella- 84
tum apud Actium; ubi longe ante quam dimicaretur exploratissima Iulianarum partium fuit victoria. Vigebat in hac parte miles atque imperator, illa marcebant omnia. hinc remiges firmissimi, illinc inopia affectissimi. navium hinc

runt in leges, statim etiam metuunt, & per consequens, oderunt legum custodes. Itaque viderit Princeps, ut semper administtorum suorum delicta graviora puniat. etsi enim forte peccantibus ex animo ignoscat, ii tamen non tam putant sibi indulgeri quam tempori. Sic apud Cæsarem lib. 3. Civilis belli cap. 40. transfugiunt tandem nobiles duo Allobroges, *fortasse non se liberari, sed in aliud tempus reservari arbitrati*; ut ibi loquitur Iulius; & nos exemplis selectis ostendimus ad Tacitum lib. 1. Histor. capitis vigesimi extremo. *Gruter.*

Id probatum à Cæsare.] Principes non omnia puniunt, sed non ideo eadem probant. Valet enim ibi illud Curtianum lib. 7. *Lyncestes Alexander, quia primus Alexandrum, regem salutaverat, supplicio magis quam crimini fuerat exemptus.* Egregie Livius de Epirotarum legatis, petentibus à Senatu, ut in amicitia pristina esse liceret, lib. 36. cap. 35. *responsum datum est, quo veniam impetrasse, non caussam probasse videri possent.* Gruter.

Vir prætorius, &c.] Vir doctus & Rhen. *vir prætorius, gravissimus pater, Silii socer.* Est ille Silius qui postea Consul. cujus præter Dionem & Appianum Suetonius meminit. Burr. *vir è prætorius.* forte, *vir è prætoriis.* Schegkius.

P. Silii.] Habet editio Rhenani. Alii emendarunt, *gravissimus P. Silii socer.* Quid si tentemus? *gravissimus patris Silii socer.* Sane non leviter hanc conjecturam firment verba Augusti apud Suetonium in vita ejus: *Accesserunt convivæ, Vinicius, ac Silius pater.* Sic enim Mss. auctoritate legere malim, quam *Silvius*, ut vulgo editum. *Vossius.*

Ac nefanda.] Alii *miranda.*

Cæsare deinde & Messalla Corvino Cos.] Quæ in hoc, & sequentibus duobus capitibus habentur, scripsere *Florus* 4, 11. quosque ibi *Camers* ac *Freinshemius* nominaverunt: quibus adde *Propert. lib. 4. eleg. 6. tot.* & *Paneg. Theodos. Lat. Pacat. c. 33. tot.* Boecler.

Apud Actium.] Luculenter describit doctissimus Poëta 8. libro sui operis. *Schegkius.*

Remiges.] [Vulgo *reges*: contra quam Lectionem ita Lipsius:] Torsit me olim, cum publice legerem, hic locus: credo & illum, quisquis intente leget. An reges à Cæsare firmissimi, ab Antonio inopes & imbecilli? planissime contra est: nec dicam plurimi aut potentissimi, sed pæne omnes reges ab isto steterunt. Palam

hinc magnitudo modica cum celeritate; adversa illa, specie terribilor. hinc ad Antonium nemo, illinc ad Cæsarem quotidie aliqui transfugiebant. Denique in ore atque oculis Antonianæ classis per M. Agrippam Leucas expugnata, Patræ captæ, Corinthus occupata, bis ante ulti-

Jam & vere ita Dio, Συνεμάχησαν, inquit, τῷ Ἀντωνίῳ οἵ τε βασιλεῖς καὶ οἱ δυνάσται πάντες ὡς εἰπεῖν, οἱ τῇ τῶν Ῥωμαίων ἀρχῇ τότε ὑπ' ἐκείνων οὔσῃ γειτνιῶντες, οἱ μὲν αὐτοὶ, οἱ δὲ δι' ἑτέρων: *Commilitabant & auxiliabantur Antonio reges dynastæque omnes, ut breviter dicam, quicumque Romanum imperium, quod duobus iis tunc parebat, attingerent; alii ipsi coram, alii per alios & submissos.* Quinetiam in Plutarcho index, in quo nominatim reges Antonio adhærentes recensentur, non solum Orientales plerique omnes, sed transmarini. Si voles, vide. At apud Cæsarem contra qui? neminem reperio: imo vix esse potuerunt. quia in illius partibus duntaxat Italia, Illuricum, Gallia, Hispania, Africa, & Insulæ interjectæ. In iis autem omnibus regionibus, qui tunc reges, nisi si forte in Africâ? Ex eâ ipsâ Bocchum eripit nobis, & transfert ad Antonium Plutarchus. Iure ergo, ut dixi, hærebam. Quid autem est in re? Velleiane adulatio, uti tunc censebam? minime. nec in scriptore, sed in scripto, culpa, quam detectam nunc tollo. Scripsit Velleius: *hinc remiges.* Vide μεταβολήν! à sceptris venimus ad remos. Sic oportet. & docebunt te Plutarchus & Dio, Antonium hac parte maxime peccasse, quod hiemem cœptis suis interposuerit: atque ita classis, quam paratam habuerat, valde viribus imminuerit. quoniam plerique remigum vel inopiâ aufugiebant, vel morbo peribant. Ita necessum habuit *ex afflictissimâ Græciâ*, ait Plutarchus, *corripere viatores, agasones, messores, adolescentulos; iisque ægre etiam implevit naves.* Ergo vere hic scriptum *remiges fuisse inopiâ afflictissimos* (quæ ipsa phrasis non apte cadit in reges:) contrà *firmissimos* Cæsar, recentes videlicet & bellis Siculis probe exercitatos. *Lipsius.*

Remiges.] Vulgo *reges.* Philadelphum Paphlagoniæ, & Amyntam, Galatiæ reges, forsan intelligit Velleius. Hi enim ad Cæsarem transfugerunt; ut Dioni, & Zonaræ, traditum. Sed hoc paullo post evenisse, liquet ex Velleio, qui Amyntæ etiam meminit. Stabilis itaque manet emendatio Lipsii: *hinc remiges firmissimi.* Vide ejus Animadversiones. *Vossius.*

Navium hinc magnitudo] Aldus *Nav. hinc* (vel hîc) *magnitudo modica, cum celeritate.* Ut est in editione Wech. Alii *Nav. hinc magnitudo modica, sed celerior.*

Specie terribilior.] In exemplari vetusto, *specie & terribilior.* unde Rhenanus legit, *specie erat terribilior.* Burrerius, *species terribilior. Specie terribilior.*] Lips. putat legi hîc etiam posse *terribiliora.* Schegkius edidit *ex adverso illa specie terribilior.* Alii, *ex adversa illa specie terribilior. Specie terribilior.*] De Antonii navibus Dio l. 50. ait, eas ædificasse Antonium multo hostilibus majores, paucas triremes, reliquas omnes à quaternis usque ad denos ordines remorum capaces. Vide Florum lib. 4. *Schegk.*

Leucas.] Oppidum in Leucadia peninsula.

Patræ.] Civitas in Achaia prope Olenum. Vide Thycididem lib. 6.

Rex

ultimum diſcrimen, claſſis hoſtium ſuperata. Rex Amyntas meliora & utiliora ſecutus (nam Deillius exempli ſui tenax & illo bello) virque clariſſimus Cn. Domitius, qui ſolus Antonianarum partium, numquam reginam, niſi nomine ſalutavit; maximo & præcipiti periculo transmiſit ad Cæſarem. Advenit deinde maximi diſcriminis 85
dies, quo Cæſar Antoniuſque productis claſſibus, pro ſalute

Rex Amyntas.] Cum Beato vir doctus: *nam de illis exemplis vitæ natura Dolabella*, nullo ſenſu. Matthæus Klock acutiſſimi ingenii juvenis ex Rhenani, non male, emendat, *inde illius exemplo mature Dolabella ad Cæſarem.* Schegk.

Rex Amyntas.] Atrox & aperta plaga: cui leve adhuc fomentum. Eſt qui legat: *Inde illius exemplo vir audax Dolabella.* alius: *inde illius exemplo mature Dolabella.* Uno verbo, nihil ad Bacchum. In autographo fuit (certe editio prima ſic refert: *nam de illius exemplis vitæ naxuta Dolabella.* Vide noſtram medicinam: *Nam Deillius exempli ſui tenax, ut à Dolabellâ ad Caſſium.* Nihil juveniliter jactamus, ſed prima illa ſagaciter & vere eruimus de Q. Deillio, ſive ut alii, Dellio: qui naturâ transfuga, & irriſus palam illo ævo. In hac re & hiſtoriâ, transfugiſſe, aperte ſcribit Plutarchus *Q. Dellium hiſtoricum.* Dio hoc amplius, oſtendit cum Amyntâ illum fuiſſe: & paullo poſt de transfugio addit. Quod ſi eſt: nonne apposite hic quoque Amyntæ Velleius eum ſubjungit? Sed cur ait eum *exempli ſui tenacem*? ludit, & merito in hominem nuſquam & numquam fidum, & cujus jam ante nobilia aliquot transfugia. Ecce Senecæ patris verba: è quibus hoc quoque, quod emendavimus *à Dolabellâ ad Caſſium*, liquebit. Ille in Suaſoriis: *Belliſſimam tamen rem dixit Deillius, Meſſalla Corvinus deſertorem* (melius & venuſtius ſcripti libri, *deſultorem*) *bellorum civilium vocat: quia à Dolabellâ ad Caſſium, à Caſſio dein tranſmiſit ad Antonium, ab Antonio ad Cæſarem.* Et de Deillio quidem certum eſt: hoc de Dolabellâ ſicui diſplicet, is legito: *exempli ſui tenax fuit & illo bello.* Quod certe haud ſperno. nam & editionibus quibuſdam abſunt illa verba, *ad Cæſarem*, & videntur omnino huc tranſlata è tertiâ abhinc lineâ, *tranſmiſit ad Cæſarem.* Ceterum utro modo cumque leges diſtinctiunculâ & parentheſi ſic juvabis: *Rex Amyntas meliora & utiliora ſecutus (nam Deillius exempli ſui tenax fuit & illo bello) virque clariſſimus Cn. Domitius, &c.* Nota amplius, videri in fine periodi legendum: *tranſmiſere ad Cæſarem.* quia textus omnino ſermonis exigit Amyntam quoque comprehendi. *Lipſius.*

Deillius.] Melius repoſueris *Dellius.* Nam Plutarcho, Dioni, & aliis, dicitur Δέλλιος. *Voſsius.*

Niſi nomine.] Ita cum Antonius Cleopatræ Artauaſden Armeniæ regem captum vinctumque, cum ſuis, oſtenderet, barbari neque alla humilitatis indicia edidere, ad quæ minis promiſſiſque ſtimulabantur, neque aliter quam *nomine* compellavere, *Cleopatram*, non *reginam* vocantes. *Dio* auctor 49. *p.* 475. Boecler.

Tranſmiſit ad Cæſarem.] *Lipſius* mallet *tranſmiſere*, cum ad plures referatur. poteſt tamen vulgata lectio tolerari. *Boeclerus.*

Pro ſalute alter.] Ita *Pacatus paneg.* XII. c. 33. *Tanta erat diſsimilitudo cauſſarum, ut ab illis* (Antonianos intel-

ſalute alter, in ruinam alter terrarum orbis dimicavere. Dextrum navium Iulianarum cornu M. Lurio commiſſum, lævum Aruntio, Agrippæ omne claſſici certaminis arbitrium. Cæſar ei parti deſtinatus, in quam à fortuna vocaretur, ubique aderat: claſſis Antonii regimen Publicolæ Soſioque commiſſum. At in terra locatum exercitum Taurus Cæſaris, Antonii regebat Canidius. Ubi initum certamen eſt, omnia in altera parte fuere, dux, remiges, milites; in altera nihil præter milites. prima occupat fugam Cleopatra; Antonius fugientis Reginæ, quam pugnantis militis ſui, comes eſſe maluit; & imperator, qui in deſertores ſævire debuerat, deſertor exercitus ſui factus eſt. Illis etiam detracto capite, in longum fortiſſime pugnandi duravit conſtantia; & deſperata victoria in mortem dimicabatur. Cæſar, quos ferro poterat interimere, verbis mulcere cupiens, clamitanſque & oſtendens, fugiſſe Antonium, quærebat, pro quo & cum quo pugnarent? At illi cum diu pro abſente dimicaſſent

lige) *fuerit Romani imperii appetita captivitas, ab his repetita libertas.* Boeclerus.

M. Lario.] Legendum putamus, *M. Lurio*, non *M. Lario.* & gentilis fortaſſe ejus eſt, qui in æreis Auguſti numiſmatibus dicitur P. LVRIVS. AGRIPPA. III. VIR. A. A. A. F. F. *Vrſinus.* *M. Lario.*] *Lurio* eſt in Dione, & recte. *Lipſius.*

Soſioque commiſſum.] Verius, *Soßio.* Plutarchus hæc omnia longe aliter, nec Soſſium inter duces agnoſcit. Dio verò etiam mortuum illum facit in levi pugnâ contra L. Taureſium: in quâ, ſuperventu Agrippæ, ipſe & Tarcondimotus ſint cæſi. Hoc paullo ante Actiacam pugnam. At ecce vivum cum iterum facit initio libri ſequentis, & inter eos ponit, quibus ignoverit Cæſar. Quid dicam neſcio, niſi haud unum Soſſium fuiſſe. *Lipſius.* *Soſioque commiſſum.*] Lipſius, *Soßio.* Et ita Græci. Sed Latini omnes cum Velleio Soſium vocant. Extant etiam nummiſmata Antonii, in quorum adverſa parte legitur, C. SOSIVS ZA. Cæterum, ne cum aliis erres, duo fuere Soſii in caſtris Antonii. Alter ante victoriam Actiacam in levi pugna contra L. Arruntium periit; teſte Dione lib. L. alter poſt victoriam incolumitatem ab Auguſto impetravit; teſte eodem, libro ſequenti. L. Arruntium dixi, non Taureſium, ut alii afferunt, corrupta Dionis ſcriptura inducti. Nam ubi vulgo legitur, *Λυκίῳ Ταυρησίῳ ναυσὶν ὀλίγαις ἐφορμοῦντος*, non dubito, quin reponendum ſit, *Λυκίῳ Ἀῤῥουντίῳ*. Huic enim lævum Iulianarum navium cornu commiſſum fuiſſe, ex Velleio noſtro conſtat. *Voſſius.*

Vt

cassent duce, ægre summissis armis cessere victoriam; citiusque vitam veniamque Cæsar promisit, quam illis, ut ea precarentur, persuasum est. Fuitque in confesso, milites optimi imperatoris, imperatorem fugacissimi militis functum officio. ut dubites, suo ne an Cleopatræ arbitrio victoriam temperaturus fuerat, qui ad ejus arbitrium direxit fugam. Idem locatus in terra fecit exercitus, cum se Canidius præcipiti fuga rapuisset ad Antonium. Quid ille dies terrarum orbi præstiterit, ex quo 86
in quem statum pervenerit fortuna publica, quis in hoc trans-

Vt dubites.] Cur Rhenanum non audiverunt verissime emendantem, *Viderit è suône?* Nam in autographo erat, *Videbit è suône.* Phrasis nota, & crebra veteribus in rejectione aut contemptu. *Lipsius.*

Fuerat.] Melius, *fuerit.*

Ex quo.] Aldus Manutius legit, *ex eoque in quem.*

Ex quo in quem statum.] Notanter ita loquitur Noster, quippe designans initium veræ Monarchiæ. Qua diligentia etiam *Dio* 51. *pr.* dum diem Actiaci prælii (IV Non. VII br.) annotasset, ideo se istud præter consuetudinem suam fecisse, monet, ὅτι τότε πρῶτον ὁ Καῖσαρ τὸ κράτος πᾶν μόνος ἔσχεν, ὥστε καὶ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν τῆς μοναρχίας αὐτοῦ ἐτῶν ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἀκριβοῦσθαι. *quod ab ea die primum Cæsar Octavius rerum potitus est solus, imperiique ejus recensio præcise sumatur ab hac die.* Nec dissentire putandi sunt, qui à reditu Augusti in urbem Monarchiæ initium numerant. Vide *Hist. misc.* 7, 12. nam cetera nihil aliud, quam consummatio hujus victoriæ fuere. Hoc prælio nactus est eam potestatem, quam postea cœpit Romæ exercere ac usurpare. Unde *Dio* ipse *principio lib.* 52. de hoc tempore: τοσαῦτα μὲν ἔν τε τῇ βασιλείᾳ, καὶ ἐν τῇ δημοκρατίᾳ, ταῖς δὲ δυναστείαις, πέντε τε καὶ εἴκοσι καὶ ἑπτακοσίοις ἔτεσι, καὶ ἔπραξαν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἔπαθον. ἐκ δὲ τούτου μοναρχεῖσθαι αὖθις ἀκριβῶς ἤρξαντο. *Hæc itaque Romani primo sub Regibus, postea in Libertate, denique in principatibus certorum hominum, & gesserunt & experti sunt, annis* DCCXXV. *Ex hoc autem tempore rursum penitus sub unius imperio cœpit esse Respublica.* Quem locum eo lubentius attuli, ut eos refutaret, qui à Iulio potius Cæsare, quam ab Augusto initia Romanæ monarchiæ numerant. *Dio* enim, ut par erat, ante hoc tempus, & post Libertatem, tantum δυναστείας sive *dominationes* agnoscit, iisque Iulii etiam principatum accenset. qui neque diuturnus fuit, & mox repetita quamvis improspere libertate sublatus est. Itaque & *Herodianus diligentissimi calami scriptor*, ab Augusti tempore Principatus initia numerans in *præfat.* sui operis, hanc veluti caussam subjicit: ἐξ οὗπερ ἡ Ῥωμαίων δυναστεία μετέπεσεν εἰς μοναρχίαν; *nam ex eo tempore Romanorum potentia ad unius est arbitrium devoluta.* Consentit *Aurelius Victor*, qui in *Cæsarib.* & *Epit.* 1. observat Augusti tempore, & quidem post prælium Actiacum *repetitum Romæ morem, uni prorsus parendi.* Non tamen invideri debet *Iulio Cæsari* honor primi inter Rom. Imperatores

 loci.

transcursu tam artati operis exprimere audeat? Victoria vero fuit clementissima; nec quisquam interemtus nisi paucissimi, & ii qui deprecari quidem pro se non sustinerent. Ex qua lenitate ducis colligi potuit, quem aut initio triumviratus sui aut in campis Philippiis, si licuisset victoriæ suæ facturus fuerit * [*At Sosium L. Aruntii*] prisca gravitate celeberrimi fides, mox diu clementia luctatus sua Cæsar, servavit incolumem. Non prætereatur Asinii Pollionis factum & dictum memorabile. namque cum se post Brundisinam pacem continuisset in Italia, neque aut vidisset unquam reginam aut post enervatum amore ejus Antonii animum, partibus ejus se miscuisset, rogante Cæsare, ut secum ad bellum proficisceretur Actiacum; Mea, inquit, in Antonium majora merita sunt, illius in me beneficia notiora: itaque discrimine

loci. Accurate enim loquendo, de *Iulio & Octavio* dici potest, quod *Iustinus* de *Philippo Maced. & Alexandro* judicat 9, 8, 21. *Orbis imperii fundamenta pater jecit, operis totius gloriam filius consummavit.* Boecler.

Philippiis.] Vulgo, *Philippis. Philippiis.*] Non ausim V. C. lectionem mutare, quæ est: *In campis Philippiis, si sic licuisset.* Sane *Philippiis* constanter etiam legitur in codicibus Mss. Aurelii Victoris. *In campis Philippiis* est, ἐν πεδίοις Φιλιππείοις. *Voss.*

Facturus fuerit.] Videtur deesse *modum.* mox quoque, ut videtur, multa desunt. *Rhenan. Facturus fuerit.*] Inepte, *triumphum.* Idem autographum, *modum.* At quæ sequuntur hiulca & mutila sunt: nec ullum ingenium expleverit. *Lipsius.*

At Sosium.] Vulgo, *Ad solium alarunt in prisca gravitate celeberrimi fides, mox diu clementia luctatus sua Cæsar servavit incolumem.* Divina plane conjectura Cl. Puteani, ita hunc locum restituentis: *At Sosium L. Aruntii prisca gravitate celeberrimi fides, mox, &c.* Hoc sensu: vel quod L. Aruntius, seu potius, Arruntius, Sosium unum ex Antonianis ducibus occultarit: vel quod ei incolumitatem à Cæsare exoraverit. Cui rei egregie inservit Dionis locus ex lib. LI. ubi Sosium post fugam occultatum, & latentem, ab Augusto incolumem servatum scribit. *Vossius.*

Clementia.] Velim, *cum clementia.* Lips.

Mea in Antonium majora merita sunt.] Inter eximia hominum per civilia bella quietorum, sive mediorum ac neutrius partis *Lipsius 6. polit.* 6, 7. ubi de hoc argumento agit, hujus quoque Pollionis consilium dictumque laudat. Congruit *Attici* verbum, cujus exemplum in hoc genere sine exemplo est. Cum Sulla, qui plurimum amaret Atticum, Athenis secum cuperet deducere adolescentem. *Noli, oro te,* inquit, *adversum eos me velle ducere, cum quibus ne contra te arma ferrem, Italiam reliqui. Corn. Nep. in vit. Attici* 4, 2. *Boeclerus.*

Discri-

mine veſtro me ſubtraham, & ero præda victoris. Pro- 87
ximo deinde anno, perſecutus reginam Antoniumque Alexandriam, ultimam bellis civilibus impoſuit manum. Antonius ſe ipſe non ſegniter interemit, adeo ut multa deſidiæ crimina morte redimeret. At Cleopatra, fruſtratis cuſtodibus, illata aſpide, morſu ſane ejus, expers mulie-

Diſcrimine veſtro.] Legendum fuerat, aut *è diſcrimine*, aut *diſcrimini*. Sane multoties in Velleio *e* pro *i* ſcriptum offendimus, & quibuſdam locis emendavimus. Cujus erroris fons, ut arbitror, vetus ſcriptura, qua *i* finale etiam, plerumque per *ei* diphthongum exarabatur. *Acidal.*

Morte redimeret.] Tali ſententia *Tacitus* de *Sempronio Graccho* 1. A. 53, 7. *conſtantia mortis haud indignus Sempronio nomine: vita degeneraverat.* Contra de *Iuventio Laterenſi* Noſter ſupra: quem *vita & morte conſentaneum* dixit. Boeclerus.

Non ſegniter interemit.] Erat Antonio ſervus, nomine Eros, quem jampridem hortatus fuerat, ut juſſus ipſum interficeret. Is cum id, quod olim in ſe receperat, tum præſtare juberetur, ſtricto gladio, cum Antonium videretur icturus, averſo vultu ſe ipſum confodit, & ad heri pedes accidit. Tum Antonius: Bene, inquit, ô Eros, qui, quod facere non poteras, mihi quomodo faciendum eſſet oſtendiſti: ſimulque vulnus ſibi in ventrem ingeſſit, & in lectum ſe demiſit. Paullo poſt, Cleopatram vivere cognito, ſtatim tollendum ſe famulis præbuit: manibuſque eorum ad fores uſque domicilii, in quo ea erat, portatus eſt. Cleopatra foribus non apertis de feneſtra ſe conſpiciendam præbuit, caterniſque & funibus demiſſis, iis implicatum ipſa, & duæ quas ſolas ſecum in munimentum receperat, mulieres attraxerunt. Qui interfuerunt, nullum eo miſerabilius ſpectaculum extitiſſe aſſerunt. *Plutarchus.*

Illata aſpide.] Verba ſunt partim luxata, partim corrupta, quæ ita reſtituenda putamus: *At Cleopatra fruſtratis cuſtodibus, illata aſpide ſinui, morſu ejus, expers muliebris metus, ſpiritum reddidit.* Vrſin.

Aſpide.] Tres aſpidum ſpecies facit Galenus, & ex eo Aëtius, χερσαίας, χελιδονίας & πτυάδας. Χερσαίαι dictæ, quæ in mediterraneis degebant, cum Chelidoniæ circa ripas fluminum colerent, & præcipue Nili. Πτυὰς dicta quia inſpuendo perimit, non morſu, ſed & tardius conficit. omnium commune σύμπτωμα ſomnus, & dormiendi libido, ac ſine ſenſu, aut dolore mors. Chelidonia cum Siſtro & Oſiride inter myſteria & initia Iſiaca ſemper pingitur. Ovidius:

Siſtraque erant, nunquamque ſatis quæſitus Oſiris,
Plenaque ſomniferis ſerpens peregrina venenis.

Serpentem *peregrinam* vocat aſpidem, id eſt, Ægyptiam, quia in Europa non viſeretur. Errore igitur communi ductus Strabo, vel aliud agens, aſpidas in aliis regionibus ponit. Quas enim vulgo vocamus Aſpides, nullam habent fere communem notam cum illis quas veteres deſcribunt. *Salmaſius.*

Morſu ſane ejus.] Alii: *in morſu ſane ejus.* *Acidalius* non citra rationem tranſponit: *morſu ejus, ſane expers muliebris metus.* Boecler.

muliebris metus spiritum reddidit. Fuitque & fortuna & clementia Cæsaris dignum, quod nemo ex iis qui contra eum arma tulerant, ab eo jussuve ejus interemtus. D. Brutum Antonii interemit crudelitas. Sex. Pompeium, ab eodem victum, idem Antonius, cum dignitatis quoque servandæ dedisset fidem, etiam spiritu privavit. Brutus & Cassius ante quam victorum experirentur animum, voluntaria morte obierunt. Antonii Cleopatræque quis fuisset exitus, narravimus. Canidius timidius decessit, quam professioni ejus, qua semper usus erat, congruebat. Ultimus autem ex interfectoribus Cæsaris, Parmensis Cassius morte pœnas dedit, ut dederat
88 Trebonius. Dum ultimam bello Actiaco Alexandrinoque Cæsar imponit manum, M. Lepidus juvenis forma quam mente melior; Lepidi ejus, qui IIIvir fuerat reip. constituendæ, filius; Iunia Bruti sorore natus, interficiendi, simul in Urbem revertisset, Cæsaris consilia inierat. Tunc Urbis custodiis præpositus C. Mæcenas, equestri sed splendido genere natus, vir ubi res vigiliam exigeret, sane exsomnis, providens atque agendi sciens;

simul

Spiritum reddidit.] Anno ætatis 39. vise Horatii Odam 37. 1. Carmin. *Schegkius.*

Parmensis Cassius.] *Hist. miscell.* 7, 10. *Interea jussu Cæsaris occisi sunt, major Antonii filius, & P. Canidius, infestissimus quidem Cæsari, sed & Antonio infidus, & Cassius Parmensis, ultima violati patris victima, & Q. Ovinius, &c.* Omnino autem non videtur repudianda admonitio *Aldi*, qui pro vulgato (*ut dederat Trebonius*) legit, *ut dederat primus Trebonius.* Certe particula συγκελλικὴ frigide usurpata videbitur, si ad necem potius quam ad aliquam necis περίστασιν referatur. *Boeclerus.*

Vt dederat Trebonius.] Lege ex Ciceronis Philippicis, & ex Latini sermonis observatione: *Vt dederat primus Trebonius.* Manut.

M. Lepidus.] Conjurationis *Lepidi*, meminere *Sueton.* *Aug.* 19. *Liv. epit.* 133. *Dio* 54. *p.*607. *Seneca* 1. *de clem.* 9. Boeclerus.

C. Mæcenas.] A taciturnitate commendatus Horat. lib. 2. Sermon. 6.

Et quæ rimosa bene deponuntur in aure.

Adi Suetonii cap. 66. [nuper vita Mæcenatis à Meibomio edita.] *Schegk.*

Equestri.] Fuit equestri tantum genere, inquit, sed illo præ ceteris claro & illustri. Nota ejus prosapia Hetrusca præconiis Horatianis, Propertianis, atque aliorum. *Acidal.*

Non

simul vero aliquid ex negotio remitti posset, otio ac mollitiis pæne ultra feminam fluens: non minus Agrippa Cæsari carus, sed minus honoratus: quippe vixit angusto clavo pæne contentus; nec minora consequi potuit, sed non tam concupivit. hic speculatus est per summam

Non minus Agrippa, &c.] Inter præcipuos Augusti amicos, imo principes amicorum fuit Mæcenas, cum exceptione tamen ultimi temporis. quam *Tacitus* suppeditat 3. A. 30, 6. *Provecta enim ætate* (quod & Sallustio Crispo acciderat) *speciem magis in amicitia principis, quam vim tenuit. fato potentiæ, raro sempiternæ, an satias capit, aut illos cum omnia tribuerunt, aut hos cum jam nihil reliquum est, quod cupiant.* Adi *Lips. 3. polit.* 11, 20. & 21. ubi egregia quædam annotata. *Scip. Amirat. dissert. polit.* ad *Tac. lib.* 3. 4. *Enenckelium in Seiano.* Boecler.

Angusto clavo.] Vulgo, *angusti clavi. Angusto clavo.*] Ita recte. Sed τὸ *pæne* an convenit? Ille vero planissime contentus vixit, nec opus voculâ hac imminuente vel ambigente. Magis ad Mæcenatis ingenium: *bene contentus*, vel, *plane*. Lipſ. *Angusto clavo.*] Equestri ordine. nam clavo equites & senatores discreti. Lampridius in Severo: *Tum satis esse constituit, ut equites Rom. à senatoribus clavo discernerentur.* quid fuerit, erudite disserit Cujac. lib. 12. Observat. cap. 39. *Schegkius. Angusto clavo.*] Tunicarum duo genera reperio, cum clavis unum, alterum simplex. clavi autem vel lati, vel angusti: lati omnium, qui vel patre senatore, vel equites nati essent, non à primis annis per omnem ætatem, sed ab anno XVII. quo etiam virilis toga sumebatur, ad annum ætatis senatoriæ, quo anno curiam ingredientibus remanebat ejusdem tunicæ jus: sin autem senatoriam dignitatem non assequerentur, vel, quia nollent, otiosam ac tranquillam vitam honoribus anteponentes: vel, quia non possent, gratia destituti, lato clavo deposito, angustum sumebant. *A. Manutius.*

Nec minora consequi potuit.] Forte legendum: *nec majora consequi non potuit.* Rhenan. *Nec minora consequi potuit.*] Profecto verius Rhenani, *nec majora consequi non potuit.* cui argumenta dicerem, & vitii occasionem adderem, si requireret quemquam putarem. De Mæcenate, in Elegia, etsi non nimis eleganti, super obitu ejus:

Majus erat potuisse, tamen nec velle triumphos.

Major res, magnis abstinuisse, fuit.

E qua & alia multa, de Urbis custodiis, de mollitie, de otio, de fide in Augustum, huc referri queunt. Sed Propertius insignite, lib. 3. Eleg. ad ipsum Mæcen.

Mæcenas eques Hetrusco de sanguine regum,
Intra fortunam qui cupis esse tuam.

Et deinceps ibidem:

Quum tibi Romano dominas in honore secures,
Et liceat medio ponere jura foro:
Vel tibi Medorum pugnaces ire per hostes,
Atque onerare tuam fixa per arma domum:
Et tibi ad effectum vires det Cæsar, & omni
Tempore tam faciles insinuentur opes:
Parcis, & in tenues humilem te colligis umbras,
Velorum plenos subtrahis ipse sinus.
Crede mihi, magnos æquabunt ista Camillos,

mam quietem ac dissimulationem præcipitis consilia juvenis & mira celeritate nullaque cum perturbatione aut rerum aut hominum oppresso Lepido, immane novi ac resurrecturi belli civilis restinxit initium. & ille quidem male consultorum pœnas exsolvit. Æquetur prædictæ Calpurniæ Antistii, Servilia Lepidi uxor, quæ vivo igni devo-

Iudicia, & venies tu quoque in ora virûm:
Cæsaris & famæ vestigia juncta tenebis.
Mæcenatis erunt vera trophæa fides.

Quæ ideo prolixius adscripsi, ut supervacuam ab iis defenderem correctionem. Negat quidam recte dici, *vestigium famæ*: negat, *vestigium tenere*. O Dii! quam multi ergo latine nesciebant homines latinissimi, & è quorum ipse scriptis latinitatem nobiscum hausit? Nam exempla quid afferam? Sed reponit, *famæ fastigia juncta tenebis*. quod quidem non magis convenit, quam quod minime. Hoc dicit enim Propertius: Quocunque vestigia fama Cæsaris porriget, eodem fama etiam tua: quò fama Cæsar penetrabit, eo tu junctim. ita juncta famæ vestigia tenebis. Tantum quippe fide tua in Cæsarem meruisti, tantum modestia: quæ in veris trophæis numeranda, nec magnis aliorum triumphis inferior habenda. Qua in explicatione sequor veteriorum codicum lectionem: *magnos æquabunt ista triumphos*. quæ res visa nobis accommodatior, cum aliis argumentis, tum quia de trophæis statim subjicitur. *Acidal. Nec minora consequi potuit.*] Merito suspectum fuit *Lipsio* illud *pane*. utique vixit non *pane* sed *plane* contentus angusto clavo. nisi tamen ita velis interpretari, *Mæcenatem pane nihil supra equestris dignitatis modum optavisse. Mansit quidem in illo ordine, sed non una ratione supra equitum dignitatem honoratus est.* Quod autem *Idem vir Doctissimus* sequentia verba in aliam faciem reformat & rescribit; *Nec majora consequi non potuit, sed nunquam concupivit*: minime id quidem ferendum autumo, cum haud dubie sensus optimus in vulgata sit; *potuisse Mæcenatem non minora consequi, sed non tam concupivisse*. Boecler.

Sed non tam.] Tam pro *valde*, ut Plaut. *Ferocem facis, quia te herus tam amat.* Et Plinius notante Amplissimo Brissonio; *Oratores quidem ambo, sed tam dispari ingenio.* Schegk.

Per summam quietem.] Quod sæpius monere poteram, semel notabo, quam sit in sua expositione *Velleius* πολιτικὸς κὴ ἠθικός. Ecce quam paucis verbis; quantum politicæ artis hic inclusit? Nonne enim omne & consilium & encomium opprimendarum conspirationum in eo versatur, *ut dissimulata speculatione veluti aliud agendo & per speciem otii, consilia scelerata observentur, & in ipsa temeritatis molitione deprehendantur: deprehensa autem celeriter & absque omni ἀσεργίᾳ vindicentur, prius quam tumultus aliquis exoriri, rerumque aut hominum perturbatio intervenire possit: quæ plerumque difficilem eam medicinam reddit.* Boeclerus.

Servilia Lepidi uxor.] Atqui nupta juniori Lepido fuit Antonia, M. Antonii Triumviri filia: quod ita in Dionis XLIII. extremo libro leges. Scire licet igitur, illâ spretâ aut mortuâ, alteram superduxisse. *Lipsius. Servilia Lepidi uxor.*] Fidem vix mereri videtur, quod de Servilia narrat Paterculus. Sane omnes antiqui id uno ore Porciæ, Bruti conjugi, adsignant. Altumque de Servilia silentium apud Vale-

devorato, præmaturam mortem immortali nominis sui
pensavit memoria. Cæsar autem reversus in Italiam at- 89
que urbem, quo occursu, quo favore omnium hominum,
ætatium, ordinum exceptus sit; quæ magnificentia triumphorum ejus, quæ fuerit munerum, ne in operis quidem justi materia, nedum hujus tam recisi, digne exprimi potest. Nihil deinde optare à Diis homines, nihil Dii hominibus præstare possunt, nihil voto concipi, nihil felicitate consummari, quod non Augustus, post reditum in Urbem, reip. populoque Rom. terrarumque orbi repræsentavit. Finita vicesimo anno bella civilia, sepulta externa, revocata pax, sopitus ubique armorum furor; restituta vis legibus, judiciis auctoritas, senatui majestas; imperium magistratuum ad pristinum redactum modum; tantummodo octo prætoribus allecti duo; prisca illa & anti-

Valerium Maximum, diligentem rerum talium notatorem, quique iisdem temporibus vixerit. Ut hæc mittam, nemo historicorum Serviliam Lepidi uxorem dixit; sed Antoniam, triumviri filiam; ut apud Dionem lib. XLIV. legas. Quæ etsi satis verisimilia videantur, tamen Velleio non ausim fidem detrahere. Nam factum illud Serviliæ etiam respicere videtur Ælianus lib. XIV. cap. XLV. Variæ Hist. Γυναῖκας τῶν Ῥωμαίων ἐπαινουμένων Κορνηλίαν, καὶ Πορκίαν, καὶ Κεστιλίαν. Quæ enim fuerit illa *Cestilia*? censuerim Σερβιλίαν reponi debere. Potuit enim eam Lepidus, Antonia spreta, vel mortua, superducere. *Vossius.*

Vivo igni.] Id est, ardenti. *Vivo igni.*] Hinc Aristoph. πῦρ ζῇ, & *vivæ lucernæ*, apud Horatium. Imo & passim ab auctoribus vita igni adscribitur. Alio plane modo *vivum sulphur* vocant Latini, quod Græci ἄπυρον, hoc est, *ignem non expertum*. Vide Plinium lib. XXXV. cap. XV. *Vossius.*

Quo occursu.] Notat Dio ad hanc rem, *Decretum à Senatu, ut ei urbem ingredienti virgines Vestæ, Senatus populusque cum conjugibus ac liberis occurreret.* Libro L I. *Lipsius.* *Quo occursu.*] Haud opus erit huic loco emendationibus, si ejiciatur vocula *occursus*, nata è glossa marginali, meâ quidem sententiâ. *Gruter.*

Repræsentavit.] Lipsius malit *repræsentârit.*

Vicesimo anno.] Nam à Lentulo & Marcello COSS. quibus civilia arma primum sumta, usque ad Cæsarem V. & Sex. Apuleium COSS. quibus posita sunt, tot anni numerantur. Quæ deinceps Augustus gesserit, habes quoque apud Virgilium 8. & Ovidium 15. Metam. *Schegk.*

Allecti duo.] An ergo jam octo prætores? Certe illis *octo prætoribus*, qui antea erant, jam Iulius Cæsar, duos primo, mox plures adjecerat. Sed *Velleius* Noster Iulianum numerum, quippe extra ordinem & ad tempus usurpatum, negligere ac de octonario ordinario, cujus passim apud Cicero-

Q 5 nem

antiqua reip. forma revocata; rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique rerum suarum possessio; leges emendatæ utiliter, latæ salubriter; senatus sine asperitate, nec sine severitate lectus. Principes viri triumphisque & amplissimis honoribus functi, hor-

nem mentio, loqui videtur. Ceterum *de numero prætorum varie aucto imminutoque* egit *Lipsius* in *excurs. ad* 1. *A. Tac.* 14, 4. Boecler.

Antiqua Reip. forma.] Quæ illa forma? an Libertas? Adulatur hic *Velleius*. Quanquam de *simulatione Augusti*, verissime equidem dicitur. Nihil magis Augusto inter initia curæ, quam simulacro Libertatis & Reip. improvidis populi animis objecto, vim principatus interim complecti & intendere. *Est enim omnis dominationis novæ arcanum primarium, simulatio antiquæ.* quod nec Tiberius postea omisit usurpare. *Boecler.*

Revocata.] Scribo, *renovata*: cum & venustius ita sit, & paullo ante vox eadem *revocata* fuerit: cujus iteratio per se est invenusta. *Acidal.*

Leges emendatæ utiliter, &c.] *Suet. Aug.* 34. *Leges retractavit, & quasdam ex integro sanxit. Hist. miscell.* 7, 19. *Clausis Iani portis Remp. quam bello quæsierat, pace nutrire & amplificare studens, leges plurimas statuit, per quas humanum genus libera reverentia disciplinæ morem gereret. Aurel. Vict. epit.* 1. *Leges alias novas, alias correctas protulit suo nomine.* An illa, *suo nomine*, à glossatoris manu sunt, qui in margine forte explicandæ vocis, *protulit*, adscripserat? *Flor.* 4, 12, 65. *Hinc conversus ad pacem, pronum in omnia mala & in luxuriam fluens sæculum, gravibus severisque legibus multis coërcuit.* Addendus *Dio* 54. & alibi & *Tac.* 3, 28, 3. *Sexto demum consulatu Cæsar Augustus, potentiæ securus, quæ triumviratu jusserat abolerit. deditque jura, quîs pace & principe uteremur.* Quæ postrema verba *Clapmarius* ex ratione arcani politici, qua præsenti statui semper accommodari leges solent, explicat: Alias enim Regno, alias Aristocratiæ, alias Democratiæ convenire. itaque Augustum suas leges rationibus Monarchicis accommodasse. 2. *Arcan.* 10. Fortasse tamen, consideratis omnibus, quæ meditationem hujus loci juvare possunt, potius audienda est *Freinshemiana paraphrasis*: *jura constituit ita comparata, ut eorum beneficio certa restitutæ tranquillitatis, bonique principis utilitas ad civitatem pertingeret.* Boecl.

Sine asperitate.] *Suet. Aug.* 35.

Principes viri, &c.] *Suet. Aug.* 29. *sed & ceteros principes viros sæpe hortatus est, ut pro facultate quisque monumentis, vel novis, vel refectis & excultis urbem adornarent. Tacitus* ita de hoc more loquitur 3. A. 72, 1. *Erat etiam tum in more publica munificentia, nec Augustus arcuerat Taurum, Philippum, Balbum, hostiles exuvias & exundantes opes, ornatum ad urbis & posterorum gloriam conferre.* Quæ verba magnam μείωσιν habent, monente *Casaubono*, si cum *Velleio* & *Suetonio* conferas. sed *Tacito* Monarchici auspicii consuetudo in mente fuit, quasi diceret: Etiamsi alias monarchæ & Principes, ut alia publice gloriosa, ita publicorum operum magnificentiam sibi debebant aut poterant vindicare, tamen Augustus non obstitit, imo (quod Noster jam addit) stimulum adjecit Principibus viris, ut publicis operibus struendis aut instaurandis suas opes collocarent. Non erraverit forte, qui in adjecta *Taciti* voce, *exundantes* opes, *arcani* latentis rationem sibi pateretur insi-

hortatu Principis, ad ornandam Urbem illecti sunt. Consulatus tantummodo usque ad undecimum, quem continuaret Cæsar, cum sæpe obnitens repugnasset, impetrari potuit. nam dictaturam, quam pertinaciter ei deferebat popu-

insinuari. Timentur, in novo præsertim Principatu, magnæ opes, virique tum alia claritudine, tum exundantibus divitiis nobiles: unde callidum istud, ab impio ore apud *Tacitum* 11. *A.* 1, 2. *auri vim atque opes Principibus infensas*, in exitium egregii hominis valuit. sed & Aristoteles 5. *pol.* 8. inter provisiones conservandæ reip. ponit, *ne quis sinatur nimium opibus abundare.* Unde magistri dominationis, variis artibus locupletissimum quemque in prædam corripiunt. verum id improbum est & nullo modo ferendum. sicut & Aristotelicum illud ἐκκόπτειν, quo alibi & docere & velare remedium ejus rei voluit, magnæ multæque cautionis est. Quanto melius Augustus, in sumtus publice decoros & utiles, specie honoris & gloriæ illexit (ita enim signanter loquitur Noster) viros principes. Hoc ego pro omnibus arcanis, Regibus commendandum duxerim: cum præsertim omnis ea laus judicio posteritatis ad ipsos redundatura sit. neque unquam deerunt occasiones, quibus induci volentes possint ad ærarium sublevandum & magnificentiam publicam augendam. *Boeclerus.*

Usque ad undecimum.] Accurate *Suetonius Aug.* 26. Boecler.

Nam dictaturam, &c.] *Sueton. Aug.* 52. *Dictaturam magna vi offerente populo, genu nixus, dejecta ab humeris toga nudo pectore deprecatus est.* Idem *Dio* tradit principio *lib.* 54. veraque ἐπιχείρησιν consilium Augusti declarat: τήν τε γὰρ ἐξουσίαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ ὑπὲρ τοὺς δικτάτορας ἔχων, ὀρθῶς τότε ἐπίφθονον καὶ τὸ μισητὸν τῆς ἐπικλήσεως αὐτῶν ἐφυλάξατο. *Recte*, inquit, *declinavit invidiam & odium hujus, quam offerebant, appellationis: quippe qui & honorem & potestatem dictatoria majorem jam haberet.* Quippe ut olim *regnum* propter tyrannidem Tarquiniorum; ita *Dictatura* propter odium dominationis Sullanæ Julianæque sub titulo hujus potestatis exercitæ, in flagrantissimam omnium detestationem venerat. Atque sicut *Regnum* instituto Valerii; ita *Dictatura*, lege Antonia ex rep. jam in perpetuum quasi exilium erant relegata. Itaque singulare *arcanum* prudentiæ Augusteæ latet in istis apud *Tacit.* 1. A. 9, 5. *non regno tamen, neque Dictatura*, sed *Principis nomine constitutam remp.* Licet enim haud dubie *Regis* nomen in terris augustissimum sit (sicut amplius dicetur in libro de *Auspicio Regio*, quem adornamus) tamen Augustus merito tempori serviens, re ipsa contentus fuit; nomen, quod ex superbia in invidiam venerat, remisit. cum præsertim vellet videri libertatis restaurator, sicut paulo ante dictum est, ergo non expediebant huic simulationi *dominantia nomina*, aut eorum quidquam, quæ libertatis eversores usurpaverant. *Florus* 4, 12, 66. obscure potius & de oblato tantum dictatorio nomine loqui, quam in re tam nota prorsus errare, existimandus forte fuerit, cum scribit: *Ob hæc tot facta ingentia, Dictator perpetuus, & Pater Patriæ dictus est.* Dictus sane est ab offerentibus Dictaturam, sed deprecatus est honorem. *Boeclerus. Nam dictaturam, &c.*] Eutropius ad lib. 1. sub dictaturæ nomine & honore regnasse docet. *Schegk.*

Tam

populus, tam constanter repulit. Bella sub imperatore
gesta, pacatusque victoriis terrarum orbis, & tot extra
Italiam, domique opera, omne ævi sui spatium impen-
sum in id solum opus scriptorem fatigent. Nos me-
mores professionis, universam imaginem principatus ejus
90 oculis animisque subjecimus. Sepultis, ut prædiximus,
bellis civilibus, coalescentibusque reip. membris, quæ
tam longa annorum series laceraverat: Dalmatia XX
& CC rebellis, ad certam confessionem pacata est impe-
rii;

Tam constanter repulit.] Valde errant Brissonius, & Popma: qui τὸ *tam*, pro, *valde*, poni asserunt. Nam *quam* heic non pronomen, sed adverbium, eique τὸ *tam* opponitur. Neque unquam absolute *tam* pro *valde* locatum reperias: non magis sane quam *adeo*. Quæ particulæ plerumque præ admiratione, aliave causa, reticeri quiddam indicant. Et ita capi possit illud Plinii Nat. Hist. lib. VII. cap. XLIX. à Popma firmandæ sententiæ adductum: *M. Cælius Rufus*, (sic lego) *& C. Licinius Calvus, eodem die geniti sunt; Oratores quidem ambo, sed tam dispari eventu.* Vix tamen dubito, quin, *tamen*, ibi sit reponendum: quomodo reperio in Mss. & veteri editione Parmensi. *Voss.*

Pacatusque.] Nec incommode, *peragratusque*. Lipsius.

Fatigent.] Legebatur, *fatigans*. Porro, quod *Lipsius* pro *subjecimus*, mox legit *subjicimus*, ea mutatione non videtur opus esse. *Boecler. Fatigans.*] Hæc cum præcedentibus nullam efficiunt sententiam, ni scribas, *fatigant* aut potius *fatigent*. Si paullo quid amplius tibi indulgeas, possis non minus apposite *flagitant*. hocque, ut fatear, vix me teneo, quin reponam. *Acidalius.*

Coalescentibusque Reipublicæ membris.] Tria hæc verba, quæ vulgo adduntur, *& coram altero*, Aldus tollit, atque alii illo duce. Nec nego sententiam absque iis probam esse: unde tamen sic frustra irrepserint? Mutari melius videatur: *& curante eo quæ tam longa:* Nempe Augusto salutarem curam & medicinam adhibente reipub. laceræ. *Lipsius. Coalescentibus, &c.*] Vulgo, *coalescentibusque reip. membris, & coram altero, quæ tam longa armorum series laceraverat.* Tres voces, *& coram altero*, quidam tollunt. Mihi eam audaciam assumere non ausim, præsertim cum vulgaris lectio Ms. auctoritate suffulta sit, nisi quod in eo fuerit, *altero*. Ego legendum arbitror: *eo curante serio, quæ tam longa, &c.* Ut dicat Paterculus, serio Augustum curam medicam contulisse membris reip. laceris. Lipsium tentasse video: *& curante eo, quæ, &c.* Sed verborum nexus nostræ conjecturæ plus videtur favere. *Vossius.*

XX. *&* CC.] Obscurum, sive mutilum est: & intellige, *annos*, aut adde. Hoc sane vult, annos CCXX. medios esse, à quo tempore vinci Dalmatia cœpit ad nunc victam. Primum autem bellum in Illurios & Dalmatas fuit sub Teutâ eorum reginâ: anno DXXIX. Postremum nunc cum victi & domiti ductu Tiberii, auspiciis Augusti, anno DCCXLIII. Facilis supputatio. *Lipsius.* XX. *&* CC.] Omnino videntur esse addendi, *anni:* nam subintelligere durum fuerit. Vide de his & Alpinis nationibus *Flor.* 4, 12. quæque *Freinshemiana*

rii; Alpes feris multiſque nationibus celebres perdomitæ; Hiſpaniæ, nunc ipſius præſentia, nunc Agrippæ, quem uſque in tertium conſulatum, & mox collegium tribuniciæ poteſtatis, amicitia Principis evexerat, multa varioque marte pacatæ. In quas provincias cum initio Scipione & Sempronio Longo cos. primo anno ſecundi Punici, abhinc annos CCL, Romani exercitus miſſi eſſent, duce Cn. Scipione Africani patruo, per annos CC in his multo mutuoque ita certatum eſt ſanguine, ut amiſſis P.R. imperatoribus exercitibuſque, ſæpe contumelia, etiam nonnunquam periculum Romano inferretur imperio. Illæ enim provinciæ Scipiones conſumſerunt: illæ contumelioſo XX annorum bello ſub duce Viriatho majores noſtros exercuerunt; illæ terrore Numan-

miana induſtria ibi annotantur. *Boeclerus.*

Ad certam confeſſionem.] Ita fere ſupra in recenſione provinciarum. *Certam Hiſpanis parendi confeſſionem extorſerat.* Acidal.

Hiſpaniæ.] *Iuſtin.* 44, 2, 7. & 44, 5, 7. & 8. *Io. Gerundenſ. Paralip. à lib.* 4. *uſque ad fin. Thuan.* 1. *hiſt.* Boecl.

Quem uſque, &c. evexerat.] Hæc omnia parentheſi comprehendenda cenſet Lipſius.

Imperatoribus.] Nonne odioſa, imo falſa vox, *imperatoribus*, cum mox, ut novum quid, ſubjiciat Velleius, *illa tot conſulares, tot prætorios abſumpſit duces?* Certe vel V.C. lectio id doceat, quæ eſt, *ut amiſſis prætor imperatoribus exercitibuſque.* Unde ſcribendum arbitror: *Vt amiſſis prætoriis, & imperatoriis exercitibus*: aut *prætoriis imperatoriiſque exercitibus.* Sane hæc duo ſupra etiam junxit Velleius, ubi de Statio Murco, & Criſpo Marcio, dixit, *prætoriis viris imperatoribuſque.* Voſſ.

xx. *annorum.*] Qui plurimum numerarunt, annos fecerunt XIV. belli Viriathini: ut Livii epitoma, & Florus, Appianus, *annis* duntaxat *octo id bellum geſtum* aperte ſcribit. Aperte inquam, atque etiam exacte. Nam ille numerat ab anno DCVI. quo proprie id cœpit: Livius & Florus ab anno DCI. quo Luſitani rebellarunt, non tamen Viriatho duce. Sed quia connexa bella fuerunt, confundunt. Quorſum hæc? ut prælargum falſumque eſſe Velleianum numerum conſtet, & parte alterâ truncandum. *Contumelioſo* x. *annorum bello*, legito: & Iuſtinum auctorem habeto. *In tantâ ſeculorum ſerie nullus illis dux magnus, præter Viriathum, fuit: qui annos decem Romanos varia victoria fatigavit.* Lipſius.

xx. *annorum.*] Puto, XV. Tot enim annis circiter duravit bellum, quod Viriatho potiſſimum duce geſtum. Lipſio placuit, x. *annorum.* Cui hac in re non faveo. Scio quidem, Viriathi imperium non ultra patere, ſed videtur Velleius de duratione belli potius, quam annis imperii Viriathi loqui. Et hac ratione etiam defendi poſſint Epitomator Livii lib. XIV. & Florus l. II. cap. XVII. qui Viriathum XIV. annos cum Romanis bellaſſe ſcribunt. *Voſſ.*

Numan-

mantini belli, populum R. concusserunt. in illis turpe Q. Pompeii fœdus, turpiusque Mancini, senatus cum ignominia dediti imperatoris rescidit: illa tot consulares, illa tot prætorios absumsit duces, patrumque ætate, in tantum Sertorium armis extulit, ut per quinquennium dijudicari non potuerit, Hispanis Romanisne in armis plus esset roboris, & uter populus alteri pariturus foret. Has igitur provincias tam diffusas, tam frequentes, tam feras, ad eam pacem abhinc annos ferme L perduxit Cæsar Augustus: ut, quæ maximis bellis, numquam vacaverant, eæ sub C. Antistio, ac deinde P. Silio legato ceterisque postea etiam latrociniis vacarent.

91 Dum pacatur Occidens, ab Oriente ac Rege Parthorum signa Romana, quæ Crasso oppresso Orodes; quæ Antonio pulso filius ejus Phraates ceperant, Augusto remissa sunt. quod cognomen illi viro Planci sententia consensus

Numantini belli.] Vide Florum l. 2. cap. 17. & 18. ubi tota Historia narratur.

Per quinquennium.] Atqui *octo annos* bellum hoc Sertorio duce gestum, & octavo ipso cæsus. An ergo *octennium* hic legimus? An vult priores *quinque* annos ambiguos, reliquos non sic fuisse. *Lipsius.*

Phraates.] Dio & ceteri scriptores Orodis filium Pacorum, non Phraatem edunt, ut fortasse hic quoque *Pacorus* pro *Phraates* reponendum sit. *Ursin.* *Phraates.*] Desidero hoc loco majorem in Ursino curam, qui pro *Phraates* substitui rectius posse putat *Pacorus.* Nam hunc, ait, historicorum consensus Orodis filium facit. Quasi vero Orodes plures habere filios non potuerit. Imo ex Iustino, Dione, Zonara, ac aliis, triginta eum filios habuisse constat, interque eos Pacorum & Phraatem. Præterea temporum quoque ratio Ursini conjecturam respuit. Nam ex iisdem auctoribus, imo & Velleio, constat, Pacorum ante fugam Antonii à Ventidio jam fuisse occisum. *Vossius.*

Remissa sunt.] *Florus* 4, 12, 83. cum declamatoria ἐπιθήκη: *Parthi quoque, quasi victoriæ pœniteret rapta clade Crassiana ultro signa retulere.* Boecl. *Remissa sunt.*] Recepta à Tiberio Sueton. August. 21. Tiber. 9. *Schegk.*

Quod cognomen.] Illi Planci sententia senatus indidit; ex ante diem 16. Kal. Februar. Censorinus cap. 21. Contra Ovidius *Idibus Iannariis*? Fast. 1.

Idibus in magni custos Iovis æde sacerdos
Semimaris flammis viscera libat ovis.
Redditaque est omnis populo provincia nostro;
Et tuus Augusto nomine dictus avus.

De vocis significatione idem, Suetonius, Dio, Eutropius. *Schegk.*

Consensus.] Melius, quam vulgatum, *consensu.*

L. Mu-

ſenſus univerſi ſenatus populique R. indidit. Erant tamen, qui hunc feliciſſimum ſtatum odiſſent. quippe L. Murena, & Fannius Cæpio, diverſis moribus (nam Murena ſine hoc facinore potuit videri bonus, Cæpio & ante hoc erat peſſimus) cum iniſſent occidendi Cæſaris conſilia, oppreſſi auctoritate publica, quod vi facere voluerant, jure paſſi ſunt. Neque multo poſt Rufus Egnatius, per omnia gladiatori quam ſenatori propior, collecto in ædilitate favore populi, quem exſtinguendis privata familia incendiis in dies auxerat, in tantum quidem, ut ei præturam continuaret, mox etiam conſulatum petere auſus; cum eſſet omni flagitiorum ſcelerumque conſcientia merſus; nec melior illi res familiaris quam mens foret; aggregatis ſimillimis ſibi, interimere Cæſarem ſtatuit, ut quo ſalvo ſalvus eſſe non poterat, eo ſublato moreretur. Quippe ita ſe mores habent, ut publica quiſque ruina malit occidere, quam ſua proteri, & idem paſſurus minus conſpici. Neque hic prioribus in occultando felicior fuit: abdituſque carceri, cum conſciis facinoris, mortem digniſſimam vita ſua obiit. Præclarum 92
excellentis viri factum C. Sentii Saturnini, circa ea tempora conſulis, ne fraudetur memoria. Aberat in ordinandis Aſiæ Orientiſque rebus Cæſar, circumferens terrarum

L. Murena & Fannius Cæpio.] Recte *Velleius* jungit hos duos, tanquam unius conjurationis populares ſive principes. Ita enim *Dio* 54. *p.* 598. & *Sueton. Tib.* 8. Boecler.

Rufus Egnatius.] *Suet. Aug.* 19. *Dio* 53. *p.* 587. & *ſeq. Senec.* 1. *de clem.* 9. *Tac.* 1. A. 10, 6. Boecler.

Vt ei præturam continuaret.] Non quia bis Prætor: ſed hoc modo vult, continuaſſe eum & junxiſſe Præturam Ædilitati. Opus enim intervallo annorum erat à magiſtratu ad magiſtratum: Egnatius id neglexit. Ipſe Velleius ita interpretatur pagina ſeq. dum ait: *Præturam Ædilitati junxiſſe.* Dio idem indicat lib. LIII. *Lipſius. Vt ei præturam continuaret.*] Τὸ *ei* refer ad ædilitatem. Errat vero Acidalius, qui pro *ei* mallet & reſcribi. Docet hoc ipſe Velleius paullo poſt, his verbis: *C. Sentius Saturninus, &c. Egnatium florentem favore publico, ſperantemque ut præturam ædilitati, ita conſulatum præturæ ſe juncturum, profiteri vetuit.* Liquet ergo, *continuare* Velleio nihil aliud eſſe, quam, *continuo jungere.* Voſſius.

Abdituſque carceri.] Verius arbitror, *addictuſque.* Acidal.

Pro-

rarum orbi præsentia sua pacis suæ bona: tum Sentius forte & solus & absente Cæsare consul, cum alia, prisca severitate summaque constantia, vetere consulum more ac severitate gessisset, protraxisset publicanorum fraudes, punisset avaritiam, regessisset in ærarium pecunias publicas, tum in comitiis habendis præcipuum egit consulem. nam & quæsturam petentes, quos indignos judicavit, profiteri vetuit; &, cum, id facturos se, perseverarent, consularem, si in campum descendissent, vindictam minatus est. & Egnatium, florentem favore publico, sperantemque, ut præturam ædilitati, ita consulatum præturæ se juncturum, profiteri vetuit; & cum id non obtinuisset, juravit etiam si factus esset consul suffragiis populi, tamen se eum non renunciaturum. Quod ego factum cuilibet veterum consulum gloriæ comparandum reor, nisi quod naturaliter, audita visis laudamus libentius; & præsentia invidia, præterita veneratione prosequimur; & his nos obrui, illis instrui credimus.
93 Ante triennium fere quam Egnatianum scelus erumperet, circa Murenæ Cæpionisque conjurationis tempus, abhinc annos L, M. Marcellus sororis Augusti Octaviæ filius, quem homines ita, si quid accidisset Cæsari, successorem potentiæ ejus arbitrabantur futurum, ut tamen id

per

Protraxisset.] In lucem protulisset.

In campum.] Martium.

Prætura.] *Præturam* videtur vocare *proprætauram*. Nam Egnatius, cum se candidatum profiteretur, proprætauram gerebat. Prætor autem fuerat ante septennium, ut apparet ex Dione l. LIII. ubi tamen pro Μάρκος Ἐγνάτιος Ῥοῦφος, perperam perscriptum, Μάρκος ὁ Γνάτιος Ῥοῦφος. *Voss.*

Audita visis, &c.] Sententiam etiam aliis bene dictam cum expolitione & interpretatione rationis, quæ subest, effert *Velleius*. Valde enim subtile est illud: *præsentibus nos obrui, veteribus instrui credimus.* Boecler.

Marcellus.] Servius in Virgilii vita ita loquitur: *Cui* (scilicet Augusto) *tamen multo post perfecta demum materia, treis omnino libros recitavit, secundum videlicet, quartum, & sextum, sed hunc præcipue ob Octaviam, quæ cum recitationi interesset, ad illos de filio suo versus*, TU MARCELLUS ERIS, *defecisse fertur, atque ægre refocillata, dena sestertia pro singulo versu Virgilio dari jussit.*

Per

per M. Agrippam ſecure ei poſſe contingere non exiſti-
marent; magnificentiſſimo munere ædilitatis edito de-
ceſſit, admodum juvenis; ſane, ut ajunt, ingenuarum
virtutum, lætuſque animi & ingenii, fortunæque, in quam
alebatur, capax. Poſt cujus obitum Agrippa, qui ſub ſpe-
cie miniſteriorum principalium profectus in Aſiam; ut
fama loquitur, ob tacitas cum Marcello offenſiones, præ-
ſenti ſe ſubduxerat tempori; reverſus inde filiam Cæſa-
ris Iuliam, quam in matrimonio Marcellus habuerat, du-
xit uxorem; feminam neque ſibi neque reip. felicis uteri.
Hoc tractu temporum, Tib. Claudius Nero, quo bimo 94
nato, ut prædiximus, Livia Druſi Claudiani filia, de-
ſpondente ei Nerone, cui ante nupta fuerat, Cæſari nu-
pſerat, innutritus cæleſtium præceptorum diſciplinis, ju-
venis genere, forma, celſitudine corporis, optimis ſtu-
diis,

Per M. Agrippam.] Agrippa enim ſummopere à populo diligebatur, neque parum meritis ſuis in remp. & Auguſtum, fidebat. ideo nec Auguſtus auſus eſt Marcellum ei præferre. Unde prima offenſionum inter Marcellum & Agrippam ſemina; quæ ne erumperent, Auguſtus ſub ſpecie miniſteriorum principalium Agrippam ablegavit. *Dio* 53. *p.* 593. ubi etiam de magnificentiſſimo Marcelli munere. adde *Sueton. Aug.* 66. Boecler.

Secure.] Vet. editio *ſecuros.* Ex quo legendum conjicit Lipſius *ſecuro.*

Deceſſit.] An in *Stabiano*? viſum numquam ſatis laudato Scaligero ad Propertium; non Lipſio, cui, *Bajis*; quem adi ad Tacitum. *Schegk.*

Filiam Cæſaris Iuliam.] Coactus repudiare priorem uxorem, quamvis eſſet ſororis Auguſti filia. Matrimonii hujus cauſſa duplex: *altera* è temporibus & negotiis petita (volebat enim Auguſtus, cum abeſſe Roma cogeretur, ad coërcendas ſubnaſcentes turbas præficere urbi Agrippam; qui prudentia tantæ rei par, etiam dignitate principalis matrimonii ad venerationem publicam provehendus videbatur) *altera* è profunda ratione ſtatus, quam vocant, ſive potius è conſiliis dominationis; dum callidiſſimus Mæcenas in aurem Principi inſuſurrat: *Agrippam jam tantum feciſti, ut vel gener tibi aſciſcendus vel occidendus ſit.* Heu! quantus ab extremo in extremum ſaltus! nimium ille quidem, nimium magnis aulis familiaris. adeo inter ſumma & ima apud *Statiſtas*, ſi volunt ita appellari, nihil medium eſt. Adi *Dionem* 54. *p.* 600. Boecler.

Quo bimo nato] Nemo non videt, legendum eſſe, *trimo*: ex loco ſuperiore cap. 75. nam etſi bimum nominavit, tamen ab eo tempore ad nuptias annus fere interceſſit. *Manutius.*

Quo bimo nato.] *Schegkius* ediderat: *Quo prius nato.* Legebatur: *quo primo*, unde *Aldus* fecerat, *quo trimo.* In *variantibus Lect.* à *Raphelengio* editis: *quo bimo.* utrumque (*trimo* & *bimo*) habet, quo ſe tueatur. *Boecler.*

diis, maximoque ingenio instructissimus, qui protinus quantus est sperari potuerat, visusque prætulerit principem; quæstor undevicesimum annum agens, capessere cœpit remp. maximamque difficultatem annonæ ac rei frumentariæ inopiam, ita Ostiæ atque in urbe mandato vitrici moderatus est; ut per id, quod agebat, quantus eva-

Visusque prætulerit principem.] Id videtur ita emendandum: *Visusque prætulerat principem, &c.* nam præcedit, *sperati potuerat, &c.* Sententia vero respicit Euripideum illud,

εἶδος ἄξιον τυραννίδος. *Ursin.*

Maximamque difficultatem annonæ.] *Suetonius* etiam in *Tiberio*, c. 8. testatur: *eum curam administravisse annonæ, quæ arctior inciderat.* crebra ea difficultas Romæ: indeque magna laus aut odium recte secusve administrantibus. *sane annonæ cura aliquando Pompeio non minus addidit gloriæ, quam pulsus ambitus campo, exactus hostis mari, oriens triumphis, occidensque lustratus. teste Plinio in Panegyr.* 29. vide *Dion.* 54. *pr. Lips. elect.* 1, 8. Ceterum quæ illa, & cujus tam sollers cura, sufficere potuit rei annonariæ Romanorum ac in longum satis providere? Non immerito aliquis miretur tanti imperii tam periculosum & anceps vitium. Ut ali posset populus Romanus, peregre & longinquis è locis advehenda erat annona. adeo quidem, ut horreum Romanorum, Ægyptus vel armis occupata vel sterilitate depleta, fame potuerit Italiam urgere. *Tac.* 1. A. 59, 4. Igitur hæc inter intimas & secretissimas Principum solicitudines non postrema fuit: sicut *Tiberius* fateri opus habuit, apud *Tacit.* 3. A. 54, 6. in gravissima illa ad Senatum epistola: *At Hercule nemo refert, quod Italia externæ opis indiget, quod vita populi Romani per incerta maris & tempestatum quotidie volvitur. ac nisi provinciarum copiæ & dominis & servitiis & agris subvenerint, nostra nos scilicet nemora nostræque villæ tuebuntur. Hanc P. C. curam sustinet Princeps. hæc omissa remp. funditus trahet.* Neque tamen potuit ille ipse, qui de hac cura gloriatur hoc loco, providere, quin subinde *gravitate annonæ juxta seditionem veniretur. Tac.* 6. A. 13, 1. Caussa hujus mali *primo* ex divitiis & affluentia, quam tot victoriæ pepererant. hinc à labore & studio agriculturæ in otium & voluptates versa plebs annonam accipere potius quam parare assuevit. *Altera caussa* latet in visceribus degenerantis reip. dum magistratus quidam affectatione popularitatis largitioni frumentariæ studebant; & mox perturbata assiduis novis molitionibus republica, quicunque dominationem cupiebant, *annona populum* inescabant; sive quod *Tacitus*, etiam inter arcanas *Augusti* artes refert 1. A. 2, 2. *pelliciebant.* Quid hoc erat aliud, quam ad otium & cessationem ab agricultura, veluti signum omnibus sustollere? Scilicet ita obnoxiam sibi fidamque plebem reddebant, si ejus vitam & necessitates, copiam inopiamque veluti in manu haberent. Testatus quidem est ipse Augustus, prodente *Suetonio Aug.* 42. *se aliquando impetum cepisse, frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quod earum fiducia cultura agrorum cessaret: neque tamen perseverasse, quia certum haberet, posse per ambitionem quandoque restitui.* vide, quæ ad hoc argumentum pertinentia *P. Cunæus* commentatus est *l.* 1. *de rep. Hebr. c.* 3. Boecler.

Ostiæ.] Urbs sita in Tyberinis ostiis.

Artauasdi.]

evasurus esset, eluceret. Nec multo post missus ab eodem vitrico cum exercitu ad visendas ordinandasque, quæ sub Oriente sunt, provincias, præcipuis omnium virtutum experimentis in eo tractu editis, cum legionibus ingressus Armeniam, redacta ea in potestatem P. R. regnum ejus Artauasdi dedit. cujus rex quoque Parthorum tanti nominis fama territus, liberos suos ad Cæsarem misit obsides. Reversum inde Neronem, Cæsar 95
haud mediocris belli molem experiri statuit, adjutore operis dato fratre ipsius Druso Claudio, quem intra Cæsaris penates enixa erat Livia. quippe uterque, divisis par-

Artauasdi.] De Artauasde legere non memini, de *Tigrane* monet Dio; Suetonius Tiberio 9. *Deinde ducto ad Orientem exercitu, regnum & Armeniæ Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit.* Tacitus 2. Annal. *Datus à Cæsare Armeniis Tigranes, deductusque in regnum à Tiberio Nerone. nec Tigrani diuturnum imperium fuit, neque liberis ejus, quamquam sociatis more externo in matrimonium, regnumque dein jussu Augusti impositus Artauasdes, & non sine clade nostra dejectus.* Patet dissensio, non conciliatio, nisi si forte dixeris cum Velleio, & istum à Tiberio deductum. nam erroris Velleium, qui ejus ævi, arguere haut ausim temere. *Schegkius.* *Artauasdi.*] Consensu aliter Romani exterique scriptores. Omnes *Tigrani* regnum datum à Tiberio asserunt, non Artauasdi: Tacitus, Suetonius, Dio, Iosephus. Nostra, si vis, ad II. Annal. vide. Ergo Velleius solus hoc nescivit, aut melius scivit? durum dicere. & certe in rebus Tiberii sui, tam recenti memoriâ, fœdè errasse Velleium piacularis sit culpa Mihi sedet mutilum defectumque locum esse (nónne multa in hoc libello?) & fuisse anteà: *regnum ejus Artauasdi ereptum, Tigrani tradidit.* aut tale in hunc sensum. Nam etsi Tacitus & Iosephus *Artaxiam* regno dejectum volunt, non *Artauasdem*: tamen pro Velleii hac scriptione etiam Dio sit, qui lib. LIV. in actis anni DCCXXXIV. diserte scribit, *Tiberium missum ut Artabazen* (idem ille cum Artauasde) *regno pelleret, & Tigranem ei imponeret.* Lips. *Artauasdi dedit.*] Vulgo, *tradidit.* Et cur hic quoque non maluerunt, *Artauasdi dedit*, cum in Ms. fuerit, *Artanzdi dedit*? Cæterum vehementer hic vapulat Velleius, quod Artauasdi à Tiberio regnum datum scribat, cum alii Tigranem substituant. Non excutiam aliorum conatus. Ego vulgatam lectionem satis ferri posse censeo. Movet locus ille Taciti II. Annal. *Datus à Cæsare Armeniis Tigranes, deductusque in regnum à Ti. Nerone. Nec Tigrani diuturnum imperium fuit, &c.* [vide supra] *Dein jussu Augusti impositus Artauasdes, & non sine clade nostra dejectus.* Videtur igitur Velleius Tigranem omisisse, quod, ut ait Tacitus, brevi tantum spatio imperarit. Nec est, quod quis Artauasdem jussu Augusti deductum dicat. Nam & idem de Tigrane ex Tacito cognoscas. Sufficit, si à Tiberio, jussu Augusti, regno impositum statuamus. *Vossius.*

Cujus rex, &c.] Puto, *cum rex.* Lipsius.

partibus Rætos Vindelicosque adgressi, multis urbium & castellorum oppugnationibus, nec non directa quoque acie feliciter functi, gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, majore cum periculo quam damno Romani exercitus, plurimo cum earum sanguine, perdomuerunt. Ante quæ tempora censura Planci & Pauli acta inter discordiam, neque ipsis honori neque reip. usui fuit: cum alteri vis censoris, alteri

teri

Quippe uterque.] *Sueton. Tib.* 9. *Liv. epit.* 136, & seqq. *Flor.* 4, 12, 22, &c. *Hist. miscell.* 7, 14. *Oros.* 6, 21. *Horat.* 4. *Carm.* 4. ubi *Interpretes. Dio* 54. *p.* 613. *&* 654. *Strabo* 7. *pr.* Boecler.

Rætos.] *Rhæti*, Ῥαιτοί, populi Cisalpini & Transalpini, apud Strabonem & Plinium. Sine afflatu ubique in marmoribus, *Ræti.* item *Rœti*, si Smetio, & Goltzio fides. Ptolemæus Rhætiam circumscribit linea, quæ est inter capita Rheni & Danubii, parte Danubii à capite ad Oeni ostia, Æno fluvio, & montibus supra Italiam extensis. Hi limites Rhetiam Majorem (ut mihi fide dignissimus testis M. Velserus) id est, Rhetiam propriam, quæ postea Rhætia Prima: & Vindelicorum, quæ Rhetia Secunda dicta, complectuntur. Inde est quod Tacitus & Arrianus Ænum inter Rhætos & Noricos fluere scripserunt. Rhæti autem proprii ad Lycum, uti Ptolemæus prodidit; sive verius ad lacum Brigantinum, ut Strabo significat, à Vindelicis dividebantur, & hi fere sunt qui hodie *Churwalen*, & *Grawpuntner* Germanice, *Grisoni* Rhætice vocantur, Scudo auctore. *Ortel.*

Vindelicosque.] *Vindelicia*, Οὐινδελικία, Ptolemæo regio, quæ Lyco, Danubio, Æno, & Alpibus circumscribitur: idque verissime. *Postremis Romanor. temporibus Rhetia Secunda dicta. sic enim in Lib. Notitiar. Præpositus thesaurorum Augustæ Vindelicensis Rhetiæ Secundæ. Aventinus, & Philip. Apianus* Baiern *interpretantur.* Lintzgow *Scudus. Verum ad Strabonis mentem, quæ Ptolemæo multis argumentis præferenda, magnam tum Boiorum Suevorum tum, qui nunc sunt, partem complectitur.* Hæc ad me suis litteris Clariss. doctissimusque M. Velserus Augustanus Vindelicus, fide dignus. *Ortel.*

Plurimo cum earum sanguine.] Florus lib. 4. Strabo in fine 4. Horat. l. 4. Carm. Od. 4. & 14.

——— milite nam tuo
Drusus Genaunos, implacidum genus,
Brennosque veloceis, & arceis
Alpibus impositas tremendis,
Dejecit acer, plus vice simplici.
Major Neronum mox grave prælium
Commisit; immaneisque Rhætos
Auspiciis pepulit secundis.

Ad quod vir doctus, hic Velleium adulari opinatur Tiberio, quia constet ex Suetonii Augusto tantum coërcuisse. non recte. deceptus fuit mendosa Suetonii scripturâ: nam ita in eo, ut in plerisque vulg. legendum: *Domuit Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam cum Illyrico omni: item Rhætiam & Vindelicos ac Salassos inalpinos: coërcuit & Dacorum incursiones, tribus eorum ducibus cæsis.* & vero aperte adstruit Strabo dicto loco. *Schegkius.*

Censura Planci.] *Dio* 54. *pr. Sigon. comment. in fast. & triumph. R. ad ann.* V. C. DCCXXXI. *Boecler.*

Implere

teri vita deesset: Paullus vix posset implere censorem, Plancus timere deberet, ne quidquam objicere posset adolescentibus aut objicientes audire, quod non agnosceret senex. Mors deinde Agrippæ (qui novitatem suam 96
multis rebus nobilitaverat, atque in hoc perduxerat, ut & Neronis esset socer; cujusque liberos, nepotes suos, D. Augustus, præpositis Caji ac Lucii nominibus adoptaverat) admovit propius Neronem Cæsari. quippe filia ejus Iulia, quæ fuerat Agrippæ nupta, Neroni nupsit. Subinde bellum Pannonicum, quod inchoatum Agrippa Mar-

Implere censorem.] Velleius elegantissime, *censorem* pro *censura*: ut Apuleius noster *ædilem* pro *ædilitate*. Lib. 1. Metam. *Annonam curamus ait, & ædilem gerimus; & si quid obsonare cupis, utique commodabimus.* Nec aliter Propertium audio in Vertumno lib. 4.

Pastorem ad baculum possum curare, vel idem

Sirpiculis medio pulvere ferre rosam.

Nam *pastorem curare* nil aliud, quam pastoris munus obire, pastorem esse. *Acidalius.*

Timere deberet.] Argutius & verius: *timere deberet. nec quidquam*: Periodum totam vide. *Lipsius.* *Timere deberet.*] Prorsus restituit hunc locum *Lipsius* distinctione ac emendatione: *Paullus vix posset implere censorem, Plancus timere deberet. nec quidquam objicere posset adolescentibus aut objicientes audire, quod non agnosceret Senex.* Egregie, *timere censorem* dicitur *debere*, qui probrorum sibi & inquinati moris conscius est. *Cur ergo Augustus tales constituit censores, cùm hoc magistratu nihil debeat esse gravius sanctiusque?* An voluit hac ratione caussam struere & magnificam in publicum speciem quærere, cur in posterum censuram perpetuam, quam hactenus per accissimum recusaverat, Princeps deberet suscipere? Ita enim nec discordiis locum, & officio dignitatem dari, vitiis hujus censuræ moniti, credituri erant cives. Certe non abhorret talis calliditas ab illa Augusti arte, qua *paulatim*, per occasiones & machinamenta, munia magistratuum legumque ita in se traxit, ut sponte & merito concessa viderentur. *Boecler.*

Caji ac Lucii nominibus adoptaverat] Emtos à patre Agrippa per æs & libram. Sueton. Aug. cap. 6. Tacit. 1. Annal. *Schegk.*

Quod inchoatum Agrippa.] Verba & notatio, quæ viros doctos late induxit in errorem. Nam censent ii, qui Fastos nobis industrie & perite collegerunt (Sigonium & Onufrium me dicere palam est:) censent inquam, Agrippam Vipsanium quartum fuisse consulem; atque ita adnotant, alter in anno DCCXXXIIII. alter DCCXXXV. Quineriam mirantur in Lapide Colotiano, ubi accurata recensio suffectorum Consulum, Vinicium poni, neglegi aut non exprimi Agrippam. Ego illos ab errore non revoco (abierunt in communem locum) sed lectori caveo & inclamo, ne cum iis erret. Non fuit hoc anno aut alio M. Agrippa quartùm Consul. Tertium ille consulatum non transscendit. Quo teste? ipso Velleio supra, ubi de Agrippæ laudibus: *Quem usque in tertium Consulatum amicitia*

Marcoque Vinicio avo tuo cos. magnum atroxque & perquam vicinum imminebat Italiæ, per Neronem ge- ſtum eſt. Gentes Pannoniorum, Dalmatarumque na- tiones,

citia Principis evexerat. Nonne majus aliquid eſſet, ſi in quartum: & Velleius hoc neglegat aut omittat? Quin teſtes Faſtos veteres & memorias omnes advoco: nuſquam Agrippa niſi tertium conſul. Ita & Martialis aperte, libro VIII. Epigr. LXVI.

Felix purpura, tertiuſque Conſul.
Pompeio dederit licet Senatus,
Et Cæſar genero ſacros honores,
Quorum pacificus ter ampliavit
Ianus nomina.

Quæ ad ternos Agrippæ conſulatus ſpectant: & licet interpretes non ultra errent. Tertium igitur Conſul, non quartum. Atqui Velleius hic clare. Numquam ipſe, numquam. Libratius erravit, cum ille ſcripſerit: *quod inchoatum ab Agrippa, Marco Vinicio avo tuo Conſule.* [Poſſis & legere: *inchoatum Agrippa*] Hoc dicit. Agrippam miſſum ad hoc bellum, eumque id primum adminiſtraſſe, illo anno quo Vinicii avus Conſul. *Ita etiam infra unicum Conſulem citat:* Patre tuo P. Vinicio Conſule Tib. Nero reverſus. Nonne hæc clara, &, quod dicitur, Solis radio ſcripta? ite nebulæ, & locum date huic luci. Colotianum marmor, quod fallere non poteſt, Conſules hos ita digerit:

C. SENTIVS SATVRNINVS Q. LVCRETIVS VISPILLO
SVF. M. VINVCIVS. P. F.

nec collegam ullum Vinucio adjungit: quiane ſolus fuit? an potius, quia cum Q. Lucretio Veſpillone? quem ex Dione *in actis hujus anni* DXXXV. diſco ſerius paullo electum, & cum Saturninus aliquantiſper ſolus in Conſulatu fuiſſet. merito igitur diutius etiam eundem geſſit. Sed quidquid hujus rei ſit (nec eſt tanti:) credétne aliquis M. Agrippam, illum generum Augu- ſti, illum Tribunicia poteſtate præditum, inter ſuffectos conſules fuiſſe, & quidem poſt Sentium & Vinucium? non qui res moreſque antiquos noverit. *Lipſ. Quod inchoatum Agrippa.*] Male Faſtorum ſcriptorum concinnatores, qui ex iſto loco adſtruunt Agrippæ conſulatum quartum: ſed nec bene illi, qui emendationibus incumbunt, voluntque ad bellum iſtud miſſum Agrippam. non, non. auctor duos annos heic ponit, primum, quo natum eſt bellum Pannonicum, nempe Conſulatu Agrippæ: ſecundum quo adolevit, nimirum Vinicio Conſule. Certe totum iſtud bellum adminiſtravit Tiberius. de Vinicio, de Agrippâ, eos ad id miſſos; ne gry quidem hiſtoriarum auctores; ſi modo non fallit memoria. *Gruter.*

Pannoniorum.] *Pannonia* Ptolemæo Europæ regio; quam in *Superiorem*, & *Inferiorem* dividit. *Pannonias* Tres habet Optatus Afer, contra omnes ſcriptores, & nummos veteres. Hæ Pannoniæ ſub Impp. Romanis, Arcadio, Honorio, & ſequentibus, (uti ex Rufo, Marcellino, & Libro Notitiarum patet) pluribus vocabulis diſtinctæ fuere: uti ſunt *Pannonia Prima*, eadem forte cum *Superiore: Secunda*, eadem cum *Inferiore. Savia*, ſive *Ripenſis*, *Riparienſis* habet lib. Notitiarum, & *Valeria*. Pannoniæ *Babaliæ*; item *Sabariæ* meminit Aurel. Victor, in vita Decii & Didii Iuliani Impp. Hanc eandem cum *Savia*, à Savo flumine: illam à Bubali civitate ſic nominatam puto. *Pannoniam Cibalienſem*, à Cibali urbe, (quam Ptolemæus in Inferiore Pannonia ponit) habet Diaconus. *Pannoniam Sirmienſem* quondam Gothorum ſedem, nominat Caſſiodorus, lib. 3. Variarum,

tiones, situmque regionum ac fluminum, numerumque & modum virium, excelsissimasque & multiplices eo bello victorias tanti imperatoris, alio loco explicabimus. Hoc opus servet formam suam. Hujus victoriæ compos Nero, ovans triumphavit. Sed dum in hac parte 97
imperii omnia geruntur prosperrime, accepta in Germania clades sub legato M. Lollio, homine in omnia pecuniæ

rum, ad Colosseum. *Amantina* Pannonia est etiam, apud Lazium; ex Ptolemæo & Plinio. Superior Pannonia hodie ab *Austria*, *Carinthia*, & *Carniola* occupatur. Inferior tota nostro tempore sub *Hungaria* est, quæ Slavonice *Wegierska* nomen habet. Savia Pannonia, à Lazio *Slavonia* indigitatur. Valeriam, Rhenanus *Krabaten* vocat. *Ortelius*.

Dalmatarum.] *Dalmatia*, Illyridis pars, versus Macedoniam. Ptolemæus, cum Strabone & Plinio. Scribit Petrus Ranzanus in sua Hungaria universam Dalmatiam cum sibi conterminis Illyride atque Liburnia, uno vocabulo, ab omnibus fere orbis nationibus *Sclavoniam* vulgo vocari. Et quicquid est agrorum trans Savum, per quos fit iter Italiam versus, *Croatiam* nominari: *Krabaten* Germani pronuntiant. *Ortel.*

Ovans triumphavit.] Suo more noster ovare & triumphare jungit. Infra de triumphis Tiberii: *Ordinatisque rebus Orientis ovans triumphare debuerit.* Acidal. *Ovans triumphavit.*] Fallitur Barthius; qui hinc adstruere conatur, ovationem triumpho aliquando fuisse conjunctam. Nam & ovatio est triumphus, sed minor. Servius ad IV. Æneid. *Proprie ovatio est minor triumphus.* Constat autem eam à triumpho, καθ' ἐξοχὴν dicto, hoc potissimum distare, quod triumphantes curru, ovantes equo, aut pedibus urbem ingrederentur. Hinc Dionysio Halicarnassæo sub finem lib. IX. item Eusebio in Chronico, ad numerum MDCCCCLXXXV. θρίαμβος πεζὸς, sive, *pedestris triumphus*, vocatur. Quid quod Velleius infra similiter, & nulla quidem necessitate cogente, dixerit? *Quis enim dubitat, quin ex Armenia recepta, & rege ei præposito, ovans triumphare debuerit?* Valerii quoque Maximi est lib. II. cap. VII. *Quamvis qui præclaras res, maximeque reip. utiles, civili bello gessisset: Imperator tamen eo nomine appellatus non est, neque aut ovans, aut curru triumphavit.* Nemini igitur posthac dubium fore arbitror, quin ovatio ἁπλῶς intelligi debeat. *Vossius.*

Accepta in Germania clades.] Majoris infamiæ quam detrimenti. Suetonius historiam, Dio 54. & Eusebius. *Schegk.* *Accepta in Germania clades.*] Hic antequam clade à Germanis afficeretur, eosdem devicerat; si fides sit Obsequenti. Ait enim: *Insidiis Romanorum Germani circumventi: sub M. Lollio legato graviter vexati.* Et, nequid mutes, idem in Chronico prodidit Eusebius. Mirum tamen de Germanis devictis silere Dionem lib. LIV. ubi solum à Lollio Bessos fuisse debellatos, scribit. Ἔν τε τῇ Θρᾴκῃ πρότερον μὲν Μάρκελλος Λόλλιος Ῥυμητάλκῃ, θείῳ τῶν τοῦ Κόκκυος παίδων, βοηθῶν Βησσοὺς κατεστρέψατο. Ubi rescribe, Μάρκος Λόλλιος. Pighius, corrupta Dionis lectione deceptus, à Claudio Marcello Bessos victos putabat. Etiam pro Κόκκυος, repone Κότυος. Hoc enim Thracium nomen esse constat. Emendemus hac occasione locum

cuniæ quam recte faciendi cupidiore, inter summam vitiorum dissimulationem vitiosissimo; amissaque legionis V aquila vocavit ab Urbe in Gallias Cæsarem. Cura deinde atque onus Germanici belli delegata Druso Claudio fratri Neronis, adolescenti tot tantarumque virtutum, quot & quantas natura mortalis recipit, vel industria perficit; cujus ingenium utrum bellicis magis operibus, an civilibus suffecerit artibus, in incerto est. Morum certe dulcedo ac suavitas, & adversus amicos æqua, ac par sui æstimatio inimitabilis fuisse dicitur. nam pulcritudo corporis proxima fraternæ fuit. Sed illum, magna ex parte domitorem Germaniæ, plurimo ejus gentis variis in locis profuso sanguine, fatorum iniquitas, consulem agentem annum tricesimum, rapuit. Moles deinde ejus belli translata in Neronem est, quod is sua & virtute & fortuna administravit, peragratusque victor omnes partes Germaniæ, sine ullo detrimento commissi exercitus, quod præcipue huic duci semper curæ fuit; sic perdomuit eam, ut in formam pæne stipendiariæ redigeret

ne locum corruptum in epistola Chionis ad Matridem: ἐπ' ἐμὲ δὲ ἥκέ τις Θρᾷξ δορυφόρος αὐτοῦ γενόμενος. Omnino scribendum est, ut in Ms. nostro legitur: ἐπ' ἐμὲ δὲ ἥκει Κότυς Θρᾷξ, &c. *Vossius.* *Accepta in Germania clades.*] *Dio* 54. *p.* 612. *Suet.* *Aug.* 23. ad quem locum notat *Casaubonus*, unum esse Eusebium, qui Lollii hujus non cladem sed victoriam memoret. Verba hæc sunt; *Chronic. lib. priore: Germanos in arma versos M. Lollius superat.* Non putandus est autem pugnare cum ceteris Eusebius: acceperat quidem Lollius cladem aliquam, sed victus non erat plane: quin potius, cum mox hostes apparatum ejus audirent, in suam terram regressi, obsidibus datis pacem acceperunt. teste *Dione.* sed & antea victos à Lollio, ex *Obsequente* probari potest. Meminit ejus cladis *Tac.* I. *A.* 10, 6. *Boecler.*

Druso Claudio.] Periit lapsu equi, fracto crure intra tricesimum diem, Livius. Conditum corpus in tumulum Cæsaris Augusti, Dio. Laudes ejus apud Horat. lib. 4. Carmin. & Albinovanum elegia ad Liviam matrem. *Schegkius.*

Perficit.] Vulgo *percipit*. Ego omnino mavelim: *industria perficit*. Nam semina quædam & igniculi virtutum in nobis sunt, quos elicit industria & ad frugem maturitatemque perducit. Quinctilianus eo sensu: *Virtus etsi quosdam impetus à natura sumit, tamen perficienda doctrina est.* Lipsius. *Percipit.*] Malo cum Lipsio, *perficit*. Sic supra de Graccho legitur: *Tantis denique adornatus virtutibus, quantas perfecta naturâ & industriâ mortalis conditio recipit.* Vossius.

Atrox

ret provinciæ. Tum alter triumphus, cum altero consu-
latu, ei oblatus est. Dum ea, quæ prædiximus, in Pan- 98
nonia Germaniaque geruntur, atrox in Thracia bellum
ortum, omnibus ejus gentis nationibus in arma accensis,
L. Pisonis, quem hodieque diligentissimum atque eun-
dum lenissimum securitatis urbanæ custodem habemus,
virtus compressit. Quippe legatus Cæsaris triennio cum
his bellavit; gentesque ferocissimas, plurimo cum earum
excidio, nunc acie, nunc expugnationibus, in pristinum
pacis redegit modum; ejusque patratione, Asiæ securi-
tatem, Macedoniæ pacem reddidit. De quo viro hoc
omnibus sentiendum ac prædicandum est, esse mores
ejus vigore ac lenitate mixtissimos, & vix quemquam
reperiri posse, qui aut otium validius diligat, aut facilius
sufficiat negotio, & magis, quæ agenda sunt, curet sine
ulla ostentatione agendi. Brevi interjecto spatio Tib. 99
Nero, duobus consulatibus, totidemque triumphis actis,
tribuniciæ potestatis consortione æquatus Augusto, ci-
vium post unum (& hoc, quia volebat) eminentissimus,
ducum maximus; fama fortunaque celeberrimus, &
vere alterum reip. lumen & caput, mira quadam & in-

cre-

Atrox in Thracia bellum.] *Dio* 54. *p.* 624. *Flor.* 4, 12, 17. Boecler.

Vigore.] Cl. Puteanus, *rigore*. Quod libens amplector. Pulchre in hanc rem Plinius lib. VII. epist. XX. *Pulcherrimum & humanissimum existimo, in vita severitatem comitatemque miscere, ne illa in tristitiam, hæc in petulantiam procedat.* Ejusdem sensus illud Catonis in Distichis lib. I.

Constans & lenis, ut res expostulat, esto:
Temporibus mores sapiens sine crimine mutat.

Constantia enim pro *rigore* ponitur. *Vossius.* *Vigore.*] In eam mentem & infra de Seiano: *Priscam gravitatem semper humanitatem temperans.* Et inferius de eodem: *Virum severitatis lætissimæ, hilaritatis priscæ.* Apuleius 2. Florid. Pulcherrime, *Gravitas jucunda, mitis austeritas, placida constantia, blandusque rigor animi.* Sic enim ibi lego cum Antiquitatis & doctrinæ omnis coryphæo I. Lipsio, & Veneris Gratiarumque è Lipsiana corte pullo Iano Dousa F. Auson. Parentalibus:

Et gravitas comis, lætaque serietas.

Acidalius.

Consortione.] Usi hac voce Cicero l. 3. Offic. *Dissolvatur necesse est omnis humana consortio.* Lucillius lib. 19. apud Nonium; *Consortium.* Schegk.

Reip. lumen & caput.] Scite admodum *lumen & caput* junxit: ut & supra de Cæsare & Pompeio. *Collisa inter se*

 duo

credibili atque inenarrabili pietate (cujus caussæ mox detectæ sunt) cum C. Cæsar sumsisset jam virilem togam, Lucius item maturus esset viris, ne fulgor suus orientium juvenum obstaret initiis, dissimulata caussa consilii sui, commeatum ab socero atque eodem vitrico, acquiescendi à continuatione laborum petiit. Quis fuerit eo tempore civitatis habitus, qui singulorum animi, quæ digredientium à tanto viro omnium lacrymæ, quam pæne ei patria manum injecerit, justo servemus operi. Illud etiam in hoc transcursu dicendum est, ita septem annos Rhodi moratum, ut omnes, qui pro consulibus legatique, in transmarinas profecti provincias, visendi ejus gratia ad eum convenientes, semper privato (si illa maje-

duo Reip. capita, effossumque alterum Rom. imperii lumen. Acidal.

Incredibili atque in enarrabili pietate.] Adulatorie hæc de Tiberio *Velleius*, ut alia multa. calliditatem enim potius dixerit, qui Tiberium novit, quam pietatem. *Suetonius* diserte in *Tib.* 10. totam rem complectitur. *Tot prosperis confluentibus, integra ætate & valetudine statuit repente secedere, seque è medio quam longissime amovere. Dubium uxorisne tædio, quam neque criminari aut dimittere auderet, neque ultra perferre posset; an ut vitato assiduitatis fastidio, auctoritatem absentia tueretur atque etiam augeret, si quando indiguisset sui Resp. Quidam existimant, adultis jam Augusti liberis, loco & quasi possessione usurpati à se diu secundi gradus, sponte cessisse, exemplo M. Agrippæ, qui M. Marcello ad munera publica admoto, Mitylenas abierit; ne aut obstare, aut obtrectare præsens videretur, quam caussam & ipse, sed postea,* (v. Cap. 11.) *reddidit. Tunc autem honorum satietatem, ac requiem laborum prætendens commeatum petiit.* adde *Dionem l.* 55. *p.* 635. Quis non videt, concurrisse omnes illas caussas, quarum *prima*, è necessitate domestica; *altera*, è consilio dominationis; *tertia*, è sollertia & institutis vitæ aulicæ exoriri putanda est. Meminit hujus secessus *Tacitus* 1. A. 4, 4. Boecler.

Dissimulata causa consilii sui.] Veram pete ex Suetonio & Dione. non illa quam monstrat mancipium istud Tiberianum. intimam caussam Tacitus fuisse scribit Iuliam. *Schegk.*

Qui proconsulibus.] Illud unum monendum, me, *pro consulibus*, restituisse fide codicis Ms. Muraverant illud alii, in *proconsules*, quibus omnia pervertere moris, quæ se judicio eorum non statim probent. Atqui cur minus dicere liceat, *pro consulibus*, quam *pro consule*? Vossius.

Ad eum convenientes.] Hoc pacto nulla, certe levi licentia rescribo; cum antea, *visendi ejus gratia, ad quem convenientes semper privatos illa majestas p. v. fuit.* Hinc Rhenan. *ut omnes qui procoss. & legatis i. t. p. p. v. e. g. atque conveniendi (semper privatus ille, majestas pr. nunquam fuit) fasces suos.* Doctiss. vero Lipsius, *visendi ejus gratia atque conveniendi, semper privato (si illa majestas privata unquam fuit)*

fasces.

majeſtas privata umquam fuit) faſces ſuos ſummiſerint, faſſique ſint, otium ejus honoratius imperio ſuo. 100
Senſit terrarum orbis, digreſſum à cuſtodia Neronem Vrbis. nam & Parthus deſciſcens à ſocietate Romana, adjecit Armeniæ manum, & Germania, averſis domitoris ſui oculis, rebellavit. At in Vrbe, eo ipſo anno, quo magnificentiſſimi gladiatorii muneris naumachiæque ſpectaculis, D. Auguſtus, abhinc annos XXX, ſe & Gallo Caninio cos. dedicato Martis templo, animos oculoſque P. R.

faſces. Verum ſententia nimium pendet. *Schegkius.* *Ad eum convenientes.*] Nos olim reſtituimus, in Epiſtolicis lib. III. cap. VIII. Ajunt pendulam ſic ſententiam eſſe. mihi non videtur, nec muto. *Lipſius.*

Si illa majeſtas privata unquam fuit.] Ceterum adulationem Velleii arguet *Suetonius Tib.* 12. ubi ſpecie legati exulem egiſſe memorans, addit: *Enimvero tunc non privatum modo*, ſed *etiam obnoxium & trepidum egit, mediterraneis agris abditus, vitanſque prætornavigantium officia, quibus frequentabatur aſsidue: nemine cum imperio aut magiſtratu tendente quoquam, quin diverteret Rhodum.* Boecler.

Martis templo.] Nunc S. Martinæ, in foro Auguſti, unum ex maximis & ſumptuoſiſſimis cum opere, tum artificio: quod his verſibus celebrat Ovid. V. Faſt.

Vltor ad ipſe ſuos cælo deſcendit honores,
Templaque in Auguſto conſpicienda foro.
Digna Giganteis ſunt hæc delubra trophæis:
Hinc fera Gradivum bella movere decet.
Proſpicit armipotens operis faſtigia ſummi,
Et probat invictos illa tenere Deos.
Perſpicit in foribus diverſæ tela figuræ,
Armaque terrarum milite victa ſuo.
Hinc videt Æneam oneratum pondere caro,
Et tot Iulææ nobilitatis avos.
Hinc videt Iliaden humeris ducis arma ferentem,
Claraque diſpoſitis acta ſubeſſe viris.

In aditu rempli ante fores ab utroque latere, Martis & Veneris ſtatuæ erant, eodem teſtante II. Triſt.

Stat Venus Vltori juncta viro, ante fores.

Circa idem Apellis tabulam poſuit Auguſtus, in qua Alexander triumphans Belli imaginem vinctis ad tergum manibus quaſi captivam ducit. quam rem in Auguſti gratiam videtur notaſſe doctiſſimus Poëta:

—— furor impius intus
Sæva ſedens ſuper arma, & centum vinctus ahenis
Poſt tergum nodis, fremet horridus ore cruento.

Nunc in eo templo picta cohors Romana, cujus vexillifer pro ſigno labrum habet. Fuerunt & alia Martis Ultotis templa: ſed hoc nobiliſſimum. *Georg. Fabr.*

Se & Gallo Caninio Coſſ.] Id fuit anno urbis DCCLII. Dio tamen Caſſius valde ab hoc calculo abit, qui relegatam Iuliam commemorat anno DCCXLVIII. C. Antiſtio Vetere, P. Lælio Balbo Coſſ. Sed moneo juventutem manifeſtum illic hiatum defectumque

P. R. repleverat, fœda dictu memoriaque horrenda in in ipsius domo tempestas erupit. Quippe filia ejus Iulia, per omnia tanti parentis ac viri immemor, nihil quod facere aut pati turpiter posset femina, luxuria, libidine infectum reliquit; magnitudinemque fortunæ suæ peccandi licentia metiebatur; quidquid liberet, pro licito vindicans. Tum Iulus Antonius, singulare exemplum clementiæ Cæsaris, violator ejus domus, ipse sceleris à se commissi ultor fuit; quem, victo ejus patre, non tantum incolumitate donaverat, sed sacerdotio, prætura, consulatu, provinciis honoratum tum etiam matrimonio sororis suæ filiæ, in artissimam affinitatem receperat. Quinctiusque Crispinus, singularem nequitiam super-

ctumque historiæ esse. Postea quidem annotatur ab interprete: at hic debebat ante Frumentationes & Naumachiæ ludos. E Velleio discis: tum etiam è Macrobio, non fallaci argumento. Ille II. Saturn. indicat Iuliam hanc pessimam simul & argutissimam fœminarum, tunc cum pulsa à patre fuit, egisse annum circiter trigesimum octavum. Atqui nata ea (ex Dione didici) anno urbis DCCXV. Ergo ad hunc annum DCCLII. justi intercedunt, ut Macrobius voluit, anni XXXVIII. *Lips.*

Se & Gallo Caninio Coss.] Errat ergo Iosephus Scaliger in Animadversionibus Eusebianis ad numerum MMXII. ubi Iuliam relegatam ait D. Lælio Balbo, & C. Antistio Vetere Coss. Cumque Eusebium accuset de unius anni prochronismo, peccat ipse prochronismo quadriennii. Virum summum in hunc errorem induxit Dio: apud quem hic aliquot annorum defectum esse, non attendit. *Vossius.*

Quippe filia ejus Iulia.] Seneca l. 6. cap. 32. de Benefic. *D. Augustus filiam intra pudicitiæ maledictum impudicam relegavit, & flagitia principalis domus in publicum emisit: admissos gregatim adulteros, pererratam nocturnis comessationibus urbem, forum ipsum ac rostra, quibus pater legem de adulteriis tulerat, filiæ in stupra placuisse, quotidianum ad Marsyam concursum: cum ex adultera in quæstuariam versa, jus omnis luxuriæ sub ignoto adultero appeteret.* De quo & illud; *Quod nunquam nisi plena navi vectorem tollat.* Macrob. lib. 2. cap. 5. *Schegk.*

Quippe filia ejus Iulia.] Quæ de Iulia hic habentur vide apud *Sueton.* Aug. 65. *Tib.* 11. *Tac.* 1. A. 53, 1. *Dion.* 55. *p.* 635. Boecler.

Vindicans.] Aliter, *judicans.*

Iulius Antonius.] Malim, *Iulus Antonius.* Horatius lib. 4. Carm. Od. 2.

Pindarum quisquis studet æmulari,
Iule, ceratis ope Dædalea
Nititur pennis.

Tacitus 1. Annal. *Lollianas, Varianasque clades. interfectos Romæ Varrones, Egnatios, Iulos.* Diversus tamen Dio lib. 55. qui & *Iulum* vocat, & non sibi ipsi necem conscivisse, verum morte multatum cum aliis tradit. *Schegkius.*

Iulus Antonius.] *Tac.* 4. A. 44, 4. & 1. A. 10, 6. Idem de *Sempron. Graccho* 1. A. 53, 4. *Boecler.*

Sem-

percilio truci protegens, & Appius Claudius & Sempronius Gracchus, ac Scipio, aliique minoris nominis, utriusque ordinis viri, quasi cujuslibet uxore violata, pœnas

Sempronius Gracchus.] Tacitus lib. I. Annal. *Par caussa sævitiæ in Sempronium Gracchum, qui familia nobili, solers ingenio, & prave facundus, eamdem Iuliam in matrimonio M. Agrippæ temeravit. nec is libidini finis. traditam Tiberio, pervicax adulter contumacia, & odiis in maritum accenderat. litteræque, quas Iulia patri Augusto cum insectatione Tiberii scripsit, à Graccho compositæ credebantur. Igitur amotus Cercinnam, Africi maris insulam, quatuordecim annis exilium toleravit. Tunc milites ad cædem missi, invenere in prominenti littoris nihil lætum operientem, quorum adventu breve tempus petivit, ut suprema mandata uxori Aliariæ per litteras daret, cervicemque percussoribus obtulit.* Schegk.

Quasi cujuslibet uxore violata.] Non culpo. nempe relegati ipsi aut pulsi, qui pœna Iuliæ de adulteriis. Tamen Tacitus aliter longe adstruit III. Annal. *Vt valida*, inquit, *D. Augusto in remp. fortuna, ita domi improspera fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis, quas urbe depulit, adulterosque earum morte aut fuga punivit. Nam culpam inter viros ac feminas vulgatam, gravi nomine læsarum religionum ac violatæ majestatis appellando, clementiam majorum suasque ipse leges egrediebatur.* Sed uterque adspectu aliquo verus. Velleius, si relegationem intueare istorum quos nominat; Tacitus, si mortem aut exsilium quorundam. *Lips. Quasi cujuslibet uxore violata.*] Intellige, quos hic nominat, qui ex lege Iulia in exilium pulsi. nonnemo enim morte affectus est. Quod *Lipsius* notat ad conciliationem Velleii cum *Tacito*, 3. A. 24, 2. [vide locum supra à Lipsio allegatum.] Quanquam *Iulius Antonius*, non tam ob adulterium, quam ὡς καὶ ἐπὶ τῇ μοναρχίᾳ τοῦτο πράξας adeoque *ob rerum novarum molitionem* interfectus memoratur *Dioni* 55. *p.* 635. sed quænam illæ *religiones*, quas *læsas* apud *Tac.* Augustus dicit? Amicissimus Noster *Freinshemius in doctissima & singularis exempli paraphrasi* exponit de *religionibus, quibus sacrata forent conjugia:* & quod de *violata majestate* additur, ad *spretas leges* refert, quarum contemtus in majestatis injuriam redundaret. Mihi semper videbatur profundioris & vere Monarchici arcani ratio subesse: atque utrobique *auspicia venerandæ sacratæque Majestatis* spectari. quæ cogitatio inde confirmabatur, quod non tam ipse Augustus has pœnas tanquam suis verbis judicioque, sed Senatus, quod *Dio* diserte memorat, in gratiam sc. venerationemque Augusti decrevit. Rationes deinde istas sequebar: cœperant jam *crimine majestatis violatæ* notari vindicarique, quæ olim intra hoc nomen steterant: Unde dato semel ejus in Principem reverentiæ exemplo, sponte jam & magna promtitudine Senatus, imo adulatione denique (quod de Tiberianis temporibus satis constat) huc ibatur. Iam vero *crimen ipsum majestatis* nonne maximam atrocitatem ex eo habet, quod violantur *sacra imperii, auspiciaque summæ potestatis*? quæ cum in unum translata est, omnis illa veneratio sponte sequebatur. Et quis nescit studium ac sollertiam aulicorum sub Augusto, imo ipsius Augusti, non potestatem modo & imperium sed imperii sanctitatem religionemque varie firmantium atque augentium? Existimet forte aliquis obstare huic opinationi *Dionem*, qui *lib.* 57. *p.* 696. *sub Tiberio demum, delicta in Imperatorem, impietatis nomine appellata* tradat. sed præ-

nas pependere; cum Cæsaris filiam & Neronis violassent conjugem. Iulia relegata in insulam, patriæque & parentum subducta oculis. quam tamen comitata mater
101 Scribonia, voluntarii exsilii permansit comes. Breve ab hoc intercesserat spatium, cum C Cæsar ante aliis provinciis ad sedandum obitis, in Syriam missus, convento prius Tib. Nerone, cui omnem honorem, ut superiori, habuit, tam varie se ibi gessit, ut nec laudaturum magna, nec vituperaturum mediocris materia deficiat, cum rege Parthorum juvene excelsissimo, in insula quam amnis

præterquam, quod præcise ex illis verbis non sequitur, sub Tiberio cœpisse id nomen (cum locurio illa, ἤδη γδ ἀνόμαζον, &c. *cœperat jam ita appellari*, facile ad antecedentia tempora referri possit, quia præsertim de initiis Tiberii hic sermo est) etiam illud animadvertendum est, Dionem hîc de omnibus in Principem injuriis loqui, cum Augusti severitas in aliquibus & extra ordinem, ut sic loquar; apud Tacitum notetur. Verum hæc obiter, & prout sub acumen stili venere, hic appono: consideraturus eam rem amplius & disquisiturus *in comment. de Auspicio Regio.* Boecler.

Voluntaris exsilii.] Lego, *Voluntaria.* Non enim ipsius Iuliæ exsilium voluntarium; indictum plane & coactum: sed hujus Scriboniæ, quam pietas filiæ comitem dedit. *Lipsius.*

Ad sedandum.] Vulgo *adsidendum. Ad sedandum, &c.*] Lego, *ad visendum obitis.* Lipsius. *Ad sedandum.*] Ita loqui amat absolute; pro *ad sedandos motus.* supra; *in convivio refrigeratus ab Antonio.* alii; *adsidendum*, aut *adsidendo.* Bonhom. *ad sedendum*, etiam non recte. quamvis sciam *sedere* usurpatum, pro, *judicare. Schegkius. Adsidandum,*] Noli dubitare, quin cum Rhenano legendum sit, *ad sedandum obitis.* Rufus Festus, eandem hanc rem narrans, ita ait: *C. Cæsar cum per majestatem Romani nominis facile cuncta sedasset.* Vossius.

Cui omnem honorem ut superiori habuit.] An Velleius ita scripserit, Principi suo, ut sæpe, serviens, nescio: contra scripsit planissime Dio, libro LV. Τȣ̃ δ' Γαΐȣ σταλέντος ἐς τ' πρὸς Ἀρμενίȣς πόλεμον, ὁ Τιβέριος ἐς Χίον ἐλθὼν, αὐτὸν ἐθεράπευσε: *Caio misso ad bellum Armeniacum, Tiberius Chium trajiciens ipsum coluit & veneratus est.* Idem Zonaras. Nec sane Caius illi se dedit, ut superbia & fortuna adolescentuli fuit: idque Suetonius clare indicat, Tib. cap. XII. *Privignum Caium Orienti præpositum, cum visendi gratia trajecisset Samum (Chium* dixit Dio) *alieniorem sibi sensit ex criminationibus M. Lollii.* Et omnino abjectior tunc despectiorque sors Tiberii, tantum non exsulis: ut fortasse Velleius scripserit, *qui omnem.* Tamen, ut dixi, adulatio familiare scriptori meo in hujus ævi rebus vitium, facile defenderit, quod vulgatur. *Lipsius.*

Iuvene excelsissima.] Ita vulgo. Consensu emendant: *juvene excelsissimo, in insula.* De insula recte. de juvene, cur tam inconspecte? Phraates enim hoc tempore Parthorum rex, & cum eo colloquium. Ergo ille juvenissimo annorum & regni vetus. Ille est, qui bellum

amnis Euphrates ambiebat, æquato utriusque partis numero coiit. Quod spectaculum stantis ex diverso hinc Romani, illinc Parthorum exercitus, cum duo inter se eminentissima imperiorum & hominum coirent capita, perquam clarum & memorabile, sub initia stipendiorum meorum, tribuno militum mihi visere contigit. quem militiæ gradum ante sub patre tuo, M. Vinici, & P. Silio auspicatus, in Thracia Macedoniaque, mox Achaia Asiaque, & omnibus ad Orientem visis provinciis, & ore atque utroque maris Pontici latere, haud injucunda tot rerum, locorum, gentium, urbium recordatione perfruor. Prior Parthus apud Cajum in nostra ripa, posterior hic apud regem in hostili epulatus est. Quo tem- 102
pore M. Lollii, quem veluti moderatorem juventæ filii sui Augustus esse voluerat, perfida & plena subdoli ac versuti animi consilia, per Parthum indicata, Cæsari fama vulgavit. cujus mors intra paucos dies fortuita, an voluntaria fuerit, ignoro. Sed quam hunc decessisse lætati homines, tam paullo post obisse Censorinum in iisdem provinciis, graviter tulit civitas, virum demerendis hominibus genitum. Armeniam deinde ingressus, prima parte introitus prospere gessit; mox in colloquium (cui

lum cum M. Antonio gessit, ille qui obsides liberos ad Augustum ante annos aliquot misit. Emenda verissime: *juvenis excelsissimus.* Hoc dicit, cum summo rege in colloquium coiisse summum juvenum (is est Caius) & ad spem imperii ab Augusto destinatum. *Lipsius.* *Iuvene excelsissimo.*] Videri queat manasse illud, *juvene excelsissimo*, à benignitate interpretum, dum respiciunt ad sequentia: *cum duo inter se eminentissima imperiorum & hominum coirent capita.* Gruter.

M. Vinici.] [Vulgo, *M. Vinicio.*] Legendum proculdubio, *M. Vinici.* nam pater ejus Publius dicebatur. *Manut.*

Visis provinciis.] Vulgo, *versus.* *Visis provinciis.*] Schegkius ex vet. edit. reposuit *visis*. Vir doctus *usus provinciis.* male, ut censet Schegkius.

Cæsari fama vulgavit.] Alias, *Cæsaris ira evulgavit.* Rhenanus. *Cæsaris ira evulgavit.*] Male, nec quidquam per iracundiam hic Cæsar. Editio prima: *Cæsaris jam evulgavit.* Feci jampridem (in Epistolicis lib. 3. cap. 8.) *indicata Cæsari, fama vulgavit.* In re arcana, & cui non ipse arbiter, nil nisi famam auctorem dare callide & caute Velleius voluit. *Lipsius.*

Mox

(cui se temere crediderat) circa Artageram graviter à quodam, nomine Adduo, vulneratus, ex eo, ut corpus minus

Mox in colloquium.] Narrat Florus lib. 4. *Armenios victo rege Tigrane, in hoc unum servitutis genus Pompeius assuefecerat, ut rectores à nobis acciperent. Intermissum ergo jus, per hunc* (Caium) *recuperatum non incruento, nec multo tamen certamine: quippe Domnes* (nostro, *Adduo*) *quem rex Artaxatis* (noster cum Zonara, *Artagera*) *praefecerat, simulata proditione adortus virum intentum libello, quem ut thesaurorum rationes continentem ipse porrexerat, stricto ferro cruentat vulnere in tempus.* Et quod noster hic initio speciatim Tacitus lib. 12. Annal. generatim narrat: *Et quia experimentis cognitum est, Barbaros malle Roma petere reges, quam habere.* transiens moneo, rectius hic in Tacito, Herbipolensis liber: *malle Romam petere reges.* ut Plinius lib. 3. *Qui Tarraconensem accolunt jura Cordubam petunt:* & Livius; *Sagmina te posco.* Scheglius.

Cui temere se crediderat.] Vide *Flor.* 4, 12, 44, 45. Vere autem judicat Noster, temere hoc à Caio factum: cum hoc casu tot magni viri interierint, unde exempla cautionis peti poterant. Pertinet huc eximia *Polybii* philosophia è 5. *hist.* 75. *p.* 418. 1 Καὶ τούτων οὕτω συνεχῶς καὶ προφανῶς πολλοῖς ἤδη συμβεβηκότων, οὐκ οἶδ' ὅπως καινοί τινες ἀεὶ καὶ νέοι πρὸς τὰς τοιαύτας ἀπάτας πεφύκαμεν. τούτου δ' αἴτιόν ἐστι, ὅτι τὰς τῶν πρότερον ἐπταικότων ἐν ἑκάστοις περιπετείας, οὐ ποιούμεθα προχείρους, ἀλλὰ σίτου μὲν καὶ χρημάτων πλῆθος, ἔτι δὲ τειχῶν καὶ βελῶν κατασκευὰς, μετὰ πολλῆς ταλαιπωρίας καὶ δαπάνης ἑτοιμαζόμεθα πρὸς τὰ παράδοξα τῶν συμβαινόντων. ὃ δ' ἐστὶ ῥᾷστον μὲν τῶν ὄντων, μεγίστας δὲ παρέχεται τὰς χρείας, ἐν τοῖς ἐπισφαλέσι καιροῖς, τούτου πάντες καταλιγωροῦμεν. καὶ ταῦτα δυνάμενοι, μετ' εὐσχήμονος ἀναπαύσεως ἅμα καὶ διαγωγῆς, ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ πολυπραγμοσύνης περιποιεῖσθαι τὴν τοιαύτην ἐμπειρίαν. *Atque haec calamitas* (adscribam praeclarissimi quamquam longiusculi loci versionem è *Casaubono*) *quum adeo continue adeoque evidenter multis jam inciderit; fit tamen nescio quomodo, ut ad hujusmodi fraudes semper rudes ac novi existamus. Caussa autem hujus rei est, quod priorum casus, à quibus in aliquo est offensum, ut in numerato habeamus & ad manum, operam non ponimus. sed frumenti quidem ac pecuniae copiam, itemque murorum telorumque fabricas, adversus incerta & inopinata casuum, vexatione magna sumtuque nobis comparamus: rem vero omnium facillimam, omniumque, ubi aliquid adversi increpuit utilissimam, hanc omnes susque deque habemus: quum praesertim facile queamus, honesto fruentes otio atque oblectatione animi, ex historia & curiosa diligentique rerum anteactarum notitia, hanc nobis peritiam atque prudentiam parare.* Extat similis observatio apud *Polybium Gallicum* (Comineum intelligo) *lib.* 2. *cap.* 6. *edit. Barthian.* Boeclerus.

Nomine Adduo.] Straboni lib. XI. dicitur Ἄδδιος. Melius, ut puto, Ἄδων, vel Ἄδδων, quod apud Zonaram. Nomen illud sit ex Hebraeo אָדוֹן *Adon*, quod, *dominum*, notat. Favet nobis, quod Floro lib. IV. cap. ultimo, Rufoque Festo, vocetur, *Domnes*, sive potius, *Donnes*, ut habent quidam libri. Nam princeps syllaba omissa, ut apud Plautum Poenulo Act. V. sc. II. *Donni*, pro, אֲדֹנָי *Adonai.* Sic & *Derceto*, ex *Atergatis*. Caeterum Florus,

minus habile, ita animum minus utilem reip. habere cœpit. Nec defuit conversatio hominum, vitia ejus assentatione alentium. etenim semper magnæ fortunæ comes adest adulatio. per quæ eo ductus erat, ut in ultimo ac remotissimo terrarum orbis angulo consenescere, quam Romam regredi mallet. Deinde reluctatus, invitusque revertens in Italiam, in urbe Lyciæ (Limyram nomi-

rus, & Rufus, in hoc falsi sunt, quod Donnem hunc Artaxatis præpositum fuisse dicant. Nam *Artageras* ab *Artaxatis* diversas esse, ex Strabonis libro jam citato, aliisque, liquet. Rufi error eo ignoscendus, quod hic quoque, ut sæpe alibi, Florum κατὰ πόδα sit secutus. Quod forte quibusdam videbitur ridiculum, cum Artaxatorum in eo nulla sit mentio. Sed verba ejus ex Floro ita emendanda censeo: *Donnes quidam, quem rex Artaxatis præposuerat.* Vulgo corruptissime edunt: *quem Parthis Arsaces præposuerat.* Quod non uno nomine falsum est. Nam *Donnes* non Parthis, sed Artageris, Armeniæ urbi, erat præpositus: nec Arsaces, sed Phraates, hoc tempore Parthorum obtinebat imperium. *Voss.*

Ita animum minus utilem.] Unde Quintilianus Declamatione pro Cæco: *Temeritas omnis animorum, calamitate corporum frangitur; & frigescunt impetus mentium, quos non explicant ministeria membrorum.* Et verò vigorem animi una flaccescere cum corpore, rarosque inveniri, in quos conveniat illud Romuli Virgiliani:

—— nec tarda senectus
Debilitat vires animi, mutatque vigores.

stabiliimus pluribus quasi exemplorum columellis apud Tacitum lib. 3. Annal. cap. 42. sub finem. *Gruter.*

Deinde reluctatus.] Exemp. vetustum sic habet, ut nescias an *diu reluctatus*, seu potiùs *de reditu luctatus*, legendum sit. mihi tamen prior lectio non usquequaque displicet. *Burrerius.* *Diu reluctatus.*] Ms. habuit: *Deinde reluctatus.* Scribe: *diu inde reluctatus.* Iam idem Acidalio in mentem venisse, video. *Vossius.*

In urbe Lyciæ.] Clare & distincte Velleius in Lycia obiisse Caium vult, urbe quoque expressa. Et Limyrum quidem fluvium, Limyram urbem, in Lyciâ Ptolomæus collocat: quæ in Stephano *Lamyra* scripta. In eâdem cum Velleio sententiâ Suetonius: *Caium & Lucium in duodeviginti mensium spatio amisit ambos: Caio in Lyciâ, Lucio Massiliæ defunctis.* Etiam Ioh. Zonaras, qui à Dione ut solet (nam ipse Dio hac parte mutilus) hausit: Ὁ δὲ Γάϊος ἐς Λυκίαν ἐν ὁλκάδι παρέπλευσεν, ἔνθα δὴ καὶ μετήλλαξεν: *Ipse Caius in Lyciam onerariâ navi provectus est, ubi & obiit.* Hoc isti censent, probi, fidi, & talium curiosi scriptores. Tamen ecce qui dissentiunt (miramur in fato illustris juvenis) & in Syriâ obiisse volunt. Grande autem, ne nescias, inter Lyciam & Syriam intervallum, & Pamphylia ac Cilicia totæ interjectæ. Seneca pater, qui ipse illius ævi: *Cum mortuo in Syriâ C. Cæsare, codicillo questus esset Augustus.* Florus pariter: *Massiliæ Lucius morbo solvitur: in Syriâ* (ita omnes scripti libri) *Caius ex vulnere.* Etiam Festus Rufus: *Caius vulneratus, reversus in Syriam obiit.* Quid dicemus? inclinabam ad priores: sed revocat Bellonii, viri fidi & industrii, ut mihi videtur, observatio. qui narrat lib. 11. *Urbem Hamam esse,*

nominant) morbo obiit; cum ante annum ferme L. Cæsar, frater ejus, Hispanias petens Massiliæ decessisset.
103 Sed fortuna, quæ subduxerat spem magni nominis, jam tum reip. sua præsidia reddiderat. quippe ante utriusque horum obitum, patre tuo P. Vinicio cos. Tib. Nero, rever-

esse, Arabibus Hamzam, Latinis olim Emesam vel Emissam, juxta quam sepulchrum sit δίστεγον, in modum quadrangulæ Pyramidis fastigiatum, valido cæmento exstructum: in quo C. Cæsaris epitaphium Græcis characteribus inscriptum legatur. Si ita est: (& utinam expressisset ipsum scriptum!) quis ambiget, quin ad hunc C. Cæsarem pertinuerit? atque ita firma probaque sit altera sententia: quia Emesa illa citra controversiam Syriæ in Phœnice urbs est. *Lips. In urbe Lyciæ.*] Seneca Rhetor, Florus, ac Rufus Festus, in Syria mortuum volunt. Suetonius, & Zonaras, Velleium sequuntur. Lipsius iis objicit observationem Bellonii; qui apud Emissam sepulchrum C. Cæsaris se vidisse scribit. Non ausim virum eruditum vanitatis insimulare: cæterum, quid si illud fuerit κενοτάφιον? Sane Dio clare scribit, corpus ejus à tribunis militum Romam delatum. Et nihil verius. Inscriptio Romæ retro Minervam:

OSSA
C. CAESARIS
AUGUSTI F.
PRINCIPIS IUVENTUTIS.

Habes eam Inscriptionum Gruterianarum p. CCXXXV. num. 4. *Vossius.*

Limyram.] Ex. vet. habet *Lymira nominant.* Burter. *Limyram.*] Ms. *Lymira.* Forte, *Lymiram* legendum ex Pomponio Mela lib. I. in descriptione Lyciæ, & Plinio lib. V. cap. XXVII. Sic & Ovidius Met. IX:

Iam Crazon, & Lymiren, Xanthique reliquerat undam.

Græci tamen omnes Λιμύραν appellant. Sed μετάθεσις vocalium in urbium nominibus non rara est. Sic *Vtica* Græcis Ἰτύκη. Ita & in veteribus inscriptionibus, nummisque, sæpe *Lybica*, pro *Libyca*, scriptum invenias. *Vossius.*

Cum ante annum ferme.] Suetonius sibi ipsi contrarius in Augusto, c. 65. *in duodeviginti mensium spatio*; in Tiberio cap. 15. *intra triennium defunctos firmat.* Forte emendandum *biennium*, aut transposite, *Caio & Lucio defunctis, intra triennium* (recte *intra*, nempe tertii anni initium, non exacte, & toto cælo errat vir doctissimus, qui *Lucium* DCCLXI. an. perisse non dubitat scribere) *adoptatur ab Augusto.* volentibus memoriis. *Schegk.*

L.] Vulgo pessime, *quinquagesimum. L.*] Lege, *Cum ante annum ferme L. Cæsar, &c.* ut de Lucio Cæsare intelligamus. Suetonius in Augusto: *Caium,* inquit, *& Lucium, in duodeviginti mensium spatio amisit ambos.* Manutius.

Ante utriusque horum obitum.] Id ipsum Suetonius adfirmat cap. XIII. & XV. in Tiberio: atque adeo rediisse illum *Caio permittente.* Quomodo igitur Dio verus? qui sic lib. LV. Συνέβη δὲ εὐθὺς μετὰ ταῦτα καὶ τὸν Τιβέριον ἐκ Ῥόδου ἀφικέσθαι, Λουκίου καὶ Γαΐου τελευτησάντων: *Accidit post ista statim, ut Tiberius Rhodo rediret, Lucio & Caio defunctis.* Profecto hæc falsa, etiam ipso Dione arguente. Si *post ista statim* rediit Tiberius: (id est, post ingressum Caji in Armeniam, & revocata fœdera cum Partho. ita narrat.) quomodo Lucius & Caius jam defuncti? Nam Caius certe aliquanto post læsus, & post vulnus quoque diutule supervixit.

reverſus Rhodo, incredibili lætitia patriam repleverat. Non eſt diu cunctatus Cæſar Auguſtus. neque enim quærendus erat, quem legeret; ſed legendus, qui eminebat. Itaque, quod poſt Lucii mortem adhuc Caio vivo facere voluerat, atque vehementer repugnante Nerone erat inhibitus, poſt utriuſque adoleſcentium obitum facere perſeveravit, ut & tribuniciæ poteſtatis conſortionem Neroni conſtitueret, multum quidem eo cum domi, tum in ſenatu recuſante, & eum Ælio Cato & Sentio cos. V Kalend. Iul. poſt V. C. annis DCCLIV, abhinc annis XXVII adoptaret. Lætitiam illius diei, concurſumque civitatis, & vota pæne inſerentium cælo manus, ſpemque conceptæ perpetuæ ſecuritatis, æternitatiſque Romani imperii, vix in illo juſto opere abunde perſequi poterimus, nedum hic implere tentemus. Id unum dixiſſe juvat, quam ille omnibus fuerit carus. tum refulſit

pervixit. Puto negationem è Dionis textu excidiſſe, ſcribendumque: Λουκίου καὶ Γαΐου οὐ πελδυτησάντων. ſive voles, οὐδέπω. Confirmat; quod Zonaras quoque (aſſecla aut exſcriptor fere Dionis) ſignificat Tiberium rediiſſe ante utriuſque obitum. *Lipſ.*

Atque.] Ex veſtigiis vetuſti codicis apparebat pro *atque* ſcriptum *eoque*, ſive *eo*. nam veſtigia literarum vix poterant videri præ vetuſtate. *Burrer.*

Tribunitiæ poteſtatis.] Vide *Tac.* 1. A. 3, 5. *Sueton. Tib.* 15. & 16. *Dion.* 55. *p.* 637. Intellige autem *tribunitiam poteſtatem* iterum datam. acceperat enim & geſſerat jam antea. adde *Tac.* 1. A. 10, 10. *Boecler.*

Conſortionem.] *Conſortionis* voce ſupra item uſus, pauculas ante paginas: *Tribuniciæ poteſtatis conſortione æquatus Auguſto.* Eadem Cicero quoque uſus. *Acidal.*

Ælio Cato, &c.] Lege, *Sex. Ælio, C. Sentio coſ.* Manut. *Ælio Cato, &c.*] Paulus Leopard. Miſcellan. lib. 8. c. 8. *Ælio Cato & Sentio coſſ.* emendavit. *Ælio Cato, &c.*] Legi poſſit: *Ælio Cato, Sentioque coſſ.* Alii emendarunt: *S. Ælio, C. Sentio.* Alii, *Ælio Cato, & Sentio.* Quomodocunque legas, perinde eſt. Nam par coſſ. vocabatur, Sextus Ælius Catus, C. Sentius Saturninus. *Voſſius.*

Abhinc annis XXVII.] Lege, XXVI. *Manutius.*

Id unum dixiſſe juvat, &c.] Duo verba, *juvat* & *carus*, nulla fuerunt in autographo, quo uſus Rhenanus: ipſe fatetur indidiſſe. Tentabam igitur legere; *Id unum dixero, quam ille omnia omnibus fuerit.* Proverbialis loquendi modus, in gratioſis, aut qui apud aliquem poſſunt. Demoſthenes in Philip. Πᾶν ἐκεῖνος ἦν αὐτοῖς. Diogenes Laërtius in Hipparchiâ: Ἀλλὰ πάντα ἦν Κράτης αὐτῇ. Lucianus: Καὶ οἱ πάντα Κόμβαβος ἦν. Idem: Καὶ σωτὴρ, καὶ εὐεργέτης, καὶ πάντα ἦν ἐγώ. Varro: *Hic enim omnia erat. idem*

refulsit certa spes liberorum parentibus, viris matrimoniorum, dominis patrimonii, omnibus hominibus salutis, quietis, pacis, tranquillitatis; adeo, ut nec plus sperari potuerit, nec spei responderi felicius. Adopta-
104 tus eadem die etiam M. Agrippa, quem post mortem Agrippæ Iulia enixa erat. sed in Neronis adoptione illud adjectum, his ipsis Cæsaris verbis: *Hoc*, inquit, *reip. caussa facio.* Non diu vindicem custodemque imperii sui morata in Urbe patria, protinus in Germaniam misit; ubi ante triennium sub M. Vinicio, avo tuo, clarissimo viro, immensum exarserat bellum. erat & ab eo quibusdam in locis gestum, quibusdam sustentatum feliciter, eoque nomine decreta ei cum speciosissima inscriptione operum ornamenta triumphalia. Hoc tempus me functum ante tribunatu castrorum, Ti. Cæsaris militem fecit. quippe protinus ab adoptione missus cum eo præfectus equitum in Germaniam, successor officii patris mei, cælestissimorum ejus operum per annos continuos IX præfectus aut legatus, spectator & pro captu mediocritatis meæ adjutor fui. Neque illi spectaculo, quo fructus

Sacerdos, idem Parochus, idem Senatus, idem Populi caput. Lipsius. *Id unum dixisse juvat, &c.*] Non infeliciter Lipsius tentavit. Puto tamen, magis ad Velleii genium fore, si principium ita suppleas: *id unum dixisse habeo, quam, &c.* Ita infra: *Id unum dixisse habeo, cujus urbis ruinam timueramus, eam ne commotam quidem sensimus.* Non legisse oportet Velleium, qui nesciat, quam sæpe sui ipsius sit imitator. *Voss.*

M. Agrippa.] Prænomen *M.* videtur abundare. *Vrsin.*

Hoc, inquit, reip. caussa facio.] Dubitatum est à multis, *an Tiberius reip. caussa ab Augusto successor constitutus.* unde Prudentium aliqui apud *Tac.* 1. A. 10, 9. *ne Tiberium quidem caritate aut reip. cura successorem adscitum: sed quoniam, arrogantiam sævitiamque ejus introspexerit, comparatione deterrima sibi gloriam quæsivisse.* Sed *Suetonius* liberi alias & prudentis judicii Scriptor suspicionem eam ab Augusto remover, dum in *Tib.* 21. scribit: *Adduci tamen nequeo quin existimem, circumspectissimum & prudentissimum principem, in tanto præsertim negotio, nihil temere fecisse, sed vitiis virtutibusque Tiberii perpensis, potiores duxisse virtutes: præsertim cum & reip. caussa adoptare se eum pro concione juraverit, & epistolis aliquot, ut peritissimum rei militaris, utque unicum populi Romani præsidium prosequatur.* Boecler.

Et ab eo.] Lips. *Id ab eo.*

Quo fructus sum.] Ita vetustum exemplar. vulgo, *fruitus sum. Quo fructus*

ctus sum, simile condicio mortalis recipere videtur mihi; cum per celeberrimam Italiæ partem, tractum omnem Galliæ provinciarum, veterem imperatorem, & ante meritis ac viribus, quam nomine, Cæsarem revisentes, sibi quisque quam illi gratularentur plenius. At vero militum conspectu ejus elicitæ gaudio lacrymæ, alacritasque & salutationis nova quædam exsultatio, & contingendi manum cupiditas, non continentium protinus, quin adjicerent; Videmus te, imperator, salvum recepimus: ac deinde, Ego tecum, imperator, in Armenia; ego in Rætia fui: Ego à te in Vindelicis, ego in Pannonia, ego in Germania donatus sum. Neque ver- 105
bis exprimi, & fortasse vix mereri fidem potest, intrata protinus Germania, subacti Caninefates, Attuari, Bructeri,

ctus sum.] Lucretius lib. 3.

Sin ea quæ fructus cumque es, periere profusa.

Cicero in Hortens. *Et amœnitate summa perfructus est.* Adi ad invidiam ablectissima & laboriosa illa Conlectanea humanissimi, Iuris antiquitatisque consultissimi viri Hub. Giphanii nostri. *Schegk.*

Meritis ac viribus.] Supetbius videtur. An vires imperatoriæ Tiberio ante imperium? dici aliquid possit, sed malim ego: *meritis ac virtutibus.* Lips.

Caninefates.] *Cannenufates*, apud Plinium, lib. IV. cap. 15. *Manut. Caninefates.*] Pro *Caninefates* male in editione ptincipe fuerat, *Caninifaci.* Pro quo tamen minima fortasse mutatione reponi debeat, *Caninifati.* Sic *Teutones* & *Teutoni*, *Santones* & *Santoni*, *Mediomatrices* & *Mediomatrici*, *Tectosages* & *Tectosagi*, *Velocasses* & *Velocassi*, promiscue apud auctores legitur. Ita & *Atrebatis*, non *Atrebatibus*, est apud Cæsarem lib. II. de bello Gallico in codd. Mss. Plura ejus generis alii per se observabunt. *Vossius. Caninefates.*] *Caninefates*, Paterculi, Batavorum insulæ partem habitant, auctore Tacito. *Cannunefates* eos vocat Plinius. *Cannanefates* dicuntur in quadam antiqua Inscriptione. *Kennemerlanders*, B. Rhenano sunt. *De Veluwe*, Henr. Aquilio. Hæc *Felua* vocatur, in vita S. Werenfridi. De Caninefatibus adi H. Iunium cap. 3. Bataviæ. *Ortel.*

Attuarii.] Rhenanus, & alii, ex Sttabone legunt, *Chattuarii*: Cluverius vero, *Cattuarii.* Qui & addit *Attuarios* alias non legi. Sed falluntur. Ammianus lib. XX. *Rheno exinde transmisso regionem subito pervasit Francorum, quos Attuarios vocant.* Meminit etiam eorundem Gregorius Turonensis in gestis Francorum epitomatis cap. XIX. Nihil igitur in Velleio mutandum. *Vossius. Attuarii.*] *Attuarii*, sunt Velleio Paterculo Germaniæ populi. Atthuarii, Ammiano 20. Francorum gens. Eadem, vicina Bructeris. Scio Rhenanum & Iunium hoc loco Ansivarii legere apud Ammian. *Ortel.*

Bructeri.] Ita edunt omnes ex conjectura Rhenani. At perperam, ut arbitror. Retinendum enim *Bruteri*, ut erat in autographo. Ita etiam hanc

cteri, recepti Cherusci gentes, & amnis, mox nostra clade nobilis, transitus Visurgis: penetrata ulteriora. cum omnem partem asperrimi & periculosissimi belli Cæsar vindicaret; in iis quæ minoris erant discriminis, Sentium Saturninum, qui tum legatus patris ejus in Germania fuerat, præfecisset; virum multiplicem in virtutibus, navum, agilem, providum, militariumque officiorum patientem ac peritum pariter, sed eundem, ubi nego-

gentem nominat Nazarius Panegyrico ad Constantinum. Unde non longe abit *Borteri*; ut in epistola quadam Gregorii II. Papæ appellantur. Quin pro vulgata Velleii lectione quoque facere videtur locus Suetonii in Tiberio; quo ille *à Ruteno* prope occisus dicitur. Ita enim est in vulgatis: ubi codices quidam Mss. habent *Bructero*, alii *Rutheno*, aut *Rutero*. Ut forte *Brutero* sit scribendum. Non enim acquiescit animus Torrentii conjecturæ, qui censebat, Romanos *Ruteri* vocem, tanquam proprium viri nomen, expressisse, cum Germanico idiomate quemvis equo merentem significet. *Bructeros* tamen gentem hanc nominant plerique alii scriptores. *Voss.* *Bructeri.*] *Bructeri* sive *Brockmerlandii*, in Orientali Frisia, ut scribit Cornelius Kempius. *Busacteri* *βουσάκτεροι*, *Majores* & *Minores*, Ptolemæo sunt Germaniæ populi. Regio *Transisalana* est Pyramio. Eosdemque putat esse cum *Bructeris* Paterculi, Taciti, & Strabonis, qui *βουκτέροι* sine *ρ* in prima legit, (vitio forte codicis) Willichius, qui eos scribit habitare Monasterium, in Westphalia. Huic assentitur quoque H. Iunius. Hos Taciti Bructeros, *Vlmigeros* etiam dictos, vult Glareanus. A Bructeris dictus est etiam hodie *Brockersberg*, sub Goslaria, ut Melanchthoni placet, & Peucero, qui hunc montem veteri nomine *Melibocum* vocat. *Ortelius.*

Gentes.] Illud *gentes* tanquam glossema abjiciendum censet Lipsius.

Et amnis, &c.] Ita omnes edunt, quasi de hac lectione quam commentus Rhenanus, dubitare videatur nefas. Ego tamen pro certo habeo aliter scriptum fuisse Velleio. Nam in autographo fuit: *& inamminus mox nostra clade nobilis, &c.* Unde, duabus literis additis, quæ ob vetustatem erant extritæ, legendum censeo: *& utinam minus mox nostra clade nobilis, &c.* Intelligi autem Varianam cladem, manifestum est. *Vossius.*

Transitus Visurgis.] Apud Dionem in hac re narrata mendum: Τιβέριος μέχρι γε τοῦ ποταμοῦ πρότερον μὲν τοῦ Ἐρύγκου, μετὰ δὲ τοῦτο καὶ τοῦ Ἀλβίου προεχώρησεν: *Tiberius usque ad flumen primum Erygrum, deinde ad Albim progressus est.* Scribe, τοῦ Οὐισούργου, reductâ syllabâ à vocula priori. *Lipsius.*

Visurgis.] *Visurigis* οὐισουργὶς, Ptolemæo, *Bisurgis* βισουργὶς, Straboni: οὐϊσουργὶς Dioni: Germaniæ fluvius, in Oceanum aquas suas evolvens, *Visuris* in Adami Historia Ecclesiastica: unde *Weser* hodie nuncupatur. *Vesatis* Sidonio & *Itargis*, sive *Iturgis*, Ovidio dici, observarunt Had. Iunius, & Turnebus. *Ortelius.*

In virtutibus.] Lib. vet. abest vocula *in*, & bene.

Per-

negotia feciſſent locum otio, liberaliter lauteque eo abutentem; ita tamen, ut eum ſplendidum ac hilarem potius, quam luxurioſum aut deſidem diceres. de cujus viri claro celebrique conſulatu prædiximus. Anni ejus æſtiva, uſque in menſem Decembrem perducta, immanis emolumentum fecere victoriæ. Pietas ſua Cæſarem, pæne obſtructis hieme alpibus, in urbem traxit: ad tutelam imperii eum veris initio reduxit in Germaniam; in cujus mediis finibus, ad caput Iuliæ fluminis, hiberna digrediens princeps locaverat. Pro Dii boni, quanti volumi- 106
nis opera inſequenti æſtate, ſub duce Tiberio Cæſare, geſſimus! Perluſtrata armis tota Germania eſt. Victæ gentes, pæne nominibus incognitæ. Receptæ Cauchorum nationes. omnis eorum juventus, infinita numero, im-

Perducta.] Lipſ. malit *producta.*

In urbem traxit: ad tutelam imperii.] Melius & concinnius: *in urbem traxit: at tutela imperii eum veris.* Pietas in utrumque parentem & deſiderium videndi duxit eum in Italiam: tutela imperii (quod defendendum ei contra barbaros) reduxit in Germaniam. *Lipſius.*

Eum veris initio.] Languida & enervis oratio quam roboro: *eadem veris initio.* Pietas, inquit, Cæſarem revocavit ad cives & urbem: eadem inde expulit ad exercitum & caſtra. *Acidal.* *Eum veris initio.*] Pro *initio* in Ms. tantum erat, *initi.* Unde forte legendum: *obſtructis hieme Alpibus in Vrbem traxit: ad tutelam imperii eum veris initium reduxit in Germaniam.* Quamvis *initio* etiam retinere poſſis, dummodo nobiſcum vulgatam diſtinctionem mutes. Quod ſi placeat, *pietas,* ἀπὸ κοινοῦ erit intelligenda. *Voſſ.*

Iulia.] Feci *Lupiæ* pridem. Perſevero: niſi ſi *Iulii* faciendum, quaſi in honorem C. Iulii Octaviani flumen ſic noviter appellatum. *Lipſius.* *Iulia.*] Malo eum doctiſſimo homine in Epiſtolicis, *Lupiæ fluminis.* facit Dio lib. 54. *Schegk.* *Iuliæ.*] *Lupiæ* legendum eſſe, conſenſus doctorum & res ipſa ptidem evicit. vide de hoc Noſtri loco *Cluver. Germ. antiq. lib. 3. c. 9. & 49.* Boecler. Lupia, vulgo *de Lip* appellatur, unde & comitatus nomen accepit.

Cauchorum.] Hos Ptolemæus & Plinius in *Majores* & *Minores* dividunt, Minores ſunt hodie, ut Iudocus Willichius vult, *Friſii Groeningenſes*; Majores comprehendunt *Bremenſes, Luneburgenſes,* ad Hamburgum uſque. Ptolemæi certe Cauchi Minores, quos ponit inter Amaſium & Viſurgim fluvios: hodie *Oſtfrieſen* ſunt. Cauchos Minores, vocat Leunclavius ex Dionis 60. *Cauchuſios.* Sed Plinius *Caucos* alios inter Helium & Flevum ſternit. Hos H. Iunius in ſua Batavia *Goeylanders* facit. *Ortel.* Hinc forſan pagus ſeſquimiliari à Leida diſtans *Cau-Kerck* à Cauchis nomen accepit. vide Schild. in tract. ſpeciali de Cauchis.

immensa corporibus, situ locorum tutissima, traditis armis, una cum ducibus suis, septa fulgenti armatoque militum nostrorum agmine, ante imperatoris procubuit tribunal. Fracti Langobardi; gens etiam Germana feritate ferocior: denique quod numquam antea spe conceptum, nedum opere tentatum erat, ad quadringentesimum miliarium, à Rheno usque ad flumen Albim, qui Semnonum Hermundorumque fines prætersluit, Romanus cum signis perductus exercitus: & eodem, mira felicitate & cura ducis, temporum quoque observantia, classis quæ Oceani circumnavigaverat sinus, ab inaudito atque incognito ante mari flumine Albi subvecta, plurimarum gentium victoria, cum abundantissima rerum omnium

Langobardi.] *Langobardi*, Tacito 11. Annal. Hæc vera scriptura. non Longobardi, aut Laccobardi. est enim vox Germanica, teste locupletissimo Diacono. à *lang* quod *longa*, & *bard*, quod *barbam* notat. Quare ita vocati, lege apud eundem. qui eos ex Scandinavia in Germaniam commigrasse scribit. Prius *Winuli* dicebantur. *Ortel.*

Ad quadringentesimum miliarium.] Hyperbolice hic loqui *Velleium*, aut anfractus atque circuitus paludum saltuumque complecti (cum alias millia passuum haud amplius ccxl. reperiantur in itineris hujus designatione) ostendit *Cluverius Germ. antiq.* 3, 18. Boeclerus.

Albim.] *Albis* Ptolemæo, Senecæ in Medea, & aliis; Germaniæ celebetrimus fluvius. Barbari sæculi scriptores Latini *Albiam* vocant. Germanis Elbe dicitur. Bohemis vero, apud quos originem sumit; Labe. Nomen habere à numero indicat Fabricius in suis rerum Misnicarum libris. fontium nempe undecim, ut Bohemi, sive ut Saxones dicunt, tot amnium influentium. Oritur enim, ut idem tradit, in tractu Hercyniæ silvæ, qui à Gigantibus nomen habet, vulgo Risenberg, ex undecim (quorum singula nomina adjicit) fontibus. qui tandem conflati, Albim fluvium conficiunt. Elve & Elbe Germanis undecim significat. Hunc montem Risenberg (ut hoc præter institutum addam) Bohemi Cerconessos vocant, ut scribit Dubravius. *Ortelius.*

Semnonum.] Ita Schegkius. Vulgo *Senonum. Senonum.*] Lego, *Semnonum*, qui inter Suevos. Tacitus 2. Annal. *Igitur non modo Cherusci, sociique eorum, vetus Arminii miles, sumsere bellum, sed è regno etiam Marobodui Suevæ gentes, Semnones & Longobardi defecere.* Et in Germania: *Vetustissimos se, nobilissimosque Suevorum Semnones memorant.* Et cum Ptolomæo Strabo lib. 17. καὶ τὸ Σωήνων αὐτῶν μέγα ἔθνος Σέμνωνας. Id est; *& ipsorum Suevorum magnam gentem Semnones.* Schegk.

Ab inaudito & cognito mari.] Nego. Drusus frater ejus jam ante navigaverat. *Lipsius.*

Non

omnium copia exercitui Cæſarique ſe junxit. Non tempero mihi, quin tantæ rerum magnitudini hoc, qualecumque eſt, inſeram. Cum citeriorem ripam prædicti fluminis caſtris occupaſſemus, & ulterior armata hoſtium juventute fulgeret, ſub omnem motum noſtrarum navium protinus refugientium, unus è barbaris, ætate ſenior, corpore excellens, dignitate, quantum oſtendebat cultus, eminens, cavatum, ut illis mos eſt, ex materia conſcendit alveum, ſoluſque id navigii genus temperans, ad medium proceſſit fluminis; & petiit, liceret ſibi, ſine periculo, in eam quam armis tenebamus egredi ripam, ac videre Cæſarem. Data petenti facultas. Tum ap- 107

Non tempero mihi.] Quæ in hoc capite habentur, ſolius Velleii diligentiæ debentur. quo minus judicare integrum eſt, quid juxta aut ſupra veri fidem dictum ſit. Certe cum in Tiberianis pleriſque laudibus nimius deprehendatur Noſter, non ſine ratione ſuſpicatus eſt *Lipſius*, parum pro indole Germani hominis ſonare iſtam ad Tiberium orationem. *Boecler.*

Sub omnem motum.] Codex calamo exaratus habet, *ſub omnem metumque noſtrarum navium.* Inter *omnem motumque* quiddam deeſſe videtur. *Burrer.*

Cavatum ut illis mos eſt, ex materia conſcendit alveum.] Meminit ejuſmodi navigiorum *Plinius* 16, 40. *Germaniæ prædones ſingulis arboribus cavatis navigant, quarum quædam & triginta homines ferunt.* Scilicet hoc veluti *rudimentum navium* gentibus fuiſſe antiquitus, conſentaneum eſt. Ita *Sanchuniathon apud Euſeb. præparat. Euang.* 1, 10. *de Phœnicum Theologia*, tradit: δένδρου λαβόμενον τὸν Οὔσωον καὶ ἀποκλαδεύσαντα, πρῶτον τολμῆσαι εἰς θάλασσαν ἐμβῆναι. *Uſoum arbore, cujus ramos amputaverat, accepta, primum hoc veluti navigio auſum eſſe mare ingredi.* Annotandum hoc vel propterea videbatur, quia in diſputatione de primis *rei navalis originibus* multa obſcuritas tollitur, obſervato navis tumultuariæ ſive rudimentariæ, tum fabricatæ extructæque diſcrimine. hic proprie *ναυπηγία* locum habet: Velleianum autem iſtud navigium, aut quæ alia ad eum modum memorantur, non ſunt accurate loquendo *ναυπηγηθέντα*. *Boeclerus.*

Ad medium.] Non pejor ſcriptura, *Ut ad medium proceſſit fluminis, petiit.* Acidalius.

Quam armis tenebamus.] Non diſplicet. Cæterum in autographo fuit; *tendebamus.* Unde ſcribendum forte, *in eam, qua armis tendebamus, egredi ripam.* Niſi malis, totidem apicibus repoſitis: *in eam, qua in armis tendebamus, egredi ripam, &c.* Hoc eſt, qua armati excubabamus, ac tentoria fixeramus. Ut Virgilius 11. Æneid.

— *Heic ſævus tendebat Achilles.*

Et Ovid. epiſt. 1.

Illic Æacides, illic tendebat Ulyſſes, &c. Voſſ.

Data petenti facultas.] Vulgo, *Data à Cæſare petenti facultas.* Exemplar vetus ſolummodo repræſentat, *Data petenti facultas.* Hoc *à Cæſare* hoc loco non

appulso lintre, & diu tacitus contemplatus Cæsarem, Nostra quidem, inquit, furit juventus, quæ cum vestrum numen absentium colat, præsentium potius arma metuit, quam sequitur fidem. sed ego beneficio ac permissu tuo, Cæsar, quos ante audiebam, hodie vidi Deos: nec feliciorem ullum vitæ meæ aut optavi aut sensi diem. Impetratoque, ut manum contingeret, reversus in naviculam, sine fine respectans Cæsarem, ripæ suorum appulsus est. Victor omnium gentium locorumque quos adierat Cæsar, cum incolumi inviolatoque & semel tantummodo, magna cum clade hostium, fraude eorum tentato exercitu, in hiberna legiones reduxit; eadem
108 qua priore anno festinatione urbem petens. Nihil erat
jam in Germania, quod vinci posset, præter gentem Marcoman-

non repetitur, unde unde huc emigraverit. *Burrer.*

Furit juventus.] *Fugit*, legit Petrus Delbenius: quod superius dixerit, *Sub omnem motum nostrarum navium protinus refugientium.* Manut. *Furit juventus.*] Adulatoria oratio & inepta, nec pro indole aut ferociâ Germanicâ. Est qui legat, *fugit juventus*: male, male. Imo vero furere illam vult, nec esse suæ mentis quæ cum diis belligeretur. *Lipsius. Furit juventus.*] Similis Curtii locus ex lib. IX. *Ergo universi ad eos, qui in armis erant, currunt: furere clamitantes cum Diis prælium inituros.* Vossius.

Quæ cum vestrum numen.] Tolerabilior videri posset montanorum barbarorum apud *Curtium* 7, 6, 6. oratio, qui veniæ petendæ deditionem suam hoc colore adornant: *cum Diis pugnare sacrilegos tantum.* Nam quæ *Idem scriptor* de barbaro imbellique Indorum stupore memorat 9, 1, 12. & 9, 8, 7. quibus Dii scilicet erant, quos fortiores adeoque sibi formidabiles credebant, facile fidem inveniant: sed cui verisimile fit, Germanum, dignitate graduque militiæ honoratum in tantum non modo à libertate, sed à servitute ipsa degenerasse? Et quodnam illud numen Romanorum, quod juventus Germana scilicet coleret? An illa terrarum Dea gentiumque Roma? quam pro domicilio latronum detestabantur Germani? An vero Iulii Cæsaris ἀποθέωσις, aut Augusti veneratio hanc formulam dictavit? qua eadem nimirum postea Arminius, *illum inter numina dicatum Augustum*, gravi cum irrisu vecordiæ Romanæ, memorat, ap. *Tac.* 1. A. 59, 6. Curiosior aliquis non difficulter crederet, Velleium hic commentum esse rationem, qua suum Tiberium summis quibusque & admirandis ducibus æquaret. Vide de *Scipione Kal. Max.* 2, 10, 2. Boecler.

Impetratoque.] Idem liber, *imperatoque.* Burrer.

Nihil erat jam in Germania.] O vanitatem! Sed hæc & plura magnifice, imo serviliter, Velleius narrat, in Tiberii sui laudes. Α'λλ' ἐγὼ ὐ πείθομαι. *Lipsius.*

Marcomannorum.] *Marcomanni* Germaniæ populi, Ptolemæo, Dioni, Pater-

comannorum; quæ Maroboduo duce, excita sedibus suis,
atque in interiora refugiens, incinctos Herciniæ silvæ
campos incolebat. Nulla festinatio hujus viri mentio-
nem transgredi debet. Maroboduus genere nobilis, cor-
pore prævalens, animo ferox, natione magis quam ra-
tione barbarus, non tumultuarium neque fortuitum, ne-
que mobilem & ex voluntate parentium constantem in-
ter suos occupavit principatum; sed certum imperium,
vimque regiam complexus animo, statuit, avocata pro-
cul à Romanis gente sua, eo progredi; ubi cum propter
potentiora arma refugisset, sua faceret potentissima. Oc-
cupatis igitur, quos prædiximus, locis, finitimos omnes
aut bello domuit, aut condicionibus juris sui fecit. Cor- 109
pus suum custoditum, imperium perpetuis exercitiis pæ-
ne

Patereulo, Eutropio, Capitolino, Lampridio, & Vopisco. Vel *Marcomannia* Regio, ut etiam Iulius Capitolinus habet, *Merhern* hodie est, Dubravio & aliis testibus. *Marahenses* vocat Regino. *Ortel.*

Interiora.] Vulgo, *inferiora* verius *interiora.* Loca magis interna petierunt & dissita à limite Romano. *Lips. Inferiora.*] Valde hic sudat Philippus Cluverius Germaniæ Antiquæ lib. III. c. II. Sed omnem nodum exolveris, si scribas, *interiora.* Quomodo jam olim Gryphio, Stephano, & aliis, editum. *Vossius.*

Herciniæ.] Olim dierum 60. longa, latitudo novem. Vide Cæs. lib. 6. de de Bell. Gall. multis hodie sylvis separata.

Maroboduus.] Cujus apud Tacitum Tiberii eulogium in hæc verba: *Non Philippum Atheniensibus, non Pyrrhum aut Antiochum populo Romano perinde metuendos fuisse. Exstat oratio, qua magnitudinem viri, violentiam subjectarum ei gentium, & quam propinquus Italiæ hostes, suaque in destruenda ea consilia extulit.* Consule Strabon. lib. 7. *Schegkius.*

Sed certum imperium.] Hunc locum, Deo annuente, amplius explicabimus in *comment. de Auspicio Regio.* Historiam juvabunt *Strabo* 7. prope principium, egregia, ut solet, brevitate rem totam complexus. *Tac.* 2. A. 45. & 46. *Boeclerus.*

Iuris sui fecit.] An æquis, an vero imparibus? Dubitat *Petrus Faber Semestr.* 1, 7. Nobis nil videtur dubitandum, si vel consilium Marobodui, vel textum Velleii consideramus. Dominari ceteris volebat Maroboduus, proferendique imperii caussa finitimos bello petebat. ergo partim vi cepit, partim deditione, quos *sui juris*, omnes nimirum *fecit.* Qua Velleii phrasi nihil potuit clarius dici: nam *sui juris facere*, est utique, *in suam ditionem potestatemque redigere.* Non consistunt autem συνθῆκαι ἐπ' ἴσῃ ϗ ὁμοίᾳ, cum alter amittit imperium; alter accipit. *Boecler.*

Custoditum.] Vet. edit. habet *custodia tum.* ex quo Lips. *custodia tutum.*

Gere-

ne ad Romanæ disciplinæ formam redactum, brevi in eminens & nostro quoque imperio timendum perduxit fastigium; gerebatque se ita adversus Romanos, ut neque bello nos lacesseret, & si lacesseretur, superesse sibi vim ac voluntatem resistendi declararet. Legati quos mittebat ad Cæsares, interdum ut supplicem commendabant, interdum ut pro pari loquebantur. Gentibus hominibusque à nobis desciscentibus erat apud eum perfugium; totumque ex male dissimulato agebat æmulum: exercitumque quem LXX millium peditum, quattuor equitum fecerat, assiduis adversus finitimos bellis exercendo, majori quam quod habebat operi præparabat. Eratque etiam eo timendus, quod, cum Germaniam ad lævam, & in fronte Pannoniam ad dextram, à tergo sedium suarum haberet Noricos, tanquam in omnes sem-

per

Gerebatque se ita adversus Romanos.] Quæ hoc & sequenti commate dicuntur, prudentiam Marobodui singularem abunde ostendunt. Ceteri scriptores parcius hic agunt. an puduit fateri, fuisse inter Germanos virum, qui gerenda rep. constituendoque principatu æmulum agere posset eorum, qui soli eo nomine celebres & cupiebant esse & videbantur? Nimirum & elusit Maroboduus infinitam Romanorum ambitionem calliditate, & virtute coërcuit. & quantum ille dedisset Romanis negotii, nisi intestinis armis collisi inter se duo *Germanici Martes* (Arminius ille alter est, quem indigito) nudum hostibus latus præbuissent. Macte nunc quoque virtus Germanica, invicta omni externa vi in hunc diem futura, si Libertati tuæ concordia constantius litavisses, neque alienæ dominationi, tuum decus & sanguinem gratificari didicisses. *Boecl.*

Bello nos lacesseret, &c.] Vulgo, *Vi neque bello nos lacesseretur superesse sibi vim ac voluntatem resistendi* ✱✱ *Legati, &c.* Putatem legendum, *nos lacesseret; at si lacesseretur, superesse sibi vim ac voluntatem resistendi declararet. Legati, &c.* nam in fine simile quid deesse videtur; cum sit in exemplari lacuna omissæ dictionis. *Rhenan.*

Totumque.] Scribe cum Lipsio *tutumque. Totumque.*] *Acidalius* contendit legendum, *in totumque.* Nolim statim assentire. *Boecler.*

Quem LXX.] Vulgo, LX. *Quem* LX.] Ex vestigiis vetusti codicis apparet fuisse, LXX. eraso X. posteriore. *Burrer.*

Noricos.] *Noricum*, Germaniæ regio, quam Ptolemæus definit Æno flumine, Danubii parte quæ est ab Æno ad montem Cetium, monte Cetio, Pannoniæ parte & monte Curvanca. Sed postquam Boii exactis Romanis in partem Vindeliciæ, quæ inter Lycum & Ænum jacet, immigrarunt, evenit ut is etiam tractus, tum Norici, tum Boiariæ sive Bavariæ nomen acciperet. Quo sensu, (ut suis litteris ad me M. Velserus monuit) eam Diaconus 3. Longobard. describit, his verbis:

per venturus, ab omnibus timebatur. Nec securam incrementi sui patiebatur esse Italiam: quippe cum à summis Alpium jugis, quæ finem Italiæ terminant, initium ejus finium haud multo plus CC millibus passuum abesset. Hunc virum & hanc regionem proximo anno diversis è partibus Tib. Cæsar aggredi statuit. Sentio Saturnino mandatum, ut per Cattos, excisis continentibus Her-

bis: *Noricum siquidem provincia quam Boioariorum populus habitat, habet ab Oriente Pannoniam, ab Occidente Suaviam, à Meridie Italiam, ab Aquilonis vero parte Danubii fluenta. Beyern,* sive *Bavaria nunc.* Noricorum duas provincias numerat Sex. Ruffus, item Lib. Notit. *Mediterraneum,* & *Ripense. Noricum* Ripense. hujus meminit lib. Notit. Ex eo Austriæ tractum facit Lazius, qui est à Patavio, Viennam usque, vulgoque *Haußtuck* dicitur. *Noricos* olim *Tauriscos* vocatos, scribit Plinius 3. c. 20. Hodie apud hos eosdem hujus vocis multa supersunt locorum nomina, ut *Krumler-Taurn, Felber-Taurn, Karn-Taurn, &c.* Ortel.

Initium ejus finium.] Exemplar antiquum; *initium cujus finium.* Burrerius.

Cattos.] *Catti*, Germaniæ populi, Tacito: *Chattæ* χάττοι, Ptolemæo. *Heßen* sunt H. Iunio & Georgio Fabricio: mihi quoque. apud quos hactenus *Katzenelebogen* superest. quasi dicas Cattorum Ancona. Willichio vero sunt qui *Marchiam Badensem* & loca vicina habitant: quos & *Caritnos* Ptolemæi putat. Catti postea in insulam Batavorum transgressi (auctore Tacito) ubi hodie horum nominis vestigia supersunt in duobus vicis, cognominatis ad mare, & ad Rhenum. *Ortel. Cattos.*]Batavos olim inter Cattos, eosque nunc Hessos, docti existimant. Atque in eam rem nova argumenta prodit generosæ stirpis & elegantis ingenii splendore nobilissimus Ianus Dousa filius, *Catzenfort* ad Dilliam fluvium, & forte an *Katers* Hirsfeldo opido, & *Katerberg* Wanfredo vicinum. Quare Batavorum veterum in Hassia sedes. Quo autem in loco eas habuerint, conjectura è locorum nominibus petita, idem indagat, & suspicatur eos circa Adranam (hujus Tacitus meminit Annalium 1. vulgo *Eder*) & Gilsam fluvios in Waldeckensis. Comitatus confiniis sitos fuisse. Cujus rei testimonium perhiberi ipsi videntur *Batebergum*, arx edito in colle Adranæ alluenti assidens; & pagus *Batenhausen* inter Varum & Gilsam (vulgo *War* & *Gilse*) fluvios. *Baddenfeldum* præterea prope eundem Adranam locus nominatus Auctori Annalium de gestis Caroli Magni. Cattorum vicissim apud Batavos vestigia. Præter argumenta ab aliis adducta ex duobus ejusdem nominis pagis, *Catwijck op den Rhijn*, & *Cat-wijck op Zee*; qui olim ad medium Rheni ostium Bataviam ad Oceanum terminarunt, adfert idem Dousa filius *Catvicum*, in Comitatu Cukensi, Batavorum inibi terminum. Cattorum denique memoriam in Zelandia tuentur, inquit, *Catzium* opidum, quod ante aliquot annos aquis obrutum; & è regione ejus vicus prope Goesam urbem *Catten dyck.* Quod Zelandos ejusdem nobiscum originis fuisse, satis ipsi evidens argumentum. Et hi antiquitus Batavis annumerati fuerunt & accensiti insulis illis, quas Rhenum incursibus suis in mare facere testatur Cæsar lib. IV. de Bello

Herciniæ silvis, legiones Boiohœmum (id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen est) *duceret: ipse à Car-

Bello Gallico: *Rhenus*, inquit, *oritur ex Lepontiis qui Alpes incolunt, & longo spatio citatus fertur; ubi Oceano appropinquavit, in plures diffluit partes, multis ingentibusque insulis effectis, multisque capitibus in Oceanum influit.* Vide Notas ad Grotii Bataviam. *Cattos.*] Iidem qui Hessi per dialectum, ut *Waßer*, & *Water*.

Hercyniæ.] *Hercynia* Silva, Cæsari, & Apollonio 4. cujus Scholiastes vocat sic montem, & silvam. quam *Orciniam* ab Eratosthene vocari dicit. *Orcynium* ὀρκύνιΘ·, Ptolemæo. In Germania est. Dierum sexaginta iter occupare scribit Pomponius. Ejus latitudo novem dierum iter expedito patere, Cæsar tradit. Vide ejus magnitudinem apud eundem, l. 6. de bello Gallico. *Hercinium* Saltus, & *Hercynium* lugum nominat Plinius. Hujus descriptio quoque est apud Suidam, ex Iuliano Aug. in ξενικῷ. De hac silva libet hic adferre, quæ Rhellicanus habet in suis Annotationibus in Cæsarem: Bacenim *eandem silvam cum Hercynia omnium pene eruditorum consensus approbat. Latini namque partim & Græci eandem Silvam* Bacenim, Martianam, Gabritam, Semanam, *&* Hercyniam *nominant. Germani vero juxta Friburgum Brisgaviæ* Schvvartzvvaldt, *prope Heidelbergam* Odenvvaldt, *prope Herbipolim & Babenbergam* Steygervvaldt *vocant. A Mœno etiam fluvio, ad Loriam amnem prope Confluentiam* Westervvaldt, *non procul à Mœni ripa, ubi Francfordiam, Aschiburgium, & Moguntiacum urbes attingit*, Speshart. *In Saxoniæ faucibus ad Mansfeldensem ditionem* Auff den Hartz, *à Thuringis* Thuringervvaldt, *& à Bohemis* Behemervvaldt, *nuncupatur.* Hæc ille. Eadem fere Althamerus, in Tacitum. *Germanici* Saltus sunt Livio 9. Hanc Hercyniam puto ab Orpheo in Argonauticis & Dionysio Afro in Periegesi describi sub nomine ἄπειρΘ· ὕλη id est immensa sylva: inter Mæotidem paludem Croniumque mare quem tractum occupatum ab hac Hercynia sylva, documus ad Europæ veteris in nostro Theatro tabulam. *Ortelius. Herciniæ.*] Immanis autem illa silva Hercynia, per omnem Germaniam diffusa erat: hodieque per totam fere Brandenburgiensem Marchiam, per Cassubiam, atque Prussiam, per Poloniam, Litaviam, & Russiam majorem, sive Moscoviam, est quasi unus continuus saltus, de quo Cæsar. at is an antiquitus omnis, ad Obium usque flumen, extremum Europæ terminum, appellatus fuerit Hercynius, falsum esse credo. Quippe Hercinium nomen non ultra Germaniæ limites extendendum censeo. *Cluverius.*

Legiones Boiohæmum.] Sententia ἀτελής. Addendum videatur: *Boiohæmum duceret.* Lipsius. *Legiones Boiohæmum.*] Strabo lib. 7. *Bubienum*, sive *Boyhaimum*, regiam Marobodui facit. *In hoc tractu*, inquit, *sita est Hercynia silva, & Suevorum natio, ex quibus nonnulli intra, aliqui extra silvam habitant, sicut & Colduorum (Calucorum forte) plerique in quibus & Bubienum Marobodui regia.* malim igitur in Velleio *Boyhaimum*; quod patriam sive domum Boiorum interpretatur Rhenanus recte. *Schegkius. Legiones Boiohæmum.*] Cluverius, quod *Boiohæmum* regionis nomen sit, emendare conatur, *in Boiohæmum.* Fallitur: neque enim auctores regulam illam semper observant. Ad Tacitum, & Iustinum, abunde id viri docti comprobarunt. Virgilius VI. Æneid.

— *finesque*
Venturum Ausonios.

Ubi

Carnunto, qui locus Norici Regni proximus ab hac
parte erat, exercitum, qui in Illyrico merebat, ducere in
Marcomannos orsus est. Rumpit, interdum moratur 110
proposita hominum Fortuna. Præparaverat jam hiberna
Cæsar ad Danubium, admotoque exercitu non plus
quam V dierum iter à primis hostium, Saturninum ad-
moveri placuerat * pæne æquali divisæ intervallo ab
hoste, intra paucos dies in prædicto loco cum Cæsare
juncturæ erant; cum universa Pannonia insolens longæ
pacis bonis, & adulta viribus Dalmatia, omnibus tractus
ejus gentibus in societatem adductis, ex constituto arma
corripuit. Tum necessaria gloriosis præposita: neque tu-
tum visum, abdito in interiora exercitu, vacuam tam vi-
cino hosti relinquere Italiam. Gentium nationumque,
quæ rebellaverant, omnis numerus amplius DCCC
mil-

Ubi Servius: κτ. τὸ σιωπώμενον In *intelligitur.* Ita enim legendum. *Voss.*

Carnunto.] *Carnunti*, meminit Paterculus, Ammianus, & Plinius l. 37. c. 3. Livius 13. & lib. Notitiarum, in Pannonia Prima: item Itinerarium Antonini. *Passaw* quidam putant. De hoc sic Diaconus, *Carnuntum quod corrupte Carantanum vocant.* Ortel.

Locus Norici regni.] Cluverius legendum censebat, *Norico regno.* Sed nihil mutandum. Sic infra de Lepido: *vir nominis ac fortunæ suorum proximus.* Ita ibi legendum docemus, non, *eorum.* Voss.

Illyrico.] De Illyrico lege Appianum, Sex Rufum; Iornandem, Lib. Notitiar. & Lazium 1. R. P. R. cap. 1. apud quos multas regiones sub Illyrico comprehendi disces. *Ortel.*

Marcomannos.] Vide p. 282. & 283.

Danubium.] Hodie *de Donau.* Rhenanus & Vadianus putant à monte Abnoba nomen accepisse. Atque ibi quoque originem haber circa Wittenbergensem ducatum Willichio & Tschudo testibus, & per Pannoniam fluens summo impetu se in Pontum Euxinum effundir.

Admoveri placuerat.] Lego, *admoneri.* certiorem nempe reddi de suo adventu. Sequentia etiam sic expleam: *placuerat. cujus copiæ pæne æquali.* Lips. *Admoveri placuerat.*] *Lipsius* mallet, *admoveri*: & supplet lacunam: *cujus copiæ pæne æq.* Hoc postremum facile se cuivis approbat: sed illud *admoveri*, tolerari posse observabunt, qui cogitare volent. *Boecler.*

Cum universa, &c.] Exemplar antiquum haber, *tum universa.* Burrerius. *Cum universa Pannonia.*] Vide de hoc bello *Dionem lib. 55. & 56. Sueton. Tib.* 16. Boecl. *Pannonia.*] Vide p. 262.

Et adulta.] Placet magis: *Et adjuta viribus Dalmatiæ, &c.* Ursin. *Et adulta.*] Adultam viribus dicit ob longæ pacis bona. Noli audire Ursinum, cui legendum videbatur: *& adjuta viribus Dalmatiæ, &c.* Vossius.

Ex constituto.] De compacto, Plautus. *Schegk.*

Amplius DCCC. *millibus.*] Lego, *millia.*

millibus explebat. ducenta fere peditum colligebantur, armis habilia; equitum novem. cujus immensæ multitudinis, parentis acerrimis ac peritissimis ducibus, pars petere Italiam decreverat, junctam sibi Nauporti ac Tergestis confinio; pars in Macedoniam eruperat; pars suis sedibus præsidium esse destinaverat. Proxima duobus Batonibus ac Pinneti, ducibus auctoritas erat. In omnibus autem

millia. Nam illud *amplius* doctos librarios fefellit, quod jungi accusandi casui nefas arbitrati sunt. Neque tamen hos nimium incusabo, hic quidem. Forte enim *explebat* positum pro *explebatur*: figura ea, de qua ante. quamvis quidem nec hoc asseverarim. Nam & vulgata lectio se tueri potest. *Acidalius.* *Amplius* DCCC. *millibus.*] Non dubito nota numerali expressum in msc. millenarium fuisse: DCCCM. Vnde *Acidalius*, potius *millia* ex optimorum Auctorum consuetudine, legendum esse, quam *millibus* existimat. *Boeclerus.*

Cujus immensæ multitudinis, &c.] In Rhenani editione est: *C. imm. mult. pars acerrimis & p.*] *Cujus immensæ multitudinis, &c.*] Nihil prorsus in tota hac verborum complexione mutare suadet, ut commoditas sensus, ita Ms. codicis auctoritas. Malum itaque factum, quod Vrsinus, ac Lipsius, ex lectione editionis principis, infideliter heic descripta, ut ex Burrerii variantibus lectionibus constat, novam nobis lectionem cudere sint aggressi. *Vossius.*

Pars petere Italiam.] Rhenani editio *properare in Italiam decrev.* eamque veram lectionem censet Lipsius.

Nauporti.] *Nauportus*, Velleio, & Tacito, *Naupontus*, Straboni opidum in Tauriscis, (hodie Carnis.) Plinio *Nauportus* fluvius est, inter Æmonam & Alpes exoriens. Hodie & opidum & flumen Germanicè *Laybach* dicitur, Italicè *Laboto*, & Dalmaticè *Lubeana.* Latinis hujus ætatis *Labatum* flumen, cum opido nomen habet. *Ortel.*

Tergestis.] *Tergeste*, Plinio Fori Iulii opidum. *Tergestum* Τέργεστον, Ptolemæo nominatur. uterque coloniam Romanam facit. *Tegestra* Τέγεστρα, vocat Stephanus: & *Tegestræorum* urbs, Τεγεστραίων, Diodoro, & Dionysio, dicitur. Hodie *Trieste*, Leandro & Lazio testibus. *Ortel.*

Eruperat.] Ex *vet. exemp. effugerat.* *Lipsius* & *Vrsinus* faciunt, *se effuderat.* Boeclerus.

Proxima duobus Batonibus.] Petrus Delbenius legit, *Batoni*: nam infra *Batonem, & Pinnetem, excelsissimos duces*, nominat. De eo vide & Suetonium in Augusto. *Manutius.* *Proxima duobus Batonibus.*] A quibus *Proxima*? nemo enim ante istos. Ad Maraboduum refers? frustra: non ille mixtus huic bello. Alterutrum. aut *Prima duobus*, scribito: aut *à Pinnete* nempe ut isti proximo loco post Pinnetem. Qui autem *Batoni* hîc fecerunt, peccatunt. Nam duo Batones in hoc bello, quod Dio extremo libro LVI. te docebit. *Lipsius.* *Proxima duobus Batonibus.*] Reponenda omnino Cl. Delbenii scriptura, *Batoni*: nec ferenda vulgaris, cui fulcrum nescio quod è Dione petunt. Nam fuerint sane duo, quid ad hanc historiæ partem? Duos duces heic noster memorat, Batonem & Pinnetem, non Batones duos: quomodo tres fuisse duces oportebat. At infra de iis duobus saltem iterum. *Batonemque*

autem Pannoniis non disciplinæ tantummodo, sed linguæ quoque notitia Romanæ; plerisque etiam litterarum usus & familiaris animorum erat exercitatio. Itaque hercules nulla umquam natio tam mature consilio belli bellum junxit ac decreta patravit. oppressi cives Romani, trucidati negotiatores, magnus vexillariorum numerus,

tonemque & Pinnetem, excelsissimos duces, captum alterum, alterum deditum, justis voluminibus ordine narrabimus. Acidalius. *Proxima duobus Batonibus.*] Malim: *prima.* Possis etiam legere: *à Pinnete.* Quorum utrumque Lipsio etiam in mentem venit. Sed prius malim. Ovidius lib. II. de Ponto El. I.

Maxima pars horum vitam veniamque tulere:
In quibus & belli summa caputque Baton.

Ita in Ms. invenit Scaliger. Et sane de Batone capiendum esse; Suetonius in Augusto, ac Dio lib. LV. docent. Alii libri habent: *summa caputque fuit.* Vossius. *Batonibus.*] Baronis nomen inter Germanos & Dalmatas celebre olim fuit; nominatim duorum meminit Dion, Baronis Brucorum (gens ea est Pannoniæ) ducis, & Batonis Disidiati, qui Dalmatas, gravioribus justo tributis & vectigalibus, pecuniarumque exactionibus exercitos, ad arma contra Romanos concitavit, magnisque cladibus & incommodis affecit; cujus etiam memorabile responsum ad Tiberium Cæs. non dubitavit duobus in libris LV. & LVI. iterato reperere, qui interroganti Tiberio, cur solicitatis ad defectionem popularium animis ad bellum diuturnum eos traxisset, respondit, Romanos ejus rei esse auctores, qui gregibus immitterent lupos custodes, non autem canes, aut pastores. *Had. Iunius.* Atque à Batone etiam Baravos dictos volunt. *Batonibus.*] Est autem Baro nomen populare Pannonum. In Pannonia extat lapis in quo incisum. BATO BVLLI. F. COL. AP. EQ. ALAE. PANNONIORVM. TVR. SEENI. *Ios. Scaliger.*

Linguæ quoque notitia Romanæ.] Nescio quo consilio *Schegkius* hic observet, Linguæ Latinæ usum beneficii loco à Romanis concessum. ex *Liv.* 40, 43. *Cumanis eo anno petentibus permissum, ut publice Latine loquerentur, & præconibus Latine vendendi jus esset. Noster* sane nihil de usu hujus linguæ Pannoniis publice concesso, sicut Cumanos actui publico ac negotiis civilibus solennibus illud privilegium quæsivisse & impetrasse *Livius* auctor est: sed potius de pervulgata notitia sermonis Romani loquitur. sicut hodieque fieri potest & solet, ut linguæ alicujus extraneæ notitia in vulgus satis familiaris sit, non item usu publico recepta & agendis rebus componendisque monumentis destinata. Nam id ne optant quidem aut sustinent facere, nisi qui externo imperio vel parent vel adulantur. Itaque semper discernendum est, *commercione & usu ac necessitudine*, *an imperio institutoque notitia* linguæ alicujus propagetur. De priori modo *Curtius* diserte 6, 10, 23. *Tam victoribus quam victis peregrina lingua discenda est.* Posterius consilium *Dominantibus* solenne est: qui linguam suam, non citra arcanum imperii (de quo *Clapmar.* 3, 22.) propagare student. *Boecler.*

Vexillariorum.] An milites, qui sub eodem vexillo militabant, an equites alarios intelligit? Vide Veget. l. 2. c. 1. & Liv. lib. 49. *Vexillariorum.*] Auctor notitiæ Imperii vexillationes Palatinas,

T

merus, ad internecionem, ea in regione, quæ plurimum ab imperatore aberat, cæſus, occupata armis Macedonia; omnia & in omnibus locis igni ferroque vaſtata: quin tantus etiam hujus belli metus fuit, ut ſtabilem illum & firmatum tantorum bellorum experientia, Cæ-
111 ſaris Auguſti animum quateret atque terreret. Habiti itaque delectus, revocati undique omnes veterani, viri feminæque ex cenſu libertinum coactæ dare militem. Audita in ſenatu vox principis, decimo die, ni caveretur, poſſe hoſtem in urbis Romanæ venire conſpectum. Senatorum equitumque Romanorum exactæ ad id bellum operæ pollicitæ. Omnia hæc fruſtra præparaſſemus, niſi qui illa regeret fuiſſet. Itaque ut præſidium militum, reſp.

nas, & Comitatenſes, ſub diverſis Magiſtris qua in Oriente, qua in Occidente recenſet, ſed omnibus fere locis diſertim indicat equites fuiſſe. De iiſdem vetus quoque inſcriptio:

ITEM. MISSO. AB. IMP. ANTONIO. AVG. PIO. AD. DEDVCENDAS. VEXILLATIONES. IN. SYRIAM. OB BELLVM. .... THICVM

Vexillationum nomen Turnebus ad emeritos veteranos (ſubſignani Ammiano dicebantur, Vexillarii Tacito) traxit, id eſt eos milites, qui exauctorati, ſub ſigno tamen ſeorſim tenebantur, donec præmia, & agros acciperent. eum vide lib. 3. Adverſariorum cap. 3. & lib. 5. cap. 2. ubi ex Suetonii Galba, cap. 20. hæc verba: *Excepta Germaniciorum vexillatione*, eo, quo dixi modo interpretatus eſt. recte an ſecus judicare alios mavelim. accepto tamen à me, ſeu potius Notitia imperii hoc teſtimonio, ubi ſub diſpoſitione viri illuſtris Magiſtri militum per Illyricum dux vexillationes Comitatenſes ponuntur, *equites Sagittarii ſeniores. Equites Germaniciani ſeniores.* Stewechius.

Quin.] Vulgo, *quia.* Sed recte emendarunt Urſinus, Acidaliuſque.

Firmatum.] Vet. ex. *formatum.* cujus vocis & elegans & ſatis nota eſt in hos uſus ſignificatio; neſcio tamen quomodo textum accuratius inſpicienti magis arridet, *firmatum.* Boecl.

Delectus.] De delectus modo, refractariorum pœna, & juſta excuſatione, vide Romam illuſtratam p. 46, 47. & ſeq.

Revocati undique omnes.] Retineri poteſt vetuſta lectio: *undique & omnes.* Quod *Acidalius*, *evocati*, reponendum contendit, in eo obſequitur mori ſuo, atque ex omni occaſione correctionem captat. *Boecler.*

Ex cenſu.] *Sueton. Aug. 25. Dio 55. p. 652.*

Niſi qui illa regeret fuiſſet.] Scilicet plus eſt in duce, quam in exercitu. quo de argumento pleni ſunt commentarii Politicorum. *Boecler.*

Ut præſidium militum, &c.] Non probo ducem *præſidium militum* eſſe, magis regimen. Scripſit Velleius: *præſidium ultimum.* Velut ad extremum auxilium, inquit, & ad ſacram anchoram, decurſum ad Tiberium: & ille dux

resp. ab Augusto ducem in bellum poposcit Tiberium. Habuit in hoc quoque bello mediocritas nostra speciosi ministri locum. Finita equestri militia, designatus quæstor,

dux depostulatus in gravi grandique hoc bello. Nec Velleiana tantum adulatiuncula est: ipse Augustus, Suetonio teste, Tiberium *epistolis aliquot, ut peritissimum rei militaris, utque unicum populi R. præsidium prosequitur.* Habes ipsum istud elogium. *Lips. Vt præsidium militum, &c.*] Verbis paululum immutatis, scribo: *Itaque ut præsidium mœnium Resp. Augustum, ita ducem bellum poposcit Tiberium.* Neque explicatione hoc eget. Addo si lubeat, *in bellum*, retineri posse: verum si qui me audiendum putabit, illud ut argutius venustiusque mecum isti præponet. *Acidal. Vt præsidium militum, &c.*] Lipsium, Acidalium, & alios, sollicitos habuit hic locus. Mihi nil plane mutandum videtur. Et, nisi fallor, spectat idem Paterculus, quod supra dixit: *peragratusque victor omnes partes Germaniæ, sine ullo detrimento commissi exercitus, quod præcipue huic duci semper curæ fuit.* Et alibi: *imperatori nunquam ulla adeo opportuna visa est victoriæ occasio, quam damno amissi pensaret militis: semperque visum est gloriosum, quod esset tutissimum.* Eandem quoque Tiberio laudem tribuit Suetonius in vita ejus cap. XIX. *Vossius. Vt præsidium militum, &c.*] Fateor non suaviter hæc in auribus meis sonare: tam absurda autem esse, sicut censuit Acidalius, (cujus nimis animosa hic medicina est) pernego. Mitigabitur nonnihil insolentia phraseos, si consideremus, quam præmisit sententiam. Coactæ erant, inquit, satis multæ magnæque militum copiæ: sed quid multitudo exercitus, absque artibus & auctoritate idonei ducis? itaque respublica huic multitudini militum, tanquam præsidium & præcipuum robur decusque, postulavit Tiberium, patrem sc. tanto bello ducem. Subtilius forte quam opus est agunt, qui Tiberium ideo hic *præsidium militum* credunt dici, quod militum sanguini parceret studiose, neque victoriam damno amissi militis pensatam cuperet (teste *Nostro* 2, 115, 5. 2, 20, 2.) simplicius enim & convenientius est ut *præsidium* accipiamus eo sensu, quo eleganter *Augustus* apud *Sueton.* Tiberium *ut unicum populi R. præsidium* prosequitur. *Tib.* 21. *Lipsius* tentabat: *præsidium ultimum*: *Gruterus*, *unicum*: ut possit videri *Velleius* in animo habuisse elogium Augusti. *Boecler.*

Mediocritas nostra.] Ita jam ergo incipiebant loqui? postea ejusmodi formulæ ad ineptias & fastidium frequentatæ. Mirari possis jam tum, id est, sub Tiberio, ausum *Valerium Maximum* dicere, *mea parvitas*. Quæ vox adeo offendit Eruditorum aures, ut pro comperto habeam, multos, cum in ipso limine huc tanquam in lapidem impingerent, sequius, quam meretur, judicasse de toto Auctore: qui licet aliquando moliri gravius quam felicius exhibere videatur figuras sententiasque, abunde tamen eloquentiam suam prudentiamque æquis judicibus approbare potest. *Boecler.*

Ministri.] Lips. malit *ministerii*. Tolerat tamen vulgatam lectionem.

Finita equestri militia.] Equestris militiæ mentio item apud Tranquillum capite Augusti 46. aliisque locis: adeo ut monstro mihi simile videatur virum rerum Romanarum callentissimum lib. 2. cap. 9. Militiæ suæ, emendare eumdem Tranquillum Claudii cap. 25. ac *Equestres militias* permutare in *Semestres*. nihil enim ibidem interpolandum, ostendi in libellis Suspicionum. *Gruter.*

ſtor, nec dum ſenator æquatus ſenatoribus, etiam deſi-gnatus

Necdum Senator æquatus,&c.] Emendant & ita edunt: *etiam deſignatus Tribunus plebis.* non pro Velleii mente. Vulgata retinenda eſt: *deſignatis tribunis.* quæ hoc vult, ſeſe æquatum Senatoribus, id eſt Tribunis deſignatis, nondum Senatorem. Quâ in re? quod præfuerit copiis, æque ac Tribuni, earumque partem duxerit ad Tiberium. Nam Tribuni hoc tempore eligi non poterant niſi è Senatu. *Lipſ. Necdum Senator æquatus, &c.*] Ego vero libens è ſitu & oblivionis carcere eruam inſignem & notabilem ritum: qui nimis diu juventutem noſtram latuit, in Tribunis creandis. Iuventutem autem? imò & verè viros, & verè doctos: quibus nebulæ hîc & caligo. Tribuni creati olim non ſolum pro plebe, ſed etiam è plebe: ita ut patriciis aut patribus aditus ad eum honorem rarus eſſet, aut nullus. Diu ita manſit. donec viſum adeò id immutare, ut cautum ſeverè fuerit, ne quis Tribunus fieret, niſi Senator: id eſt, ne jus quidem haberet petendi Tribunatus, niſi jam antè è patribus. Suetonius hoc adfirmat clarè uſitatum etiam in liberâ rep. & extremo ævo Ciceronis. Nam in Aug. cap. x. ita ſcribit: *Et quò conſtantius cetera exſequeretur, in locum Tribuni pl. demortui candidatum ſe oſtendit: quamquam patricius, necdum Senator.* Ubi diſertè & extrà cavillum, impedimenta duo Cæſari ad Tribunatum ponit, quòd gente patricius, & quòd honore nondum Senator. Nam maximo Langio noſtro quî adſentiar, voces eas duas præſidenter hîc tollenti? Nollem te hoc conatum, vir alia modeſtiſſime. nam iterat hoc ecce idem Suetonius in eodem Aug. cap. XL. *Comitiis Tribuniciis, ſi deeſſent candidati Senatores, ex equitibus Romanis creavit.* quod qui ad Tribunos transferunt militares: quam errant? Refutat eos palàm Dio lib. XLV. qui hanc ipſam rem denarrans, τοῖς ἱππεῦσι, inquit, τὴν δημαρχίαν αἰτῆσαι ἐπέτρεψε. id eſt: *Equitibus Romanis tribunatum plebis petere conceſſit.* Ex quo amplius diſcis, nec equitibus quidem tunc fuiſſe petendi jus, adeò non imæ plebi. Plinium ego apto iſtuc lib. II. Epiſt. IX. *Ego,* inquit, *Sexto latum clavum à Cæſare, ego Quæſturam impetravi. meo ſuffragio pervênit ad jus Tribunatus petendi.* Ius enim petendi Tribunatus, non hîc aliud quàm dignitas Senatoria & latus clavus. Hoc utiliter inſtitutum, & ad arcendos à turbido magiſtratu turbidos adoleſcentes: ſed quando, hæremus. Appianus adſcribere Sullæ videtur, qui multa in hoc magiſtratu, ad vim ejus & ferociam contundendam, innovavit. Nam ait Civilium primo: τὴν δὲ τῶν δημάρχων ἀρχὴν ἴσα καὶ ἀνεῖλεν ἀσθενεστάτην ἀποφήνας, καὶ νόμῳ κωλύσας μηδεμίαν ἄλλην τὸν δήμαρχον ἀρχὴν ἔτι ἄρχειν. καὶ οὐκ ἔχω σαφῶς εἰπεῖν, εἰ Σύλλας αὐτήν, καθὰ νῦν ἐστιν, εἰς τὴν βουλὴν ἀπὸ τοῦ δήμου μετήνεγκεν. id eſt: *Tribuniciam poteſtatem tantùmnon ſuſtulit, enervatam eam prorſus relinquens, lege lata, nequis qui Tribunus fuiſſet alium ullum caperet magiſtratum. nec liquidò poſſim dicere, an Sulla hunc magiſtratum, uti nunc eſt, à plebe tranſtulerit ad Senatum.* Quem locum valdè mihi nota, unicum Suetonio & huic ritui lumen. Et Appiano ſanè adſentiar ego: quamquam Atteius Capito apud Agellium Atinio plebiſcito adſignet; ſi tamen transferre verba ea fas ad meam hanc mentem. Ait: *Tribunis plebis Senatus habendi jus erat, quamquam Senatores non eſſent antè Atinium plebiſcitum.* Dicere enim videtur, plebiſcito eo cautum, ut nemo Tribunus niſi Senator eſſet. Etſi aliorſum, nec incommodè, trahi verba ea poſſe, nihil nego. Illud quidem miror, non Ciceronem, non hiſto-

gnatus tribunus plebis partem exercitus ab Urbe, traditi ab Augusto, perduxi ad filium ejus. in quæstura deinde, remissa sorte provinciæ, legatus ejusdem ad eundem missus, quas nos primo anno acies hostium vidimus? quantis prudentia ducis opportunitatibus, furentes eorum vires universas evasimus partibus? quanto cum temperamento simul utilitatis res auctoritate imperatoris agi vidimus? qua prudentia hiberna disposita sunt? quanto opere, inclusus custodiis exercitus nostri, ne qua posset erumpere, inopsque copiarum & intra se furens, viribus hostis elanguesceret? Felix eventu, forte conatu, prima 112
æstate

historicos, rem tam novam, tam memorandam posteris prodidisse: nisi fortè, quià tunc notissima, & in oculis omnium, auribusque. *Lips. Elect.*

Etiam designatus tribunus plebis.] Vir doctus & diligens, *tribunus militum.* Ego nihil temerè mutaverim; præcedentia propter & sequentia. tum quod tribunatu & præfecturâ equitum functus discesserat ad civilia, hoc est, Tribunatum & Quæsturam, in qua legatus missus ad Tiberium; cum alias post quæsturam ante præturam moris? colliges ex hoc Taciti 2. Annal. *Censuit in quinquennium magistratuum comitia habenda: utque legionum legati, qui ante præturam ea militia fungebantur, jam tum prætores destinarentur.* Schegkius.

Sorte provinciæ.] Sortiri solebant provincias. Provincia autem erat devicta regio, quæ à Magistratu Rom. gubernabatur, neque amplius sui juris erat.

Evasimus partibus.] Puto legendum, *artibus.* Rhenan. *Evasimus partibus.*] Editio primitiva, *partibus.* benè: sed velim etiam, *invasimus*, magis ex dignitate Romanâ. Nec enim effugisse aut elapsum Tiberium vult copiis partitis: sed magis, invasisse grandes illas copias & carpsisse per partes. *Lips.* *Evasimus partibus.*] Fortè fuit, *exhausimus partibus.* hoc est, per partes: ut error natus fuerit, ob omissam adspirationem. *Gruter.* *Evasimus partibus.*] Repone: *partibus:* quod male à Rhenano damnatum. Lipsius vero vellet, *invasimus*, Gruterus *exhausimus:* magis, ut ajunt ex dignitate Romana. Uterque frustra. Ipse Tiberius apud Suetonium in vita sua vulgatam lectionem propugnat, à quo si recedere voluisset, non potuisset Velleius. Verba ejus: *Batonem Pannonum ducem, ingentibus donatum præmiis, Ravennam transtulit, gratias referens, quod se quondam cum exercitu iniquitate loci circumclusum, passus esset evadere.* Vossius.

Quanto cum temperamento militatis res.] Sententiose hoc, ut cetera de artibus Tiberii. scilicet *Eruditus sit dux utilia honestis miscere*, exemplo Agricolæ ap. *Tac.* 8, 1. Boecler.

Inopsque copiarum.] *Copia* pro cibo, commeatu. Apuleius noster non ille Arcadii generis, sed Platonicæ sectæ, de Dogm. Plat. *Quod quidem (os) aliis animantibus ad explendam victus necessitatem, inferendasque ventri copias comparatum est.* Utuntur & Tacitus, Val. Max. Plinius, alii. *Acidal.*

Viribus hostis.] Ineptum planè, *virus:* quod substituit Ursinus. Retinenda lectio vulgaris, hoc sensu: ma-

æstate belli Messallini opus mandandum est memoriæ. qui vir animo etiam quam gente nobilior, dignissimus qui & patrem Corvinum habuisset, & cognomen suum Cottæ fratri relinqueret, præpositus Illyrico, subita rebellione, cum semiplena legione vicesima circumdatus hostili exercitu, amplius XX millia hostium fudit fugavitque, & ob id ornamentis triumphalibus honoratus est. Ita placebat barbaris numerus suus, ita fiducia virium, ut, ubicumque Cæsar esset, nihil in se reponerent. pars exercitus eorum proposita ipsi duci, & ad arbitrium utilitatemque nostram macerata, perductaque ad exitiabilem famem, neque instantem sustinere, neque facientibus copiam pugnandi dirigentibusque aciem ausa congredi, occupato monte Claudio, munitione se defendit.

At

ximas illas Pannoniorum copias ita inclusas fuisse custodiis exercitus Tiberiani, ut non modo non possent erumpere; sed etiam præ inopia copiarum, quæ vix ullæ tanto exercitui satis esse poterant, quasi inedia elanguescerent, facit huc dictum vetus, quod habes apud Vegetium lib. III. cap. IX. *Fames intrinsecus pugnat, & vincit sæpius, quam ferrum.* Quo indicatur, famem esse alterum hostem, qui non, extra mœnia aut vallum, sed interius oppugnat. Planè contra mentem Vegetii esse puto, quod vir eruditus malebat, *utrinsecus*. Vossius.

Legione vicesima.] Communis agnominatio Legionum à numero fuit, idque discretionis causa, ut diceretur *Prima, Secunda, Tertia, &c.* Id autem ab ordine temporis & dilectus, quo conscriptæ. Sed fuerunt & alia passim Legionum cognomina. Ab Imperatoribus *Augusta, Claudia, Flavia.* A locis hibernorum, ut *Gallica, Cyrenaica, Scythica, Macedonica, Ægyptiaca, Germanica, Italica, &c.* A Diis cultis *Apollinaris, Minervia.* Ab armorum præstantia, *Ferrata*, quæ tota è ferro. A loco, *Fretensis*, freto assita. Ab insigni forte scutorum , *Fulminatrix.* Item, *Victrix, Gemina, Valens, Adjutrix, Pia, Fidelis, Felix, &c.* Lips.

Proposita.] Malo, *opposita.* Hostiles copiæ bipartitæ. pars una Tiberio ipsi resistere debebat: pars altera legatis. *Lipsius. Proposita.*] *Lipsius* mallet *opposita.* sed potest defendi vulgata. Mox concinnius legeris, *instantes sustinere.* quod jam alii monuerunt. cetera recte se habent. *Boecler.*

Macerata.] Consumpta, attenuata.

Neque instantem.] Lego, ut congrua sit oratio: *Neque instantes sustinens.* Supprimitur, *nos* vel *nostros*, ut in sequentibus, *nobis* vel *nostris.* Aliter vix est, ut Latinis auribus probetur. *Acidal.* [Potest tamen ad ducem referri.

Aciem.] Vulgo, *etiam. Aciem.*] Habet ex.vet. *dirigentibus aciem.* lectio igitur marginalis reponatur in ordinem suum. *Manut. Aciem.*] Editio vetus: *dirigentibusque etiam, &c.* Quod male defendit Lipsius, cum alterum Ms. auctoritate sit subnixum. *Voss.*

Monte Claudio.] *Alman* vocat Dio lib. 56. *Schegk. Monte Claudio.*] Situm

At ea pars, quæ obviam se effuderat exercitui, quem A. Cæcina, & Silvanus Plautius consulares ex transmarinis adducebant provinciis, circumfusa V legionibus nostris auxiliaribusque & equitatu regio (quippe magnam Thracum manum junctus prædictis ducibus Rhœmetalces Thraciæ rex in adjutorium ejus belli secum trahebat) pæne exitiabilem omnibus cladem intulit. Fugata regiorum equestris acies, fugatæ alæ, conversæ cohortes sunt. apud signa quoque legionum trepidatum, sed Ro-

tum describit Plinius hist. Naturalis lib. III. cap. XXV. *Mons Claudius, cujus in fronte Scordisci, in tergo Taurisci.* Dio in hac narratione Almæ montis meminit. Nec errat, quod censuit Schegkius. Multo minus corruptus est, ut putabat Popma. Nam & Alma mons juxta Sirmium in Scordiscis. Hoc liquet ex Flavio Vopisco: quem sequuntur, aut exscribunt potius, Eutropius & Aurelius Victor: nisi quod apud hosce, corrupte sit *Almum*, pro *Almam*. Vossius.

At ea pars.] Vulgo male, *antea pars.*

Et equitatu regio, &c.] Ita recte emendavit Rhenanus. vulgo, *Auxiliaribusque & equitatui regio, quippe magna Thracum manu vinctus prædictis ducibus Rhomo & Alces Thraciæ rex in adjutorium, &c.* Rhenan. *Et equitatu regio.*] *Acidalius* recte: *equitatui.* Boeclerus.

Rhœmetalces.] In antiqua editione est, *Rhomo & Alces*, sed mendosissime. scribendum *Rhœmetalces*, ex antiquo apud me numismate æreo, in cujus una parte signata est imago Augusti cum inscriptione, ΣΕΒΑCΤΟC. ΚΑΙCΑΡ, &c. in altera effigies Rhœmetalcis regis hujus, cui adscriptum est, ΡΟΙΜΗΤΑΛΚΟΥ. ΒΑCΙΛΕΩC. *Ursinus.* *Rhœmetalces.*] Ita legendum ex Tacito 2. Annal. & Dione lib. 55. adparet, in quis *Rhometalces*, & *Rymetalces* exprimitur. Burr. & vir doctus, *Mætalces*, imperite. *Schegkius.*

Fugata.] Ms. *fuga.* Forte, *fusa.* Vossius.

Ala.] Ala dicta equitum turma, quia instar alarum pedites à latere protegit.

Cohortes.] Ex Manipulis conficitur *Cohors.* Ea vos Græcanica est, quod clausum vel septum in anteriore domo vel villa χόρτον illi dixerunt. Latini *Cohortem, vel Chortem.* nam & sic scribebant. Martial. *Raucæ cohortis aves.* Cohors habuit 3. Manipulos, Hastatos, Principes, Triarios; adde & Velites, qui manipulos solebant comitari. Fuit igitur justa & plena Cohors legionaria, homines 420. Si pleniores Manipuli & Legiones, plenior & ipsa; & inde Cohortes quingenarias, & sexcenarias legimus. Græci Cohortem vulgo vocant σπεῖραν, ut & Ennius usurpavit. Suidas *Spiras* interpretatur *Numeros.* Cohortes omnes in legionibus erant, numero æquales, quia & manipuli tales. Sed quia primæ dignitas aliqua attribuitur, id non à numero, sed à splendore & primatu fuit, quod primi in ea Centuriones generis cujusque, & forsan flos aliquis & electio virorum. *Lips.*

Signa legionum.] Quæ erant Aquilæ. *Signa legionum.*] Signum Legionis *Aquila*, nec nisi unius una, nec Socii

Romana virtus militi plus eo tempore vindicatum gloriæ, quam ducibus reliquit: qui multum à more imperatoris sui discrepantes, ante in hostem inciderunt, quam per exploratores, ubi hostis esset, cognoscerent. Iam igitur in dubiis rebus semetipsæ legiones adhortatæ, jugulatis ab hoste quibusdam tribunis militum, interemto præfecto castrorum, præfectisque cohortium, non incruentis

quidem, cum in aliis pares, eam habuerunt. Et quia hæc præcipui imperii signum, subjungi sub eam Socios voluerunt, & Auxilia, non seorsum habere. Itaque per ipsas Aquilas numerabant Legiones. Aquilæ origo varie peritur. A Iove alii, qui hanc insigne militiæ habuerit. Quidam à Trojanis. Forte Romani repererunt à se, aut vicinorum exemplo. Sane rapacium aliquot animalium effigies assumi & præferri bello convenit, & varie olim fecerunt Romani. Nec enim solam Aquilam prisci illi, sed plura ejusmodi animalia prætulerunt, nata in pugnas aut raptus, ut Lupos, Minotauros, Equos, Apros, Porcos. Etiam prisci Germani ferarum imagines inter signa habuerunt. Aquilæ vero hæc dignitas etiam apud alias gentes fuit. Persis regale hoc signum. Forma Romanæ Aquilæ: pinnas extendens summæ hastæ insistebat, ex auro vel argento. & fulmen sæpe unguibus tenebat, quasi jaculatura. *Idem.*

Militi.] Vulgo, *militis*. *Militi.*] Caussa victoriæ milites maxime fuere, cum duces parum explorato profecti incidissent in hostes. *Lipsius.*

Vindicatum.] Non eo tantum, quod *militis*, alii legerent, locum ut fractum notavit Manutius: sed fuit & aliud. Nam sive hoc reponeret, sive retineret alterum, non fieri tamen, ut sine mendo esset, animadvertebar. Itaque ut cui alia medicina opus esset, ne temere negligeretur, asteriscum apposuit. Ego vero plana omnia futura judico, si legatur, *vindicandum*. Nec id aptum negabit, qui sensum loci considerat; nec verum, qui ductum literarum T & D sæpe commutantur, nec N, aliæve consonantes semper in veteribus manuscripris exprimuntur. *Vindicatum* ergo scriptum, pro *vindicandum*. Acidalius.

Vindicatum.] Mihi dubium non sit, quin *vindicatum*, è margine irrepserit in contextum. adscripta ea vox ab eo qui memoriæ suæ consulebat, exitumque belli denotabat. itaque legendum literulâ unâ detractâ, *militi*: & egregiâ figurâ dicit, *militi & ducibus*, cum potius scribendum fuisset, *militibus, ac duci*. Grut. *Vindicatum.*] Videtur omnino toleranda hæc lectio, neque opus esse, ut pro *militi*, substituatur, *militibus*: aut pro *vindicatum*. *vindicandum*. Boecler.

Qui multum à more, &c.] Vulgo, *qui multum amore Imperatoris sui crepantes*. Non capio, nec puram censeo. Quid si, *properantes*, pro *crepantes*? Quid si etiam, *ultum*? ut velit festinasse ad vindictam, & ad detergendam ignominiam à regiis acceptam. *Lipsius.* *Qui multum amore, &c.*] Volunt alii isthæc dici de militibns: at ego puro dici de ipsis ducibus. Ceterum verba omnia sic fracta sunt; ut non pudeat pronunciare cum Lipsio, me ea non capere. *Grut.* *Qui multum à more, &c.*] Legebatur: *multum amore imperatoris sui crepantes*. Unde doctissimus *Isacius Pontanus* eam lectionem fecit, quæ haud dubie ceteris omnibus præferenda fuit. *Boecler.*

Præ-

cruentis centurionibus (è) quibus etiam primi ordines cecidere, invasere hostes: nec sustinuisse contenti, perrupta eorum acie, ex insperato victoriam vindicaverunt. Hoc fere tempore Agrippa, qui eodem die, quo Tiberius, adoptatus ab avo suo naturali erat, & jam ante biennium, qualis esset, apparere cœperat, mira pravitate animi atque ingenii in præcipitia conversus, patris atque ejus-

Præfecto castrorum.] *Ad quem* (ait Vegetius lib. 2. cap. 10.) *castrorum positio, valli & fossæ destinatio pertinebat. Tabernacula vel casæ militum cum impedimentis omnibus nutu ipsius curabantur. Præterea ægri contubernales, & medici à quibus curabantur, vehicula, sagittarii, nec non ferramenta, quibus materia secatur vel caditur: item ligna vel stamina, arietes, onagri, ballistæ, ceteraque genera tormentorum procurabant aliquando ne deessent.* Istud munus in libera Repub. non lectum, cui omnia, Lipsio. Tribunis postponit Sueton. Vespas. *Polla patrem habuit Vespasium Pollionem ter tribunum militum, præfectumque castrorum.* Mentio infra Velleio plurium in exercitu: *At è præfectis castrorum duobus quam clarum exemplum L. Eggius, tam turpe Ceionius prodidit.* quo recte cum doctissimo viro colligas licet, cuique legioni suum præfectum tributum fuisse. *Schegk.*

Quibus etiam.] Editio vet. *quinetiam primi ordines.* haud improbo sensu. Tamen velim: *qui etiam primi ordinis.* Vult enim Centuriones aliquot primorum ordinum occidisse. *Lipsius.* *Quibus etiam.*] Ita in Ms. legebatur: ut non sint audiendi, Lipsius, Acidalius, aliique, qui emendant: *qui etiam primi ordinis cecidere.* Sane *primi ordines* iidem, qui *primi ordinis centuriones.* Ita capiendus locus ille Cæsaris in vi. de bell. Gallico, vulgo non intellectus: *Labienus noctu tribunis militum, primisque ordinibus, convocatis, quid sui consilii sit, proponit.* Solus Græcus interpres sensum assecutus est, qui vertit, ὁ Λαβιηνὸς τοὺς τε χιλιάρχους, καὶ τοὺς πρώτους ταξιάρχους, συγκαλέσας. Sic & Quinctilianus declamatione tertia: *Enimvero auctorem habet. hoc primi ordines jubent.* & Frontinus lib. 1. cap. xi. *Imperavitque tribunis, & primis ordinibus, & centurionibus.* Intelligenda autem in Velleio præpositio *è*. Quod ei familiare esse, antea etiam monuisse me memini. *Vossius.* *Quibus etiam.*] Ita *Burerius* ex *vet. ex.* Addenda ergo fuerit præpositio, quam subintelligi hic posse facilius dixeris quam probaveris. Alii: *quin etiam primi ordines. Lipsius* mallet: *qui etiam primi ordinis.* Boecler.

Mira pravitate animi.] *Suetonius Aug.* 65. *ingenium sordidum & ferox* huic tribuit. *Dio* 55. *p.* 652. δουλοπρεπῆ vocat, præcipitisque iræ hominem; ausum etiam, *novercalem animum* Iuliæ, & Augusto *bonorum paternorum detentionem* exprobrare. *Tacitus* 1. A. 3, 6. *Rudem sane bonarum artium & robore corporis stolide ferocem, nullius tamen flagitii compertum* memorat; exiliumque, quo ab Augusto multatus est, *Liviæ* artibus tribuit. sed & de exitu ejus, quem Velleius *dignum furore hominis* vocat, longe aliter judicat *Tacitus* 1, A. 6, 1. &c. Vide locum & *primum Tiberiani principatus facinus*; velo adulationis hic obductum. revelandum amplius à *Dione* 57. *p.* 692. & *Clapmario* 5. *Arcan.* 2. Boecler.

ejusdem avi sui animum alienavit sibi; moxque crescentibus in dies vitiis, dignum furore suo habuit exitum.

113 Accipe nunc, M. Vinici, tantum in bello ducem, quantum in pace vides principem. Junctis exercitibus, quique sub Cæsare fuerant, quique ad eum venerant, contractisque in una castra decem legionibus, LXX amplius cohortibus, quatuordecim (alis) sed pluribus quam decem veteranorum millibus, ad hoc magno voluntariorum numero, frequentique equite regio; tanto denique exercitu, quantus nullo umquam loco post bella fuerat civilia, omnes eo ipso læti erant, maximamque fiduciam victoriæ in numero reponebant. At imperator optimus eorum quæ agebat judex, & utilia speciosis præferens, quodque semper eum facientem vidi, in omnibus bellis, quæ probanda essent non quæ utique probarentur sequens, paucis diebus exercitum qui venerat, ad refovendas ex itinere ejus vires, moratus; cum eum majorem, quam ut temperari posset, neque habilem gubernaculo cerneret, dimittere statuit: prosecutusque longo & perquam laborioso itinere, cujus difficultas narrari vix potest, ut neque universos quisquam auderet aggredi, & partem digredientium suorum quisque metu finium universi ten-

Quatuordecim.] Desiderari vocem censeo, & scribo: XIV. *alis, & pluribus quam.* Valde enim probabile de equitum etiam numero dixisse. *Lips.* *Quatuordecim.*] Placuit Eruditis *Lipsiana* conjectura; *alas* scilicet adjici debere. Idem mox legit: *& pluribus quam d.* potest tamen usitata lectio ferri. *Boecler.*

Utilia speciosis præferens.] Post: *Semperque visum est gloriosum, quod esset tutissimum.* Supra alicubi: *Necessaria utilibus præferens.* Acidal.

Quæ probanda essent.] Talis Fabius Maximus, de quo Ennius:

Unus homo nobis Romanam restituit rem:
Non ponebat enim rumores ante salutem.

Gruterus. *Quæ probanda essent.*] Talis locus mox sequetur *cap.* 115, 5. utrumque ob verborum exemplique gravitatem laudavit in hoc argumento *Lipsius* 5. *Polit.* 16, 20. Cum primis autem eximia *Oratio Q. Fabii Maximi ad Æmilium* huc pertinet ex *Liv.* 22, 39. Boeclerus.

Suorum quisque.] Ita optime Gruterus aliique jam ediderant. Prorsus temere & inconsiderate fecerunt, qui pro optima editionis principis lectione, repo-

tentare non possent, remisit eo unde venerant, & ipse
asperrimæ hiemis initio regressus Sisciam, legatos, inter
quos ipsi fuimus, partitis præfecit hibernis. O rem di- 114
ctu non eminentem, sed solida veraque virtute atque uti-
litate maximam, experientia suavissimam, humanitate
singularem! Per omne belli Germanici Pannonicique
tempus, nemo è nobis gradumve nostrum aut præce-
dentibus aut sequentibus, imbecillus fuit, cujus salus ac
valetudo non ita sustentaretur Cæsaris cura, tanquam
distractissimus ille tantorum onerum mole huic uni ne-
gotio vacaret animus. Erat desiderantibus paratum jun-
ctum vehiculum; lectica ejus publicata, cujus benefi-
cium cum alii, tum ego sensi. Iam medici, jam appara-
tus

reposuerunt vulgatam, quæ nullius pretii: *& partem digredientium suorum metu universi tentare non possent.* sensus ineptus, alter paret. *Boecler. Suorum metu.*] Historiæ caussa omnino legendus Dio lib. 56. quem puto veriora. *Schegkius.*

Sisciam.] Male in editione Rhenani fuerat, *Sistiam.* Sane eadem vulgata, ac Ms. lectio. Mentio *Sisciæ* apud Plinium, Dionem, Zozimum, aliosque. *Vossius.*

Nemo, &c. imbecillus fuit.] Ut cetera, quæ præcedenti capite descripta sunt, ex singulari virtute imperatoria originem trahunt, ita non in postremis ponenda est hæc erga imbecillos comitas Ducis: qua sibi & bello militem efficacissime firmare potest. Quod præsertim in bellis difficilibus, aut post adversa, locum habet. sicut apud *Tacitum* Germanicus, *ut cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire saucios, facta singulorum extollere; vulnera intuens, alium spe, alium gloria, cunctos alloquio & cura, sibique & prælio firmabat.* 1. A. 71, 3. Vide quæ *Lipsius* notavit ad *Panegyr. Plin.* c. 13. Ubi Trajanus *solatium fessis, ægris opem tulit: neque sua inivit tentoria, nisi commilitonum ante lustrasset, nec requiem corpori, nisi post omnes dedit. Hadrianus* quoque *ægros milites in hospitiis suis vidit. Spartian.* 10. *Alexandri* item *Severi* eximiam curam *Lampridius commendat c.* 47. *Ægrotantes ipse visitavit per tentoria milites, etiam ultimos; & carpentis vexit, & omnibus necessariis adjuvit. Et si forte gravius laborassent, per civitates & agros patribus familias hominibus & sanctioribus matronis eos distribuebat, reddens impendia quæ fecissent, sive convaluissent illi seu periissent.* An legimus: *patribus f. honestioribus.* Boecletus.

Negotio.] Vetus liber, *genitio.* Unde Burrerius legendum putat, *genti.*

Publicata.] Omnium usui destinata.

Cujus cum alii, &c.] Hic deesse puto, *beneficium*, vel simile quidpiam; nisi placet ut *cuivis* legatur, hoc modo: *lectica ejus publicata cuivis: cum alii, &c.* sed prior lectio magis arridet. *Rhenan. Beneficium.*] Tò *beneficium* in Ms. non erat, & addidit de suo Rhenanus.

tus cibi, jam in hoc ſolum importatum inſtrumentum balinei, nullius non ſuccurrit valetudini. Domus tantum ac domeſtici deerant; ceterum nihil, quod ab illis aut præſtari aut deſiderari poſſet. Adjiciam illud, quod, quiſquis illis temporibus interfuit, ut alia quæ retuli, agnoſcat protinus. Solus ſemper equo vectus eſt; ſolus cum iis, quos invitaverat, majore parte æſtivarum expeditionum, cenavit ſedens; non ſequentibus diſciplinam, quatenus exemplo non nocebatur, ignovit; admonitio frequens inerat, & caſtigatio, vindicta rariſſima: agebatque medium plurima diſſimulantis, aliqua inhibentis. Hiems emolumentum patrati belli contulit. ſed inſequenti æſtate omnis Pannonia, reliquiis totius belli in Dalmatia manentibus, pacem petiit. Ferocem illam tot millium juventutem, paullo ante ſervitutem minatam Italiæ, conferentem arma, quibus uſa erat apud flumen nomine Bathinum, proſternentemque ſe univerſam genibus imperatoris, Batonemque & Pinetem

nanus. Malim ego cum Lipſio, *uſum*, ſubſtituere. *Voßius.*

Balinei.] Græci *βαλανεῖον* appellant. Quo ſanitatis cauſa utebantur, ut elicerent per ſudores malignos vapores.

Illis.] Nimirum domeſticis. Acidalius perperam reponere conatur, *ab ullis*. Voſſius.

Agnoſcat.] Vet. lib. *agnoſcet.* quod probum puto. *Boecler.*

Cenavit ſedens.] An ut circa rem militarem videri voluit vir antiquis moribus, ſimiliter hic? priſci enim ad cenam ſedebant. Iſidorus lib. 20. *Sedes dictæ ſunt, quod apud veteres Romanos non erat uſus accumbendi. unde & conſedere dicebantur. Poſtea ut, Varro ait de vita pop. Rom. viri diſcumbere cœperunt, mulieres ſedere.* an imitati Heroës, qui ſedebant, auctore Athenæo, lib. 1. Καθέζοντο ἐν τοῖς συνδείπνοις οἱ ἥρωες οὐ κατακεκλιμένοι, τοῦτο δὲ καὶ παρ' Ἀλεξάνδρῳ τῷ βασιλεῖ ἐνίοτε ἦν, ὡς φησὶ Δοῦρις. *Schegkius.* De modo accumbendi vide Mercurialem de Gymnaſt. Ciacconium de Triclinio, & Salluſtium noſtrum p. 456. & 457.

Rariſſima.] Vulgo, *amariſſima.*

Plurima diſſimulantis.] Scio qui mavult; *plurima diſſimulans, aliqua inhibens*, de quo ego quid ſentiam, lectori non promo. Iudicet quiſque ipſe ſecum. *Acidal. Plurima diſſimulantis.*] Suſpecta nonnullis conſtructio. at mihi oppido elegans; ut reſolvatur, *egiſſe medii perſonam, pleraque diſſimulantis, nonnulla vero punientis.* Gruter.

Sed inſequenti.] Scribo, Lipſio auctore, *& inſ.*

Alterum

tem excelſiſſimos duces, captum alterum, alterum deditum, juſtis voluminibus ordine narrabimus, ut ſpero. Autumno victor in hiberna reducitur exercitus, cujus omnibus copiis à Cæſaribus M. Lepidus præfectus eſt, vir nominis ac fortunæ eorum proximus: quem in quantum quiſque aut cognoſcere aut intelligere potuit, in tantum miratur ac diligit, tantorumque nominum, quibus ortus eſt, ornamentum judicat. Cæſar ad alteram Belli ius Delmatici molem animum atque arma contulit. in qua regione quaſi adjutore legatoque fratre meo, Magio Celere Velleiano, uſus ſit, ipſius patriſque ejus prædicatione

Alterum deditum.] In veteri eſt: *captum alterum à ſe deditum.* Suſpicor fuiſſe: *captum alterum, alterum à ſe deditum.* Nam Bato ſponte veniſſe ad Tiberium videtur, & ſe dedidiſſe. Vide Dionem LV. ſub finem. *Lipſius.* *Alterum deditum.*] Legendum, *à ſe deditum.* Quomodo erat in Ms. niſi quod *alterum* non geminaretur. Quod probat *Dio* lib. LV. ubi ſcribit, Pinnetem, à Batone proditum, in Romanorum manus perveniſſe: libro item ſequenti narrat, ut Bato ſeſe dediderit. Sane emendationem hanc, quam Rhenano debere nos profitemur, alii, maligne nomine ejus ſuppreſſo, ſibi vindicarunt. *Voßius.*

Cæſaribus.] Vulgo, *Cæſarem.* Burerius à *Cæſare.*

A Cæſaribus M. Lepidus præfectus eſt.] Omnino, *à Cæſaribus.* Sic ſupra: *Legati quos ad Cæſares mittebat.* Nam & Tiberius jam in hoc nomen venerat, adoptatus ab Auguſto & imperii conſors. Sed cur Lepidus hic *nominis* (ſive *nomini*) *ac fortunæ eorum proximus*? Puto, quia à Sullâ & Pompeio genus ducebat, qui ipſi quaſi Principes in re Romanâ. Tacitus docet III. Annal. de Lepidâ: *Cui ſuper Æmiliorum decus,* inquit, *L. Sulla ac Cn. Pompeius proavi erant, defendente ream Manio Lepido fratre.* & vide ne hic ſit iſte ipſe *Manius*, atque ita prænomen in Velleio mutandum. *Lipſ.* *A Cæſaribus M. Lepidus.*] In Ms. fuit, *Cæſarem Lepidus præfectum eſt.* Forte legendum, *Cæſari M. Lepidus præfectus eſt.* Lipſius emendandum putabat, *Man. Lepidus.* Ut hic idem ſit, cujus III. Annalium meminit Tacitus. Quod verum eſſe non arbitror. Sane *Marcum Lepidum* nominat hunc etiam Dio lib. LVI. *Voſſ.* *A Cæſaribus M. Lepidus præfectus eſt.*] Ita quidem nonnullis placuit, propter vocem, *eorum*, quæ in libris mox ſequens ad Cæſares referenda videbatur. ſed cum fuerit: *cujus omnibus copiis Cæſarem Lepidus præfectus eſt*; nihil dubito totum locum ita legendum: *cujus omnibus copiis à Cæſare M. Lepidus præfectus* eſt, *vir nominis ac fortunæ ſuorum proximus.* cum præſertim ſequatur *tantorum nominum.* quibus Lepidus ortus eſt, mentio. *Boecler.*

Eorum.] Nihil eſt, quo *eorum* referas. Lege itaque, *ſuorum.* Hoc eſt Æmiliorum, è qua gente erat Lepidus. Hoc etiam alii monuere. *Voßius.*

Velleiano.] Ita potius legerim, quam cum *Nicolao Loenſ. epiphyllid.* 7, 6. *Aliſano*: Erat in v. ex. *ullis fiavo.* Boecl.

Hono-

tione testatum est, & amplissimorum honorum, quibus triumphans eum Cæsar donavit, signat memoria. Initio æstatis Lepidus, educto hibernis exercitu, per gentes integras immunesque adhuc clade belli, & eo feroces ac truces, tendens ad Tiberium imperatorem, & cum difficultate locorum & cum vi hostium luctatus, magna cum clade obsistentium, excisis agris, exustis ædificiis, cæsis viris, lætus victoria, prædaque onustus, pervenit ad Cæsarem; & ob ea, quæ si propriis gessisset auspiciis, triumphare debuerat, ornamentis triumphalibus, consentiente cum judicio principum voluntate senatus, donatus est. Illa æstas maximi belli consummavit effectus. quippe

Honorum.] Velim, *donorum*. Mox de eodem fratre & se: *Quem*(triumphum) *mihi fratrique meo inter præcipuos præcipuisque donis adornatos viros comitari contigit*. Notus mos triumphorum, in quibus coronæ, torques, faleræ, bello meritis dari solebant: Si tamen *honores* tenes: capere possis Triumphales. *Lipsius*.

Quæ si propriis gessisset auspiciis, &c.] Quamquam exemplar vetus sic habeat; tamen non dubito quin, si recte legas, sic legendum sit; *quasi propriis, &c.* Burrer. *Quæ si propriis gessisset auspiciis, &c.*] Recte, *non propriis auspiciis*. Auspicia enim primitus tamquam Imperatori sibi reservabat Augustus. Hinc Suetonius in relatione devictarum Augusto imperante nationum, ait; *Domuit partim ductu, partim auspiciis suis*. Ideoque & triumphus negatus, qui in libera Repub. alienis auspiciis victori decretus, concessa honoris ergo dumtaxat ornamenta triumphalia postmodum. Dio libro quinquagesimo quarto: *Ob hæc supplicatio Agrippæ nomine fuit, neque tamen is triumphum, etsi decretum sibi, egit. sicut neque initio quidquam de his rebus gestis ad Senatum perscripsit. Cujus exemplum pro lege quadam acceptum posteriores imitati, ne ipsi quidem senatum per litteras de re gesta certiorem fecerant, ut neque triumphum duxerunt: ideoque, ut ego censeo, nulli etiam alii, qui ejus similis esset, triumphus deinde concessus est, sed solis triumphalibus honoribus sunt ornati.* Primum auctorem hujus moris hic laudat Agrippam, dissentiente Suetonio cap. 9. qui Tiberium: *Curru, ait, ingressus est primus, ut quidam putant, triumphalibus ornamentis honoratus, novo, nec antea cuiquam tributo genere honoris.* Insignia fuerant, corona, patera aurea, sella curulis, scipio eburneus, tunica palmata, toga picta, laurea. quibus doctissimus & de antiquis litteris unice promeritus Onuphrius, adpellationem imperatoris adjicit falso. Refutatur à Tacito lib. 3. qui Augustum id honoris quibusdam, non omnibus, & Tiberium Blæso postremum contulisse prodit. & à nostro, infra De Blæso: *Qui post paucos annos procos. in Africa ornamenta triumphalia cum* (vides discernere), adpellationem Imper. ab ornamentis tamquam augustius quid) *appellatione Imperatoria meruit*. Schegk.

Donatus.] Deest *donatus*, aut simile quid, inter vocem ultimam & penultimam. *Rhenanus*.

Quippe

quippe Daorisi & Desitiates Delmatæ, situ locorum ac montium, ingeniorum ferocia, mira etiam pugnandi scientia & præcipue angustiis saltuum pæne inexpugnabiles, non jam ductu, sed manibus atque armis ipsius Cæsaris tum demum pacati sunt, cum pæne funditus eversi forent. Nihil in hoc tanto bello, nihil in Germania aut videre majus aut mirari magis potui, quam quod imperatori numquam adeo ulla opportuna visa est victoriæ occasio, quam damno amissi pensaret militis. semperque visum est gloriosum, quod esset tutissimum; & ante conscientiæ quam famæ consultum; nec umquam consilia ducis judicio exercitus, sed exercitus providentia ducis rectus est. Magna in bello Delmatico experi- 116
menta virtutis in multos ac difficiles locos præmissus Germanicus dedit, celebris etiam opera diligenti Q. Iulius Postumus, vir consularis, præpositus Delmatiæ, ornamenta

Quippe Daorisi.] Vulgo, *Quippe Perusia ade siciales Dalmatæ, situ locorum ac montium, &c.* Legendum reor; *quippe perfidia exitiales Dalmatæ.* Rhenanus. *Quippe Daorisi.*] Ita emendarunt, cum in Ms. esset: *Perusia ade sitiates Delmatæ.* Ego ob vicinitatem literarum malim: *Pirustæ ac Desitiates.* Movet etiam, quod populos hos situ locorum ac montium pene inexpugnabiles dicat Velleius. Nam Pirustæ siti sunt ad extima Dalmatiæ juxta Scardum montem, qui magna parte eos ambit. Vide Livium lib. XLV. Strabonem lib. VII. Ptolomæum, aliosque. Claudius Puteanus conjiciebat, *Brenci & Desitiates.* Quod rejicere non ausim. Nostra tamen conjectura nobis magis placet. *Voss.* *Quippe Daorisi.*] Puteani conjectura: *Brenci & Desitiates Delmatæ*, non *Dionis* modo auctoritate suffulta est, sed præsertim ex *Sueton. Tib.* 9. firmari potest, ubi Tiberius bello Pannonico *Brencos & Dalmatas* subegisse dicitur. Facit diligentia Scriptoris & institutum, ut nihil dubitem, inde corrigendum Velleium; cum præsertim elementorum ductus minime repugnet. *Boecler.*

Opera diligenti.] Lips. *diligentiaque.*

Q. Iulius Postumus.] Vulgo, *Posthumius.* *Q. Iulius Postumus.*] Puto illum esse, quem Seianus post Drusi mortem ad tollendos Germanici liberos delegerat socium. Tacit. lib. 4. Annal. *Schegkius.* *Q. Iulius Postumus.*] Falso. Nam *C. Vibius Postumus* intelligendus; ut ostensum Pighio in Annalibus Romanis. Erratne igitur Velleius? Neutiquam. Sane ex editione Rhenani, ac Burrerii variis lectionibus, ita hunc locum in Ms. expressum fuisse liquet: *Celebri etiam opera diligenti quibus Iul. Postumus.* Lego igitur: *celebri etiam opera, diligentique, Vibius Postumus.* Quæ quin verissima lectio sit, vix ambigo. Mentio hujus Vibii, præter alios, etiam apud Florum lib. IV. cap. ultimo: ubi perperam viri docti, *Tiberium*, substituere conantur. *Vossius.*

Nam

namenta meruit triumphalia: quem honorem ante paucos annos Passienus & Cossus, viri quibusdam diversis virtutibus celebres, in Africa meruerant. Sed Cossus victoriæ testimonium etiam in cognomen filii contulit, adolescentis in omnium virtutum exempla geniti. At Postumi operum L. Apronius particeps, illa quoque militia eos, quos mox consecutus est, honores excellenti virtute meruit. Utinam non majoribus experimentis testatum esset, quantum in omni re Fortuna posset; sed in hoc quoque genere abunde agnosci vis ejus potest. nam & Seianus, vir antiquissimi moris, & priscam gravitatem semper humanitate temperans, in Germania, Illyricoque, & mox in Africa, splendidissimis functus ministeriis, non merito sed materia adipiscendi triumphalia defectus est. Et A. Licinius Nerva Silianus, P. Silii filius, quem virum, ne qui intellexit quidem, abunde miratus est, ne nihil non optimo civi, simplicissimo duci perisset,

Nam & Sejanus.] Suppositum nomen est, & prima editio refert: *Nam & etiam antiquissimi.* In Sejanum certe hæc non conveniunt qui equestri loco, provincias aut exercitus non rexit: Tacitus te docebit lib. IV. Annal. ubi vita & facta viri. An ne, *Nam & Iunius?* Caussa suspicionis ex loco Velleii infra cap. CXXV. ubi Iunium Blæsum *in Illyrico celeberrima militia* fuisse ait, *cum imperio in summa pace & quiete continuisse.* Et interserit, *ut prædiximus.* Ubi autem de Iunio aut Illyrico aliquid prædictum, nisi si hic? Adde, quod in eum convenit Africæ præfectura, cujus hic quoque mentio. Turbat tamen, quod ait cum *defectum materia adipiscendi triumphalia:* nisi si hoc adstringis ad Germaniam & Illyricum tantum. Nam ex Africa certe ea rettulit. *Lips.* *Nam & Sejanus.*] Quid si nomine Iunii Blæsi inserto, reponamus: *Nam & Blæsus etiam, vir antiquissimi moris, &c.* Vossius.

Defectus est.] Privatus, orbatus.

Et A. Licinius Nerva Silianus.] Ita etiam hujus nomen in argenteo æteoque denario perscriptum invenit Ursinus. Liquet igitur, quod ante adoptionem Silius fuerit dictus. Hujus vero filium fuisse arbitror P. Silium Nervam, qui anno V. C. DCCCXVI. consulatum gessit cum C. Iulio Attico Vestino. Quod ex Fastis Capitolinis, ac Tacito, liquet. Unde emendandus Phlegon Rerum mirabilium c. XXXIII. ubi vulgo perscriptum: *ὑπατευόντων ἐν Ῥώμῃ Αὔλου Λικιννίου Νερύα Σιλανιανοῦ καὶ Μάρκου Οὐεστίνου Ἀττικοῦ.* Legendum autem: *Αὔλου Λικιννίου Νερύα Σιλιανοῦ, καὶ Γαΐου Οὐεστίνου Ἀττικοῦ.* *Vossius.*

Ne nihil non optimo civi.] Hæc est ipsissima lectio autographi, ut docemur à Burerio; & si quid ego sentio, multo

ſet, præreptus immature, & fructu ampliſſimæ princi-
pis amicitiæ & conſummatione evectæ in altiſſimum pa-
ternumque faſtigium imaginis defectus eſt. Horum vi-
rorum mentione ſi quis quæſiſſe me dicet locum, faten-
tem arguet. neque enim juſtus ſine mendacio candor
apud bonos crimini eſt. Tantum quod ultimam impo- 117
ſuerat Pannonico ac Delmatico bello Cæſar manum,
cum, intra quinque conſummati tanti operis dies, fu-
neſtæ ex Germania epiſtolæ: cæſi Vari, trucidatarum-
que legionum trium, totidemque alarum, & ſex cohor-
tium, velut in hoc ſaltem tantummodo indulgente no-
bis

multo melior eâ quam ſubſtituit Rhenanus, excluſâ negativâ *non*. Criticorum cohors heic tacet. at ego puto dicere auctorem, fatorum invidiâ intercidiſſe Licinio præmia pacis & belli, omnia, omnia. *Gruter.*

Præreptus immature, &c.] Videtur legendum ex antiqua editione: *præferens immatura, & fructu ampliſſima principis amicitiæ, conſummatione evectæ in altiſſimum, paternumque faſtigium imaginis, &c.* Hujus autem Nervæ extat argenteus denarius cum inſcriptione, A. LICINIVS. NERVA. III VIR. & æreus item ita inſcriptus: A. LICINIVS. NERVA. SILIAN. III. VIR. A. A. A. P. F. *Urſin.*

Horum virorum.] Vulgo, *quorum. Quorum virorum.*] Opinor legendum, *Horum virorum*, cum habeat exemplar vetuſtum, *Honorum.* Burrer.

Mentione.] Acidalius legit: *mentioni.*

Tantum quod.] *Tantum quod*, videtur poſitum pro *Tantum non.* quod Græci dicunt μόνον οὐχί. niſi *tantum non* Velleius quoque ſcripſit. *Urſinus. Tantum quod.*] Ciceroni quoque ipſi familiare. Abundat *quod*, & ſermoni in ornatum & vehementiam ſupervenit. Atque ait Velleius: vix Pannonicum Delmaticumque bellum Cæſar finierat, cum ecce ſtatim è Germania funeſtum novæ cladis nuntium. Omitte ergo mutare, nec invide Tullianam Velleio elegantiam. *Acidal. Tantum quod.*] Nihil hic mutandum eſt. Gloſſæ Philoxeni, *Tantum quod*, ἀρτίως. Uſus eodem Suetonius aliquoties; imo & Tullius ad Atticum lib. XV. epiſt. XIII. *Voſſius. Tantum quod.*] Nil mutandum. Aſſeruerunt pridem eam loquendi formulam Viri Docti ad Sueton. Aug. 63. *Iuliam primum Marcello Octaviæ ſororis ſuæ filio tantum quod pueritiam egreſſo nuptum dedit.* Neron. 6. *Natus eſt, XVIII. Kal. Ian. tantum quod exoriente ſole.* Cic. 15. ad Attic. ep. 13. *Hæc cum ſcriberem, tantum quod exiſtimabam ad te orationem eſſe perlatam.* Ad quem locum non debuit *Manutius* adducere illud in Verrem: *Tantum quod hominem non nominat; cauſſam quidem totam perſcribit.* Hic enim aliam ſignificationem atque σύνταξιν habent illæ particulæ, ut quivis videt. *Boeclerus.*

Velut in hoc ſaltem.] Schegkius divinat *ſalutem.* Niſi mavis *tantummodo. Velut in hoc ſaltem.*] Profecto, vel vocabulum *ſaltem*, vel proximum *tantummodo*, procreatum eſt in cubilibus librariorum. *Gruter.*

V 1 Ne

bis fortuna, ne occupato duce, * & caussa persona moram exigit. Varus Quinctilius illustri magis quam nobili ortus familia, vir ingenio mitis, moribus quietus, ut cor-

Ne occupato duce, &c.] Mutilum est. Videtur fuisse: *ne occupato duce saeviret. Sed caussa & persona moram exigit.* Lipsius. *Ne occupato duce, &c.*] Mancum & mutilum locum inter omnes constat. *Ducem* tamen, non *duce* agnoscit editio princeps. Sensum Velleii hujusmodi fuisse arbitror: *ne occupato duce in debellandis Pannoniis, victores Germani iis se conjungerent. Sed causa, & persona, moram exigit.* Lipsius aliter locum hunc supplebat: Nos Suetonium secuti sumus; cujus hæc verba in Tiberio: *Sub id fere tempus Quinctilius Varus, cum tribus legionibus in Germania periit: nemine dubitante, quin victores Germani juncturi se Pannoniis fuerint, nisi debellatum prius Illyricum esset.* Vossius. *Ne occupato duce, &c.*] Hoc loco *primum* animadvertit Gruterus, *saltem tantummodo* superflue dici, alterumque irrepsisse prærer Auctoris mentem: *Deinde*, lacunam alii aliter explent; *Lipsius* ita: *ne occupato duce saeviret. sed caussa & persona moram exigit.* Non firmaverim ita scripsisse Velleium (nam quis ipsa verba reponar?) sed ita sensisse nullus dubito. Scilicet id voluit dicere: *In tanta calamitate illud tamen pro beneficio fortunæ agnoscendum, quod hæc clades non acciderit occupato districtoque alibi duce Tiberio: futurum enim fuisse ut hostis uteretur victoria armaque latius proferret, nisi statim obviam itum foret. Operæ pretium autem esse, ut & Vari ingenium, mores, consilia, & clades ipsa, summatim quidem, sed tamen cum quadam mora, in hoc transcursu, memorentur.* Boeclerus.

Et causa.] Petrus Delbenius legendum putat: *sed caussa personæ moram exigit.* Ait enim, indulsisse in hoc fortunam Romanis, quod hoc bellum non accidit occupato duce, sc. Cæsare, quem proxime dixit imposuisse ultimam manum Dalmatico bello Deinde, quia de Varo mentionem fecerat, ait, Caussam personæ moram exigere, ideoque digreditur in Vari moribus describendis more suo. *Manut.* *Et causa.*] [Ablativo casu.] Sic distinxi, suasu manuscripti codicis, aut editionis Rhenani: non quod satisfaciat, sed ut exoriatur sententia tolerabilis; ut velit auctor, bene cecidisse, quod non fuerit Tiberius occupatus tunc temporis alio aliquo bello, cum Varus periret cum suis: quo vacare statim posset & ultioni & decoro populi Romani; quæ persequitur capite 120. *Gruterus.*

Varus Quinctilius.] Illud notare lubet, quantus error commissus sit in præficiendo Germaniæ tali viro, qui nec virtute militari bellicosæ genti metuendus; & superbia, crudelitate, avaritia, libertati hominum generosorum intolerandus esset. Crebra & singularis ea magnorum imperiorum infelicitas est, quod in administrationem locorum gentiumque cordatiorum obrepunt *Lollii* & *Vari*, quorum vecordia rebellioni & rebus novis caussam præbet. Quam requirenti alicui vere responderi posset, quod *Bato* ille bis Tiberio respondit apud *Dionem* 55. & 56. ὑμεῖς τούτων αἴτιοι ἐστέ. ἐπὶ γὰρ τὰς ἀγέλας ὑμῶν φύλακας, οὐ κύνας, οὐδὲ νομέας, ἀλλὰ λύκους, πέμπετε. *Vos Romani caussam rebellandi eo præbuistis, quod ad custodiendos greges vestros non canes, non pastores, sed lupos mittitis.* Boecler.

Ut corpore & animo.] Bucrerius legit: *& corpore & animo*: vel, *ut corpore, ita animo immobilior.* Acidalius.

Ut

corpore & animo immobilior, otio magis castrorum
quam bellicæ assuetus militiæ; pecuniæ vero quam non
contemtor, Syria cui præfuerat declaravit; quam pau-
per divitem ingressus, dives pauperem reliquit: Is cum
exercitui, qui erat in Germania præesset, concepit esse
homines qui nihil præter vocem membraque haberent
hominum; quique gladiis domari non poterant, posse
jure mulceri. Quo proposito mediam ingressus Germa-
niam, velut inter viros pacis gaudentes dulcedine, ju-
risdictionibus agendoque pro tribunali ordine, trahebat
æstiva. At illi, quod nisi expertus vix credebat, in sum- 118
ma feritate versutissimi, natumque mendacio genus, si-
mulantes fictas litium series, & nunc provocantes alter
alterum injuria, nunc agentes gratias, quod eas Romana
justitia finiret, feritasque sua novitate incognitæ disci-
plinæ mitesceret, & solita armis discerni jure termina-
rentur, in summam socordiam perduxere Quinctilium,
usque eo, ut se prætorem urbanum in foro jus dicere,
non

Ut corpore & animo.] Potest aliquis sensus existere ex his verbis, sed mihi suspectus est locus, nec satisfacit emendatio aliorum, *& corpore & animo*: vel, *ut corpore ita animo*. Boecler.

Pro tribunali.] Duas istas voces conjungendas existimat Lipsius, ut fuerit *pro tribunali ord.*

At illi, &c. in summa feritate versutissimi.] Ceterum cladem Varianam ejusque caussas nemo accuratius descripsit *Velleio* ac *Dione lib.* 56. adde *Flor.* 4, 12, 3. *& seq. Tac.* 1. A. 61. & *de morib. Germ.* 37, 7. in magnificentissimo illo Germanæ virtutis elogio. *Strabon.* 7. *non longe à principio. Sueton. Aug.* 23. *Cluver. Germ.* antiq. 3, 19. ubi præsertim de loco cladis multa. *Boeclerus.*

Vix credebat.] Faciro, *credat.* Lipf.

Natumque mendacio genus.] Hoc quidem aperte falsum est: sed intolerantes sævitiæ ac tyrannidis, amantesque libertatis fuisse adversum prædones gentium, id longe est verissimum. *Boeclerus.*

Provocantes.] Vulgo, *procaces.*

Injuria.] Lipsius, *injuriis.*

Mitesceret.] Scriptum exemplar, *mutesceret.* Burrer.

Ut se prætorem urbanum, &c.] Florus lib. IV. c. ultimo: *Ausus ille agere conventum, & in castris se direxerat, quasi violentiam Barbarorum, & lictoris virgis, & præconis voce, posset inhibere.* Ita ex omnibus Mss. & principe editione legendum. Sensus est, ita direxisse Varum actiones suas, quasi callidissimi hostes jure possent mulceri. Perperam hactenus omnes eruditi è conjectura edidere, *jus dicebat*, pro, *se direxerat.* Vossius.

non in mediis Germaniæ finibus exercitui præesse crederet. Tum juvenis genere nobilis, manu fortis, sensu celer, ultra barbarum promtus ingenio, nomine Arminius, Sigimeri principis gentis ejus filius, ardorem animi vultu oculisque præferens, assiduus militiæ nostræ prioris comes, & jam civitatis Romanæ jus equestremque consecutus gradum, segnitia ducis in occasionem sceleris usus est; haud imprudenter speculatus, neminem celerius opprimi, quam qui nihil timeret; & frequentissimum initium esse calamitatis, securitatem. Primo igitur paucos, mox plures in societatem consilii recipit; opprimi posse Romanos, & dicit & persuadet; decretis facta jungit; tempus insidiarum constituit. Id Varo per virum ejus gentis fidelem clarique nominis Segesten indicatur. sed prævalebant jam fata consiliis, omnemque animi

Vltra barbarum.] Lipsius præposita vocula legit *& ultra barb.*

Arminius.] Verum Germaniæ decus, Tacitus lib. 2. Annal. *Arminius abscedentibus Romanis, & pulso Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium adversam habuit, petitusque armis cum varia fortuna certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator haud dubie Germaniæ, & qui non primordia populi Romani, sicut alii reges ducesve, sed florentissimum imperium lacessierit: prœliis ambiguus, bello non victus; septem & triginta annos vitæ* (ergo patravit hoc anno ætatis vigesimosexto) *duodecim potentiæ explevit: caniturque adhuc barbaras apud gentes, Græcorum annalibus ignotus, qui sua tantum mirantur: Romanis haut perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi.* Schegkius. *Arminius.*] Refert, *Herman* Germanorum.

Sigimeri] Videtur hoc nomen deduci à *sige* sive *sege*, quod veteribus Germanis victoriam denotat, & *mer*, quod equum significat. unde & equam *een merry* adhuc appellamus. à priore voce *sege* & *sige* multa nomina Germanica originem accepere. Ita *Segebertus, Segefridus, Segemundus, Segericus, Segestes, Sigovesus* inde appellantur. A *mer*, sive *mar*, *Marcomerus, Maroboduus, Mareschallus*, id est, præfectus Equitum, *Virdomarus.* Occurrit quoque *Marach* vocabulum pro equo in legibus Alemannorum tit. 70. & 71. *Thysius.*

Et jam civitatis.] Scribe cum Lipsio *etiam civ.*

Neminem celerius opprimi.] Eximia super hoc argumento loca atque cum grandibus exemplis conjuncta notavit *Lipsius 5. Polit. 16, 23. & seqq.* ubi etiam hæc Nostri Auctoris sententia. *Boeclerus.*

Segesten.] Segestes, ut ante memoravimus, à *sege*, sive victoria nomen accepit.

Sed prævalebant jam fata.] Negat editio vetus. hæc germana illa est: *indicatur postulabat etiam fata.* An tale aliquid fuit? *indicatur, qui vinciri postulabat*

animi ejus aciem præstinxerant. Quippe ita se res habet, ut plerumque, qui fortunam mutaturus est, consilia corrumpat, efficiatque, quod miserrimum est, ut quod accidit id etiam merito accidisse videatur, & casus in culpam transeat. Negat itaque se credere, spemque in se benevolentiæ ex merito æstimare profitetur. Nec diutius, post primum indicem, secundo relictus locus. Ordinem atrocissimæ calamitatis, qua nullla, post Crassi 119
in

stulabat etiam. Nam apud Tacitum Segestes ipse ita narrat: *Dilatus segnitia ducis, ut me & Arminium & conscios vinciret flagitari.* An potius sic? *indicatur. Obstabant sed jam fata.* Nam hæc talia sæpe per *p* litteram scribebant aut sculpebant (lapides docent) *Opstare, Opsides, Opsitæ:* atque hinc librarii error. *Lips. Sed prævalebant jam fata.*] Legebatur: *postulabat etiam fata consiliis, omnemque animi ejus aciem præstruxerat.* Vnde legerim: *prævalebat sed jam fatum consiliis, omnemque animi ejus aciem præstruxerat.* quanquam illo positu particula *sed*, etiam à *Lipsio* ita collocata in emend. hujus loci, non satis placet. *Boecler.*

Præstinxerant.] Sic recte hoc scribitur, à *præstinguo.* Et male idem verbi aliter alii legunt Plauti milite: *Oculorum præstinguat aciem in acie hostibus.* Adeoque Ciceronis Philipp. 12. *Præstinxerat aciem animi D. Bruti salus.* Sed hujus quidem plurimis locis idem error: etiam Ausonii aliquantis, in cujus de nobilib. Urbibus primo carmine explorarissimum est mihi aliter scribi non debere, quam:

— *Fuit hæc, subit ista: novisque*
Excellens meritis veterem præstinguit honorem.

Et quoque Paulini longa illa epist. ad Auson. innumerisque omnium ferme scriptorum locis; quæ cuivis ubivis de sententia ratione corrigere facillimum. *Acidal. Præstinxerant.*] Dubito tamen, an non, *præstruxerant*, quod idem est, ac *obstruxerant*, scriptum fuerit Velleio. Quomodo Iulius Celsus: *Perituris oculos obstruit fortuna.* Sic legendum, non *oculis.* Sane vix est, ut aliter existimem. *Vossius.*

Qui fortunam.] In autographo pro *est*, erat *Deus.* Rectissime. Pro *qui* tamen reponendum *cui.* Non enim assentio Vrsino, Lipsioque: qui vocem eam inducendam censebant. *Vossius.*

Mutaturus est.] Non debuit omitti *Deus*; quæ vox in *msc.* pro *est* comparebat. Sed & verbum substantivum rescribendum videtur. Optimo enim sensu legeris: *ut plerumque, qui fortunam mutaturus est Deus; consilia corrumpat.* Boecler.

Consilia corrumpat.] Supra quoque in eam sententiam eleganter, iisdem ferme verbis, sed brevius: *Sed profecto ineluctabilis fatorum vis, cujuscumque fortunam mutare constituit, consilia corrumpit.* Acidal.

Negat itaque se credere.] Alias sic legendum videtur: *Negat itaque se credere* (ut subaudiatur *fortunæ*) *spemque in se benevolentia & merito æstimare profitetur.* vel sic: *spemque se benevolentia ex merito æstimare profitetur.* Burrerius.

Spemque in se, &c.] Forte sic legendum, *spemque de Germanorum in se benevolentia.* Rhenan.

Post Crassi.] Exemplar vetustum aperte habet, *Cassi.* Burrer.

in Parthis damnum, in externis gentibus gravior Romanis fuit, justis voluminibus, ut alii, ita nos conabimur exponere. Nunc summa deflenda est. Exercitus omnium fortissimus, disciplina, manu, experientiaque bellorum inter Romanos milites princeps, marcore ducis, perfidia hostis, iniquitate fortunæ circumventus; cum ne pugnandi quidem egregie occasio in quantum voluerant data esset miseris, castigatis etiam quibusdam gravi pœna, quia Romanis & armis & animis usi fuissent, inclusus

Nunc summa deflenda est.] De clade a. d. 4. Non. Quinctileis vide Sueton. Tacit. 1. & 2. Germania, Dionem, Strabonem lib. 7. Florum lib. 4. Oros. lib. 6. Est & eximius locus apud Senecam Epist. 46. *Variana clades quam multos splendidissime natos, Senatorium per militiam auspicantes gradum, fortuna depressit? alium ex iis pastorem, alium canis, alium casæ custodem fecit.* Scio hic libros omneis (excipio editionem nondum visam mihi) vulgatos vulgare, *Mariana clade.* Verum nostram scripturam prodit manuscriptus codex, qui publice in Bibliotheca Bibraci, oppidi Imperialis liberi adservatur; cujus copiam mihi jam nuper fecit lectissimus & has litteras doctus juvenis, Matthæus Klock Bibracanus. *Schegkius.* [Non opus est cum Acidalio emendare, *dicenda est.* Narrando enim cladem simul deflet.] *Nunc summa deflenda est.*] Sunt qui se doceri velint, quid heic faciat *deflendi* verbum. interim tamen, substituunt alias voces, minus aptas. namque auctor idem fere vult quod supra capite 67. *Hujus totius temporis fortunam ne deflere quidem quisquam satis digne potuit: adeo nemo exprimere verbis potest.* & vero nonne diu diuque hanc cladem deflevit Augustus? de quo refert Suetonius cap 23. *Adeo namque consternatum ferunt, ut per continuos menses barba capilloque submisso, caput interdum foribus illideret, vociferans: Quintili Vare, redde legiones: diemque cladis quotannis mœstum habuerit ac lugubrem.* Grut.

Cum ne pugnandi quidem egregie.] Ex *Burrerii v. Lect.* constat, ita fuisse in exemplari: *cum ne pugnandi quidem egrediem aut occasionis in quantum voluerant data esset immunis.* Vnde *Vossius* ita emendat: *cum ne pugnandi quidem egrediendive, occasio iis data esset immunis.* Non displicet. sed quod cum *Grutero* delet illa; *in quantum voluerant*, non approbaverim. Neque enim statim licet recidere, quæ sententiæ nostræ obstare videntur, & scripsisse ita Velleium, ex eo maxime fit verisimile quod mox sequitur: *Castigatos esse quosdam gravi pœna, quia Romanis & armis & animis usi fuissent.* Q. d. voluisse quidem Romanos milites suam necessitudinem fortiter ferre, acriterque pugnando dare operam ne ignavi aut penitus inulti perirent: sed coërcitam esse generosam voluntatem segnitie & imperio ducis, &c. *Boecler.*

Occasio.] Vulgo, *occasionis. Occasionis.*] Deest hîc vel *potestas*, vel simile, ante, *immunis.* Rhenan.

Miseris.] Vulgo sine sensu, *immunis*, pro quo Burretius ex vestigiis veteris libri, *inimicis* legendum censet.

Quia Romanis.] Suspicor legendum, *qui à Romanis & armis & animis visi fuissent:* ut hîc verbum aliquod deesse videatur. *Burrer.*

Quem

ſus ſilvis, paludibus, inſidiis ab eo hoſte ad internecionem trucidatus eſt, quem ita ſemper more pecudum trucidaverat, ut vitam aut mortem ejus nunc ira nunc venia temperaret. Duci plus ad moriendum quam ad pugnandum animi fuit. quippe paterni avitique exempli ſucceſſor, ſe ipſe transfixit. At è præfectis caſtrorum duobus quam clarum exemplum L. Eggius, tam turpe Ceionius prodidit; qui cum longe maximam partem abſumſiſſet acies, auctor deditionis ſupplicio quam prœlio mori maluit. At Vala Numonius, legatus Vari, cetera quietus ac

Quem ita ſemper.] Quid ais, Velleï? Longe aliter *Tacitus* aliique de Germanis loquuntur. *Boecler.*

Quippe paterni.] De patre Sex. Quinctilii habes ſupra in bello Philippenſi lib. 2. c. 71. *Varus Quinctilius cum ſe inſignibus honorum velaviſſet, liberti manu interfectus eſt.* De avo, non tam obvium. Reperio tamen apud Cæſarem 1. Civil. *Sex. Quinctilium Varum Quæſtorem L. Domitii* fuiſſe Corfinii. ut probabile ſit eum ſic periiſſe in Pharſaliâ, aut in Africâ. *Lipſius.*

L. Eggius.] Alii, *Egilius.* Ego, *Eggius*, retineo, quod hanc familiam ex inſcriptione antiqui lapidis notam habeam. Cujus exemplum ſequitur.

In Opido D. Germani, ad Cathredralem Eccleſiam.

HERCVLI
SANCTO. SACR
D. POMPONIVS. NOE
TVS. VOTVM. SOL
AMICOS. ACC. BENE
. . . .

M. EGGIO. MARVLLO. ET
L. D. D. D. K. IVL.

Manut. L. Eggius.] Sic editio primigenia. Maluerunt alii, *Egilius.* Atqui Eggia gens ſatis nota ex inſcriptionibus antiquis; ut monuit quoque Aldus. Ac idem nomen etiam occurrit in notis Senecæ, & Tyronis; niſi quod ibi *Egius*, pro *Eggius*, legatur. *Voſſ.*

Supplicio quam prœlio.] De Catilina ſupra: *Spiritum quem ſupplicio debuit, prœlio reddidit.* Acidal.

Vala Numonius.] Cum in manuſcripto Velleii codice ſcriptum fuiſſet, *Valnumonius*, ex eo alii fecerunt *Valumnius*; alii, quod ea familia non reperiretur inter Romanas, emendarunt *Volumnius.* Sed utrunque mendoſum eſt: ſcribendumque *Vala Numonius*, cognomine *Vala*, poſito ante nomen *Numonius.* nam ſæpe ſolet Velleius cognomina præponere nominibus, ut cum dicit, *Mancinus Hoſtilius*, *Carbo Papirius*, *Lepidus Æmilius*, & cetera id genus. Hujus autem *Valæ* extat denarius argenteus cum inſcriptione C. NVMONIVS. VAALA. de quo cognomine abunde ſcripſimus in libro de familiis Romanis. Putamus autem eum eſſe, ad quem Horatius ſcripſit epiſtolam xv. lib. 1. cujus initium eſt:

Quæ ſit hiems Veliæ, quod cælum Vala Salerni.

Nam in libris manuſcriptis, qui ſunt apud me, epiſtola inſcribitur, AD NVMONIVM VALAM. Denarium verò, cujus ſupra meminimus, Trajanus Imp. ut multos alios reſtituit, ut apparet ex titulo, qui ei adjectus eſt: IMP. CÆS. TRAIAN. AVG. GER. DAC.

ac probus, diri auctor exempli, ſpoliatum equite peditem relinquens, fuga cum alis Rhenum petere ingreſſus eſt. quod factum ejus fortuna ulta eſt. non enim deſertis ſuperfuit, ſed deſertor occidit. Vari corpus ſemiuſtum hoſtilis laceraverat feritas; caput ejus abſciſſum latumque ad Maroboduum, & ab eo miſſum ad Cæſarem, gen-
120 tilicii tamen tumuli ſepultura honoratum eſt. His auditis, revolat ad patrem Cæſar: perpetuus patronus Romani imperii, aſſuetam ſibi cauſſam ſuſcipit. Mittitur ad Germaniam, Gallias confirmat, diſponit exercitus, præſidia munit; ſe magnitudine ſua non fiducia hoſtium metiens, qui Cimbricam Teutonicamque militiam Italiæ minabantur; ultro Rhenum cum exercitu tranſgreditur. Arminio territo, quem arcuiſſe pater & patria contenti

DAC. PP. REST. nam reliqua, quæ ſignata in eo ſunt, repræſentant ea plane, quæ ab ipſo Numonio, vel ab aliquo ejus familiæ, in antiquiore denario cuſa ſunt. *Urſinus.* *At Volumnius.*] Burrerianum hoc commentum eſt. Rhenanus ex Ms. edidit *Valnumonius.* Unde Urſinus legendum putabat: *Vala Numonius.* Addit, ſe hunc eundem putare, ad quem hodieque Horatii epiſtola extat lib. 1. epiſt. xv. quam in Mss. inſcribi teſtatur: *Ad C. Numonium Valam.* Ubi dubito tamen, an non potius, *Ad Cn. Umonium Valam*, & in Velleio, *Vala Umonius*, ſit reſcribendum. Nam Hubertus Golzius (ut ad prædictam Horatii epiſtolam monet Cruquius) ex numiſmate Lauredani expreſſit: CN. UMONIUS VAALA. Etenim punctum minutiſſimum inter, CN. & UMONIUS, eſſe dixit, quod ab aliis minus foret animadverſum. *Voſſius.*

Petere ingreſſus eſt.] Suſpicabar aliquando, illud *petere*, mutandum in *temere.* Sed cum auctores ceteri ſileant iſtud factum, malo & ego tacere, quam prodere inſcitiam meam. *Gruter.*

Tamen.] Vulgo, ſed male, *tandem.*

Cimbricam.] Cimbri & Teutones, cum inſignem Romanis calamitatem inflixiſſent, poſtea à Mario domiti ſunt.

Ultro.] Illud *ultro* ex *Freinshemiana* emendatione, cum legeretur, *ultra*, præplacuit. *Boecler.* *Ultro.*] Aſſentio eruditiſſimo Io. Freinshemio, qui ad Florum *ultro* hic legendum cenſet. *Voſſ.*

Arminio territo.] In vet. *Arma interfecti quem.* Stabilis manet noſtra olim emendatio: *Arma infert, quæ arcuiſſe.* Rhenum, inquit, tranſgreditur, & ultro petit in ſuis ſedibus Arminium, quem arcuiſſe à noſtris abunde ſatis habebat Auguſtus & cives. *Lipſ.* *Arminio territo.*] Ego minori mutatione, &, niſi animi fallar, verius conjeci: *Arma infert hoſti, quem arcuiſſe, &c.* Imo vix dubito, quin hæc germana auctoris noſtri ſit lectio. Simile autem mendum irrepſit apud Papinium Statium lib. 1. Thebaid.

— *Tecto cœlum prohibere quis iſte*
Arguit?

Nihil enim certius, quam reſcribi debere, *Arcuit:* Voſſius.

Voluerit.]

tenti erant, penetrat interius, aperit limites, vastat agros, urit domos, fundit obvios; maximaque cum gloria, incolumi omnium, quos transduxerat, numero, in hiberna revertitur. Reddatur verum L. Asprenati testimonium; qui legatus sub avunculo suo Varo militans, nava virilique opera duarum legionum, quibus præerat, exercitum immunem tanta calamitate servavit; matureque ad inferiora hiberna descendendo, vacillantium etiam cis Rhenum sitarum gentium animos confirmavit. Sunt tamen, qui, ut vivos ab eo vindicatos, ita jugulatorum sub Varo occupata crediderint patrimonia, hereditatemque excisi exercitus, in quantum voluerit, ab eo aditam. Lucii etiam Cæditii, præfecti castrorum, eorumque, qui una circumdati Alisone immensis Germanorum copiis

Voluerit.] Imo, *valuerit.* id est, quantum in ipso fuit, opibus scilicet, pecuniaque, quam repperit, in se translatâ. *Lipsius. Voluerit.*] Viris doctrinæ eminentissimæ suspectum heic *voluerit*, & mutatum eunt in *valuerit.* Verum sic supra locutum, modo posui: & mirum est, nisi & hoc loco, triga illa verborum, adscititia. *Gruterus.*

Præfecti castrorum.] [Vide supra p. 297.] Cuique autem legioni suus castrorum Præfectus fuit, si tamen tenderet seorsum. Colligo ex Tacito, lib. XIV. *Pœnius Posthumus, Præfectus castrorum secundæ legionis.* & hic Velleio nostro. Supra Tribunos militum collocare eos visus Tacit. Histor. secundo in pompa Vitelliana. *Ante aquilam Præfecti castrorum, Tribunique, & primi Centurionum candida veste.* Vir egregius, cujus memoriam, amo, colo, in Semestribus suis censuit hunc eumdem esse cum Prætorii Præfecto. & Vespasiani avum etiam auget hac dignitate, quoniam Suetonius scripserit: *Polla patrem habuit Vespasium Pollionem ter Tribunum militum, Præfectumque castrorum.* Abi vir maxime, lucrifac, reliquæ virtutis tuæ caussa, censoriam hanc notam. *Lips. Præfecti castrorum.*] De officio præfecti castrorum, nihil habeo, quod addam ad ea, quæ in Discursibus ad Tacitum notavit Lipsius. Imo unum etiam demi velim. Hoc est, quod pro *destinatio* apud Vegetium lib. II. cap. X. reponat *designatio.* Verba Vegetii hæc sunt: *Ad quem castrorum positio, valli, & fossæ destinatio pertinebat.* Nec magis audio Stewechium, ex Ms. reponentem, *æstimatio.* Sane *destinare*, idem, quod *designare.* Sic Livius lib. XXVIII. *Non solum capita hostium vulnerabant; sed quem locum ibi destinassent.* Quod, ut video, jam monere prævertit eruditissimus Gronovius in Observationibus suis. *Voss.*

Alisone.] Forte, quod Ptolomæo Ἀλεισ̄ον. Rhenano hodiernum *Altzheim*, prope Varigiones. In eo lapsus, quod ejusdem Tacitum meminisse putavit. nam clarum ex Dionis lib. 54. non locum, sed fluvium hoc nomine Tacitum insinuare. *Schegkius.*

copiis obſidebantur, laudanda virtus eſt; qui omnibus difficultatibus ſuperatis, quas inopia rerum intolerabiles, vis hoſtium faciebat inexſuperabiles, nec temerario conſilio, nec ſegni providentia uſi, ſpeculatique opportunitatem, ferro ſibi ad ſuos peperere reditum. Ex quo apparet, Varum ſane gravem & bonæ voluntatis virum, magis imperatoris defectum conſilio, quam virtute deſtitutum militum, ſe magnificentiſſimumque perdidiſſe exercitum. Cum in captivos ſæviretur à Germanis, præclari facinoris auctor fuit Caldus Cœlius, vetuſtate familiæ ſuæ digniſſimus; qui complexus catenarum, quibus vinctus erat, ſeriem, ita illas inliſit capiti ſuo, ut protinus pariter ſanguinis cerebrique profluvio exſpira-
121 ret. Eadem & virtus & fortuna ſubſequenti tempore ingreſſa animum imperatoris Tiberii fuit, quæ initio fuerat; qui concuſſis hoſtium viribus, claſſicis peditumque expeditionibus, cum res Galliarum maximæ molis, accenſaſque plebis Viennenſium diſſenſiones, coërcitione

magis

Vſi.] Ex. vet. habet, *viti.* Mihi, quantum ex literis conjicio, *adjuti* legendum videtur. *Burrer.*

Profluvio.] *Influvio.* Sic omnino legitur in exemplari chirographo. unde dimanarunt omnia exemplaria. nec video cur ferri non debeat. quod hodie habemus, *profluvio*, natum eſt apud correctores. *Gruterus. Profluvio.*] Ita emendarunt, licet Ms. repugnante, in quo fuerat, *influvio.* Ego puto, præpoſitionem ſimplicis ſignificationem ſervare potius, quam immutare: ut in *inconcupiſcere*, *incommodare* apud Apuleium; *inſervire*, *infringere*, & aliis hujuſmodi apud alios. Eadem ratione *influxio* interpretandum videtur apud Cælium Aurelianum, Sorani interpretem, lib. II. cap. XXVII. *ea, quæ influxione ſui, quam Græci aporrhœam vocant, ſpirationem facilem ægrotantibus facere valent.* Non enim puto audiendos, qui *effluxione* reponunt. *Influxus* igitur Velleio, & *influxio* Aureliano, eſt fluor corporis, ſive *ἀπόῤῥοια*. Emendentur obiter hac occaſione Gloſſæ Cyrilli; ubi perperam legitur: Ἀπόῤῥοια, *defluxio*, *affluentia.* Lege, *effluentia.* Voſſius.

Viennenſium.] *Vienna*, Ptolemæo, Tacito, & Cæſari 6. Belli Gallici, Allobrogum urbs, ad Rhodanum, ſub Medulis. Colonia eſt in antiqua inſcriptione, Lugduni. *Vienne* Ioanni Poldo. *Senatoriam* aliquando appellatam, ſcribit Paradinus. *Senatoriam* nominat Maſſonus. *Biennus* Βίεννος, Stephano dicitur. Ad decimum ſextum lapidem à Lugduno abeſſe, teſtis eſt Seneca, in Ludo mortis Claudii Imp. *Ortel.* Vide Golnitz. in Itinerario Gallico.

Coërcitione magis.] Prudenter. nam

id

magis quam pœna mollisset; & senatus populusque Rom. (postulante patre ejus) ut æquum ei jus in omnibus provinciis exercitibusque esset, quam erat ipsi, decreto complexus esset: (etenim absurdum erat, non esse sub illo, quæ ab illo vindicabantur; & qui ad opem ferendam primus erat, ad vindicandum honorem non judicari parem) in Urbem reversus, jampridem debitum, sed continuatione bellorum dilatum, ex Pannoniis Delmatisque egit triumphum. cujus magnificentiam quis miretur in Cæsare? fortunæ vero quis non miretur indulgentiam? quippe omnes eminentissimos hostium duces non occisos fama narravit, sed vinctos triumphus osten-

id exigebat ratio temporis: quod cum tot pericula minaretur ac objiceret undique, non debuit severitate apud subjectos augeri odium præsentis status. *Boeclerus.*

Quam erat ipsi.] Ineptum loquendi genus, nec ullo confirmatum exemplo, *Æquum ei jus, quam erat ipsi.* Hæc me ratio adducit, ut glossema fuisse putem. Non enim necesse est hoc addere cum satis aperta sententia sit. nam ad *æquum ei jus*, subauditur, *cum Patre:* quod ideo non addidit Velleius, quia dixerat jam, *postulante patre.* Manutius. *Quam erat ipsi.*] Miror plerosque Animadversionum & Notarum scriptores hunc locum plane prætetiisse. Expressimus autem *Rhenani* & *Gruteri* editionem. Nam *Burerius* parum hic ad rem. Interim videtur ὑπουλόν τι subesse. Certe illa verba, *quam erat ipsi*, non cohærere satis apte, vidit & deleta cupiit *Aldus.* cujus conjecturam, non possum non probare. *Boecler.* *Quam erat ipsi.*] Non hæc à glossatoris manu imperita, si verba, *postulante patre ejus*, cum Beato incluseris parenthesi, imo tum necessaria. *Schegk.*

Ex Pannoniis Delmatisque.] Vide *Sigon. comment. in fast. & triumph. R. Sueton. Tib.* 17. Boecler.

Non occisos fama narravit.] Editio primogenia negativam habet interfertam, *non occisos.* & id res est. rarum enim ut non etiam occiderentur duces exercituum hostilium post triumphum. Cicero V. in Verrem: *At enim qui triumphant, eoque diutius vivos hostium duces servant, ut his per triumphum ductis, pulcerrimum spectaculum fructumque victoriæ populus Rom. percipere possit; tamen cum de foro in Capitolium currus flectere incipiunt, illos duci in carcerem jubent; idemque dies & victoribus imperii, & victis vitæ finem facit.* Gruterus. *Occisos fama narravit.*] Vetus codex, *non occisos.* Quod retinebat Gruterus; quia rarum fuerit hostium duces, post triumphum non occidi. Quod quid ad rem faciat, nescio. Quippe verba sequentia, *sed vinctos triumphus ostendit*, clare ostendunt. Velleium de fama ante triumphum loqui. Semper autem hostium duces ad triumphum reservabantur. Itaque non video, quomodo τὸ *non* retineri possit. *Vossius.* *Non occisos fama narravit.*] Nescio quid sibi velint, qui *negantem particulam*, auctoritate *vet. exempl.* fultam, emovere cupiunt. Sensus est *Eminentissimos hostium duces non fama, tantum,*

ostendit. quem mihi, fratrique meo, inter præcipuos præcipuisque donis adornatos viros, comitari contigit.

122 Quis non inter reliqua, quibus singularis moderatio Ti. Cæsaris elucet atque eminet, hoc quoque miretur, quod; cum sine ulla dubitatione septem triumphos meruerit, tribus contentus fuerit? Quis enim dubitare potest, quin ex Armenia recepta, & ex rege ei præposito, cujus capiti insigne regium sua manu imposuerat, ordi-natis-

tantum, occisos alibi, populo Romano narravit, sed præsenti spectaculo in vinculis & triumpho ductos fortuna ostendit. scilicet major erat felicitas & solidius gaudium, coram intueri vinctos clarissimos duces in triumpho: quam si auditione tantum accepissent vinctos occisosque. Τὸ *Non* συζευκτικῶς accipiendum est: ut τὸ *sed*, quod majus est, inferat. *Boecler.*

Sed vinctos.] Emendat Acidalius, *sed vivos vinctos.*

Mihi.] Ita emendat Burrerius, vulgo, *militi.*

Ex rege ei præposito.] Recte. loquitur enim de Tigrane. *Rhenan. Ex rege ei præposito.*] In Ms. erat, *& ex rege præpositi.* Fuit olim, *& ex rege præposito.* Vossius. *Ex rege ei præposito.*] Supra *c.* 94, 4. Pronomen *ei* aberat in *ex. vet.* Boecler.

Insigne regium.] Intellego, *Tigrani,* (supra docui) regium insigne, hoc est, diadema impositum. quod reapse fascia tenuis circumdans caput. Valerius lib. 6. cap. 2. *Cui candida fascia crus alligatum (vet. colligatum) habenti, Favonius, non refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema.* Hinc Suetonius cap. 79. Iulii Cæsaris *statuæ coronam lauream candida fascia præligatam* suspicionem propterea adfectati regii nominis imposuisse quemdam narrat. Ad ingenium hinc verum capies Lampridii hunc Diadumeno locum: *Solent pueri pileo insigniri naturali, quod obstetrices rapiunt, & advocatis credulis vendunt: siquidem causidici hoc juvari dicuntur. at iste puer pileum non habuit, sed diadema tenue, & ita forte, ut rumpi non potuerit, venis intercedentibus specie nervi sagittarii.* An vero & Reginæ diadema? non temere pronunciaverim. Saltem etenim eximium imperantis. aperte colligas è Trebellio Pollione, *Zenobia: Quæ se,* inquit, *de Cleopatrarum Ptolomæorumque gente jactaret, post Odenatum maritum imperiali sagulo perfuso per humeros habitu, donis adornata, diademate etiam accepto, nomine filiorum Herenniani & Timolai diutius, quam fœmineus sexus patiebatur, imperavit.* Schegk. *Insigne regium.*] Per causam *diadematis,* quærit heic Scheghius, an diadema fuerit etiam reginarum: & definire videtur, fuisse saltem insigne imperantis, persuadente ei loco Trebellii, ubi est, *Zenobiam accepisse diadema, sed nomine filiorum Herenniani & Timolai.* non insulto juvenis manibus: sed, bone Deus, quam multorum non meminit, qui tale quid pronunciat? Reginis quibuslibet suum etiam statim datum diadema evincit firmiter innumerabilis scriptorum cohors; quos omnes, si vel nudo laudarem nomine, totas occuparent paginas. non possum tamen, quin fidei meæ caussa eitem aliquos memoriæ commendatos. Et vero occurrit primum liber Esteræ cap. 1. versu 17. ibi enim rex Persiæ simulat-que

natiſque rebus Orientis, ovans triumphare debuerit? &, Vindelicorum Rhætorumque victor, curru Urbem ingredi? fractis deinde poſt adoptionem continua triennii militia Germaniæ viribus, idem illi honor & deferendus & recipiendus fuerit? & poſt cladem ſub Varo acceptam, ocius proſperrimo rerum eventu, eadem exciſa Germania, triumphum ſummi ducis adornare debuerit? Sed in hoc viro neſcias, utrum magis mireris, quod laborum periculorumque ſemper exceſſit modum, an quod honorum temperavit. Venitur ad tempus, in quo fuit 123 plurimum metus. quippe Cæſar Auguſtus, cum Germanicum nepotem ſuum, reliqua belli patraturum miſiſſet in Germaniam, Tiberium autem filium miſſurus eſſet in Illyricum, ad firmanda pace, quæ bello ſubegerat,

que Iudæam hanc in locum juſtæ uxoris accipit, impertit item diadema. tanquam ſcilicet honos talis minime communicaretur concubinis. quod diſerte teſtatur Athenæus lib. 13. Deipnoſoph. ubi refert Demetrium aliquot habuiſſe mulieres fortunarum ſuarum omnium compotes, excepto diademate; firmatque Plutarchus in Lucullo, ubi Monima Mithridatis, cum eam rex tentaret, καὶ μυρίους πεντακισχιλίους χρυσοῦς προσπέμψαντος, ἀντέσχε, μέχρις οὗ γάμων ἐγένοντο συνθῆκαι, καὶ διάδημα πέμψας αὐτῇ, βασίλισσαν ἀνηγόρευσεν. Sic rex Ægypti Ptolomæus, ad concionem vocato exercitu, capiti ſororis Arſinoes diadema imponit, reginamque eam appellat, inquit Trogi abbreviator lib. 24. cap. 3. Nec alia de cauſſa apud Zonaram lib. 3. Annalium, Eudociam Leonis Philoſophi filiam Pulcheria deſpondet Theodoſio; καὶ διαδήματι ταινιοῖ, καὶ αὐγοῦσταν καλεῖ. Sed & diadematis muliebris meminit Papinius lib. 10. Thebaidos, Apuleius l. 10. Metamorphoſeos, Capella l. 2. Philologiæ; ut omittam id plus ſemel tribuere eidem ſexui D. Chryſoſtomum Homiliis in Euangelium Euangeliſtæ Matthæi. Occurrit quoque plus ſemel in fragmentis Suidæ, in aliis, quos hoc ictu temporis fruſtra requiram; & ut ſeſe ſiſtant memoriæ meæ, cui id fuerit bono? *Gruter.*

Venitur ad tempus.] Quæ in hoc capite de itinere Tiberii & colloquio cum Auguſto, ipſiuſque Auguſti morte habentur, amplius vide apud *Dion. 56. Suet. Aug. 98. & Tib. 21. Tac. 1. A. 5. Suetonius* addit: revocatum Tiberium ſecreti ſermonis cauſſa cum Auguſto fuiſſe per totum diem: haud dubie ea revelabat ſucceſſori. quæ prius non niſi periculoſe revelari poterant. Omnino enim in magnis imperiis ita comparatum eſt, ut multa ſolius Principis cognitioni reſervanda ſint, quæ cum pluribus communicata vim ſuam amittunt: atque hæc talia ſucceſſorem certum non prorſus quidem celare, ſed nec citius quam tuto fieri poteſt, id eſt, inſtante fatali hora, aperire quidquam decuerit. *Boecler.*

Firmanda.] Videtur mihi legi debere,

gerat, prosequens eum, simulque interfuturus athletarum certaminis ludicro, quod ejus honori sacratum à Neapolitanis est, processit in Campaniam: quamquam jam motus imbecillitatis inclinatæque in deterius principia valetudinis senserat; tamen obnitente vi animi, prosecutus filium, digressusque ab eo Beneventi, ipse Nolam petiit; & ingravescente in dies valetudine, cum sciret, quis volenti omnia post se salva remanere, accersendus foret, festinanter revocavit filium. ille ad patrem patriæ

bere, *ad firmanda pace, quæ bello subegerat*; tametsi exemplar vetus habeat *formanda*. Burrerius. *Firmanda.*] Hic item quod ad oram est, *formanda*, potius altero, quod in textu. Formare enim est, quod alibi sæpe dicit, ordinare. Et missus Tiberius, ut quæ bello subacta, pace ordinaret, constitueret. *Acidal.* [Utrunque tamen tolerari potest.] *Firmanda.*] Placet aliis *formanda*: sed perperam. *firmare* heic verbum maxime proprium. facilius enim multo esse provinciam facere quam retinere, hoc est firmare, ostendimus ad illa Cornelii lib. 12. Annal. cap. 32. *Ortæ apud Brigantes discordiæ retraxere ducem, destinationis certum, ne nova moliretur, nisi prioribus firmatis.* Gruter.

Athletarum.] Inter Athletas erant luctatores, cursores, pugiles, item disco & saltu certantes. Vide Mercurialem de Arte Gymnastica.

Beneventi.] *Beneventum*, quod olim *Maleventum*, inquit Plinius. βενεύεντον, & μαλεόεντος, Ptolemæo. *Benebentos*, & *Maloentos*, βενεβεντὸς καὶ μαλοεντὸς, Stephano. Colonia est, in antiquo lapide. Pelignorum, in Samnitibus opidum, quod Leander *Beneventi* appellat. *Concordia* Colonia cognominatur apud Frontinum. Olim *Argyrippa* dictum, scribunt Suidas & Cedrenus. non sine errore ut puto Ortelius.

Nolam petiit, &c.] *Nola*, Picentinorum urbs, in Italia, Ptolemæo, Diodoro, Straboni. In Samnio ponit Epitoma Livii 89. Amicam Romæ dicit D. Paulinus in S. Felicis Natali. Colonia Augusta est apud Frontinum. Nomen retinet. *Ortel. Nolam petiit.*] Constantem veterum opinionem esse, quod Augustus Nolæ denatus fuerit, in Fastis ait Sigonius. Sed fallitur. Nam Atellæ in Campania mortuum esse asserunt Eutropius, & Eusebius. Itaque perperam etiam Glareanus in Eutropio reponere tentabat, *Nolæ*. Vossius.

Revocavit filium.] Vixdum ingressus Illyricum Tiberius, properis matris litteris accitur, neque satis compertum est, spirantem adhuc Augustum apud urbem Nolam, an exanimem repererit acribus namque custodiis domum & vias sepserat Livia, lætique interdum nuntii vulgabantur, donec provisis quæ tempus monebat, simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit. *Tacitus.*

Ad patrem patriæ.] Acidalius vocem *Patriæ* irrepsisse existimat. Alias nomen ipsum PATRIS PATRIÆ Augusto senatus consensu per Valerium Messallam delatum satis notum est. *Sueton. Aug.* 58. Estque hæc cumprimis magnifica & si *Themistium* sequimur, *divina* in imperante *patris* appel-

patriæ expectato revolavit maturius. Tum securum se
Augustus prædicans, circumfususque amplexibus Ti-
berii sui, commendans illi sua, atque ipsius opera, nec
quidquam de fine, si fata poscerent, recusans, subrefe-
ctus primo conspectu alloquioque carissimi sibi spiritus,
mox cum omnem curam fata vincerent, in sua resolutus
initia, Pompeio Appuleioque cos. septuagesimo sexto
anno, animam cælestem cælo reddidit. Quid tunc ho- 124
mines timuerint, quæ senatus trepidatio, quæ populi
confusio, quis orbis metus, in quam arto salutis exitiique
fuerimus confinio, neque mihi tam festinanti exprimere
vacat; neque, cui vacat, potest. Id solum voce publica
dixisse habeo. Cujus orbis ruinam timueramus, eum ne
commotum quidem sensimus. tantaque unius viri maje-
stas fuit, ut nec bonis, neque contra malos opus armis
foret. Vna tamen veluti luctatio civitatis fuit; pugnan-
tis cum Cæsare senatus populique Romani, ut stationi
paternæ succederet: illius, ut potius æqualem civem,
quam eminentem liceret agere principem. tandem ma-
gis ratione quam honore victus est: cum quidquid tuen-
dum non suscepisset, periturum videret. solique huic
con-

appellatio. θεῖα δὲ μόνη ἡ τοῦ πατρὸς ἐπωνυμία. *Boecler.*

Pompeio Apuleioque Cos.] Pro *Cos.* scribatur *Coss.* duplici *ss.* nam sic solet scribi *Consules*; *Consul* vero *s* unico. In codice vetusto scriptum est Cos. potest autem scribi *s* accurato vel erecto utcumque libebit. Nec me fugit, quomodo in veterum codicibus plerisque scribatur, in quibus *Consul* sic, Cōs. *Consules* vero sic CONS. scriptum invenio. *Burrer.*

Animam cælestem cælo reddidit.] Non sine suspicione veneni à Livia dati. Dio lib. 55. Sueton. cap. 98. Tacit. 1. Annal. Eutropius Atellæ oppido Campania obiisse tradit. *Schegk.*

Animam cælestem cælo reddidit.] Livia Numerio cuidam Attico, senatori & prætorio, decies sestertiûm dono dedit; quod juraverat, vidisse se Augustum in cœlum adscendentem, quemadmodum antiquitus Romulum Proculus vidisse perhibetur. *Dio Cassius.*

Cujus orbis ruinam.] Mihi videtur legendum, *urbis*: item *eam ne commotam sensimus.* Burrer. *Cujus orbis ruinam.*] Hæc est scriptura membranarum; ad quam tuendam opportune *Gruterus* adferr *Ciceronis* illud ex *lib.* 2. *ad Attic. ep.* 21. *Equidem sperabam sic orbem reip. esse conversum, ut vix sonitum audire, vix impressam orbitam videre possimus.* Boecler.

Pæne

contigit, pæne diutius recusare principatum, quam, ut occuparent eum, alii armis pugnaverant. Post redditum cælo patrem, & corpus ejus humanis honoribus, nomen divinis honoratum; primum principalium ejus operum fuit ordinatio comitiorum; quam manu sua scriptam D. Augustus reliquerat. Quo tempore mihi fratrique meo, candidatis Cæsaris, proxime à nobilissimis ac sacerdo-

Pæne diutius recusare principatum.] Ecce, quam speciose Accismum Tiberii velat Noster: sed revelabit *Tacitus* 1. A. 11. & 12. *Suetonius Tib.* 24. & 25. *Dio* 57. *Hist. misc.* 7, 22. *pr. Clapmar.* 2. *Arcan.* 16. Boecler.

Divinis honoribus.] Hinc de Flaminibus & sacerdotibus Augusti plena omnia monumenta. Nec viri solum ad sacerdotium adscripti magni hujus divi, sed, quod rideamus, fœminæ. Marmor: P. POSTUMIAE. P. F. PAULLAE. SACERD. D. IULI. AUGUST. Exemplum hujus rei à Livia, quæ, miro exemplo, sacerdos sui viri: & quidem ex decreto Senatus. Et Ovidius IV. de ponto:

Stant pariter natusque pius, conjuxque sacerdos,
Numina jam facto non leviora Deo.

Lipsius. *Divinis honoribus.*] Augusto etiam viventi aræ, ludi quinquennales constituti. Unde Virgilius Ecl. 1.

O Melibœe Deus nobis hæc otia fecit,
Namque erit ille mihi semper Deus, illius aram
Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

Atque iterum eadem Ecloga,

Hic illum vidi juvenem, Melibœe, quotannis
Bissenos cui nostra dies altaria fumant.

Ordinatio comitiorum.] Inter eminentissima summi imperii jura, est *jus Comitiorum* & *creatio magistratuum.* Itaque Mæcenas, Consiliator vere Regius, apud *Dionem* 52. Augustum monet, ut ex ratione status monarchici ad se trahat tantam potestatem. Intellexit facile vim ejus consilii Augustus: sed exemplum moderandi Iulius jam dederat; quod secutus, partitus est cum populo comitia, sive verius videri voluit partitus, excepta consulum creatione, quam sibi senatuique reservavit in solidum. Nunc ergo Tiberius, sive consilio Augusti instigatus, sive quod sponte, sicut satis mox paruit, vim principatus omnibus modis intendere destinaverat, totum jus comitiorum populo ademtum sibi vindicavit, nisi quod simulacri caussa cum senatu communicatum voluit. Vide omnino *Tacitum* 1. A. 15. & *Lipsianum in Tacit. commentarium. Clapmar. item lib.* 6. *Arcan.* 7. Boecler.

Candidatis Cæsaris.] In duplici discrimine candidati Cæsaris. Alii, *candidati magistratuum*, quos princeps populo commendabat; Sueton. Aug. *Quoties magistratuum comitiis interesset, tribus cum candidatis suis circuibat, prensabatque more sollemni.* Et de his noster hic. Alii, *candidati Quæstores*, qui libris principalibus vacabant, & quas voces regiæ linguæ Cassiodorus vocat. dicti & Quæstores principis, sive Cæsaris. Tacitus *Oratio ejus per quæstorem ejus audita est.* Sueton. Neron. c. 15. Tito cap. 6. Ideo opinor sic nominati, quod ad exemplum veterum quæstorum, quibus actorum publicorum & Senatusconsultorum cura commissa, creati. Dignitatem sive munus vir doctus facit perpetuum, non ego. Lam-

cerdotibus viris, destinari prætoribus contigit: consecutis, ut neque post nos quemquam D. Augustus, neque ante nos Cæsar commendaret Tiberius. Tulit protinus 125
& voti & consilii sui pretium. resp. neque diu latuit, aut quid non impetrando passuri fuissemus; aut quid impetrando profecissemus. quippe exercitus qui in Germania militabat, præsentisque Germanici imperio regebatur, simulque legiones, quæ in Illyrico erant, rabie quadam & profunda confundendi omnia cupiditate, novum ducem, novum statum, novam quærebant remp. quinetiam ausi sunt minari, daturos senatui, daturos principi leges; modum stipendii, finem militiæ sibi ipsi constituere conati sunt. processum etiam in arma, ferrumque strictum est; & pæne in ultimum gladiorum erupit impunitas. defuitque qui contra remp. duceret, non qui sequerentur. Sed hæc omnia veteris imperatoris maturitas, multa inhibentis, aliqua cum gravitate pollicentis, inter severam præcipue nostrorum ultionem, mitis aliorum castigatio, brevi sopiit ac sustulit. Quo quidem tempore, ut pleraque ignave Germanicus, ita Drusus, qui

Lamptidius in Alexandr. *Quæstores candidatos ex sua pecunia jussit munera populo dare, sed ut post quæsturas præturam acciperent, & inde provincias regerent.* Statuit hoc, motus l. unica, D. de offic. Quæstor. Vbi Vlpianus: *Sane non omnes quæstores provincias sortiri, verum exceptos fuisse candidatos principis*, non dubitat scribere. at Vlpianus Alexandri ævo. Ad hunc ictum elidendum satis ab elegantissimo ICto Eguinarth. Barone ad hanc rem dictum. *Schegk.*

Quippe exercitus.] Multis dicit Tacitus 1. Annal. & Dio 57. *Schegkius.*

Quippe exercitus.] Has seditiones egregie descripsit, & ad exemplum perfectæ super hoc argumento commentationis, sicut supra jam monuimus, *Tacitus* 1. A. 16. & *seq. Idem* 1. A. 31. & *seq.* adde *Dion.* 57. *Sueton. Tib.* 25. Boeclerus.

Constituere conati sunt.] Vox postrema est sententiæ inquinandæ: tollatur. *Gruterus.*

In ultimum.] In Ms. fuit: & *pæne in ultimam gladiorum erupit impunitas.* Lege, & *pæne in ultima gladiorum erupit impunitas.* Vossius.

Gladiorum.] Aliter, *gladiatorum.*

Præcipue nostrorum.] Vellem: *præcipue auctorum.* Lipsius.

Vt pleraque ignave Germanicus.] Immo omnia gnave. nihil mutandum. novimus te, novimus mancipium Tiberianum. tu rectum Germanici ingenium apud Suetonium, Dionem, & eximie Tacitum tacitus mitare. *Schegk.*

qui à patre in id ipsum, plurimo quidem igne emicans incendium militaris tumultus missus erat, prisca antiquaque severitate usus, ancipitia sibi tam re quam exemplo perniciosa, & his ipsis militum gladiis, quibus obsessus erat, obsidentes coërcuit: singulari adjutore in eo negotio usus, Iunio Blæso, viro nescias utiliore in castris, an meliore in toga. qui, post paucos annos proconsul in Africa, ornamenta triumphalia, cum appellatione Imperatoria meruit. ac Hispanias exercitumque virtutibus celeberrimaque in Illyrico militia, ut prædiximus,

Vt pleraque ignave Germanicus.] Vehementer hic vapulat Velleius & merito, si de unico eorum temporum ornamento, Cæsare Germanico, qui legiones seditiosas, *incertum constantia an pietate majore compescuit* (recte *Suet. Calig.* 1. & *Tacito*) ita loquitur, ut ignaviam homini, si quis unquam, industrio fortique tribuat. Faciebar hactenus verisimilem hanc Velleii malignitatem, odium Tiberii in Germanicum, adulatio Velleii perpetua in Tiberium. Verum postquam rem accuratius expendi, nullo modo credo, imo palam nego, Velleium ita scripsisse. Non erat ex ratione status & arcanorum domus; non erat ex usu aulici assentatoris, non denique ad cetera, quæ de Germanico tradit, quadrabat. Nonne Tiberius odium istud in Germanicum, omni specie benevolentiæ & honoris velabat & in publicum obtegebat? nonne prodidisset incaute & temere Velleius, si sub principe hoc, publice Germanicum vituperare ausus esset? Quid? An Augusti Nepoti, Tiberii adoptivo publice convitium fieri, passura erat majestas domus? Vide quid infra de Germanico Velleius cap. 129, 2. & 3? Hæc & similia facile mihi persuadent, ut prorsus credam Velleium, *gnave*, scripsisse, aut aliquid tale, quo comparatio fieret industriæ ab utroque, Druso & Germanico, navatæ. *Boecler.*

Ita Drusus.] Perperam in editione principe, *Brutus.* Vossius.

Severitate usus, ancipitia sibi tam re quam exemplo perniciosa.] Locus fœde corruptus. In exemplari erat: *sibi timere quam exemplo. Gruterus* bene *usus* in *ausus* mutat, sed quod delere cupit vocem *perniciosa* cum *copula* sequente, eam medicinam prudentissimus quisque nimis strenuam dixerit. Quid si legamus? *ausus ancipitia sibi tam re quam exemplo periculosa, his ipsis militum glad.* Certe periculosum ipsi Druso fuisse, ipsa res & Velleii quæ sequuntur verba insinuant, de exempli periculo cuivis cogitare promtum est. Existimem etiam *perniciosa exemplo* dutius dici & vehementius de Druso, quam Velleii mos & institutum hujus loci patitur, cum & alias erga domum principis ubique reverentia, ubique cautione utatur. *Vossius* ita emendavit: *ausus ancipitia, sibi tam è re, quam exemplo perniciosa.* Boecler.

Tam re.] Nisi providisset.

Imperatoria.] Est ille, quem Tiberius postremum hoc nomine insignivit, testis, omnium instar, Lipsius. *Schegkius.*

Prædiximus.]Legendum, *ceu prædiximus*, vel per parenthesis modum (*prædiximus.*) Arridet tamen mihi magis, ut

ximus, cum imperio obtineret, in summa pace, quiete
continuit; cum ei pietas rectissima sentiendi, & aucto-
ritas quæ sentiebat obtinendi superesset. cujus curam ac
fidem Dolabella quoque, vir simplicitatis generosissi-
mæ, in maxima parte Illyrici per omnia imitatus est.
Horum XVI annorum opera quis, cum inserta sint ocu- 126
lis animisque omnium, in partibus eloquatur? Sacravit
parentem suum Cæsar non imperio, sed religione: non
appellavit eum, sed fecit Deum. revocata in forum fides,
summota è foro seditio, ambitio campo, discordia curia,
sepultæque ac situ obsitæ; justitia, æquitas, industria ci-
vitati redditæ; accessit magistratibus auctoritas, senatui
majestas, judiciis gravitas; compressa theatralis sedi-
tio; recte faciendi omnibus aut incussa voluntas, aut im-
posita

ut *præditum* legamus, hoc modo: *at Hispaniis exercituque virtutibus, celeberrimaque in Illyrico militia præditum, quum imperio obtineret, in summa pace ac quiete tenuit.* Nam innuit Velleius Iunium Blæsum eas copias, quibus in Illyrico feliciter præfuerat, paulò post in Africam traduxisse, priori militiâ, quam in Illyrico fecerant, nobiles & insignes. Proinde Dolabellam hujus curam ac fidem imitatum scribit, nimirum ut jam absentis. *Rhenan.*

Prædiximus.] Prædixit autem paulo superius. Nec video cur hic legi debeat, *præditum*; cum si sic legas, Velleii sententia bene quadret. *Burrer.*

Cum imperio obtineret.] Hoc nimis certe coactum. Malim: *Cum imperio obtinuit, & in summa pace quiete continuit.* Acidal.

In maxima parte.] Alii, *maritima.*

Cum inserta sint.] Vulgo, *incerta.*

Cum inserta sint.] Bene Schegkius, qui revocavit scripturam scripti codicis, *inserta.* id enim postulabat & ratio & sententiæ vinculum. *Gruter.*

Non imperio, sed religione.] Tali figura *Plinius* ad Trajanum de Nerva *Paneg. c. 11. sed licet illum aris, pulvinaribus, flamine colas, non alio magis tamen Deum & facis & probas, quam quod ipse talis es. In principe enim, qui electo successore fato concessit, una itemque certissima divinitatis fides est, bonus successor.* Idem qui de consecratione Augusti à Tiberio facta aliter judicat: *Dicavit cælo Tiberius Augustum, sed ut majestatis crimen induceret.* Boecler.

Non appellavit eum, sed fecit Deum.] Æque belle procederet oratio, resecta voce tertia; vel ultima reposita in ejus locum. *Gruter.*

Revocata in forum fides.] Egregia descriptio boni Imperii felicisque status. quamquam quod de magistratuum auctoritate & Senatus majestate dicitur, ad simulacra libertatis pertinet, callide à Tiberio objecta, quod aliunde constat. *Boecler.*

Discordia curia.] Vulgo, *discordia cura.*

Discordia curia.] Videtur legendum, *submotæ foro seditio, ambitio campo, discordia curiæ sepulta.* Rhenan.

Ac situ obsitæ.] Editio princeps perperam, *oppositæ.* Vossius.

Theatralis seditio.] Etiam hoc inter

culo-

posita necessitas. honorantur recta, prava puniuntur. suspicit potentem humilis, non timet. antecedit non contemnit humiliorem potens. quando annona moderatior? quando pax lætior? Diffusa in Orientis Occidentisque tractus, quidquid meridiano aut septentrione finitur, pax Augusta per omnes terrarum orbis angulos à latrociniorum metu servat immunes. Fortuita non civium tantummodo, sed Urbium damna Principis munificentia vindicat. Restitutæ urbes Asiæ. vindicatæ ab injuriis magistratuum provinciæ. honor dignis paratissimus. pœna in malos sera, sed aliqua. superatur æquitate gratia, ambitio virtute. nam facere recte cives suos, Princeps optimus faciendo docet; cumque sit imperio maximus, exemplo
127 major est. Raro eminentes viri non magnis adjutoribus

eulogia. Hercle vero serio. nam theatro suæ factiones, sui duces. Hinc sæpe tumultus cædesque, de quibus Lipsius in Corneliano Commentario, & Epistul. lib. 1. cap. 1. Ducem factionis depingit Tacitus lib. 2. *Erant in castris Percennius quidam dux olim theatralium operarum, deinde gregarius miles, procax lingua, & miscere cœtus histrionali doctus studio.* Schegk.

Immunes.] Lips. *immune.*

Sed aliqua.] Fortasse: *sed æqua.* Lipsius. *Sed aliqua*] Inclinant alii legere, *sed æqua*; quibus non adhæreo. blanditur enim prorsus Velleius Tiberio, & vult maximis etiam criminibus minimas adplicuisse pœnas, testandæ clementiæ. si *æquam* admittamus; tunc ea ipsa oportet compensarit gravitate supplicii suam moram: quod convenerit quidem justitiæ, non etiam principi recenti. *Gruter.*

Nam facere recte cives suos, &c.] Cicero, Fam. lib. 1. epist. 9. pag. 25. *Quales in Repub. principes essent, tales reliquos solere esse cives.* Sumptum autem ex Platone, lib. IV. de Leg. *Μηδεὶς ὑμᾶς πειθέτω, ὦ φίλοι, ἄλλῃ θᾶττον, καὶ ῥᾷον μεταβάλλειν ἄν ποτε πόλιν τοὺς νόμους, ἢ τῇ τῶν δυναστευόντων ἡγεμονίᾳ.* Manut. *Nam facere recte cives suos, &c.*] Graviter & copiose tractavit hunc locum *Lipsius* 2. *Polit. c.* 9. *toto.* & fusius etiam, in utramque partem, *Petrus Faber Semestr.* 3, 20. Boecler.

Raro eminentes viri, &c.] Eximium de adjutoribus Principum & amicis locum, plerique in hoc argumento Politici laudant. Rursum accurate, ut solet, de re tota *Lipsius* 3. *Polit.* 2. & 3. Scilicet *Optimos gubernatores juvat & remigum manus.* Sive ut *Symmachus* explicat *lib.* 4. *ep.* 7. *Summis imperii moderatoribus pia & decora suadentes, instrumenta sunt boni sæculi. Est quidem Rectori nostro divini fontis ingenium & omnium virtutum promta natura. Sed ut imagine uti liceat, optimos gubernatores haud mediocriter etiam remigum manus juvat.* Illud hic observandum est, Velleio sermonem esse non de Amicis Principum & consiliariis universim, sed de *eximiis illis Adjutoribus rerum*, qualem plerumque *unum* tantum, raro *duos* (periculose enim pluribus

bus ad gubernandam fortunam ſuam uſi ſunt; ut duo Scipiones duobus Læliis, quos per omnia æquaverunt ſibi; ut D. Auguſtus M. Agrippa, & maxime ab eo, Statilio Tauro. quibus novitas familiæ haud obſtitit, quo minus ad multiplices conſulatus triumphoſque, & complura eniterentur ſacerdotia. etenim magna negotia magnis adjutoribus egent. Neque in parvo paucitas miniſteria defecit. Intereſtque reip. quod uſu neceſſarium, & di-

pluribus id faſtigium indulgetur) Magni Principes ſibi admovent intima amicitia, proximoſque ſuæ magnitudini eſſe jubent: ſicut exemplis *Agrippæ, Seianique* conſtat. Non patiuntur graviora negotia conſcientiam plurium, neque gubernari feliciter aliqua, niſi unius opera poſſunt: ergo deligendus aliquis, cui Princeps, qui non omnia ſolus ſua ſcientia actuque poteſt complecti, ſumma negotia committere poſſit. Porro, hunc fidum facere ſibi tum aliis rebus, tum multa honorificentia neceſſe eſt. Hinc faſtigium illud à Principis majeſtate proximum; in quod non tam voto Principis, quam neceſſitate, ut innuimus, reponitur, quiſquis reponitur. Quare multa paſſim ſuggeruntur Principibus arcana adverſus maximarum rerum gubernatores, quos & colere coguntur, & plerumque non poſſunt non timere. Sed quid? plura illi ipſi arcana in promtu habent adverſus Principem. *Unum autem idque certiſſimum arcanum ad reip. ſalutem eſt Principis ipſius peritia & prudentia*, ne ſcilicet totus aliunde pendeat, ſed omnia ab ipſo pendeant. Vide *Comin. lib.* 3. Boeclerus.

Maxime ab eo.] Ferri intellegique poteſt: ego tamen

Μαντεύσομαι, ὡς ἐνὶ θυμῷ
Ἀθάνατοι βάλλουσι.

& puro fuiſſe: *M. Agrippa, & Maximo Fabio.* Notus vel è Tacito eſt Fabius Maximus, qui inter fidos Auguſti amicos, & conſcios arcanorum. [Vide noſtrum Com. lib. 1. An.] At enim, inquiet aliquis, ille nobilis: hic de novis hominibus ſermo. Ovidius quidem, fateor, nobilem eum fecit, ſed neſcio an hiſtorica fide: nec putem fuiſſe è priſcis illis Fabiis. *Lipſ. Maxime ab eo.*] *Lipſius* exiſtimat legendum: *Maximo Fabio. Acidalius* trajicit: *Agrippa maxime, & ab eo St. T.* Boeclerus.

Eniterentur.] Ex. vet. *enumerentur.* Burrerius.

Neque in parvo paucitas.] Multis partibus potius eſt, *deficit.* quod verbum, ne mireris, active capiendum: ut & Virgilii loco Georg. 1.

Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Inſtituit, cum jam glandes atque arbuta ſacra
Deficerent ſylvæ, & victum Dodona negaret.

Eſt enim utrobique *deficere*, non ſufficere, non præbere. Hoc antequam ipſe ſic acciperem, mutare ſum adortus: *neque in parvo parvitas miniſterio deficit.* quomodo eſſet interpretandum, deficitur. *Acidal. Neque in parvo paucitas.*] Ingenue fateor, nihil idoneum & Velleio dignum hinc me elicere poſſe. Forte ab inepta & marginali gloſſa in textum immigrarunt. *Boecler.* [Forſan legendum, *Neque in parvo paucitas miniſterii deficit.*]

& dignitate eminere; utilitatemque auctoritate muniri. Sub his exemplis Tiberius Cæsar Seianum Ælium, principe equestris ordinis patre natum, materno vero genere clarissimas veteresque & insignes honoribus complexum familias, habentem consulares fratres, consobrinos, avunculum, ipsum vero laboris ac fidei capacissimum, sufficiente etiam vigori animi compage corporis, singularem principalium onerum adjutorem in omnia habuit atque habet: virum severitatis lætissimæ, hilaritatis priscæ, actu otiosis simillimum, nihil sibi vindicantem, eoque assequentem omnia, semper infra aliorum æstimationes se metientem, vultu vitaque tranquillum,

128 animo exsomnem. In hujus virtutum æstimationem jampridem judicia civitatis cum judiciis principis certant. neque novus hic mos senatus populique R. est, putandi quod optimum sit esse nobilissimum. nam & illi antiqui, ante primum bellum Punicum, abhinc annos CCC, T. Coruncanium, hominem novum, cum aliis omnibus honori-

Complexum.] Neque hic vulgo tritus sermo: quem in Ausonio etiam observavi. Parentalib.

Arborium, Ænico ductum de stemmate nomen,
Complexum multas nobilitate domus.

Acidalius.

Virum severitatis lætissimæ, &c.] Diximus supra de *Pisone* 2, 98. vide *Lips.* 3. *polit.* 11, 7. Ceterum veriora de Seiano, cui Velleius adulatur, *Tacitus* habet 4. A. 1. *tot.* Boecler.

Otiosis simillimum.] Supra de L. Pisone: *Et vix quemquam reperiri posse, qui aut otium validius diligat, aut facilius sufficiat negotio, & magis quæ agenda sunt, curet sine ulla ostentatione agendi.* Acidal.

Semper.] Auctoritate M s. legendum, *semperque.* Vossius.

T. Coruncanium.] Imo, *Ti.* ex Ms. Nam T. *Titum*, Ti. autem, vel, Tib. *Tiberium* denotat; ut non solum ex Valerio Probo, & Magnone, sed & Plutarcho in Quæstionibus Romanis liquet. In inscriptione tamen apud Gruterum pag. MLXXIII. legi scio; T. CAESAR. DIVI AVG. F. Sed credo, aut errorem esse quadrantarii, aut vetustate literam unicam fuisse extritam. *Vossius.*

Hominem novum.] Totum hoc caput destinavit Velleius observationi politicæ de HOMINIBVS NOVIS. Quare & nobis licebit hic lineamenta majoris dissertationis, quam alii occasioni destinavimus, ducere. *Novus* apud Romanos appellabatur, teste *Asconio Pediano, qui primus in sua gente honores adeptus erat.* καλοῦσι δ' οὕτω τοὺς ἀφ' ἑαυτῶν ἀλλ' οὐ τῶν προγόνων γνωρίμους, inquit *Appianus* 2. ἐμφυλ. p. 428. *Ita vocant, qui ex se ac sua virtute, non majorum gloria inclaruere.*

Nam

noribus, tum pontificatu etiam maximo, ad principale extulere fastigium; & equestri loco natum Sp. Carvilium, & mox M. Catonem, novum etiam, Tusculo, Urbis

Nam qui majorum suorum habuerunt imagines, ii Nobiles; *qui, suas tantum, ii* Novi; *qui nec majorum, nec suas*, Ignobiles *appellati sunt.* Ita ut novitas interjecta veluti esset inter Nobilitatem & Ignobilitatem. *Sigon. de antiq. jur. civ. Rom.* 2, 20. unde descripsit pleraque *Rosinus* 1, 19. *Poterit igitur aliquis homo novus existere omni virtute cumulatus, qui ita versetur in studio dignitatis, ut inter omnes excellat: quia tamen in ea gente primus numeratur, non erit in numero Nobilium. Postquam vero in ea familia, multi exemplis illius incitati, in gloriæ cupiditatem incubuerint, tum demum elucere incipiet, illud nobilitatis eximia lumen. Primus itaque generosus & magnificus, non tamen nobilis appellari solet: Ut sit ea omnino differentia, quæ est apud Græcos inter* εὐγενῆ & γενναῖον. *Hoc enim ad animi præstantiam refertur: illud ad familiæ celebritatem. Ut igitur unum non numerum, sed numeri principium dicimus: sic illum primum, omnibus summis honoribus dignissimum, non nobilem sed auctorem & principem nobilitatis existimamus.* Sunt hæc verba *Hieronymi Osorii Lusitani* ex *lib.* 1. *de Nobilitate civili.* Addendus est locus *Plutarchi* ex *Catone Majore*, cujus principio inquit: εἰωθότων δὲ τῶν Ῥωμαίων τοὺς ἀπὸ γένους μὲν δόξαν οὐκ ἔχοντας, ἀρχομένους δὲ γνωρίζεσθαι δι᾽ αὐτῶν, καινοὺς προσαγορεύειν ἀνθρώπους, ὥσπερ καὶ τὸν Κάτωνα προσηγόρευον, αὐτὸς ἔλεγε καινὸς εἶναι πρὸς ἀρχὴν καὶ δόξαν, ἔργοις δὲ προγόνων καὶ ἀρετῆς, παμπάλαιος. *Cum Romani solerent eos, qui generis quidem claritudine destituti, per se tamen ipsos incipiebant clarescere*, Novos *appellare* homines, *sicut & Catonem appellarunt: respondit Cato, esse se quidem novum ad magistratus & honores, factis autem virtutibusque majorum, pervetustum.* Non observabimus nunc ex hoc & pluribus scriptorum locis, latiorem vocabuli ambitum, quam ut ubique ad Magistratus curules restringi possit: dispiciemus suo loco. Utri præstantiores sint habendi, Novi homines, qui ex se inclaruere, aut qui vetustæ nobilitatis stimulis & instrumento usi claritudinem conservavere, non adeo est dijudicatu facile. vide de illa quæstione (nos enim properamus) *Osorium lib.* 2. *de Nob. Civ.* Illud in hoc transcursu notamus: *Hominis Novi significatum aliquando ex parte referri*, sive accuratius loquendo, *sæpe conjungi cum peregrinitate.* Ipse *Velleius Noster*, *M. Catonem novum etiam Tusculo* (sive, *& à Tusculo*, sicut *Lipsius* legit) vocat: quanquam indicetur mox distinctio voce *Inquilini*, neque nos latet Ciceronis cautio, *peregrinum* vocari, qui è municipio est, non ferentis in *orat. pro Sulla c.* 7. & 8. sed nos liberius utimur ea appellatione. Apud *Auctorem de caussis corruptæ eloquentiæ cap.* 7. Aper; *Equidem*, inquit, *ut de me ipse fatear, non eum diem lætiorem egi, quo mihi latus clavus oblatus est, vel quo homo novus & in civitate minime favorabili natus, quæsturam aut tribunatum, aut præturam accepi, &c.* In Tacito leges 3. A. 55, 3. *simul novi homines è municipiis & coloniis atque etiam provinciis, in senatum crebro assumti domesticam parcimoniam intulerunt.* Boeclerus.

Sp. Carvilium.] Opinor *v* pro *b* scriptum: nam alias solet scribi *Sp. Carbilius.* Burrer.

Novum etiam, &c.] Ut, *hospes Zacyn-*

Urbis inquilinum, Mummiumque Achaicum in consulatus, censuras, & triumphos provexere. &, qui C. Marium, ignotæ originis, usque ad sextum consulatum sine dubitatione Romani nominis habuere principem; &, qui M. Tullio tantum tribuere, ut pæne assentatione sua, quibus vellet principatus conciliaret; quique nihil Asinio Pollioni negaverunt, quod nobilissimis summo cum sudore consequendum foret; profecto hoc senserunt, in cujuscumque animo virtus inesset, ei plurimum esse tribuendum. Hæc naturalis exempli imitatio ad experiendum Seianum, Cæsarem; ad juvanda vero onera principis, Seianum protulit; senatumque & pop. Rom. eo perduxit, ut quod usu optimum intelligit, id in tutelam
129 securitatis suæ libenter advocet. Sed proposita quasi universa principatus Ti. Cæsaris forma, singula recenseamus.

Zacyntho. Lipsius, *& à Tusculo, &c.* Vossius.

Qui C. Marium.] Qui apposite in hanc rem adversus invidos apud Sallustium: *Quod sine jure despiciunt me, faciant idem majoribus suis, quibus, uti mihi, ex virtute nobilitas cœpit.* Acidal.

Qui M. Tullio.] Vulgo, *M. Fulvio, Qui M. Fulvio.*] Quis vero iste *M. Fulvius*? Primum, nec gens Fulvia inter novas est, vetus, & multa copia honorum: nec in ea quisquam, in quem tam invidiosæ potentiæ elogium conveniat. Vere & avide corrigo: *M. Tullio.* Omnino nostra illa Romana Suada est, in quam hæc omnia cadunt. Ille novus, quod ipse aliique testantur: ille potens & cælesti sua lingua Senatus populique rector. *Assensione sua* (ita verius, quam *assentatione*: nisi præfers, *assertione*) provincias, exercitus, & tantum non regna dedit: Cæsar ipse & Pompeius testes. quorum illi Gallias prorogavit, hunc ad Piraticum bellum misit. Denique jam palam *Regnare in judiciis, in concionibus* dicebatur. atque adeo inimici objiciebant, *Tertium peregrinum Romæ esse regem.* In M. Antonium etiam quæ fecerit, dixerit, & quomodo habenas reip. tenuerit, scimus. *Lipsius.*

Assentatione.] *Assentatio* non hic in malam partem, sed pro *assensione.* ut supra *assentari* usus, pro *assentiri. Et iis qui à Cæsare dimittendos exercitus contendebant, assentabatur: iis qui ab ipso, adversabatur.* Nec igitur mutandum in Petronio: *Tacentibus adhuc nobis, & ad neutram partem assentationem flectentibus*, ubi Gulielmius noster, *assensionem* reponebar. Et ad hanc faciem Apuleius *Conversationem*, venuste pro *conversione.* In de dogm. Plat. *Ejusdem temporis spatiis mensuras mundana conversationis intelligi.* Venuste, inquam; propter magnitudinem & molem, ac velut difficultatem. *Acidal.*

Forma.] Hoc vulgo hic non legitur. *Forma.*] Post *Cæsaris*, deest *forma*, vel simile; quæ dictio oscitantia librarii in tertium versum translata est, ut videtur, ubi plane superest: *consortisque ejusdem*

mus. Qua ille prudentia Rhaſcupolim, interemtorem fratris ſui filii Cotys, conſortiſque ejuſdem imperii evocavit; ſingulari in eo negotio uſus opera Flacci Pomponii, conſularis viri, nati ad omnia quæ recte facienda ſunt, ſimplicique virtute merentis ſemper, quam captantis gloriam. Cum quanta gravitate, ut ſenator & judex, non ut princeps, & cauſſas preſſius audit? quam cele-

ejuſdem imperii formam evocavit. Rhenanus.

Rhaſcupolim.] Hunc Suet. *Thraſypolum* vocat; Tacit. *Reſcuporim.* Rhenan. *Rhaſcupolim.*] *Reſcuporim* Tacitus. Ῥασκύπορις Dio lib. 54. *Schegk. Rhaſcupolim.*] Apud Suetonium, *Thraſcypolis.* Sed malim, *Rhaſcupolis.* Niſi præferas, *Rhaſcuporis*; quod in Ms. invenit Torrentius. Sane Dioni etiam eſt, Ῥασκύπορις. Tacitus tamen, *Reſcuporim*, eum vocavit. Eadem variatio apud auctores in nomine alterius Raſcupolis, qui ante hunc regnavit. De quo alibi. *Voßius. Rhaſcupolim.*] Copioſe *Tacitus* 2. A. 64. *& ſeqq.* Meminit *Suetonius Tib.* 37. Boecler.

Fratris ſui filii.] Ita & Tacitus lib. II. Annal. Sed lib. III. ſibi ipſi adverſatur, ubi ait: *Cæſar Antiſtium Veterem ad dicendam cauſam retraxit, ut turbidum, & Reſcuporidis conſiliis permixtum, qua tempeſtate Cotye fratre interfecto bellum adverſus nos voluerat.* Lipſius graviſſimum ſcriptorem humani aliquid paſſum arbitrabatur. Ego in librarios culpam conjicere malim. Scribendum enim exiſtimo: *qua tempeſtate, Cotye fraude interfecto, bellum adverſus nos volverat.* Pro *voluerat* autem *volverat* repoſuimus, Pychenæ judicium ſecuti. *Voßius.*

Ejuſdem imperii.] Hic verbum, *formam* legebatur. *Ejuſdem imperii.*] Niſi dictio *forma*, ut dixi, hic ſupervacua eſt, videtur deeſſe, *per*; ut legatur, *per amicitiæ formam evocavit.* Rhenan.

Ejuſdem imperii.] Ita legitur hic locus, in antiqua editione. Sed verbum, *formam*, ſententiam perturbare cum videretur, omiſſum eſt à doctis viris. Nos tamen illud retinemus, & *formam* mutamus in *Romam*, hiſtoria præſertim conſentiente. *Vrſinus.*

Merentis ſemper, quam, &c.] Intelligitur *magis*, frequenti locutione Tacito: Valerio lib. I. cap. I. *Factum Maſaniſſæ animo, quam Punico ſanguine conveniens.* Comicus: *Tacita mulier, quam bona.* Hæc occurrerunt. ſexcenta talia licet obſervare apud ICtos noſtros. *Schegkius.*

Vt ſenator & judex.] Hæc non ſine arcano dominationis à Tiberio facta, ſubtiliter & profunda ἐπιχειρῶν Tacitus innuit; *ſed dum veritati conſulitur, libertas corrumpebatur.* Quæ verba, ut breviter hoc dicam, ita accipio: *Juſtitiæ quidem conſulebatur hac ratione & innocentiæ, ut ex re & vero, non ex affectu & gratia judicia diſpenſarentur*; ſed *eadem opera & ſub hoc tuendæ juſtitiæ ſchemate Tiberius munia judicum, ut alia pleraque, in ſe trahebat, nullaque judiciis libertas, & judicibus auctoritas manebat.* Boecler.

Et cauſſas.] Dele particulam, *&.* Manut. *Et cauſſas.*] Haveo ſcribere: *etiam cauſſas præſens audit?* Nam ita fecit. Suetonius de eo: *Magiſtratibus pro Tribunali cognoſcentibus plerumque offerebat ſe conſiliarium, aßidebatque miſtim, vel ex adverſo in parte primori.* Lipſius.

celeriter Libonem ingratum & nova molientem oppressit? Quibus præceptis instructum Germanicum suum, imbutumque rudimentis militiæ secum actæ, domitorem recepit Germaniæ? Quibus juventam ejus exaggeravit honoribus, respondente cultu triumphi rerum quas gesserat magnitudini? Quoties populum congiariis honoravit, senatorumque censum, cum id senatu auctore facere potuit, quam libenter explevit, ut neque luxuriam invitaret, neque honestam paupertatem pateretur dignitate destitui? Quanto cum honore Germanicum suum in transmarinas misit provincias? Qua vi, consiliorum suorum ministro & adjutore usus Druso, filio suo, Marobodumm inhærentem occupati regni finibus, pace majestatis ejus dixerim, velut serpentem abstrusam terræ, salubribus consiliorum suorum medicamentis coëgit egredi? quam illum & honorate, nec secure continet? Quantæ molis bellum, principe Galliarum ciente Sacroviro, Floroque Iulio, mira celeritate ac virtute compressit, ut ante

Libonem ingratum & nova, &c.] Hæc verba, *ingratum & nova molientem, oppressit*; errore librarii transposita videntur. ego in terrium superiorem reponenda puto, videlicet post, *formam evocavit.* Rhenan. *Libonem ingratum, &c.*] Tò *Libonem* in principe editione desiderabatur. Nec male ab aliis insultum videatur, nisi postea de Libone iterum repeteret Velleius. Viderint itaque alii, an non commodius substitui possit *Clementem.* Hic enim Clemens ad ulciscendam Agrippæ domini sui mortem compararat non contemnendam manum. Sed fraude tandem à Tiberio captus, punitusque est; ut scribit Suetonius in vita Tiberii. *Vossius.* *Libonem ingratum & nova molientem.*] Adi *Tacitum* 2. A. 27. & *seqq.* qui remoto velo rem edisseret. *Dio* 57. *p.* 702. Boeclerus.

Respondente cultu.] Vet. liber habet, *respondentem, &c.* Mihi alias sic legendum videtur: *respondente cultui triumphi, rerum quas gesserat magnitudine.* Burrerius.

Congiariis.] Congiarium munus principis, quo donabatur Populus.

Senatorumque censum.] Rursum aperrius aget *Tacitus* 2. A. 37. & 38. *Boeclerus.*

Quanto cum honore.] Imo, quanta cum calliditate *amoliri juvenem specie honoris statuit*, *Tac.* 2. A. 42. Boeclerus.

Maroboduum.] *Tacitus* late 2. A. 62. & *seqq. Sueton. Tib.* 37. *Reges quosdam per blanditias atque promissa extractos ad se non remisit: ut Maroboduum Germanum, &c. Hist. misc.* 7, 22. Boecl.

Regni finibus.] *Boiohemiam* intelligit. *Rhenan.*

Sacroviro Floroque Iulio.] *Tacit.* 3. A. 40. & *seqq.*

Bellum

ante populus Rom. vicisse se quam bellare cognosceret;
nunciosque periculi victoriæ præcederet nuncius. Ma-
gni etiam terroris bellum Africum, & quotidiano auctu
majus, auspiciis consiliisque ejus brevi sepultum est.
Quanta suo suorumque nomine exstruxit opera? Quam 130
pia munificentia superque humanam evecta fidem tem-
plum patri molitur? Quam magnifico animi tempera-
mento Cn. quoque Pompeii munera absumpta igni re-
stituit? qui, quidquid umquam claritudine eminuit, id
veluti cognatum censet tuendum. Qua liberalitate cum
alias, tum proxime incenso monte Cœlio, omnis ordi-
nis

Bellum Africum.] *Tac.* 2. A. 52. *&* *seqq.* & 3, 20, *&c.*

Quanta suo suorumque nomine.] *Tacitus* 6. A. 45, 3. *Ne publice quidem nisi duo opera struxit, templum Augusto, & scenam Pompeiani theatri: eaque perfecta contemtu ambitionis, an per senectutem, haud dedicavit.* Sueton. Tib. 47. *Princeps neque opera ulla magnifica fecit. Nam & quæ sola susceperat, Augusti templum, restitutionemque Pompeiani theatri, imperfecta post tot annos reliquit.* & Calig. 21. *Opera sub Tiberio semiperfecta, templum Augusti theatrumque Pompeii absolvit.* Boecler.

Pompeii munera.] *Munera* videtur hoc loco posuisse Velleius pro ipsis *ædificiis*, ut supra, cum dixit de Pompeio item: *Perfectis muneribus Theatri, &c.* Itaque nihil mutandum puto: vel si *mœnibus* ibi pro *muneribus* reponendum est; hic quoque *mœnia* pro *munera* scribendum censeo. *Ursinus.*

Qui quicquid.] Vulgo, *qui quidem quam claritudine eminuit, &c.*

Monte Cælio.] Ita reposuere pro *Cæli*, quod erat in editione principe. Ego nil mutaverim. Sane, *mons Cæli* recte dicitur, ut *oppidum Antiochiæ*, Ciceroni ad Atticum l. v. epist. XVIII. *Torrens Vergelli*, apud Florum lib. II. cap. VI. Imo & similiter, *ad montem Soractis* dixit Solinus cap. 11. prout ex Mss. edidit magnus Salmasius. *Voss.*

Monte Cælio.] *Suet. Tib.* 48. Boecl. *Monte Cælio.*] Ab Anco urbi hic mons additus, ut Strabo: vel à Tullo Hostilio, ut Livius: vel à Tarquinio Prisco, ut Tacitus. A querna sylva, Querquetulanus: à Tiberio Cæsare, quod is post incendium habitatoribus ædificia consumpta instaurasset, dici cœptus mons Augustus. Ab ortu habet mœnia, à meridie Cœliolum, ab occasu Palatinum, à septentrione Esquilias. Adjacent ab ortu, Cœlimontana & Nevia portæ, & inter has Statilii Tauri theatrum dimidiata sui parte mœnibus inclusum: à meridie, vallis: ab occasu, Severi septizonium: à septentrione, Titi amphitheatrum, vulgo Colosseum. Nominatus à Cœle quodam Hetruscorum duce, qui cum Romulo contra Sabinos arma socia conjungens, castra in eo posuit. Cœliolus pars est Cœlii, à Martiale libr. 12. ad Iuvenalem, Minor Cœlius dictus:

Dum per limina te potentiorum
Sudatrix toga ventilet, vagumque
Major Cœlius & minor fatigat.

Ab ortu habet mœnia, à meridie Aventinum, ab occidentis & septentrionis partibus vallem, per quam fluit Appiæ rivus. Incipit post portam Gabiusam,

nis hominum jacturæ, patrimonio succurrit suo? Quanta cum quiete hominum, rem perpetui præcipuique timoris, supplementum, sine trepidatione dilectus, providet? Si aut natura patitur, aut mediocritas recipit hominum, apud aures Deorum de his queri; quid hic meruit? primum, ut scelerata Drusus Libo iniret consilia; deinde, ut Silius & Piso; quorum alterius dignitatem constituit, auxit alterius? Vt ad majora transcendam, quamquam & hæc ille duxit maxima; quid, ut juvenes amitteret filios? quid, ut nepotem ex Druso suo? Dolenda adhuc retulimus: veniendum ad erubescenda est. Quantis hoc triennium, M. Vinici, doloribus laceravit animum ejus? quamdiu abstruso, quod miserrimum est, pectus ejus? flagravit incendio? quod ex nuru, quod ex nepote dolere, indignari, erubescere coactus est. Cujus temporis ægritudinem auxit amissa mater eminentissima, & per omnia Deis quam hominibus similior femina; cujus

biusam, nunc clausam: & inde ad Latinam flectitur, terminaturque ad Capenam. *Fabric.*

Sine trepidatione dilectus.] Dilectus enim suapte natura gravis, ait Tacit. *Schegkius.*

Hominum.] Alias legitur, *hominum aut Deorum*, vel, *auribus Deorum de his.* Rhenanus.

Apud aures Deorum de his queri.] Acutius, *de Diis queri.* Si fas est, inquit, hominem apud Deos, Deos accusate. Et ita sane facit, queriturque quod Dii à calamitatibus immunem eximiumque non habuerint Tiberium, ipsum quoque scilicet futurum divum. *Lips. Apud aures Deorum de his queri.*] In Ms. fuerat, *auro Deo cum de his queri.* Unde legendum arbitror: *auribus Deorum de his queri.* Ursinus emendarat: *de Deo cum Deis queri.* Lipsius vero vulgatam retinebat lectionem, nisi quod pro *his* scriberet *Diis.* Sed ambo à vestigiis autographi longius recesserunt. *Vossius.*

Silius & Piso.] In Ms. erat, *Silius, Pisoque, tam alterius, &c.* Lege: *Silius, Pisoque, quorum alterius, &c.* Usitato mendi genere. *Vossius.*

Abstruso, &c.] Etenim *crescit dissimulatione ipsa dolor, hoc altius demissus, quo minus profiteri licet.* Iustin. lib. 8. *Acidal.*

Quod ex nuru.] Agrippina. *Sueton.* Tib. 53. & 54.

Erubescere.] Addidi vocem *erubescere*, volentibus membranis, neglectam Aldo; quod scirem, viro ingenuo ruborem supra dolorem indignationemque omnem. *Gruter.*

Et per omnia Deis.] Loca similia hujus multa, è queis pauca bona fide retinuit memoria. De Iul. Cæsare: *Animo super humanam & naturam & fidem evectus.* De Pompeio: *Per omnia fortunam hominis egressus.* De M. Catone:

cujus potentiam nemo ſenſit, niſi aut levatione periculi aut acceſſione dignitatis. Voto finiendum volumen ſit. 131
IVPPITER Capitoline & auctor ac ſtator Romani nominis, Gradive Mars, perpetuorumque cuſtos Veſta ignium, & quidquid numinum hanc Romani Imperii molem in ampliſſimum terrarum orbis faſtigium extulit, vos publica voce obteſtor atque precor, cuſtodite, ſervate, protegite hunc ſtatum. hanc pacem; eique functo longiſſima ſtatione mortali deſtinate ſucceſſores quam ſeriſſimos, ſed eos quorum cervices, tam fortiter ſuſti-

tone: *Per omnia ingenio Diis, quam hominibus propior.* Acidal.

Niſi aut levatione periculi.] Et ad iſtud hercle exemplar ipſos ſe formare debebant aulici. nunc quid? obtinet fere quod queſtus eſt de ſuo ſæculo Seneca Hercule Oetæo, verſu DCXXXVII.

Colit hic reges, regumque Lares;
Non ut preſſo vomere ſemper,
Numquam ceſſet curvus arator,
Vel mille ſecent arva coloni:
Solas optat, quas donet opes.
Colit hic reges, calcet ut omneis,
Perdatque aliquos, nullumque levet:
Tantum ut noceat cupit eſſe potens.

Verum de iſtis hominibus, quantum ſatis eſt, cumulavimus ad Taciti locum lib. 4. Annal. cap. 31. *Suilium vidit ſequens ætas præpotentem, venalem, & Claudii principis amicitiâ, diu proſpere, numquam bene uſum.* Gruter. *Niſi aut levatione periculi.*] Recte hoc exemplum proponit aulicis *Gruterus.* quamquam de Livia adulatorie *Velleius.* Boeclerus.

Et auctor.] Puteanus legendum putat: *Iupp. Cap. & Stator, & auctor R. n., G. M.* Manut. *Et auctor.*] Placet conjectura doctorum virorum, qui legunt: *Iuppiter Capitoline ac ſtator, & auctor Romani nominis Gradive Mars, &c.* nam illud *ſtator* ad *Iovem* tantum referri poteſt, non item ad *Martem.* Nobis tamen non diſpliceret, ſi parva mutatione ſcriberetur *ſator* pro *ſtator*, legereturque; *Iuppiter Capitoline; & auctor, ac ſator Romani nominis Gradive Mars, &c.* Urſin. *Et auctor.*] Magis probem, *ſator Romani nominis.* Genitor enim & pater Romanorum Mars, quia Romulum ſeviſſe dictus. *Lipſ. Et auctor.*] Seneca de Benefic. lib. 4. cap. 7. *Quoties voles, tibi licet aliter hunc auctorem rerum & naturarum compellare. Et Iovem opt. max. rite dices, & Tonantem & Statorem, qui non, ut hiſtorici tradiderunt, ex eo quod poſt votum ſuſceptum acies Romanorum fugientium ſtitit, ſed quod ſtant beneficio ejus omnia, ſtator, ſtabilitorque eſt.* Schegk.

Veſta.] אשתה id eſt, Eſtha, nihil aliud quam ignem Chaldæis denotat. Unde & hic cultus ad alios populos transfluxit.

Hanc pacem; eique functo.] Vox deeſt, quam fidenter repono: *Hanc pacem, hunc Principem: eique functo.* Ad Principem enim certe pertinent, quæ adtexit. *Lipſ. Hanc pacem; eique functo.*] *Lipſius* interponit poſt *hanc pacem, hunc principem*, ut ſequentia cohæreant. *Eruditiſſimus Gerardus Voſſius* ſollerter conjicit legendum: *hunc ſtatum, hunc Principem:* quæ vox per compendium ſcripta forte anſam dederit τῷ *pacem.* Boecler.

Aut

sustinendo terrarum orbis imperio sufficiant, quam hujus suffecisse sensimus; consiliaque omnium civium aut pia ***

Aut pia.] Videtur hic parum deesse in hac perorat iuncula votitia. Videntur autem extrema verba in talem scripta sensum; *consiliaque omnium civium aut pia, aut salutaria, in felicem exitum provehite*; aut sensum similem. *Rhenan. Aut pia.*] Rhenanus supplevit: *aut pia, aut salutaria, in felicem exitum provehite.* Ego felicius mentem Velleii mihi assecutus videor: nempe ut scripserit: *aut pia fovete, aut impia opprimite.* Ita igitur, aut simili modo, illum finio. *Vossius.*

F I N I S.

Rerum

Rerum ac Verborum, maximè memorabilium, è VELLEIO, & adjunctis ei Notis observatorum

INDEX.

Literæ a, b; *columnas uniuscujusque paginæ exprimunt; iis quæ carent, in textu* VELLEIANO *exprimuntur.*

A.

Agrippa,

C.

D.

L. Do-

Hispa-

Q.

R.

FINIS.

